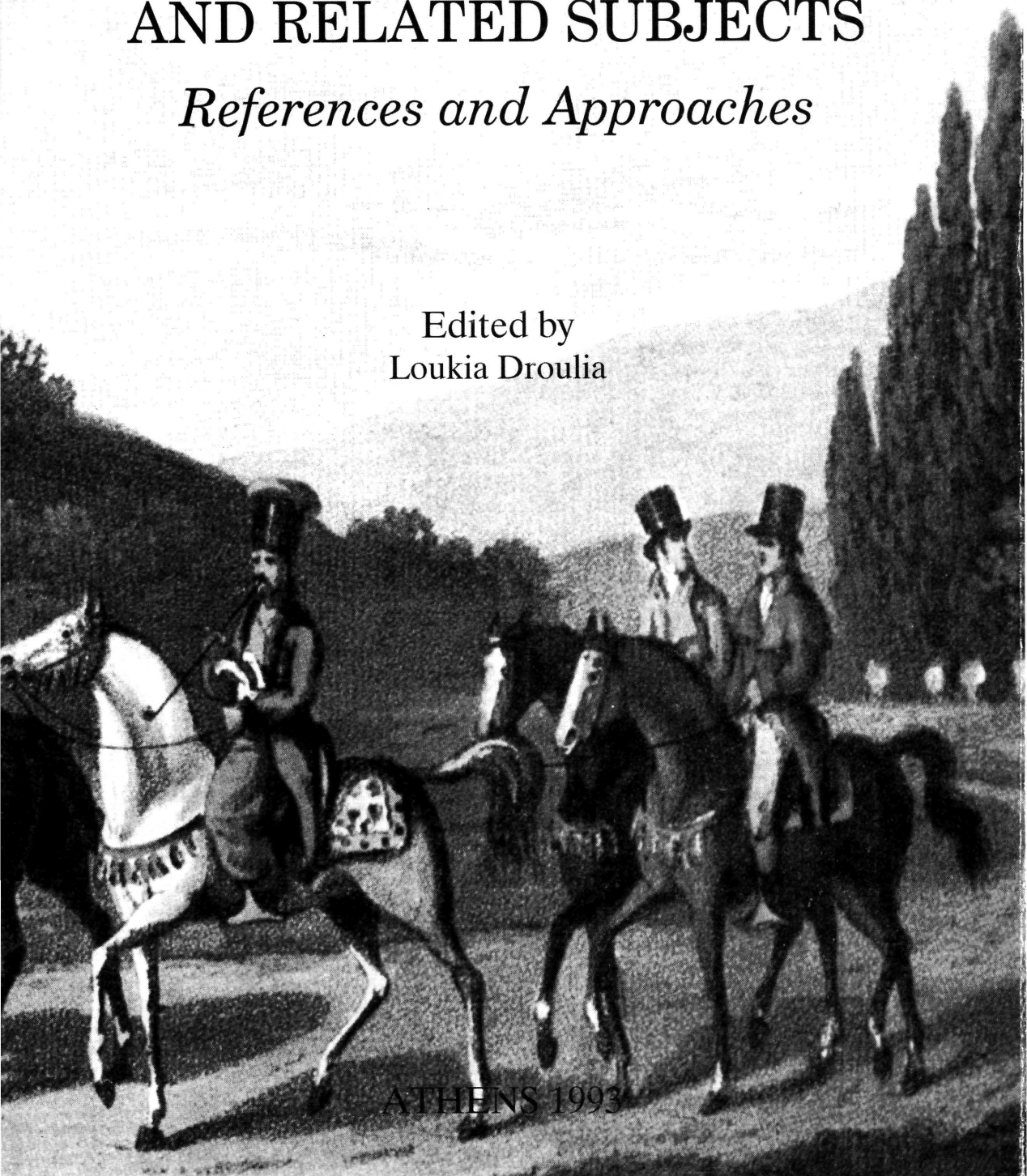

INSTITUTE OF NEOHELLENIC RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ON TRAVEL LITERATURE AND RELATED SUBJECTS

References and Approaches

Edited by
Loukia Droulia

ATHENS 1993

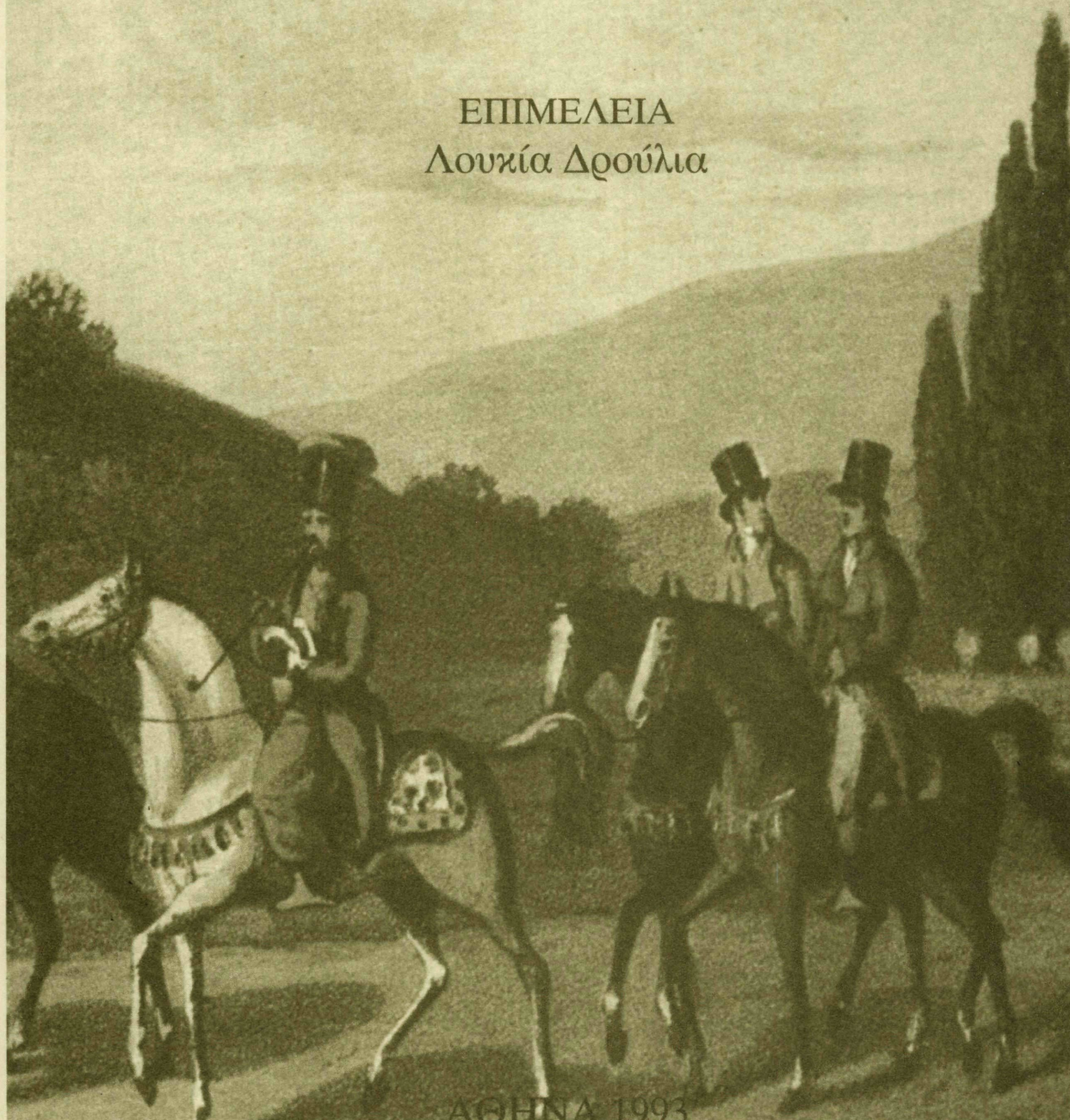

ΚΕΝΤΡΟΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Υποδομή και Προσεγγίσεις

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Λουκία Δρούλια

ΑΘΗΝΑ 1993

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ON TRAVEL LITERATURE

INSTITUTE OF NEOHELLENIC RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ON TRAVEL LITERATURE
AND RELATED SUBJECTS

References and Approaches

EDITED BY
Loukia Droulia

ATHENS 1993

ΚΕΝΤΡΟΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Υποδομή και Προσεγγίσεις

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Λουκία Δρούλια

ΑΘΗΝΑ 1993

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

**ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ, ΙΟΛΗ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ,
ΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ, ΙΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΗ**

Πρώτη έκδοση: *Τετράδια Εργασίας* 17, Αθήνα 1993

Η έκδοση αυτή πραγματοποιήθηκε με την οικονομική ενίσχυση
της UNESCO και του Ιδρύματος ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών
Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα, τηλ. 7210554, Fax 7246212

ISBN 960-7094-21-2

ISSN 1105-0845

EDITORIAL WORK:

**LOUKIA DROULIA, IOLI VINGOPOULOU,
RANIA POLYCANDRIOTI, ILIA CHATZIPANAGIOTI**

First published in *Τετράδια Εργασίας* 17, Athens 1993

This edition was sponsored
by UNESCO and the J. F. COSTOPOULOS Foundation

Institute of Neohellenic Research, National Hellenic Research Foundation
48, Vas. Constantinou Av., 116 35 Athens, tel. 7210554, Fax 7246212

ISBN 960-7094-21-2

ISSN 1105-0845

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / CONTENTS

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ: Πρόλογικό σημείωμα	7
LOUKIA DROULIA: Introductory note	7
ΙΟΛΗ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ – ΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ: Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, 15ος-19ος αιώνας. Κατάλογος Συντομευμένων Τίτλων	17
IOLI VINGOPOULOU – RANIA POLYCANDRIOTI: Travel Literature on south-eastern Europe and the eastern Mediterranean, 15th-19th centuries. Short-Title Catalogue	17
ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΑΖΕΛΗΣ – ΙΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΗ: Κατάλογος τοπωνυμίων και καταλυμάτων σε περιηγητικά κείμενα του 16ου και 17ου αιώνα ...	157
AGATHOKLIS AZELIS – ILIA CHATZIPANAGIOTI: Verzeichnis von Ortsnamen und Unterkunftsangaben in Reiseberichten des 16. und 17. Jahrhunderts	157
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΛΙΑΣ: Στη σκιά των περιηγητών: το ελληνικό γεωγραφικό και χαρτογραφικό έργο του Jean-Denis Barbié du Bocage (1760-1825)	321
GEORGES TOLIAS: A l'ombre des voyageurs; l'œuvre géographique et cartographique de Jean-Denis Barbié du Bocage (1760-1825). Résumé	345
ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: Η εικονογράφηση των περιηγητικών εκδόσεων. Πρόγραμμα καταγραφής του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών	425
EUGENIA DRACOPOULOU: A Data Bank of the Illustrations Accompanying the Texts of Travel Literature. Summary	440
ΕΛΕΝΗ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ: Τα περιηγητικά χειρόγραφα: προτάσεις για την αξιοποίησή τους από τη σύγχρονη έρευνα	441
HELEN ANGELOMATIS-TSOUGARAKIS: Travel Manuscripts: Proposals for their Utilization by Modern Research. Summary	449
ΙΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΗ: Για μιά τυπολογία της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα	451

ILIA CHATZIPANAGIOTI: Towards a Typology of the Travel Literature of the 18th century. Summary	503
PANIA ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ: Ο πρόλογος στο περιηγητικό κείμενο: οι γαλλικές εκδόσεις κατά τον 17ο αιώνα	505
ΡΑΝΙΑ POLYCANDRIOTI: La préface du récit de voyage: les éditions françaises au XVIIe siècle. Résumé	539
RAIA ZAÏMOVA: Le plan d'une monarchie universelle: Quelques écrits français sur le Levant (XVI ^e -XVIII ^e ss.)	541

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

INTRODUCTORY NOTE

INTRODUCTORY NOTE

Scholars in many countries, and especially in Greece, have often noted that travel literature – itineraries, narratives of journeys and travellers' aids of all kinds such as guide-books, maps and handbooks – needs to be methodically catalogued, bibliographed and systematized as a historical source. The main reason for this is that with the passage of time travellers' writings have come to be more and more generally recognized as an important source of information; more and more often they are found to meet the needs of researchers in many different branches of learning, but most particularly in the humanities. Secondly, it is hoped that the availability of a comprehensive survey of travel literature will make it possible to arrive at a typological classification of those individuals who exemplified the questing spirit (on the metaphysical as well as the physical plane) and of the writings produced by their quests.

On the one hand, therefore, we have man in relation to his own self, the awareness of self that results from the traveller's view of people different from himself. Also man in relation to other men, the image of the "other", the "otherness" about which so much has been written in recent years, giving travel writings a position of prominence in the field of comparative literature and the history of ideas. As Pierre Brunel put it, "Le voyageur est comparatiste, et le comparatiste est un voyageur", while the contribution of travel literature to the philosophy of the Enlightenment is now a proven fact accepted by historians.

On the other hand we have man and his natural environment, or rather man in his natural environment. Here we are concerned not so much with the traveller himself as with his accounts of distant places and their inhabitants – as observed and recorded by him, of course. In fact travellers' writings were often early ventures in the methodical observation of anthropological, ethnological, economic and sociological phenomena, which contributed to the eventual emergence and development of the new sciences of man; and the new sciences, in their turn, cross-fertilized the academic discipline of history and its methods.

Countless items of documentary evidence are to be found in a large number of writings, and what is needed is for a bibliographical corpus of these works to be compiled, first of all to give an idea of their quantity and secondly to make them accessible and usable. A good deal of useful work has already been done in this direction. Nevertheless, the need does not appear to have been satisfied, as new projects of this kind are still being undertaken and indeed in growing numbers; the weight of scholarly interest in travel literature in recent years has prompted numerous research teams at universities and institutes in the West, as

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Έχει πολύ συχνά επισημανθεί από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, αλλά και ειδικότερα από την ελληνική, η ανάγκη να καταγραφεί μεθοδικά, να βιβλιογραφηθεί και να συστηματοποιηθεί ως ιστορική πηγή η περιηγητική λογοτεχνία, οι αφηγήσεις και τα οδοιπορικά αλλά και, γενικότερα, όλα τα εργαλεία του ταξιδιού, οι οδηγοί, οι χάρτες, τα εγχειρίδια κ.ά. Και τούτο γιατί τα ταξιδιωτικά κείμενα, καθώς περνούν τα χρόνια, όλο και περισσότερο αναγνωρίζονται ως σημαντική πηγή πληροφόρησης, όλο και συχνότερα έρχονται να ανταποκριθούν στα ζητούμενα των πολλαπλών κλάδων της επιστημονικής έρευνας και μάλιστα των ανθρωπιστικών σπουδών. Τέλος, επιζητείται με τη γνώση της συνολικής περιηγητικής παραγωγής να επιχειρηθεί μιά τυπολογία του ανθρώπινου στοιχείου που εξέφρασε το πνεύμα της αναζήτησης, στο φυσικό και μεταφυσικό επίπεδο, καθώς και μιά τυπολογία του γραπτού λόγου που απέρρευσε από την αναζήτηση αυτή.

Από τη μιά μεριά, λοιπόν, ο άνθρωπος σε σχέση με τον ίδιο του τον εαυτό· η αυτοσυνειδησία του, έτσι όπως διαμορφώνεται μέσα από το βλέμμα του περιηγητή στον άλλο, στο διαφορετικό. Αλλά και ο άνθρωπος απέναντι στον άλλο· η εικόνα του “άλλου”, η “ετερότητα” που τόσες μελέτες έχει προκαλέσει στα πρόσφατα χρόνια, δίνοντας στο ταξιδιωτικό κείμενο πρωτεύουσα θέση στο χώρο της συγκριτικής λογοτεχνίας και της ιστορίας των ιδεών. “Ο περιηγητής είναι συγκριτιστής, και ο συγκριτιστής είναι ένας ταξιδιώτης” σημειώνει χαρακτηριστικά ο Pierre Brunel, ενώ η συμβολή της περιηγητικής λογοτεχνίας στη διαμόρφωση του φιλοσοφικού πνεύματος του Διαφωτισμού έχει πιά καταδειχθεί και γίνει αποδεκτή από τους μελετητές.

Από την άλλη, ο άνθρωπος και το φυσικό του περιβάλλον ή καλύτερα μέσα στο φυσικό του περιβάλλον. Εδώ έχουμε να κάνουμε πιά όχι με τον περιηγητή, αλλά με τις μαρτυρίες του για τους μακρινούς τόπους και τους κατοίκους τους, φυσικά, όπως εκείνος τις καταγράφει και τις μεταφέρει. Έτσι, τα περιηγητικά κείμενα αποβαίνουν συχνά πρώιμες προσπάθειες μεθοδικής παρατήρησης για ανθρωπολογικά και εθνολογικά, για οικονομικά και κοινωνιολογικά φαινόμενα και συντελούν, με τον καιρό, στη γένεση και διαμόρφωση των νέων επιστημών του ανθρώπου· με την σειρά τους οι επιστήμες αυτές μοπλιάζουν την ιστορική επιστήμη και τις μεθόδους της.

Απειρία μαρτυριών, λοιπόν, σ’ένα πλήθος κειμένων τα οποία χρειάζεται να συγκροτηθούν σε σώμα, για να δοθεί πρώτα-πρώτα η ποσοτική τους διάσταση και να καταστούν στη συνέχεια εύκολα και γρήγορα προσπελάσιμα και αξιοποιήσιμα. Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν γίνει ήδη πολλές και αξιόλο-

well as individual researchers, to address themselves to the subject. The correspondence among those engaged in research on travellers, the regular communication of their findings and the systematic publication of yearbooks provide ample proof of the shift of attention to this category of historical material and the efforts being made to co-ordinate work in this field.

The Institute of Neohellenic Research, which first went to work on travel literature many years ago – in 1968 it published a collective volume entitled *Περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο* (*Travels in Greek Lands*), with Epilegomena by C.Th. Dimaras – decided to make its contribution to the necessary work of codification by recording particulars of the relevant travel writings and processing the data with the help of modern technology. The fruits of the laborious and time-consuming work being done on the programme “Foreign-language travellers’ writings on south-eastern Europe and the eastern Mediterranean, 15th-19th centuries’ are now presented in this volume. The completion of the first three years’ work – planning, technical infrastructure, training, collection of material, recording and processing the data on computer – was made possible by funding received from the Regional Development Plan once it had approved the INR programme “Development of a database for historical research”, of which the present project forms a part.

This first volume contains reports on a representative selection of the infrastructure projects carried out for this programme by members of the Institute’s staff and outside consultants, as well as papers outlining the theoretical approaches to the various subjects covered. First comes the Short-Title Catalogue of the works which have so far been entered in the computer database with detailed particulars derived from first-hand inspection. Out of the 5.000 odd titles of works of travel literature (including new editions, translations and pieces in miscellanies and periodicals) that have been located, analytical bibliographical index-cards have been completed for about 1500, which are listed in the Catalogue. The particulars given have been exhaustively checked and cross-checked and great pains have been taken to identify persons and establish dates of travel, and it is our belief that this first part of the Catalogue is a useful and reliable research tool. At this point I must pay tribute to Leonora Navari, our bibliographical adviser whose accumulated knowledge and experience have contributed greatly to the high standard of the work. And the suggestions of Stathis Finopoulos, a collector who is extremely knowledgeable about travel literature, have invariably been useful and beneficial. We should like to express our gratitude to both of them for their help.

In addition to the bibliographical corpus of travellers’ writings, two other reference works are being compiled: one is an annotated catalogue of the

γες εργασίες. Ωστόσο, οι ανάγκες δεν φαίνεται να έχουν ακόμα καλυφθεί αφού συνεχίζονται παρόμοιες εργασίες, που μάλιστα πολλαπλασιάζονται. Πράγματι, τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον των μελετητών για την περιγητική λογοτεχνία έχει οδηγήσει πολλές ερευνητικές ομάδες, σε Πανεπιστήμια και Ινστιτούτα του δυτικού κόσμου, αλλά και μεμονωμένους ερευνητές, να ασχοληθούν με το θέμα αυτό. Η αλληλοενημέρωση και τακτική κοινοποίηση των σχετικών ερευνών, η συστηματική προσπάθεια να συνταχθούν επετηρίδες όσων ασχολούνται με τα περιγητικά θέματα και οι προτάσεις συνεργασιών δηλώνουν από μόνες τους τη ζωηρή στροφή της προσοχής στο ιστορικό αυτό υλικό και την προσπάθεια να συντονιστούν οι σχετικές εργασίες.

Το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών που από παλαιά είχε ασχοληθεί με τον περιγητισμό - στα 1968 κυκλοφόρησε ο σύμμεικτος τόμος *Περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο* με Επιλεγόμενα του Κ.Θ.Δημαρά - θέλησε να συμβάλει στην απαιτούμενη κωδικοποίηση, καταγράφοντας και επεξεργαζόμενο με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας το σχετικό περιγητικό υλικό. Η εργασία, πολύμοχθη και χρονοβόρα, που εκτελείται στα πλαίσια του προγράμματος "Ξενογλωσσα περιγητικά κείμενα για τη ΝΑ Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, 15ος - 19ος αιώνας" παρουσιάζεται σήμερα στον τόμο αυτό. Η πραγματοποίηση των εργασιών - σχεδιασμός, μηχανογραφική και εκπαιδευτική υποδομή, συλλογή υλικού, επεξεργασία και ένταξή του στον Η/Υ - κατά την πρώτη τριετία έγινε δυνατή χάρη στην έγκριση και χρηματοδότηση από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) του προγράμματος του ΚΝΕ "Ανάπτυξη βάσης δεδομένων ιστορικών ερευνών", τμήμα του οποίου αποτελεί και το παρουσιαζόμενο έργο.

Αντιπροσωπευτικά δείγματα των εργασιών υποδομής που έχουν επιτελεστεί στα πλαίσια αυτής της έρευνας από τους εσωτερικούς ή τους εξωτερικούς της συνεργάτες καθώς και μελετήματα όπου εκτίθεται η προβληματική επιμέρους θεμάτων περιλαμβάνονται σ' αυτόν τον πρώτο συλλογικό τόμο. Και πρώτα-πρώτα παρουσιάζεται ο Κατάλογος των συντομευμένων τίτλων όσων κειμένων έχουν ήδη καταγραφεί και περιγραφεί αναλυτικά από αυτοψία και βρίσκονται ενταγμένοι στον Η/Υ. Από τους 5000 περίπου τίτλους περιγητικών έργων που έχουν εντοπιστεί βιβλιογραφικά - συγκαταλέγονται φυσικά στον αριθμό αυτό οι επανεκδόσεις, οι μεταφράσεις και έργα δημοσιευμένα σε συλλογικούς τόμους ή περιοδικά - έχουν ενταχθεί περί τα 1500 λήμματα που περιέχονται και στον Κατάλογο. Ύστερα από διαδοχικές επεξεργασίες που χρειάζεται ένα τέτοιο έργο, τις προσπάθειες για ταύτιση προσώπων και ανεύρεση χρονολογιών ταξιδιού, αποτελεί, πιστεύουμε, το πρώτο αυτό τμήμα του Καταλόγου, ένα χρηστικό και αξιόπιστο εργαλείο στη διάθεση των ερευνητών. Στο σημείο αυτό θα ήταν παράλειψη να μὴν αναφερθεί η

illustrations in travel books and the other is a bibliography on travellers and their published works, which is going ahead in any case to serve the needs of the research programme. The present volume contains a detailed report on the importance of the pictorial image as a historical source and the planning of the catalogue of illustrations, which is already in preparation. Meanwhile plans are now under way for a further extension of the programme, the compilation of a register of itineraries and the place-names mentioned in travellers' writings. This is another long-term project, which will depend for its completion on the raising of extra funds for the programme.

Much research has been done on the subject of itineraries and place-names, for the geography and demography of the inhabited areas of the region which are always being closely studied. The testimony of the travellers themselves, though bedevilled by corrupt place-names (because the writers usually recorded them phonetically, as they heard them), provides useful evidence of, say, the name and the existence of a settlement at the time of the journey in question. The index of place-names, giving the supposed position of each place, is presented here as a first approach to the matter of indexing the place-names of south-eastern Europe and the eastern Mediterranean as recorded in travellers' writings. It evolved out of a similar programme run by the Institute of Byzantine and Modern Greek Studies in Vienna University (Institut für Byzantinistik und Neogräzistik), aimed at locating the places where travellers stopped and stayed on their long journeys through Greek-populated territories.

Another typical infrastructure project in hand is the bibliographical presentation of the cartographical work of the French geographer Barbié du Bocage, well known for his maps of Greece. The great importance of maps – whether intended for use in travellers' books or produced for other purposes (political, military, etc.) – creates a need for an exhaustive inventory of them: work on it is expected to be put in hand as a matter of urgency in a collaborative endeavour involving scholars of several disciplines. It is hoped that the present example will speed progress in this direction.

One last infrastructure project we are contemplating is the compilation of a bibliography of travellers' writings in manuscript – those works which for one reason or another were never published by their authors and have remained in obscurity or, at best, are known only to a small circle of readers. Tracking them down in libraries abroad and making a catalogue of them is another task for which international collaboration will be required.

“Towards a typology of eighteenth-century travel literature” is the title of the paper that sets out to provide an overall survey of travel writings, classifying them into categories and endeavouring to trace the internal affinities

συμβολή της κυρίας Λεονώρας Ναβάρη που ως βιβλιογραφική σύμβουλος συνέβαλε με τις γνώσεις και την εμπειρία της στην αρτιότερη παρουσίαση του. Οι υποδείξεις του κυρίου Στάθη Φινόπουλου, συλλέκτου αλλά και βαθύ γνώστη της περιηγητικής φιλολογίας στάθηκαν πάντοτε χρήσιμες και ευεργετικές. Τους εκφράζουμε και από τη θέση αυτή τις θερμές μας ευχαριστίες.

Παράλληλα με τη συγκρότηση του σώματος των περιηγητικών κειμένων συγκροτούνται ακόμα δύο αρχεία· το ένα περιλαμβάνει τη σχολιασμένη καταγραφή της εικονογράφησης των περιηγητικών εκδόσεων και το άλλο τη βιβλιογραφία περί των περιηγητών και των δημοσιευμάτων τους που, ούτως ή άλλως, καταρτίζεται για να υπηρετήσει το όλο πρόγραμμα. Για τη σημασία της εικόνας ως ιστορικής πηγής και τον σχεδιασμό του έργου που έχει ήδη αρχίσει να υλοποιείται περιέχεται αναλυτική παρουσίαση στον τόμο αυτό. Ας σημειωθεί εδώ ότι έχει ήδη αρχίσει να σχεδιάζεται μία νέα επέκταση του προγράμματος· η δημιουργία ενός αρχείου με τα δρομολόγια και τα τοπωνύμια που αναφέρονται στα περιηγητικά κείμενα. Εργασία και αυτή μακρόχρονη εξαρτά την πραγματοποίησή της από τις οικονομικές δυνατότητες που θα μπορέσει ενδεχομένως να εξασφαλίσει το πρόγραμμα.

Το θέμα των περιηγητικών δρομολογίων και των τοπωνυμίων έχει συχνά απασχολήσει την έρευνα, καθώς η γεωγραφία του οικισμένου χώρου και τα δημογραφικά προβλήματα αποτελούν αντικείμενο επισταμένων διαχρονικών ερευνών. Οι καταγραφές των περιηγητών με τις όποιες δυσκολίες δημιουργούν οι παραφθορές των ονομάτων, καθότι συνήθως ακουστικές, προσφέρουν χρήσιμες μαρτυρίες, για την ονομασία, λόγου χάρη, και την ύπαρξη των οικισμών στον συγκεκριμένο χρόνο του ταξιδιού. Το ευρητήριο των τοπωνυμίων με την θεωρητική του τοποθέτηση παρουσιάζεται εδώ ως μιά πρώτη προσέγγιση στο θέμα της ευρητηρίας των τοπωνυμίων της ΝΑ Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου έτσι όπως καταγράφονται στα περιηγητικά κείμενα. Απέρρευσε από ένα συναφές πρόγραμμα του Ινστιτούτου Βυζαντινών και Νεοελληνικών σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης, του οποίου στόχος ήταν ο εντοπισμός των σημείων στάθμευσης και διαμονής των ταξιδιωτών κατά τη διάρκεια των μακρών τους περιηγήσεων στο χώρο όπου κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί.

Ένα άλλο αντιπροσωπευτικό δείγμα εργασίας υποδομής είναι η βιβλιογραφική παρουσίαση του χαρτογραφικού έργου του γάλλου γεωγράφου Barbé du Bocage, γνωστού για τους χάρτες του ελληνικού χώρου που εκδόνησε. Η μεγάλη σημασία των χαρτογραφήσεων, είτε πραγματοποιήθηκαν για να συνοδεύσουν περιηγητικά κείμενα, είτε ήταν αποτέλεσμα άλλων κινήτρων, πολιτικών, στρατιωτικών κλπ. οδηγεί στην ανάγκη μιάς εξαντλητικής απογραφικής εργασίας που αναμένεται πιά επιτακτικά να προωθηθεί και να

within each category. A bold undertaking, it may be said; but it treats of an important subject, a desideratum of research, and it is based on a close study of the sources. Like all generalizations and attempts at standardization, it is quite likely to provoke discussion and disagreement, but the outcome of the resulting debate is sure to prove fruitful.

A different approach to travel books, this time literary, is exemplified in the study of the prefaces to French published works of the seventeenth century. Here attention is given not only to the personality of the writer, the angle he wishes to stress in this section of his book and the messages he tries to convey or not to convey to his readers, but also to the consistencies and quirks of early seventeenth-century travel literature. Another paper in this volume sets out to investigate, in the light of certain French travellers' writings, French-Turkish cultural relations in the sixteenth, seventeenth and eighteenth centuries and the motives behind French contacts with the Ottoman Empire. It outlines the trends of French policy and notes the changes that occurred with the passage of time.

Thus the various research projects that make up this programme will offer an informative guide to the material, a systematic attempt to codify and utilize that material, and fresh approaches to certain aspects of the subject – as far as circumstances permit, of course. The present volume bears witness to the work in progress.

Loukia Droulia

πραγματοποιηθεί στα πλαίσια συνεργασίας ειδικών από πολλούς επιστημονικούς χώρους. Το σημερινό δείγμα ελπίζεται ότι θα συντελέσει προς την κατεύθυνση αυτή.

Τέλος, το τμήμα της υποδομής έρχεται να συμπληρώσει ο προβληματισμός σχετικά με τον καθαρισμό της βιβλιογραφίας των χειρόγραφων περιηγητικών κειμένων, εκείνων δηλαδή, που δεν δημοσιεύθηκαν από τους συγγραφείς τους, για ποικίλους λόγους, και παρέμειναν άλλοτε στην αφάνεια και άλλοτε γνωστά σε περιορισμένο κύκλο αναγνωστών. Η αναζήτησή τους στις ξένες βιβλιοθήκες και η καταγραφή τους αποτελεί άλλο ένα έργο που αναμένει μια διεθνή συνεργασία.

“Για μία τυπολογία της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα” τιτλοφορείται η εργασία που επιδιώκει να δώσει μία συνολική θεώρηση των περιηγητικών κειμένων, κατατάσσοντάς τα κατά κατηγορίες και προσπαθώντας να ανιχνεύσει την εσωτερική τους συνάφεια η οποία και προσδιορίζει την κάθε κατηγορία. Εγχείρημα, θα λέγαμε, τολμηρό, που ωστόσο αγγίζει ένα σημαντικό θέμα, ένα ζητούμενο της έρευνας. Απόρροια επισταμένης μελέτης των πηγών, ενδέχεται, όπως όλες οι γενικεύσεις και τυποποιήσεις να προκαλέσει συζητήσεις ή και αμφισβητήσεις που οπωσδήποτε, όμως, θα οδηγήσουν σε γόνιμα αποτελέσματα.

Μία άλλη προσέγγιση στο περιηγητικό βιβλίο, φιλολογική, μας δίνει η μελέτη των προλόγων σε γαλλικά δημοσιεύματα του 17ου αιώνα. Παράλληλα με την προσωπικότητα του συγγραφέα, τη φόρτιση που επιδιώκει να δώσει σ' αυτό το τμήμα της συγγραφής του και τα μηνύματα που ο ίδιος θέλει ή δεν θέλει να περάσει στον αναγνώστη, εξετάζονται οι συνέχειες ή οι ιδιαιτερότητες που εμφανίζονται στα πρώιμα περιηγητικά κείμενα του 17ου αιώνα. Μέσα από συγκεκριμένα γαλλικά περιηγητικά κείμενα πάλι, επιχειρείται σε άλλη μελέτη του τόμου η εξέταση των γαλλο-οθωμανικών πολιτισμικών σχέσεων κατά τους 16ο, 17ο και 18ο αιώνες και γενικότερα των κινήτρων που έφεραν τα γαλλικά βήματα στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Σκιαγραφείται έτσι, η γαλλική οπτική και επισημαίνονται οι αλλαγές της στο πέρασμα του χρόνου.

Γνωριμία και εξοικείωση, λοιπόν, με το υλικό, συστηματική προσπάθεια κωδικοποίησης και χρησιμοποίησής του, τέλος, προσεγγίσεις σε ειδικότερα θέματα είναι οι έρευνες και οι μελέτες που εξεικονίζουν τη συντελούμενη εργασία, στο μέτρο φυσικά, των διαθεσιμότητων μας. Ο τόμος αυτός προσφέρει αυτήν τη μαρτυρία.

Λουκία Δρούλια

ΙΟΛΗ ΒΙΓΓΟΠΟΥΛΟΥ – ΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ 15ος - 19ος αιώνας

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΕΥΜΕΝΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

Βιβλιογραφική σύμβουλος: ΛΕΟΝΟΡΑ ΝΑΒΑΡΗ

IOLI VINGOPOULOU – RANIA POLYCANDRIOTI

TRAVEL LITERATURE ON S.E. EUROPE AND
THE EASTERN MEDITERRANEAN 15th - 19th centuries

SHORT-TITLE CATALOGUE

Bibliographical consultant: LEONORA NAVARI

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικά	21
Κατάλογος συντομευμένων τίτλων	45
Ευρετήρια - Πίνακες	123
Ευρετήριο ονομάτων	125
Ευρετήριο ανωνύμων έργων	137
Πίνακας συντομογραφιών τόπων έκδοσης	141
Πίνακας εντοπισμού των αντιτύπων	143
Πίνακας συντομογραφιών των βιβλιοθηκών και συλλογών	155

CONTENTS

Introduction	21
Short-title catalogue	45
Indices - Tables	123
Index of proper names	125
Index of anonymous works	137
Table of Abbreviations for Places of Publication	141
Table of Locations of copies examined	143
Table of Abbreviations of Libraries and Collections	155

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

INTRODUCTION

INTRODUCTION

Travellers' writings, whether published or existing only in manuscript form, comprise a vital source of information for many branches of research. The scholar of literature or of economics, demography, historical geography, ethnology, social anthropology, history and culture in general is provided with the opportunity to draw on the wealth of material contained within the narratives of the travellers while remaining alert to whatever inaccuracies such texts may hold, governed as they are by a strong degree of subjectivity or permeated to a greater or lesser extent by the creative imagination. At the same time, the illustration of these texts - the pictorial record and description of the geographical and human environment - has a fascination of its own, not simply for its artistic merit, but also as an important source of historical evidence. Imagination and improvisation influence, of course, the pictorial representation and set the illustrations apart as following the artistic movement of the time, and, although these can detract from their value as an accurate, historical record, they nonetheless grant the illustrations a uniqueness, and connect with the more general cultural milieu from which they have sprung.

The identification, selection and organization of this vast and frequently rare material, which is to be found variously in libraries or private collections, is essential for the task of gathering evidence and data and for promoting research and the spread of knowledge in the field. It was five years ago that the idea of creating a databank led to the setting up of a research programme conducted under the auspices of the Institute of Neohellenic Research at the National Hellenic Research Foundation with the subject of travellers' writings referring to south-eastern Europe and the eastern Mediterranean from the 15th to the 19th centuries. The director of the project is Loukia Droulia, and the fellow researchers are Eugenia Dracopoulou, Rania Polycandrioti, Ioli Vingopoulou and Iliia Chatzipanagioti, post-graduate student since June 1992. Research fellow Eliza-Anna Delveroudi participated in the programme from September 1988 to January 1991, contributing significantly to the general organization of the programme.

In amassing and giving shape to the very extensive material as well as helping to complete the project, the Institute of Neohellenic Research worked closely with the research team funded by the General Secretariat of Research and Technology who worked on a three year project (1989- 1991) with the title "Foreign Travellers in Greece in the 18th and 19th centuries (up to 1821): Documentation and bibliographical census: processing and evaluating the

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τα περιηγητικά κείμενα, οι δημοσιευμένες ή χειρόγραφες δηλαδή μαρτυρίες ταξιδιωτών, αποτελούν μιά σπουδαιότατη πηγή πληροφοριών για όλους σχεδόν τους τομείς έρευνας. Ο μελετητής της λογοτεχνίας, της οικονομίας, της δημογραφίας, της ιστορικής γεωγραφίας, της εθνολογίας, της κοινωνικής ανθρωπολογίας, της ιστορίας και της παιδείας γενικότερα, έχει τη δυνατότητα να αντλήσει πολύτιμο υλικό μέσα από τις μαρτυρίες των περιηγητών, φυσικά με τις όποιες επιφυλάξεις ακρίβειας και αξιοπιστίας δημιουργούν κείμενα με έντονο βαθμό υποκειμενικότητας ή ακόμη αναγνώσματα επηρεασμένα από τη δημιουργική φαντασία. Ταυτόχρονα, η εικονογράφηση των κειμένων αυτών, η εικαστική αποτύπωση και περιγραφή του περιβάλλοντος χώρου και των ανθρώπινων τύπων, παρουσιάζει ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον όχι μόνο για την καλλιτεχνική της αξία αλλά και ως αξιόλογη πηγή πληροφοριών. Η φαντασία και ο αυτοσχεδιασμός επηρεάζουν φυσικά την εικαστική αναπαράσταση, διαφοροποιούν την εικόνα ακολουθώντας τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής και αν έτσι κλονίζουν την ιστορική της αξιοπιστία, της προσδίδουν όμως μια μοναδικότητα και την καθιστούν εκφραστή ενός γενικότερου πολιτισμικού πλαισίου.

Ο εντοπισμός, η συστηματοποίηση και η επεξεργασία του τεράστιου και πολλές φορές σπάνιου αυτού υλικού που βρίσκεται διασκορπισμένο σε βιβλιοθήκες καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές παρουσιάζεται ως αναγκαιότητα για τη συγκέντρωση τεκμηρίων και μαρτυριών, για την προώθηση της έρευνας και τη διάδοση της γνώσης. Η ιδέα της δημιουργίας μιας μηχανογραφημένης τράπεζας πληροφοριών οδήγησε πριν πέντε χρόνια στην κατάρτιση ενός ερευνητικού προγράμματος, στά πλαίσια του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, με θέμα τα περιηγητικά κείμενα που αναφέρονται στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα. Υπεύθυνη του προγράμματος είναι η Λουκία Δρούλια και μετέχουν οι ερευνήτριες Ιόλη Βιγγοπούλου, Ευγενία Δρακοπούλου, Ράνια Πολυκανδριώτη και από τον Ιούνιο 1992, η υπότροφος Ίλια Χατζηπαναγιώτη. Η ερευνήτρια Ελίζα-Άννα Δελβερούδη συμμετείχε στο πρόγραμμα από το Σεπτέμβριο 1988 έως και τον Ιανουάριο 1991, συμβάλλοντας σημαντικά στη γενική οργάνωση και οριοθέτησή του.

Τόσο στη διαμόρφωση της εργασίας, όσο και στην κάλυψη του εκτεταμένου υλικού για την ολοκλήρωση του προγράμματος, το ΚΝΕ είχε στενή συνεργασία με το τριετές πρόγραμμα (1989-1991) το επιχορηγούμενο από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας με τίτλο: "Οι Ξένοι περιηγητές

relevant material” under the supervision of Professor Catherine Koumarianou and with the collaboration of Nicos Karanastasis, Vassiliki Kontoyanni and Georges Tolias. This research team very kindly allowed us to use their material as part of the main body of our databank and has consequently comprised a most important contribution to the project.

Collaborators from outside the Research Foundation have also contributed to the project: Nassia Yakovaki and Leonora Navari helped design the format of the index-survey card and Maria Athanassopoulou, Aliki Asvesta, Panayiota Koutsopanagou and Vaso Mentzou, worked on the collecting of material. Stelios Panayotakis recorded and filed the contents of the De Simony Collection at the University of Crete Library.

The enthusiastic contribution of scholars and students abroad who have helped by gathering material from foreign libraries has also been of great importance. We mention here Sylviane Albertan-Coppola, Jean-Daniel Candaux, Rumiana Michneva, Aristeia Papanikolaou-Kristensen and Raia Zaïmova. It should be noted that each entry filed is followed by the initials of the contributor of that particular entry. We would also like to thank Mr Stephan Yerasimos for making microfilms of unpublished manuscripts available to us. His doctoral thesis, *Les Voyageurs dans l' Empire Ottoman (XIVe-XVIe siècles): Bibliographie, Itinéraires et Inventaire des Lieux Habités*, Ankara 1991, is a valuable and comprehensive source book for the study of travel in the 16th century. We should like to take the opportunity here to thank all of those who have shown such readiness to work with us on the project.

The wide collaboration that characterises this project broadened the search and identification of texts, thus enriching the databank both quantitatively and qualitatively, and frequently enabling the indexing of each particular work as found in various libraries and collections, whether in Greece or abroad. The broad voluntary assistance given to this project shows the lively interest created by the subject of the programme, travellers' literature. The databank as a whole thus has the added advantage of offering the chance to compare various copies of the same editions.

στον ελληνικό χώρο, 18ος-19ος αι. (-1821). Τεκμηρίωση, βιβλιογραφική απογραφή και ενημέρωση. Επεξεργασία και αξιοποίηση του σχετικού υλικού". Την ευθύνη του προγράμματος είχε η καθηγήτρια Αικατερίνη Κουμαριανού και μετείχαν οι συνεργάτες Νίκος Καραναστάσης, Βασιλική Κοντογιάννη, και Γιώργος Τόλιας. Η ερευνητική αυτή ομάδα πρόθυμα δέχθηκε να εντάξει τα δελτία της στο κεντρικό μηχανογραφικό σώμα του ΚΝΕ συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην μέχρι τώρα εργασία.

Στο πρόγραμμα συνεργάστηκαν επίσης εθελοντικά εξωτερικοί ερευνητές οι οποίοι βοήθησαν αποτελεσματικά στην προώθησή του, όπως η Νάσια Γιακωβάκη και η Λεονόρα Ναβάρη που συμμετείχαν στη διαμόρφωση του απογραφικού δελτίου και οι Μαρία Αθανασοπούλου, Αλίκη Ασβεστά, Παναγιώτα Κουτσοπανάγου, Βάσω Μέντζου που εργάστηκαν για τη συγκέντρωση υλικού. Επίσης ο Στέλιος Παναγιωτάκης ολοκλήρωσε την αποδελτίωση της Συλλογής De Simony στην Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Σημαντική είναι επίσης και η συμμετοχή μελετητών του εξωτερικού οι οποίοι πρόθυμα θέλησαν να συμβάλουν στη συγκέντρωση του υλικού από ξένες βιβλιοθήκες. Αναφέρονται όλοι ονομαστικά εδώ και σημειώνεται ότι το κάθε δελτίο φέρει τα αρχικά των συνεργατών που το συνέταξαν: Sylviane Albertan-Coppola, Jean-Daniel Candaux, Rumiana Michneva, Αριστέα Παπανικολάου-Κρίστενσεν, Raia Zaïmova. Σε όλους όσοι πρόθυμα συνεργάζονται με το πρόγραμμα του ΚΝΕ εκφράζονται εδώ οι θερμές ευχαριστίες μας. Ειδικά ευχαριστούμε τον κύριο Στέφανο Γερασίμου για την αποστολή μικροταινιών από ανέκδοτα χειρόγραφα. Η διατριβή του *Les Voyageurs dans l' Empire Ottoman (XIVe-XVIe siècles): Bibliographie, Itinéraires et Inventaire des Lieux Habités*, Άγκυρα 1991, αποτελεί πολύτιμη και πλούσια πηγή πληροφόρησης για την έρευνα του περιηγητισμού κατά τον 16ο αιώνα.

Οι πολλαπλές συνεργασίες έδωσαν μεγαλύτερες δυνατότητες στην αναζήτηση και τον εντοπισμό των κειμένων, πλουτίζοντας το αρχείο, όχι μόνο αριθμητικά με την προσθήκη νέων κειμένων, αλλά και ποιοτικά, με την αποδελτίωση συχνά του ίδιου έργου σε διαφορετικές βιβλιοθήκες ή συλλογές του εσωτερικού και του εξωτερικού. Οι εθελοντικές συνεργασίες είναι φανερό ότι αποδεικνύουν το γενικότερο ζωηρό ενδιαφέρον για το αντικείμενο του προγράμματος, τον περιηγητισμό. Με το υλικό που έχει ενταχθεί, το αρχείο προσφέρει έτσι και την επιπλέον δυνατότητα χρήσιμων συγκρίσεων μεταξύ των διαφόρων αντιτύπων της ίδιας έκδοσης.

Description of the Programme

South-eastern Europe and the eastern Mediterranean from the 15th to the 19th century constitute the chronological and geographical limits of the programme. These limits were chosen on the basis of the new status quo that held sway in the region with the emergence and domination of the Ottomans, coupled with the presence of the Venetians and Genoans: a state of affairs that remained virtually unchanged throughout the entire period.

The fundamental aim of the project has been the exhaustive and accurate computer filing of the material in accessible and serviceable form. The databank which has been created aims to include all printed or manuscript travel literature, including reprints, translations, abridged versions and instances of publication of a part or parts of texts whether in periodicals or volumes of collections and anthologies.

With this in mind, a special bibliographical index- survey card was drawn up which is completed in always by first-hand reference to the particular travel text: in other words, without being based on indirect sources. It is thus hoped that all the information is as accurate and reliable as possible. Each index-card is divided into two sections which contain details about the form and the content of each text. The first part records the identity of the text while the second part records the identity and activity of the traveller according to information provided by the text or, whenever necessary, as gathered from relevant studies (see Index-card, sample 1).

Since the index-cards are stored on computer this allows a variety of approaches to the material as a whole, based on the various fields (all of which can be retrieved separately) on which the data has been entered. The researcher is thus able to work not only on individual entries but also on combinations of data such as the date of the journey, a specific place or area, or the interests of the traveller.

With the first five-year stage of the project around 1700 index-survey cards have been amassed from public and private libraries in Greece and abroad. These cards are presented here in a short-title catalogue, with the initial intention of making the material accessible to researchers in the field. The reader will observe that the last entry of the catalogue bears the number 1477. This is due to the fact that in this presentation we have not included the many entries for the same book which record its presence in various different libraries and collections (see 4: Table of Locations of Copies Examined and 5: Table of Abbreviations of Libraries and Collections). The short-title refers to the separate full bibliographical index-card where a detailed description of each text can be consulted.

Περιγραφή του προγράμματος

Η Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη και η Ανατολική Μεσόγειος από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα είναι ο συγκεκριμένος γεωγραφικός χώρος και χρόνος που συνιστούν τα πλαίσια του προγράμματος. Η οριοθέτηση αυτή εξηγείται με βάση τη διαμόρφωση του νέου status quo των περιοχών αυτών, με την εμφάνιση, την κυριαρχία και την εγκαθίδρυση των Οθωμανών και την ταυτόχρονη παρουσία Βενετών και Γενουατών, ανταποκρίνεται δηλαδή σε μία τάξη πραγμάτων που παραμένει σχετικά αναλλοίωτη σε όλη τη διάρκεια της περιόδου.

Πρωταρχικός σκοπός της έρευνας είναι η εξαντλητική και η όσο το δυνατόν ακριβέστερη απογραφή του σχετικού υλικού καθώς και η λειτουργική συστηματοποίησή του με τη βοήθεια της μηχανογράφησης. Στο αρχείο που δημιουργείται επιδιώκεται να περιληφθούν όλα τα δημοσιευμένα ή χειρόγραφα περιηγητικά κείμενα, οι επανεκδόσεις και μεταφράσεις τους καθώς και οι περιπτώσεις δημοσιεύσεων μέρους κειμένου σε περιοδικά ή άλλους σύμμεικτους τόμους και ανθολογήσεις.

Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε ένα ειδικό απογραφικό βιβλιογραφικό δελτίο που συμπληρώνεται πάντα από αυτοψία του περιηγητικού κειμένου χωρίς να βασίζεται σε έμμεσες πληροφορίες. Επιτυγχάνεται έτσι η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια και αξιοπιστία του. Χωρίζεται σε δύο τμήματα τα οποία περιλαμβάνουν πληροφορίες επί της μορφής και επί του περιεχομένου του συγκεκριμένου έργου: στο πρώτο τμήμα αποτυπώνεται η ταυτότητα του βιβλίου ενώ στο δεύτερο καταγράφεται η ταυτότητα και η δράση του περιηγητή σύμφωνα με πληροφορίες που προσφέρει το ίδιο το βιβλίο ή με στοιχεία προερχόμενα από σχετική έρευνα (βλ. Δελτίο, δείγμα 1).

Η εισαγωγή του δελτίου στον υπολογιστή επιτρέπει πολλαπλές προσεγγίσεις στο σύνολο του αρχείου με βάση τα επιμέρους πεδία που αναγράφονται σ' αυτό, τα οποία είναι και ανακαλέσιμα. Ο κάθε ερευνητής αποκτά έτσι τη δυνατότητα να δουλέψει όχι μόνο σε μεμονωμένες καρτέλλες αλλά και με συνδυασμούς πληροφοριών, με τις όποιες δηλαδή ευρετηριακές θεματικές θα του ήταν απαραίτητες, όπως π.χ. το χρόνο του ταξιδιού, ένα συγκεκριμένο τόπο ή περιοχή, τα ενδιαφέροντα του περιηγητή, κ.ά.

Στο πρώτο αυτό στάδιο της εργασίας και μετά από πενταετή έρευνα σε δημόσιες ή ιδιωτικές βιβλιοθήκες της Ελλάδας και του εξωτερικού, έχουν συγκεντρωθεί περί τα 1700 απογραφικά δελτία που παρουσιάζονται εδώ συστηματικά σε συντομευμένη μορφή (short-title catalogue) με το σκοπό να αρχίσει το υλικό αυτό να είναι χρησιμοποιήσιμο από τους ερευνητές. Ο αναγνώστης θα παρατηρήσει ότι το τελευταίο λήμμα του καταλόγου φέρει τον αριθμό 1477. Αυτό συμβαίνει γιατί στην παρουσίαση εδώ δεν έχουν περιληφθεί οι

In parallel with the databank of the travel literature, an inventory describing the illustrations in the texts and illustrations in unbound form constitutes a separate object of research. This material is of a different character and requires separate treatment. As it was not possible to include all relevant data for the illustrations on just the one index-card it was necessary to set up a second index-card under the entry "Illustrations" (see Index-card, sample 2). A presentation of this Illustration archive is given in this volume (see p. 425).

The bibliography for these two branches meant that it was necessary to set up a further index-card containing bibliography for travel and travellers in the region as a whole (see Index-card, sample 3).

The material can thus be accessed in a number of ways and already allows a broad estimation of its content. In the meantime it is anticipated that the project will continue to be enriched with further data input, such as the recording and study of the itineraries of the travellers, a subject-index of the texts, and the particular interests of each traveller.

The three databanks were compiled in English, not simply because most of the titles are non-Greek but also because it is hoped to make the programme as widely accessible as possible to the international academic community as an on line databank. The databank was processed on Apple Macintosh computer using the FileMaker programme.

We would like to express our gratitude to the staff of all the libraries with whom we worked and especially to the staff of the Gennadius Library, the Library of the University of Crete (which contains the important De Simony collection), and to Mr Constantinos Coutarellis, president of the Loverdos Foundation, and Mrs Chrysoula Mossé, chief librarian of the Loverdos Library, who so patiently bore our daily visits that frequently extended well beyond official reading hours. We would also like to thank Mr Stathis Finopoulos who not only made available to us editions in his own collection, but also made an important contribution to the programme with his many valuable remarks and suggestions. Finally we would like to thank Mr Yannis Tzorotiotis for his technical assistance, Mrs Vassiliki Antoniou for her careful typing up of the catalogue and Mr John Davis for the translation of this Introduction into English.

πολλαπλές αποδελτιώσεις του ίδιου έργου που πραγματοποιήθηκαν, φυσικά, σε διαφορετικές βιβλιοθήκες ή συλλογές (βλ. 4: Πίνακας εντοπισμού των αντιτύπων και 5: Πίνακας συντομογραφιών των βιβλιοθηκών και συλλογών). Ευνόητο είναι ότι ο κάθε συντομευμένος τίτλος αντιστοιχεί στην αναλυτική περιγραφή κάθε έργου που περιλαμβάνεται στο απογραφικό βιβλιογραφικό δελτίο με τις αναγκαίες συμπληρώσεις του.

Παράλληλα με το αρχείο των περιηγητικών κειμένων, η απογραφή και περιγραφή της εικονογράφησης τους, που είτε υπάρχει μέσα στα ίδια τα έργα, είτε έχει εντοπισθεί σε λυτή μορφή, απετέλεσε χωριστό αντικείμενο έρευνας. Κι αυτό γιατί πρόκειται για ένα υλικό που έχει τις δικές του ιδιομορφίες και απαιτεί ιδιαίτερη προσέγγιση και επεξεργασία. Συνεπώς δεν είναι δυνατό να συγκεντρωθεί όλη η αναγκαία πληροφόρηση σε ένα μόνο απογραφικό δελτίο. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη δημιουργία ενός δεύτερου αρχείου με το δικό του απογραφικό δελτίο για το εικονογραφικό υλικό (βλ. Δελτίο, δείγμα 2). Το πρόγραμμα αυτό παρουσιάζεται στον τόμο (βλ. σελ. 425).

Η βιβλιογραφική υποστήριξη που χρειάστηκε για την προώθηση του προγράμματος στα δύο αυτά σκέλη του, οδήγησε στη δημιουργία ενός ακόμα αρχείου που περιέχει βιβλιογραφικά λήμματα περί περιηγητών και περιηγητισμού στο χώρο της Ανατολής (βλ. Δελτίο, δείγμα 3).

Οι πολλαπλές αυτές προσεγγίσεις στο υλικό προσφέρουν τη δυνατότητα μιας συνολικότερης θεώρησής του ήδη από το πρώτο αυτό στάδιο της έρευνας: στόχος του προγράμματος είναι να ολοκληρωθεί με περαιτέρω επεξεργασίες, όπως είναι η καταγραφή και μελέτη των δρομολογίων, η ειδολογική και θεματική κατηγοριοποίηση των κειμένων, η επεξεργασία των ειδικότερων ενδιαφερόντων του κάθε περιηγητή κ.ά.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα απογραφικά δελτία των τριών αυτών αρχείων κρίθηκε σκόπιμο να συντάσσονται στην Αγγλική γλώσσα, όχι μόνο επειδή το υλικό απαρτίζεται κυρίως από ξενόγλωσσους τίτλους αλλά και γιατί το πρόγραμμα αποσκοπεί να είναι προσιτό στη διεθνή επιστημονική κοινότητα μέσα από ηλεκτρονικό δίκτυο τράπεζας πληροφοριών. Ο υπολογιστής που χρησιμοποιείται είναι Apple Macintosh σε πρόγραμμα FileMaker.

Στό σημείο αυτό θα θέλαμε να απευθύνουμε τις ευχαριστίες μας στο προσωπικό όλων των βιβλιοθηκών όπου εργαστήκαμε και ειδικότερα, στο προσωπικό της Γενναδείου Βιβλιοθήκης και της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης όπου απόκειται η πολύτιμη συλλογή De Simony, καθώς και στον Πρόεδρο του Ιδρύματος Σ. Λοβέρδου κύριο Κωνσταντίνο Κουταρέλλη και την υπεύθυνη της Βιβλιοθήκης Σ. Λοβέρδου, κυρία Χρυσούλα Μωσσε που μας δέχθηκαν σε καθημερινή βάση πέραν των ωραρίων υποδοχής του κοινού.

EXPLANATORY REMARKS

The short-title catalogue which was first issued in experimental format in 1992 was generally welcomed by researchers, and gave rise to suggestions and discussion. Since the aim of this project was to produce a guide that aids access to travel literature, new ideas and approaches were incorporated into the concept of the catalogue and efforts were made to bring it further into line with international bibliographical practice. The new format in which the catalogue is now presented owes much of its execution to the knowledge and valuable experience of Leonora Navari.

I. The catalogue contains a small number of texts that exceeds the general chronological limits stipulated in the title. Some refer to journeys before the 15th century although published within the period under discussion, while others exceed the later time limit with accounts of journeys undertaken up to 1925.

II. Each entry includes the following:

- a. author's name
- b. short-title of the work
- c. place and date of publication
- d. date of travel

The catalogue is supplemented with two indices and three tables of abbreviations:

1. Index of Proper Names
2. Index of Anonymous Works
3. Table of Abbreviations for Places of Publication
4. Table of Locations of copies examined
5. Table of Abbreviations of Libraries and Collections

Indexing, which is based on the alphabetical order of the names, was processed by computer. In the instance of many works by the same author, the works are listed in alphabetical order. Anonymous works are entered under "Anonymous" in alphabetical order of their titles. Apparent inconsistencies in the indexing are due to functional problems associated with the FileMaker programme.

a. The surname of the author appears first, followed by first names. The

Επίσης στον κύριο Στάθη Φινόπουλο που όχι μόνο έθεσε στη διάθεσή μας ορισμένες εκδόσεις της αξιόλογης συλλογής του, αλλά βοήθησε σημαντικά και το απογραφικό έργο με τις πάντα καιρίες παρατηρήσεις και υποδείξεις του. Τέλος, ευχαριστούμε τον κύριο Γιάννη Τσοροτιώτη που είχε τη μηχανογραφική επιμέλεια του προγράμματος, την κυρία Βασιλική Αντωνίου που διεκπεραίωσε με κάθε φροντίδα και προσοχή την εισαγωγή των στοιχείων στον υπολογιστή και τον κύριο John Davis για τη μετάφραση του προλογικού σημειώματος στα Αγγλικά.

ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΕΙΣ

Ο Κατάλογος συντομευμένων τίτλων, που κυκλοφόρησε σε πρώτη πειραματική μορφή το 1992, θεωρήθηκε χρήσιμο εγχειρίδιο από τους ερευνητές, προκαλώντας συγχρόνως υποδείξεις και συζητήσεις. Επειδή στόχος της εργασίας αυτής είναι να αποτελέσει ένα οδηγό προσέγγισης των περιηγητικών κειμένων, έγιναν νέες επεξεργασίες και βελτιώσεις και κατεβλήθη προσπάθεια να εναρμονισθεί περισσότερο με τη διεθνή βιβλιογραφική πρακτική. Στη νέα επεξεργασμένη παρουσίαση του καταλόγου συνετέλεσε σημαντικά η κυρία Λεονόρα Ναβάρη, η οποία πρόθυμα θέλησε να συνεργαστεί στο πρόγραμμα.

I. Ο κατάλογος των περιηγητικών κειμένων που παρουσιάζουμε εδώ περιλαμβάνει και ένα μικρό αριθμό έργων που υπερβαίνει τόσο το ανώτερο όσο και το κατώτερο χρονολογικό όριο που έχουμε θέσει. Τα κείμενα αυτά αναφέρονται σε περιηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν από τον 15ο αιώνα αλλά πάντως εκδόθηκαν μέσα στα χρονικά πλαίσια της έρευνας, ενώ συγκαταλέγουμε στον 19ο αιώνα και τα ταξίδια που έγιναν ως το 1925.

II. - Το κάθε λήμμα του καταλόγου που ακολουθεί περιλαμβάνει:

- α. το ονοματεπώνυμο του συγγραφέα,
- β. το συντομευμένο τίτλο του έργου,
- γ. τον τόπο και τη χρονολογία έκδοσης και
- δ. τη χρονολογία ταξιδιού.

Ο κατάλογος συμπληρώνεται με δύο Ευρετήρια και τρεις Πίνακες συντομογραφιών:

1. Ευρετήριο ονομάτων

author's status is then noted in brackets, where this was considered necessary. It should be noted that older spelling habits or printing preferences of the original are recorded faithfully on the full bibliographical index-card, but they do not appear in the catalogue which follows. Spelling standardisation of the name of each author reflects the spelling by which the author is most commonly known in the international bibliography and is considered to be the most helpful for the reader. It should also be noted that sometimes the author may be a different person to the traveller. In this case the latter's name does not appear in the short-list although it will of course appear in the full bibliographical index-card.

In the case where works have been collected into a single volume, the book is entered in the catalogue with the name of the editor of the collection, but there are also separate entries for the author of each contribution to the collection. In this case, however, since the publication does not have the same unitary character as it would if it were by one author, the date of publication is given in brackets, while the name of the author is accompanied by an asterisk and can be consulted in the index of proper names that refer general entry for the collection (see c: Date of publication, and 1: Index of Proper Names).

b. The short-title contains as many words as are necessary to convey meaning and to give some notion of the content of the book. The full index-card of course gives the full title of the work.

An asterisk after the title indicates that the text is contained in a book which we have not as yet traced bibliographically.

c. The date of publication is recorded alongside the title. Brackets indicate that the text was published in a periodical or as a part of a collected volume. A series of dates implies that the work is in a number of volumes that appeared successively. In the case of photoreprints the two dates of publication are separated by a stroke: modern edition/ edition used for reprint. When no date of publication is recorded it means that the work is in manuscript form, while the initials "n.d." (ie. "no date") mean that the date of publication is unknown. The abbreviation for the place of publication immediately precedes the date of publication (see 3: Table of Abbreviations for Places of Publication).

The letter "R" to the right of the date of publication (eg., P (1890)R) indicates that the article appears in the French periodical *Revue des Deux Mondes*, while the letter "W" (eg., L(1817)W) indicates that the article is in the following collection: Robert Walpole (editor), *Memoirs relating to European and Asiatic Turkey, and other Countries of the East*, London 1817 or 1818.

2. Ευρετήριο ανωνύμων έργων
3. Πίνακας συντομογραφιών τόπων έκδοσης
4. Πίνακας εντοπισμού των αντιτύπων
5. Πίνακας συντομογραφιών των βιβλιοθηκών και συλλογών

Η ευρετηρίαση του υλικού έγινε από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή με βάση την αλφαβητική κατάταξη των ονομάτων. Στην περίπτωση πολλών έργων του ίδιου συγγραφέα η ευρετηρίαση ακολουθεί την αλφαβητική κατάταξη των τίτλων. Τα έργα ανωνύμων συγγραφέων κατατάσσονται στην αλφαβητική θέση της λέξης "Anonymous" και κατά αλφαβητική σειρά των τίτλων τους. Για τις τυχόν ανακολουθίες που εμφανίζονται κατά τις ευρετηριάσεις είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε ορισμένες παραχωρήσεις που οφείλονται σε περιορισμούς του μηχανογραφικού προγράμματος.

α. Κατά την αναγραφή του ονόματος προηγείται το επώνυμο και ακολουθούν τα ονόματα. Σε παρένθεση εμφανίζεται η ιδιότητα του συγγραφέα, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Πρέπει να σημειωθεί ότι η παλαιά ορθογραφία και οι τυπογραφικές ιδιαιτερότητες του πρωτοτύπου καταγράφονται σχολαστικά στο ειδικό απογραφικό δελτίο, αλλά δεν εμφανίζονται στον κατάλογο που ακολουθεί. Η ορθογραφική ομοιομορφία του ονόματος κάθε συγγραφέα ανταποκρίνεται στον τρόπο που έχει καθιερωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία και θεωρήθηκε απαραίτητη για την ευκολότερη χρήση του καταλόγου από τον αναγνώστη. Ακόμη πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι ο συγγραφέας ενδέχεται να είναι άλλος από τον ταξιδιώτη. Στην περίπτωση αυτή το όνομα του δεύτερου δεν εμφανίζεται στον κατάλογο αλλά υπάρχει βεβαίως στο μηχανογραφημένο δελτίο.

Όταν πρόκειται για έργο που δημοσιεύεται σε συλλογικό τόμο, το βιβλίο εμφανίζεται στον κατάλογο με το όνομα του επιμελητή της έκδοσης αλλά υπάρχουν και ιδιαίτερα λήμματα για τον κάθε συγγραφέα ξεχωριστά. Στην περίπτωση αυτή όμως, επειδή ακριβώς δεν πρόκειται για αυτοτελή δημοσίευση κειμένου, η χρονολογία έκδοσης εμφανίζεται σε παρένθεση, ενώ το όνομα του συγγραφέα φέρει αστερίσκο και εμφανίζεται στο ευρετήριο ονομάτων παραπέμποντας στο γενικό λήμμα της συλλογής (βλ. γ: Χρονολογία έκδοσης και 1: Ευρετήριο ονομάτων).

β. Στο συντομευμένο τίτλο εμφανίζονται τόσες λέξεις όσες να αποδίδουν κάποιο νόημα δηλώνοντας όσο είναι δυνατό το περιεχόμενο του βιβλίου. Είναι προφανές ότι το μηχανογραφημένο απογραφικό δελτίο περιέχει τον πλήρη τίτλο του έργου.

d. The date of travel is recorded in bold type under the name of the author and it gives the date when the traveller was in the particular region. When more than one journey was undertaken to the same place the dates are separated by a comma. The abbreviation "b." (ie. "before") means that the journey took place before the date given. A question mark indicates that the date of the journey has not as yet been precisely identified, while a date given between dots indicates that it is known that the traveller was in the region at this time but that it is not certain for how long. In cases where no date is given it means that the researchers have not as yet identified the date of the journey or that the text itself does not refer to a specific journey. The abbreviation "n.t." (ie. "no travel") usually indicates that the text is geographical or that the narrative is fiction.

1. The Index of Proper Names contains all names that do not appear in the alphabetical listing of the catalogue, but which are likely to be sought by the reader. It is intended to function as a guide, referring the reader to the corresponding entry, or offering further information for finding the work. It aims at fulfilling the following purposes:

-when a work is by more than one author, the names of the authors are entered separately, but refer to the entry that is common to them all: that is, the name of the author who is first in alphabetical order of those who contributed to the collection.

-when the traveller is mentioned in the title of the work, but is not the author.

-when the name of the author is spelt in markedly different ways in various editions of his work.

-when the text is part of a volume containing essays by different contributors, the name of the author in the catalogue has an asterisk referring the reader to the Index of names where there is also a note that gives information under the entry for the editor of the collected volume.

-when the author uses a pseudonym, the pseudonym appears in the index and refers to the real name of the author which is to be found in the catalogue.

2. The Index of Anonymous Works gives in alphabetical order the titles of all works that were published anonymously, including those whose authorship has been since identified. The index refers the reader to the name of the author or the editor that can be found in the catalogue.

3. In the Table of Abbreviations for Places of Publication, the names of the places are written in full.

Ο αστερίσκος στον τίτλο δηλώνει ότι το κείμενο περιλαμβάνεται σε βιβλίο που δεν ήταν δυνατόν να ελεχθεί βιβλιογραφικά.

γ. Η χρονολογία έκδοσης αναγράφεται στην ίδια σειρά με τον τίτλο. Οι παρενθέσεις δηλώνουν δημοσίευση σε περιοδικό ή μέρος συλλογικής έκδοσης. Ακολουθία ημερομηνιών σημαίνει πολύτομο έργο που εκδόθηκε διαδοχικά, ενώ στις περιπτώσεις φωτομηχανικών ανατυπώσεων οι δύο χρονολογίες χωρίζονται με κάθετο: σύγχρονη έκδοση/έκδοση στην οποία βασίζεται η ανατύπωση. Όταν δεν αναγράφεται χρονολογία έκδοσης πρόκειται για χειρόγραφο, ενώ η ένδειξη "n.d." [=no date] σημαίνει άγνωστη χρονολογία έκδοσης.

Η συντομογραφία του τόπου έκδοσης προτάσσεται της χρονολογίας (βλ. 3: Πίνακας συντομογραφιών τόπων έκδοσης).

Η ένδειξη "R" δεξιά από τη χρονολογία έκδοσης (π.χ. P(1890)R), δηλώνει άρθρο δημοσιευμένο στο γαλλικό περιοδικό *Revue des Deux Mondes*, ενώ η ένδειξη "W" (π.χ. L(1817)W) δηλώνει δημοσίευση στη συλλογή: Robert Walpole (editor), *Memoirs relating to European and Asiatic Turkey, and other Countries of the East*, London 1817 ή 1818.

δ. Η χρονολογία ταξιδιού αναγράφεται κάτω από το όνομα του συγγραφέα με μαύρα στοιχεία και αναφέρεται στο χρόνο παραμονής του περιηγητή στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο. Όταν υπάρχουν περισσότερα από ένα ταξίδια, τότε οι χρονολογίες χωρίζονται με κόμμα. Η ένδειξη "b." [=before] σημαίνει ότι το ταξίδι έγινε πριν από την αναγραφόμενη χρονολογία. Το ερωτηματικό δηλώνει άγνωστο προς το παρόν ακριβή χρόνο, ενώ η χρονολογία ανάμεσα σε στίγματα βεβαιώνει ότι ο περιηγητής βρισκόταν στο συγκεκριμένο χώρο, αλλά υποδηλώνει μεγαλύτερη και άγνωστη προς το παρόν διάρκεια παραμονής του. Η περίπτωση μη χρονολογικής αναγραφής, σημαίνει ότι δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί από τους ερευνητές ο χρόνος ταξιδιού ή ότι το κείμενο δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο ταξίδι. Η ένδειξη "n.t." [=no travel] υποδηλώνει ότι πρόκειται συνήθως για κείμενα γεωγραφικού περιεχομένου ή για αφηγήσεις φανταστικές.

1. Το Ευρετήριο ονομάτων περιλαμβάνει όλα τα ονόματα που δεν εμφανίζονται στην αλφαβητική κατάταξη του καταλόγου αλλά τα οποία πιθανόν να αναζητήσει ο αναγνώστης. Λειτουργεί ως οδηγός, παραπέμποντας τον αναγνώστη στο ανάλογο λήμμα, ή προσφέροντας επιπλέον χρήσιμες πληροφορίες για την αναζήτηση του έργου. Πρόκειται για τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- όταν οι συγγραφείς ενός έργου είναι περισσότεροι του ενός, τα ονόματά τους εμφανίζονται ξεχωριστά στο ευρετήριο, παραπέμποντας στο κοινό για

4. The Table of Locations of copies examined gives in abbreviated form the libraries or collections in which a particular travel text was examined and for which an index-card was filled in. It is possible that each entry of the catalogue refers to more than one library or collection. This means that in the travel literature archive there are a corresponding number of index cards for the particular book.

5. In the Table of Abbreviations of Libraries and Collections, the full name is given of the library or collection referred to in the table of Locations.

III. Square brackets indicate that the information originates from sources other than the text itself, and has been supplied by the researchers on the programme, or the compilers of the catalogue.

όλους λήμμα που αναγκαστικά βρίσκεται στην αλφαβητική θέση μόνο του πρώτου από αυτούς,

- όταν ο ταξιδιώτης μνημονεύεται στον τίτλο αλλά είναι άλλος από τον συγγραφέα,

- όταν το όνομα του συγγραφέα παρουσιάζει σημαντικές ορθογραφικές διαφοροποιήσεις σε πολλές εκδόσεις του έργου του,

- όταν το κείμενο του συγγραφέα δημοσιεύθηκε σε συλλογικό τόμο, το όνομά του εμφανίζεται στον κατάλογο με αστερίσκο παραπέμποντας τον αναγνώστη στο Ευρετήριο ονομάτων όπου και υπάρχει η αναγκαία πληροφόρηση για τον εντοπισμό της συλλογής.,

- όταν ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ψευδώνυμο, το ψευδώνυμο αυτό εμφανίζεται στο Ευρετήριο και παραπέμπει στο ταυτισμένο πραγματικό όνομα του συγγραφέα που υπάρχει στον κατάλογο.

2. Το Ευρετήριο ανωνύμων έργων παρουσιάζει αλφαβητικά όλους τους τίτλους βιβλίων που δημοσιεύθηκαν ανώνυμα όπως επίσης εκείνους για τους οποίους η έρευνα έκανε γνωστά το όνομα του συγγραφέα τους. Το ευρετήριο παραπέμπει τον αναγνώστη στο όνομα του συγγραφέα ή του επιμελητή της έκδοσης που εμφανίζεται στον κατάλογο.

3. Στον Πίνακα συντομογραφιών τόπων έκδοσης αναγράφεται ολογράφως ο συντομογραφημένος τόπος έκδοσης του κάθε βιβλίου.

4. Στον Πίνακα εντοπισμού των αντιτύπων παρουσιάζονται σε συντομογραφημένη μορφή οι βιβλιοθήκες και οι συλλογές όπου έγινε η αυτοψία του περιηγητικού κειμένου και φυσικά η συμπλήρωση του απογραφικού δελτίου. Ενδέχεται το κάθε λήμμα του καταλόγου να παραπέμπει σε περισσότερες από μία βιβλιοθήκες ή συλλογές. Αυτό σημαίνει ότι στο μηχανογραφημένο αρχείο των περιηγητικών κειμένων υπάρχουν και ισάριθμα δελτία απογραφής του ίδιου κειμένου.

5. Στον Πίνακα συντομογραφιών βιβλιοθηκών και συλλογών αναγράφεται ολογράφως η συντομογραφημένη ονομασία της κάθε βιβλιοθήκης ή συλλογής όπου έχει εντοπισθεί το κάθε αντίτυπο.

III. Οποιοδήποτε στοιχείο εμφανίζεται στον κατάλογο σημειωμένο σε αγκύλη, προέρχεται από πληροφορίες εκτός του κειμένου και είναι φυσικά προσθήκη των ερευνητών ή των επιμελητών της έκδοσης αυτής.

Δελτίο, δείγμα 1 / Index-card, sample 1

R.in.	<input type="text"/>	Author	<input type="text"/>	Date	<input type="text"/>
Author S.-T.	<input type="text"/>	Place	<input type="text"/>		
Title	<input type="text"/>				
Orig. lang.	<input type="text"/>	Text forms	<input type="text"/>	Cod	<input type="text"/>
Edition	<input type="text"/>	Printed B.	☐	Mss	☐ ^e Periodical ☐
Format	<input type="text"/>	Vois	☐	Pagination	<input type="text"/>
Translator	<input type="text"/>		Editor	<input type="text"/>	
Publisher	<input type="text"/>		Printer	<input type="text"/>	
Painter	<input type="text"/>		Illustr.	<input type="text"/>	
Cartogr.	<input type="text"/>		Engraver	<input type="text"/>	
Introd.	<input type="text"/>		Dedication	<input type="text"/>	
Preface	<input type="text"/>		Epilogue	<input type="text"/>	
Appendix	☐	Contents	<input type="text"/>	Location	<input type="text"/>
Remarks	<input type="text"/>				
Traveler	<input type="text"/>			Travel date	<input type="text"/>
Profession	<input type="text"/>				
Aim	<input type="text"/>				
Interests	<input type="text"/>				
Itinerary	<input type="text"/>				

Travel literature/Texts
CNR/NHRF

Δελτίο, δείγμα 2 / Index-card, sample 2

R.in.	<input type="text"/>	Num.	<input type="text"/>	Chron.	<input type="text"/>	Doc.	<input type="text"/>	
Object	<input type="text"/>	Dimensions	<input type="text"/>	Technique	<input type="text"/>			
Source	<input type="text"/>							
Title	<input type="text"/>	Code	<input type="text"/>					
Imprints	<input type="text"/>							
Picture	<input type="text"/>							
Description	<input type="text"/>						Kind	<input type="text"/>
Draughtsman	<input type="text"/>	Painter	<input type="text"/>					
Engraver(s)	<input type="text"/>	Lithogr.	<input type="text"/>					
Cartogr.	<input type="text"/>	Printer	<input type="text"/>					
Publisher	<input type="text"/>							
Date orig.	<input type="text"/>	Date engrav.	<input type="text"/>	Date print.	<input type="text"/>			
Remarks-descr.				Remarks-Icon				
Remarks-art				Remarks-bibl.				

Travel literature / Illustrations
CNR/NHRF

Δελτίο, δείγμα 3 / Index-card, sample 3

R.in.	<input type="text"/>				
Author	<input type="text"/>				
Title	<input type="text"/>				
Publisher	<input type="text"/>	Place	<input type="text"/>	Date	<input type="text"/>
Periodical	<input type="text"/>	Volume	<input type="text"/>	Issue	<input type="text"/>
		Pages	<input type="text"/>	Series	<input type="text"/>
References:					
Place	<input type="text"/>				
Year	<input type="text"/>				
Type	<input type="text"/>				
Traveler	<input type="text"/>				
Remarks	<input type="text"/>				

Travel literature/Bibliography
CNR/NHRF

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΕΥΜΕΝΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

SHORT-TITLE CATALOGUE

READER'S GUIDE

Format of the entry:

1. AUTHOR	2. TITLE	3. EDITION
4. DATE OF TRAVEL		

1. AUTHOR: **Surname, first names (status)**
 * : see Index of Proper Names
 (ed.): editor
 (tr.): translator
2. TITLE: **Short-title of the work.**
 * : text contained in untraced volume.
3. EDITION: **Abbreviation of place of publication, date of publication** (see Table of Abbreviations for Places of Publication)
 Date of edition in **brackets**: publication in a periodical or collected volume.
n.d.: no date
blank : manuscript
 Letter **R** to the right of the date of publication: article published in the French periodical *Revue des Deux Mondes*.
 Letter **W** to the right of the date of publication: text published in the collection: Robert Walpole (ed.), *Memoirs relating to European and Asiatic Turkey, and other Countries of the East*, London 1817 or 1818.
4. TRAVEL: **Date of travel** (bold characters)
b.: before
? : date of travel unknown
blank: date of travel unspecified
n.t.: no travel (geographical text or fiction)
 ... **date**...: the traveller was in the region at this time but it is not certain for how long.

ΟΔΗΓΟΣ

Μορφή λήμματος:

1. ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	2. ΤΙΤΛΟΣ	3. ΕΚΔΟΣΗ
4. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΑΞΙΔΙΟΥ		

- 1. ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:** **Επώνυμο, όνομα (ιδιότητα)**
 *: βλ. Ευρετήριο ονομάτων
(ed.): editor
(tr.): translator
- 2. ΤΙΤΛΟΣ:** **Συνοτμευμένος τίτλος του έργου.**
 * : κείμενο που δεν ήταν δυνατόν να ελεγχθεί βιβλιογραφικά.
- 3. ΕΚΔΟΣΗ:** **Συνοτομογραφία τόπου έκδοσης, χρονολογία έκδοσης.**
 (βλ. Πίνακα συνοτομογραφιών τόπων έκδοσης). Χρονολογία έκδοσης **σε παρένθεση:** δημοσίευση σε περιοδικό ή συλλογικό έργο.
n.d.: no date (άγνωστη χρονολογία έκδοσης).
κενό: πρόκειται για χειρόγραφο.
 Ένδειξη **R** μετά τη χρονολογία έκδοσης: άρθρο δημοσιευμένο στο περιοδικό: *Revue des Deux Mondes*.
 Ένδειξη **W** μετά τη χρονολογία έκδοσης: κείμενο δημοσιευμένο στη συλλογή: Robert Walpole (editor), *Memoirs relating to European and Asiatic Turkey, and other Countries of the East*, London 1817 ή 1818.
- 4. ΤΑΞΙΔΙ:** **Χρονολογία ταξιδιού** (μαύρα στοιχεία)
b. : before
 ? : άγνωστος χρόνος ταξιδιού
κενό : μη προσδιορισμένος χρόνος ταξιδιού
n.t. : no travel (κείμενο γεωγραφικού περιεχομένου ή αφήγηση φανταστική)
 ... **χρονολογία** ...: ο ταξιδιώτης βρισκόταν στην περιοχή την συγκεκριμένη χρονολογία αλλά παραμένει άγνωστη η διάρκεια παραμονής του.

1	Abbott, G.F. 1900	The Tale of a Tour in Macedonia.	L,	1903
2	"Abd al-Karīm ibn" Akibat 1739	The Memoirs of Khojeh Abdulkurrem	L,	1793
3	About, Edmond 1852	De Pontoise à Stamboul.	P,	1884
4	About, Edmond 1852-53	Greece and the Greeks of the Present Day	E,	1855
5	About, Edmond 1852	La Grèce contemporaine.	P,	1854
6	About, Edmond 1852	La Grèce contemporaine.	P,	1858
7	About, Edmond 1852	La Grèce contemporaine.	P,	1860
8	About, Edmond 1852	La Grèce contemporaine.	P,	1872
9	About, Edmond 1852	La Grèce contemporaine.	P,	1890
10	About, Edmond 1852	Mémoire sur l' île d' Egine.	P,	1854
11	Abu Talib ibn Muhammad 1799-1803	Voyages du prince Mirza Aboul Taleb	P,	1819
12	Achleitner, Arthur 1900-01	Jérusalem: tableau de la vie	P,	1907
13	Adricomio, C. 1588	Descripcion de la ciudad de Jerusalem	M,	1805
14	Affagart, Greffin 1519,1533-34	Relation de Terre Sainte	P,	1902
15	Ainsworth, William 1835-40	Travels in the Track of the ten thousand Greeks;	L,	1844
16	Alberghetti, Giusto Emilio* n.t.	Notizia del Regno della Morea	V	(1704)
17	Albert, Jacques / Seguezzi, Santo* 1634/1635	Les Voyages en Egypte de J. A. et S. S.	C	(1974)
18	Albin, Célestin	L' île de Crète: Histoire et Souvenirs.	P,	1898
19	Aldenhoven, Ferdinand [1835-40 c.]	Itinéraire de l' Attique et du ... Péloponèse,	Ath,	1841
20	Aldenhoven, Ferdinand [1835-40 c.]	Itinéraire de l' Attique et du ... Péloponèse,	Ath,	1854

21	Allard, G. Camille 1854	Les échelles du Levant: Souvenirs d' Orient.	P,	1864
22	Allinson, F.G. / Allinson, Anne	Greek Lands and Letters.	L,	1910
23	Almosnino, Moses 1566-67	Extremos y Grandezas de Constantinopla	M,	1638
24	Alquié, François Savinien d' 1665-68	Les Memoires du Voyage	A,	1670-71
25	Altmanshausen, Moritz von 1556-59	Gründtliche Beschreibung der Walfart		
26	Amélineau, A. [1895 b.]	Les fouilles récentes en Egypte.	P	(1895)R
27	Amicis, Edmondo de	Constantinople.	P,	1878
28	Amicis, Edmondo de	Constantinople.	P,	1883
29	Andersen, H.C. 1841	En Digters Bazar.	Co,	[1980c.]
30	Andersen, H.C. 1841	Οδοιπορικό στην Ελλάδα.	Ath,	n.d.
31	Angelus de Chrembs 1526-28	B. Fri. Angeli de Crems Descriptio itineris		
32	Angiolello, Giovan-Maria 1470-82	Angiolello, Historien des Ottomans	BA,	1913
33	Angiolello, Giovan-Maria 1468-81	Ένας Ενετός του 15ου αιώνα	Ath,	1989
34	Anglure, Ogier d' 1395	Le Saint voyage de Jherusalem.	P,	1878
35	[Anonymous] 1685-86	Ambassades de Guilleragues et de M. Girardin	Ly,	1688
36	[Anonymous] 1567-68	Anno 1567. Auffzaichnus des wegs von Wienn		
37	[Anonymous] 1567-68	Beschreibung der Statt Constantinopoll		
38	[Anonymous] [1919 b.]	Caractère grec de l' Asie Mineure,	Na,	1919
39	[Anonymous] 1887	De Salonique à Belgrade.	P	(1888)R
40	[Anonymous]	Descrittione del Regno di Negroponte	V,	1687

41	[Anonymous] [1568-74]	Diario ... in Constantinopoli		
42	[Anonymous] [1889 b.]	Du Danube à l' Adriatique.	P	(1889-90)R
43	[Anonymous]	Griechenland und die Griechen, ed. W.A. Lindau Lzg,		1821
44	[Anonymous] 1737-38	[Journal of a Voyage to Greece and Asia Minor.]		
45	[Anonymous] n.t.	Korte, Beknopte, en Nette Beschryving,	A,	1687
46	[Anonymous] [1645]	Kurtze Beschreibung der Insel ... Creta	N,	1669
47	[Anonymous] 1612	Le pelerin veritable de la Terre Sainte*	[P,	1615?]
48	[Anonymous] 1730	Letters Historical and Critical,	L,	1735
49	[Anonymous]*	Lettre d'un missionnaire	P	(1725)
50	[Anonymous]* 1745 b.	Lettre d'un missionnaire	P	(1745)
51	[Anonymous] 1553	Relatione delle cose del Turco		
52	[Anonymous] 1824	Tagebuch einer Reise durch Griechenland	Ber,	1826
53	[Anonymous] 1822	Tagebuch einer Reise nach Morea	Tu,	1824
54	Ansted, D.T. 1863	The Ionian Islands in the Year 1863.	L,	1863
55	Appert, B.N.M. 1855	Voyage en Grèce dédié au Roi	Ath,	1856
56	Appleton, T.G. 1874	A Nile Journey.	L,	1876
57	Arène, Julien [1914-15]	En Macédoine: Carnet de route d' un sergent	P,	1916
58	Armstrong, Isabel J. 1892	Two Roving Englishwomen in Greece.	L,	[1892]
59	Arsengo, Gerolamo 1580-81	[Visite delle chiese di Constantinopoli]		
60	Arvieux, Laurent d' 1664	D' Arvieux's Travels in Arabia	L,	1718

61	Arvieux, Laurent d' 1653-86	Memoires du Chevalier d' Arvieux,	P,	1735
62	Arvieux, Laurent d' 1664	Voyage dans la Palestine,	A,	1718
63	Atkinson, Sophie [1910]	An Artist in Corfu.	L,	1911
64	Auberive, Charles 1850	Voyage en Grèce.	P,	1860
65	Auldjo, John 1833	Journal of a Visit to Constantinople,	L,	1835
66	Avelot, Henri 1896-97	Croquis de Grèce et de Turquie,	Ts,	1899
67	Aveyro, Pantaleon de (Frey) 1563-66	Itinerario da Terra Santa,	Lsb,	1721
68	[B., A.] [1878]	De Paris à Constantinople par le Danube.	P,	1878
69	[Babin, Jacques Paul] 1672	Relation de l' état présent de la ville d' Athènes,	Ly,	1674
70	Babin, Jacques Paul 1672	Relation de l' état présent de la ville d' Athènes,	P,	1854
71	Bacheville, Barthelemy 1817-18	Voyages des frères Bacheville,	P,	1822
72	Baird, Henry M. [1851-52]	Modern Greece:	NY,	1856
73	Baker, Samuel White 1879	Cyprus: As I saw it in 1879	L,	1879
74	Balourdet, Louis 1588	La guide des chemins pour le voyage	Cha,	1601
75	Balourdet, Louis 1588	Le voyage à Jérusalem	P,	1878
76	Baltimore, Frederick Calvert (Lord) 1763-64	A Tour to the East	L,	1767
77	Baratta, A.	Constantinopoli: Effigiata e descritta	T,	1840
78	Barbaro, Giosafat 1473-74	Viaggio che Giosafat a Barbaro fece in Persia		
79	Barbié du Bocage, Jean-Denis [1809]	Description de la plaine d'Argos	P,	1834
80	Barozzi, Francesco 1587	Descrittione dell' isola di Creta	V,	1898

81	Barozzi, Nicolò/Berchet, Gugl. (ed.) 1600-84	Le relazioni dagli Ambasciatori Veneziani	V,	1871-72
82	Barrès, Maurice 1900	Le Voyage de Sparte.	P,	[1906]
83	Barrès, Maurice 1900	Le Voyage de Sparte.	P,	1922
84	Barrington, Emilie I. (Mrs.R.) 1911	Through Greece and Dalmatia.	L,	1912
85	Barrows, Samuel J. 1893	The Isles and Shrines of Greece	L,	1898
86	Barth, Heinrich 1862	Reise durch das Innere der europäischen Türkei Ber,		1864
87	Barth, Hermann	Les Villes d' Art célèbres. Constantinople.	P,	1903
88	Barth, Hermann	Les Villes d' Art célèbres. Constantinople.	P,	1913
89	Barthélémy - Saint - Hilaire, J. 1855-56	Egypt and the Great Suez Canal.	L,	1857
90	Bartholdy, J.L.S. 1803-04	Voyage en Grèce,	P,	1807
91	Bartlett, Samuel C. [1874 ?]	From Egypt to Palestine through Sinai.	NY,	1879
92	Baruffi, Giuseppe F. 1841	Viaggio in Oriente.	Mi,	1847
93	Bassano, Luigi 1537-40	Costumi et i Modi particolari de' Turchi	R,	1545
94	Bassano, Luigi 1537-40	Costumi, et i Modi particolari de' Turchi	Mu,	1963/1545
95	Batthyany, Vincze 1810 b.	Reise nach Constantinopel	Pst,	1810
96	Bauffremont, Joseph de 1766	Journal de Campagne	Mar,	1981
97	Baumgarten, Fritz 1881-83	Ein Rundgang durch die Ruinen Athens	Lzg,	1888
98	Bazin, Hugues	Mémoire sur l'Etolie.	P	(1860c.)
99	Beaufort, Francis 1811-12	Karamania	L,	1817
100	Beaufort, Francis* 1811-12	Karamanien	W	(1821)

101	Beaujour, Félix de 1787-97	Tableau du commerce de la Grèce	P,	1800
102	Beaujour, Félix de [1817]	Voyage militaire dans l'empire othoman,	P,	1829
103	Beauvau, Henri de 1604-05	Relation iournaliere dv voyage dv Levant.	TI,	1608
104	Beauvau, Henri de 1604-05	Relation iournaliere dv voyage dv Levant.	Ly,	1609
105	Beauvau, Henri de 1604-05	Relation iournaliere dv voyage dv Levant	P,	1610
106	Beauvau, Henri de 1604-05	Relation iournaliere dv voyage dv Levant.	Na,	1615
107	Beauvau, Henri de 1604-05	Relation iournaliere dv voyage dv Levant	Na,	1619
108	Beauvoisins, Joseph Eugène 1799	Notice sur la cour du grand-seigneur	P,	1807
109	Bellaire, J.P. 1788-90	Besitzungen in Ionische Meere	W,	1806
110	Bellaire, J.P. 1788-90	Précis des opérations générales	P,	1805
111	Belle, Henri [1861,1868,1874]	Trois années en Grèce,	P,	1881
112	Bellièvre, Claude 1521,1526	Souvenir de voyage en Orient, ed. C. Perrat	G,	1956
113	Belon, Pierre 1547-49	Les observations en Grèce ...	P,	1553
114	Belon, Pierre 1547-49	Les observations en Grèce ...	An,	1555
115	Belon, Pierre 1547-49	Les observations en Grèce ...	P,	1555
116	Belon, Pierre 1547-49	Les observations en Grèce ...	P,	1588
117	Belon, Pierre 1547-49	Observationes	An,	1589
118	Belon, Pierre 1547-49	Portraits d' oyseaux, animaux, serpents,	P,	1557
119	Belon, Pierre* 1547	Voyage en Egypte de P.B.	C	(1970)
120	Belveze, Paul Henri de 1827,1828	Lettres choisies	Br,	1882

121	Belzoni, G. 1815-19	Narrative of the Operations	B,	1835
122	Benaglia, Giovanni 1679-80	Relatione del viaggio fatto a Constantinopoli,	V,	1685
123	Bénard, Nicolas 1616-17	Le voyage de Hierusalem et autres lieux	P,	1621
124	Benedetti, Vincent	La question d' Orient.	P	(1897)R
125	Benedetti, Vincent 1840-?	Mehemet-Ali durant ses dernières années.	P	(1895)R
126	Benedetti, Vincent 1851-?	Un Ambassadeur Anglais en Orient.	P	(1895)R
127	Bent, J. Theodore [1883-85]	The Cyclades,	L,	1885
128	Bent, J. Theodore (ed.) 16th and 17th c.	Early Voyages and Travels in the Levant	L,	1893
129	Bérard, Victor 1890	A travers la Macédoine Slave.	P	(1892)R
130	Bérard, Victor 1896	La Macédoine.	P,	1900
131	Bérard, Victor 1890-92	La Turquie et l' Hellénisme contemporain:	P,	1893
132	Bérard, Victor 1897	Les affaires de Crète.	P,	1898
133	Bérard, Victor 1890-92	Τουρκία και Ελληνισμός	Ath,	1987
134	Berger, Philippe 1894	Ramadan et Bairam. Souvenirs d' un voyage	P	(1894)R
135	Besolt, Melchior* 1584-85 ?	Reyss auff Constantinopol	F	(1595)
136	Besson, Joseph 1659	La Syrie Sainte	P,	1660
137	Besson, Joseph 1659	La Syrie et la Terre Sainte	Poi,	1862
138	Best, James J. 1838,1839	Excursion in Albania;	L,	1842
139	Betzek, Jacob von* 1564-65	Gesandtschaftsreise	Mu,	1979
140	Beulé, E. [1850]	Etudes sur le Péloponèse.	P,	1855

141	Beulé, E. [1850]	Etudes sur le Péloponnèse.	P,	1875
142	Beulé, E. [1851-53]	L' Acropole d' Athènes.	P,	1853-54
143	Beulé, E. [1851-53]	L' Acropole d' Athènes.	P,	1862
144	Bevan, Samuel [1842-44 c.]	Sand and Canvas;	L,	1849
145	Bianconi, F.	Carte commerciale d' Albanie	P,	1888
146	[Bichi, Alessandro ?] 1675-97	Breve relatione in compendio delli Viaggi		
147	Biddulph, William 1600-11	Travels of certaine Englishmen	L,	1609
148	[Biddulph, William] 1600-11	Travels of foure Englishmen	L,	1612
149	[Biddulph, William]* 1600-11	Travels of foure Englishmen	L	(1745)
150	Bigot, Charles 1885	Grèce, Turquie, le Danube.	P,	1886
151	Bikelas, D. 1889	De Nicopolis à Olympie :	P,	1885
152	Biliotti, Edouard/ Cottret, - (Abbé)	Η νήσος Ρόδος.	Rh,	1881
153	Biliotti, Edouard/ Cottret, - (Abbé)	L' île de Rhodes.	Rh,	1881
154	Bindesboell, G./Roerbye, M./Hansen, 1835-36	Danske Kunstnere i Udlandet.	Co	(1837)
155	Binos, M.D. de 1776-78	Voyage, en Egypte, au Mont-Liban	P,	1787
156	Black, William 1822-26	Narrative of Cruises in the Mediterranean	E,	1900
157	Blaquière, Edward 1824	Narrative of a Second Visit to Greece	L,	1825
158	Blouet de Camilly, Pierre 1721	Un voyage officiel à Constantinople	[P],	1866
159	Blount, Henry 1634	A Voyage into the Levant.	L,	1636
160	Blount, Henry 1634	A Voyage into the Levant:	L,	1638

161	Blount, Henry* 1634	A Voyage into the Levant.	L,	1650
162	Blount, Henry 1634	A Voyage into the Levant.	L,	1669
163	Blount, Henry 1634	A Voyage into the Levant,	L	(1745)
164	Blount, Henry* 1634	Le Voyage en Egypte	C	(1974)
165	Blount, Henry 1634	Morgenländische Reise,	He,	1687
166	Blount, Henry* 1634	Zee-en land-voyagie	Lei,	[1706?]
167	Blount, Henry 1634	Zee-en land-voyagie	Lei,	1707
168	Blowitz, H.G. Opper de	Une course à Constantinople	P,	1884
169	Boissonas, Edmond	L' image de la Grèce. Athènes moderne.	G,	1920
170	Bon, Ottaviano* 1604-08	Descrizione del Serraglio	V	(1871-72)
171	Bordone, Benedetto n.t.	Isolario di Benedetto Bordone	V,	1534
172	Boré, Eugène 1837-40	Correspondance et mémoires	P,	1840
173	Bory de Saint-Vincent, J. B. 1829	Relation du voyage	P,	1836-38
174	Boschini, Marco	Il regno tutto di Candia	V,	1651
175	Boschini, Marco	L' Arcipelago con tutte le Isole,	V,	1658
176	Botero, Giovanni	Le relationi universali	V,	1605
177	Botta, Carlo Giuseppe 1797-98	Storia naturale dell' isola di Corfù.	Mi,	1823
178	Bottu de Limas, J. 1851-52	Six mois en Orient	Ly,	1861
179	Boucher de Perthes, J. 1853	Voyage à Constantinople:	P,	1855
180	Boucher, Jean 1611-12	Bouquet sacré composé des plus belles fleurs	P,	1622

181	Boucher, Jean 1611-12	Le bouquet sacré.	Ro,	1629
182	Boué, Ami	Recueil d' itinéraires dans la Turquie d' Europe.	Vn,	1854
183	Bourquelot, F. 1861	Huit jours dans l' île de Candie	P,	1863
184	Bovet, Marie-Anne de 1896	La Jeune Grèce.	P,	[1897]
185	Braconnier, François* 1755 b.	Relation de la mission de Thessalonique	P	(1755)
186	Bramsen, J. 1814-15	Reise durch die Ionischen Inseln, ...	J,	1819
187	Brandis, Christian August 1839	Mittheilungen über Griechenland.	Lzg,	1842
188	Brandt, Paul 1892	Von Athen zum Tempethal:	Gu,	1894
189	Brasca, Santo 1480	Viaggio in Terra Santa, ed. A.L.M. Lepschy	Mi,	1966
190	Brassey, Annie 1874-75, 1878	Sunshine and Storm in the East,	L,	1880
191	Brassey, Annie 1874-75, 1878	Voyages d' une famille	P,	[1881]
192	Braun, Karl 1876	Eine türkische Reise.	St,	1876
193	Breissinger, Hans 1587-89	Im 1568 zog ich ... in das landt zue hungeren		
194	Bremer, Fredrika 1859-61	Greece and the Greeks:	L,	1863
195	Bremond, Gabriel 1643-45	Viaggi fatti nell' Egitto,	R,	1679
196	Bremond, Gabriel* 1643-45	Voyage en Egypte de G.B.	C	(1974)
197	Breton, Ernest 1859	Athènes décrite et dessinée	P,	1868
198	Breüning, Hans Jacob 1579	Orientalische Reyss	Str,	1612
199	Brewer, Josiah 1827	A Residence at Constantinople	NH,	1830
200	Breydenbach, Bernhard von 1483-84	Le grand voyage de Jherusalem	P,	1522

201	Breydenbach, Bernhard von 1483-84	Le Saint Voiage et pèlerinage	Ly, 1489
202	Breydenbach, Bernhard von 1483-84	Peregrinationes in Terram Sanctam	Mz, 1486
203	Broendsted, Peter Oluf 1810-13	Reise i Graekenland	Co, 1844
204	Broendsted, Peter Oluf 1810-13	Reisen in Griechenland	St, 1826-30
205	Broendsted, Peter Oluf 1810-13, 1820	Voyages dans la Grèce	P, 1826-30
206	Brown, Ashley [1927 b.]	Greece Old and New.	L, 1927
207	Brown, Edward*	Le Voyage en Egypte d' E. B.	C (1974)
208	Browne, Edward 1668-73	A Brief Account of Some Travels	L, 1685
209	Browne, Edward 1668-73	A Brief Account of Some Travels	Mu, 1975/1673
210	Browne, J. Ross 1843	Yusef, or, the Journey of the Frangi,	NY, 1853
211	Browne, William George 1802	Journey from Constantinople through Asia Minor,	L (1817)W
212	Brue, Benjamin 1715	Journal de la campagne	P, 1870
213	Bruyn, Cornelis de 1678-84	Reizen Door de vermaardste Deelen van Klein	Del, 1698
214	Bruyn, Cornelis de 1678-84	Voyage au Levant,	Del, 1700
215	Bruyn, Cornelis de 1678-84	Voyage au Levant,	P, 1714
216	Bruyn, Cornelis de 1678-84	Voyage au Levant,	P, 1725
217	Bruyn, Cornelis de 1678-84	Voyage au Levant,	Rou, 1728
218	Bruyn, Cornelis de 1678-84, 1701-04	Voyage au Levant, l' Asie,	Hg, 1732
219	Bruyn, Cornelis de 1678-84, 1701-04	Voyages de Corneille Le Brun	A, 1718
220	Buchon, Jean Alexandre 1840-41	La Grèce continentale et la Morée.	P, 1843

221	Buchon, Jean Alexandre 1841	Voyage dans l' Eubée, les îles Ioniennes	P,	1911
222	Buondelmonti, Cristoforo 1406-20	Descriptio insulae Crete et liber Insularum,	lr,	1981
223	Buondelmonti, Cristoforo 1406-20	Description des îles de l' Archipel	P,	1897
224	Buondelmonti, Cristoforo 1406-20	Description des îles de l' Archipel	A,	1974
225	Buondelmonti, Cristoforo 1406-20	Librum Insularum Archipelagi,	Lzg,	1824
226	Burckhardt, Carl J.	Kleinasiatische Reise.	Mu,	n.d.
227	Burgess, Richard 1834	Greece and the Levant;	L,	1835
228	Burton, Thomas 1808-09	Private Journal of a Voyage.		
229	Burnaby, Frederick 1876-77	On Horseback through Asia Minor.	L,	1877
230	Burnaby, Frederick 1876-77	On Horseback through Asia Minor	Glo,	1985
231	Burnouf, Emile 1886	La Grèce en 1886.	P	(1887)R
232	Burnouf, Emile	Troie. D' après les dernières fouilles	P	(1874)R
233	Bursian, Conrad [1853-55]	Geographie von Griechenland	Lzg,	1862,1872
234	Bursian, Karl	Ueber das Vorgebirg Taenaron.	Mu	(1855)
235	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	A. Gisenii Busbequii omnia quae extant	A,	1660
236	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Augerii ... von Busbeck Vier Sendschreiben	N,	1664
237	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Den Kaizarlijcken Gezant,	Dor,	1652
238	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Itinera Constantinopolitanum et Amasianum	An,	1581
239	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Lettres du Baron de Busbec,	P,	1748
240	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Omnia quae extant	Pst,	[1758]

241	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Omnia quae extant:	Bsl,	1740
242	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	The four Epistles of A.G. Busbequius	L,	1694
243	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	The Life and Letters of ... ed. by Forster	L,	1881
244	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Travels into Turkey:	L,	1744
245	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Travels into Turkey	Gl,	1761
246	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Turcicae Epistolae IV	Mu,	1620
247	Busbecq, Ogier Ghislen de 1554-55, 1555-62	Turcicae Epistolae quatuor	P,	1595
248	Bustamante, Juan 1842	Viaje al Antiquo Mondo	Lm,	1845
249	Cabrol, Elie 1889	Voyage en Grèce:	P,	1890
250	Caignart de Saulcy, L.F. 1845,1850-51,1863-64,1869	Carnets de voyage en Orient:	P,	1955
251	[Campbell, John] 1641	The Travels of Edward Brown, Esq.	L,	1753
252	Capodilista, Gabriele 1458	Viaggio di Terra Santa		
253	Cappello, Giovanni* 1629-33	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
254	Carben, Victor de	De Moribus Iudaeorum	P,	1511
255	Carlisle, G.W.F. Howard (Earl of) 1853-54	Diary in Turkish and Greek Waters.	L,	1854
256	Carlisle, G.W.F. Howard (Earl of) 1853-54	Diary in Turkish and Greek Waters.	Bo,	1855
257	Carlyle, Joseph Dacre 1801	Journal of Mount Athos	Ath,	1965
258	Carlyle, Joseph Dacre 1800-01	Letters from the late Professor Carlyle	L	(1818)W
259	Carnarvon, H.J.G. Herbert (Earl of) 1839	Reminiscences of Athens and the Morea:	L,	1869
260	Carne, J. / Stafford, W. Cooke [1834-35 / 1836-37 c.]	Syria and the Holy Land illustrated :	L,	[1862c.]

261	Carne, John [1821]	Letters from the East.	L,	1826
262	Carne, John [1821]	Recollections of Travels in the East;	L,	1830
263	Carthailhac, Emile	Huit jours en Grèce.	TIs,	1896
264	Casola, Pietro 1494	Pilgrimage to Jerusalem, ed. M.M. Newett	Ma,	1907
265	Castela, Henri 1600-01	Le Saint voyage de Hierusalem	P,	1612
266	Castellan, A.L. 1796-97	Briefe über Morea, und die Inseln	W,	1809
267	Castellan, A.L. 1796-97	Briefe über Morea, und die Inseln	Ber,	1809
268	Castellan, A.L. 1796-97	Lettres sur la Grèce, l' Hellespont	P,	1811
269	Castellan, A.L. 1796-97	Lettres sur la Morée et les îles	P,	1808
270	Castellan, A.L. 1796-97	Lettres sur la Morée, l' Hellespont	P,	1820
271	Casti, Giambattista 1788	Relazione di un viaggio a Constantinopoli	Mi,	1822
272	Castillo, Antonio del [1626-?]	El devoto peregrino viage de Tierra Sante	M,	1656
273	Castries, H. de (ed., tr.) 1589-91	Une ambassade Marocaine en Turquie	P,	1929
274	Cavaignac, Eugène 1828-29	Expédition de Morée (1828-1829).	P	(1897)R
275	Cavalli, Marino 1567	Relatione de le cose di Constantinopoli	Hdg	(1914)
276	[Cavazza, Gabriele] 1591	Viaggio a Constantinopoli di Lorenzo Bernardo	V,	1886
277	[Cavazza, Gabriele] 1591	Viaggio di un Ambasciatore Veneziano	V,	1886
278	Cedulini, Pietro 1580-81	Visite delle chiese di Constantinopoli		
279	[Cerberr, A.] 1810	Mémoires sur la Grèce et l' Albanie	P,	1827
280	[Cerberr, A.] 1810	Mémoires sur la Grèce et l' Albanie	P,	1828

281	Cesnola, Louis Palma di 1865-75	Cyprus: its Ancient Cities, ...	L,	1877
282	Cesnola, Louis Palma di 1865-75	Cyprus: its Ancient Cities, ...	NY,	1878
283	Chandler, Richard 1764-65	Reisen in Klein Asien	Lzg,	1776
284	Chandler, Richard 1764-66	Travels in Asia Minor and Greece	L,	1817
285	Chandler, Richard 1764-66	Travels in Asia Minor, and Greece	O,	1825
286	Chandler, Richard 1764-65	Travels in Asia Minor	D,	1775
287	Chandler, Richard 1764-65	Travels in Asia Minor:	L,	1776
288	Chandler, Richard 1764-65	Travels in Asia Minor, ed. E. Clay	L,	1971
289	Chandler, Richard 1765-66	Travels in Greece	O,	1776
290	Chandler, Richard 1765-66	Travels in Greece	D,	1776
291	Chandler, Richard 1764-66	Voyages dans l' Asie Mineure et en Grèce,	P,	1806
292	Chardin, Jean 1671-73	Journal du voyage	L,	1686
293	Chardin, Jean 1664-66	Voyage de Paris à Ispahan.	P,	1983
294	Charlemont, James Caulfeild (Lord) 1749	The Travels of Lord Charlemont	L,	1984
295	Charmes, Gabriel [1881 b.]	Une excursion à Athènes.	P	(1881)R
296	Charmes, Gabriel 1880	Voyage en Syrie. Impressions et souvenirs.	P	(1881-82)R
297	Chateaubriand, F.A. 1806	Descrizione di Gerusalemme	FI,	1825
298	Chateaubriand, F.A. 1806	Σατωβριάνδου οδοιπορικών εκ Παρισίων	Ath,	1860
299	Chateaubriand, F.A. 1806	Itinéraire de Paris à Jérusalem	P,	1811
300	Chateaubriand, F.A. 1806	Itinéraire de Paris à Jérusalem	P,	1812

301	Chateaubriand, F.A. 1806	Itinéraire de Paris à Jérusalem	P,	1859
302	Chateaubriand, F.A. 1806	Itinéraire de Paris à Jérusalem	P,	1964
303	Chateaubriand, F.A. 1806	Οδοιπορικό - Η Ελλάδα του 1806	Ath,	1979
304	Chateaubriand, F.A. 1806	Oeuvres, v.3 [Itinéraire]	P,	1838
305	Chauvierre, Patrice	Voyage en Orient.	P/Lz	1883
306	Chenavard, A. M. 1843-44	Relation du voyage	Ly,	1846
307	Chenavard, A. M. 1843-44	Voyage en Grèce et dans le Levant	Ly,	1858
308	Chesneau, Jean 1547-55	Le Voyage de Monsieur D' Aramon,	P,	1887
309	Chesneau, Jean / Thevet, André* 1549/1549	Voyages en Egypte de J. C. et A. T.	C	(1984)
310	Chevillon, André 1892	En Judée.	P	(1893)R
311	Chikhachev, P.A. [1847-64]	Le Bosphore et Constantinople	P,	1866
312	Childe, Blanche Lee 1881-82	Impressions de voyage.	P	(1882)R
313	Childs, W.J. 1913	Across Asia Minor on Foot.	E,	1917
314	Chirol, Valentine 1880	Twixt Greek and Turk, or Jottings	E,	1881
315	[Choiseul-Gouffier, M.G.F.A.] 1776	Voyage pittoresque de la Grèce, vol. I	P,	1782
316	Choiseul-Gouffier, M.G.F.A. 1776, 1784-92	Voyage pittoresque dans l' Empire Ottoman	P,	1842
317	Civrano, Pietro* [1679?]-1682	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
318	Claparède, Arthur de 1897-99	Corfoy et les Corfiotes.	G,	1900
319	Clark, William George 1856	Greece and the Greeks. Peloponnesus:	L,	1858
320	Clarke, Edward Daniel 1800	Voyages en Russie, ... et en Turquie	P,	1813

321	[Clayton, Robert] 1722	A Journal from Grand Cairo to Mount Sinai,	L,	1753
322	[Clayton, Robert] 1722	A Journal ... [2nd ed.]	L,	1753
323	[Clemens, S.L.] 1867	Le Voyage des innocents.	P,	1982
324	Clément, (monk)* 16th beg.	Récit du Moine Clément	G	(1889)
325	Clenardus, Nicolaus 1535-40	Nicolai Clenardi peregrinationum,	Lo,	1551
326	Clenardus, Nicolaus 1535-40	Peregrinationum, ac de rebus Machometicis	Lo,	1561
327	Clenardus, Nicolaus 1535-40	Raysen van Nicolaes Clenard	Dor,	1651
328	[Cobbs, Frances Power] 1858	A Lady's Ride through Palestine;		
329	Cochet, A.* 1883	De Patras à Sparte.	Pa	(1896)
330	Cochrane, George 1827, [1834-36 c.]	Wanderings in Greece.	L,	1837
331	Cockerell, Charles Robert 1810-17	Travels in Southern Europe and the Levant,	L,	1903
332	Colbeck, Alfred	A Summer's Cruise in the Waters of Greece,	L,	1887
333	Collange, L. (ed.)	Voyages and Travels,	Bo,	1887
334	Collignon, Maxime 1888	Les fouilles de l' Acropole d' Athènes.	P	(1890)R
335	Collignon, Maxime 1876	Notes d' un voyage en Asie Mineure.	P	(1880)R
336	Collignon, Maxime 1876	Notes d' un voyage en Asie-Mineure.	P,	1897
337	Conrady, L. (ed.) 14th-16th cent.	Vier Rheinische Palaestina-Pilgerschriften	Wie,	1882
338	Contarini, Alvise* 1637-41	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
339	Contarini, Ambrogio 1474-77	Viaggio		
340	Contarini, Francesco* 1602-04	Legazioni a Constantinopoli	V	(1871-72)

341	Contarini, Simon* 1609-12	Relazione del N.U. Simon Contarini	V (1871-72)
342	Contreras, Alonso de 1595-1630	Les Aventures	P, 1933
343	Conze, A. 1858	Reise auf den Inseln des Thrakischen Meeres.	A, 1986
344	Conze, A. 1858	Reise auf der Insel Lesbos.	Ha, 1865
345	Coppin, Jean 1638-39,1640,1642-47	Le Bouclier de l' Europe ou la Guerre Sainte,	Ly, 1686
346	Coppin, Jean* 1638-46	Voyage en Egypte de J.C.	C (1971)
347	Coquerel, Athanase [1870 ?]	La Galilée de Jésus.	P (1870)R
348	[Corancez, L.A.O. de] 1809-12	Itinéraire d' une partie peu connue de l' Asie	P, 1816
349	Cordella, André	Le Laurium.	Mar, 1869
350	Cornille, Henri 1831-33	Souvenirs d' Orient:	P, 1833
351	Coronelli, Vincenzo n.t.	Isola di Rodi, geografica-storica,	V, 1688
352	Coronelli, Vincenzo n.t.	Isolario dell' Atlante Veneto	V, 1696
353	Coronelli, Vincenzo n.t.	Memorie della Morea	V, 1692
354	Coronelli, Vincenzo n.t.	Neu vermehrte Beschreibung	N, 1687
355	Coronelli, Vincenzo n.t.	Regno di Negroponte	V, 1688
356	Cotovicus, Johannes 1598-99	De loflycke reyse van Ierusalem	An, 1620
357	Cotovicus, Johannes 1598-99	Itinerarium Hierosolymitanum	An, 1619
358	Cottu, Charles	Vasiliky, souvenirs d' une croisière	P (1851)R
359	Coubertin, Pierre de 1896	Souvenirs d' Amérique et de Grèce.	P, 1897
360	Cousinéry, E.M. [1773-?]	Voyage dans la Macédoine,	P, 1831

361	Covel, John* 1670-79	Dr. Covel's Diary	L	(1893)
362	Covel, John 1670-79	Some Account of the Greek Church,	Ca,	1722
363	Coventry, Percy William 1834-35	Private Journal. His Majesty's Ship Canopus		
364	Craven, Elisabeth (Lady) 1786	Voyage en Crimée et à Constantinople,	L,	1789
365	Croly, George/Roberts, D. 1839	The Holy Land, Syria, Idumea,	L,	1842-49
366	[Crouch, Nathaniel (ed.)] ? / 1669	Two journies to Jerusalem	L,	1730
367	Crue, Francis de	Notes de voyage:	P,	1895
368	Cugnoni, G. (ed.) 1657	Relazione, del viaggio delle galere pontificie	Si	(1897)
369	Curipeschitz, Benedict 1530	Itinerarium der Botschaftsreise	In,	1910
370	Curtius, Ernst [1838]	Peloponnesos:	Go,	1851
371	Curzon, Robert 1833-34, 1837-38	Visits to Monasteries in the Levant.	L,	1849
372	Curzon, Robert 1833-34, 1837-38	Visits to Monasteries in the Levant .	L,	1897
373	Curzon, Robert 1833-34, 1837-38	Visits to Monasteries of the Levant.	L,	1916
374	Cusani, Francesco 1840	La Dalmazia. Le isole Jonie e la Grecia	Mi,	1846
375	D'Aste, Giovan Battista	Relatione del viaggio di Levante		
376	Dallam, Thomas* 1599-1600	The Diary of ...	L	(1893)
377	Dallaway, James [1794-95]	Constantinople Ancienne et Moderne,	P,	1799
378	Dallaway, James [1794-95]	Constantinople Ancient and Modern,	L,	1797
379	Dandini, Girolamo 1596-97	A Voyage to Mount Libanus,	L,	1698
380	Dandini, Girolamo* 1596-97	A Voyage to Mount Libanus:	L	(1745)

381	Dandini, Girolamo 1596-97	Voyage du Mont Liban,	P,	1675
382	Dandini, Girolamo 1596-97	Voyage du Mont Liban,	P,	1685
383	Dapper, Olfert n.t.	Ακριβής περιγραφή της Κρήτης	Ath,	1836
384	Dapper, Olfert n.t.	Description exacte des isles de l' Archipel,	A,	1703
385	Dapper, Olfert n.t.	Naukeurige Beschryving der eilanden,	A,	1688
386	Dapper, Olfert n.t.	Naukeurige Beschryving van Morea,	A,	1688
387	Dáskov, D.V.	Afonskajj gora	SP	(1825)
388	Davesiès de Pontès, Lucien 1831-38	Etudes sur l' Orient:	P,	1864
389	Davies, William* 1597	A True Relation of the Travels	L	(1745)
390	Davison, - 1763-65	Observations relating to ... Egypt.	L	(1817)W
391	Davison, - 1763-65	Observations relating to ... Egypt.	L	(1818)W
392	Davy, John 1824-35	Notes on the Ionian Islands	L,	1842
393	DeBosset, C.P. 1809-17	Parga, and the Ionian islands;	L,	1821
394	Delacoulonche, A. [1855]	Mémoire	P	(1858)
395	Demarsy, A.C.A. (ed.) 1711-12	Voyage du chevalier de Bellerive	P,	1872
396	Depping, G.B.	La Grèce, ou description topographique	P,	1823
397	Depping, G.B.	La Grèce, ou description topographique	P,	1830
398	Dernschwam, Hans 1553-55	Istanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü	Ank,	1987
399	Dernschwam, Hans 1553-55	Tagebuch einer Reise	Mu,	1923
400	Dernschwam, Hans 1553-55	Tagebuch einer Reise	Ber,	1984

401	[DesBarres, Anthoine] 1673-74	L' estat present de l' Archipel.	P,	1678
402	Deschamps, Gaston [1885-87 c.]	En Turquie.	P	(1892-93)R
403	Deschamps, Gaston [... 1888 ...]	La Grèce d' aujourd' hui.	P,	1892
404	Deschamps, Gaston [... 1888 ...]	La Grèce d' aujourd' hui.	P,	1910
405	Deschamps, Gaston [1885-87, 1888-90 c.]	Στούς δρόμους της Μικράς Ασίας	Ath,	1990
406	Deschamps, Gaston [1888]	Six semaines dans l' île d'Amorgos.	P	(1892)R
407	Deschamps, Gaston [1885-87, 1888-90 c.]	Sur les routes d' Asie.	P,	1894
408	Deschamps, Gaston [1890 c.]	Un séjour à Athènes.	P	(1892)R
409	DesGachons, Jacques 1896	Petit Voyage de Grèce.	P,	1896
410	[Deshayes de Courmenin, Louis] 1621	Voyage de Levant	P,	1624
411	[Deshayes de Courmenin, Louis] 1621	Voyage de Levant	P,	1632
412	Desmaze, Edmond	Etudes et souvenirs helléniques:	Ly,	1878
413	DesMonceaux* [1667-69?]	Extrait d'un voyage	P	(1725)
414	DesRéaux de La Richardière, 1669	Le voyage de Candie,	P,	1671
415	[Deval, C.] 1825-26	Deux années à Constantinople et en Morée	L/P,	1828
416	[Deval, C.]	Dva goda v Konstantinopole i Moree*	SP,	1829
417	DeVere, Aubrey [1840-43 c.]	Picturesque Sketches of Greece and Turkey.	L,	1850
418	DeVere, Aubrey [1840-43 c.]	Picturesque Sketches of Greece and Turkey	Ph,	1850
419	[Didot, Ambroise Firmin] 1816-17	Notes d' un voyage fait dans le Levant	P,	[1826]
420	Diehl, Ch. 1898	La Grèce. Le Mont Athos. Constantinople.	Na,	1898

421	Diehl, Ch./Le Tourneau, M./Saladin, 1905 / 1907 / 1909	Les monuments Chrétiens de Salonique	P,	1918
422	Dilich, Wilhelm 1606 b.	Eigentliche/kurtze beschreibung	Cas,	1606
423	Ditlevsen, K. (ed.) 19th cent.	Rejsen til Athen, Danske i Graekenland	Co,	1978
424	Dixon, Hepworth W. 1878	British Cyprus.	L,	1879
425	Dodwell, Edward 1801, 1805-06	A Classical and Topographical Tour	L,	1819
426	Dodwell, Edward 1801, 1805-06	Views and Descriptions	L,	1834
427	Döhring, A. 1900	Eine Frühlingsreise in Griechenland	F,	1903
428	Donado, Giambattista* [1681?]-84	Relazione ... a Constantinopoli	V	(1871-72)
429	[Doubdan, Jean] 1652	Le voyage de la Terre-Sainte,	P,	1657
430	Doubdan, Jean 1652	Le voyage de la Terre-Sainte.	P,	1666
431	Douglas, F. S. N. 1811-12	An Essay on Certain Points of Resemblance	L,	1813
432	Dousa, Georgius 1597-98	De itinere suo Constantinopolitano,	Lei,	1599
433	Dreux, Robert de 1665-69	Voyage en Turquie et en Grèce	P,	1925
434	Driault, Ed. 1920	La renaissance de l' Hellénisme.	P,	1920
435	Driesch, Gerard Cornelius von den 1719	Historische Nachricht	N,	1723
436	Drosinis, Georgios	Land und Leute in Nord-Euböa:	Lzg,	1884
437	Drummond, Alexander 1744-49	Travels through Different Cities	L,	1754
438	Dubois, Marcel	De Co insula.	P,	1884
439	DuCamp, Maxime 1844-45	Souvenirs littéraires.	P	(1881)R
440	DuCamp, Maxime 1849-50	Souvenirs littéraires.	P	(1881-82)R

441	[DuCastel, J.] 1605	Relation des voyages de Monsieur de Brèves,	P,	1628
442	Duclot, D.N.J. 1897	En Crète:	Bor,	1898
443	DuCros, Joseph 1665-68	Histoire des voyages	Ly,	1669
444	DuFresne-Canaye, Philippe 1573	Voyage du Levant	P,	1897
445	DuFresne-Canaye, Philippe 1573	Voyage du Levant	P,	1986/1897
446	Dugit, Ernest	De insula Naxo:	P,	1867
447	Dumont, Albert 1871-72	Souvenirs de l' Adriatique.	P	(1872)R
448	Dumont, Albert 1868	Souvenirs de la Roumélie.	P	(1871)R
449	DuMont, Jean 1689-92	A new voyage to the Levant:	L,	1705
450	DuMont, Jean 1689-92	Voyages a Malthe, et en Turquie.	Hg,	1699
451	DuPinet, Antoine	Plantz, povtraits et descriptions	Ly,	1564
452	DuVignau, - [1688 b.]	L' etat present de la puissance ottomane,	Hg,	1688
453	Duvillard, J.	Six semaines à Hydra:	G,	[1875]
454	Ecklin, Daniel* 1552-53	Von Heyligen Landt ... Beschreibung	F	(1584)
455	Edmonds, E.M.	Fair Athens.	L,	1881
456	Edwardes, Charles 1886	Letters from Crete:	L,	1887
457	Egmond, J. Aeg. Van / Heyman, John [1620 / 1700-09]	Travels through Asia Minor,	L,	1759
458	Ehrenberg, Johann von* 1556	Beschreibung der Wallfahrt zum Heiligen Grab	F	(1584)
459	Ehrenburg, Karl 1885-86	Inselgruppe von Milos,	L,	1889
460	[Elgin, Thomas Bruce (Lord)] 1799,1800,1801	Antiquités Grecques,	B,	1820

461	Elliott, C.B. [1834-35 c.]	Travels in the Three Great Empires	L,	1838
462	Elsner, Paul [1901 ?]	Bilder aus Neu Hellas.	Aa,	1902
463	Emerson, J. / Pecchio, G. 1825	Tableau de la Grèce en 1825,	P,	1826
464	Emerson, J./Pecchio, G./Humphreys, 1825	A Picture of Greece in 1825;	L,	1826
465	Emerson, James [1825]	Letters from the Aegean.	L,	1829
466	Enault, Louis	Constantinople et la Turquie:	P,	1855
467	Enault, Louis [1853-?]	La Méditerranée, ses îles et ses bords	P,	1863
468	Encina, Juan de la 1519	Viage y peregrinacion	M,	1786
469	Enemond, Antoine 1653-57	Voyage fait dans le Levant,	G,	1672
470	Engel, Eduard [1886 b.]	Griechische Frühlingstage	J,	1887
471	Engel, Eduard [1886 b.]	Griechische Frühlingstage.	J,	1904
472	Engel, W.H. n.t.	Kypros: eine Monographie.	Ber,	1841
473	Erizzo, Gaspare 1558	Viaggio di Constantinopoli	Za	(1878)
474	Estourmel, Joseph d' 1832-33	Journal d' un voyage en Orient.	P,	1848
475	Estournelles de Constant, Paul d'	La vie de province en Grèce.	P,	1878
476	Estrées, Marguerite d' [1896]	A travers l' Egypte et la Grèce.	P,	[1896]
477	Eudel, Paul 1872	Constantinople, Smyrne et Athènes.	P,	1885
478	Eynaud, Albert [1871 ?]	La chanson de Férizadé.	P	(1873)R
479	Eynaud, Albert [1863 ?]	La maison du Bey. Scènes de la vie du harem.	P	(1873)R
480	Fabri, Felix 1480, 1483	Beschreibung der farth zu dem heyligen Landt	[U]?,	1556

481	Fabri, Felix* 1483	Voyage en Egypte de F.F.	C	(1975)
482	Fallmerayer, Jakob P. [1840-42]	Der heilige Berg Athos	Dmd,	1947
483	Fallmerayer, Jakob P. [1840-42]	Schriften und Tagebücher.	Mu,	1913
484	Fanelli, Francesco 1687	Atene Attica Descritta	V,	1707
485	Farrer, Richard Ridley 1880	A tour in Greece 1880.	E,	1882
486	[Fauvel, R.] 1630	Observations sur le voyage du Levant,	Ro,	1668
487	[Fauvel, R.] 1631	Observations sur le voyage du Levant,	Ro,	1703
488	Favolio, Hugo 1545	Hodoeporici Byzantini Libri III	Lo,	1563
489	Fazakerley, J.N. [1810-11]	Journey from Suez to Mount Sinai	L	(1817)W
490	Fellows, Charles 1840	Discoveries in Lycia,	L,	1841
491	Fellows, Charles 1838	Excursion in Asia Minor	L,	1839
492	Fenger, J. Ferdinand 1831	Om det nygraeske folk og sprog.	Co,	1832
493	Fernberger, Georg Christoph* 1588	Voyage en Egypte de G.Ch. F.	C	(1971)
494	Ferrer, Giuseppe di [1841 c.]	Mémoires critiques sur l' Orient:	P,	1845
495	Ferrières Sauveboeuf, L. F. de 1782-89	Mémoires historiques, ...	P,	1790
496	Ferrières-Sauvebœuf, L. F. de 1782-89	Mémoires historiques, ...	Mae,	1790
497	Feyerabend, S. (ed.) 16th cent.	Reyssbuch dess heyligen Lands,	F,	1584
498	Fiedler, Karl Gustav 1834-37	Reise durch Griechenland	Lzg,	1840-[41]
499	Field, Henry M. 1882-84 c.	The Greek Islands and Turkey after the War.	NY,	1885
500	Flandin, E.N. 1844	L' isola di Rodi e le Sporadi.	Mi,	1912

501	Flaubert, Gustave 1850-51	Γράμματα του Φλωμπέρ απ' την Ελλάδα:	Ath, 1984
502	Flaubert, Gustave 1849-51	Oeuvres [Voyage en Orient]	P, 1925
503	Flers, Robert de	Vers l' Orient.	P, n.d.
504	[Fleuriau, Thomas Charles]	Estat des missions de Grece	P, 1695
505	Fleury, J. 1893	Canaux maritimes.	P (1893)R
506	Folliot de Crenneville, Victor 1876	Cyperm in ihrer heutigen Gestalt:	Vi, 1879
507	Fontanier, V. 1821-29	Voyages en Orient,	P, 1829
508	Fontanier, V. 1830-33	Voyages en Orient,	P, 1834
509	[Fonteneau, Jean] 1559 b.	Les voyages aventureux	Poi, 1559
510	Forbin, L.N.P.A. de 1817-18	Voyage dans le Levant en 1817 et 1818	P, 1819
511	Fortis, Alberto [1771-74]	Voyage en Dalmatie	L, 1778
512	Fos, Maurice de 1879	Voyage en Grèce (excursion en Morée):	Ro (1886)
513	Fos, Maurice de 1881	Zoitsa.	P (1885)R
514	Foscarini, Pietro* 1632-37, 1641	Relazioni di P. F. Bailo a Constantinopoli	V (1871-72)
515	Fougères, Gustave 1887-89	Mantinée et l' Arcadie Orientale.	P, 1898
516	[Fourmont, C. L.] 1747-51	Description ... d' Heliopolis	P, 1755
517	Frankland, Charles Colville 1827-28	Travels to and from Constantinople,	L, 1829
518	Freeman, Edward Augustus 1877,1881,1883	Studies of Travel. Greece.	NY, 1893
519	Friedrich Wilhelm, of Prussia 1869	Tagebuch meiner Reise	F, 1971
520	[Friesman, -]	Description ... de l' Archipel	Nie, 1789

521	Fritsch, Gerhard (ed.) 1740	Paschas und Pest.	Gr,	1962
522	Frizon, Nicolas (ed.) 1688, 1693, 1695-96, 1708-09	Voyages d'un missionaire	P,	1730
523	Fuessli, Peter* 1523	Beschreibung seiner Reise	Au	(1789)
524	Fürer von Haimendorf, Christoph 1565-66	Itinerarium Aegypti, Arabiae,	N,	1620
525	Fürer von Haimendorf, Christoph 1565-66	Reis Beschreibung in Egypten,	N,	1646
526	Fürer von Haimendorf, Jacob* 1587	Constantinopolitanische Reise,	N	(1646)
527	Galan, Diego 1589-1600	Cautiverio y Trabajos de Diego Galan,	M,	1913
528	Galaup-Chasteuil, François de 1631-33	Lettres inédites écrites de Syrie à Peiresc	Dig,	1890
529	Galland, Antoine 1672-73	Journal d' Antoine Galland,	P,	1881
530	Galland, Julien Claude* 1747	Relation de l'isle de Chio,	A	(1754)
531	Galt, John 1810	Letters from the Levant;	L,	1813
532	Galt, John 1810-11	Voyages and Travels	L,	1812
533	Garston, Edgar 1825, 1840	Greece revisited and Sketches in Lower Egypt	L,	1842
534	[Gasparin, Valerie de (Comtesse)] 1847-48	Journal d' un voyage au Levant.	P,	1848
535	Gassot, Jacques 1547-48	Le Discours du Voyage	P,	1550
536	Gautier, Lucien 1894	Au delà du Jourdain:	G,	1896
537	Gautier, Théophile [1852-53]	Constantinople.	P,	1881
538	Gautier, Théophile [1852-53]	L' Orient.	P,	1877
539	Gebhart, Emile 1861-65	Souvenirs d' un vieil Athénien.	P,	1911
540	[Gell, W. and party?] 1811-13	Journal from London to Asia Minor.		

541	Gell, William [1801,1805-06,1813]	Itinerary of the Morea:	L,	1817
542	Gell, William [1801,1805-06,1813]	Itinéraire de la Morée	P,	1828
543	Gell, William [1801,1805-06,1813]	Narrative of a Journey in the Morea.	L,	1823
544	Gell, William 1806	The Geography and Antiquities of Ithaca	L,	1807
545	Gemelli-Careri, G. F. 1693-99	Giro del mondo	Nap,	1708
546	Gemelli-Careri, G.F. 1693-99	Voyage du tour du monde,	P,	1719
547	Georgette 1900	[Georgette's Diary, A Fascinating Chronicle]		
548	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum moribus epitome,	Ly,	1553
549	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum moribus epitome,	Ly,	1555
550	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum moribus epitome,	Ly,	1578
551	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum moribus epitome,	Ly,	1598
552	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum moribus epitome,	G,	1629
553	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	De Turcarum ritu et caeremoniis	An,	1544
554	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	Les miseres et tribulations	An,	1544
555	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	Libellus vere Christiana lectione	R,	1552
556	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	Prognoma sive praesagium mehemetanorum,	VV,	1545
557	Georgievits, Bartholomaeus 1526-38	The Offspring of the House of Ottomano	L,	[1570?]
558	Georgirenes, Joseph [1666-71]	The Present State of Samos,	Ath,	1967/1678
559	Germain, Jean 1452	Le discours du voyage d' Oultremer	P,	1895
560	Gerold, Rosa von 1890	Ein Ausflug nach Kerkyra	Vi,	1895

561	Geuffroy, Antoine	Estat de la court du Grant Turc,	P,	1542
562	Giffard, Edward 1836	A Short Visit to the Ionian Islands, Athens	L,	1837
563	Gilliéron, Alfred 1876	Grèce et Turquie: notes de voyage.	P,	1877
564	Giovio, Paulo	Commentario delle cose de' Turchi	R,	[1531]
565	Giovio, Paulo	Commentario delle cose de' Turchi	V,	1540
566	Giovio, Paulo	Commentario delle cose de' Turchi	[V],	1541
567	Giovio, Paulo	Turcicarum rerum commentarius	Wit,	1537
568	Giovio, Paulo	Turcicarum rerum commentarius	P,	1538
569	Giovio, Paulo	Turcicarum rerum commentarius	P,	1539
570	Giovio, Paulo / Cambini, Andrea 1531	Commentarii delle cose de' Turchi,	V,	1541
571	Girard, B. 1883	La Grèce en 1883:	P,	1884
572	Giraudeau de St-Gervais, J. 1833	L' Italie, la Sicile, Malte, la Grèce, l' Archipel,	P,	1835
573	Giraudet, Gabriel 1555	Discours du voyage d' Outremer	Ro,	1637
574	Giustiniani, Hieronimo	La description de l' isle de Scios,	[P],	[1616?]
575	Gjellerup, Karl 1882	En klassisk Maaned	Co,	1884
576	Gobineau, J.A. (Comte de) 1864-68	Souvenirs de voyage:	P,	1927
577	Gobineau, J. A. (Comte de) 1864-68	Souvenirs de voyage:	Mo,	1948
578	Gobineau, J.A. (Comte de) 1855-58	Trois ans en Asie (De 1855 à 1858).	P,	1905
579	Godard-Faultrier, V. 1855-56	D' Angers au Bosphore	P,	1858
580	Godern, Hans von 1563	Beschreibung einer Rais geen Jerusalem		

581	Goltz, W.L. Colmar von der [1893 ?]	Ein Ausflug nach Macedonien:	Ber,	1894
582	Gontaut - Biron, Jean de 1604-10	Ambassade en Turquie	P,	1888
583	Gordon, Arthur C.H. 1858-59	[Autograph Journal.]		
584	Goupil Fesquet, F.A.A. 1839-40	Voyage d' Horace Vernet en Orient.	P,	[1843]
585	Goverts, Jan 1525	Reysen na Jerusalem en de Jordaan		
586	Gradenigo, Vincenzo 1599	Il viaggio di Vincenzo Gradenigo, ed. H. Brown	V,	1913
587	Grasset Saint-Sauveur, André 1781-97	Beschreibung der ... venetianischen Besitzungen	W,	1801
588	Grasset Saint-Sauveur, André 1781-97	Voyage historique, littéraire et pittoresque	P,	1799
589	Grassetto, Francesco 1511-12	Viaggio ... Greco-Venete	V,	1886
590	[Green, J. (ed.)] 1725	A Journey from Aleppo to Damascus:	L,	1736
591	Grégoire, (monk)* 1547	Récit du Mont Sinai.	G	(1889)
592	Gregorovius, Ferdinand [1864 ?]	Korfu. Eine ionische Idylle.	Lzg,	1882
593	Greive, W.T. [1862-63?]	The Church and People of Servia.	Ca/L	(1864)
594	[Grelot, Guillaume Joseph] [... 1671 ...]	Relation nouvelle de Constantinople,	P,	1680
595	[Grelot, Guillaume Joseph] [... 1671 ...]	Relation nouvelle de Constantinople.	P,	1681
596	Greverus, J.P.E. 1838	Reise in Griechenland	Bre,	1839
597	Grisebach, A.H.R. 1839	Reise durch Rumelien und nach Brussa	Got,	1841
598	Gritti, A. 1537	Il governo dil Gran Turcho	Mi,	1537
599	Grosvenor, Edwin A.	Constantinople.	Bo,	1895
600	[Grosvenor, Elisabeth Mary] 1840-41	Narrative of a Yacht Voyage	L,	1842

601	Grüneweg, Martin 1582, 1583	Marten Grünewegs, ... Beschreibung		
602	Guérin, V. [1853 c.]	Description de Patmos et de Samos	P,	1856
603	Guérin, V. 1854	Voyage dans l' île de Rhodes	P,	1856
604	Guerrero, Francisco* 1588	Viage de Jerusalem,	M	(1805)
605	Guillaume de Vaudoncourt, F. 1807	Memoirs on the Ionian Islands,	L,	1816
606	Guillaume, Eugène 1895	Les ruines de Palmyre	P	(1897)R
607	[Guillet, André Georges] 1669	An Account of a Late Voyage to Athens	L,	1676
608	[Guillet, André Georges] 1669	Athènes ancienne et nouvelle	P,	1675
609	[Guillet, André Georges] 1669	Athènes ancienne et nouvelle	P,	1676
610	[Guillet, André Georges] 1669	Lacédémone ancienne et nouvelle.	P,	1676
611	[Guillet, André Georges] 1669	Lacédémone ancienne et nouvelle,	P,	1679
612	[Guillet, André Georges] 1669	Lettres ecrites	P,	1679
613	Guylforde, Richard 1506-08	The Pylgrimage of ...	L,	1851
614	Guys, [Pierre Augustin] [1739-46, 1748-51]	A Sentimental Journey through Greece.	D,	1773
615	Guys, [Pierre Augustin] [1739-46, 1748-51]	Litterarische Reise nach Griechenland	Lzg,	1772
616	Guys, [Pierre Augustin] [1739-46, 1748-51]	Voyage littéraire de la Grèce,	P,	1771
617	Guys, [Pierre Augustin] [1739-46, 1748-51]	Voyage littéraire de la Grèce,	P,	1783
618	Gyllius, Petrus [1547-51]	Antiquities of Constantinople.	L,	1729
619	Gyllius, Petrus [1547-51]	De Bosporo Thracio.	Lei,	1632
620	Gyllius, Petrus [1547-51]	De Bosporo Thracio.	Ath,	1967/1561

621	Gyllius, Petrus [1547-51]	De Constantinopoleos topographia	Lei, 1632
622	Gyllius, Petrus [1547-51]	De Topographia Constantinopoleos	Ath, 1967/1561
623	Habesci, Elias [1757-?]	Present State of the Ottoman Empire.	L, 1784
624	Haeckel, Ernst	Corfou.	Ber (1877)
625	Hagen, Philipp von* 1523	Hodoporika Philipps Van Hagen	Wie (1882)
626	Hahn, Johann Georg von 1858	Reise von Belgrad nach Salonik	Vi, 1868
627	[Hailbronner, Karl von]	Morgenland und Abendland.	St, 1841
628	Han, P. C. B. [n.t. ref. to 1645-69]	Venediger Löwen Muth ...	N, [1669]
629	Hansen, Christian F. 1833-50	Af et Brev fra Athen.	Co (1838)
630	Hansen, Christian F. 1833-50	Arkitekten Christian Hansen i Graekenland	Co, 1986
631	Hansen, Christian F. 1833-50	Beretninger fra Graekenland	Co (1837)
632	Hansen, Theodor 1864-65	Graeske Forhold.	Co, 1868-69
633	Hanson, Charles Henry	The Land of Greece.	L, 1886
634	Harant, Christophe* 1598	Voyage en Egypte de C. H.	C (1972)
635	Hartley, John 1825-28	Researches in Greece and the Levant.	L, 1831
636	Hartley, John 1825-28	Researches in Greece and the Levant.	L, 1833
637	Hasluck, F.W. [1912, 1914]	Athos and its Monasteries.	L, 1924
638	Hasluck, F.W.	Cyzicus ... some Accounts ... of that City,	Ca, 1910
639	Hasselquist, Fredrik 1749-52	Voyages dans le Levant,	P, 1768
640	Hasselquist, Fredrik 1749-52	Voyages dans le Levant,	P, 1769

641	Haugsted, Ida (ed.) 1844-45	Hanne Fischer tegner og fortaeller.	Co (1987)
642	Haugsted, Ida (ed.) 1833-50	Τα Ελληνικά τετράδια ...	Ath (1985)
643	Hauptmann, Gerhart [1906 ?]	Griechischer Frühling.	Ber, 1908
644	Hawkins, John 1795, 1797	On the Vale of Tempe.	L (1817)W
645	Hawkins, John 1795, 1797	On the Vale of Tempe.	L (1818)W
646	Hawley, Walter A. [1918 b.]	Asia Minor	L, 1918
647	Heberer, Michael 1585-88	Aegyptiaca servitus.	Gr, 1967
648	Helffrich, Johannes* 1565-66	Bericht von der Reise	F (1584)
649	Heller, B.K. 1835-37	Ausgrabungen auf der Akropolis zu Athen	N, [1850c.]
650	Helsted, D./ Henschen, E. 1835-36	Martinus Roerbye 1803-1848.	Co, 1981
651	Hervé, Edouard 1895	La situation en Grèce.	P (1895)R
652	Hervé, Francis [1833-35 c.]	A Residence in Greece and Turkey:	L, 1837
653	Hettner, Hermann 1852	Athens and the Peloponnese	E, 1854
654	Hettner, Hermann 1852	Griechische Reiseskizzen.	Bra, 1853
655	Heuzey, Léon 1858	Excursion dans la Thessalie	P, 1927
656	Heuzey, Léon [1855-57]	Le Mont Olympe et l' Acarnanie	P, 1860
657	Hichens, Robert [1913 b.]	The Near East.	L, 1913
658	Hill, Aaron [1703 b.]	Account of the ... Ottoman Empire	L, 1709
659	Hirschberg, Julius 1886, 1908, 1909	Hellas-Fahrten.	Lzg, [1909]
660	Hirschfeld, Gustav 1881	Aus dem Orient.	Ber, 1897

661	Hjortsoe, Leo (ed.) 19th cent.	Graeske billeder.	Co,	1964
662	Hobhouse, J.C. 1809-10	A Journey through Albania,	L,	1813
663	Hobhouse, J. C. 1809-10	Travels in Albania	L,	1855
664	Hochstetter, Ferd. von 1869	Reise durch Roumelien.	Vi	(1871-73)
665	Holderness, Mary 1816-20	Notes relating to the Crim Tartars	L,	1821
666	Holdt, Hans / Hofmannsthal, Hugo [1906 ?]	Griechenland.	Ber,	1928
667	Holland, Henry 1812-13	Reisen durch die Ionischen Inseln,	J,	1816
668	Holland, Henry 1812-13	Ταξίδια στα Ιόνια νησιά, Ήπειρο, Αλβανία.	Ath,	1989
669	Holland, Henry 1812-13	Travels in the Ionian Isles,	L,	1815
670	Holland, Henry 1812-13	Travels in the Ionian Isles,	L,	1819
671	[Hope, Thomas] [1788-96 c.,1799]	Anastasius, or, Memoirs of a Greek;	L,	1820
672	[Hope, Thomas] [1788-96 c.,1799]	Anastasius, or, Memoirs of a Greek;	P,	1831
673	Hope, Thomas [1788-96 c.,1799]	Anastase, ou mémoires d' un Grec,	P,	1844
674	Horton, George 1898	In Argolis.	Ch,	1902
675	Horton, George 1898	In Argolis.	Ch,	1903
676	Horton, George [1898 c.]	Modern Athens.	NY,	1901
677	Horton, George 1911-17	The Blight of Asia.	Ind,	[1926]
678	Hughes, Hugh Price 1900	A Visit to Greece,	L,	1901
679	Hughes, Thomas Smart 1812-14	Travels in Greece and Albania.	L,	1830
680	Hughes, Thomas Smart 1812-14	Travels in Sicily, Greece and Albania.	L,	1820

681	Hugonnet, Léon 1878	La Turquie inconnue:	P, 1886
682	Hume, - 1801	Remarks on the Manners and Customs	L (1817)W
683	Hume,- 1801	Remarks on the Manners and Customs	L (1818)W
684	Hunt, Philip 1799-1801	Asia Minor. Journey from Parium to the Troad.	L (1818)W
685	Hunt, Philip 1799-1801	Journey from Parium to the Troad.	L (1817)W
686	Hunt, Philip [1801]	Mount Athos.	L (1817)W
687	Hunt, Philip [1801]	Mount Athos.	L (1818)W
688	Huszthius, Georgius 1523-40	Descriptio peregrinationis	Za (1881)
689	Ibn Battûta 1325-53	Voyages.	P, 1982
690	Idéville, Henry d' 1867-68	Journal d' un diplomate:	P, 1875
691	[Irumberry, Charles Marie d'] 1790-91	Voyage à Constantinople, en Italie, et aux îles	P, 1799
692	Isambert, Emile	Itinéraire	P, 1873
693	Isambert, Emile	Οδοιπορικά Μακεδονίας, ...	Ath, 1878
694	Istria, Dora d' 1860	Excursions en Roumélie et en Morée.	Z, 1863
695	Jamot, Paul 1888	En Grèce: avec Charalambos Eugénidis.	P, 1914
696	Jarvis, Thomas Stinson [1875 b.]	Letters from East Longitudes;	To, 1875
697	Jeancard, Paul [1919 b.]	L' Anatolie,	P, 1919
698	Jehannot, Guillaume 1731	Voyage de Constantinople	P, 1732
699	Jerichau-Baumann, Elisabeth 1869-70, 1874	Brogede Rejsebilleder.	Co, 1881
700	Jerningham, Hubert E.H. 1870	To and from Constantinople.	L, 1873

701	Jerusalem, F.*	Le donne Turche, loro vita e piaceri.	Mi	(1873)
702	Jourdain, [?P.] 1822-27	Mémoires historiques et militaires	P,	1828
703	Jouvin de Rochefort, Albert [1672 b.]	Le Voyageur d' Europe,	P,	1672-76
704	Juchereau de Saint-Denys, A. 1807-08	Révolutions de Constantinople	P,	1819
705	Julien, (domestique) 1806	Itinéraire de Paris à Jérusalem.	P,	1904
706	Jurien de la Gravière, J.P. E. 1816-30,1858	La Station du Levant	P,	1876
707	Kalligas, Marinós (ed.)* 1834-35	Εικόνες του ελληνικού χώρου	Ath,	1977
708	Kendrick, Tertius T.C. [1813-19 c.]	The Ionian Islands.	L,	1822
709	Kennedy, Charles Malcolm	The Turks of Constantinople.	Ca/L,	(1864)
710	Kergorlay, Jean de	Chypre et Rhodes.	P,	1913
711	Kern, Otto 1890,1892,1899	Nord-griechische Skizzen.	Ber,	1912
712	Khitrow, B. (ed.) 12th-16th cent.	Itinéraires russes en Orient.	G,	1889
713	Kiechel, Samuel* 1588	Voyage en Egypte de S. K.	C	(1971)
714	Kiepert, Heinrich/ Koldewey, Robert 1886-88	Itineräre auf der Insel Lesbos	Ber,	1890
715	[Kinglake, A.W.]	Eothen: relation d' un voyage en Orient	P,	1847
716	Kinneir, John Macdonald 1813-14	Journey through Asia Minor,	L,	1818
717	Kinneir, John Macdonald 1813-14	Reise durch Klein-Asien,	Vi,	1821
718	Konstantin-Hansen, Elise 1894-95	Smaa Kapitler af et Langt Liv.	Od,	1944
719	Kroeyer, Henrik 1822	Bridringer af Henrik Kroeyers	Co,	1870
720	Krumbacher, Karl 1884-85	Griechische Reise.	Ber,	1886

721	L[usignan], S. 1746-1753, 1771	A History of the Revolt of Ali Bey,	L,	1783
722	LaBorderie, Bertrandon de 1537	Le discours du voiage de Constantinople		
723	LaBoullaye Le Gouz, François de	Les Voyages et observations	P,	1653
724	LaBoullaye Le Gouz, François de	Les Voyages et observations	P,	1657
725	LaBoullaye le Gouz, François de	Les voyages et observations	Tr,	1657
726	LaBrocquière, Bertrandon de 1432	Le voyage de Outremer	P,	1972/1892
727	Lacour, J.-L. 1832-33	Excursions en Grèce pendant l' occupation	P,	1834
728	Lacretelle, Jacques de	Le Demi-Dieu ou Le Voyage en Grèce.	P,	1930
729	Ladoire, Marcel 1719	Voyage fait à la Terre Sainte	P,	1720
730	[LaFaye, Jean B. de] 1700	Etat des Royaumes de Barbarie,	Hg,	1704
731	LaFaye, Jean B. de 1723-25	Relation en forme de journal	P,	1726
732	[LaGarde, Auguste Louis Charles de]	Journal of a Nobleman;	L,	1831
733	Lamare-Picquot, François-Victor 1807-14	Souvenirs de l' aide-major	P,	1918
734	Lamartine, M.L.A. de 1832-33	Voyage en Orient.	B,	1838
735	Lamartine, M.L.A. de 1832-33	Voyage en Orient:	P,	1855
736	[Lambert de Saumery, P.]	Anecdotes venitiennes et turques,	U,	1742
737	[Lambert de Saumery, P.]	Memoires et aventures secretes	Lzg,	1731
738	Lami, Marcel 1897	La Débandade: souvenirs d' un volontaire	P,	1899
739	LaMotte, Philemon de 1719-20	Voyage pour la redemption des captifs	P,	1721
740	LaMottraye, A. de 1696-1721	Travels through Europe, Asia	L,	1723

741	LaMottraye, A. de 1696-1721	Voyages en Prusse ... Russie ...	Hg,	1732
742	Lamy, Etienne 1898	La France du Levant.	P	(1899)R
743	Lang, R. Hamilton 1861-72	Chypre. Son passé, son présent et son avenir.	P,	1879
744	[LaRoque, Jean de] 1708-10	Viaggio nell' Arabia Felice,	V,	1721
745	LaRoque, Jean de 1708-10	Voyage de l' Arabie Heureuse,	A,	1716
746	LaRoque, Jean de 1688-?	Voyage de Syrie et du Mont-Liban:	P,	1722
747	Larroumet, Gustave 1896	Vers Athènes et Jérusalem:	P,	1898
748	Latour, Antoine de 1845	Voyage de ... Duc de Montpensier	P,	[1847]
749	Launay, L. de 1887, 1894	Chez les Grecs de Turquie.	P,	1897
750	Laurent, Peter Edmund 1818-19	Recollections of a Classical Tour	L,	1821
751	Lauria, Giuseppe Aurelio	Creta, Rodi, Lesbo.	Nap,	[1874]
752	Lauriol, S. 1898	Relation d'un voyage	Sx,	1899
753	Lauvergne, H. 1825	Souvenirs de la Grèce	P,	1826
754	Lauzanne, Stéphane 1912	Au chevet de la Turquie:	P,	1913
755	Lavagnini, Renata (ed.) 1784-86	Villoison in Grecia.	Pal,	1974
756	Laveleye, Émile de 1867	Die Balkanländer	Lzg,	1888
757	Laveleye, Emile de 1885	En deçà et au delà du Danube.	P	(1886)R
758	Leake, William Martin [1802 ?]	Topographie von Athen	H,	1829
759	Leake, William Martin 1800	Journey through Some Provinces of Asia Minor	L	(1817)W
760	Leake, William Martin 1802-10	Researches in Greece.	L,	1814

761	Leake, William Martin [1802 ?]	The Topography of Athens:	L,	1821
762	Leake, William Martin [1802 ?]	Topographie Athens.	Z,	1844
763	Leake, William Martin 1804-10	Travels in Northern Greece.	A,	1967/1835-7
764	Leake, William Martin 1805,1806	Travels in the Morea,	L,	1830
765	Leandro di Santa Cecilia, F. 1746	Mesopotamia ovvero terzo viaggio	R,	1757
766	Leandro di Santa Cecilia, F. 1730	Palestina ovvero primo viaggio	R,	1753
767	Leandro di Santa Cecilia, F. 1734-46	Persia ovvero secondo viaggio	R,	1757
768	LeBlanc, Vincent 1567-79	Les voyages fameux, ... ed. by L. Coulon	P,	1648
769	Lebrun, Pierre 1820	Le voyage de Grèce.	P,	1828
770	LeCamus, E. 1893	Voyage aux sept Eglises de l' Apocalypse.	P	(1895)
771	LeCamus, E 1893	Voyage aux sept Eglises de l' Apocalypse.	P,	1896
772	LeCarlier, Jean 1579	Voyage en Orient.	P,	1920
773	Lechevalier, J. B. 1785-86	Voyage dans la Troade,	P,	[1799]
774	Lechevalier, J.B. [1786-?]	Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin;	P,	1800
775	Lechevalier, J.B. 1785-86	Voyage de la Troade,	P,	1802
776	Ledoux, Charles 1871	Le Laurium et les mines d' argent en Grèce.	P	(1872)R
777	Lefavre, Paul 1887	Un pèlerinage à Delphes.	P	(1889)R
778	Legrenzi, Angelo 1671	Il pellegrino nell' Asia	V,	1705
779	Lengherand, Georges 1485-86	Voyage de Georges Lengherand,	Mns,	1861
780	Leonhard, Richard [1899 ?]	Die Insel Kythera:	Go,	1899

781	LeRoy, Jacques David 1754	Les ruines des plus beaux monuments	P,	1758
782	LeRoy, Jacques David 1754	Ruins of Athens,	L,	1759
783	LeSaige, Jacques 1518	Chy s' ensuyvent les gistes,	Cby,	[1520]
784	LeSaige, Jacques 1518	Voyage ... a Jerusalem	Dou,	1851
785	Leune, Jean 1912	Une revanche, une étape.	P,	1914
786	Lévêque, Charles	Les monuments d' Athènes	P	(1851)R
787	Leycester, E.M. 1849	Some Account of the Volcanic Group of Milo,	L	(1852)
788	Lichtenstein, Hans Ludwig von* 1587	Voyage de H.L. von L. en Egypte	C	(1971)
789	Lieber, Franz 1822	Tagebuch ... in Griechenland	Lzg,	1823
790	Light, Henry 1814	Journal of a Voyage up the Nile	L	(1817)W
791	Light, Henry 1814	Journal of a Voyage up the Nile	L	(1818)W
792	Lithgow, William 1610-13	19 Jaarige Lant-Reyse,	A,	1653
793	Lithgow, William 1610-13	The Total Discourse of the Adventures	Gl,	1906/1632
794	Lithgow, William 1610-13	Travels and Voyages,	E,	1770
795	Lithgow, William 1610-13	Travels and voyages	Lth,	1814
796	Locatelli, Alessandro 1684-90	Racconto storico Della Veneta Guerra	Col,	1691
797	Löher, Franz von 1877	Cyperm. Reiseberichte über Landschaft,	St,	1878
798	Löher, Franz von 1877	Cyperm: Reiseberichte über Natur	St,	1879
799	Löher, Franz von 1877	Cyprus, Historical and Descriptive.	L,	1878
800	Löher, Franz von	Griechische Küstenfahrten.	Lzg,	1876

801	Lorichs, Melchior 1559	Konstantinopel unter Sultan Suleiman	Mu,	1902
802	Lovrich, Giovanni 1770	Osservazioni di Giovanni Lovrich	V,	1776
803	Löwenstein, Albrecht von* 1561-62	Pilgerfahrt gen Jerusalem, Alkayr In Egypten	F	(1584)
804	Lubenau, Reinhold 1587-88	Beschreibung der Reisen	Ko,	1912-30
805	Lubenau, Reinhold* 1588	Voyage en Egypte de R. L.	C	(1971)
806	Lucas, Paul 1714-17	Reise in die Türckey,	Ham,	1721-22
807	Lucas, Paul 1699-1703	Reise nach der Levante,	Ham,	1707
808	Lucas, Paul 1699-1703	Reise nach der Levante,	Ham,	[1708]
809	Lucas, Paul 1699-1703	Voyage ... au Levant.	Hg,	1705
810	Lucas, Paul 1699-1703	Voyage ... au Levant.	Hg,	1709
811	Lucas, Paul 1699-1703	Voyage ... au Levant.	P,	1731
812	Lucas, Paul 1704-08	Voyage ... dans la Grèce,	P,	1712
813	Lucas, Paul 1704-08	Voyage ... dans la Grèce,	A,	1714
814	Lucas, Paul 1714-17	Voyage ... dans la Turquie,	A,	1720
815	Luke, Harry 1907-34	An Eastern Chequerboard.	L,	1934
816	Lusignan, Etienne de n.t.	Description de toute l' isle de Cypre	P,	1580
817	Lüth, Christiane 1847-48	Στην Αθήνα του 1847-1848.	Ath,	1991
818	Lüth, Christiane 1846	Breve fra Graekenland, Smyrna,	Co,	1884
819	Lüth, Christiane 1839-45	Fra Fredensborg til Athen.	Co,	1926
820	Lüth, Christiane 1839-45	Fra Fredensborg til Athen.	Co,	1974

821	Lüth, Christiane 1839-46	Μια Δανέζα στην Αυλή του Όθωνα	Ath,	1981
822	Lüth, Christiane 1839-46	Μια Δανέζα στην αυλή του Όθωνα	Ath,	1988
823	Luthringer, Emile 1915-18	Souvenirs de captivité en Turquie.	P,	1920
824	M., B.v. 1836	Reise nach Konstantinopel	Ham,	1839
825	MacClymont, J.A.	Greece painted by John Fulleylove, R.I.	L,	1906
826	MacFarlane, Charles 1827-28	Constantinople in 1828.	L,	1829
827	MacFarlane, Charles 1847-48	Turkey and its Destiny:	L,	1850
828	[MacLellan, Frances] 1831-33	Sketches of Corfù,	L,	1835
829	Madden, R.R. 1824-27	Travels in Turkey, Egypt, Nubia, and Palestine,	L,	1829
830	Magne, Lucien 1895	Mistra.	P	(1897)
831	Magnes, N.	Περιήγησις ή τοπογραφία της Θεσσαλίας	Ath,	1860
832	Magni, Cornelio 1674	Relazione Della Città d' Athene,	Par,	1688
833	Magni, Cornelio 1672-75	Viaggi ... per la Turchia	Par,	1679-92
834	Mahaffy, J.P. [1875, 1877]	Greek Pictures. Drawn with Pen and Pencil.	L,	1890
835	Mahaffy, J.P. [1875]	Rambles and Studies in Greece.	L,	1876
836	Mahaffy, J.P. [1875, 1877]	Rambles and Studies in Greece.	L,	1878
837	Mahaffy, J.P. [1875, 1877]	Rambles and Studies in Greece.	L,	1892
838	Mahaffy, J.P. [1875, 1877]	Rambles and Studies in Greece.	WDC,	1973
839	[Maihows (attrib. to)] 1750-?	Letters from Several Parts of Europe	L,	1753
840	[Maihows (attrib. to)] 1750-?	Voyage aux isles de l' Archipel,	P,	1763

841	Mallock, W.H. 1887	In an Enchanted Island,	L,	1889
842	Manacorda, Harold 1929	Notes from the Diary of an Idler in the East.	L,	1931
843	Manatt, J. Irving 1889-93,1899,1905,1913	Aegean Days.	L,	1913
844	Mandeville, John 1322-56	The Bodley Version of Mandeville's Travels	L,	1963
845	Mandeville, John 1322-56	The Travels	L,	1905
846	Mandeville, John 1322-56	The Travels	L,	1923
847	Mandeville, John 1322-56	The Voiage and Travaile	L,	1839
848	Mandeville, John 1322-34	The Voiage and Travaile	L,	1866
849	Mandeville, John 1322-56	The Voiage and Travaile	L,	1932
850	Mandeville, John 1322-56	The Voyage and Travayle	L,	1887/1568
851	Mangeart, J.S 1828-29	Souvenirs de la Morée	P,	1830
852	[Manuzio, A. (ed.)] 16th cent.	Viaggi fatti alla Tana, in Persia, in India,	V,	1540
853	Marchebeus, - 1833	Voyage de Paris à Constantinople,	P,	1839
854	Mariette, Auguste [1869 b.]	Itinéraire de la Haute-Egypte	Al,	1872
855	Marincola-Cattaneo, Paride 1897	In Grecia: ricorde considerazioni	Cat,	1897
856	Mariti, Giovanni 1760-68	Reisen durch die Insel Cypem,	Alt,	1777
857	Mariti, Giovanni 1760-68	Travels in the Island of Cyprus.	Ca,	1909
858	Mariti, Giovanni 1760-68	Voyages dans l' isle de Chypre, la Syrie	P,	1791
859	Marmier, Xavier 1845-46	Du Rhin au Nil:	P,	1887
860	Marmont, A.F.L. 1834-35	Voyage du Maréchal Duc de Raguse	P,	1837

861	Marsigli, Luigi Ferdinando 1679-80	Il Viaggio da Venezia a Constantinopoli	V	(1904)
862	Marsigli, Luigi Ferdinando [1679 c.]	Osservazioni intorno al Bosforo Tracio	R,	1681
863	Martel, Aline 1891	Sparte et les gorges du Taygète.	P,	1892
864	Martin du Tyrac, L.M.J. de 1840	Episodes littéraires en Orient.	P,	1851
865	Martin du Tyrac, L.M.J. de 1816-20	Souvenirs de l' Orient.	B,	1840
866	Martin, Percy F. [1911-12]	Greece of the Twentieth Century.	L,	1913
867	Martin, Percy F. [1911-12]	La Grèce nouvelle.	P,	[1913]
868	Mas-Latrie, J.M.J.L. de 1845-46?	L' île de Chypre:	P,	1879
869	Maurand, Jérôme 1544	Itinéraire d'Antibes à Constantinople	P,	1901
870	Maurras, Charles 1896	Anthinéa: d' Athènes à Florence.	P,	1919
871	Maurras, Charles 1896	Anthinéa. D' Athènes à Florence.	P,	1927
872	Maurras, Charles 1896	Le Voyage d' Athènes.	P,	1929
873	Maurras, Charles 1896	Les Vergers sur la mer.	P,	1937
874	Maury, Edouard	Aux portes de l' Orient:	P,	1896
875	Maximilian I, emp. of Mexico 1850-?	Mein erster Ausflug:	Lzg,	1868
876	Maynard, Félix	Impressions de voyage:	P,	1855
877	Melling, A.I. / Lecretelle, C. 1795-1803	Voyage pittoresque de Constantinople	P,	1819
878	Mélot, Joseph	Entre l' Olympe et le Taygète.	P,	1913
879	Melville, Herman 1856-57	Journal of a Visit ... to the Levant.	PNJ,	1955
880	Melville, Herman 1856-57	Journaux de voyage.	P,	1956

881	Memmo, Andrea 1714-15	Relazioni dirette al Veneto Senato	V,	1840
882	Menavino, G. A. 1501-14	I cinque libri della vita de' Turchi,	V,	1548
883	Menavino, G. A. 1501-14	I Costumi et la vita de' Turchi	F,	1551
884	Merrill, Selah 1875-77	East of the Jordan.	NY,	1883
885	Meurl, Daniel 1564-65,1567,1568,1570	Raiss von Comorn biss gehnn Constantinopel		
886	Michaud, J. / Poujoulat, J.F. 1830-31	Correspondance d' Orient: 1830-1831.	P,	1833-35
887	Michon, J.H. 1850-51	Narrative of a Religious Journey in the East	L,	1853
888	Migeon, Gaston [1909 b.]	Les Villes d' Art célèbres. Le Caire,	P,	1909
889	Mikes, Kelemen 1717-61	Breife aus der Türkei.	Gr,	1978
890	Mildenhall, John / Cartwright, John 1599-1600 / 1600-06	Oost-indise Voyagien	Lei,	1706
891	Millard, David 1841-?	Travels in Egypt, Arabia Petraea	NY,	1857
892	Mille, Pierre 1897	En Thessalie. Journal de campagne.	P	(1897)R
893	Miller, E. 1863-64	Le Mont Athos. L' île de Thasos.	P,	1889
894	Miller, W.	Greek Life in Town and Country.	L,	1905
895	Millet, René Philippe	Souvenirs des Balkans.	P,	1891
896	Miloitis, Jacques* [1584 c.]	Voyage en Egypte de J. M.	C	(1971)
897	Minio, Marco 1521-22,1527	Relazione di Constantinopoli	V,	1845
898	Mirike, Heinrich 1684	Reise von Constantinopel nach Jerusalem	Au,	1789
899	Moltke, Helmuth von 1835-39	Lettres sur l' Orient .	P,	[1872]
900	Monconys, Balthasar de 1645-49	Iovrnal des voyages	Ly,	1665-66

901	Monconys, Balthasar de* 1646-47	Le voyage en Egypte de B. de M.	C	(1973)
902	Montagu, John (Earl of Sandwich) 1738-39	A Voyage performed by ...	L,	1799
903	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Briefe der Reisen in Europa, Asia	Lzg,	1763
904	Montagu, Mary Wortley 1717-18	L' islam au péril des femmes.	P,	1983
905	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Lettere di Lady Maria Wortley Montague,	Cor,	1838
906	[Montagu, Mary Wortley] 1717-18	Letters of the Lady M - y W - - - y M - - - - e	L,	1763
907	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Letters of the Lady M - y W - - - y M - - - - e	P,	1799
908	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Letters of Lady Mary Wortley Montague,	P,	1800
909	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Letters of Lady Mary Wortley Montague.	P,	1816
910	Montagu, Mary Wortley [1717-18]	Letters of Lady Mary Wortley Montague	N,	[1841]
911	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Letters of Lady Mary Wortley Montague	L,	[1865]
912	Montagu, Mary Wortley* 1717-18	Nouvelle traduction des Lettres	P	(1822)
913	Montagu, Mary Wortley 1717-18	Select Passages from her Letters,	L,	1892
914	Montagu, Mary Wortley 1716-18	The Complete Letters	O,	1965-67
915	[Montagu, Mary Wortley] [1717-18]	The Genuine Copy of a Letter	L,	1719
916	Montagu, Mary Wortley 1717-18	The Letters and Works of Lady Mary Wortley	P,	1837
917	Montagu, Mary Wortley 1717-18	The Letters of Lady M.W.Montagu,	P,	1840
918	Moore, Joseph, Jr. 1876-79	Outlying Europe and the Nearer Orient.	Ph,	1880
919	[Morgan, J. (ed., tr.)]	Several Voyages to Barbary.	L,	1736
920	Morgenthau, H. 1913-16	Secrets of the Bosphorus	L,	[1918]

921	Morier, James Justinian 1810-16	Second voyage	P,	1818
922	Morison, Antoine* 1697	Le Voyage en Egypte d' A. M.	C	(1976)
923	Morison, Antoine 1697	Voyage au Mont de Sinai et à Jerusalem.	TI,	1704
924	Morosini, Giovanni* 1675-80	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
925	Morritt, John B.S. 1795	Account of the District of Maina	L	(1817)W
926	Morritt, John B.S. 1795	Account of the District of Maina	L	(1818)W
927	Morritt, John B.S. 1794-96	The Letters of ...	L,	1914
928	Moryson, Fynes 1596	An Itinerary containing his Ten Yeeres Travell	GI,	1907
929	Mosnier, Léonard* 1723 b.	Journal du voyage	P	(1723)
930	Moustier, A. de 1862	Viaggio da Constantinopoli ad Efeso	Mi,	1873
931	Mouÿ, Charles de 1880-86	Lettres Athéniennes.	P,	1887
932	Müller, Christian 1821	Reise durch Griechenland	Lzg,	1822
933	Müller, Gottfried	Reise eines Philhellenen	Bam,	1825
934	Müller, Gottfried	Reise eines Philhellenen	Bam,	1826
935	Müntzer, Wolfgang 1556-59	Reyssbeschreibung dess Gestrengen	N,	1624
936	Muravjev, N.N. 1822	Russkije na Bosfore v 1822 godu	Mos,	1869
937	Mure, William 1838	Journal of a Tour in Greece	E,	1842
938	Murhard, Friedrich	Gemälde des griechischen Archipelagus.	Ber,	1807-08
939	Mutii, Michele Luigi (ed.) 1683-98	La Sagra Lega contro la potenza Ottomana.	Nap,	1692-99
940	Myller, Angelicus Maria 1726-27	Peregrinus in Jerusalem:	Prg,	1730

941	Myller, Angelicus Maria 1726-27	Peregrinus in Jerusalem.	Vi,	1735
942	Nani, Agostino* 1600-03	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
943	Neigebaur, J. F. (ed.)	Handbuch für Reisende in Griechenland.	Lzg,	1842
944	Neitzschitz, Georg Christoph von* 1636	Voyage en Egypte de G.Ch. von N.	C	(1974)
945	Nerval, Gérard de [1843]	Voyage en Orient.	P,	1862
946	Nerval, Gérard de [1843]	Voyage en Orient.	P,	1964
947	Newbery, John 1579,1580-82,1583	Twee Reysen van Johan Newberie,	Lei,	1706
948	Newton, C.T. 1852-59	Travels and Discoveries in the Levant.	L,	1865
949	Neyrat, Alexandre Stanislas 1879	L' Athos: notes d' une excursion	P,	1880
950	Nicolaidy, B. 1859	Les Turcs et la Turquie contemporaine.	P,	1859
951	Nicolay, Nicolas de 1551	Dans l' empire de Soliman le Magnifique	[P],	1989
952	Nicolay, Nicolas de 1551	De schipvaert ende reysen	An,	1576
953	Nicolay, Nicolas de 1551	Discovrs et histoire veritable des navigations,	An,	1586
954	Nicolay, Nicolas de 1551	Le navigationi et viaggi, fatti nella Tvrchia,	An,	1577
955	Nicolay, Nicolas de 1551	Le navigationi et viaggi, fatti nella Tvrchia,	V,	1580
956	Nicolay, Nicolas de 1551	Les navigations, peregrinations et voyages	An,	1576
957	Nicolay, Nicolas de 1551	Les navigations, peregrinations et voyages,	An,	1577
958	Nicolay, Nicolas de 1551	Les quatres premiers livres des navigations	Ly,	1568
959	Nicolay, Nicolas de 1551	Rayss in die Türckey	N,	1572
960	Nicolay, Nicolas de 1551	The Navigations, Peregrinations and Voyages	L,	1585

961	Nicolay, Nicolas de* 1551	The Navigations, Peregrinations and Voyages,	L	(1745)
962	Nicolay, Nicolas de 1551	Vier Bücher von de Raiss und Schiffart	Ant,	1577
963	Nisbet, Mary (Countess of Elgin) 1799-1802	The Letters of Mary Nisbet of Dirleton,	L,	1926
964	Noe, Bianchi (attrib. to) 1527	Viaggio da Venezia al S. Sepolcro,	V,	1609
965	Noe, Bianchi (attrib. to) 1527	Viaggio da Venezia al S. Sepolcro,	Lu,	n.d.
966	Noe, Bianchi (attrib. to) 1527	Viaggio da Venezia al S. Sepolcro,	Bas,	1791
967	Nolhac, Stanislas de	La Dalmatie, Les Iles Ionniennes, Athènes	P,	1882
968	Norden, Frederick Lewis 1737-38	Travels in Egypt and Nubia.	L,	1757
969	Norden, Frederick Lewis 1737-38	Travels ... [anoth. ed.]	L,	1757
970	Norden, Frédéric Lewis 1737-38	Voyage d' Egypte et de Nubie,	Co,	1755
971	Nucius, Nicander 1537	Των αποδημιών Ανδρονίκου του Νουκίου	Cor,	1865
972	O'Connor, Scott [1905·?]	Isles of the Aegean	L,	[1929]
973	Oberhummer, Eugen 1887,1891	Die Insel Cypern:	Mu,	1903
974	Oberhummer, Eugen 1911	Eine Reise nach Griechenland.	Vi,	1912
975	Obsonville, - Foucher de [1788 b.]	Lettre d'un voyageur	P,	1788
976	Oerttel, Emanuel 1561	Warhafftige Beschreibung		
977	Olivier, G. A. 1793-99	Voyage dans l' empire othoman, l' Egypte	P,	1801-07
978	Omont, Henri (ed.) 1673	Relation de la visite du Marquis de Nointel	P	(1893)
979	Ormesson, Wladimir d' 1898-1906	Enfances diplomatiques:	P,	1932
980	Osseville, L. d' (ed.) 1721	Un voyage officiel à Constantinople en 1721*,	[P?,	1860]

981	Otter, Jean 1734-44	Voyage en Turquie et en Perse.	P,	1748
982	Ouseley, William 1810-12	Travels in Various Countries of the East;	L,	1819
983	[P., J.-M.] 1873	De Genève à Constantinople	G,	1873
984	[Pacífico, P.A. (attrib. to)] n.t.	Esatta notizia del Peloponneso	V,	1687
985	Pacífico, Pietro Antonio n.t.	Breve descrizione ... del Peloponneso	V,	1704
986	Pacífico, Pietro Antonio n.t.	Descrittione ... della Morea ...	V,	1686
987	Pacífico, Pietro Antonio n.t.	Historiografica notizia del Dvcato d' Athene,	V,	1687
988	Pacifique de Provins, -(Père) 1622	Lettre. Sur l' estrange mort du grand Turc,	P,	1622
989	Pacifique de Provins, -(Père) 1622, 1628	Relation dv voyage de Perse,	Lil,	1632
990	[Pagani, Zaccaria]* 1512	Relation de l' Ambassade de Domenico Trevisan	P	(1884)
991	Paissius, (abbot)* 1550	Récit de l' Hégoumène Paissius	G	(1889)
992	Palerne, Jean 1581-82	Peregrinations du S. Jean Palerne,	Ly,	1606
993	Palerne, Jean* 1581	Voyage en Egypte de J. P.	C	(1971)
994	Papadopoulos Kerameus, A. (ed.) 16th cent.	Τρία ανώνυμα προσκυνητάρια	SP	(1896)
995	Pardoe, Julia [1836]	Les Beautés du Bosphore	L,	1838
996	Pardoe, Julia [1836]	The Beauties of the Bosphorus;	L,	1838
997	Pardoe, Julia [1836]	The City of the Sultan;	L,	1837
998	Partsch, Joseph [1900 c.]	Auf der Insel des Pelops.	Brs,	(1902)
999	Partsch, Joseph 1885, 1886	Die Insel Korfu	Go,	1890
1000	Partsch, Joseph 1885,1886,1888,1890	Kephallenia und Ithaka	Go,	1890

1001	Pasch van Krienen, H.L. 1771	Abdruck seiner italienischen Beschreibung	H,	1860
1002	Pasch van Krienen, H.L. 1771	Breve descrizione dell' Archipelago	Liv,	1773
1003	Pashley, Robert 1834	Travels in Crete.	L,	1837
1004	Pashley, Robert 1834	Travels in Crete.	A,	1970/1837
1005	Pashley, Robert 1834	Travels in Crete.	Ca,	1989/1837
1006	Paxton, J.D. 1836-38	Letters on Palestine and Egypt	L,	1839
1007	Pecchio, Giuseppe 1825	Relazione degli avvenimenti della Grecia	Lug,	1826
1008	Pègues, - (Abbé) [1837 c.]	Histoire et phénomènes du volcan	P,	1842
1009	Pellegrin, - de (Sieur) [1718-21]	Voyages dans ... la Morée	Mar,	1722
1010	Pellion, - (General) 1828-34	La Grèce et les Capodistrias	P,	1855
1011	Pellow, Thomas 1715-38	The History of the Long Captivity	L,	[1755c.]
1012	Pennell, Joseph 1913	Pictures in the Land of Temples:	L,	1915
1013	Perdicaris, G.A. 1838-[43 c.]	The Greece of the Greeks.	NY,	1846
1014	Perilla, F. [1923-24 c.]	Chio. L' île heureuse.	P,	1928
1015	Perilla, F. [1923-24 c.]	Daphni. Le monastère, l' église, l' histoire,	Th,	1928
1016	Perilla, F. 1923-24	Le mont Athos. Texte, dessins et aquarelles	Th,	1927
1017	Perilla, F. [1923-24 c.]	Vieille Athènes: aquarelles,	Ath,	1944
1018	Pernot, Hubert 1898-99	En pays turc: l' île de Chio.	P,	1903
1019	Perrot, Georges 1857	L' île de Crète. Souvenirs de voyage	P,	1867
1020	Perrot, Georges [1855-58 c.]	Lettres de Grèce.	P,	1907

1021	Perrot, Georges 1856	Mémoire sur l' île de Thasos.	P,	1864
1022	Perrot, Georges 1861	Souvenirs d' un voyage en Asie Mineure	P,	1864
1023	Perry, Charles [1739-42]	A View of the Levant:	L,	1743
1024	Pesaro, Elie de 1563	Voyage ethnographique de Venise à Chypre.	P	(1879)
1025	Petermann, Heinrich 1852-55	Reisen im Orient 1852-1855.	A,	1976/1865
1026	Pétis de la Croix, F. [1673]	Etat présent des nations et églises Grecque ...	P,	[1695]
1027	Pétis de la Croix, F. 1673	La Turquie ... Contenant l' état présent ...	P,	1695
1028	Petre, Augustin 1910	Souvenirs de Crète.	Br,	1913
1029	Pfeiffer, Ida 1847	A Woman's Journey Round the World,	L,	[1852]
1030	Pfeiffer, Ida 1842	Reise einer Wienerin in das Heilige Land	Vi,	1856
1031	Philippson, Alfred	Das Klima Griechenlands.	Bn,	1948
1032	Philippson, Alfred	Das Mittelmeergebiet:	Lzg,	1904
1033	Philippson, Alfred 1887	Der Peloponnes:	Ber,	1892
1034	Philippson, Alfred [1901c.]	Die griechische Landschaften.	F,	[1950-59]
1035	Philippson, Alfred 1896	Die griechischen Inseln des Ägaischen Meeres	Ber	(1897)
1036	Philippson, Alfred	Griechenland und seine Stellung im Orient.	Lzg	(1897)
1037	Philippson, Alfred [1905 b.]	Land und See der Griechen.	Bn,	1947
1038	Piacenza, Francesco n.t.	L' Egeo redivivo,	Mod,	1688
1039	Pimodan, C.E.H.M. de 1892	De Goritz à Sofia: Istrie, Dalmatie ...	P,	1893
1040	Pineux Duval, E.E.A 1829-30	Souvenirs: 1829-1830.	P,	[1885]

1041	Pio, Jean 1883	Nogle Meddelelser	Co,	1883
1042	Piri Re'is 1521	Piri Re'is Bahrije:	Ber,	1926
1043	Piri Re'is 1521	Piri Re'is Kitabi Bahriye.	I,	1935
1044	Pitman, Emma Raymond 1835-77	Mission Life in Greece and Palestine.	L,	[1881]
1045	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	A Voyage into the Levant:	L,	1718
1046	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	A Voyage into the Levant:	L,	1741
1047	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Reise nach der Levante	N,	1776-77
1048	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Relation d' un voyage du Levant,	P,	1717
1049	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Relation d' un voyage du Levant,	Ly,	1717
1050	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Relation d' un voyage du Levant,	A,	1718
1051	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Relation d'un voyage du Levant,	Ly,	1727
1052	Pitton de Tournefort, Joseph 1700-02	Voyage d' un botaniste.	P,	1982
1053	Plauchut, Edmond 1882,1888	L' Egypte et l' occupation Anglaise.	P	(1888-89)R
1054	Pleschtschiew, Sergei 1770	Tagebuch einer Reise	Ri,	1774
1055	Pococke, Richard 1737-40	A Description of the East,	L,	1743-45
1056	Pococke, Richard 1737-40	Voyages de Richard Pococke,	P,	1772-73
1057	Polo, Marco 1275	Liber de Milione chapilato p[er]messer Marcho		
1058	Polo, Marco 1275	Voyage de Marco Polo,	P,	1827
1059	Pomardi, Simone 1804-06	Viaggio nella Grecia	R,	1820
1060	Porcacchi, Thomaso	L' isole piu famose del mondo,	V,	1572

1061	Porcacchi, Thomaso	L' isole piv famose del mondo	Pad,	1620
1062	[Porter, James] [1747-62]	Observations on the ... Turks	L,	1771
1063	Porter, James [1747-62]	Observations sur la religion, les loix,	Neu,	1770
1064	Porter, James [1747-62]	Turkey; its History and Progress:	L,	1854
1065	Posniakov, Basile* 1558-61	Le pèlerinage du ...	G	(1889)
1066	Possot, Denis / Philippe, Charles 1532	Le voyage de la Terre Sainte	P,	1890
1067	Postel, Guillaume 1535-37,1549-50	De la Republique des Turcs,	Poi,	1560
1068	Postel, Guillaume 1535-37,1549-50	Des Histoires Orientales	P,	1575
1069	Potocki, Jan (Count) 1784	Voyage en Turquie et en Égypte,	Wa,	1788
1070	Poujoulat, Baptistin [1836 ?]	Récits et souvenirs d' un voyage en Orient	Ts,	1848
1071	Poujoulat, Baptistin [1836 ?]	Récits et souvenirs d' un voyage en Orient	Ts,	1850
1072	Pouillet, - [1657]	Novvelles relations dv Levant	P,	1668
1073	Poulsen, Frederic [1903,1906 c.]	Travels and Sketches	L,	1923
1074	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801,1806-17	Grèce.	P,	1835
1075	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Landreis door Griekenland:	Hg,	1806
1076	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Reise durch Morea und Albanien	Lzg,	1805
1077	Pouqueville, F.C.H.L. 1806	Ταξίδι στη Δυτική Μακεδονία	[Th],	n.d.
1078	Pouqueville, F.C.H.L. 1805-06	Travels in Epirus, Albania, ...	L,	1820
1079	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Travels in the Morea, Albania ...	L,	1813
1080	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Travels through the Morea, Albania,	L,	1806

1081	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Viaggio in Morea a Costantinopoli	Mi,	1816
1082	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801,1806-17	Voyage dans la Grèce	P,	1820-21
1083	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801,1806-17	Voyage de la Grèce.	P,	1826-27
1084	Pouqueville, F.C.H.L. 1798-1801	Voyage en Morée, à Constantinople,	P,	1805
1085	Praun, Stephan 1569	Auff adii 20 Jeunar im jar 1569		
1086	Praun, Stephan 1569	Germans berzarigurt		
1087	Praun, Stephan 1569	Verzeichnus wie der Thürkhisch Khayser		
1088	Praun, Stephan / Trötscher, Thobias 1569	[Description des antiquités de Constantinople]		
1089	Predl, F.X. von 1832-35	Erinnerungen aus Griechenland	Wu,	1836
1090	Predl, F.X. von 1833-35	Erinnerungen aus Griechenland	Wu,	1841
1091	Pritzel, Ernst 1906	Vegetationsbilder	Lzg	(1908)
1092	Privat-Deschanel, Paul 1898	Au seuil du désert.	P	(1899)R
1093	[Prome, Jean (ed.)] 1658	Les voyages de M. Quiclet	P,	1664
1094	Protois, Félix (Abbé) [1907 b.]	Une croisière en Méditerranée orientale:	[P,	1908]
1095	Puichard or Piccardi, Francesco	Viaggio del Santo Sepolcro e di Santo Jacopo		
1096	Quin, Michael J. 1834	Voyage de Pest à Routchouk,	P,	1836
1097	[Quirini, A.M.] [1738 b.]	Primordia Corcyrae.	Bsc,	1738
1098	Quirini, Giacomo* 1671-76	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
1099	Radzivil, Nicolaus Christoph 1583	Ierosolymitana peregrinatio	An,	1614
1100	Raikes, Henry [1817 b.]	Remarks on Parts of Bœotia and Phocis.	L	(1818)W

1101	[Rainier, Peter] 1833-35	[Journal of Cruise of H.M.S. "Britannia" ...]		
1102	Ramberti, Benedetto 1534	Delle cose de' Tvrci	V,	1541
1103	Ramberti, Benedetto 1534	Libri tre delle cose de' Tvrci.	V,	1539
1104	Randolph, Bernard [1664-79]	The Present State of the Archipelago	O,	1687
1105	Randolph, Bernard [1664-79]	The Present State of the Archipelago	Ath,	1983/1687
1106	Randolph, Bernard [1664-79]	The Present State of the Morea,	L,	1689
1107	Ranzo, Carlo 1575-76	Relazione d'un viaggio ... in Constantinopoli	T,	1616
1108	Raulin, F. Victor 1845	Description de l' île de Crète.	P,	1869
1109	Rauwolf, Leonhart 1573-75	Beschreibung der Raiss	Lau,	1582
1110	Rauwolf, Leonhart* 1573-75	Reyss ...	F	(1584)
1111	Ray, John (ed.)	A Collection of Curious Travels	L,	1693
1112	Raybaud, Maxime 1821-22	Mémoires sur la Grèce,	P,	1824-25
1113	Rayet, O.	Mémoire sur l' île de Kos.	P,	1876
1114	Regnault, A.	Voyage en Orient: Grèce, Turquie, Egypte.	P,	1855
1115	Regnault, Antoine 1549	Discours du voyage d' Outremer	Ly,	1573
1116	Reinach, Joseph 1878	Voyage en Orient:	P,	1879
1117	Reisinger, Ernst	Griechenland.	Lzg,	1923
1118	Reith, B. (tr.) 1788-?	Reise nach Sicilien und Athen,	Lzg,	1798
1119	Rey, Etienne 1843-44	Voyage pittoresque en Grèce ...	Ly,	1867
1120	Reynaud, Charles 1844	D' Athènes à Baalbek	P,	1846

1121	Rhodes, Alexandre de 1649	Divers voyages et missions	P,	1653
1122	Ribera, Fadrique Enriquez de 1519	Viage de Jerusalem	M,	[1733]
1123	Richard, François [1644-56]	Relation de Sant-Erini	P,	1657
1124	Richardson, Rufus Byam ... 1890 ...	Vacation Days in Greece.	NY,	1904
1125	Richier, Christophe 1537	Des Coutumes & manières des Turcs,	P,	1542
1126	[Riedesel, J.H. von] 1768	Remarques d'un voyageur au Levant	A,	1773
1127	Riedesel, J. H. von 1768	Voyages en Sicile, et au Levant;	P,	1802
1128	Riemann, Othon 1876	Recherches archéologiques	P,	1879-80
1129	Riencourt, L. O. de Mauni	Retour d' Orient.	P,	1900
1130	Riley, Athelstan 1883	Athos, or the Mountain of the Monks.	L,	1887
1131	Rocca, - Della (Abbé) [1780 c.]	Traité complet sur les abeilles ... à Syra	P,	1790
1132	Rocchetta, Aquilante 1598	Peregrinatione di Terra Santa	Pal,	1630
1133	Rochechouart, Louis de 1461	Journal de Voyage à Jérusalem	P,	1893
1134	Roger, Alphonse 1830-31	Aventures de voyage, tableaux, récits	B,	1837
1135	[Roos, Gustaf Ehrenreich] 1880-87	A travers l' Orient et l' Occident	SP,	1888
1136	Roque, P. (ed., tr.) [1802 ?]	Athènes, d' après le colonel Leake.	P,	1876
1137	Rosaccio, Giuseppe n.t.	Viaggio da Venetia, a Constantinopoli	V,	1598
1138	Rose, W. Kinnaird 1897	With the Greeks in Thessaly.	L,	1897
1139	Ross, Ludwig [1832-45 c.]	Beretninger fra Athen.	Co	(1837)
1140	Ross, Ludwig [1832-45 c.]	Farvede gravstene fra Piraeus.	Co	(1838)

1141	Ross, Ludwig [1832-45 c.]	Gravene Piraeus.	Co	(1837)
1142	Ross, Ludwig 1844	Kleinasien und Deutschland,	H,	1850
1143	Ross, Ludwig 1844-45	Reise nach Kos, Halikarnassos, Rhodos	H,	1852
1144	Ross, Ludwig 1835-37, 1841, 1843	Reisen auf den griechischen Inseln	St,	1840-45
1145	Ross, Ludwig 1835-41	Reisen auf den griechischen Inseln	St	(1840)
1146	Ross, Ludwig* 1835	Reisen auf den griechischen Inseln	Hi,	1985/1912
1147	Ross, Ludwig 1834, 1836, 1839, 1840, 1841, 1843	Reisen des Königs Otto und der Königin Amalia	H,	1848
1148	Ross, Ludwig 1833, 1834, 1836, 1837, 1839	Reisen und Reiserouten durch Griechenland.	Ber,	1841
1149	Rozellion-Sosalskij, A. 1828-29	Zapiski ruskogo oficera	SP	(1859)
1150	Rudolf, Crown Prince of Austria 1881	Eine Orientreise von Jahre 1881.	Vi,	1885
1151	Rupigalus, Paulus* 1537	Hodoeporicon itineris Constantinopolitani	Bsl	(1580)
1152	Rycaut, Paul [1661-78]	Estat present de l' Eglise Grecque,	Mid,	1692
1153	Rycaut, Paul [1661-78]	Estat present de l' Eglise Grecque,	A,	1698
1154	Rycaut, Paul [1661-78]	Istoria dell' Imperio Ottomano.	V,	1673
1155	Rycaut, Paul [1661-78]	The Present State of the ... Churches,	L,	1679
1156	S[ainte] M[aure], C[h]arles d[e] 1720-23	Nouveau voyage de Grèce, d' Egypte,	Hg,	1724
1157	Saint-Germain, H. de 1898	L' Orient à vol d' oiseau: carnet d' un pèlerin.	P,	1902
1158	[Sainte Maure, Charles de] 1720-23	A New Journey through ... Greece, Egypt,	L,	1725
1159	[Sainte Maure, Charles de] 1720-23	A New Journey through Greece, Egypt,	L,	1739
1160	[Salvator, Ludwig] 1874	Eine Spazierfahrt im Golfe von Korinth.	Prg,	1876

1161	[Salvator, Ludwig] 1874	Einige Worte über die Kaymenen:	Prg,	1875
1162	[Salvator, Ludwig] 1884-85	Paxos und Antipaxos	Wu,	1887
1163	[Salvator, Ludwig] 1884-85	Paxos und Antipaxos	Wu,	1889
1164	Samuelsen, W.C. 1839-41	En Fodvandring i fire verdensdele	Co,	1861
1165	Sanderson, John 1585-88,1592-98,1599-1602	Travels in the Levant	L,	1931
1166	Sandie, George 1861	Horeb and Jerusalem.	E,	1864
1167	Sandys, George [1610-11]	A Relation of a Journey	L,	1615
1168	Sandys, George [1610-11]	A Relation of a Journey	L,	1637
1169	Sandys, George [1610-11]	Sandys Reisen,	F,	1669
1170	Sandys, George [1610-11]	Sandys Travels,	L,	1673
1171	Sandys, George [1610-11]	Sandys voyagien,	A,	1653
1172	Sandys, George [1610-11]	Sandys voyagien,	A,	1665
1173	Sandys, George / Lithgow, William* 1611 / 1612	Voyages en Egypte de G. S. et W. L.	C	(1973)
1174	Sandys, John Edwin 1886	An Easter Vacation in Greece.	L,	1887
1175	[Saulger, R.]	Histoire nouvelle des anciens ducs	P,	1699
1176	Sauneron, S. (ed.)	Voyages en Egypte des années 1587-88	C,	1971
1177	Sauneron, S. (ed.)	Voyages en Egypte des années 1589-91	C,	1971
1178	Sauneron, S. (ed.)	Voyages en Egypte des années 1597-1601	C,	1974
1179	Savary, C.E. 1779-80	Lettres sur la Grèce,	P,	1788
1180	Savary, C.E. 1779-80	Lettres sur la Grèce,	P,	1798

1181	Schack, F.R. 1826	Campagne d' un jeune français en Grèce,	P,	1827
1182	Scharling, Carl Henrik 1860	Graekenland en Rejsebeskrivelse.	Co,	1866
1183	Schaub, C. 1840	Eleusis, Mégare, Corinthe etc.	G	(1842)
1184	Schaub, C. 1862	Excursion en Grèce	G,	1863
1185	Schaub, C. 1840	La Morée vue par mer, Patras et Athènes.	G	(1842)
1186	Schaub, C. 1840	Le Mont Hymette, Salamine, Marathon, Chalcis	G	(1842)
1187	Schaub, C. 1840	Les Thermopyles et Delphes en 1840.	G	(1841)
1188	Schaub, C. 1840	Livadie, Thèbes, Platée etc.	G	(1842)
1189	Schaub, C. 1840	Syra, Smyrne, Constantinople etc.	G	(1842)
1190	Schaub, C. 1840	Trajet de Constantinople à Malte,	G	(1842)
1191	Schefer, C. (ed.) 1480	Le Voyage de la Sainte Cyté de Hierusalem	P,	1882
1192	Scherer, Hermann 1883-95	Auf der Wanderung:	F,	1907
1193	Schiltberger, Johannes 1394-1427	Reisen in Europa, Asia und Afrika	Mu,	1859
1194	Schlumberger, Gustave 1875, 1879	Les îles des Princes.	P,	1884
1195	Schmidt, Nicolaus 1605-11	Reys-beschryving na Constantinopolen	Lei,	1707
1196	Schmidt, Valdemar 1860	Reise i Graekenland, Aegypten	Co,	1863
1197	Schram til Hammergaard, Otto 1590	Haub Peregrinationer og Reiser.		
1198	Schuré, Edouard [1892 ?]	La colombe de Leïlah la Soultane.	P	(1894)R
1199	Schuré, Edouard 1892	Sanctuaires d' Orient.	P	(1893-95)R
1200	Schuré, Edouard 1892	Sanctuaires d' Orient:	P,	1907

1201	[Schwartz, Marie E. van] 1865, 1868	Erlebnisse und Beobachtungen	Ha,	1892
1202	Schweiger-Lerchenfeld, Amand von ... 1875 c.	Ein Bild des ottomanischen Reiches	J,	1876
1203	Schweiger-Lerchenfeld, Amand von ... 1875 c.	Zwischen Pontus und Adria.	Vi,	1879
1204	Schweigger, Salomon 1577-81	Bewahrtes Reissbuch dess Heiligen Lands	N,	1659
1205	Schweigger, Salomon 1577-81	Ein neue Reyssbeschreibung	N,	1608
1206	Schweigger, Salomon 1577-81	Ein neue Reyssbeschreibung	N,	1613
1207	Schweigger, Salomon 1577-81	Eine neue Reyssbeschreibung,	N,	1639
1208	Schweigger, Salomon 1577-81	Eine neue Reyssbeschreibung	Gr,	1964/1608
1209	Scitivaux, Roger de 1859-60	Voyage en Orient	P,	1873
1210	Scott, C. Rochfort 1833-34	Rambles in Egypt and Candia,	L,	1837
1211	Scott-Stevenson, Esmé 1878-79	Our Home in Cyprus.	L,	1880
1212	Scrofani, Saverio 1794-95	Viaggio in Grecia	L,	1799
1213	Scrofani, Saverio 1794-95	Voyage en Grèce,	P,	1801
1214	Sebastiani, Girolamo de' 1666-[67 ?]	Viaggio, e navigatione	R,	1687
1215	Ségur-Dupeyron, P. de 1845	Mission en Orient:	P,	1846
1216	Seiff, Julius 1871-72	Reisen in der asiatischen Türkei.	Lzg,	1875
1217	Seiler, Friedrich [1904 b.]	Griechische Fahrten und Wanderungen:	Lzg,	1904
1218	Seillière, Ernest 1891	Une excursion à Ithaque.	P,	1892
1219	Senior, William Nassau 1857-58	A Journal kept in Turkey and Greece,	L,	1859
1220	Sensine, Henri [1908 b.]	Dans la lumière de la Grèce.	Lsn,	1908

1221	Serena, Carla 1875	Mon voyage: souvenirs personnels	[P?], 1880
1222	Seydlitz, Melchior von* 1556-59	Gründtliche Beschreibung	F (1584)
1223	Shaw, Thomas [1720-33 c.]	A Supplement to a Book entitled Travels,	O, 1746
1224	Shaw, Thomas [1720-33 c.]	Travels, or Observations	O, 1738
1225	Shaw, Thomas [1720-33 c.]	Travels or Observations	L, 1757
1226	Shaw, Thomas [1720-33 c.]	Travels, or Observations,	E, 1808
1227	Shaw, Thomas [1720-33 c.]	Voyages de Monsr. Shaw, M.D.	Hg, 1743
1228	Sherley, Anthony / Thomas / Robert 1598-1609	The three Brothers or the Travels	L, 1825
1229	Sibthorp, John [1794-95]	Birds, Quadrupeds, and Fishes.	L (1818)W
1230	Sibthorp, John 1794-95	Extracts from Dr. Sibthorp's Journals.	L (1818)W
1231	Sibthorp, John [1795 ?]	Journal relating to Parts of Arcadia,	L (1817)W
1232	Sibthorp, John [1794-95]	Observations on Natural History	L (1817)W
1233	Sibthorp, John [1794-95]	Observations on Natural History,	L (1818)W
1234	Sibthorp, John 1794	Parnassus, and the Neighbouring District;	L (1817)W
1235	Sibthorp, John 1794	Parnassus, and the Neighbouring District;	L (1818)W
1236	Sibthorp, John [1794-95]	Plants of Greece.	L (1818)W
1237	Sibthorp, John 1795	Remarks illustrating ...	L (1817)W
1238	Sibthorp, John 1795	Remarks illustrating ...	L, (1818)W
1239	Sibthorp, John [1794-95]	Remarks relating to the Natural History	L (1817)W
1240	Sibthorp, John 1794	Remarks respecting Attica;	L (1817)W

1241	Sibthorp, John 1794	Remarks respecting Attica;	L	(1818)W
1242	Sibthorp, John	Second Voyage in the Grecian Seas.	L	(1817)W
1243	Sibthorp, John 1794-95	Various Extracts from Dr. Sibthorp's Journals	L	(1818)W
1244	Sibthorp, John	Voyage in the Grecian Seas.- Prince's islands.	L	(1817)W
1245	Sibthorp, John/ Hawkins, John [1795 ?]	On the Olives and Vines of Zante.	L	(1817)W
1246	Sibthorp, John/Hawkins, John [1795 ?]	On the Olives and Vines of Zante;	L	(1818)W
1247	Sieber, F.W. 1817	Reise nach der Insel Kreta	Lzg,	1823
1248	Sigoli, Simone 1384	Relazione del viaggio in Terra Santa		
1249	Simonelli, Vittorio 1893	Candia: ricordi di escursione	Par,	1897
1250	Simpertus, (Abbot of Neresheim) 1699-1701	Diarium, oder Reiss-Beschreibung	Au,	1701
1251	Slaars, B.F.	Réponse à M. Gaston Deschamps,	B,	1893
1252	Slade, Adolphus 1829-31	Records of Travels in Turkey, Greece etc.	L,	1833
1253	Slade, Adolphus 1834-36	Turkey, Greece and Malta.	L,	1837
1254	Smith, Agnes 1883	Glimpses of Greek Life and Scenery,	L,	1884
1255	Smith, Agnes	Through Cyprus.	L,	1887
1256	Smith, Samuel 1862-63	What I saw in Syria, Palestine, and Greece.	L,	1864
1257	Smyth, Warrington W. [1842-44 c.]	A Year with the Turks	L,	1854
1258	Snider, Denton J. 1879	A Walk in Hellas	SL,	1892
1259	Soares, Antonio 1554-55	Itinerario a Casa Sancta		
1260	Somer, Jan 1591-92	Beschrijvinge van een Reyse	A,	1649

1261	Somer, Jan 1591-92	Jan Somers zee en landt reyse	A,	1661
1262	Somer, Jan 1591-92	Land-Reise nach der Levante	A,	1664
1263	Somer, Jan* 1591	Voyage en Egypte	C	(1971)
1264	Sonetti, Bartolommeo dalli	Isolario	[V,	1485c.]
1265	Sonnini, C.N.S. 1779	Reise nach Griechenland	Ber,	1801
1266	Sonnini, C.N.S. 1777-79	Voyage en Grèce et en Turquie.	P,	1801
1267	Sophonius, (monk)* 1547	Récit du moine Sophronius	G	(1889)
1268	Souciet, Jean-Baptiste* [1755 b.]	Description de la ville de Salonique,	P	(1755)
1269	Spallanzani, Lazzaro 1785-86	Le Opere di ...	Mi,	1936
1270	Spallanzani, Lazzaro 1785	Viaggio in Oriente.	T,	1888
1271	Spencer, Edmund 1850	Travels in European Turkey,	L,	1851
1272	Spitaels, René 1836-37	De Bruxelles à Constantinople	B,	[1839]
1273	Spon, Jacob* 1675-76	Italianische, Dalmatische, Griechische ...	N	(1681)
1274	Spon, Jacob	Réponse à la critique ... M. Guillet,	Ly,	1679
1275	Spon, Jacob 1675-76	Voyage d' Italie, de Dalmatie, de Grèce	Ly,	1678
1276	Spratt, T.A.B. [1851-60 c.]	Travels and Researches in Crete.	L,	1865
1277	Spratt, T.A.B./ Forbes, Edward 1842	Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis	L,	1847
1278	Spunda, Franz	Griechische Reise.	Ber,	1926
1279	Squire,- [1802]	Remarks on Parts of the Continent of Greece,	L	(1818)W
1280	Squire, - [1802]	The Plain of Marathon;	L	(1818)W

1281	Squire, -	Travels through Coele Syria,	L	(1817)W
1282	Stadler, Maximus 1567-68	[Journal de Constantinople]		
1283	[Stanhope, Leicester] 1823-24	Chroniques du Levant,	P,	1825
1284	Stanhope, Leicester 1823-24	Greece, in 1823 and 1824;	L,	1824
1285	Stark, Carl Bernhard 1871	Nach dem Griechischen Orient. Reise-Studien.	Hdg,	1882
1286	Stenersen, L.B. 1872-73	En Reise I Graekenland.	Co,	1875
1287	Stephanopoli, D. & N. 1797-98	Ταξίδι του Δήμου και του Νικόλο Στεφανόπολι	Ath,	1974
1288	Stephanopoli, D. & N. 1797-98	Voyage de Dimo et Nicolo Stephanopoli	P,	1800
1289	Stephanopoli, D. & N. 1797-98	Voyage de Dimo et Nicolo Stephanopoli	L,	1800
1290	[Stephens, J.L.] 1835	Incidents of Travel in Greece, Turkey,	NY,	1838-39
1291	Stephens, J.L. 1835	Incidents of Travel in Greece, Turkey,	L,	1854
1292	Steub, Ludwig 1834-36	Bilder aus Griechenland.	Lzg,	1841
1293	Stewart, Basil 1904	My Experiences of Cyprus.	L,	1908
1294	Stewart - Vane, F. A. 1840	Narrative of a Visit to the Courts of Vienna,	L,	1844
1295	Stilling, Harald Conrad 1853	Dagbogs blade og tegninger fra Athen 1853.	Co,	1985
1296	Stochove, Vincent de 1630-33	Le voyage d' Italie et du Levant,	Ro,	1670
1297	Stochove, Vincent de 1630-33	Voyage du Levant.	B,	1650
1298	Stochove, Vincent de 1630-33	Voyage du Levant du Sr. de Stochove	B,	1662
1299	Stochove, Vincent de 1630-33	Voyage du Sieur de Stochove	B,	1643
1300	Stochove, Vincent de* 1631	Voyage en Egypte de V. S.	C	(1975)

1301	Stockar, Hans 1519	Heimfahrt von Jerusalem	Sch,	1839
1302	Strangford, Emily (viscountess) 1863	Eastern Shores of the Adriatic	L,	1864
1303	Strobelis, Andreas 1595	Eine Beschreibung der Raiss		
1304	Struck, Adolf	Griechenland	Vi,	1911
1305	Struys, Jans J. 1647-51,1655-1657,1668-73	Les Voyages de Jean Struys, ... vol. I	A,	1720
1306	Stuart, James / Revett, Nicholas 1751-55	The Antiquities of Athens	L,	1762-87-94
1307	Studniczka, Franz	Aus Chios.	Ber	(1888)
1308	Sutherland, David 1787-88	A Tour up the Straits from Gibraltar	L,	1790
1309	Svedstrup, E. Alexander 1899	De Danskes vej indtryk og Billeder	Co,	1902
1310	Svedstrup, E. Alexander 1897	Fra kong Georgs land under Krigen 1897.	Co,	1897
1311	Swan, Charles 1824-25	Journal of a Voyage up the Mediterranean;	L,	1826
1312	Tafur, Pero 1436-38	Travels and Adventures	L,	1926
1313	Taitbout de Marigny, E. 1818-24	Pilote de la mer Noire et de la mer d' Azov,	Cpl,	1850
1314	Taitbout de Marigny, E. 1818-24	Three Voyages in the Black Sea	L,	1837
1315	Tancoigne, J.M.. 1807-09	A Narrative of a Journey into Persia	L,	1820
1316	Tardy, Joseph 1882	En Orient. Notes de Voyage.	Mâc,	1883
1317	Tarillon, Franciscus* 1699	Lettre sur l'état présent des missions	P	(1715)
1318	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	P,	1676
1319	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	A,	1678
1320	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	[A],	1679

1321	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	P,	1681
1322	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	U,	1712
1323	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Les six voyages en Turquie, en Perse,	P,	1981
1324	Tavernier, Jean Baptiste [1631-32 ?]	Nouvelle relation de l' intérieur du Serrail.	P,	1675
1325	Tavernier, Jean Baptiste [1631-32 ?]	Nouvelle relation de l' intérieur du Serrail	A,	1678
1326	Tavernier, Jean Baptiste [1631-32 ?]	Nouvelle relation de l' intérieur du Serrail	P,	1680
1327	Tavernier, Jean Baptiste [1631-32 ?]	Nova, ed esatta descrizione del Seraglio	Mi,	1687
1328	Tavernier, Jean Baptiste [1631-32 ?]	Novvelle relation de l' interievr dv Serrail	Col,	1675
1329	Tavernier, Jean Baptiste 1631-68	Vierzig jährige Reise Beschreibung	N,	1681
1330	Taylor, Bayard 1857-58	Greece and Russia - Travels in Greece	NY,	1859
1331	Temple, Grenville 1834	Travels in Greece and Turkey,	L,	1836
1332	Teonge, Henry 1675-78	The Diary of Henry Teonge	NY,	[1927]
1333	Teradeil, Francisco de 1657-70	Les Memoires de Don Francisco de Teradeil,	Mau,	1705
1334	Teufel, H. Ch.* 1588	Voyage en Egypte de H.Ch. T.	C	(1971)
1335	Texier, Charles 1833-37	Asie Mineure. Description géographique,	P,	1862
1336	Texier, Charles 1833-37	Γεωγραφική, ιστορική ... περιγραφή	Sm,	1873
1337	Thenaud, Jean 1512	Le voyage d' Outremer ed. C. Schefer	P,	1884
1338	Thenon, Léon [1857]	Description de l'île de Crète	P	(1866)
1339	Thévenot, Jean 1655	L' empire du Grand Turc	P,	1965
1340	Thévenot, Jean 1655-59	Relation d' un voyage fait au Levant, [pt. I]	P,	1664

1341	Thévenot, Jean 1655-59	Relation d'un voyage fait au Levant [pt.1]	P,	1665
1342	Thévenot, Jean 1664-65	Suite du Voyage de Levant; [pt.2]	P,	1674
1343	Thévenot, Jean 1655-59	Voyage du Levant.	P,	1980
1344	Thévenot, Jean 1655-59	Voyages de Mr. Thevenot.	P,	1689
1345	Thevet, André 1549-52	Cosmographie de Levant	Ly,	1556
1346	Thevet, André 1549-52	Cosmographie de Levant.	G,	1985
1347	Thibaudet, Albert	L' Acropole.	P,	1929
1348	Thibaudet, Albert	Les images de Grèce.	P,	1926
1349	Thierry, - 1829	Notices sur la Corse et la Grèce,	P,	1832
1350	Thompson, Charles 1730-35	The Travels of ...	Re,	1752
1351	Thompson, Charles 1733-35	Travels through Turkey in Asia, ...	Re,	1767
1352	Thornton, Thomas 1790-1804 c.	The present state of Turkey,	L,	1807
1353	Thouvenel, Edouard Antoine 1845-50	La Grèce du roi Othon...	L,	1890
1354	Tobin, Catherine 1860-61	The Land of Inheritance	L,	1863
1355	Tollot, J.B. 1731-32	Nouveau voyage fait au Levant	P,	1742
1356	Tolstoj, Petr Andreevic	Russkij posol v Stambule.	Mos,	1985
1357	Torkington, Richard 1517	Ye Oldest Diarie of Englysshe Travell,	L,	n.d.
1358	Tott, François de 1755-63, [1767-78 c.]	Memoirs of Baron de Tott.	L,	1785
1359	[Tourtechot, -] 1730	Relation du voyage fait en Egypte,	P,	1745
1360	Townshend, A.F. 1903-06	A Military Consul in Turkey-	L,	1910

1361	Townshend, Frederick Trench 1869-70	A Cruise in Greek Waters	L,	1870
1362	Tozer, Henry Fanshawe 1853,1861,1865	Researches in the Highlands of Turkey;	L,	1869
1363	Tozer, Henry Fanshawe 1874,1886,1889	The Islands of the Aegean	O,	1890
1364	Tozer, Henry Fanshawe 1853, 1861	The Monks of Mount Athos.	L	(1862)
1365	Trant, T. Abercromby 1829-30	Narrative of a Journey through Greece,	L,	1830
1366	Treiber, Eric 1822-29	Αναμνήσεις από την Ελλάδα	Ath,	1960
1367	Tristram, H.B. 1862-63	A Winter in Palestine.	L,	1864
1368	Trötscher, Thobias 1569	Ratio itineris in Turciam per Danubium, Serviam,		
1369	Tuckerman, Charles K. [1866 ?]	The Greeks of To-day.	L,	[1873c.]
1370	Turot, Henri [1897]	L' Insurrection crétoise	P,	1898
1371	Turpetin, F.-M. 1715-16	Voyage de Jérusalem	Or,	1889
1372	Tyron, Richard 1776	Travels from Aleppo to the City of Jerusalem,	Gl,	1790
1373	Tyrwhitt, John 1862	Sinai.	L	(1864)
1374	Ullfeld, Jacob 1588-89	Jacob Ullfeldtz Danmarickis Rigens Cancelers		
1375	Ulrichs, Heinrich Nicolas [1837 ?], 1843	Reisen in Griechenland. Zweiter Theil.	Ber,	1863
1376	Urquhart, David 1831c.	La Turquie, ses ressources,	B,	1837
1377	Urquhart, David [1830]	The Spirit of the East.	L,	1838
1378	Urquhart, David [1830]	The Spirit of the East	L,	1839
1379	Ussing, J.L. 1882	Fra Hellas og Lille asien i foraaret 1882.	Co,	1883
1380	V[illamont, Jacques de] 1589-90	Les voyages de la Terre Saintc	P,	1627

1381	[Valette, Théodore] 1840-41	Souvenirs de voyage en Turquie	Mar,	1875
1382	Valier, Cristoforo* 1612-15	Relazione di Constantinopoli	V	(1871-72)
1383	Valle, Pietro della 1614-17, 1625-26	Eines ... Reiss-Beschreibung	G,	1674
1384	Valle, Pietro della 1614-16	Les Fameux Voyages de Pietro della Valle	P,	1662
1385	Valle, Pietro della 1614-17,1625-26	Viaggi di Pietro della Valle il pellegrino,	R,	1650-63
1386	Valle, Pietro della 1614-17	Viaggi di Pietro della Valle il pellegrino,	R,	1662
1387	Valle, Pietro della 1614-17, 1625-26	Viaggi di Pietro della Valle il pellegrino,	V,	1661-63
1388	Valle, Pietro della 1616	Viaggio in Levante di Pietro della Valle	F,	1942
1389	Valle, Pietro della 1614-17, 1625-26	Voyages de Pietro della Vallé	Rou,	1745
1390	Valon, Alexis de [1843-45 c.]	Une année dans le Levant.	P,	1850
1391	Vambéry, A. (ed., tr.) 1553-57	Travels of Sidi Ali Reis	L,	1899
1392	Van Dusen, Claes* 15th c.	Beschrijvinge der steden ende plaetsen,	Wie	(1882)
1393	Van Millingen, Alexander	Constantinople.	L,	1906
1394	Van Overbergh, Cyr [1897 c.]	Dans le Levant: en Grèce et en Turquie.	B,	1899
1395	Vannutelli, P.V. 1887	La Penisola monastica sul mare Egeo:	R,	1888
1396	Varthema, Ludovico di [1502-?]	Itinerario di Lodovico Barthema Bolognese,		
1397	Varthema, Ludovico di 1502-08	The Itinerary of Ludovico di Varthema	L,	1928
1398	Varthema, Ludovico di 1503	The Navigation and Voyages	E,	1884
1399	Vega, Jean de 1537-38	Journal de la croisière	P	(1848)
1400	[Venetian, anonymous]* 1589	Voyage en Egypte	C	(1971)

1401	Verancsics, Antal* 1567-68	Diarium Legationis	Bu (1798)
1402	Verhaeghe, Léon 1862-63	Voyage en Orient	P, 1865
1403	Veryard, E. 1686	An Account of Divers Choice Remarks,	L, 1701
1404	Villamont, Jacques de 1589-90	Les voyages du seigneur de Villamont,	P, 1600
1405	Villamont, Jacques de 1589-90	Les voyages du seigneur de Villamont,	Ly, 1606
1406	Villamont, Jacques de 1589-90	Les voyages du Sr. de Villamont	Lie, 1608
1407	Villamont, Jacques de 1589-90	Les voyages du Sr. de Villamont	Ro, 1610
1408	Villamont, Jacques de* 1590	Voyage en Egypte de J. de V.	C (1971)
1409	Vimercati, César 1840	Constantinople et l' Egypte	P, 1854
1410	Vimercati, César 1840	Voyage à Constantinople et en Egypte,	P, 1852
1411	Vischer, Friedrich-Theodor 1840	Aus einer griechischen Reise.	St (1881)
1412	Vischer, Wilhelm 1853-54	Erinnerungen aus Griechenland	Bsl, 1857
1413	Vogüé, Eugène Melchior de 1872-75	Syrie, Palestine, Mont Athos.	P, 1887
1414	Vogüé, Eugène Melchior de	Vanghéli: Une vie orientale	P, 1901
1415	Voisins, Philippe de 1490	Voyage à Jérusalem	P, 1883
1416	Volkoff, Oleg (ed.)	Voyages en Egypte des années 1634-36	C, 1974
1417	Voutier, Olivier [1820, 1821-23]	Mémoires du colonel Voutier	P, 1823
1418	Vrie, Robert Jacob [1907 b.]	A Trip to the Orient	Ph, 1907
1419	Vulcano, Luigi 1556-57	Vera et nuova descriptione	Nap, 1563
1420	Waddington, George 1823-24	A Visit to Greece in 1823 and 1824.	L, 1825

1421	Wagner, Johann Martin 1812-13	Reise nach Griechenland	St,	1938
1422	Walker, Mary Adelaide 1857,1866,1872,1886,1896	Old Tracks and New Landmarks.	L,	1897
1423	Walpole, R. (ed.) 1763-1815 c.	Memoirs relating to Turkey,	L,	1817
1424	Walpole, R. (ed.) 1763-1815 c.	Memoirs relating to Turkey;	L,	1818
1425	Walpole, R. (ed.) 1763-1815 c.	Travels in Various Countries of the East;	L,	1820
1426	Walsh, Robert 1821-24,1830-35	A Residence at Constantinople	L,	1836
1427	Walsh, Robert 1824-25	Narrative of a Journey from Constantinople	L,	1829
1428	Walsh, Robert 1821-24	Voyage en Turquie et à Constantinople,	P,	1828
1429	Walsh, Robert 1821-24	Voyage en Turquie et à Constantinople,	T,	1829
1430	Walsh, Robert / Allom, Thomas 1821-24, 1830-35/1836-37 c.	Constantinople and ... the Seven Churches	L,	[1838]
1431	Wansleben, J.M. 1671-74	Giornale di Michele Vanslebio di Erfordia		
1432	Warkworth, H.A.G. Percy (Lord) 1898	Notes from a Diary in Asiatic Turkey.	L,	1898
1433	Warsberg, Alexander von 1864	Ein Sommer im Orient.	Vi,	1869
1434	Warsberg, Alexander von	Ithaka.	Vi,	1887
1435	Warsberg, Alexander von 1870-71	Odysseische Landschaften.	Vi,	1878-79
1436	Wartenberg, Georg 1900	Reise nach Konstantinopel und Griechenland	n.p.,	n.d.
1437	[Wattenbach, A.W.]	Tagebuch auf Reisen Sicilien, Athen,	L,	1881
1438	Webbe, Edward 1572-88	Edward Webbe, ... his Travailles,	L,	1902
1439	Wheler, George 1675-76	A Journey into Greece,	L,	1682
1440	Wheler, George 1675-76	Voyage de Dalmatie, de Grèce et du Levant.	A,	1689

1441	Wheler, George 1675-76	Voyage de Dalmatie, de Grece et du Levant.	An,	1689
1442	Wheler, George 1675-76	Voyage de Dalmatie, de Grece et du Levant.	Hg,	1723
1443	Whittington, -	Remains of the Acropolis of Patmos	L	(1817)W
1444	Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von 1873	Erinnerungen: 1848-1914.	Lzg,	1928
1445	Wilde, W.R. 1837-38	Narrative of a Voyage to Madeira, Teneriffe	D,	1840
1446	Wilde, W. R. 1837-38	Narrative of a Voyage to Madeira, Teneriffe,	D,	1844
1447	Wilhelm II, emp. of Germany 1905	Erinnerungen an Korfu.	Ber,	1924
1448	Williams, H.W. [1817 b.]	Select Views in Greece:	L,	1829
1449	Williams, H.W. 1816-17	Travels in Italy, Greece, and the Ionian Islands.	E,	1820
1450	Wilson, S.S. [1824-?]	A Narrative of the Greek Mission;	L,	1839
1451	Wilson, William Rae 1819-20	Travels in Egypt and the Holy Land:	L,	1824
1452	Wilson, William Rae 1819-20	Travels in the Holy Land, Egypt	L,	1831
1453	Wilson, William Rae 1819-20	Travels in the Holy Land, Egypt	L,	1847
1454	[Withers, Robert] [1640 b.]	A Description of the Seraglio	L,	1653
1455	Wittman, William 1799-1801	Travels in Turkey, Asia-Minor, Syria	Ph,	1804
1456	Woods, Joseph 1817-18	Letters of an Architect,	L,	1828
1457	Wordsworth, Christopher 1832-33	Athens and Attica: Journal of a Residence.	L,	1837
1458	Wordsworth, Christopher 1832-33	Athens and Attica: Notes of a Tour.	L,	1869
1459	Wordsworth, Christopher 1832-33	Greece, Pictoral, Descriptive, and Historical.	L,	1844
1460	Wordsworth, Christopher 1832-33	Greece: Pictorial, Descriptive and Historical.	L,	1859

1461	Wordsworth, Christopher 1832-33	La Grèce pittoresque et historique.	P,	1841
1462	Wormbser, Jacob* 1561-62	Eigentliche Beschreibung	F	(1584)
1463	Wratislaw von Mitrowitz, W. 1591-96	Gesandtschaftsreise	Lzg,	1786
1464	Wratislaw von Mitrowitz, W. 1591-96	Η Κωνσταντινούπολη κατά τον 16ο αιώνα.	n.p.,	1920
1465	Wyse, Thomas 1858	An Excursion in the Peloponnesus	L,	1865
1466	Wyse, Thomas [1859 b.]	Impressions of Greece.	L,	1871
1467	Yemeniz, Eugène 1852, 1856	Scènes des guerres de l' Indépendance.	P,	1869
1468	Yemeniz, Eugène [1852]	Voyage dans le Royaume de Grèce.	P,	1854
1469	Zahrtmann, Kristian 1884, 1888-89	En Mindebog	Co,	1919
1470	Zallonis, Markos Philippos	Voyage à Tine,	P,	1809
1471	Zambaco, D.A. [1887 b.]	Voyages chez les lépreux:	P,	1891
1472	Zeebout, Ambroise 1481-85	T' voyage van J. van G.	Gh,	1572
1473	Zeebout, Ambroise* 1482-83	Voyage en Egypte de J. van G.	C	(1976)
1474	Zeno, Caterino 1550	Viazo de Constantinopoli	Za	(1878)
1475	Zuallart, Jean 1586	Il devotissimo viaggio di Gerusalemme.	R,	1587
1476	Zuallart, Jean 1586	Il devotissimo viaggio di Gierusalemme,	R,	1595
1477	Zuallart, Jean 1586	Le tres devot voyage de Ierusalem,	A,	1608

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ - ΠΙΝΑΚΕΣ

INDICES - TABLES

1. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ / INDEX OF PROPER NAMES

Abdulkurrem: see “Abd al-Karîm ibn” Akibat

Abou-L-Hasan ali ben Mohamed al Tamgrouti: see Castries, H. de (ed., tr.)

Aboul Taleb: see Abu Talib ibn Muhammad

Alberghetti, Giusto Emilio: in Pacifico, Pietro Antonio, *Breve descrizione ... del Peloponneso*, Venice 1704.

Albert, Jacques / Seguezzi, Santo: in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d’ Archéologie Orientale, Cairo 1974.

Aldenhoven, Ferdinand: see Neigeaur, J.F. (ed.)

Alexandre de Rhodes: see Rhodes, Alexandre de

Alfonce, J[e]an [pseud.]: see [Fonteneau, Jean]

Allinson, Anne: see Allinson, F.G.

Allom, Thomas: see Walsh, Robert

Amaury-Duval: see Pineux Duval, E. E. A.

[Anonymous], P (1725): in [Fleuriau, T.C. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. V, Paris 1725.

[Anonymous], P (1745): in [Ingoult, N.L. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. VIII, Paris 1745.

Aste, G.B.d’: see D’Aste, Giovan Battista

Barrington (Mrs. R.): see Barrington, Emilie I. (Mrs. R.)

Barthema, Lodovico: see Varthema, Ludovico di

Battuta, Abu Abdullah Muhammad ibn: see Ibn Battuta

Baudouin de Launay: see Stochove, Vincent, *Le Voyage d’ Italie et du Levant*, Rouen 1670.

Beaufort, E. A.: see Strangford, Emily

Beaufort, Francis: in Bertuch, F.J. (ed.), *Neue Bibliothek der Reisebeschreibungen ...*, Weimar 1821.

- Belon, Pierre:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1970.
- Bellerive:** see Demarsy, A. C. A. (ed.)
- Berchet, Guglielmo (ed.):** see Barozzi, Nicolò (ed.)
- Bernard, Joseph:** see La Motte, Philemon de
- Bernardo, Lorenzo:** see [Cavazza, Gabriele]
- Besolt, Melchior:** in Lewenklaui, Hans, *Neue Chronica Türkischer Nation ...*, Frankfurt 1595.
- Betzek, Jacob von:** in the series *Veröffentlichungen des Finnisch-Ungrischen Seminars an der Universität München*, Munich 1979.
- [Biddulph, William]:** in *Collection of Voyages and Travels ... compiled from the Library of the late Earl of Oxford*, T. Osborne, London 1745.
- Blouet, P.:** see Osseville, L. d' (ed.)
- Blount, Henry:** in *Collection of Voyages and Travels, ... compiled from the Library of the late Earl of Oxford*, T. Osborne, London 1745.
- Blount, Henry:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1974.
- Blount, Henry, Lei, [? 1706]:** published together with Newbery, John.
- Blowitz, de:** see Opper de Blowitz
- Blunt, Hendrik:** see Blount, Henry
- Bon, Ottaviano:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Bosset:** see De Bosset, C. P.
- Braconnier, François:** in [Roger, A. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. IX, Paris 1755.
- Bremond, Gabriel:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1974.
- Brèves:** see [Du Castel, J.]
- Brown, Edward [pseud.]:** see [Campbell, John]

- Brown, H. (ed.):** see Gradenigo, Vincenzo
- Brown, Edward:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1974. The author of this account is J. Campbell.
- Brun:** see Bruyn, Cornelis de
- B[urrel], T.:** see [Crouch, Nathaniel (ed.)]
- Cambini, Andrea:** see Giovio, Paulo
- Capodilista, Gabriele:** see also Brasca, Santo
- Cappello, Giovanni:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Carlier de Pinon:** see Le Carlier, Jean
- Cartwright, John:** see Mildenhall, John
- Caprara, A.:** see Benaglia, Giovanni
- C.D.S.M.:** see S[ainte] M[aure], C[harles] D[e]
- Chateaubriand, F.A.:** see also Julien, (domestique)
- Chesneau, Jean / Thevet, André:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1984.
- Ciurani:** see Civrano, Pietro
- Civrano, Pietro:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Clay, E.(ed.):** see Chandler, R., London 1971.
- Clément, (monk):** in Khitrowo, B. (ed.)
- Cochet, A.:** in *Bibliothèque Internationale de l' Alliance Scientifique Universelle*, vol. II, 2ème fasc., Patras 1896.
- Colmar von der Goltz:** see Goltz, W.L.
- Comelin, François:** see La Motte, Philemon de
- Contarini, Alvise:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Contarini, Francesco:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Contarini, Simon:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Coppin, Jean:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1971.

- Cottret, - (Abbé):** see Biliotti, Edouard
- Cotvvyck, Ian Van:** see Cotovicus, Johannes
- Coulon, L. (ed.):** see Le Blanc, Vincent
- Covel, John:** in Bent, J. T. (ed.), *Early Voyages in the Levant*, London 1893.
- Crenneville:** see Folliot de Crenneville
- Dallam, Thomas:** in Bent, J. T. (ed.), *Early Voyages in the Levant*, London 1893.
- Dandini, Girolamo:** in *Collection of Voyages and Travels,... compiled from the Library of the late Earl of Oxford*, T. Osborne, London 1745.
- Davies, William:** in *Collection of Voyages and Travels,... compiled from the Library of the late Earl of Oxford*, T. Osborne, London 1745.
- D.C.:** see [Deshayes de Courmenin, Louis]
- De Brèves:** see [Du Castel, J.]
- Depellegrin:** see Pellegrin, - de (Sieur)
- Deschamps, Gaston:** see Slaars, B.F.
- DesMonceaux:** in Bruyn, Cornelis de, *Voyage au Levant ...*, t.V, Paris / Rouen 1725.
- DesMouceaux:** see DesMonceaux
- Donado, Giambattista:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Ecklin, Daniel:** in Feyerabend, S. (ed.)
- Ehrenberg, Johann von:** in Feyerabend, S. (ed.)
- Elgin, Countess of:** see Nisbet, Mary
- Elpis Melena [pseud.]:** see [Schwartz, Marie E. van]
- Eugénidis, Charalambos:** see Jamot, Paul
- Fabri, Felix:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1975.
- Fauvel, R.:** see Stochove, Vincent, *Le Voyage d' Italie et du Levant*, Rouen 1670.
- Felton, C. C. (ed.):** see Carlisle, G.W.F. Howard (Earl of), Boston 1855
- Fermanel:** see Stochove, Vincent, *Le Voyage d' Italie et du Levant*, Rouen 1670.
- Fernberger, Georg Christoph:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut

- Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Fischer, Hanne:** see Haugsted, Ida (ed.)
- Flandini, E.:** see Flandin, E.N.
- Foscarini, Pietro:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Forbes, Edward:** see Spratt, T. A. B.
- Forster, C.T. (ed.):** see Busbecq, Ogier Ghiselin de
- Fрати, L. (ed.):** see Marsigli, Luigi Ferdinando
- Fuessli, Peter:** in Mirike, Heinrich
- Fulleylove, John:** see MacClymont, J.A.
- Fürer von Haimendorf, Jacob:** in Fürer von Haimendorf, Christoph
- Galland, Julien Claude:** in *Recueil des rites et cérémonies du pèlerinage de la Mecque ...*,
Amsterdam, 1754.
- Gambini, A.:** see Cambini, A.
- Georges Bartholomieu:** see Georgievits, Bartholomaeus
- Ghistele, Joos van:** see Zeebout Ambroise and also in the series *Voyages en Egypte*
published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1976.
- Gilles, Pierre:** see Gyllius, Petrus
- Girardin:** see [Anonymous], Lyon 1688.
- Granger, Dr.:** see [Tourtechot, -]
- Grégoire, (monk):** in Khitrowo, B. (ed.)
- Guerrero, Francisco:** in Adricomio, C.
- Guilleragues:** see [Anonymous], Lyon 1688.
- Guillet:** see also Spon, Jacob, Lyon 1679.
- Hagen, Philipp von:** in Conrady, L. (ed.)
- Hansen, C.:** see Bindesboell, G.
- Hansen, C.:** see Haugsted, Ida (ed.), Athens 1985.
- Harant, Christophe:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français
d' Archéologie Orientale, Cairo 1972.

- Hawkins, John:** see Sibthorp, John *On the Olives ...* London (1817).
- Helffrich, Johannes:** in Feyerabend, S. (ed.)
- Henschen, E.:** see Helsted, D.
- Heyman, John:** see Egmond, J. Aeg. Van
- Hofmannsthal, Hugo von:** see Holdt, Hans
- Humphreys, W. H.:** see Emerson, J.
- Ibrahim Manzour Efendi:** see [Cerfberr, A.]
- Ionus Bey:** see Gritti, A.
- Jerusalem, F.:** in Moustier, A. de
- Justinian, Jerosme:** see Giustiniani, Hieronimo
- Kalligas, Marinos:** collected volume referring to the works of L. Lange and C. Rottman.
- Kiechel, Samuel:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Koldewey, Robert:** see Kiepert, Heinrich
- Κορδελλάς, Α.:** see Cordella, André
- Kootwyck, J.:** see Cotovicus, Johannes
- Krienen:** see Pasch van Krienen
- LaCroix:** see Pétis de la Croix, F.
- La Guilletière:** see [Guillet, André Georges]
- Lange, L.:** see Kalligas, Marinos (ed.)
- Leake, W.M.:** see Roque, P. (ed., tr.)
- Le Brun:** see Bruyn, Cornelis de
- Le Bruyen:** see Bruyn, Cornelis de
- Le Bruyn:** see Bruyn, Cornelis de
- Lecretelle, C.:** see Melling, A. I.
- Lepschy, A.L.M. (ed.):** see Brasca, Santo
- LeTourneau, M.:** see Diehl, Ch.
- Lichtenstein, Hans Ludwig von:** in the series *Voyages en Egypte* published by the

- Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Lindau, W.A. (ed., tr.):** see [Anonymous], Griechenland und die Griechen.
- Lithgow, William:** see Sandys, George in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1973.
- Londonderry, Marchioness of:** see Stewart-Vane, Frances Anne
- Löwenstein, Albrecht von:** in Feyerabend, S. (ed.)
- L.S.D.V.:** see V[illamont, Jacques de]
- Lubenau, Reinhold:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Lüth, C.:** see Haugsted, Ida (ed.), Copenhagen (1987).
- Manzour Efendi, Ibrahim:** see [Cerfberr, A.]
- Marcellus, L.M. (Comte de):** see Martin du Tyrac, L. M. J. de
- Marigny:** see Taitbout de Marigny, E.
- Maundeville, John:** see Mandeville, John
- Mehemet-Ali:** see Benedetti, Vincent, Paris (1895)R
- Melena, Elpis [pseud.]:** see [Schwartz, Marie E. van]
- Miloïtis, Jacques:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Mirone, de [pseud.]:** see [Lambert de Saumery, P.]
- Mitrowitz:** see Wratisslaw von Mitrowitz, W.
- Monconys, Balthasar de:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1973.
- Montagu, Mary Wortley:** in Berton, J.M., *Les Turcs*, Paris 1822.
- Montpensier, duc de:** see Latour, Antoine de
- Morison, Antoine:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1976.
- Morosini, Giovanni:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Moryson, A.:** see Morison A.

- Mosnier, Léonard:** in [Fleuriau, T.C. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. IV, Paris 1723.
- Nani, Agostino:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Neitzschitz, Georg Christoph von:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1974.
- Newberie, Johan:** see Newbery, John
- Newett, M.M. (ed.):** see Casola, Pietro
- Nicolay, Nicolas de:** in *Collection of Voyages and Travels compiled from the Library of the late Earl of Oxford*, T. Osborne, London 1745.
- Nointel, Marquis de:** see Omont, Henri (ed.)
- Νούκιος, Ανδρόνικος:** see Nucius, Nicander
- [Pagani, Zaccaria]:** in Thenaud, Jean
- Paissius, (abbot):** in Khitrowo, B. (ed.)
- Palerne, Jean:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Pecchio, G.:** see also Emerson, J.
- Peiresc:** see Galaup-Chasteuil, François de
- Perrat, C. (ed.):** see Bellièvre, Claude
- Philippe, Charles:** see Possot, Denis
- Piccardi, Francesco:** see Puichard
- Pinet:** see Du Pinet, Antoine
- Posniakov, Basile:** in Khitrowo, B. (ed.)
- Poujoulat, J. F.:** see Michaud, J.
- Quiclet:** see [Prome, Jean (ed.)]
- Quirini, Giacomo:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Raguse, duc de :** see Marmont, A. F. L.
- Rauwolf, Leonhart:** in Ray, John (ed.)
- Rauwolf, Leonhart:** in Feyerabend, S. (ed.)

- Revett, Nicholas:** see Stuart, James
- Ricaut, P.:** see Rycaut, Paul
- Richer, C.:** see Richier Christophe
- Roberts, D.:** see Croly, George
- Roerbye, M.:** see Bindesboell, G.
- Roerbye, Martinus:** see Helsted, D.
- Ross, Ludwig:** in the series *Reisen-und Länderbeschreibungen ...*, published by Wildenmann, Ed. and Hautf, H., t. XX, Stuttgart / Tübingen 1840 and in the series *Klassiker der Archäologie im Neudruck* published by Gaertingen, F. Hiller von, Karo, G., Kern, O., Robert, C., Stuttgart / Tübingen 1840.
- Rottman, C.:** see Kalligas, Marinos (ed.)
- Rupigalus, Paulus:** in Rausner, Nicolaus, *Hodoeporicon sive itinerum ... Liber VII ...*, Basle 1580.
- S.D.C.:** see [Du Castel, J.]
- Sandwich, earl of:** see Montagu, John
- Sandys, George / Lithgow, William:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1973.
- Saint Blancard:** see Vega, Jean de
- Saladin, H.:** see Diehl, Ch.
- Serieys, A. (ed.):** see Stephanopoli, D. & N.
- Seguezzi, Santo:** see Albert, Jacques in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1974.
- Seydlitz, Melchior von:** in Feyerabend, S. (ed.)
- Sherley, Robert:** see Sherley, Anthony
- Sherley, Thomas:** see Sherley, Anthony
- Sidi Ali Reis:** see Vambery, A. (ed., tr.)
- Somer, Jan:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.

- Sophronius, (monk):** in Khitrowo, B. (ed.)
- Souciet, Jean-Baptiste:** in [Roger, A. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. IX, Paris 1755.
- Spon, Jacob:** in Tavernier, Jean Baptiste, *Vierzigjahrige Reisebeschreibung*, Nuremberg 1681.
- Stafford, W. Cooke:** see Carne, J.
- Stochove, Vincent de:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie et d' Orientale, Cairo 1975.
- Tarillon, Franciscus:** in [Fleuriau, T.C. (ed.)], *Nouveaux mémoires des missions de la compagnie de Jésus*, t. I, Paris 1715.
- Tchihatchef, P. de:** see Chikhachev, P. A.
- Teufel, H. Ch.:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie et d' Orientale, Cairo 1971.
- Thevet, André:** see Chesneau, Jean in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1984.
- T[imberlake], H.:** see [Crouch, Nathaniel (ed.)]
- Topchi [pseud.]:** see [Roos, Gustaf Ehrenreich]
- Tournefort:** see Pitton de Tournefort
- Trevisan, Domenico:** see [Pagani, Zaccaria] in Thenaud, J.
- Trotcher, Thobias:** see Praun, Stephan
- Twain, Mark:** see [Clemens, S. L.]
- Valier, Cristoforo:** in Barozzi, Nicolò / Berchet, Guglielmo (ed.)
- Van Dusen, Claes:** in Conrady, L. (ed.)
- Vansleb:** see Wansleben, J.M.
- Vanslebio, Michele:** see Wansleben, J.M.
- Vaudoncourt:** see Guillaume de Vaudoncourt, F.
- [Venetian, anonymous]:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d' Archéologie Orientale, Cairo 1971.

- Verancsics, Antal:** in Kovachich, M.G. (ed.), *Scriptores rerum hungaricarum ...*, t.I, Buda 1798.
- Veranzio, A.:** see Verancsics, Antal
- Vernet, Horace:** see Goupil Fesquet, F. A. A.
- Vignau:** see Du Vignau, -
- Villa, Francesco Ghiron:** see Alquié, François Savinien d'
- Villa, Francesco Ghiron:** see Du Cros, Joseph
- Villamont, Jacques de:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1971.
- Villoison, G.J.B. d'Ansse:** see Lavagnini, Renata (ed.)
- Villote, Jacques:** see Frizon, Nicolas (ed.)
- Virmondt, D. H. von:** see Driesch, Gerard Cornelius von den
- Wertomannus, Lewis:** see Varthema, Ludovico di
- Wormbser, Jacob:** in Feyerabend, S. (ed.)
- Zeebout, Ambroise:** in the series *Voyages en Egypte* published by the Institut Français d'Archéologie Orientale, Cairo 1976.
- Zuallardo, G.:** see Zuallart, Jean

2. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΕΡΓΩΝ INDEX OF ANONYMOUS WORKS

- Ambassades de Guilleragues et de M. Girardin*: see [Anonymous]
- Anastase, ou mémoires d'un Grec*: see Hope, Thomas
- Anastasius, or, Memoirs of a Greek*: see [Hope, Thomas]
- Anecdotes venitiennes et turques*: see [Lambert de Saumery, P.]
- Anno 1567. Auffzeichnus des wegs von Wien*: see [Anonymous]
- Antiquités Grecques*: see [Elgin, Thomas Bruce (Lord)]
- A travers l'Orient et l'Occident*: see [Roos, Gustaf Ehrenreich]
- Beschreibung der Statt Constantinopoll*: see [Anonymous]
- Breve relatione in compendio delli Viaggi*: see [Bichi, Alessandro?]
- Caractère grec de l'Asie Mineure*: see [Anonymous]
- Chroniques du Levant*: see [Stanhope, Leicester]
- De Paris à Constantinople par le Danube*: see [B., A.]
- De Genève à Constantinople*: see [P., J.-M.]
- De Salonique à Belgrade*: see [Anonymous]
- Description... d'Heliopolis*: see [Fourmont, C. L.]
- Description...de l'Archipel*: see [Friesman, -]
- Descrittione del Regno di Negroponte*: see [Anonymous]
- A Description of the Seraglio*: see [Withers, Robert]
- Diario ... in Constantinopoli*: see [Anonymous]
- Du Danube à l'Adriatique*: see [Anonymous]
- Dva goda v Konstantinopole i Moree*: see [Deval, C.]
- Eine Spazierfahrt im Golfe von Korinth*: see [Salvator, Ludwig]
- Einige Worte über die Kaymenen*: see [Salvator, Ludwig]
- Eothen* : relation d'un voyage en Orient: see [Kingleake, A. W.]
- Erlebnisse und Beobachtungen*: see [Schwartz, Marie E. van]

- Esatta notitia del Peloponneso*: see [Pacífico, P. A. (attrib. to)]
- L' estat present de l'Archipel*: see [Des Barres, Anthoine]
- Etat des Royaumes de Barbarie*: see [La Faye, Jean B. de]
- The Genuine Copy of a Letter*: see [Montagu, Mary Wortley]
- Griechenland und die Griechen*: see [Anonymous]
- Histoire nouvelle des anciens ducs*: see [Saulger, R.]
- A History of the revolt of Ali Bey*: see [Lusignan], S.
- Incidents of Travel in Greece, Turkey*: see [Stephens, J. L.]
- Itinéraire d'une partie peu connue de l' Asie*: see [Corancez, L. A. O. de]
- Journal d'un voyage au Levant*: see [Gasparin, Valerie de (Comtesse)]
- Journal from London to Asia Minor*: see [Gell, W. and party ?]
- Journal of a Nobleman*: see [La Garde, Auguste Louis Charles de]
- [Journal of a Voyage to Greece and Asia Minor]*: see [Anonymous]
- [Journal of Cruise of H.M.S. "Britannia"...]*: see [Rainier, Peter]
- A Journey from Aleppo to Damascus*: see [Green, J. (ed.)]
- Korte, Benkopte, en Nette Beschryving*: see [Anonymous]
- Kurtze Beschreibung der Insel ... Creta*: see [Anonymous]
- A lady's ride through Palestine*: see [Cobb, Frances Power]
- Letters from Several Parts of Europe*: see [Maihows (attrib. to)]
- Letters of the Right Honourable Lady*: see [Montagu, Mary Wortley]
- Letters Historical and Critical*: see [Anonymous]
- Lettre d'un missionnaire P(1745)*: see [Anonymous]
- Lettre d'un missionnaire P(1725)*: see [Anonymous]
- Memoires et aventures secretes*: see [Lambert de Saumery, P.]
- Mémoires sur la Grèce et l' Albanie*: see [Cerfberr, A.]
- Morgenland und Abendland*: see [Hailbronner, Karl von]
- Narrative of a Yacht Voyage*: see [Grosvenor, Elisabeth Mary]
- A New Journey through Greece, Egypt*: see [Saint Maure, Charles de]

- Notes d'un voyage fait dans le Levant:* see [Didot, Ambroise Firmin]
- Nouveau voyage de Grèce, d'Égypte:* see S[ainte] M[aure], C[haries] D[e]
- Observations sur le voyage du Levant:* see [Fauvel, R.]
- Observations on the ...Turks:* see [Porter, James]
- Paxos und Antipaxos:* see [Salvator, Ludwig]
- Le pèlerin véritable de la Terre Sainte:* see [Anonymous], unidentified extract.
- Primordia Corcyrae:* see [Quirini, A. M.]
- Reise nach Konstantinopel:* see M., B.v.
- Reise nach Sicilien und Athen:* see Reith, B. (tr.)
- Relation de l'état présent de la ville d'Athènes:* see [Babin, Jacques Paul]
- Relation du voyage fait en Égypte:* see [Tourtechot, -]
- Relation nouvelle de Constantinople:* see [Grelot, Guillaume Joseph]
- Relazione delle cose del Turco:* see [Anonymous]
- Relazione, del viaggio delle galere pontificie:* see Cugnoni, G. (ed.)
- Several Voyages to Barbary:* see [Morgan, J. (ed., tr.)]
- Sketches of Corfù:* see [Maclellan, Frances]
- Souvenirs de voyage en Turquie:* see [Valette, Théodore]
- Tagebuch auf Reisen Sicilien, Athen:* see [Wattenbach, A. W.]
- Tagebuch einer Reise durch Griechenland:* see [Anonymous]
- Tagebuch einer Reise nach Morea:* see [Anonymous]
- The Travels of Edward Brown, Esq.:* see [Campbell, John]
- Travels of four Englishmen:* see [Biddulph, William]
- Τρία ανώνυμα προσκυνητάρια:* see Papadopoulos Kerameus, A. (ed.)
- Viaggi fatti alla Tana, in Persia, in India:* see [Manuzio, A. (ed.)]
- Viaggio a Constantinopoli:* see [Cavazza, Gabriele]
- Viaggio nell' Arabia Felice:* see [La Roque, Jean de]
- Voiage de Levant:* see [Deshayes de Courmenin, Louis]
- Voyage à Constantinople, ..., et aux îles:* see [Irumberry, Charles Marie d']

Voyage aux isles de l'Archipel: see [Maihows (attrib. to)]

Le voyage de la Sainte Cyté de Hierusalem: see Schefer, C. (ed.)

Le voyage de la Terre-Sainte: see [Doubdan, Jean]

Un voyage officiel a Constantinople en 1721: article from an unidentified periodical.

Les voyages de la Terre Sainte: see V[illamont, Jacques de]

Voyage du chevalier de Bellerive: see Demarsy, A. C. A. (ed.)

3. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΠΩΝ ΕΚΔΟΣΗΣ

TABLE OF ABBREVIATIONS FOR PLACES OF PUBLICATION

A -> Amsterdam	Dmd -> Dortmund
Aa -> Aarau	Dor -> Dordrecht
Al -> Alexandria	Dou -> Douai
Alt -> Altenburg	E -> Edinburgh
An -> Antwerp, Anvers	F -> Franckfurt
Ank -> Ankara	Fl -> Florence
Ant -> Antorff	G -> Geneva
Ath -> Athens	Gh -> Ghent
Au -> Augsburg	Gl -> Glasgow
B -> Brussels	Glo -> Gloucester
BA -> Buenos Aires	Go -> Gotha
Bam -> Bamberg	Got -> Göttingen
Bas -> Bassano	Gr -> Graz
Ber -> Berlin	Gu -> Guterslow
Bn -> Bonn	H -> Halle
Bo -> Boston	Ha -> Hannover
Bor -> Bordeaux	Ham -> Hamburg
Br -> Bruges	Hdg -> Heidelberg
Bra -> Braunschweig	He -> Helmstadt
Bre -> Bremen	Hg -> The Hague
Brs -> Breslau	Hi -> Hildesheim
Bsc -> Brescia	I -> Istanbul
Bsl -> Basle	In -> Innsbruck
Bst -> Bristol	Ind -> Indianapolis
Bu -> Buda	Ir -> Iraklion
C -> Cairo	J -> Jena
Ca -> Cambridge	Ko -> Königsberg
Cas -> Cassel	L -> London
Cat -> Catanzaro	Lau -> Laugingen
Cby -> Cambay	Lei -> Leiden, Leyden
Ch -> Chicago	Lie -> Liege
Cha -> Chaalon	Lil -> Lille
Co -> Copenhagen	Liv -> Livorno
Col -> Cologne	Lm -> Lima
Cor -> Corfu	Lo -> Louvain, Lowen
Cpl -> Constantinople	Lsb -> Lisbon
D -> Dublin	Lsn -> Lausanne
Dig -> Digne	Lth -> Leith
Del -> Delft	Lu -> Lucca

Lug -> Lugano	Sch -> Schaffhausen
Ly -> Lyon	Si -> Siena
Lzg -> Leipzig	SL -> St. Louis
M -> Madrid	Sm -> Smyrna
Ma -> Manchester	SP -> St. Petersburg
Mâc -> Mâcon	St -> Stuttgart
Mae -> Maastricht	Str -> Strasbourg
Mar -> Marseille	Sx -> Sceaux
Mau -> Maubeuge	T -> Torino, Turin
Mi -> Milan	Th -> Thessaloniki, Salonica
Mid -> Middleburg	Tl -> Toul
Mo -> Monaco	Tls -> Toulouse
Mod -> Modena	To -> Toronto
Mon -> Mons	Tr -> Troyes
Mos -> Moscow	Ts -> Tours
Mu -> Munich	Tu -> Tübingen
Mz -> Mainz	U -> Utrecht
N -> Nuremberg	Ul -> Ulm
Na -> Nancy	V -> Venice, Venetia
Nap -> Naples	Vi -> Vienna, Wien
Neu -> Neuchâtel	Vn -> Vienne (France)
NH -> New Haven	VV -> Worms
Nie -> Nieuwied	W -> Weimar
NY -> New York	Wa -> Warsaw
O -> Oxford	WDC -> Washington D.C.
Od -> Odense	Wie -> Wiesbaden
Or -> Orleans	Wit -> Wittemberg
P -> Paris	Wu -> Würzburg
Pa -> Patras	Z -> Zurich
Pad -> Padua	Za -> Zagreb
Pal -> Palermo	
Par -> Parma	
Ph -> Philadelphia	
PNJ -> Princeton N.J.	
Poi -> Poitiers	
Prg -> Prague	
Pst -> Pest, Peth	
R -> Rome	
Re -> Reading	
Rh -> Rhodes	
Ri -> Riga	
Ro -> Rouen	

4. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ

TABLE OF LOCATIONS OF COPIES EXAMINED

1: GEN	44: KC	87: LOV
2: UI	45: EJF	88: LOV
3: GEN	46: EJF	89: UI
4: GEN	47: BN	90: UC / DeS, PC
5: GEN, PC	48: GEN	91: UI
6: LOV	49: BN	92: LOV
7: LOV	50: BN	93: GEN
8: LOV	51: BN	94: GEN
9: EIE	52: UC / Des	95: UB
10: INS	53: LOV	96: BSG
11: EIE	54: UC / DeS, LOV	97: UC / DeS
12: GEN	55: LOV	98: UC / DeS
13: GEN	56: UI	99: GEN
14: BN	57: UC / DeS	100: UB
15: BPU	58: UC / DeS	101: GEN
16: LOV	59: EIE	102: UC / DeS
17: UI	60: GEN	103: BN, GEN, EJF
18: UC / DeS	61: GEN	104: BN
19: LOV	62: GEN	105: BN
20: LOV	63: LOV	106: LOV
21: UC / DeS	64: INALCO	107: BN
22: UC / DeS	65: LOV	108: BN
23: BN	66: UC / DeS	109: UC / DeS
24: GEN, LOV	67: BN	110: LOV
25: EIE	68: LOV	111: UC / DeS, LOV
26: EIE	69: LOV, GEN	112: BN
27: EIE	70: GEN	113: GEN
28: LOV	71: UC / DeS	114: GEN
29: PC	72: LOV	115: GEN
30: PC	73: UC / DeS	116: GEN
31: EIE	74: BN	117: GEN
32: INALCO	75: GEN	118: GEN, NB
33: PC	76: UI	119: INALCO
34: UC / DeS	77: UC / DeS	120: UC / DeS
35: BM	78: BN	121: UI
36: EIE	79: UC / DeS	122: GEN
37: EIE	80: GEN	123: GEN
38: UC / DeS	81: EJF	124: EIE
39: EIE	82: UI	125: EIE
40: EJF	83: INS, LOV	126: EIE
41: EIE	84: UI	127: UC / DeS, LOV
42: EIE	85: UC / DeS, LOV	128: GEN
43: EIE	86: UB	129: EIE

130: UI	178: EIE	226: PC
131: UC / DeS	179: EIE	227: LOV
132: LOV	180: EJF	228: KC
133: PC	181: GEN	229: GEN
134: EIE	182: UC / DeS	230: PC
135: INALCO	183: UC / DeS	231: EIE
136: GEN	184: UC	232: EIE
137: GEN	185: BN	233: LOV
138: UC / DeS	186: UC / DeS	234: INALCO
139: UB	187: LOV	235: GEN
140: INALCO	188: UC / DeS	236: GEN
141: EIE, LOV	189: UI	237: GEN
142: LOV	190: UC / DeS	238: GEN
143: LOV	191: UC / DeS	239: GEN
144: UI	192: UC / DeS	240: GEN
145: INS	193: EIE	241: GEN
146: BN	194: UC / DeS	242: GEN
147: GEN	195: GEN	243: GEN
148: GEN	196: UI	244: GEN
149: GEN	197: LOV	245: UI
150: UC / DeS	198: GEN	246: GEN
151: UC / DeS	199: UI	247: GEN
152: LOV	200: BN	248: UI
153: UC / DeS	201: BN	249: UC / DeS
154: KBC	202: UI	250: SORB
155: GEN, BM	203: KBC	251: UI
156: UC / DeS	204: KBC	252: BN
157: UI	205: KBC, UC / DeS	253: EJF
158: BN	206: LOV	254: GEN
159: GEN	207: UI	255: LOV
160: LOV	208: EJF	256: EIE
161: LOV, GEN	209: EIE	257: EIE
162: GEN	210: UI	258: GEN
163: GEN	211: UC	259: UC / DeS
164: UI	212: EIE	260: LOV
165: GEN	213: EJF	261: UC / DeS
166: GEN	214: EJF	262: UC / DeS
167: GEN	215: GEN, LOV, EJF	263: UC / DeS
168: EIE	216: GEN, EJF	264: UI
169: UC / DeS	217: GEN	265: GEN
170: EJF	218: NLS	266: LOV
171: UB	219: GEN	267: LOV
172: UC / DeS	220: LOV, BSG, UC / DeS	268: UC / DeS
173: BPU	221: LOV, EIE	269: BPU, LOV, UC / DeS
174: UB	222: UC	270: LOV
175: UB	223: INALCO	271: LOV
176: LOV	224: UC	272: UI
177: UC / DeS	225: UC / DeS	273: BN

274: EIE	322: GEN	370: INALCO
275: UB	323: PC	371: PC
276: GEN	324: GEN	372: UC / DeS
277: GEN	325: GEN	373: UI
278: EIE	326: GEN	374: LOV
279: LOV	327: GEN	375: BN
280: UC / DeS	328: UI	376: GEN
281: LOV, UC / DeS	329: EIE	377: UC / DeS
282: LOV	330: UC / DeS	378: UI, LOV
283: LOV	331: UC / DeS	379: GEN
284: LOV, GEN	332: UC	380: GEN
285: EIE	333: EIE	381: GEN, EJF
286: GEN	334: EIE	382: GEN
287: GEN	335: EIE	383: LOV
288: EIE	336: EIE	384: LOV, UC / DeS
289: GEN, UC / DeS	337: GEN	385: LOV, EJF
290: GEN	338: EJF	386: UI, EJF
291: UC / DeS	339: BN	387: NLS
292: GEN, UB	340: EJF	388: UC / DeS
293: PC	341: EJF	389: GEN
294: PC	342: PC	390: UC
295: EIE	343: UC	391: GEN
296: EIE	344: UC / DeS, LOV	392: UI
297: LOV	345: GEN	393: LOV
298: LOV	346: UI	394: UC / DeS
299: UC / DeS	347: EIE	395: GEN
300: EIE	348: GEN	396: UC / DeS
301: LOV	349: UC / DeS	397: PC
302: PC	350: UC / DeS	398: PC
303: PC	351: UB, LOV	399: GEN
304: LOV	352: UB	400: UC
305: UC / DeS	353: LOV	401: EJF
306: UC / DeS	354: LOV	402: EIE
307: LOV	355: UB, LOV	403: PC
308: GEN	356: GEN	404: UC / DeS, EIE
309: UI	357: GEN	405: PC
310: EIE	358: EIE	406: EIE
311: LOV	359: UC / DeS	407: EIE
312: EIE	360: LOV	408: EIE
313: GEN	361: GEN	409: UC / DeS
314: UC / DeS	362: LOV	410: GEN
315: UB	363: KC	411: GEN
316: SORB	364: UC / DeS	412: UC / DeS
317: EJF	365: UI	413: EJF
318: UC / DeS	366: UI	414: EJF
319: UC / DeS, LOV	367: UC / DeS	415: GEN
320: UC / DeS	368: UC / DeS	416: NLS
321: GEN	369: GEN	417: UC / DeS

418: UI	466: EIE	514: EJF
419: LOV	467: UI	515: LOV
420: LOV	468: GEN	516: GEN
421: LOV	469: BPU	517: UC / DeS, LOV
422: UB	470: UC	518: UC / DeS
423: PC	471: PC	519: SORB
424: LOV	472: UC / DeS	520: UB
425: UC / DeS, EIE	473: INALCO	521: UB
426: LOV	474: UC / DeS, LOV	522: BN
427: UC / DeS	475: PC	523: BN
428: EJF	476: UC / DeS	524: GEN
429: GEN	477: UC / DeS	525: GEN
430: GEN	478: EIE	526: GEN
431: GEN	479: EIE	527: UI, BN
432: GEN	480: GEN	528: GEN
433: EIE, GEN	481: UI	529: UC / DeS, GEN, LOV
434: LOV	482: UC / DeS	530: BM
435: GEN	483: LOV	531: GEN, LOV
436: UC / DeS	484: LOV	532: GEN
437: PC, LOV, GEN, UB	485: UC / DeS	533: UC / DeS
438: INALCO	486: GEN	534: UC / DeS
439: EIE	487: UC / DeS	535: GEN
440: EIE	488: GEN	536: BPU
441: GEN	489: UC	537: EIE
442: UC	490: LOV	538: EIE
443: PC	491: LOV	539: UC / DeS
444: GEN,UB,UC / DeS	492: KBC	540: KC
445: EIE	493: UI	541: UC / DeS
446: UC / DeS	494: UC / DeS	542: INALCO
447: EIE	495: UB	543: UC / DeS
448: EIE	496: UC / DeS	544: KL
449: EJF	497: GEN	545: KC
450: EJF	498: GEN, UC / DeS	546: KC
451: BN	499: LOV	547: UI
452: LOV	500: LOV	548: GEN
453: UC / DeS	501: PC	549: GEN
454: GEN	502: PC, GEN	550: GEN
455: UC / DeS	503: EIE	551: GEN
456: UC / DeS	504: BM	552: GEN
457: UI, KC	505: EIE	553: GEN
458: GEN	506: UC / DeS	554: GEN
459: INALCO	507: UC / DeS, LOV	555: GEN
460: UC / DeS	508: LOV	556: BN
461: UI	509: BM	557: GEN
462: UC / DeS	510: EIE	558: PC
463: UC / DeS, LOV	511: BN	559: GEN
464: LOV	512: EIE	560: PC
465: PC	513: EIE	561: BN

562: UC / DeS, PC	610: BPU, EJF	658: KC
563: UC / DeS	611: EJF	659: UC / DeS
564: GEN	612: EJF	660: UB
565: GEN	613: GEN	661: PC
566: GEN	614: GEN	662: LOV, TIL
567: GEN	615: LOV	663: UC / DeS
568: GEN	616: BPU, UI	664: UB
569: GEN	617: GEN, UI	665: INALCO
570: GEN	618: GEN	666: LOV, INALCO
571: UC / DeS	619: LOV	667: UC / DeS
572: UC / DeS	620: PC	668: UC / DeS
573: BN	621: GEN	669: LOV, GEN
574: LOV	622: PC	670: UI
575: KBC	623: LOV	671: PC
576: EIE	624: INALCO	672: EIE
577: PC	625: GEN	673: INS
578: UI	626: UB	674: UI
579: UC / DeS, LOV	627: LOV	675: UI
580: EIE	628: EJF	676: UI
581: UC / DeS	629: KBC	677: LOV
582: GEN, BSG	630: PC	678: UC / DeS
583: LOV	631: KBC	679: UI, EIE
584: EIE	632: KBC	680: LOV
585: EIE	633: UC / DeS	681: UC / DeS
586: GEN	634: UI	682: UC
587: LOV	635: LOV	683: GEN
588: UC / DeS	636: UC / DeS	684: GEN
589: GEN	637: LOV	685: UC
590: GEN	638: UI	686: UC
591: GEN	639: GEN	687: GEN
592: LOV	640: GEN	688: INALCO
593: UI	641: PC	689: PC
594: GEN	642: PC	690: EIE
595: UB, EJF	643: UC / DeS	691: BPU, LOV
596: LOV	644: UC	692: PC
597: LOV	645: GEN	693: UC
598: GEN	646: LOV	694: LOV
599: UI	647: UI	695: PC
600: UC / DeS	648: GEN	696: UI
601: EIE	649: LOV	697: UI
602: UC / DeS	650: PC	698: GEN
603: UC / DeS	651: EIE	699: KBC
604: GEN	652: EIE	700: UC / DeS
605: LOV	653: LOV	701: LOV
606: EIE	654: UC / DeS, LOV	702: LOV
607: UI, EJF	655: EIE	703: GEN
608: LOV, EJF	656: UC / DeS, BPU	704: LOV
609: GEN, EJF	657: LOV	705: UC / DeS

706: EIE	754: EIE	802: GEN
707: UC	755: UC / DeS	803: GEN
708: LOV	756: UB	804: GEN
709: UI	757: EIE	805: UI
710: UC / DeS	758: LOV	806: GEN
711: UC / DeS	759: UC	807: GEN
712: GEN	760: UC / DeS	808: GEN
713: UI	761: UC / DeS	809: GEN, EJF, UB
714: UC / DeS	762: LOV	810: UB
715: EIE	763: UC	811: GEN
716: UB	764: UC / DeS	812: GEN
717: UB	765: GEN	813: GEN
718: PC	766: GEN	814: GEN
719: KBC	767: GEN	815: UC / DeS
720: LOV	768: BN	816: DOLC
721: BN	769: LOV	817: PC
722: GEN	770: SORB	818: KBC
723: UC / DeS	771: LOV, UC / DeS	819: PC
724: UI	772: UC / DeS	820: PC
725: BM	773: UC / DeS	821: PC
726: GEN	774: UB	822: PC
727: UC / DeS, GEN	775: UC / DeS	823: LOV
728: LOV	776: EIE	824: UB
729: GEN	777: EIE	825: LOV
730: GEN	778: BM	826: LOV
731: GEN	779: BN	827: LOV
732: BL	780: UC / DeS	828: LOV, EJF
733: EIE, UC / DeS	781: LOV	829: LOV
734: PC	782: LOV	830: LOV
735: EIE	783: BN	831: UI
736: GEN	784: BN	832: EJF
737: GEN	785: LOV	833: LOV
738: UC / DeS	786: EIE	834: LOV
739: GEN	787: INALCO	835: LOV
740: UI	788: UI	836: LOV
741: UI	789: UC / DeS	837: UC / DeS
742: EIE	790: UC	838: SORB
743: LOV	791: GEN	839: GEN
744: GEN	792: EJF	840: GEN, BM
745: GEN	793: UC / DeS	841: UC / DeS
746: GEN	794: LOV, KC	842: UC / DeS
747: EIE, PC, UC / DeS	795: EJF	843: UC / DeS
748: UC / DeS	796: EJF	844: UI
749: LOV, UC / DeS	797: LOV	845: UI
750: LOV	798: UC / DeS	846: UI
751: LOV	799: LOV	847: UI
752: BSG	800: UC / DeS	848: UI
753: LOV	801: GEN	849: UI

850: UI	898: GEN	946: PC
851: UI	899: EIE	947: GEN
852: UI	900: GEN	948: GEN
853: EIE	901: UI	949: UC / DeS
854: LOV	902: GEN	950: LOV
855: UC / DeS	903: UB	951: PC
856: LOV	904: PC	952: GEN
857: LOV	905: GEN	953: LOV
858: UC / DeS	906: GEN	954: GEN, NLS
859: EIE	907: UB	955: NLS, LOV, GEN
860: UB, LOV	908: UB1, UB2	956: NB
861: UC / DeS	909: GEN	957: GEN
862: UB	910: UB	958: NB
863: INALCO	911: UB	959: GEN
864: EIE	912: GEN	960: GEN
865: PC	913: UC / DeS	961: GEN
866: UC / DeS	914: GEN	962: GEN
867: LOV	915: GEN	963: BL
868: UC / DeS	916: UB	964: GEN
869: GEN	917: GEN	965: GEN
870: EIE	918: UI	966: LOV
871: LOV	919: GEN	967: UC / DeS, PC
872: EIE	920: GEN	968: GEN
873: EIE	921: UB	969: GEN
874: PC	922: UI	970: GEN
875: UC / DeS	923: GEN	971: GEN
876: UC / DeS	924: EJF	972: UC / DeS
877: UI	925: UC	973: UC / DeS
878: UC / DeS	926: GEN	974: UC / DeS
879: SORB	927: BL	975: BN
880: SORB	928: BN	976: EIE
881: GEN	929: BN	977: UC / DeS
882: GEN	930: LOV	978: SORB
883: GEN	931: UC / DeS	979: EIE
884: UI	932: LOV	980: GEN
885: EIE	933: LOV	981: GEN
886: UC / DeS, EIE	934: LOV	982: UI
887: UI	935: GEN	983: UC / DeS
888: LOV	936: NLS	984: LOV
889: UB	937: UC / DeS	985: LOV
890: EJF	938: LOV	986: LOV
891: UI	939: EJF	987: EJF
892: EIE	940: PC	988: GEN
893: LOV	941: GEN	989: GEN
894: UC / DeS	942: EJF	990: GEN
895: UC / DeS	943: UC / DeS	991: GEN
896: UI	944: UI	992: GEN
897: GEN	945: UC / DeS	993: UI

994: GEN	1042: GEN	1090: LOV
995: GEN	1043: GEN	1091: UC / DeS
996: PC	1044: UI	1092: EIE
997: GEN, LOV	1045: NLS, GEN	1093: BSG
998: UC / DeS	1046: GEN	1094: UC / DeS
999: GEN	1047: GEN	1095: BN
1000: GEN	1048: LOV, GEN	1096: UC / DeS
1001: INALCO	1049: GEN	1097: LOV
1002: LOV	1050: NLS, GEN	1098: EJF
1003: UC / DeS	1051: UC / DeS	1099: GEN
1004: UC	1052: PC	1100: GEN
1005: EIE	1053: EIE	1101: KC
1006: UI	1054: LOV	1102: GEN
1007: LOV	1055: UC / DeS, GEN	1103: GEN
1008: UC / DeS	1056: GEN	1104: LOV, PC
1009: GEN	1057: BN	1105: PC
1010: UC / DeS	1058: BN	1106: LOV
1011: GEN	1059: LOV	1107: GEN
1012: UC / DeS	1060: GEN	1108: INALCO
1013: UI	1061: GEN	1109: GEN
1014: LOV	1062: GEN	1110: GEN
1015: LOV	1063: GEN	1111: GEN
1016: LOV	1064: GEN	1112: LOV
1017: UC / DeS	1065: GEN	1113: UC / DeS
1018: UC / DeS	1066: GEN	1114: UC / DeS
1019: LOV	1067: GEN1, GEN2	1115: BN
1020: EIE	1068: GEN	1116: UC / DeS
1021: UC / DeS	1069: BN	1117: LOV
1022: PC	1070: EIE	1118: UC / DeS
1023: GEN	1071: UC / DeS	1119: LOV
1024: EIE	1072: EJF	1120: UC / DeS
1025: UI	1073: UC / DeS	1121: NB
1026: LOV	1074: UC / DeS	1122: GEN
1027: BM	1075: EJF	1123: UC / DeS, GEN
1028: UC / DeS	1076: LOV	1124: UC / DeS
1029: PC	1077: PC	1125: BN
1030: UI	1078: UI	1126: GEN
1031: UC / DeS	1079: EJF	1127: LOV, UC / DeS
1032: UC / DeS	1080: EJF	1128: LOV, UC / DeS
1033: UC / DeS	1081: EJF	1129: UC / DeS
1034: UC / DeS	1082: UI, EJF	1130: UC / DeS
1035: UC / DeS	1083: LOV, EJF	1131: LOV, BN
1036: UC / DeS	1084: UC / DeS, EJF	1132: GEN
1037: UC / DeS	1085: EIE	1133: GEN
1038: LOV, UI	1086: EIE	1134: UI
1039: UC / DeS	1087: EIE	1135: LOV
1040: UC / DeS	1088: EIE	1136: UC / DeS
1041: KBC	1089: LOV	1137: GEN

1138: UC / DeS	1186: UC / DeS	1234: UC
1139: KBC	1187: UC / DeS	1235: GEN
1140: KBC	1188: UC / DeS	1236: GEN
1141: KBC	1189: UC. / DeS	1237: UC
1142: GEN	1190: UC / DeS	1238: GEN
1143: UC / DeS, UB	1191: UC / DeS, GEN	1239: UC
1144: LOV	1192: UC / DeS	1240: UC
1145: UB	1193: UB	1241: GEN
1146: UC / DeS	1194: LOV	1242: UC
1147: UC / DeS	1195: EJF	1243: GEN
1148: UC / DeS	1196: PC	1244: UC
1149: NLS	1197: EIE	1245: UC
1150: UC / DeS	1198: EIE	1246: GEN
1151: BN	1199: EIE	1247: LOV
1152: EJF	1200: UC / DeS	1248: BN
1153: LOV	1201: INALCO	1249: INALCO
1154: LOV	1202: UB	1250: UB
1155: LOV, EJF	1203: UB	1251: EIE
1156: GEN	1204: NB	1252: UC / DeS
1157: UC / DeS	1205: GEN, NB	1253: UC / DeS
1158: GEN	1206: NB	1254: UC / DeS
1159: UI	1207: GEN	1255: UC / DeS
1160: INALCO	1208: EIE	1256: LOV
1161: INALCO	1209: LOV	1257: LOV
1162: LOV	1210: LOV	1258: UI
1163: UC / DeS	1211: LOV	1259: EIE
1164: KBC	1212: LOV	1260: GEN
1165: GEN	1213: LOV	1261: GEN
1166: LOV	1214: EJF	1262: GEN, UB
1167: GEN	1215: UC / DeS	1263: UI
1168: GEN, LOV	1216: UB	1264: UB
1169: GEN	1217: UC / DeS	1265: LOV
1170: GEN	1218: UC / DeS, EIE	1266: EIE, GEN
1171: GEN	1219: UC / DeS	1267: GEN
1172: GEN	1220: UC / DeS	1268: BN
1173: UI	1221: UC / DeS	1269: UC / DeS
1174: UC / DeS	1222: GEN	1270: UC / DeS
1175: EJF, UC / DeS	1223: GEN	1271: LOV
1176: UI	1224: GEN	1272: LOV
1177: UI	1225: GEN	1273: LOV, EJF
1178: UI	1226: GEN	1274: UC / DeS
1179: LOV, UB	1227: GEN	1275: UC / DeS, BPU, EJF
1180: UC / DeS	1228: GEN	1276: UC / DeS
1181: EIE	1229: GEN	1277: GEN
1182: KBC	1230: GEN	1278: EIE
1183: UC / DeS	1231: UC	1279: GEN
1184: BPU	1232: UC	1280: GEN
1185: UC / DeS	1233: GEN	1281: UC

1282: EIE	1330: UI	1378: LOV
1283: LOV	1331: LOV	1379: PC
1284: LOV	1332: EJF	1380: GEN
1285: UC / DeS	1333: EJF	1381: UC / DeS
1286: PC	1334: UI	1382: EJF
1287: PC	1335: EIE	1383: GEN
1288: LOV, UB	1336: EIE	1384: UC / DeS
1289: UC / DeS	1337: GEN	1385: GEN, UI, UB
1290: LOV	1338: UC / DeS	1386: GEN
1291: UC	1339: PC	1387: GEN
1292: LOV, UC / DeS	1340: UC / DeS, EJF	1388: GEN
1293: LOV	1341: LOV	1389: GEN
1294: UC / DeS	1342: UC / DeS	1390: UC / DeS
1295: PC	1343: PC	1391: GEN
1296: GEN	1344: EJF	1392: GEN
1297: GEN, LOV	1345: GEN	1393: EIE
1298: GEN	1346: EIE	1394: UC / DeS
1299: GEN	1347: LOV	1395: UC / DeS
1300: UI	1348: PC	1396: BN
1301: GEN	1349: INALCO	1397: UI
1302: LOV	1350: GEN	1398: UI
1303: EIE	1351: GEN	1399: BN
1304: LOV	1352: IBN	1400: UI
1305: EJF	1353: LOV	1401: UB
1306: LOV	1354: PC	1402: UC / DeS
1307: UC / DeS	1355: BPU, GEN	1403: LOV
1308: UI	1356: PC	1404: GEN
1309: KBC	1357: GEN	1405: EJF
1310: KBC	1358: LOV	1406: GEN
1311: LOV	1359: GEN	1407: GEN
1312: UC / DeS	1360: UI	1408: UI
1313: UC	1361: UC / DeS	1409: LOV
1314: UC	1362: LOV	1410: LOV
1315: UI	1363: UC / DeS	1411: SORB
1316: UC / DeS	1364: UI	1412: LOV, UC / DeS
1317: BN	1365: LOV	1413: UC / DeS
1318: NB	1366: EIE	1414: PC
1319: GEN	1367: UI	1415: GEN
1320: GEN	1368: EIE	1416: UI
1321: GEN	1369: EIE	1417: PC
1322: GEN	1370: PC	1418: UI
1323: PC	1371: GEN	1419: BN
1324: LOV, UB, GEN	1372: GEN	1420: LOV
1325: GEN	1373: UI	1421: SORB
1326: GEN	1374: EIE	1422: UC / DeS
1327: GEN	1375: UC / DeS	1423: UC
1328: NB, GEN	1376: UB	1424: GEN
1329: LOV	1377: UC / DeS	1425: UC

1426: UI	1444: SORB, LOV	1462: GEN
1427: UC / DeS	1445: UC / DeS	1463: GEN
1428: EIE, LOV	1446: GEN	1464: GEN
1429: LOV	1447: LOV	1465: LOV
1430: UC / DeS. LOV, PC	1448: UC / DeS	1466: UC / DeS, LOV
1431: BN	1449: LOV	1467: LOV
1432: GEN	1450: LOV	1468: UC / DeS
1433: UC / DeS	1451: UC / DeS	1469: KBC
1434: LOV	1452: UI	1470: UC / DeS
1435: UC / DeS	1453: UI	1471: UC / DeS
1436: UC / DeS	1454: UI	1472: GEN
1437: LOV	1455: UI	1473: UI
1438: GEN	1456: UC / DeS	1474: INALCO
1439: EJF	1457: LOV	1475: GEN, LOV
1440: EJF	1458: UC / DeS	1476: GEN
1441: EJF	1459: LOV	1477: GEN
1442: SORB, EJF	1460: BM	
1443: UC	1461: LOV	

5. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΩΝ TABLE OF ABBREVIATIONS OF LIBRARIES AND COLLECTIONS

BL: British Library, London.

BM: Bibliothèque Mazarine, Paris.

BN: Bibliothèque Nationale, Paris.

BPU: Bibliothèque Publique et Universitaire, Geneva.

BSG: Bibliothèque St-Geneviève, Paris.

DOLC: Dumbarton Oaks Library and Collection, Washington D.C.

EIE: National Hellenic Research Foundation / Institute of Neohellenic Research, Athens.

EJF: Collection of Eustathios J. Finopoulos, Athens.

GEN: Gennadius Library, Athens.

IBN: Institut für Byzantinistik und Neogräzistik, Vienna.

INALCO: Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Paris.

INS: Institut Néo-Hellénique, Sorbonne, Paris.

KBC: Kongelige Bibliotek, Copenhagen.

KC: "Korais" Public Library, Chios.

KL: Korgialenios Library - Historical and Folk Art Museum of Argostoli, Kefalonia.

LOV: S. Loverdos Library, Kifissia (Athens).

NB: Nationalbibliothek, Vienna.

NLS: National Library-Cyril and Methodius, Sofia.

PC: Private Collection.

SORB: Bibliothèque de la Sorbonne, Paris.

TIL: Typaldos-Iacobatos Library, Lixouri (Kefalonia).

UB: Universitätsbibliothek, Vienna.

UC: University of Crete-Library, Rethymnon.

UC/DeS: University of Crete-Library/De Simony Collection, Rethymnon.

UI: University of Illinois- Library, Champaign-Urbana.

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ ΑΖΕΛΗΣ – ΙΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΗ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ
ΣΕ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ 16ου ΚΑΙ 17ου ΑΙΩΝΑ
ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟ

AGATHOKLIS AZELIS – ILIA CHATZIPANAGIOTI

VERZEICHNIS VON ORTSNAMEN UND
UNTERKUNFTSANGABEN IN REISEBERICHTEN DES 16. UND 17.
JAHRHUNDERTS ÜBER DIE SÜDLICHE BALKANHALBINSEL
UND DAS ÖSTLICHE MITTELMEER

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικά	161
Κατάλογος τοπωνυμίων και καταλυμάτων	181
Δρομολόγια	279
Πηγές - Βιβλιογραφία - Χάρτες	305
Πηγές	307
Βιβλιογραφία	316
Χάρτες	319

INHALT

Vorwort	161
Verzeichnis von Ortsnamen und Unterkunftsangaben	181
Reiserouten	279
Quellen - Sekundärliteratur - Karten	305
Quellen	307
Sekundärliteratur	316
Karten	319

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

VORWORT

VORWORT

Die Reiseberichte als Quelle von Informationen über Ortsnamen weisen eine wichtige Eigenart im Vergleich zu anderen Quellen auf¹. In diesen Texten sind die Ortsnamen nicht wie in anderen Quellen, etwa in den geographischen und kartographischen Werken, Teil einer Aufzählung, die durch ein Schema – z.B. durch die Himmelsrichtungen – die rationale Organisierung des Raumes beabsichtigt, sondern sind sie Teil eines Komplexes von dynamischen Verhältnissen, der in der Reiseroute abgedruckt wird. Indem sie mit anderen Ortschaften durch historische Verhältnisse verbunden sind, und aufgrund ihrer Auswahl als Station in der Reiseroute, werden die Ortsnamen in den Reiseberichten in einen größeren Zusammenhang gestellt. Eben in diesen zwei Elementen, nämlich in ihrer Verbindung mit anderen Ortschaften in einer Gesamtheit und in ihrer Auswahl als Stationen, liegt ihre Besonderheit. Es ist freilich offenbar, daß diese Bemerkungen nicht für sämtliche Ortsnamen gelten, die ein Reisender bei der Beschreibung seiner Reiseroute erwähnt, sondern nur für diejenigen, welche Stationen dieser Route waren.

Es ist also verständlich, daß die auf Reiseberichten basierende Ortsnamenforschung neben onomatologischen, sprachwissenschaftlichen u.a. Aspekten auch diese Besonderheit berücksichtigen muß. In dem Maße sie dies realisiert, identifiziert sie sich mit der allgemeineren Reiseforschung, da sie bei der Feststellung, Darstellung und Interpretation der Besonderheit der Ortsnamen in den Reiseberichten Probleme wie die folgenden in Betracht ziehen muß: Bestimmung des Ausgangsortes und des Reisezieles, Entwicklungsniveau der Verkehrsmittel und des Straßennetzes, das Vorhandensein von Häfen, die Sicherheit beim Reisen, das Vorhandensein von Infrastruktur für das Beherbergen und die Ernährung von Reisenden. All diese Bereiche sollen im Verhältnis zu der

---

1. Kennzeichnend für das Interesse der Reiseliteratur über die Ortsnamen sind die Instruktionen Baudelot de Dairval's, des Autors einer sehr wichtigen Apodemik des 17. Jhs. an seinen Leser und potentiellen Reisenden: "Il faut s'informer autant que l'on peut dans les Villes ou l'on passe, de qu'elle maniere, elles sont policées, leurs Officiers, tant Civils, que Militaires. Les commoditez qu'elles ont, tant pour les besoins necessaires, que pour la volupté. Ecrire correctement leurs noms presens; tacher d'apprendre ceux qu'elles avoient dans les Siecles qui ont precedé la Barbarie" s. Baudelot de Dairval, *De l'utilité des voyages et de l'avantage que la Recherche des Antiquitez procure aux Sçavans*. Paris, Pierre Aubouin et Pierre Emery, 1686, 702.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τα περιηγητικά κείμενα ως πηγή πληροφοριών για τα τοπωνύμια, παρουσιάζουν μία σημαντική ιδιομορφία, αν συγκριθούν με οποιαδήποτε άλλη πηγή για το θέμα αυτό¹. Στα κείμενα τούτα, το τοπωνύμιο δεν αποτελεί τμήμα μιάς απαρίθμησης, που γίνεται με τη βοήθεια κάποιου λογικού σχήματος οργάνωσης του χώρου (για παράδειγμα, με τη βοήθεια των σημείων του ορίζοντα όπως στα γεωγραφικά έργα ή στο χαρτογραφικό υλικό), αλλά παρουσιάζεται ενταγμένο σ' ένα πλέγμα δυναμικών σχέσεων, το οποίο αποτυπώνεται στο δρομολόγιο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, συνδεόμενο με άλλα σημεία του χώρου με σχέσεις που ερμηνεύονται ιστορικά, αλλά και χάρη στο ίδιο το γεγονός της επιλογής του ως σταθμού στην πορεία ενός ταξιδιώτη, εμπλουτίζεται με νέες διαστάσεις. Αυτά ακριβώς τα δύο στοιχεία, η σύνδεση με άλλα σημεία του χώρου σ' ένα σύνολο και η επιλογή του ως σταθμού συνιστούν την ιδιαιτερότητα του τοπωνυμίου, έτσι όπως αυτό παρουσιάζεται στα περιηγητικά κείμενα. Είναι βέβαια φανερό, πως η παραπάνω παρατήρηση δεν ισχύει για όλα ανεξαιρέτως τα τοπωνύμια, που αναφέρει ένας ταξιδιώτης περιγράφοντας την πορεία του, αλλά μόνο για όσα αποτέλεσαν σταθμούς κατά τη διάρκειά της.

Είναι λοιπόν ευνόητο, ότι η έρευνα για τα τοπωνύμια, που στηρίζεται στα περιηγητικά κείμενα, πέρα από άλλα, ονοματολογικά, γλωσσολογικά κ.ά. ενδιαφέροντα, που παρουσιάζουν, οφείλει να στραφεί και προς την ιδιαιτερότητα αυτή. Στο βαθμό που το πραγματοποιεί, ταυτίζεται με τη γενικότερη έρευνα του περιηγητισμού, εφόσον οι κατευθύνσεις της, προκειμένου να ανιχνεύσουν, να ερμηνεύσουν και να παρουσιάσουν την ιδιαιτερότητα του τοπωνυμίου, θα περιλάβουν θέματα όπως είναι τα ακόλουθα: Καθορισμός αφε-

---

1. Ενδεικτική του ενδιαφέροντος της ταξιδιωτικής φιλολογίας για τα τοπωνύμια είναι η οδηγία του Baudelot de Dairval, συγγραφέα μιάς πολύ σημαντικής ταξιδιωτικής μεθόδου του 17ου αι., προς τους αναγνώστες του που επρόκειτο να ταξιδέψουν: "Il faut s' informer autant que l' on peut dans les Villes ou l' on passe, de qu' elle maniere, elles sont policées, leurs Officiers, tant Civils, que Militaires. Les commoditez qu' elles ont, tant pour les besoins necessaires, que pour la volupté. Ecrire correctement leurs noms presens; tacher d' apprendre ceux qu' elles avoient dans les Siecles qui ont precedé la Barbarie." βλ. Baudelot de Dairval, *De l' utilité des voyages et de l' avantage que la Recherche des Antiquitez procure aux Sçavans*. Paris, Pierre Aubouin et Pierre Emery, 1686, σ.702.

Motivation und zu den Interessen der Reisenden, unter Berücksichtigung des allgemeinen geistigen Klimas ihrer Epoche und der Vorstellungen vom Raum sowohl der Reisenden als auch ihrer Epoche erforscht werden. Schließlich ist noch anzumerken, daß die Ortsnamen in den Reiseberichten auch für deren Erforschung als Textgattung wichtig sind, weil die Ortsnamen unter anderem der rote Faden sind, mit dessen Hilfe sich die Reisebeschreibung realisiert.

Aber die Erforschung der Ortsnamen in den Reiseberichten ist allerdings nicht nur für die Reiseforschung von Interesse. Die Geschichte des besiedelten Raumes könnte darin eine reiche, in manchen Fällen sogar singuläre Quelle von wertvollen Informationen über die Bildung, die Existenz und die Aufgabe einer Siedlung, über die Veränderung ihres Namens sowie über ihre Beziehungen zu anderen Siedlungen finden.

Voraussetzung für jede Forschung in den oben erwähnten Richtungen ist die systematische Sammlung der Ortsnamen, die in den Reiseberichten überliefert sind, und der Versuch, sie mit heutigen Ortsnamen zu identifizieren. Es ist also notwendig diese Ortsnamen zu sammeln und ein Lexikon zu erstellen.

Zu diesem Ziel versucht auch die vorliegende Arbeit beizutragen. Um ihren Rahmen aber klar werden zu lassen, und deutlich zu zeigen, in welchen Fällen sie dem Forscher behilflich sein kann, sei berichtet, auf welche Weise das Material gesammelt wurde und auf die Methode eingegangen, der wir für die Identifizierung der Ortsnamen folgten.

Das allgemeinere Interesse für die Reiseliteratur führte besonders in den letzten Jahren viele europäische Universitäten, Akademien der Wissenschaften, Forschungsinstitute und vereinzelte Wissenschaftler zur Durchführung von Forschungsprojekten zu diesem Thema².

An der Universität Wien wurde ein Projekt zu diesem Thema im Institut für

---

2. Wir erwähnen hier beispielsweise einige Universitäten und Forschungsinstitute, die solche Projekte durchführen: *Athen*: Nationales Forschungszentrum, Institut für Neugriechische Forschung (I.N.E./ E.I.E.). *Hamburg*: Universität Hamburg. *Berlin*: Freie Universität, Institut für Tourismus. *Wien*: Institut für Byzantinistik und Neogräzistik. *Bonn*: Universität Bonn, Seminar für Soziologie. *Darmstadt*: Fachhochschule Darmstadt, Fachbereich Sozialpädagogik. *Essen*: Universität Gesamthochschule Essen, Fachbereich 1 (Geschichte). *Eutin*: Eutiner Landesbibliothek. *Frankfurt a. M.*: J.W. Goethe Universität Frankfurt a.M., Institut für Romanische Sprachen und Literaturen. *Zürich*: Johann Jacobs Museum. *Kassel*: Gesamthochschule Kassel, Fachbereich 9 (Germanistik). *Kopenhagen*: Universität Kopenhagen, Institut für humanistische Forschungen.

τηρίας και επιλογή τέρατος του ταξιδιού, επίπεδο ανάπτυξης των μέσων συγκοινωνίας και του οδικού δικτύου, δυνατότητα πρόσβασης σε νησιωτικές και παραθαλάσσιες περιοχές (λιμάνια), ασφάλεια ταξιδιού, ύπαρξη υποδομής για την υποδοχή και τη φιλοξενία των ταξιδιωτών (καταλύματα, τροφοδοσία). Όλα αυτά πρέπει να μελετηθούν σε συνάρτηση με τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντα του περιηγητή και με τις αναζητήσεις της εποχής του, και λαμβάνοντας υπόψη – κυρίως κατά τη μελέτη των δρομολογίων – τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την έννοια του χώρου, τόσο κάποιος συγκεκριμένος ταξιδιώτης, όσο και γενικότερα μία εποχή. Τέλος, για τη φιλολογική έρευνα των περιηγητικών κειμένων τα τοπωνύμια παρουσιάζουν ένα πρόσθετο ενδιαφέρον. Το δρομολόγιο αποτελεί το συνεκτικό ιστό, το υφάδι που πάνω του διαπλέκεται η αφήγηση του ταξιδιού.

Η μελέτη των τοπωνυμίων που περιλαμβάνονται στα περιηγητικά κείμενα, δεν παρουσιάζει φυσικά ενδιαφέρον μόνο για την έρευνα τη σχετική με τον περιηγητισμό. Η ιστορία του οικισμένου χώρου θα μπορούσε να αντλήσει πολλές, κάποτε μάλιστα μοναδικές, πληροφορίες για τη δημιουργία, την ύπαρξη ή την εξαφάνιση οικισμών ή την αλλαγή της ονομασίας τους, όπως επίσης και για τις μεταξύ τους επικοινωνιακές σχέσεις.

Προϋπόθεση για κάθε έρευνα προς τις κατευθύνσεις που εκθέσαμε, είναι η συστηματική συλλογή των τοπωνυμίων που αναφέρουν οι περιηγητές και η προσπάθεια να ταυτιστούν με τα σημερινά. Είναι δηλαδή απαραίτητη η απογραφή των τοπωνυμίων που περιέχονται στα περιηγητικά κείμενα και η σύνταξη ενός – θα λέγαμε – λεξικού.

Στην προσπάθεια αυτή φιλοδοξεί να συμβάλει και η παρούσα εργασία. Για να γίνουν όμως κατανοητά τα πλαίσιά της, και κατά συνέπεια να καταδειχθούν οι περιπτώσεις εκείνες στις οποίες θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη στον ερευνητή, οφείλουμε να πληροφορήσουμε τον αναγνώστη για τον τρόπο συγκέντρωσης του υλικού στο οποίο στηρίχθηκε και τη μέθοδο που ακολουθήσαμε κατά την ταύτιση των τοπωνυμίων και τη σύνταξη του καταλόγου.

Το γενικότερο ενδιαφέρον των τελευταίων κυρίως χρόνων για την ταξιδιωτική φιλολογία, οδήγησε πολλά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, επιστημονικές ακαδημίες, ερευνητικά ιδρύματα ή και μεμονωμένους επιστήμονες να καταρτίσουν προγράμματα έρευνας για το αντικείμενο αυτό². Στο πανεπιστήμιο

---

2. Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιους φορείς, οι οποίοι έχουν αναλάβει ερευνητικά προγράμματα για τον περιηγητισμό: Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών. Αμβούργο: Universität Hamburg. Βερολίνο: Freie Universität,

Byzantinistik und Neogräzistik durchgeführt³. 1986 begann unter der Leitung und Betreuung des dortigen Professors für Neugriechische Geschichte und Literatur Dr. Gunnar Hering ein Forschungsprojekt, das als Ziel die Verzettelung von Informationen aus Reiseberichten des 16. und 17. Jahrhunderts⁴ über die Reiserouten (hauptsächlich über die Stationen in den Reiserouten) und die Unterkunft der Reisenden in der Balkanhalbinsel südlich von Belgrad, im Ionischen und im Ägäischen Meer, in Zypern und im Gebiet Kleinasien westlich der Linie, welche die Städte Adana, Ankara und Trabzon verbindet, hatte.

Das Auswahlkriterium für die zu verzettelnden Texte war hauptsächlich ihre wichtige Stellung in der Reiseliteratur. Mit der Verzettelung beschäftigten sich von 1986 bis 1988 die Doktoratsstudentinnen im erwähnten Institut Fr. Ariadni Mutaphidou und Fr. Ritsa Polyzoï⁵. Soweit es möglich war, wurden Ausgaben in den Originalsprachen verwendet⁶.

Lissabon: Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Departamento de Estudos Alemães. *München*: Osteuropa Institut München. *Osnabrück*: Universität Osnabrück, Fachbereich Sprach- und Literaturwissenschaft. *Paderborn*: Universität Paderborn, Universitätsbibliothek. *Paris*: Université de Paris -IV, Sorbonne, Centre Nationale de la Recherche Scientifique (GDR 959).

3. Dieses Forschungsprojekt hatte den Titel "Kommerzielle Gastlichkeit" und wurde von den Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung finanziert.

4. Diese zeitliche Grenze überschreitet rückwärts das Werk von Harff (1496-1499) und vorwärts das Werk von Lucas (1699-1703, 1714-1716), Tournefort (1699-1702) und Pococke (1737-1740). Das läßt sich durch das Ziel rechtfertigen, in der Zukunft die zeitliche Grenzen des Projektes zu verbreitern.

5. Im Rahmen des Projektes wurden von Fr. Mutaphidou und Fr. Polyzoï zwei Datenbanken erstellt. Die eine enthält die Titel der Quellen und die verzettelten Informationen, die andere Sekundärliteratur über das Reisen. Wir verzettelten noch die Werke der folgenden Autoren: Belon, Dapper, Guilletière (1) und (2), Kiechel, Monconys, Nicolay, Puel, Randolph (2), Stockar, Tournefort, Troilo, Wheler, Wintergerst.

6. Im Rahmen des Projektes wurden Übersetzungen für die Werke von Sommer und Le Bruyn benutzt. Man hatte auch die französische Übersetzung des Werkes von Du Fresne-Canaye und die griechische desjenigen von Wratisslaw benutzt. Die schreibenden verzettelten und benutzten für die Zwecke der vorliegenden Arbeit das italienische Original des Werkes von Du Fresne-Canaye. Außerdem zogen sie es vor -da sie das lateinische Original nicht zur Verfügung hatten- die deutsche Übersetzung des Werkes von Wratisslaw zu verzetteln und zu benutzen, denn sie glaubten, daß die schon verzettelte griechische Übersetzung, wenn auch zuverlässiger als die Deutsche, den

της Βιέννης δημιουργήθηκε ένα ανάλογο πρόγραμμα στο Ινστιτούτο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών. Το 1986 ξεκίνησε υπό τη διεύθυνση και επίβλεψη του εκεί καθηγητή της Νεοελληνικής Ιστορίας και Λογοτεχνίας Gunnar Hering ένα ερευνητικό πρόγραμμα³, που έθετε ως στόχο του την αποδελτίωση πληροφοριών, από περιηγητικά κείμενα του 16ου και 17ου αιώνα⁴, για το δρομολόγιο (με κύρια έμφαση στους σταθμούς) και τα καταλύματα των ταξιδιωτών, στην Βαλκανική Χερσόνησο νότια του Βελιγραδίου, στο Ιόνιο και στο Αιγαίο Πέλαγος, στην Κύπρο και στο τμήμα της Μικράς Ασίας που βρίσκεται δυτικά της νοητής γραμμής Αδάνων- Άγκυρας-Τραπεζούντας.

Το κριτήριο με το οποίο επιλέχθηκαν τα κείμενα που αποδελτιώθηκαν ήταν κατά κύριο λόγο η σπουδαιότητα της θέσης τους στην ταξιδιωτική φιλολογία. Με την αποδελτίωση ασχολήθηκαν από το 1986 έως το 1988 οι μεταπτυχιακές φοιτήτριες του Ινστιτούτου Αριάδνη Μονταφίδου και Ρίτσα Πολυζώη⁵. Στο βαθμό που ήταν δυνατόν χρησιμοποιήθηκαν εκδόσεις στην πρωτότυπη γλώσσα⁶.

Institut für Tourismus. *Βιέννη*: Institut für Byzantinistik und Neogräzistik. *Βόννη*: Universität Bonn, Seminar für Soziologie. *Ντάρμστατ*: Fachhochschule Darmstadt, Fachbereich Sozialpädagogik. *Έσσην*: Universität Gesamthochschule Essen, Fachbereich 1 (Geschichte). *Ευτίν*: Eutiner Landesbibliothek. *Φραγκφούρτη*: J. W. Goethe Universität Frankfurt a.M., Institut für Romanische Sprachen und Literaturen. *Ζυρίχη*: Johann Jacobs Museum. *Κassel*: Gesamthochschule Kassel, Fachbereich 9 (Germanistik). *Κοπεγχάγη*: Πανεπιστήμιο Κοπεγχάγης, Center for Research in the Humanities. *Λισσαβόνα*: Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, Departamento de Estudos Alemães. *Μόναχο*: Osteuropa Institut München. *Osnabrück*: Universität Osnabrück, Fachbereich Sprach- und Literaturwissenschaft. *Paderborn*: Universität Paderborn, Universitätsbibliothek. *Παρίσι*: Université de Paris-IV, Sorbonne, Centre Nationale de la Recherche Scientifique (GDR 959).

3. Το πρόγραμμα αυτό, με το θέμα "Kommerzielle Gastlichkeit", υποστηρίχθηκε οικονομικά από τα Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung.

4. Σ' αυτά τα χρονικά όρια δεν εμπίπτει το ταξίδι των Harff (1496-1499), Lucas (1699-1703, 1714-1716), Tournefort (1699-1702) και Pococke (1737-1740). Οι περιγραφές των παραπάνω ταξιδιών συμπεριλήφθηκαν ωστόσο στο πρόγραμμα, καθώς στόχος του είναι να διερευνηθούν στο μέλλον τα χρονικά του όρια.

5. Στα πλαίσια του προγράμματος καταρτίστηκαν από τις μεταπτυχιακές φοιτήτριες Α. Μονταφίδου και Ρ. Πολυζώη δύο αρχεία. Το ένα περιλαμβάνει τις πηγές και τις αποδελτιωμένες πληροφορίες και το άλλο βιβλιογραφία σχετική με τον περιηγητισμό. Επίσης οι γράφοντες αποδελτίωσαν τα έργα των εξής συγγραφέων: Belon, Dapper, Guilletière (1), (2), Kiechel, Monconys, Nicolay, Puel, Randolph (2), Stockar, Tournefort, Troilo, Wheler, Wintergerst.

6. Στα πλαίσια του προγράμματος αποδελτιώθηκαν από μεταφράσεις τα έργα των

Die Feststellung des erheblichen Umfangs des gesammelten Materials und die Idee, daß seine Verarbeitung es den Interessenten zugänglicher machen würde, führte uns zur Entscheidung, ein Ortsnamenverzeichnis durch die Verwendung des gesammelten Materials zu verfassen.

Bei dieser Arbeit wurden nicht nur die im Rahmen des Projektes bestimmten zeitlichen und geographischen Grenzen übernommen, sondern auch die Bestimmung der zu verzettelnden Ortsnamen. Daher ist es kein Index der in den Reiseberichten erwähnten Ortsnamen, sondern ein Verzeichnis der Ortsnamen der Reiserouten, die Stationen der Reisenden waren. Deswegen ist sie - zumindest in dieser ersten Phase - kein vollständiges spezifisches Werkzeug, das nur für den sich mit den Reiseberichten beschäftigenden Forscher gedacht ist, sondern ein Hilfsmittel für jeden, der sich unmittelbar oder mittelbar mit der historischen Geographie des oben erwähnten Raumes beschäftigt⁷.

Ein unentbehrliches Element eines solchen Verzeichnisses ist die Identifizierung der Ortsnamen mit den entsprechenden heutigen. Zu diesem Zweck wurde die Bibliographie und die Karten benutzt, die im Sekundärliteraturverzeichnis angegeben sind. Die Identifizierung der Ortsnamen war jedoch nicht immer erfolgreich -wie zu erwarten-, bedenkt man die Größe des Raumes, in der unsere Identifikationsforschung sich ausdehnte, die häufige Umbenennung von Städten und Siedlungen im bestimmten geographischen Raum, die Aufgabe

---

verzettelte griechische Übersetzung, wenn auch zuverlässlicher als die Deutsche, den Zwecken dieser Arbeit weniger diene, da sie die Ortsnamen in der Form gibt, welche in der griechischen Bibliographie am Anfang des 20. Jhs. üblich war. Auf diese Weise waren die Ortsnamen des Originaltextes nicht nur durch ihre Übertragung in eine andere Sprache, sondern auch durch den großen zeitlichen Abstand zwischen der Verfassung des Originals und der Übersetzung, Änderungen unterlegen. Ein solches Problem tritt nicht in den Fällen auf, wenn wir neue Ausgaben des Originals bzw. zeitgenössische Herausgaben von Manuskripten benutzten, denn die Herausgeber geben die Originalformen der Ortsnamen weiter. Eine Ausnahme ist das Werk von Wintergerst, dessen Herausgeber anstelle der Originalortsnamen, ihre heutige deutsche Form angibt. Da wir aber der Meinung waren, daß wir dieses wichtige Werk miteinbeziehen sollten, dessen Original jedoch weder in den Bibliotheken Athens noch Wiens vorhanden ist, benutzten wir diese Ausgabe.

7. In dieser Hinsicht wurde es für nützlich gehalten, in den Fällen, wo die Reisenden ältere griechischen Ortsnamen erwähnen, die mit der Zeit durch fremde ersetzt wurden, auch die älteren griechischen Formen in Eckigen Klammern beizufügen (z.B. Edirne, [Ἐδριανούπολις]).

Η διαπίστωση, ότι ο όγκος του συγκεντρωμένου υλικού ήταν σημαντικός και η ιδέα ότι η επεξεργασία του θα το καθιστούσε περισσότερο προσιτό στον κάθε ενδιαφερόμενο ερευνητή, μας οδήγησαν στη σκέψη να συντάξουμε έναν κατάλογο τοπωνυμίων, με βάση το υλικό που είχε συγκεντρωθεί.

Η εργασία αυτή εκτός από τα χρονικά και γεωγραφικά όρια του προγράμματος, υιοθέτησε και τους περιορισμούς του σχετικά με τα προς αποδελτίωση τοπωνύμια. Ως εκ τούτου δεν είναι ένα index τοπωνυμίων που αναφέρονται στα περιηγητικά κείμενα, αλλά ένας κατάλογος τοπωνυμίων (σταθμών) δρομολογιών. Ως τέτοιο λοιπόν – τουλάχιστον σε αυτή την πρώτη φάση – δεν είναι ένα πλήρες εξειδικευμένο εργαλείο που απευθύνεται αυστηρά στον μελετητή του περιηγητισμού, αλλά ένα χρηστικό βοήθημα για οποιονδήποτε ασχολείται άμεσα ή έμμεσα με την ιστορική γεωγραφία του χώρου που κατονομάσαμε⁷.

Απαραίτητο στοιχείο ενός τέτοιας υφής καταλόγου είναι η ταύτιση των τοπωνυμίων με τα αντίστοιχα σημερινά. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε η βιβλιογραφία και οι χάρτες που παρατίθενται στο τέλος. Ωστόσο η ταύτιση των τοπωνυμίων δεν ήταν σε όλες τις περιπτώσεις εφικτή, πράγμα ανα-

---

Sommer και Le Bruyn. Επίσης, είχαν αποδελτιωθεί η γαλλική μετάφραση του έργου του Du Fresne-Canaye και η ελληνική του Wratisslaw. Οι γράφοντες αποδελτίωσαν και χρησιμοποίησαν το ιταλικό πρωτότυπο του Du Fresne-Canaye. Επίσης προτίμησαν - μη κατορθώνοντας να εντοπίσουν το λατινικό πρωτότυπο - να αποδελτίωσουν την γερμανική μετάφραση του Wratisslaw, πιστεύοντας ότι η ελληνική μετάφραση, που είχε ήδη αποδελτιωθεί, αν και εγκυρότερη της γερμανικής, εξυπηρετούσε λιγότερο τους στόχους της παρούσας εργασίας, καθώς δίνει τα τοπωνύμια με τη μορφή που ήταν διαδεδομένη στην ελληνική βιβλιογραφία των αρχών του αιώνα μας. Έτσι τα τοπωνύμια της πρωτότυπης γλώσσας δεν έχουν υποστεί αλλαγές μόνο μέσω της μεταφοράς τους σε μια άλλη γλώσσα, αλλά και μέσω της παρέλευσης μεγάλου χρονικού διαστήματος ανάμεσα στη συγγραφή του πρωτοτύπου και στη μετάφραση. Το πρόβλημα αυτό δεν παρουσιάστηκε στις περιπτώσεις που χρησιμοποιήσαμε επανεκδόσεις του πρωτοτύπου ή έκδοση χειρογράφων σε νεώτερες εποχές, καθώς οι επιμελητές διατήρησαν τη μορφή που παραδίδουν τα πρωτότυπα. Εξαιρέση αποτελεί το έργο του Wintergerst, όπου ο επιμελητής έχει μεταφράσει τα τοπωνύμια στα σύγχρονα γερμανικά. Κρίνοντας ωστόσο ότι δεν έπρεπε να παραλείψουμε το σημαντικό αυτό κείμενο και δεδομένου ότι δεν υπάρχει το πρωτότυπο στις βιβλιοθήκες της Βιέννης και της Αθήνας, χρησιμοποιήσαμε την συγκεκριμένη έκδοση.

7. Μέσα στα πλαίσια αυτής της επιδίωξης, θεωρήθηκε χρήσιμο, στις περιπτώσεις που οι περιηγητές χρησιμοποιούν τα παλαιότερα ελληνικά τοπωνύμια, τα οποία έλαβαν με τον καιρό ξενική μορφή, να παρατίθεται και η αρχική τους μορφή μέσα σε αγκύλες (π.χ. Edirne, [Ήδριανούπολις]).

einiger Siedlungen und die geringe Zahl der Nachschlagewerke im Bereich der historischen Geographie betreffs des bestimmten Raumes für die Zeit, mit der wir uns beschäftigten⁸.

Die im Verzeichnis enthaltenen Ortsnamen unterteilen sich in vier Kategorien: 1) Diejenigen, die wir mit heutigen Ortsnamen identifizieren konnten, 2) diejenigen, für deren richtige Identifizierung wir einige Zweifel haben, 3) diejenigen, die wir zwar nicht mit heutigen Ortsnamen identifizieren konnten, sie doch in älteren Karten oder Büchern fanden, und 4) diejenigen, die wir nicht zu identifizieren vermochten.

In den Lemmata der identifizierten Ortsnamen kann man die folgenden Informationen finden: welche Reisenden in welchem Zeitraum einen Ort besuchten, welche Namen sie für diesen Ort angeben, seine heutige Staatszugehörigkeit und nationalsprachliche Namensform; zuletzt sind Angaben über öffentliche Herbergen (hauptsächlich Han und Karawanserei) verzeichnet worden. Die Eingliederung der Informationen ist die folgende.

Die Städte, Dörfer und Inseln⁹ erscheinen im Verzeichnis sowohl unter dem bzw. den Namen, welche die Reisenden überliefern, (z.B. Cerigo, Porphyris, Kythēra) als auch unter der heutigen nationalsprachlichen Form (z.B. Kythēra, Κύθηρα). Als Hauptlemmata, in denen die uns interessierenden Informationen verzeichnet sind, werden die Lemmata der heutigen nationalsprachlichen Formen betrachtet. Die Lemmata der Namen, welche die Reisenden überliefern, verweisen lediglich auf jene. Wir wählten diese zyklische Struktur aus, da wir sie

---

8. Diese Arbeit war beendet vor der Veröffentlichung des äußerst wichtigen Werkes von Stephane Yerasimos, *Les voyageurs dans l' Empire Ottoman (XIVe - XVIe siècles). Bibliographie, Itinéraires et inventaire des lieux habités*, Ankara 1991. Sobald wir von der Existenz dieses Buches erfuhren, hielten wir es für unentbehrlich, die Liste der von uns nicht identifizierten Ortsnamen mit den Listen von Yerasimos zu vergleichen. Dieser Vergleich trug zur Füllung mehrerer Lücken hinsichtlich der Identifizierung der Ortsnamen bei.

9. Obwohl das Verzeichnis im Prinzip nur Namen von Siedlungen enthält, werden trotzdem auch Namen von Inseln verzeichnet, denn üblicherweise erwähnen die Reisenden nicht den Namen der Stadt oder der Siedlung, welche sich in der Nähe des Hafens befindet, wo ihr Schiff geankert hatte, sondern den Namen der Insel. Obwohl also neben dem Namen der Inseln die Angabe I. (=Insel) steht, um dem mit der Geographie der Inseln nicht vertrauten Forscher zu helfen, handelt es sich nicht nur um den Namen einer Insel als geographische Einheit, sondern auch um den Namen einer Stadt bzw. Siedlung.

μενόμενο, αν αναλογιστεί κανείς το εύρος των γεωγραφικών ορίων της έρευνας, τη συχνή αλλαγή ονομασίας των πόλεων και των οικισμών στην περιοχή που εξετάστηκε, την εξαφάνιση κάποιων από αυτούς και, τέλος, τον περιορισμένο αριθμό έργων υποδομής στον τομέα της ιστορικής γεωγραφίας αναφορικά με τον γεωγραφικό χώρο και την ιστορική περίοδο που εξετάσαμε⁸.

Τα τοπωνύμια που περιλαμβάνει ο κατάλογος υπάγονται σε τέσσερις κατηγορίες: 1) Εκείνα που κατορθώσαμε να ταυτίσουμε με τα αντίστοιχα σημερινά, 2) εκείνα για τα οποία έχουμε ορισμένες αμφιβολίες για το σωστό της ταύτισης που κάναμε, 3) εκείνα τα οποία δεν μπορέσαμε μεν να τα ταυτίσουμε με σημερινά τοπωνύμια, τα συναντήσαμε όμως σε παλαιότερους χάρτες ή βιβλία και 4) όσα δεν κατορθώσαμε να ταυτίσουμε.

Από τα λήμματα των ταυτισμένων τοπωνυμίων μπορεί κανείς να αντλήσει τις εξής πληροφορίες: Ποιοί περιηγητές και σε ποιο χρονικό διάστημα επισκέφθηκαν έναν τόπο, ποιές ονομασίες μας παραδίδουν γι' αυτόν, σε ποιά σημερινή χώρα ανήκει και πώς ονομάζεται σήμερα· τέλος, εάν υπήρχαν σ' αυτό δημόσια καταλύματα (χάνια και καραβάν σεράγια κατά κύριο λόγο). Ο τρόπος με τον οποίο έχουν ταξινομηθεί οι πληροφορίες είναι ο ακόλουθος.

Οι πόλεις, οι οικισμοί και τα νησιά⁹ παρουσιάζονται στον κατάλογο τόσο με το όνομα (ή τα ονόματα) που παραδίδουν οι περιηγητές (π.χ. Cerigo, Porphyris, Kythēra), όσο και με το σημερινό τους όνομα (π.χ. Kythēra, Κύθηρα). Ως κεντρικά λήμματα, στα οποία συγκεντρώνονται οι πληροφορίες που μας ενδιαφέρουν, θεωρούνται τα λήμματα των σημερινών ονομασιών. Τα

8., Η παρούσα εργασία ολοκληρώθηκε πριν από τη δημοσίευση του εξαιρετικά σημαντικού έργου του Stephane Yerasimos, *Les voyageurs dans l' Empire Ottoman (XIVe-XVIe siècles)*. *Bibliographie, Itinéraires et inventaire des lieux habités*, Ankara 1991. Πληροφορούμενοι, ωστόσο, τη δημοσίευση του έργου, θεωρήσαμε απαραίτητο να αντιπαραβάλουμε τον κατάλογο των τοπωνυμίων που δεν είχαμε κατορθώσει να ταυτίσουμε, με τους καταλόγους του προαναφερθέντος συγγραφέως. Η αντιπαραβολή αυτή συνέβαλε στην συμπλήρωση αρκετών κενών, όσον αφορά στην ταύτιση των τοπωνυμίων.

9. Παρά το γεγονός ότι δεν συμπεριλήφθηκαν ονόματα ευρύτερων γεωγραφικών περιοχών, συμπεριλαμβάνονται ονομασίες νησιών, επειδή συνήθως οι περιηγητές δεν αναφέρουν το όνομα της πόλης ή του οικισμού στον οποίο βρίσκεται το λιμάνι που προσέγγισαν, αλλά το όνομα του νησιού. Έτσι παρά το γεγονός, ότι δίπλα στο όνομα του νησιού αναγράφεται η ένδειξη I. (Insel=νησί) για να διευκολύνεται ο ερευνητής ο μη εξοικειωμένος με τον νησιωτικό χώρο, δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με την ονομασία του νησιού ως γεωγραφικής περιοχής, αλλά και με την ονομασία ενός οικισμού ή πόλης.

für besonders nützlich halten, erlaubt sie doch das Finden eines Ortsnamen unabhängig von der Namensform (heutige oder ältere), die der Benutzer des Verzeichnisses zur Verfügung hat. In den Hauptlemmata wird zuerst die heutige nationalsprachliche Namensform, in lateinischen Transliteration¹⁰, wenn nötig, gegeben. Im Fall der griechischen und zypriotischen Ortsnamen wird zuerst die lateinische Transliteration angegeben und danach die offizielle griechische oder zypriotische Namensform. Unmittelbar nach der heutigen nationalsprachlichen Namensform folgt die internationale Abkürzung¹¹ des Namens des Staates, dem heute ein Ort angehört (z.B. Gr für Griechenland u.s.w.). Wenn ein Ortsname der Name einer Insel ist, das wird mit dem Buchstaben I. angegeben (z.B. Andros, Ἀνδρος (Gr, I.))¹². Wenn es sich um eine Siedlung auf einer Insel handelt, dann wird neben der internationalen Abkürzung des Staatennamens, dem heute die Siedlung gehört, auch der Name der Insel, auf der sich die Siedlung befindet, angegeben. Es folgen die Angaben über die Reisenden, die uns den Ortsnamen überliefern, wie folgend: Zuerst wird zwischen Klammern mit kursiver Schrift das Reisedatum angegeben, es folgt mit kursiver Schrift der Name des Reisenden, und letztlich -zwischen Klammern- der genaue Name bzw. die Namen, welche der Reisende für diesen Ort überliefert (z.B. (1655-1659) *Thevenot* (1) (Cerigo, Porphyris, Kythera)). Auch die öffentliche Herberge, falls die Reisenden Informationen geben, wird im Hauptlemma angegeben, und zwar in einem eigenen Abschnitt, mit der Angabe: Han, Karawanserei, Spital, Imaret und (öffentliche) Herberge (ohne eine bestimmtere Bezeichnung). In diesem Abschnitt wird der Name des Reisenden von dem die Information stammt und ein Verweis auf die betreffende Seite des Textes, wo die Information enthalten ist (z.B. Han : (1661-1670) *Evliya Çelebi* 197), aufgeführt.

Wie bereits klar geworden sein dürfte, wird jeder verzettelte Reisebericht im

---

10. Die Abfassung der vorliegenden Arbeit erfolgte auf der Basis der Möglichkeit Ihrer Benutzung nicht nur durch griechische, sondern auch durch des Griechischen unkundigen Wissenschaftler. Deswegen werden die Ortsnamen (der in diesem Thema in der westlichen Literatur existierenden Tradition folgend) in einer -im weiten Sinne - lateinischen Transliteration angegeben.

11. S. die Tafel der Abkürzungen und Symbole am Ende dieser Einleitung.

Die vorliegende Arbeit war vor der Spaltung Jugoslawiens vollendet. Da Grenzen und Namen der Folgestaaten noch nicht als sicher betrachtet werden können, zogen wir vor, die Angabe "Yu" (Yugoslawien) für die Staatsangehörigkeit der Orten Ex-Jugoslawiens weiterzuverwenden.

12. S. F.n. 11.

λήμματα με τις ονομασίες που δίνουν οι περιηγητές παραπέμπουν απλά σ'αυτά. Επιλέξαμε αυτή την κυκλική δομή, γιατί τη θεωρούμε ιδιαίτερα χρηστική, καθώς επιτρέπει τον εντοπισμό ενός τοπωνυμίου ανεξάρτητα από την εκδοχή του (σημερινή ή παλαιότερη) που έχει ο χρήστης του καταλόγου στη διάθεσή του. Στα κεντρικά λήμματα αναγράφεται κατ' αρχήν η σημερινή μορφή του τοπωνυμίου σε λατινική μεταγραφή¹⁰, όπου αυτό είναι απαραίτητο. Στην περίπτωση των ελλαδικών και των κυπριακών τοπωνυμίων προηγείται η λατινική μεταγραφή και ακολουθεί η επίσημη ελλαδική ή κυπριακή ονομασία. Αμέσως μετά την σημερινή ονομασία αναγράφεται η διεθνής συντομογραφία¹¹ της χώρας στην οποία ανήκει σήμερα το τοπωνύμιο (π.χ. Gr για την Ελλάδα κ.λ.π.). Στην περίπτωση δε που ένα τοπωνύμιο είναι όνομα νησιού, αυτό δηλώνεται με το γράμμα I. (π.χ. Andros, Άνδρος (Gr, I.)¹². Όταν πρόκειται για οικισμό ενός νησιού, δίπλα στη διεθνή συντομογραφία της χώρας αναγράφεται το όνομα του νησιού στο οποίο βρίσκεται το τοπωνύμιο. Ακολουθούν οι πληροφορίες για τους περιηγητές που μας παραδίδουν το τοπωνύμιο ως εξής: Προηγείται σε παρένθεση με πλάγια γράμματα η ημερομηνία του ταξιδιού, ακολουθεί με πλάγια γράμματα το όνομα του περιηγητή και τέλος – σε παρένθεση – η ακριβής ονομασία (ή ονομασίες) που αναφέρει ο περιηγητής για το εν λόγω τοπωνύμιο (π.χ. (1655-1659) *Thevenot* (1) (Cerigo, Porphyrus, Kythera). Τα δημόσια καταλύματα, για την ύπαρξη των οποίων μας πληροφορούν οι περιηγητές, αναφέρονται επίσης στο κεντρικό λήμμα, σε ξεχωριστή υποενότητα, με την ένδειξη Han (χάνι), Karawanserei (καραβάν σεράϊ), Spital (νοσοκομείο), Imaret και (Öffentliche) Herberge (δημόσιο κατάλυμα, χωρίς πιο συγκεκριμένο προσδιορισμό). Στην υποενότητα αυτή δίδεται το όνομα του περιηγητή από τον οποίο προέρχεται η πληροφορία καθώς και

---

10. Η σύνταξη αυτής της εργασίας έγινε με γνώμονα την δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί εκτός από την ελληνική και από την διεθνή επιστημονική κοινότητα. Γι' αυτό το λόγο (ακολουθώντας άλλωστε την παράδοση που υπάρχει ως προς αυτό το θέμα στη δυτική βιβλιογραφία) τα τοπωνύμια παρουσιάζονται σε μεταγραφή στο λατινικό με την ευρύτερη σημασία του όρου αλφάβητο.

11. Βλ. πίνακα συντομογραφιών και συμβόλων στο τέλος αυτού του εισαγωγικού κειμένου. Η παρούσα εργασία ολοκληρώθηκε πριν από τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Καθώς όμως σύνορα και ονόματα των διαδόχων κρατών δεν μπορούν ακόμα να θεωρηθούν ως βέβαια, προτιμήσαμε να διατηρήσουμε στη θέση του ονόματος της χώρας στην οποία ανήκουν, το όνομα Γιουγκοσλαβία.

12. Βλ. σημ.11.

Verzeichnis nur mit dem Namen seines Verfassers angegeben. Wenn mehr als ein Werk desselben Autors benutzt wurden, dann unterscheiden sie sich durch die Hinzufügung einer arabischen Ziffer zwischen Klammern, nach dem Namen des Autors (z.B. *Lucas (1)*, *Lucas (2)*)¹³. Im Falle von mehrbändigen Werken wird die Bandangabe mit grossen lateinischen Zahlzeichen gegeben. Die Halbbände werden mit einer tiefgestellten Ziffer rechts nach dem Zahlzeichen des Bandes, dessen Teile sie sind, angegeben (z.B. *(1737-1740) Pococke II₂*).

Die Ortsnamen bei deren richtige Identifizierung wir Zweifel haben, unterscheiden sich von den übrigen, indem in den Nebenlemmata sich die vorgeschlagene Identifizierung zwischen eckigen Klammern [ ] befindet, auf welche wir als Hauptlemma verweisen; im Hauptlemma befinden sich in eckigen Klammern [ ] das Reisedatum, der Name des Reisenden, die Ortsnamenform, welche er uns überliefert sowie die möglichen Informationen über Unterkunft.

Die Ortsnamen, deren Existenz wir nur in älteren Karten oder Bücher festzustellen vermochten, werden nur in einem Lemma unter der Form, welche die Reisenden überliefern, verzeichnet. Dieses Lemma wird durch ein Sternchen * markiert (z.B. *Mandahóra). Es werden hier die Informationen angegeben wie bei den identifizierten Orten, mit dem Unterschied, daß zwei weitere Abschnitte hinzugefügt werden: Im ersten wird die Quelle angegeben, woher der Ortsname stammt, ihr Erscheinungsdatum und der Ortsname in der in dieser Quelle erwähnten Form (z.B. In: Kiepert 1902-1906: Mendehora.). Im zweiten Abschnitt verweisen wir auf andere Formen dieses Ortsnamens, welche andere Reisende erwähnen (z.B. s. Manderheira, Mandragoia, Mendacor, Mendeoris, Mindroya).

Die Ortsnamen, die wir nicht zu identifizieren vermochten, werden durch ein Fragezeichen vor ihnen markiert. Rechts folgt die internationale Abkürzung des Namens des Staates, dem heute der Ort angehört, danach die Angaben über den Reisenden, der sie erwähnt und – wenn es solche gibt – Informationen über eine Herberge (z.B. ? Hardar (Gr) : *(1591-1592) Sommer. Karawanserei: (1591-1592) Sommer 99.*).

Dem eigentlichen Verzeichnis folgt ein Anhang mit nach chronologischer Reihenfolge geordneten Reiserouten der Reisenden, welche den oben erwähnten Raum betreffen. Wenn die Reiserouten die Grenzen dieses Raumes überschreiten, wird dies mit dem Gebrauch von Kursivschrift oder [...] angegeben. Wenn die Reisenden mehrere Reisen unternehmen oder die Beschreibung einer Reiseroute beenden und die einer anderen beginnen, wird das mit einem langen

---

13. Vgl. "Quellen" am Ende der Arbeit.

η παραπομπή στη σελίδα του κειμένου όπου περιέχεται (π.χ. Han: (1661-1670) *Enliya Çelebi* 197).

Όπως έγινε φανερό, το κάθε περιηγητικό έργο που αποδελτιώθηκε, δηλώνεται στον κατάλογο μόνο με το όνομα του συγγραφέα του. Στις περιπτώσεις που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερα από ένα έργα του ίδιου συγγραφέα, διακρίνονται μεταξύ τους με την προσθήκη ενός αραβικού αριθμού σε παρένθεση, μετά το όνομα του περιηγητή (π.χ. *Lucas* (1), *Lucas* (2))¹³. Στην περίπτωση πολύτομων έργων, ο αριθμός του τόμου δηλώνεται με κεφαλαίο λατινικό αριθμό. Οι ημίτομοι δηλώνονται με ένα δείκτη που βρίσκεται κάτω δεξιά του αριθμού του τόμου, του οποίου αποτελούν τμήμα (π.χ. (1737-1740) *Pococke* Π₂).

Τα τοπωνύμια για την ταύτιση των οποίων υπάρχουν αμφιβολίες, διακρίνονται από τα υπόλοιπα, καθώς στα μεν δευτερεύοντα λήμματα βρίσκεται μέσα σε ορθογώνιες αγκύλες [ ] το προτεινόμενο σημερινό τοπωνύμιο, στο οποίο παραπέμπουμε ως κεντρικό λήμμα, στο δε κεντρικό λήμμα βρίσκονται σε αγκύλες η χρονολογία του ταξιδιού, το όνομα του περιηγητή, η εκδοχή του τοπωνυμίου που μας δίνει και οι πληροφορίες για καταλύματα.

Τα τοπωνύμια, την ύπαρξη των οποίων εντοπίσαμε μόνο σε παλαιότερους χάρτες ή βιβλία, καταγράφονται σε ένα μοναδικό λήμμα, υπό την ονομασία που μας παραδίδουν οι περιηγητές. Το λήμμα αυτό σημειώνεται με αστερίσκο* (π.χ.*Mandahóra). Εδώ δίνονται κανονικά οι πληροφορίες όπως στα ταυτισμένα, με τη διαφορά ότι προστίθενται δύο υποενότητες. Στην πρώτη αναφέρεται η πηγή από την οποία αντλήσαμε το τοπωνύμιο, η χρονολογία έκδοσής της και το τοπωνύμιο, όπως αναφέρεται σ' αυτήν (π.χ. In (=πηγή) In: Kiepert 1902-1906: *Mendechora*). Στη δεύτερη παραπέμπουμε σε άλλες εκδόχες του ίδιου τοπωνυμίου, τις οποίες παραδίδουν άλλοι περιηγητές (π.χ. *s. Manderheia, Mandragoia, Mendacor, Mendeoris, Mindroya*).

Τέλος, τα τοπωνύμια που δεν στάθηκε δυνατό να ταυτίσουμε, σημειώνονται με ένα ερωτηματικό πριν από αυτά. Στα δεξιά τους σημειώνεται η χώρα στην οποία ανήκουν, ακολουθεί το όνομα του περιηγητή που τα αναφέρει, και – αν υπάρχουν – πληροφορίες για καταλύματα (π.χ. ? *Hardar* (Gr): (1591-1592) *Sommer. Karawanserei*: (1591-1592) *Sommer* 99.).

Μετά από τον κατάλογο, παραθέτουμε κατά χρονολογική σειρά ταξιδιού έναν πίνακα με τα δρομολόγια των περιηγητών, τα οποία αφορούν στον γεωγραφικό χώρο που ορίσαμε παραπάνω. Όταν η πορεία του ταξιδιώτη απο-

---

13. Πρβ. στο τέλος “Πηγές”.

Strich markiert. Wenn die Reisenden mehrere Formen desselben Ortsnamens angeben, erwähnen wir in der Reiseroute – aus Gründen der Ökonomie – nur eine, da die anderen auf jeden Fall im Verzeichnis enthalten sind.

Am Ende dieser Einleitung möchten wir uns bei Herrn Dr. Gunnar Hering, Professor für Neugriechische Geschichte und Literatur an der Universität Wien, und bei dem Vorstand des Instituts für Neugriechische Forschung des Nationalen Forschungszentrums, (I.N.R./ N.H.R.F.) Frau Dr. Loukia Droulia für ihre wertvollen Bemerkungen herzlich bedanken. Wir möchten auch Frau Professor Aikaterini Koumariou und dem Historiker Herrn Dr. Basilis Panagiotopoulos für ihre methodologischen Hinweise, dem Professor für Geschichte von Südosteuropa an der Universität Wien Herrn Dr. Max Demeter Peyfuss und dem Historiker Herrn Dr. Leonidas Kallivretakis für ihre bibliographischen Hinweise, der Historikerin Frau Dr. Evangelia Balta und Herrn Byron Mylonopoulos für die Überprüfung der Rechtsschreibung der türkischen Ortsnamen danken. Äußerst verpflichtet sind wir Herrn Stathis Finopoulos, der uns mit Rat und Tat geholfen hat. Für mögliche Fehler tragen wir natürlich jede Verantwortung.

κλίνει από το χώρο αυτό, η απόκλιση δηλώνεται με τη χρήση πλαγίων γραμμάτων ή αποσιωπητικών. Όταν οι περιηγητές κάνουν περισσότερα από ένα ταξίδια ή διακόπτουν την περιγραφή ενός δρομολογίου και αρχίζουν την αφήγηση κάποιου άλλου, το σημειώνουμε με μία μεγάλη διαχωριστική γραμμή. Στις περιπτώσεις που οι περιηγητές δίνουν περισσότερα από ένα τοπωνύμια για τον ίδιο τόπο, στο δρομολόγιο αναφέρουμε - για οικονομία χώρου - μόνο μία εκδοχή, δεδομένου ότι οι υπόλοιπες περιλαμβάνονται στον κατάλογο.

Κλείνοντας αυτό το εισαγωγικό σημείωμα, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας στον καθηγητή της Νεοελληνικής Ιστορίας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης κ. Gunnar Hering και στη Διευθύντρια του Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε. κα. Λουκία Δρούλια, για τις πολύτιμες παρατηρήσεις τους. Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την καθηγήτρια κα. Αικατερίνη Κουμαριανού και τον ιστορικό κ. Βασίλη Παναγιωτόπουλο για τις μεθοδολογικές υποδείξεις τους, τον καθηγητή της Βαλκανικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης κ. Max Demeter Peyfuss και τον ιστορικό κ. Λεωνίδα Καλλιβερέτακη για τις βιβλιογραφικές τους υποδείξεις, την ιστορικό κα. Ευαγγελία Μπαλτά και τον κ. Βύρωνα Μυλωνόπουλο για τον έλεγχο της ορθογραφίας των τουρκικών τοπωνυμίων. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον κ. Στάθη Φινόπουλο για τις χρήσιμες και καιρίες παρατηρήσεις του. Ασφαλώς η ευθύνη για τυχόν λάθη βαρύνει μόνο τους γράφοντες.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ
ABKÜRZUNGEN UND SYMBOLE

ca. (circa): Περίπου.

f. (und folgende Seite): Αναγράφεται μετά από αριθμό σελίδας και δηλώνει ότι συμπεριλαμβάνεται και η σελίδα που ακολουθεί.

ff. (und folgende Seiten): Αναγράφεται μετά από αριθμό σελίδας και δηλώνει ότι συμπεριλαμβάνονται περισσότερες από μία, από τις σελίδες που ακολουθούν.

Hsg. (Herausgeber): Επιμελητής.

I. (island, île, Insel): Νησί.

In: Χάρτης ή μελέτη, όπου εντοπίστηκε ένα τοπωνύμιο (μόνο στις περιπτώσεις που δεν έχουμε ταύτιση σε σύγχρονους χάρτες).

o.J. (ohne Jahresangabe): Χωρίς χρονολογία έκδοσης.

S. (Seite): Σελίδα.

s. (siehe): Παράβαλε τα τοπωνύμια.

Wüstung: Ερημωμένος οικισμός.

->: Βλέπε / siehe.

[ ]: Προβληματική ταύτιση / unsichere Identifizierung.

?: Μη ταυτισμένο τοπωνύμιο / unidentifizierter Ortsname.

>: Πριν από ημερομηνία και σημαίνει μετά από αυτή την ημερομηνία / vor einem Datum bedeutet es: nach diesem Datum.

<: Πριν από ημερομηνία και σημαίνει πριν από αυτή την ημερομηνία / vor einem Datum bedeutet es: vor diesem Datum.

*: Τοπωνύμιο που εντοπίστηκε μόνο σε παλαιότερο χάρτη ή βιβλίο / Ortsname, der nicht in heutigen sondern nur in älteren Karten bzw. Büchern identifiziert wurde.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ
ABKÜRZUNGEN VON STAATENNAMEN

Al: Αλβανία / Albanien

Bg: Βουλγαρία / Bulgarien

Cy: Κύπρος / Zypern

Gr: Ελλάδα / Griechenland

Tr: Τουρκία / Türkei

Yu: Γιουγκοσλαβία / Jugoslawie

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ
 transliteration des griechischen Alphabets

Για τη μεταγραφή του ελληνικού αλφαβήτου χρησιμοποιήθηκε το ακόλουθο σύστημα, το οποίο προτείνεται στο λεξικό *DUDEN: Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter*, Mannheim, Wien, Zürich, 1986, 86-87. Από το παραπάνω σύστημα δεν υιοθετήσαμε τη μεταγραφή του συμπλέγματος “μπ” ως “mp” στην αρχή λέξεως, το οποίο προτιμήσαμε να μεταγράψουμε σ’ αυτήν την περίπτωση ως “b”.

Zur Transliteration wurde das im Wörterbuch *DUDEN: Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter*, Mannheim, Wien, Zürich, 1986, 86-87, empfohlene System übernommen; wir übernahmen doch die Transliteration des “mp” als “mp” am Anfang des Wortes nicht, sondern wir transliterieren es als “b”.

α -> a	ν -> n	αι -> ai
β -> b	ξ -> x	αυ-> au
γ -> g	ο -> o	ει -> ei
δ -> d	π -> p	ευ-> eu
ε -> e	ρ -> r	οι-> oi
ζ -> z	σ -> s	ου-> ou
η -> ē	τ -> t	γγ-> g
θ -> th	υ -> y	γκ-> gk
ι -> i	φ -> ph	μπ->mp
κ -> k	χ -> ch	ντ-> nt
λ -> l	ψ -> ps	τζ-> tz
μ -> m	ω -> ō	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ

VERZEICHNIS VON ORTSNAMEN UND UNTERKUNFTSANGABEN

Α

Abana (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Abono).

Abido -> Çanakkale

Abono -> Abana

Absa -> Havza

Absacq -> Havza

Abydos -> Çanakkale

Abydus -> Çanakkale

Acadia -> Kyparissia

Acadimi -> Akadēmos

Acrotiri -> Akrotēri

Acsou -> Aksu

Actsau -> Aksu

Adana (Tr): (1547-1549) *Belon* (Adana), (1556-1559) *Müntzer* (Adena), (1585-1602) *Sanderson* (Adina), (1648) *Monconys* (Adena), (1666-1670) *Troilo* (Adene), (1714 -1716) *Lucas* (2) (Adana).

Karawanserei: (1585-1602) *Sanderson* 62f.

Adena-> Adana

Adene -> Adana

Adina -> Adana

Adrianopel -> Edirne

Adrianople -> Edirne

Adrianopol(is) -> Edirne

Adrinop(o)li -> Edirne

Adrovista -> Radoviš

Aegina -> Aigina

Aetophōlia, Αετοφωλιά (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Aitofolia).

Afdim -> Audēmos

Afyon Karahisar (Tr): (1737 -1740) *Pococke* (Carahissar).

Agapē, Αγάπη (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Agapi).

Agapi -> Agapē

Agathon -> Akanthou

? **Agathotos** (Gr): (<1679) *Guillette* (2).

Agbiug -> Akbıyık

Agia Elenē, Αγία Ελένη (Gr, Chios)¹⁴: [(1699-1702) *Tournefort* (Sainte Helene)].

s. Aie- Thelene.

Agia Napa, Αγία Νάπα (Cy): (1678-1684) *Le Bruyn* (Agianappa).

Agianappa -> Agia Napa

Agiassos, Αγιάσσοσ (Gr, Lesbos): (1737 -1740) *Pococke* (Aiasso).

Ägina -> Aigina

Agioi Deka, Άγιοι Δέκα (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Aloni, dix Saints).

Agioi Theodōroi, Άγιοι Θεόδωροι (Gr, I.): (1660) *Puel* (Santa Odera), (<1688) *Dapper* (S. Theodoro, Turlulu).

Agios Andronikos, Άγιος Ανδρόνικος (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Ai Androniko), [(1737 -1740) *Pococke* (Androniga)].

Agios Eustratios, Άγιος Ευστράτιος, Αη-Στράτης (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Aistrati), (1737 -1740) *Pococke* (Strati).

Agios Geōrgios, Άγιος Γεώργιος (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Saint George), (1737 -1740) *Pococke* (Saint George).

Agios Geōrgios, Άγιος Γεώργιος (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Saint George, Άγιος Γεώργιος).

Agios Kōnstantinos, Άγιος Κωνσταντίνος (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Aios Constantinos).

Agios Mēnas, Άγιος Μηνάς (Gr, I.): (1699-1702) *Tournefort* (Saint Minas).

Agios Nikolaos Koureli, Άγιος Νικόλαος Κουρέλι (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Coureli).

Agk Buyuk -> Akbıyık

Agousa -> Naousa (Gr, Paros)

Agridia, Αγρίδια (Gr, Andros) Wüstung: (1699-1702) *Tournefort* (Gridia).

Ahercui -> Ahirköy

Ahirköy (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Ahercui).

Han: (1737-1740) *Pococke* II₂, 140.

Ai Androniko -> Agios Andronikos

Aiasso -> Agiassos

---

14. Σήμερα υπάρχει μόνο μία ομώνυμη εκκλησία. Δεν στάθηκε δυνατόν να εξακριβωθεί εάν στο παρελθόν υπήρξε κάποιος οικισμός στο σημείο αυτό. Heutzutage gibt es dort nur eine Kirche mit diesem Namen. Es ist uns nicht festzustellen gelungen, ob es in der Vergangenheit in diesem Ort eine Siedlung gab.

***Aie Thelene** (Gr, Chios): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Agia Thelena.

s. Agia Elenē.

Aigialousa, Αιγιαλούσα (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Jalousa).

Aigina , Αίγινα (Gr, I.): (1675-1676) *Spon* (Aegina), (1675-1676) *Wheler* (Aegina), (<1688) *Dapper* (Aegina, Egina), (1693-1695) *Wintergerst* (Ägina).

Aigio, Αίγιο (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (Postigia), (<1687) *Randolph* (2) (Vostiza), (1737 -1740) *Pococke* (Vortitza).

? **Aiolas** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* .

Aios Constantinos -> Agios Kōnstantinos

Aipatia -> Apatouria

Aistrati -> Agios Eustratios

? **Aitelini** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* .

Aitimo -> Audēmou

Aitofolia -> Aetophōlia

Aitōliko, Αιτωλικό (Gr): (<1687) *Randolph* (2) (Natalico).

Aja - Sabukk -> Ayasaluk, Efes¹⁵

Ajasalouc->Ayasaluk

Aja Soluk -> Ayasaluk, Efes

Ajtos (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Heitos).

Akadēmos, Ακάδημος (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Acadimi).

Akaki, Ακάκι (Cy): (<1688) *Dapper* (Akamas).

Akamas -> Akaki

Akanthou, Ακάνθου (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Agathon).

Akbiyik (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Agk Buyuk, Agbiug.)

Akhisar, [Θυάτειρα] (Tr): (1675-1676) *Spon* (Thyatire, Ak-hissar), (1675-1676) *Wheler* (Thyatira), (1699-1701) *Chishull* (Thyatira, Akhisar), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Akisar, Azar).

Han: (1675-1676) *Spon*, I, 295, 299, (1675-1676) *Wheler* , 238.

Ak-hissar -> Akhisar

Akisar -> Akhisar

Akköprü (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Ath Kywpri).

---

15. Οι περιηγητές χρησιμοποιούν πολύ συχνά το τοπωνύμιο Έφεσος τόσο για την αρχαία ελληνική πόλη Έφεσο και για το παρακείμενο σύγχρονο χωριό Ayasaluk. Die Reisenden verstehen sehr oft unter dem Namen "Ephesus" sowohl die altgriechische Stadt als auch das nahe liegende zeigenössische Dorf Ayasaluk.

- Akrōtēri, Ακρωτήρι** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Acrotiri).
- ***Akshouieh** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.
In: Weiß 1829: Akschuich.
- Aksu** (Tr): (1579-1583) *Newberie* (Actsau), (1699-1702) *Tournefort* (Acsou).
- Aladina** -> Aladinou
- Aladinou, Αλαδινοῦ** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Aladina).
- Alaglika** -> Vakarel
- Alaşehir, [Φιλαδέλφεια]** (Tr): (1675-1676) *Spon* (Philadelphie, Allah-Seheyr), (1675-1676) *Wheler* (Philadelphia).
- Albaniticorio** -> Arbanites
- Alefcora** -> Alektora
- ***Alekiam** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.
In: Weiß 1829: Pascha-Alekian.
- Aleksinac** (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Spaterichi), (1573) *Gerlach* (Spahikoi, Spahigay), (1577-1581) *Schweigger* (Spahidiu), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Spatarichi, Spahicohi), (1608-1609) *Brandstetter* (Alexima), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Alexinsky), (1664) *Burbury* (Aleschinti).
Karawanserei: (1573) *Gerlach* 12, 524, (1608-1609) *Brandstetter* 114.
- Alektora, Αλέκτορα** (Cy): (1737-1740) *Pococke* (Alefcora).
- Aleschinti** -> Aleksinac
- ? **Alesias** (Gr): (<1679) *Guilletière* (2).
- Alessan** -> Ellassōna
- Alessone** -> Ellassōna
- Aleutopoda** -> Leptopoda
- Alexima** -> Aleksinac
- Alexinsky** -> Aleksinac
- Aliartos, Αλίαρτος** (Gr): (1675-1676) *Spon* (Megalo Moulci), (1675-1676) *Wheler* (Megalo Moulci).
Han: (1675-1676) *Spon* II, 90.
- Alimia, Αλιμιά** (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Limonia, Lamonía).
- Allah-Seheyr** -> Alaşehir
- ? **Allalmalée** (Tr): (1699-1701) *Chishull*.
- Allasiaclis** -> Vakarel
- Almyron** -> Geōrgioupolis
- Aloni** -> Agioi Deka
- Alonnēsos, Αλόνησος** (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Halonesos).
- Amades, Αμάδες** (Gr, Chios): [(1699-1702) *Tournefort* (Amarca)].
- ? **Amalthos** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort*.
- Amamassus** -> Tamassos

Amarca -> [Amades]

Amastra (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Amastro).

Amastro -> Amastra

Amathous, Αμαθούς (Cy): (1610 -1611) *Sandys* (Amathus), (<1688) *Dapper* (Amathus), (1737 -1740) *Pococke* (Amathus).

Amathus -> Amathous

Amelocho -> Amolochos

Ammochōstos, Αμμόχωστος (Cy): (1519) *Stockar* (Famagusta), (1588-1589) *Kiechel* (Famagusta), (1591-1592) *Sommer* (Famaguste), (1610-1611) *Sandys* (Famagosta), (1630-1633) *Stochove* (Famagouste), (1666-1670) *Troilo* (Famagusta), (1678-1684) *Le Bruyn* (Famagusta), (<1688) *Dapper* (Famagusta), (1699-1703) *Lucas* (1) (Famagouste), (1737 -1740) *Pococke* (Famagusta).

Amolochos, Αμολόχος (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Amelocho).

Amorgos, Αμοργός (Gr, I.): (ca.1760) *Randolph* (1) (Amorgos, Morgo), (<1688) *Dapper* (Amorgos, Murgos, Morgo), (1699-1702) *Tournefort* (Amorgos).

Amphissa, Ἀμφισσα (Gr): (1675-1676) *Spon* (Salona), (1675-1676) *Wheler* (Salona, Amphissa).

Anabatos, Ανάβατος (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Anobato).

Anafi -> Anaphē

Anaphē, Ανάφη (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Napho), (<1688) *Dapper* (Anaphe, Nanfio), (1699-1702) *Tournefort* (Nanfio, Anafi).

Ancira -> Ankara

Andra -> Andros

Andrenoepel -> Edirne

Andrinopel -> Edirne

Andrinople -> Edirne

Andrinopoli -> Edirne

Andro -> Andros

Androniga -> [Agios Andronikos]

Andros, Ἄνδρος (Gr, I.): (1579) *Breüning* (Andros), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Andra, Andros), (ca.1670) *Randolph* (1) (Andros, Endros), (<1688) *Dapper* (Andros, Andro), (1699-1702) *Tournefort* (Andros).

Angara -> Ankara

Angora -> Ankara

Angori -> Ankara

Angur -> Ankara

Ankara (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Ancira, Angur), (1699-1702) *Tournefort* (Angora, Angori, Engour), (1737 -1740) *Pococke* (Angora, Angara).

Annder Zeckhmetze -> Küçük Çekmece

Anobato -> Anabatos

Antalya, [Ἀττάλεια] (Tr): (1630-1633) *Stochove* (Satalie, Attalie, Esqui Attalia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Sattalia).

Anticorna -> Apokorōnas

Antikythēra, **Αντικύθηρα** (Gr, I.): (1547 -1549) *Bellon* (Cicerigo), (1660) *Puel* (Cirigoto), (<1688) *Dapper* (Cicerigo, Cerigotto).

? **Antimone** (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort*.

Antiparos, **Αντίπαρος** (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Antiparos), (1699-1702) *Tournefort* (Antiparos).

Antiparo -> Antipaxos

Antipaxoi, **Αντίπαξοι** (Gr, I.): (1660) *Puel* (Antiparo)¹⁶.

Apméa -> Mudanya

Apmée -> Mudanya

? **Apano Lagadia** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* .
s. Cato Lagadia.

Apanōmeria, **Απανομεριά** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Apanomeria).

Apano Potamia -> Potamia (Gr, Naxos)

Apano Sangri -> Sagkri

Apatouria, **Απατούρια** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Aipatia).

Apeiranthos, **Απείρανθος** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Perato).

Aphrodisia -> Geyre

Apocalychni -> Apolychnōn

Apodoulo -> Apodoulou

Apodoulou, **Αποδούλου** (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Apodoulo).

Apoikia, **Αποίκια** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (La Pichia).

Apokorōnas, **Αποκόρωνας** (Gr, Krētē) Wüstung: (1660) *Puel* (Anticorna, Bicorna).

Apollōnia, **Απολλώνια** (Gr, Mēlos): (1699-1702) *Tournefort* (Poloni).

Apollōnia, **Απολλώνια** (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort* (Stavril).

Apolychnōn, **Απόλυχνων** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Apocalychni).

Apsilia -> Ypselou

Arabli Çiftliği (Tr.): (1530) *Curipeschitz* (Harapli).

Karawanserei: (1530) *Curipeschitz* 64.

Arachōba, **Αράχωβα** (Gr): (1675-1676) *Spon* (Arachova).

---

16. Ο περιηγητής συγχέει σε αυτό το σημείο την Αντίπαρο με τους Αντίπαξους.
Der Reisende verwechselt in diesem Fall die Insel Antiparos mit Antipaxoi.

Arachova -> Arachōba

? **Aradus** (Gr, I.): (<1688) *Dapper*.

Arbanites, Αρβανίτες (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Albaniticorio, Αρβανιτιχωριο).

Argaki, Αργάκι (Cy): (<1688) *Dapper* (Argos).

Argentale -> Kimōlos

Argentiera -> Kimōlos

Argentiére -> Kimōlos

Argentiero -> Kimōlos

Argos, Άργος (Gr): (<1687) *Randolph* (2) (Argos).

Argos -> Argaki (Cy)

Argostoli, Αργοστόλι (Gr, Kephallēnia): (1675-1676) *Wheler* (Argostoli), (1737-1740) *Pococke* (Argostoli).

Argui -> [Augōnyma]

Armanli -> Harmanli

Armanly -> Harmanli

Armiro -> Geōrgiupolis

Armoglia -> Armolia

Armolia, Αρμόλια (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Armoglia).

Armutlu (Tr): (1587-1588) *Lubenau* (2) (Bosbornu).

Karawanserei: (1587-1588) *Lubenau* (2) 72, 95.

Arna -> Arnē

Arnacho (di Saline) -> Larnaka

Arnado -> Arnados

Arnados, Αρνάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Arnado).

Arnē, Άρνη (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Arna).

Arnica -> Larnaka

Arta, Άρτα (Gr): (1675-1676) *Spon* (Arta).

Artacui -> Erdek

***Artaqueux** (Gr): (1714-1716) *Lucas* (2).

In: Weiß, 1829: Artaköi.

? **Aschichaer** (Tr): (1648) *Monconys*.

Asparuhovo (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Zenick).

Assarschik -> Vetren

Astypalaia, Αστυπάλεια (Gr, I.): (ca. 1670) *Randolph* (1) (Astypalaia, Stampalia), (<1688) *Dapper* (Astypalea, Stampalia).

Atalantē, Αταλάντη (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Thalanda).

Atalantē, Αταλάντη (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Atalante, Talandi).

Atenē, Ατένη (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Atinati).

Athēna, Αθήνα (Gr): (1579) *Breüning* (Athen), (1585-1602) *Sanderson* (Athins), (1591-1592) *Sommer* (Athen), (ca. 1637) *Tavernier* (Athenes), (<1675) *Guilietière* (1) (Athènes), (1675-1676) *Spon* (Athenes), (1675-1676) *Wheler* (Athens), (<1687) *Randolph* (2) (Athens), (1737-1740) *Pococke* (Athens).

Karawanserei: (1591-1592) *Sommer* 100.

Athènes -> Athēna

Athens -> Athēna

Athins -> Athēna

Ath Kywpri -> Akköprü

Atinati -> Atenē

Attalie -> Antalya

Audēμου, Αυδήμου (Cy): (1737-1740) *Pococke* (Afdim, Aitimo, Audimo).

Audimo -> Audēμου

Augōnyma, Αυγώνυμα (Gr, Chios): [(1699-1702) *Tournefort* (Argoui)].

Ausa -> Havza

Avala (Yu): (1668-1673) *Brown* (Havilleck).

Avusdos -> Naousa (Gr)

Ayasaluk, [Ἐφεσος] (Tr): (1648) *Monconys* (Ephese), (1675-1676) *Spon* (Ephese, Ajasalouc), (1675-1676) *Wheler* (Ephesus, Aja - Sabukk), (1678-1684) *Le Bruyn* (Ephese, Aja Soluk), (1699-1701) *Chishull* (Ephesus), (1699-1702) *Tournefort* (Ephése, Aiasalouc), (1737-1740) *Pococke* (Ajasolouk).

Han: (1699-1701) *Chishull* 23, (1737-1740) *Pococke* II₂, 45.

Aydin (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2) (Guselisar), (1737-1740) *Pococke* (Guzelhissar).

Azar -> Akhisar

B

Baba (Gr) -> Tempē

Baba (Tr) -> Babaeski

Babaeskeesee -> Babaeski

Babaeski (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Babaiski), (1553-1555) *Dernschwam* (Babesky), (1564-1565) *Betzek* (Eschgibaba, Babeschki), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Schibabac), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Eskibaba), (1608-1628) *Mundy* (Babaeskeesee), (1608-1609) *Brandstetter* (Iskibaba), (1621, 1630) *Deshayes* (Babaesqui), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Baba), (1664) *Burbury* (Baba),

(1670-1676) *Covel* (Babbas-cui), (1672-1673) *Galland* (Baba).

Han: (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 377.

Karawanserei: (1587-1588) *Lubenau* (1) 121.

Babaesqui -> Babaeski

Babaiski -> Babaeski

Babbas-cui -> Babaeski.

Babeschki -> Babaeski

Babesky -> Babaeski

Babiloi, Βαβίλοι (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Batili).

Babin Most (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Babinoss).

Babinoss -> Babin Most

Badatschin -> Batočina

Baditzna -> Batočina

Baf(fa) -> Paphos

Baffo -> Paphos

Bagno (*Du Fresne Canaye*: Chercar-**Bagno**-Domnissa) -> Kjustendil

Bagno (*Du Fresne Canaye*: Samokovo-**Bagno**-Berven) -> Kosteneč

Bagnobuono -> Banjska

? **Baïcoui** (Gr): (1665-1669) *Dreux* .

Balamont -> Palamut

Balamuc -> Palamut

Balanga -> Bela Palanka

? **Bala Sopra** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* .

Balat (Tr): (1675-1676) *Spon* (Milet, Palatschia), (1675-1676) *Wheler* (Palatscha)¹⁷.

Balihisar -> Balıkesir

Balıkesir (Tr): (1699-1701) *Chischull* (Balihisar), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Beli Caisser).

Bambouk-kalé -> Pamukkale

Bandirma, [Πάνορμοσ] (Tr): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Palormo), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Palormo, Panormus), (1630-1633) *Stochove* (Palorme), (1737 - 1740) *Pococke* (Panormo).

Banjska (Yu): (1573) *Du Fresne - Canaye* (Bagnobuono).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne - Canaye* 222.

---

17. Με αυτό το όνομα εννοούν τόσο την αρχαία ελληνική πόλη Μίλητο, όσο και το παρακείμενο χωριό Balat. Unter diesem Namen verstand man sowohl die altgriechische Stadt Milētos als auch das nahe liegende zeitgenössische Dorf Balat.

Baraizin -> Paraćin

Barakin -> Paraćin

Barat(z)schin -> Paraćin

? **Barba Nicolo** (Gr, I.): (<1688) *Dapper*.

***Barnabachi** (Tr): (1678-1684) *Le Bruyn*.

In: Weiß 1829: Purnabachi.

Basarich -> Pazaryeri

?**Basculimbei** (Tr): (1675-1676) *Spon*.

Han: (1675-1676) *Spon* I, 291.

s. Basculumbai.

? **Basculumbai** (Tr): (1675-1676) *Wheler*.

Han: (1675-1676) *Wheler* 229.

s. Basculimbei.

Basersack -> Pazardžik

Basileōnoiko, Βασιλεώνοικο (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Basilionica).

Basilico -> Sikyōna

Basilionica -> Basileōnoiko

Basnakioi -> Bosna

Batachin -> Batočina

Batadschin -> Batočina

Bathy, Βαθύ (Gr): (1675-1676) *Spon* (Megalo-Vathi), (1675-1676) *Wheler* (Megalo Bathy, Vathi).

Bathy, Βαθύ (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Vati), (1737-1740) *Pococke* (Vathi).

Baticina -> Batočina

Batili -> Babiloi

Batočina (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Wadissna), (1573) *Gerlach* (Batadschin), (1577-1581) *Schweigger* (Badatschin), (1591-1596) *Wratislaw* (Buditzin), (1608-1628) *Mundy* (Batachin), (1608-1609) *Brandstetter* (Baticina), (1621, 1630) *Deshayes* (Baticina), (1664) *Burbury* (Bodauzin), (1668-1673) *Brown* (Baditzna).

Karawanserej: (1564-1565) *Betzek* 15, (1591-1596) *Wratislaw* 66, (1608-1609) *Brandstetter* 174.

Batsilemme -> Gelembe

Bavonda -> Pagōnda

Bazo -> Paros

Beibazar -> Beypazari

Bela Palanka (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Clissura), (1608-1628) *Mundy*

(Palanca), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Balanga), (1664) *Burbury* (Mussan-Basha-Palanka).

Belazerqua -> Smederevska Palanka

? **Belgers** (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2).

Belgrad -> Beograd

Belgrade -> Beograd

Belgrado -> Beograd

Belica (Bg): (1553-1555) *Dernschwam* (Welicze, Welika).

Beli Caisser -> Balikesir

Bellacherqua -> Kuršumlija

Bellegrad -> Beograd

Bellova -> Belovo

Belovo (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Bellova).

Benado -> Selimpaşa

Beograd (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Krichisch Weissenburg, Weysenburg), (1554-1562) *Busbeck* (Belgrad), (1564-1565) *Betzek* (Griechisch Weißenburg), (1573) *Gerlach* (Griechisch Weissenburg), (1577-1581) *Schweigger* (Belgrado, Griechischweissenburg), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Griechisch-Weissenburgk), (1591-1596) *Wratislaw* (Belgrad), (1608-1628) *Mundy* (Belgrad), (1608-1609) *Brandstetter* (Griegisch Weissenburg), (1621, 1630) *Deshayes* (Belgrade), (1634) *Blount* (Belgrade), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Belgradum, Taurunum, Taurinum), (1664) *Burbury* (Belgrade), (1668-1673) *Brown* (Belgrade).

Han: (1608-1628) *Mundy* 73.

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 14, (1573) *Gerlach* 529, (1587-1588) *Lubenau* (1) 93, (1621, 1630) *Deshayes* 66f, (1668-1673) *Brown* 39.

Berberato, **Βερβεράτο** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Berberato).

Berdimiados, **Μπερδιμιάδος** (Gr, Tēnos): [(1699-1702) *Tournefort* (Pergado)].

Bergama, [Πέργαμος] (Tr): (1675-1676) *Spon* (Pergame, Pergamo), (1675-1676) *Wheler* (Pergamo).

Bergas(c)h -> Lüleburgaz

Bergas(e) -> Lüleburgaz

Bergasi -> Lüleburgaz

Bergasse -> Lüleburgaz

Beroia, **Βέροια** (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Kara Ferye).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 257.

Berven -> Momina Klisura

Bessa, **Βέσσα** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Vesta).

? **Bessajela** (Tr): (1648) *Monconys*.

- Beypazari** (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Beibazar).
Bicorna -> Apokorōnas
Biga, [Πηγαί] (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Buiugnat).
Biki, Bixi (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Viki).
Bileća (Yu): (1573) *Du Fresne - Canaye* (Bileche).
Karawanserei: (1573) *Du Fresne - Canaye* 220.
Bileche -> Bileća
Binadiss -> Selimpaşa
Binck Cschickme -> Büyük Çekmece
Binck Tschickhme -> Büyük Çekmece
Bioucchekmege -> Büyük Çekmece
Birghée -> Birgi
Birgi (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Birghée).
Han: (1699-1701) *Chishull* 18.
Birobascha -> Piri Pasa Köy
Biro Pascha -> Piri Pasa Köy
Bitola, [Μοναστήρι] (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Manastir), (1668-1673) *Brown* (Monaster, Toli).
Karawanserei: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 153.
Biug Czekmese -> Büyük Çekmece
*Blaudon (Tr): (1648) *Monconys* .
In: Weiß 1829: Baluadin.
Bodauzin -> Batočina
Bodrou -> Bodrum
Bodrum, [Ἀλικαρνασός] (Tr): (1655-1659) *Thevenot* (1) (Bodrou), (1675-1676) *Spon* (Halicarnasse, Boudron), (1737-1740) *Pococke* (Bodrum, Teos)¹⁸.
Bogge-Addasi -> Bozcaada
Bogguar (Klein Palanka) -> Grocka
Bogguar (Gros Balanka) -> Smederevska Palanka
Boiuk Chesmegi -> Büyük Çekmece
Bōlax, Βόλαξ (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Volacos).
Bolissos, Βολισσός (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Volisso), (1737-1740) *Pococke* (Volisso).
Bolos, Βόλος (Gr): (<1679) *Guilletière* (2) (Volo).

---

18. Το Bodrum είναι η αρχαία Αλικαρνασός και όχι η Τέος. Bodrum ist eigentlich nicht das alte Teos sondern das alte Halikarnassos.

- Bolu** (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Borla).
- Bondour** -> Burdur
- Borgas** -> Lüleburgaz
- Borgatsch** -> Lüleburgaz
- Borla** -> Bolu
- Borsa** -> Bursa
- Bosbornu** -> Armutlu
- Bosciada** -> Bozcaada
- Bosh Adasi** -> Bozcaada
- Bosna** (Tr): (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Basnakioi, Bosnakioi).
- Bosnakioi** -> Bosna
- Bothō, Βόθω** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Votona).
- Boudron** -> Bodrum
- ? **Bougon** (Tr): (1648) *Monconys* .
- bouiouc Kupri** -> Büyük Çekmece
- Bouiouck Tshesmega** -> Büyük Çekmece
- Bouja** -> Buca
- Bouni, Βουνί** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Vouni).
- Bounos, Βουνός** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Vounos).
- Bourgas** -> Lüleburgaz
- Bourkōtē, Βουρκωτή** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Vurcorti).
- Bourliōtes, Βουρλιώτες** (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Vourlotes, You-
λοτες).
- Bourou** -> Lagos
- Boursa** -> Bursa
- Bourse** -> Bursa
- Boursia** -> Bursa
- Boutdouc** -> Bozüyük
- ***Bozacgée** (Tr): (1699-1701) *Chishull* .
In: Kiepert 1902-1906: Duz Aktsche.
- ? **Bozak** (Tr): (1648) *Monconys*.
- Boz Bywgk** -> Bozüyük
- Bozcaada**, [Τένεδος] (Tr, I.): (1591- 1592) *Sommer* (Tenedos), (1596) *Moryson* (Tenedos), (1610-1611) *Sandys* (Tenedos), (1630-1633) *Stochove* (Tenedos), (1665-1669) *Dreux* (Ténédos), (ca.1670) *Randolph* (1) (Tenedos, Bosh Adasi), (ca. 1671) *Grelot* (Tenedos), (1675-1676) *Wheler* (Tenedos), (<1688) *Dapper* (Tenedos, Bogge Addasi), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Tenedos, Bosciada), (1737-1740) *Pococke* (Tenedos, Tenedus).
- Boz Gywgck** -> Bozüyük

- Bozüyük** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Boz Gywgck, Boz Bywgk), (1699-1702) *Tournefort* (Boutdouc).
- Branas, Βρανάς** (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Vrania)
- Bravodia** -> Provadija
- Brazzo di Maina** -> Gerolimenas
- Breba** -> Dobrova
- Breznik** (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Presnickh).
- Brices** -> Bryses
- Bromlaka** -> Dromolaxia
- Brousa** -> Bursa
- Brousse** -> Bursa
- Brouza** -> Bursa
- Brrgass** -> Lüleburgaz
- Brthbali** -> [Varvarin]
- Bruza** -> Bursa
- Bryses, Βρύσες** (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Brices).
- Buca** (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2) (Bouja).
- Buditzin** -> Batočina
- Bugkahr** -> Lüleburgaz
- Buikchegmeghy** -> Büyük Çekmece
- Buiugnat** -> Biga
- ? **Bujek** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.
- Bujuck Seckmeseck** -> Büyük Çekmece
- ? **Bulga** (Tr): (1591-1596) *Wratislaw*.
- Bünck** -> Smederevska Palanka
- ? **Bungarbasci** (Tr): (1693-1699) *Gemelli*.
- Burdur** (Tr): (1714 -1716) *Lucas* (2) (Bondour).
- Burgadus** -> Kumburgaz
- Burgas** -> Lüleburgaz
- Burgaz** -> Lüleburgaz
- Bursa**, [Προῦσα] (Tr): (1496-1499) *Harff* (Burtzia), (1547-1549) *Belon* (Bourse), (1573) *Gerlach* (Prusa, Bursa), (1579) *Breüning* (Prusa, Bursa), (1579-1583) *Newberie* (Borsa), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Prussa), (1630-1633) *Stochove* (Bourse), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Bourse), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Bourse), (1675-1676) *Spon* (Prousa, Boursia, Bursa), (1675-1676) *Wheler* (Prusia, Bursia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Bursa, Bruza, Brouza, Bursia), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Bursa, Prusa), (1699-1701) *Chishull* (Prusa ad Olympum), (1699-1703) *Lucas* (1) (Brousse), (1699-1702) *Tournefort* (Pruse, Prouse), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Brousse), (1737 -1740) *Pococke* (Boursa).

Han: (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 277 ff., 284 f. / (2) 167f., (1675-1676) *Spon* I, 280, (1675-1676) *Wheler* (216), (1693-1699) *Gemelli Careri* 239, (1699-1701) *Chischull* 50, (1699-1703) *Lucas* (1) II, 129, (1737 -1740) *Pococke* II₂, 124.

Karawanserei: (1573) *Gerlach* 259, (1587-1588) *Lubenau* (2) 75, (1699-1702) *Tournefort* III, 340.

Bursia -> Bursa

Burtzia -> Bursa

Busmanci (Bg): (1591-1596) *Wratislaw* (Bossen).

Büyük Çekmece, [Πήγιον] (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Erster Ctzeckhmetze, Erste Zeckhmetze), (1553-1555) *Dernschwam* (Biug Czekmese), (1564-1565) *Betzek* (Binck Tschickhme, Binck Cschickme), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Ponte grande), (1573) *Gerlach* (Pontegrand, Groß Rigium, Großbrück), (1577-1581) *Schweigger* (Pontigrando), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Ponte grande), (1591- 1592) *Sommer* (Ponto Grande), (1591-1596) *Wratislaw* (Ponte grande), (1608-1628) *Mundy* (Ponto Grande), (1608-1609) *Brandstetter* (Pontigrando), (1621-1630) *Deshayes* (Bioucchekmege), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Bujuk Seckmeseck, Große Brück), (1664) *Burbury* (Ponte grande), (1665-1669) *Dreux* (Ponte Grande), (1670-1676) *Covel* (Ponte grande), (ca. 1671) *Grelot* (Grandpont, Bouiouck Tshesmega, bouiouc Kupri), (1672-1673) *Galland* (Ponte grande, Boiuk Chesmegi), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Checkmangia), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Pontigrandi), (1737 -1740) *Pococke* (the great bridge).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 152, (1670-1676) *Covel* 178.

Herberge: (1573) *Gerlach* 507.

Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 28 f., (1573) *Du Fresne-Canaye* 231, (1587-1588) *Lubenau* (1) 128, (1608-1609) *Brandstetter* 122, (1714 - 1716) *Lucas* (2) I, 23.

Büyük Karistiran (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Caristran, Kharistra), (1553-1555) *Dernschwam* (Karistran), (1591-1596) *Wratislaw* (Karisra), (1608-1628) *Mundy* (Caristan), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Karisteran), (1664) *Burbury* (Caristeran), (1670-1676) *Covel* (Karesteran), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Calestran).

Han: (1670-1676) *Covel* 183.

Karawanserei: (1530) *Curipeschitz* 56.

Bytilo -> Oitylo

C

? **Cabonez** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Cacro -> Krokos

Cafza -> Havza

Cajnice (Yu) (1573) *Du Fresne-Canaye* (Chanissa).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne-Canaye* 221.

Calamaria -> [Kallimasia]

Calamata -> Kalamata

Calamoti -> Kalamōtē

Calantra -> Chalandra

Calchi -> Chalkē (Gr, I)

Calestran -> Büyük Karistiran

Calepo -> Chalepa

Calimatia -> Kallimasia

Calives -> Kalybes

Callipoli(s) -> Gelibolu

Callipoly -> Gelibolu

Calojero -> Kalogeros

Calopodia -> Kalapodi

Caloxylo -> Kaloxylos

Cambia -> Kampia

Camburgas -> Kumburgaz

Campo -> Kampos

Çanakkale, [~Αβυδος] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Abydos), (1610-1611) *Sandys* (Abydos), (ca. 1671) *Grelot* (Abydos), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Abido).

? **Cancoly** (Tr): (ca 1637) *Tavernier*.

Candea -> Krētē

Candia -> Ērakleio, Krētē

Candie -> Ērakleio, Krētē

Candien -> Ērakleio

Candija -> Krētē

Candy -> Krētē

Canea -> Chania

Canée -> Chania

? **Caovac** (Tr): (1648) *Monconys*.

Capandriti -> Kapandriti

Capiderwent -> Klisura

?**Capligi** (Tr): (1675-1676) *Spon*

Caprajes -> Pserimos

Capsa -> Havza

Carabonar -> Grudovo

Carabournou -> Karaburun

Carabusa -> Gramvousa

Caragaci -> Karaağaç

Carahissar -> Afyon Karahisar

***Carajesu** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Karadjesu.

Carcado -> Karkados

Carchi -> Chalki (Gr, Naxos)

Carchiose -> [Karphas]

Çardak (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Sardac), (1699-1701) *Chishull* (Jerdack).

Cardamila -> Kardamyla

Cardamilé -> Kardamylē

Cardamilla -> Kardamyla

Cardiani -> Kardianē

***Carea** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

In: Weiß 1829: Karia.

Caries -> Karyes

Caristeran -> Büyük Karistiran

Caristus -> Karystos

Carlovassi -> Karlobasi

Carmandick -> Harmanli

Carmesal -> Karamürsel

Caronia -> Kourounia

Carparia -> Kapparia

Carpass -> Rizokarpaso

Carpatho -> Karpathos

Carralla -> Karahöyük

Carsa -> Gerze

Cartali -> Kartal

Carterado -> Karterados

***Carura** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Karura (Wüstung).

Casafani -> Kazaphani

Casanpasha Palanca -> Smederevska Palanka

- Caschia** -> Phylē
Casilik -> Kazıklı
 ? **Casonesi** (Gr, Samos): (1737-1740) *Pococke*.
Casos -> Kasos
Cassio -> Kasos
Castania -> Kastania (Gr, Samos)
Castaniez -> Kastanies (Gr, Andros)
Castel Rosso -> Karystos
Castel(lo) Rosso -> Kastellorizo
Castle Tornese -> Chlemoutsi
Castri -> Delphoi
Castro -> Thēra (Gr, Thēra)
Casunchiuprî -> Uzundžovo
Catabate -> Kalampaktasia
 ***Cataclisma** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.
     In: M.E.E. 1934: Κάτω Κλύσμα.
 ? **Catadia** (Gr): (1737-1740) *Pococke*.
Cataracti -> Katarraktēs
Catavati -> Katabatē
 ? **Cateriî** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.
Caterino -> Katerinē
 ? **Cato Lagadia** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.
Cato Potamia -> Potamia (Gr, Naxos)
Cato Sangri -> Sagkri
Catschanich -> Kačanik
Cavalla -> Kabala
Cavalle -> Kabala
Çavuşdan (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Czomschuran), (1579-1583) *Newberie* (Sowedegan).
Cayali -> Filevo
 ? **Cayalucke** (Bg): (1608-1628) *Mundy*.
Cazerado -> Chantzirados
Cea -> Kea
 ? **Cenepolis** (Gr): (<1675) *Guilletière* (1).
Cephalenia -> Kephallēnia
Cephalonia -> Kephallēnia
Céphalonie -> Kephallēnia
Carasonte -> Giresun
Ceraunia -> Kyrēneia

- Cerigo** -> Kythēra
Cerigotto -> Antikythēra
Cérigue -> Kythēra
Cerines -> Kyrēneia
Černica (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Serniza), (1585) *Austell* (Chiernisa).
Cervi -> Elaphonēsos
Cevisia -> Kēphisia
? Chabangi (Tr): (ca.1637) *Tavernier*.
Chachan -> Keşan
Chalandra, Χαλάνδρα (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (*Calantra*).
Chalcanich -> Kačanik
Chalcia -> Chalkē (Gr, I.)
Chalcis -> Chalkida
Chalepa, Χαλέπα (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (*Calepo, Καλέπο*)
Chalkē, Χάλκη (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (*Chalcia, Calchi*).
Chalki, Χαλκί (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (*Carchi*).
Chalkia -> Chalki
Chalkida, Χαλκίδα (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (*Negroponto*), (ca.1670) *Randolph* (1) (*Chalkis, Egriboz*), (1675-1676) *Spon* (*Chalkis*), (1675-1676) *Wheler* (*Negropont, Egripus*), (<1688) *Dapper* (*Chalcis, Negroponte*), (1737-1740) *Pococke* (*Egripus*).
Chalkio, Χαλκίο (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (*Charkios*).
Chalkis -> Chalkida
Chamaleore -> Chamaleuri
Chamaleuri, Χαμαλεύρι (Gr, Krētē): (1737-1740) *Pococke* (*Chamaleore*).
? Changlee (Tr): (1675-1676) *Wheler*.
Chania, Χανιά (Gr, Krētē): (1588-1589) *Kiechel* (*Canea*), (1591- 1592) *Sommer* (*Canea*), (1610- 1611) *Sandys* (*Canea*), (1660) *Puel* (*Canea*), (ca.1670) *Randolph* (1) (*Canea*), (<1679) *Guilletière* (2) (*Canée*), (<1688) *Dapper* (*Kanea*), (1699-1702) *Tournefort* (*Canée*), (1737 -1740) *Pococke* (*Canea*).
Chanissa -> Cajnice
Chantzirados, Χαντζιράδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (*Cazerado*).
Charamenitis -> Ypsēlantēs
? Charami (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.
Charkios -> Chalkio
Chata -> Foča
Checkmangia -> Büyük Çekmece
Cheiro -> Keros
Cepido -> Tsipido

Cheramoti -> Keramōtē

Chercar -> Krklija

? **Chercez** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Cherchisea -> Kirklareli

Chiarenza -> Kyllēnē

Chiernisa -> Černica

***Chiflic** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Kiepert 1902-1906: Ah Aga Tschiftligi.

Chilia -> Killia

? **Chillema** (Tr): (1675-1676) *Wheler*.

? **Chilta** (Cy): (1737-1740) *Pococke*.

China -> Cine

Chio -> Chios

? **Chiores** (Gr): (<1675) *Guillette* (1).

Chios, Χίος (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Chio), (1551) *Nicolay* (Chio), (1573) *Du Fresne - Canaye* (Χίος), (1577-1581) *Schweigger* (Chium, Etalia, Sakis, Chio), (1579) *Breüning* (Scio, Chio, Sakis), (1585-1602) *Sanderson* (Sio), (1588-1589) *Kiechel* (Scio), (1591- 1592) *Sommer* (Scio), (1596) *Moryson* (Zio), (1610-1611) *Sandys* (Sio), (1630-1633) *Stochove* (Chio, Sakizada), (ca. 1637) *Tavernier* (Scio), (1648) *Monconys* (Chio), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Chio), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Chio, Sakizadasi), (ca.1670) *Randolph* (1) (Scio, Chios), (1675-1676) *Wheler* (Scio), (1678-1684) *Le Bruyn* (Scio), (<1688) *Dapper* (Chios, Chio, Scio, Sakezadas, Sakes-adasi), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Scio), (1693-1695) *Wintergerst* (Chios), (1699-1703) *Lucas* (1) (Chio), (1699-1702) *Tournefort* (Scio), (1737 -1740) *Pococke* (Scio, Kio, Cio).

Chisamo -> Kissamos

Chiteon -> Kiti

Chiti -> Kiti

Chitro -> Kitros

Chium -> Chios

Chiurlich -> Çorlu

Chlemoutsī, Χλεμούτσι (Gr) Wüstung: (1675-1676) *Wheler* (Clemouzzi), (<1687) *Randolph* (2) (Castle Tornese, Clomutch).

Choorloo-> Çorlou

Chōra, Χώρα (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Cora, Χώρα), (1737 -1740) *Pococke* (Cora).

Chora (Tr) -> Hosköy

Chortiatēs, Χορτιάτης (Gr) Wüstung¹⁹: (1714-1716) *Lucas* (2) (Courtiache).

? **Chouli**: (1675-1676) *Spon*, (1675-1676) *Wheler*

Chourlan -> Çorlu

Chourlou -> Çorlou

*Christiana (Gr, I.): (1579) *Breüning (Christiana)*, (<1688) *Dapper (Christiana)*.

In: Weiß 1829: Christiana (Ascania).

Churdy -> Çorlu

Chypre -> Kypros

Chysamo -> Kissamos

Chythera -> Kythēra

Chytherea -> Kythraia

Cia -> Kea

Cicalada -> Skalados

Cicerigo -> Antikythēra

Cigalado -> Sgalados

Cine (Tr): (1737- 1740) *Pococke (China)*.

Cio -> Chios

Ciorlù -> Çorlu

Ciorlúh -> Çorlu

Cipro -> Kypros

Cira -> Kythnos

Circui -> Piro

Cirenes -> Kyrēneia

Cirigo -> Kythēra

Cirigoto -> Antikythēra

Cisternia -> Ysternia

Cis(s)derven(d)t -> Momina Klisura

Citi(um) -> Kiti

Clazomene -> Urla

Clemouzzi -> Chlemoutsi

? **Clesicui** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

Clochina -> [Gytheion]

Clomotza -> Smederevska Palanka

Clomutch -> Chlemoutsi

Cochilu -> Kochylou

Cocino -> Kokkino

---

19. Βρισκόταν περίπου 3,5 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του σημερινού ομώνυμου χωριού. Es befand sich ca. 3,5 Km südöstlich des heutigen gleichnamigen Dorfes.

- Cogne** -> Konya
Cogni -> Konya
Coitina -> Prva Kutina
Cola(r) -> Kolari
Colare -> Kolari
Collar -> Kolari
Colossé -> Kolossi
Colouri -> Salamina
Comiado -> Koumniados
Comiaqui -> Komiakē
Commarea -> Koumaradaioi
? Commerciaco (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort*.
Commercine -> Komotēnē
Comonava -> Kumanovo
Conia -> Konya
Conopoli -> Kounoupelli
Conosch -> Konuš
Constantinoble -> İstanbul
Constantinopel -> İstanbul
Constantinopl(e) -> İstanbul
Constantinopoli -> İstanbul
Constantinopolj -> İstanbul
? Conucha (Cy): (1610-1611) *Sandys*.
? Convallie: (1656-1658) *Hiltebrandt*.
Coos -> Kōs
Cora -> Chōra (Gr, Samos)
Corfinium -> Kerkyra
Corfou -> Kerkyra
Corfu -> Kerkyra
Corinth(e) -> Korinthos
Corintho(s) -> Korinthos
Çorlu (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Ctzorlii, Zorlli), (1553-1555) *Dernschwam* (Tschorlu), (1554-1562) *Busbeck* (Chiurli), (1564-1565) *Betzek* (Schurli, Schurly), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Chiurlich), (1573) *Gerlach* (Tschurli), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Czurli, Chiruli), (1591-1596) *Wratislaw* (Churdy), (1608-1628) *Mundy* (Choorloo), (1608-1609) *Brandstetter* (Tzurli, Szurli), (1621, 1630) *Deshayes* (Chiourli), (1634) *Blount* (Churlo), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Chourlan), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Sourla, Chiurli, Schourlou), (1664) *Burbury* (Chiurlu), (1670-1676) *Covel* (Ciorlüh), (1672-1673) *Galland*

(Chourlou, Churlu, Tschourlou), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Ciorlù), (1737 - 1740) *Pococke* (Chourley).

Han: (1634) *Blount* 23 , (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 374, (1656-1658) *Hiltebrandt* 112 f., 152, (1672-1673) *Galland* I, 88 / II, 70.

Herberge: (1573) *Gerlach* 514.

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 21, (1587-1588) *Lubenau* (1) 123.

Spital: (1573) *Du Fresne-Canaye* 231, (1608-1609) *Brandstetter* 121, (1634) *Blount* 23.

Coron -> Korōnē

? **Corotta** (Gr): (<1675) *Guillette* (1).

Cortal -> Kartal

Cos -> Kōs

Costanitzá Wana -> Kostenec

Costou -> Kōstos

Cotichi -> Kotychi

Cotichy -> Kotychi

Coucadaey -> Kuşadası

Couchiouc Chekmege -> Küçük Çekmece

? **Couchoucherado** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Couclech -> Kouklia

Cougliá -> Kouklia

Coujoujac -> Kusucak

Coulouri -> Salamina

Courelí -> Agios Nikolaos Kourelí

Cournocorio -> Kourounochōri

Courougoulgi -> Gölcük

Courougoulgy -> Gölcük

Courougouli -> Gölcük

Courtiache -> Chortiatēs

Cousada -> Kuşadası

Cous-adasi -> Kuşadası

Couscherderrom -> [Çukurhisar]

Cozonara -> Xinara

Creobrisi -> Krya Brysē

Crete -> Krētē

Critza -> Kritsa

? **Croio** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

Crucesme -> Kuričesma

Crushovatz -> Kruševac

- Crveni Breg** (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Zernovo Bregu).
Ctzaribrod -> Dimitrovgrad
Ctzorlii -> Çorlu
Cuchuk Chekmagé -> Küçük Çekmece
Çukurhisar (Tr): [(1579-1583) *Newberie* (Couscherderrom)].
Karawanserei: [(1579-1583) *Newberie* 1419].
Cumi -> Kōmē
Cunij -> Konya
Cupa -> Episkopē
Curiczema -> Kuričesma
Curiungiuch -> Gölcük
Curizesmen -> Kuričesma
Cursumnè -> Kuršumlja
Curut Chisme -> Kuričesma
Cuticado -> Ktikados
Cyllene -> Kyllēnē
Cyparissa -> Kyparissia
Cypre -> Kypros
Cyprus -> Kypros
Cypsala -> Sapes
Cysamum -> Kissamos
Cysamus -> Kissamos
Cytherea -> Kythraia
Cytheria -> Kythraia
Cythnos -> Kythnos
Czari brod -> Dimitrovgrad
Czomschuran -> Çavuşdan
Czurli -> Çorlu

D

- Dali, Δαλί** (Cy): (<1688) *Dapper* (Idalium, Dali).
Damala -> Damalas
Damalas, Δαμαλάς (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Damala).
Damariona -> Damariōnas
Damariōnas, Δαμαριώνας (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Damariona).

Damartal -> Damasta

Damasta, Δαμάστα (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Damasta), (1737 - 1740) *Pococke* (Damartal).

Han: (1737 -1740) *Pococke*, II₁, 258.

Danaio -> Danakos

Danakos, Δαναός (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Danaio).

*Daphnédes (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort*.

In: Spratt 1865: Daphnes

Daphnō, Δαφνώ (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Daphnona).

Daphnona -> Daphnō

Dardarbastek -> Pazardžik

Dattabasar -> Pazardžik

Dauleia, Δαύλεια (Gr): (1675-1676) *Spon* (Daulia).

Daulia-> Dauleia

Delo -> Dēlos

Dēlos, Δήλος (Gr, I.): (1596) *Moryson* (Delo), (1630-1633) *Stochove* (Delos), (ca.1670) *Randolph* (1) (Dellos), (1675-1676) *Spon* (Delos, Dili), (<1688) *Dapper* (Delos, Sdilis), (1699-1702) *Tournefort* (Delos).

Dellos -> Dēlos

Delphes -> Delphoi

Delphoi, Δελφοί (Gr): (1675-1676) *Spon* (Delphes, Castri), (1675-1676) *Wheler* (Castri, Delphos).

Han: (1675-1676) *Spon* II, 62.

Delphos -> Delphoi

Demotica -> Didymoteicho

Denizley -> Denizli

Denizli (Tr): (1714 -1716) *Lucas* (2) (Denyzely), (1737 -1740) *Pococke* (Denizley).

Denyzely -> Denizli

*Derricui (Tr): (1699-1701) *Chishull*.

In: Weiß 1829: Derekoi.

Derwend -> Ražanj

Develis -> Develiyenice

Develiyenice (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2) (Develis).

Dgelembé -> Geleembe

Dhidhima -> Mesa Didyma

Dia, Δία (Gr, I): (<1688) *Dapper* (Standia).

Didymoteicho, Διδυμότειχο (Gr): (1737 -1740) *Pococke* (Demotica).

Digirmenlick -> Mēlos.

? **Dikeiltz** (Tr): (1556-1559) Müntzer.

Dili -> Dēlos

Dili -> Rēneia

Dil iskelesi (Tr): (1579-1583) Newberie (Skell).

? **Diminia** (Gr): (1675-1676) Wheler.

Dimitrovgrad (Yu): (1553-1555) Dernschwam (Ctzaribrod, Czari brod), (1564-1565) Betzek (Hanibrod), (1573) Gerlach (Terebrodt, Saribrod), (1591-1596) Wratislaw (Czamrod) .

***Dimotico** (Tr): (1699-1701) Chichull .

In: Weiß 1829: Dimitoka . Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο.1986 σχ. 16: Διδυμότειχον.

Diocarea -> Dyo Chōria

? **Disado** (Gr, Tēnos): (1699-1702) Tournefort .

Distomo, Δίστομο (Gr): (1675-1676) Spon (Distomo).

Dix Saints -> Agioi Deka

Doblissa -> Stanke Dimitrov

Dobritza -> Dobrosane

Dobrosane (Yu): (1573) Du Fresne-Canaye (Dobritza).

Karawanserei: (1573) Du Fresne-Canaye 224.

Dobrova (Yu): (1573) Du Fresne-Canaye (Breba).

? **Dogana** (Tr): (1693-1699) Gemelli Careri.

Domnissa -> Stanke Dimitrov

Donji Livoč (Yu): (1530) Curipeschitz (Livotz).

Donousa, Δονούσα (Gr, I.): (1699-1702) Tournefort (Stenosa).

? **Doui Castelli** (Gr, Tēnos): (1699-1702) Tournefort.

Dragoman (Bg): (1564-1565) Betzek (Tragomanskj), (1573) Gerlach (Tragomanli), (1577-1581) Schweigger (Tragomanli), (1587-1588) Lubenau (1) (Dragomanli), (1608-1609) Brandstetter (Dragoman), (1621, 1630) Deshayes (Dragoman), (1656-1658) Hildebrandt (Dragoman, Trajiomanli).

Han: (1656-1658) Hildebrandt 161.

Dragomanli -> Dragoman

Dragoula -> Tragoulas

Dramish -> Paralia Aulidos

Drinop(e)l -> Edirne

Drinopl -> Edirne

Dromolaxia, Δρομολαξία (Cy): (1737 -1740) Pocke (Bromlaka).

Dryopis, Δρυπίς²⁰ (Gr, Kythnos): (1699-1702) Tournefort (Silaca).

---

20. Στην κοινή γλώσσα απαντά και ως Σύλλακας. In der Volkssprache heißt es auch Syllakas.

Dscupry -> Svilengrad

Dubrovnik (Yu): (1573) *Du Fresne – Canaye* (Ragusa), (1585) *Austell* (Ragusa), (1666 - 1670) *Troilo* (Ragusa), (1693-1695) *Wintergerst* (Dubrovnik).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne - Canaye* 219.

Durazzo -> Durrësi

Durguthli -> Turgutlu

Durrësi (Al): (1666-1670) *Troilo* (Durazzo).

Dyo Chōria, Δύο Χωριά (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Diocarea).

E

Eceabat, [Μάδητος] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Maito).

Echnich -> Ekinlik

Edessa, Έδεσσα (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Vodina).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 240.

? **Edilli** (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi*.

Edirne, [Ἰδριανούπολις] (Tr): (1496-1499) *Harff* (Andrinopel, Andrenoepel), (1530) *Curipeschitz* (Drinopl), (1551) *Nicolay* (Adrinopole), (1553-1555) *Dernschwam* (Adrianopolis, Trinapol), (1554-1562) *Busbeck* (Adrianopel), (1556-1559) *Müntzer* (Adrinopoli), (1564-1565) *Betzek* (Adrianopli, Adrianopoli), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Andrinopoli), (1577-1581) *Schweigger* (Adrianopel, Edrene), (1585) *Austell* (Andrinopoli), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Adrianopel), (1591-1596) *Wratislaw* (Adrianopel), (1608-1628) *Mundy* (Adrianople), (1608-1609) *Brandstetter* (Adrianopol) (1621, 1630) *Deshayes* (Andrinople), (1634) *Blount* (Andrinople, Heidriane), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Andrinople, Adrianople, Adrinople), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Adrianopel), (1664) *Burbury* (Adrianople), (1665-1669) *Dreux* (Andrinople), (1670-1676) *Covel* (Adrianople), (1672-1673) *Galland* (Andrinople), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Adrianopoli, Andrinopoli, Adrianopolis, Edirne), (1699-1701) *Chishull* (Adrianople), (1737 -1740) *Pococke* (Adrianople).

Han: (1591-1596) *Wratislaw* 87, (1634) *Blount* 21 ff., (1737-1740) *Pococke* II₂,140.

Herberge: (1577-1581) *Schweigger* 49.

Karawanserei: (1530) *Curipeschitz* 55, (1553-1555) *Dernschwam* 24f, (1564-1565) *Betzek* 20, 49, (1573) *Du Fresne-Canaye* 230, (1585) *Austell* II, 196, (1587-1588) *Lubenau* (1) 117.

Spital: (1608-1609) *Brandstetter* 121.

Edrene -> Edirne

Efes, [Ἐφεσος] (Tr): (1648) *Monconys* (Ephese), (1675-1676) *Wheler* (Ephesus, Aja - Sabukk), (1678-1684) *Le Bruyn* (Ephese, Aja Soluk), (1699-1701) *Chishull* (Ephesus), (1699-1702) *Tournefort* (Ephése, Aiasalouc), (1737 - 1740) *Pococke* (Ajasolouk).

Han: (1699-1701) *Chishull* 23, (1737 - 1740) *Pococke* II₂, 45.

Egina -> Aigina

Egkares, **Ἐγκαρές** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Engarez).

Egriboz -> Chalkida

Egribugia -> Kozanē

Egridir (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Igridy).

Egripos -> Chalkida

Egripos -> Eubolia

Egripos -> Chalkida

Eiland Marmora -> Marmara Adası

? **Einakle** (Tr): (1648) *Monconys*.

Ekinlik (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Echnich).

Elaphonēsos, **Ελαφώνησος** (Gr, I.): (<1675) *Guilletière* (1) (Cervi, Platanistuntes).

Elassōna, **Ελασσόνα** (Gr): (1668-1673) *Brown* (Alessone, Alessan).

Elata, **Ελάτα** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Elata).

Elbasani (Al): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Elbassan).

Elbassan -> Elbasani

Elchilée -> Elçili

Elçili (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Elchilée).

Eleusina, **Ἐλευσίνα** (Gr): (ca.1670) *Randolph* (1) (Termia, Eleusine), (1675-1676) *Spon* (Eleusis, Lepsina), (1675-1676) *Wheler* (Eleusis, Lepsina, Lepsina), (1737-1740) *Pococke* (Lessina).

Eleusine -> Eleusina

Eleusis -> Eleusina

? **Elgen** (Tr): (1648) *Monconys*.

Elimpi -> Olympoi

Eliry -> Ereğli

Elis -> Gastounē

Emporeio, **Ἐμπορειό** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Emporio, Nebrio).

Emprosneros, **Ἐμπρόσνερος** (Gr, Krētē): (1737-1740) *Pococke* (Prosnero).

Emomna -> Emona

Emona (Bg): (1579-1583) *Newberie* (Emomna).

Emporio -> Emporeio

***Enadieh** (Gr, Κρήτη): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Enadich

? **Enai** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

Endros -> Andros

Engarez -> Egkares

Engour -> Ankara

? **Enguichar** (Tr): (1648) *Monconys*.

Ephese -> Ayasaluk, Efes

Ephesus -> Ayasaluk, Efes

Episcopi(a) -> Episkopē (Cy)

Episkopē, Επισκοπή (Gr): (ca.1670) *Randolph* (1) (Cupa).

Episkopē, Επισκοπή (Cy): (1610-1611) *Sandys* (Episcopia), (1737 -1740) *Pococke* (Episcopi).

Episkopeio, Επισκοπειό (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Piscopio).

? **Epoloto** (Gr): (1591- 1592) *Sommer*.

Erakleia, Ηράκλεια (Gr, I.): (1699-1702) *Tournefort* (Raclia).

Erakleio, Ηράκλειο (Gr, Κρήτη): (1496-1499) *Harff* (Candea), (1577-1581) *Schweigger* (Candia), (1588-1589) *Kiechel* (Candia), (1591-1592) *Sommer* (Candien), (1596) *Moryson* (Candia), (1610-1611) *Sandys* (Candia), (1666-1670) *Troilo* (Candia), (ca.1670) *Randolph* (1) (Candia), (<1675) *Guilletière* (1) (Candie), (<1688) *Dapper* (Kandia), (1699-1702) *Tournefort* (Candie), (1737-1740) *Pococke* (Candia).

Erdek, [Ἄρτάκη] (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Artacui).

Ereğli, [Ποντοηράκλεια] (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Penderachi, Ereğri), (1737-1740) *Pococke* (Eliry).

Eregri -> Ereğli

Eretreia, Ερέτρια (Gr): (<1688) *Dapper* (Eretria, Rocho).

Eriklice (Tr): (1675-1676) *Spon* (Heraclissa), (1675-1676) *Wheler* (Heraclissa).

Ermen Pazargik -> Pazaryeri

Ernica -> Larnaka

Erste(r) Zeckhmetze -> Büyük Çekmece

Erylis -> Marmara Ereğlisi

Erysthea -> Peristerōna

? **Erythraea** (Tr): (1675-1676) *Wheler*.

Eshelleck -> Stalac

Eskibaba -> Babaeski

Eskihisar (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Eskihissar).

Eskihissar -> Eskihisar

? **Eskiupjee** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

? **Esoreo, Εσοροεο** (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort*.

Esquy Attalia -> Antalya

Etalia -> Chios

Euboea -> Euboea

Euboeia, Εύβοια (Gr): (1579) *Breüning* (Negreponte, Euboea), (ca.1670) *Randolph* (1) (Negro ponte), (<1688) *Dapper* (Eubea, Negroponte, Egripos).

Exampela, Εξάμπελα (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort* (Xambela).

Exō Didyma, Έξω Δίδυμα (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Oxodidhima).

F

Falica -> Phellos

Fallatado -> Phalatados

[Falup] -> Vakarel

Famago(u)sta -> Ammochōstos

Famag(o)uste -> Ammochōstos

Feres, Φέρες (Gr): (1714-1716) *Lucas* (2) (Ferré, Feret).

Feret -> Feres

Ferré -> Feres

Filevo (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Sirovitza), (1564-1565) *Betzek* (Geigiali, Ichiali), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Kagiali), (1608-1609) *Brandstetter* (Kajaly), (1621, 1630) *Deshayes* (Cayali).

Filipado -> Philippados

Filipolis-> Plovdiv

Filippopoli -> Plovdiv

Filoti -> Philoti

Filurina -> Flōrina

Fita -> Fyta

Flacia -> Phlatsia

Flōrina, Φλώρινα (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Florine), (1668-1673) *Brown* (Filurina).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 162.

Florine -> Flōrina

Foça, [Φώκαια] (Tr): (1630-1633) *Stochove* (Foge), (1675-1676) *Wheler* (Phocaea, Palea-Foia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Fotia Vecchia), (1693-1699)

Gemelli Cereri (Focia, Foggia).

Foča (Yu): (1556-1559) *Müntzer* (Chata), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Foscia), (1585) *Austell* (Focea).

Karawanserej: (1573) *Du Fresne-Canaye* 221.

Focea -> Foča

Foçia -> Foça

Foge -> Foça

Foggia -> Foça

Foia Nova -> Yenifoça

Forni -> Fournoi

Foscia -> Foča

Fotia Nova -> Yenifoça

Fotia Vecchia -> Foça

Fournoi, Φούρνοι (Gr, I.): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Forni), (1699-1702) *Tournefort* (Fourni).

Fournoi, Φούρνοι (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Fourni).

? **Fraskia** (Gr): (<1675) *Guillette* (1) .

Froschoue -> Preševo

Fyta, Φυντά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Fita).

G

Gaidouronēsi, Γαΐδουρονήσι (Gr, I): (1579) *Breüning* (Galdero).

Galadia -> Galateia

Galateia, Γαλάτεια (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Galadia).

Galdero -> Gaïdouronēsi

Galēnē, Γαλήνη (Cy): (1556-1559) *Müntzer* (Gallin).

Galipoli -> Gelibolu

Gallin -> Galēnē

Gallipoli -> Gelibolu

Gallipolis -> Gelibolu

Gamlech -> Gemlik

Garachan -> [Yalnizçam]

Garboug -> Grambousa

Gasko (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Guasc).

Karawanserej: (1573) *Du Fresne-Canaye* 220.

Gasserluck -> Grocka

Gaston -> Gastounē

Gastounē, Γαστούνη (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Gastouni), (<1687) *Randolph* (2) (Gaston, Elis).

Gaye -> Kayi

Gebise -> Gebze

Gebseh -> Gebze

Gebolle -> Gelibolu

Gebze (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Gevise), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Gebise), (ca. 1637) *Tavernier* (Gebise), (1737 -1740) *Pococke* (Gebseh).

Geigiali -> Filevo

Gelemba -> Gelembē

Gelembē (Tr): (1655-1659) *Thevenot* (1) (Dgelembé), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Dgelembé), (1678-1684) *Le Bruyn* (Batsilemme), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Ialembi), (1699-1701) *Chishull* (Gelemba), (1714-1716) *Lucas* (2) (Quelembō).

Han: (1699-1701) *Chishull* 57.

Gelibolu, [Καλλίπολις] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Galipoli), (1551) *Nicolay* (Gallipoli), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Gallipoli), (1577-1581) *Schweigger* (Callipoli), (1579) *Breüning* (Gallipoli), (1585-1602) *Sanderson* (Galipoli), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Gallipoli), (1588-1589) *Kiechel* (Gallipoli), (1596) *Moryson* (Gallipolis), (1610-1611) *Sandys* (Callipoly, Callipolis), (1630-1633) *Stochove* (Gallipoli), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Galipoli, Gallipoli), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Gallipoli), (1665-1669) *Dreux* (Gallipoli), (ca. 1671) *Grelot* (Galipoli), (1675-1676) *Spon* (Gallipoli), (1675-1676) *Wheler* (Gallipoli), (1678-1684) *Le Bruyn* (Gallipoli), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Gallipoli, Gebolle), (1699-1701) *Chishull* (Gallipoli), (1699-1703) *Lucas* (1) (Gallipoly), (1699-1702) *Tournefort* (Gallipoli), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Gallipoli), (1737 - 1740) *Pococke* (Gallipoli).

Han: (1693-1699) *Gemelli Careri* 163, (1699-1701) *Chishull* 61.

Gemblic -> Gemlik

Gemlik, [Κίος] (Tr): (1579-1583) *Newberie* (Gamlech), (1737-1740) *Pococke* (Gemblic).

Genikai -> Vetren

Geōrgioupolis, Γεωργιούπολις (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Almyron), (1737-1740) *Pococke*. (Armiro)

Han: (1737-1740) *Pococke* II, 248, 261.

Gerede (Tr): (1737 -1740) *Pococke* (Geredy).

Geredy -> Gerede

Gerines -> Kyrēneia

Germencik (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Jermanseik).

Gerolimenas, Γερολιμένας (Gr): (1660) *Puel* (Porto bracia di Magnia), (<1675) *Guillettère* (1) (Port de Maina), (<1687) *Randolph* (2) (Maina, Brazzo di Maina).

Gerze (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Carsa).

Gevise -> Gebze

Gevisia -> Kēphisia

Geyra -> Geyre

Geyre, [Ἀφροδισία] (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Geyra, Aphrodisia).

*Gianistes (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort*.

In: M.E.E. 1934: Γιαννισαίο.

Gian(n)itsa, Γιαν(ν)ιτσά (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Vardar Yenicesi).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 222.

Karawanserei: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 222.

? **Giaourkioi, Troiaki** (Tr): (ca. 1671) *Grelot*.

Giphissia->Kēphisia

Girapetra -> Ierapetra

Giresun, [Κερασοῦς] (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Cerasonte).

? **Gizamos** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Gökçe Adas, [Ἰμβρος] (Tr): (1547-1549) *Bellon* (Imbros), (ca.1670) *Randolph* (1) (Imbros), (1675-1676) *Spon* (Imbros), (1675-1676) *Wheler* (Imbros), (<1688) *Dapper* (Imbros), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Himbros).

Gölcük (Tr): (1675-1676) *Spon* (Courougoulgi), (1675-1676) *Wheler* (Courougouli), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Curiungiuch), (1699-1701) *Chishull* (Kurugelchick), (1699-1702) *Tournefort* (Courougoulgi), (1714-1716) *Lucas* (2) (Courougoulgy).

Golgi -> Kioneli

Golgum -> Kioneli

Gölü-kesri -> Kastoria

Gōnia, Γωνία (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Gonia).

Gorozge -> Grocka

Gourdese -> Korinthos

Govedare (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Govedarovo), (1553-1555) *Dernschwam* (Gowedar).

Govedarovo -> Govedare

Gowedar -> Govedare

Grabuse -> Grambousa

Grambusia -> Grambousa

Grambousa, Γραμβούσα (Gr I.): (1591- 1592) *Sommer* (Garboug), (ca.1670)

Randolph (1) (Carabusa), (<1688) *Dapper* (Kamerosa, Krāmbusa, Grambusia), (1699-1702) *Tournefort* (Grabuse).

Gratsco -> [Grocka]

great bridge -> Büyük Çekmece

Gridia -> Agridia

Griechischweissenburg -> Beograd

Griechisch(-) Weissenburg(k) -> Beograd

Griegisch Weissenburg -> Beograd

Grocka (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Grodko), (1564-1565) *Betzek* (Gasserluck, Parckha), (1573) *Gerlach* (Hisarluck, Klein Palanca), (1577-1581) *Schweigger* (Gorozge), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Klein Palanca, Bogguar), [(1608-1628) *Mundy* (Gratsco)], (1608-1609) *Brandstetter* (Hisarlak, Hisarlach).

Han: [(1608-1628) *Mundy* 71].

Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 5, (1587-1588) *Lubenau* (1) 97f., (1608-1609) *Brandstetter* 112, 175.

Grodko -> Grocka

Gros Balanka -> Smederevska Palanka

Großbrück -> Büyük Çekmece

Groß Palanca -> Smederevska Palanka

Großpolancky -> Smederevska Palanka

Groß Rigium -> Büyük Çekmece

Grudovo (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Carabonar).

Guasc -> Gasko

Gubri -> Svilengrad

Gubrij -> Svilengrad

? **Gueitani**, Γεϋταστυ (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort*.

Gumurgine -> Komotēnē

? **Guncié** (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2).

Gurginé -> Komotēnē

Gurischesme -> Kuričesma

Guschuck Cschickme -> Küçük Çekmece

Guselisar -> Aydin

Guzelhissar -> Aydin

Gyaros, Γυάρως, Γιούρα (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Gyaros, Joura), (1699-1702) *Tournefort* (Joura).

Gyegbett -> Virovo

Gytheion, Γύθειον (Gr): [(<1675) *Guilietière* (1) (Clochina, Koutguina, Gytheon)].

Gytheon -> Gytheion

H**Habsta** -> Havza? **Hadgelar** (Tr): (1699-1701) *Chishull*.**Haffa** -> Havza**Haf(f)sa** -> Havza**Hafsada** -> Havza**Hafsha** -> Havza**Halicarnasse** -> Bodrum**Halonnesos** -> Alonnēsos**Halli Jahisar** -> Kruševac**Handake** -> Hendek**Hanibrod** -> Dimitrovgrad**Hapsa** -> Havza**Hapsala** -> Havza**Haramanli** -> Harmanli**Harapli** -> Arabli Çiftliği? **Hardar** (Gr): (1591- 1592) *Sommer*.Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 99.**Hareke** -> Hereke**Harmanli** (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Harmanli), (1553-1555) *Dernschwam* (Harmanli), (1573) *Gerlach* (Harmanli), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Harmanli, Haramanli), (1591-1596) *Wratislaw* (Harmondil) (1608-1628) *Mundy* (Armanly), (1608-1609) *Brandstetter* (Harmanli), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Carmandick, Harmanly), (1664) *Burbury* (Ormandli), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Armanli).Han: (1591-1596) *Wratislaw* 86, (1608-1628) *Mundy* 52f., (1656-1658) *Hiltebrandt* 158.Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 22, (1573) *Gerlach* 514, (1587-1588) *Lubenau* (1) 116, (1608-1609) *Brandstetter* 119, (1664) *Burbury* 138.**Harmanly** -> Harmanli**Harmondil**-> Harmanli? **Hassan-Aga-Chioy** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.**Hassan Basha Palanka** -> Smederevska Palanka**Hassan Bassa Palanka** -> Smederevska Palanka

Hassan Passa Palanka -> Smederevska Palanka

Haßenbaba -> Smederevska Palanka

Havilleck -> Avala

Havza (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Hoffsa, Saffsa, Haffsa), (1553-1555) *Dernschwam* (Hawsa), (1564-1565) *Betzek* (Hafsada), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Capsa), (1573) *Gerlach* (Habsta), (1577-1581) *Schweigger* (Hapsa), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Hapsala), (1591-1592) *Sommer* (Absacq), (1608-1628) *Mundy* (Hafsha), (1608-1609) *Brandstetter* (Hapsala), (1621, 1630) *Deshayes* (Absa), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Haffa), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Cafza, Hapsa), (1664) *Burbury* (Hapsa), (1670-1676) *Covel* (Hafsa), (1672-1673) *Galland* (Ausa), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Hapsa), (1737-1740) *Pococke* (Hapsa).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 154.

Karawanserei: (1530) *Curipeschitz* 64, (1564-1565) *Betzek* 20, 49, (1573) *Du Fresne-Canaye* 230, (1573) *Gerlach* 511, (1577-1581) *Schweigger* 49, (1587-1588) *Lubenau* (1) 121, (1608-1609) *Brandstetter* 121, (1621, 1630) *Deshayes* 90, (1693-1699) *Gemelli Careri* 195.

Spital: (1587-1588) *Lubenau* (1) 121, (1608-1609) *Brandstetter* 121.

Hawsa -> Havza

Heidriane -> Edirne

Heitos -> Ajtos

Hendek (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Handake).

Heraclea -> Marmara Ereğlisi

Heraclee -> Marmara Ereğlisi

Heraclia -> Marmara Ereğlisi

Heraclissa -> Eriklice

Hereke (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Hareke).

Hichtimon -> Ichtiman

Hierapolis -> Pamukkale

? **Hierdersee** (Tr): (1591- 1592) *Sommer* .

Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 99.

Himbros -> Gökçe Adas

Hisarlach -> Grocka

Hisarlak -> Grocka

Hisarluck -> Grocka

Hißargiek -> Isargik

Hoffsa -> Havza

Hoşküy, [Χώρα] (Tr): (1675-1676) *Wheler* (Chora).

***Huhumlée** (Tr): (1699-1701) *Chishull* .

In: Kiepert 1902-1906: Hammumly

Hypla -> Lipljan

I

***Iack-cui** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Iak-köi.

Ialembi -> Gelemba

? **Iamouaci** (Tr): (1675-1676) *Spon*.

s. Jemourasi

Icaria -> Ikaria

Icarie -> Ikaria

Icjiman -> Ichtiman

Ichiali -> Filevo

Ichtima -> Ichtiman

Ichtiman (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Itiman), (1573) *Gerlach* (Ichtimon, Hichtimon), (1577-1581) *Schweigger* (Hichtimon), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Ichtima), (1591-1596) *Wratislaw* (Jymann), (1608-1628) *Mundy* (Yteeman), (1608-1609) *Brandstetter* (Istiman), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Ithiman), (1664) *Burbury* (Icjiman).

Han: (1608-1609) *Brandstetter* 117, (1656-1658) *Hiltebrandt* 161.

Ichtimon -> Ichtiman

Idalium -> Dali

* **Ienechahere, Jaurcui** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο.1986 σχ. 15: Γενί Σεχίϋ.

? **Ienecui** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

Ienichahere -> Yenişehir

? **Ieranité** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

Ierapetra, Ιεράπετρα (Gr, Krētē): (1579) *Breüning* (Girapetra), (ca.1670) *Randolph* (1) (Girapetra), (1699-1702) *Tournefort* (Girapetra).

Igridy -> Egridir

Ikaria, Ικαρία (Gr, I.): (1547-1549) *Bellon* (Icarie, Nicarie), (1630-1633) *Stochove* (Icarie), (ca.1670) *Randolph* (1) (Nicaire, Ikaria), (<1688) *Dapper* (Ikarie, Nikarie), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Naccaria), (1699-1702) *Tournefort* (Nicaire).

Iland (of) Marmora -> Marmara Adası

- Ile de Marmora** -> Marmara Adası
Ilion -> Truva
Imbros -> Gökçe Adas
İnecik (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Innegit).
 ? **Inghi-issar-kioi** (Tr): (1671) *Grelot*.
Innegit-> İnecik
Insel Marmora -> Marmara Adası
Ios, 'Iog (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Nio), (<1688) *Dapper* (Ios, Nio), (1699-1702) *Tournefort* (Nio).
Iours Adasi -> Kuşadası
İpsala, [Κυψέλη] (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Ipsalada, Ipsala).
Ipsalada -> İpsala
Ipsara -> Psara
Ipsera -> Psara
Isarchich -> Isargik
Isargik (Yu): (1664) *Burbury* (Isarchich), (1668-1673) *Brown* (Hißargiek).
Ishecleh -> Isikli
Isikli (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Ishecleh).
Iskibaba -> Babaeski
Island of Marmora -> Marmara Adası
Isles de Marmara -> Marmara Adası
Isle(s) de Marmora -> Marmara Adası
Ismik -> İznik
Ismirik -> İzmit
Ismir -> İznik
Isnich -> İznik
Isnir -> İznik
Isola di Marmora -> Marmara Adası
Isola Longa -> Kös
Isōma, 'Iσωμα (Gr): (1737-1740) *Pococke* (Ravanah).
İsparta (Tr): (1714 -1716) *Lucas* (2) (Sparte).
Ispicera -> Psara
Issnick-> İznik
İßnick -> İznik
İstanbul, [Κωνσταντινούπολις] (Tr): (1496-1499) *Harff* (Constantinopel), (1530) *Curipeschitz* (Constantinopel, Constantinopl), (1547-1549) *Belon* (Constantinoble), (1551) *Nicolay* (Constantinople), (1553-1555) *Dernschwam* (Constantinopel, Constantinopol), (1554-1562) *Busbeck* (Constantinopel), (1556-1559) *Müntzer* (Constantinopel), (1564-1565) *Betzek* (Constantinopl),

(1573) *Du Fresne-Canaye* (Constantinopoli), (1573) *Gerlach* (Constantinopel), (1577-1581) *Schweigger* (Constantinopel), (1579) *Breüning* (Constantinopel), (1579-1583) *Newberie* (Constantinople, Stambol), (1585) *Austell* (Constantinople), (1585-1602) *Sanderson* (Constantinople), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Constantinopel), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Constantinopel), (1588-1589) *Kiechel* (Constantinopel, Constantinopolj, Constantinopoli), (1591- 1592) *Sommer* (Constantinopel), (1591-1596) *Wratislaw* (Konstantinopel), (1596) *Moryson* (Constantinopel), (1608-1628) *Mundy* (Constantinopel), (1608-1609) *Brandstetter* (Constantinopl), (1610-1611) *Sandys* (Constantinople), (1621, 1630) *Deshayes* (Constantinople), (1630-1633) *Stochove* (Constantinople), (1634) *Blount* (Constantinople), (ca. 1637) *Tavernier* (Constantinople), (1648) *Monconys* (Constantinople), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Constantinople), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Constantinople), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Constantinople), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Constantinopel), (1664) *Burbury* (Constantinople), (1665-1669) *Dreux* (Constantinople), (1666-1670) *Troilo* (Constantinopel), (1670-1676) *Covel* (Constantinople), (ca.1670) *Randolph* (1) (Constantinople, Stamboll), (1671 - 1673) *Chardin* (Constantinople), (ca. 1671) *Grelot* (Constantinople, Stambol), (1672-1673) *Galland* (Constantinople), (1675-1676) *Spon* (Constantinople), (1675-1676) *Wheler* (Constantinople), (1678-1684) *Le Bruyn* (Constantinople), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Constantinopoli), (1699-1703) *Lucas* (1) (Constantinople), (1699-1702) *Tournefort* (Constantinople), (1714-1716) *Lucas* (2) (Constantinople), (1737 -1740) *Pococke* (Constantinople).

Han: (1634) *Blount* 26, (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV 484 ff., (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 79 / (2), 48, (1678-1684) *Le Bruyn* 46.

Imaret: (1579) *Breüning* 71.

Karawanserei: (1496-1499) *Harff* 203, (1530) *Curipeschitz* 57, (1553-1555) *Dernschwam* 29, 32, 37, (1573) *Du Fresne-Canaye* 257, (1573) *Gerlach* 20, (1577-1581) *Schweigger* 51, 116, (1579) *Breüning* 71, (1621, 1630) *Deshayes* 66, 103, (1630-1633) *Stochove* 46, (ca. 1637) *Tavernier* I, 118 , (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 284, (1665-1669) *Dreux* 46, (1675-1676) *Wheler* (192), (1699-1702) *Tournefort* II, 117.

Spital: (1573) *Du Fresne-Canaye* 257, (1577-1581) *Schweigger* 112, (1596) *Moryson* II, 98.

Istarova -> Starovë

? **Istechia** (Gr): (<1675) *Guilletière* (1).

Istimán -> Ichtiman

Istok (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Ustok).

Ithakē, Ἰθάκη (Gr, I.): (1675-1676) *Wheler* (Thiaki, Little Cephalonia), (1693-

1695) *Wintergerst* (Klein-Kefallinia).

Itiman -> Ichtiman

Itrassnitza -> Rašnica

? **Iuligia-Musurmà** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.

İzmir, [Σμύρνη] (Tr): (1610-1611) *Sandys* (Smyrna), (1630-1633) *Stochove* (Smyrne), (1648) *Monconys* (Smyrne), (1649) *de Rhodes* (1653-1686) (Smyrne), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Smirne), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Smirne), (1665-1669) *Dreux* (Smyrne), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Smirne), (1671 - 1673) *Chardin* (Smirne), (1675-1676) *Spon* (Smyrne), (1675 - 1676) *Wheler* (Smyrna), (1678-1684) *Le Bruyn* (Smyrne), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Smirne, Lamira, Lamires), (1699-1701) *Chishull* (Smyrna), (1699-1702) *Tournefort* (Smyrne), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Smyrne), (1737 -1740) *Pococke* (Smyrna).

Han: (1675-1676) *Spon* I, 305.

İzmit, [Νικομήδεια] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Nicomedie), (1553-1555) *Dernschwam* (Nicomedia, Ismirik), (1556-1559) *Müntzer* (Schmid), (1579) *Breüning* (Nicomedia, Niceae)²¹, (1587-1588) *Lubenau* (2) (Nicomedia), (1648) *Monconys* (Zemiq, Nicomedie) (ca. 1671) *Grelot* (Nicomedie, Ismit), (1678-1684) *Le Bruyn* (Nicomedie), (1737-1740) *Pococke* (Ismit).

Han: (ca. 1671) *Grelot* 51, (1678-1684) *Le Bruyn* 61.

Karawanserej: (ca. 1671) *Grelot* 51, (1678-1684) *Le Bruyn* 61.

İznik, [Νίκαια] (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Ismik, Nicea), (1556-1559) *Müntzer* (İbñick), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Nicea), (ca. 1637) *Tavernier* (Isnich, Nicée), (1648) *Monconys* (Zenie, Nicée), (ca. 1671) *Grelot* (Nicée, Isnit), (1678-1684) *Le Bruyn* (Nicée, Isnich), (1737 -1740) *Pococke* (Nice, Issnick).

Han: (1675-1676) *Wheler* 247, (1693-1699) *Gemelli Careri* 145 f, 152, 229.

Karawanserej: (1587 - 1588) *Lubenau* (2) 100, (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* I, 42, 60 f, (1655-1659) *Thevenot* (2) 171 f, (1678-1684) *Le Bruyn* 24.

---

21. O Breüning συγχέει τις πόλεις Νικομήδεια (İzmit) και Νίκαια (İznik). Breüning verwechselt hier die Stadt Nikomedia (İzmit) mit Nikaia (İznik).

J

- Jabonet** -> Virovo
Jagodin(a) -> Svetozarevo
Jagod(n)a -> Svetozarevo
Jagotna -> Svetozarevo
Jakodna -> Svetozarevo
Jalanczshi Ali -> Şehit Ali
Jalanschy Aly -> Şehit Ali
Jalousa -> Aigialousa
Janischara -> Yenişehir
 ? **Jaourqueux** (Tr): (1717-1716) Lucas (2).
 ***Jasácui** (Tr): (1699-1701) Chishull.
     In: Kiepert 1902-1906: Jakaköi
Jasely -> Yeşilova
 ? **Jemourasi** (Tr): (1675-1676) Wheler.
     s. Iamouaci
Jenischer -> Yenişehir
 ***Jennucka** (Bg): (1656-1658) Hildebrandt.
     In: H. Kiepert 1877: Jeniköi.
Jerdack -> Çardak
Jermanseik -> Germencik
Jogada -> Svetozarevo
Jocbuee -> Virovo
Joura -> Gyaros
Jymann -> Ichtiman

K

- Kabala, Καβάλα** (Gr): (1547-1549) Belon (Cavalle), (1665-1669) Dreux (Cavalla), (1714 - 1716) Lucas (2) (Cavalle).
     Karawanserei: (1547-1549) Belon 60 f.
Kačanik (Yu): (1573) Du Fresne-Canaye (Chalcanich), (1668-1673) Brown (Catschanich).
     Karawanserei: (1573) Du Fresne-Canaye 223.

- Kadumica** (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Khatun).
Kagiali -> Filevo
Kahé -> Kayi
?Kainourio-Chorio (Tr): (1675-1676) *Spon*.
Kajaly -> Filevo
Kalamata, Καλαμάτα (Gr): (<1675) *Guilletière* (1) (Calamata), (<1687) *Randolph* (2) (Calamata, Thurium).
Kalamo -> Kalymnos
Kalamōtē, Καλαμοτή (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Calamoti).
Kalampaktasia, Καλαμπακτάσια (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Catabate).
Kalapodi, Καλαπόδι (Gr): (1737-1740) *Pococke* (Calopodia).
Kalauria -> Ydra
Kalimno -> Kalymnos
Kallimasia, Καλλιμασιά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Calimatia), [(1737-1740) *Pococke* (Calamaria)].
Kalmine -> Kalymnos
Kalogeros, Καλόγερος²² (Gr, I.): (ca. 1670) *Randolph* (Calojero).
Kaloiero -> Stroggylē (νότια της Κω / südlich von Kōs.)
Kaloxilos, Καλόξυλος (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Caloxylo).
Kalybes, Καλύβες (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Calives).
Kalymnos, Κάλυμνος (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Klaros, Kalamo, Kalmine, Kalimno).
Kamera -> Grambousa
Kampia, Καμπιά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Cambia).
Kamos, Κάμπος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Campo).
Kandia -> Krētē
Kandia -> Erakleio
Kanea -> Chania
Kapandriti, Καπανδρίτι (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Capandriti).

---

22. Το όνομα Καλόγερος αποδίδεται σε περισσότερα του ενός μικρά νησιά του Αιγαίου. Εδώ πρόκειται για το μικρό νησί μεταξύ Άνδρου και Χίου. Η ονομασία Καλόγερος αποδίδεται από περιηγητές και σ' ένα από τα μικρά νησιά ανάμεσα στην Κω και στη Νίσυρο. Βλ. Στρογγυλή. Es gibt in der Ägäis mehrere kleine Inseln, welche den Namen Kalogeros tragen. In diesem Fall handelt es sich um eine kleine Insel zwischen Andros und Chios. Als kalogeros wird von den Reisenden auch eine der kleinen Inseln genannt, die sich zwischen Kōs und Nisyros befinden. s. Stroggylē.

- Kapparia, Καππαριά** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Carparia).
- Kaplanli** -> Katlanovo
- Karaağaç** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Caragacı).
- Karacabey**, [Μιχαλίτσι] (Tr): (1648) *Monconys* (Micaliche), (1678-1684) *Le Bruyn* (Migalis), (1737-1740) *Pococke* (Mehullitch).
- Karadat** (Tr): [(1553-1555) *Dernschwam* (Karagiedi)].
- Kara Ferye** -> Beroia
- Karagiedi** -> [Karadat]
- Karahöyük** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Karali), (1579 -1583) *Newberie* (Carralla).
- Karali** -> Karahöyük
- Karamürsel** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Karamusa), (1587-1588) *Lubenaus* (2) (Carmesal).
- Karamusa** -> Karamürsel
- Kara Pazarlı** (Bg) Wüstung: [(1608-1609) *Brandstetter* (Kazali)].
Karawanserei: [(1608-1609) *Brandstetter* 171].
- ***Karaponnar** (Tr): (1648) *Monconys*.
In: Weiß 1829: Kara-Bignar.
- Kardamyla, Καρδάμυλα** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Cardamila), (1737 -1740) *Pococke* (Cardamille).
- Kardamylē, Καρδαμύλη** (Gr): (<1675) *Guilletière* (1) (Cardamilé).
- Kardianē, Καρδιανή** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cardiani).
- Karesteran** -> Büyük Karistiran
- Karisteran** -> Büyük Karistiran
- Karist(i)ran** -> Büyük Karistiran
- Karkados, Καρκάδος** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Carcado).
- Karlobasi, Καρλόβασι** (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Carlovassi, Καρλουασσι).
- Karpasia** -> Risokarpaso
- Karpathos, Κάρπαθος** (Gr, I.): (1579) *Breüning* (Scarpanto, Carpatho), (ca.1670) *Randolph* (1) (Scarpanto), (<1688) *Dapper* (Karpathos, Scarpanto).
- Karphas, Κάρφας** (Gr, Chios): [(1737-1740) *Pococke* (Carchiose)].
- Kartal** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Kartal), (ca. 1637) *Tavernier* (Cartali), (1737 -1740) *Pococke* (Cortal).
- Karterados, Καρτεράδος** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Carterado).
- Karyes, Καρύες** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Caries).
- Karystos, Κάρυστος** (Gr): (ca 1670) *Randolph* (1) (Castel Rosso, Kisil Hisar, Caristus), (<1688) *Dapper* (Karystos, Kastel Rosso).
- Kasikli** -> Kazıklı

- Kasos, Κάσος** (Gr I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Cassio, Casos), (<1688) *Dapper* (Kasos).
- Kastania, Καστανιά** (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Castania, Kastania).
- Kastanies, Καστανιές** (Gr, Andros) Wüstung: (1699-1702) *Tournefort* (Castaniez).
- Kastelli, Καστέλλι** (Gr): (1699-1702) *Tournefort* (Novi Catselli).
- Kastellorizo, Καστελλόριζο** (Gr, I.): (1588-1589) *Kiechel* (Castel Rosso), (<1688) *Dapper* (Kastel Rosso), (1699-1703) *Lucas* (1) (Castel Rosso), (1737-1740) *Pococke* (Castello Rosso).
- Kastel Rosso** -> Karystos
- Kastel Rosso** -> Kastellorizo
- Kastoria, Καστοριά** (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Göliu-kesri).
- Katabatē, Καταβατή** (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort* (Catavati).
- Katarraktēs, Καταρράκτης** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Cataracti).
- Katerinē, Κατερίνη** (Gr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Caterino).
- Katlanovo** (Yu): (1668-1673) *Brown* (Kaplanli).
- Katun** (Yu): (1591-1596) *Wratislaw* (Kessan).
- Kayi** (Tr): (1579-1583) *Newberie* (Gaye), (1699-1702) *Tournefort* (Kahé).
Han: (1699-1702) *Tournefort* III, 337.
- Kaylar** -> Ptolemaida
- Kazali** -> [Kara Pazarlı]
- Kazaphani, Καζάφανι** (Cy): (1678-1684) *Le Bruyn* (Casafani).
- Kazıklı** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Kasikli), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Casilik).
- Kea, Κέα** (Gr, I.): (ca. 1637) *Tavernier* (Zea), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Zia), (ca.1670) *Randolph* (1) (Zea, Cia, Yamurta Adasi), (<1688) *Dapper* (Ceos, Cea, Cia, Zea), (1699-1702) *Tournefort* (Zia).
- Kefallinia** -> Kephallēnia
- Keliclee** -> Kinekli
- Kephallēnia, Κεφαλληνία, Κεφαλλονιά** (Gr, I.): (1551) *Nicolay* (Zefalonie), (1556-1559) *Müntzer* (Zaffelonia), (1579) *Breüning* (Cephalenia), (1585-1602) *Sanderson* (Sefalania), (1588-1589) *Kiechel* (Zephalonia), (1596) *Moryson* (Cephalonia), (1630-1633) *Stochove* (Cephalonie), (1660) *Puel* (Zeffalania), (1675-1676) *Wheler* (Cephalonia), (1693-1695) *Wintergerst* (Kefallinia), (1699-1703) *Lucas* (1) (Cephalonie), (1737 -1740) *Pococke* (Cephalenia).
- Kēphisia, Κηφισιά** (Gr): (1675-1676) *Spon* (Giphissia), (1675-1676) *Wheler* (Cevisia, Gevisia).
- Keramos, Κέραμος** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Keramos).

- Keramōtē, Κεραμωτή** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Cheramoti).
- Keratea, Κερατέα** (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Kerateia).
- Kerkyra, Κέρκυρα** (Gr): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Corfu), (1579) *Breüning* (Corfou, Corfinium), (1591-1592) *Sommer* (Corfou), (1596) *Moryson* (Corfu), (1660) *Puel* (Corfu), (1666-1670) *Troilo* (Corfu), (1675-1676) *Spon* (Corfou), (1675-1676) *Wheler* (Corfu), (1699-1703) *Lucas* (1) (Corfou).
- Keros, Κέρος** (Gr, I.): (1699-1702) *Tournefort* (Cheiro).
- Keşan** (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Chachan, Rousqueux).
- Kessan** -> Katun
- Kharistra** -> Büyük Karistiran
- Khanus** -> Konuš
- Khatun** -> Kadumica
- Khassimwevo** -> Mominsko Selo
- Khonopnizza** -> Konopnica
- Khonus** -> Konuš
- Khostanskha Wana** -> Kjustendil
- Kilia** -> Şile
- Kilitbahir**, [Σηστός] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Sestos), (1610-1611) *Sandys* (Sestos), (ca.1671) *Grelot* (Sestos), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Sesto).
- Killia, Κιλιά** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Chilia).
- ? **Kimere** (Tr): (1737-1740) *Pococke* .
- Kimōlos, Κίμωλος** (Gr, I.): (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Argentiere), (1660) *Puel* (Argentale), (ca.1670) *Randolph* (1) (Argentiero), (1678-1684) *Le Bruyn* (Argentiera), (1699-1702) *Tournefort* (Argentiére).
- Kinaros, Κίναρος** (Gr, I): (ca.1670) *Randolph* (1) (Zinara), (<1688) *Dapper* (Zinara).
- Kinekli** (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Keliclee).
- Kini** -> Koinē
- Kinidaro** -> Kynēdaros
- Kio** -> Chios
- Kioneli, Κιόνελι** (Cy): (<1688) *Dapper* (Golgi, Golgum).
- ? **Kiral** (Tr): (1664) *Burbury*.
- Kirkeklissia** -> Kirklareli
- ? **Kirkingécui**: (1699-1701) *Chischull*.
- Kirklareli**, [Σαράντα Ἐκκλησιές] (Tr): (1585) *Austell* (Cherchisea), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Kirkeklissia).
- Kisil-Hisar** -> Karystos
- Kissamos, Κίσαμος** (Gr, Krētē): (<1688) *Dapper* (Chysamo, Cysamum), (1699-1702) *Tournefort* (Chisamo), (1737 -1740) *Pococke* (Cysamus, Chisamo).

Kisterfent -> Momina Klisura

Kiti, Κίτι (Cy): (1666-1670) *Troilo* (Chiteon), (1678-1684) *Le Bruyn* (Chiti), (<1688) *Dapper* (Citium, Citi).

Kitros, Κίτρος (Gr): (1665-1669) *Dreux* (Chitro).

Kizil-Hisar -> Karystos

Kızılören (Tr): (1714 -1716) *Lucas* (2) (Quisilouren).

Kjustendil (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Khostanska Wana), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Bagno).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne-Canaye* 225.

Klaros -> Kalymnos

Kleinbrück -> Küçük Çekmece

Klein-Kefallinia -> Ithakē

Klein Palanca -> Grocka

Klein Palanka -> Grocka

Klein Sdilles -> Rēneia

Klisura (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Capiderwent).

Klokodnicze -> Klokotnica

Klokotnica (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Semische), (1553-1555) *Dernschwam* (Klokodnicze, Semencze), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Semnesche).

Kochylou, Κοχύλου (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Cochilu).

Koinē, Κοινή (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Kini).

Kokkino, Κόκκινο (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Cocino).

Kolar -> Kolari

Kolari (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Colar), (1608-1628) *Mundy* (Colare), (1608-1609) *Brandstetter* (Kolar), (1621, 1630) *Deshayes* (Cola), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Colar), (1664) *Burbury* (Colar), (1668-1673) *Brown* (Collar).

Kolossi, Κολόσσι (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Colosse).

Kōmē, Κώμη (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cumi).

Kōmiakē, Κομιακή (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Comiaqui).

Komotēnē, Κομοτηνή (Gr): (1547-1549) *Belon* (Commercine), (1665-1669) *Dreux* (Kumurgina), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Gumurgine, Gurginé).

Konisch -> Konuš

Konopnica (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Khonopnitza).

Konstantinopel -> Istanbul

Konuklia -> Kythraia

Konuš (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Khanus, Khonus), (1553-1555) *Dernschwam* (Konisch), (1577-1581) *Schweigger* (Conosch).

Konya, [Ἰκόνιον] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Cogne), (1556-1559) *Müntzer* (Cunij), (1585-1602) *Sanderson* (Conia), (1714 -1716) *Lucas* (2) (Cogni).

Karawanserei: (1585-1602) *Sanderson* 62 f.

? **Korasien** (Gr, I.): (<1688) *Dapper*.

Korinthos, Κόρινθος (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (Corinth), (1591-1592) *Sommer* (Corintho), (ca. 1637) *Tavernier* (Corinthe), (1675-1676) *Spon* (Corinthe), (1675-1676) *Wheler* (Corinth, Corintho), (<1687) *Randolph* (2) (Korinthos, Gourdese), (1693-1695) *Wintergerst* (Korinth), (1737-1740) *Pococke* (Corinth).

Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 101.

Koron -> Korōnē

Korōnē, Κορώνη (Gr): (1588-1589) *Kiechel* (Coron), (ca. 1637) *Tavernier* (Coron), (<1687) *Randolph* (2) (Coron), (1693-1695) *Wintergerst* (Coron).

Korschonnou -> Kurşunlu

Kōs, Κως (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Cos, Stancou), (1579) *Breüning* (Lango, Stancou), (1588-1589) *Kiechel* (Ustancki), (1630-1633) *Stochove* (Lango, Stanchio, Cos), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Stanchio, Isola Longa), (ca.1670) *Randolph* (1) (Stancoi, Coos, Lango, Stincos), (1678-1684) *Le Bruyn* (Stanchio, Isola longa), (<1688) *Dapper* (Kos, Lango, Stankou), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Stanchio, Stanco, Stingo, Stancu).

Köşk (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Quiosque).

Kostenec (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Topplitz, Costanitza Wana), (1573) *Du Fresne Canaye* (Bagno).

Kōstos, Κώστος (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Costou).

Kotychi, Κοτύχι (Gr): (1675-1676) *Spon* (Peschiera, Cotichy), (1675-1676) *Wheler* (Cotichi).

Kouklia, Κούκλια (Cy): (1678-1684) *Le Bruyn* (Cougliā), (1737 -1740) *Pococke* (Couclech).

Koumaradaioi, Κουμαραδαίοι (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort* (Commarea, Κομαραεα).

Koumniados, Κουμνιάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Comiado).

KounouPELLI, Κουνουπέλλι (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Conopoli).

Kourias -> Kourou Monastēri

Kourium -> Kourou Monastēri

Kourou Monastēri, Κουρού Μοναστήρι (Cy): (<1688) *Dapper* (Kourias, Kourium).

Kourounia, Κουρούνια (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Caronia).

Kourounochōri, Κουρουνοχώρι (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Cournocorio).

Koursounou -> Kurşunlu

Koutguina -> [Gytheion]

Kozanē, Κοζάνη (Gr): (1668-1673) *Brown* (Egribugia).

Krambusa-> Grambousa

Krēstōn, Κρηστών (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Sari-Göl), (1668-1673) *Brown* (Sarigioll).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 197.

Krētē, Κρήτη (Gr I.): (1496-1499) *Harff* (Candija, Candeia), (1547-1549) *Belon* (Crete), (1556-1559) *Müntzer* (Candia), (1577-1581) *Schweigger* (Candia), (1579-1583) *Newberie* (Candia), (1588-1589) *Kiechel* (Candia), (1596) *Moryson* (Candia), (1610-1611) *Sandys* (Candy), (ca. 1637) *Tavernier* (Candia), (1660) *Puel* (Candia), (1665-1669) *Dreux* (Candie), (ca.1670) *Randolph* (1) (Candia), (<1675) *Guilletière* (1) (Candie), (<1679) *Guilletière* (2) (Candie), (<1688) *Dapper* (Krete, Kandia), (1693-1695) *Wintergerst* (Kreta), (1699-1702) *Tournefort* (Candie), (1737 -1740) *Pococke* (Candia).

Krichisch Weissenburg -> Beograd

Kritsa, Κριτσά (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Critza).

Krklija (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Chercar).

Krokos, Κρόκος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cacro).

Kruševac (Yu): (1668-1673) *Brown* (Halli Jahisar, Crushovatz).

Krya Brysē, Κρύα Βρύση (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Creobrisi).

Ktikados, Κτικάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cuticado).

Kuçiuk Chesmesi -> Küçük Çekmece

Küçük Çekmece (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Annder Zeckhmetze), (1553-1555) *Dernschwam* (Kuczuk Czekmedi), (1564-1565) *Betzek* (Guschuck Cschickme), (1573) *Du Fresne-Canaye* (ponte piccolo), (1573) *Gerlach* (Pontepiccolo, Kleinbrück), (1577-1581) *Schweigger* (Pontipiccolo), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Ponte Picoli), (1591- 1592) *Sommer* (Ponto Piccosto), (1591-1596) *Wratislaw* (Ponte Picolo), (1608-1628) *Mundy* (Ponto-Piccolo), (1608-1609) *Brandstetter* (Pontipiccolo), (1621, 1630) *Deshayes* (Couchiouc Chekmege), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Cuchuk Chekmagé, Petit Pont), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Kutschuck-Seckmeseck, Ponti Piccolo), (1664) *Burbury* (Ponte Picciolo), (1665-1669) *Dreux* (Ponte Piccolo), (1670-1676) *Covel* (Ponte Piccolo), (1672-1673) *Galland* (Ponte Piccolo, Kuçiuk Chesmesi), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Ponte - Picoli), (1737 -1740) *Pococke* (the little brigde).

Han: (1608-1628) *Mundy* 45 f., (1656-1658) *Hiltebrandt* 152, (1670-1676) *Covel* 174.

Herberge: (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 372 f.

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 21, (1573) *Du Fresne-Canaye* 232, (1573) *Gerlach* 505, (1587-1588) *Lubenau* (1) 129, (1670-1676) *Covel* 174, (1621, 1630) *Deshayes* 96 f.

Kuczuk Czekmedi -> Küçük Çekmece

Kumanovo (Yu): (1668-1673) *Brown* (Comonava).

Kumburgaz (Tr): (1608-1628) *Mundy* (Camburgas), (1699-1701) *Gemelli Careri* (Burgadus).

Kumurgina -> Komotēnē

Küppery -> Svilengrad

? **Kupra-Basha** (Bg): (1664) *Burbury*.

Kuprulih -> Titov Veles

Kuričesma (Yu) Wüstung: (1573) *Gerlach* (Curizesmen), (1577-1581) *Schweigger* (Gurischesme), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Curicesma), (1591-1596) *Wratislaw* (Kurigesme), (1608-1628) *Mundy* (Curut Chisme), (1608-1609) *Brandstetter* (Kuritheshene, Kurithesme), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Crucesme).

Kuritheshene -> Kuričesma

Kurithesme -> Kuričesma

Kuršumlija (Yu): (1668-1673) *Brown* (Bellacherqua, Cursumnē).

Kurşunlu (Tr): (1579-1583) *Newberie* (Korshonnou), (1699-1702) *Tournefort* (Koursounou).

Kurugelchick -> Gölcük

Kuşadası (Tr): (1630-1633) *Stochove* (Coucadacy), (1648) *Monconys* (Scala Nova, Iours Adasi), (1678-1684) *Le Bruyn* (Scala Nova, Cous-adasi), (1699-1702) *Tournefort* (Cousada, Scalanova), (1737-1740) *Pococke* (Scala Nuova).

Karawanserei: (1630-1633) *Stochove* 207.

Kusucak (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Coujoujac).

Kutilin -> Kutugun

Kutschuck-Seckmeseck -> Küçük Çekmece

Kutugun (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Kutilin).

Kyllēnē, Κυλλήνη (Gr): (1675-1676) *Spon* (Cyllene, Chiarenza).

Kynēdaros, Κυνήδαρος (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Kinidaro).

Kyparissia, Κυπαρισσία (Gr): (<1687) *Randolph* (2) (Acadia, Cyparissa).

Kypros, Κύπρος (Cy): (1519) *Stockar* (Zipern), (1556-1559) *Müntzer* (Zypern), (1579) *Breüning* (Cyprus), (1585-1602) *Sanderson* (Siprus), (1588-1589) *Kiechel* (Cipro), (1591- 1592) *Sommer* (Cyprus), (1596) *Moryson* (Cyprus), (1600-1703) *Lucas* (1) (Chypre), (1610-1611) *Sandys* (Cyprus), (1630-1633) *Stochove* (Cypre), (1666-1670) *Troilo* (Cypern, Cyprus, Cypro), (1678-1684) *Le Bruyn* (Chypre), (<1688) *Dapper* (Cyprus), (1737-1740) *Pococke* (Cyprus).

Kyrēneia, Κυρήνεια (Cy): (1630-1633) *Stochove* (Gerines), (1666-1670) *Troilo* (Geraunia, Cirenes), (1678-1684) *Le Bruyn* (Sarignia, Cerines), (<1688) *Dapper* (Ceraunia, Cerines, Cerigni), (1737-1740) *Pococke* (Gerines).

? **Kyssetzick** (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt*.

Kythēra, Κύθηρα (Gr, I.): (1551) *Nicolay* (Cerigo), (1579) *Breüning* (Cerigo), (1585-1602) *Sanderson* (Serigo), (1588-1589) *Kiechel* (Zerigo), (1630-1633) *Stochove* (Zèriges), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Cerigo, Porphyris, Cythera), (1660) *Puel* (Cirigo), (1665-1669) *Dreux* (Cérigue, Cérigo), (<1675) *Guilletière* (1) (Cerigo), (1675-1676) *Spon* (Cerigo), (1675-1676) *Wheler* (Cerigo), (<1687) *Randolph* (2) (Serigo), (<1688) *Dapper* (Cythera, Cerigo), (1693-1695) *Wintergerst* (Kythira).

Kythira -> Kythēra

Kythnos, Κύθνος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Cira, Cythnos), (<1688) *Dapper* (Cythnos, Thermia), (1699-1702) *Tournefort* (Thermie).

Kythraia, Κυθραία (Cy): (1678-1684) *Le Bruyn* (Cytheria), (<1688) *Dapper* (Cythera, Cytherea, Konuklia), (1737 -1740) *Pococke* (Chytherea).

L

La Canée -> Chania

Lacedaemonia -> Spartē (Gr)

Lacedemon(e) -> Spartē (Gr)

Lagina (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Lakena).

Lagos, Λάγος (Gr): (1547-1549) *Belon* (Bourou).

***Laja** (Tr): (1630-1633) *Stochove* .

In: Kiepert 1902-1906: Alaja.

Lakena -> Lagina

Lamia, Λαμία (Gr): (1737 -1740) *Pococke* (Zeitun).

Han: (1737 -1740) *Pococke* II₂ , 155.

Lamira -> İzmir

Lamires -> İzmir

Lamiro -> Lamyro

Lamonia -> Alimia

Lampsac -> Lâpseki

Lampsace -> Lâpseki

Lampsaco -> Lâpseki

Lampsacus -> Lâpseki

Lampsaque -> Lâpseki

Lamyro, Λάμυρο (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Lamiro).

Lango -> Kōs

Lapathus -> Lapēthos

Lapēthos, Λάπηθος (Cy): (<1688) *Dapper* (Lapathus).

La Pichia -> Apoikia

Lâpseki, [Λάμψακος] (Tr): (1630-1633) *Stochove* (Lampsac), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Lampsaco), (ca. 1671) *Grelot* (Lampsace, Lampsaque), (1675-1676) *Spon*, (Lampsaco, Lampsaque), (1675-1676) *Wheler* (Lampsaco), (1699-1701) *Chishull* (Lampsacus), (1737-1740) *Pococke* (Lampsacus).

***Lardia** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* .

In: M.E.E. 1934: Λαοδιά.

Larissa, Λάρισσα (Gr): (1665-1669) *Dreux* (Larissa), (1668-1673) *Brown* (Larissa), (<1679) *Guilletière* (2) (Larissa), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Larisse).

Larisse -> Larissa

Larnacho -> Larnaka

Larnaka, Λάρνακα (Cy): [(1519) *Stockar* (Sellin)], (1579) *Breüning* (Salinae), (1588-1589) *Kiechel* (Salini), (1596) *Moryson* (Larnica), (1666-1670) *Troilo* (Larnica, Salines), (1678-1684) *Le Bruyn* (Larnica, Larnacho), (<1688) *Dapper* (Arnica, Larneka, Arnacho, Arnacho di Saline), (1699 - 1703) *Lucas* (1) (Ernica), (1737-1740) *Pococke* (Larnika).

Larneka -> Larnaka

Larnica -> Larnaka

Larnika -> Larnaka

? **Lasjah** (Tr): (1737-1740) *Pococke* .

Han: (1737-1740) *Pococke* II₂ , 94.

***Lazaro** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* .

In: Weiß 1829: Lazaro

Lebadeia, Λεβάδεια, Λιβαδειά (Gr): (1675-1676) *Spon* (Livadia), (1675-1676) *Wheler* (Livadia, Libadia), (1737-1740) *Pococke* (Livadia).

Han: (1675-1676) *Spon* II, 82.

Lebitha, Λεβίθα (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Levita), (<1688) *Dapper* (Levata, Levita).

Lefca -> Leuka

Leipsoi, Λειψοί (Gr, I.): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Lipso).

Lemessos, Λεμεσός (Cy): (Livadia), (1579) *Breüning* (Limasso), (1588-1589) *Kiechel* (Limmisso, Lymisso), (1666-1670) *Troilo* (Limisso), (1678-1684) *Le Bruyn* (Lumisso), (<1688) *Dapper* (Lemisso, Limissol), (1699-1703) *Lucas* (1) (Limasse), (1737-1740) *Pococke* (Limesol).

Lemno -> Lēmnos

Lēmnos, Δήμνος (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Lemnos, Stalimene), (1577-1581) *Schweigger* (Lemnum, Lemno), (1585-1602) *Sanderson* (Lemnos), (1587-1588)

Lubenau (2) (Lemno), (1596) *Moryson* (Lemnos), (1610-1611) *Sandys* (Lemnos), (1630-1633) *Stochove* (Stalimene), (ca.1670) *Randolph* (1) (Lemnos), (<1688) *Dapper* (Lemnos, Stalimene), (1737 -1740) *Pococke* (Lemnos, Stalimene).

Lemnum -> Lēmnos

Lemnus -> Lēmnos

Lepando -> Naupaktos

Lepanthe -> Naupaktos

Lepantho -> Naupaktos

Lephchis -> Leukes

Lepsina -> Eleusina

Lepsina -> Eleusina

Lero -> Leros

Leros, Λέρος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Lero), (<1688) *Dapper* (Leros, Lero).

Lesbo -> Lesbos

Lesbos, Mytilēnē, Λέσβος, Μυτιλήνη (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Lesbo, Metelin), (1551) *Nicolay* (Metelin), (1573) *Du Fresne - Canaye* (Mitilene, Lesbos), (1585-1602) *Sanderson* (Mitelin), (1591- 1592) *Sommer* (Mitilene), (1596) *Moryson* (Metelene), (1610-1611) *Sandys* (Mitylen, Lesbos), (1630-1633) *Stochove* (Metelin), (1665-1669) *Dreux* (Mételin), (ca.1670) *Randolph* (1) (Metelino, Lesbos), (1678-1684) *Le Bruyn* (Mitylene), (1675-1676) *Wheler* (Lesbos), (<1688) *Dapper* (Lesbos, Metellino, Metelin, Medilli), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Metelin, Mitylene, Lesbo), (1699-1703) *Lucas* (1) (Metelin), (1699-1702) *Tournefort* (Metelin), (1737 -1740) *Pococke* (Mitylene).

? **Lescara** (Cy): (1678-1684) *Le Bruyn* .

Lescoa -> Lescovac

Lescovac (Yu): (1668-1673) *Brown* (Lescoa, Lescovia).

Lescovia -> Lescovac

Leptopoda, Λεπτόποδα (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Aleutopoda).

Lessina -> Eleusina

Leucade -> Leukada (Gr, Leukada)

Leuka, Λεύκα (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Lefca).

Leukada, Λευκάδα (Gr, I.): (1675-1676) *Spon* (Sainte Maure), (1675-1676) *Wheler* (St. Mauro).

Leukada, Λευκάδα (Gr, Leukada): (1675-1676) *Spon* (Leucade).

Leukes, Λεύκες (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Lephchis).

Leukōsia, Λευκωσία (Cy): (1588-1589) *Kiechel* (Nicosia), (1591- 1592) *Sommer* (Nicosia), (1610-1611) *Sandys* (Nicosia), (1630-1633) *Stochove*

(Nicosia), (1666-1670) *Troilo* (Nicosia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Nicosie), (<1688) *Dapper* (Nikosia, Likosia), (1737-1740) *Pococke* (Nicosia).

Levata -> Lebitha

Levita -> Lebitha

Libadia -> Lebadeia

Libadia, Λιβιάδια (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Livadia).

Likosia -> Leukōsia

Limasse -> Lemessos

Limesol -> Lemessos

Limisso(l) -> Lemessos

Limmisso -> Lemessos

Limonia -> Alimia

Lipljan (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Hypla).

Listrocores -> Methōnē (κοντιά στο Παλαιό Ελευθεροχώρι / bei Palαιο Eleutherochōri)

Lithilimiona -> Lithio

Lithio, Λιθίο (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Lithilimiona).

little bridge -> Küçük Çekmece

Little Cephalonia -> Ithakē

Livadia -> Lebadeia

Livadia (Gr, Andros) -> Libadia

Livaditza (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Lywada).

Livotz -> Donji Livoč

Lopadi(on) -> Ulubat

Lotra -> Loutra

Loubat -> Ulubat

Loupadi-> Ulubat

Loutra, Λουτρά (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Lotra).

Lozen (Bg): (1621, 1630) *Deshayes* (Lozina).

Lozina -> Lozen

Lubat -> Ulubat

Lüleburgaz (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Brrgass), (1553-1555) *Dernschwam* (Burgas), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Bergas), (1573) *Gerlach* (Bergasch), (1577-1581) *Schweigger* (Porgas), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Perigas, Pirgas, Bugkgahr), (1591-1596) *Wratislaw* (Burgatsch), (1608-1628) *Mundy* (Bergasse), (1608-1609) *Brandstetter* (Bergasch, Bergash), (1621, 1630) *Deshayes* (Bergase), (1634) *Blount* (Burgaz), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Borgas), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Burgas, Porgas, Purgaß), (1664) *Burbury* (Borgas), (1670-1676) *Covel* (Bourgas), (1672-1673) *Galland* (Bourgas, Burgas), (1693-

1699) *Gemelli Careri* (Bergasi), (1737-1740) *Pococke* (Borgas).

Han: (1634) *Blount* 23, (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 375 f., (1656-1658) *Hiltebrandt* 112 f., 153, (1670-1676) *Covel* 184, (1672-1673) *Galland* I, 88 / II, 70.

Karawanserei: (1530) *Curipeschitz* 64, (1573) *Du Fresne-Canaye* 230, (1573) *Gerlach* 510, (1587-1588) *Lubenua* (1) 122, (1608-1609) *Brandstetter* 121, (1621, 1630) *Deshayes* 91.

Spital: (1573) *Du Fresne-Canaye* 231, (1608-1609) *Brandstetter* 121, (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 376.

Lumisso -> Lemessos

Lupat(a) -> Ulubat

Lymisso -> Lemessos

Lÿmsol -> Lemessos

Lywada -> Livaditza

M

Macronisi -> Makronēsos

Macry -> Makrē

Madrou -> Moudros

Magarites -> Margarites

Magnes(i)a -> Manisa

Magnesie -> Manisa

Magoula, Μαγούλα (Gr): (<1679) *Guilietiere* (2) (Magula).

***Mahollom** (Tr): (1737-1740) *Pococke*.

In: Weiß 1829: Mahallet- als Ahine.

Maina -> Gerolimenas

? **Mairou** (Cy): (1737-1740) *Pococke*.

Maito -> Eceabat

? **Majatica** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort*.

Makrē, Μάκρη (Gr): (1665-1669) *Dreux* (Macry).

Makronēsos, Μακρόνησος (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Makronisi), (1699-1702) *Tournefort* (Macronisi).

Malgara -> Malkara

Malkara (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Malgara), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Malgara).

Han: (1693-1699) *Gemelli Careri* 164.

Malvasia -> Monembasia

Malvazia -> Monembasia

Malvezia -> Monembasia

Malzoto -> Mazōtos

Manachie -> Manisa

Manas(s)(i)a -> Manisa

Manastir -> Bitola

Manaxie -> Manisa

***Mandahóra** (Tr): (1699-1701) *Chishull* .

In: Kiepert 1902-1906: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο 1986 σχ. 13: Μεντεχώρα.

s. Manderheia, Mandragoia, Mendacor, Mendeoris, Mindroya.

***Manderheia** (Tr): (1678-1684) *Le Bruyn* .

In: Kiepert 1902-1906: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986 σχ.13: Μεντεχώρα.

s. Mandahóra, Mandragoia, Mendacor, Mendeoris, Mindroya.

***Mandragoia** (Tr): (1675-1676) *Spon*.

Han: (1675-1676) *Spon* I, 289.

In: Kiepert 1902-1906: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986 σχ. 13: Μεντεχώρα.

s. Mandahóra, Manderheia, Mendacor, Mendeoris, Mindroya.

Manisa, [Μαγνησία] (Tr): (1648) *Monconys* (Manaxie), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Manassa), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Manassa), (1675-1676) *Spon* (Magnesie, Magnesa), (1675-1676) *Wheler* (Magnesia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Magnesie, Manassia), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Manasia), (1699-1701) *Chishull* (Magnesia), (1699-1702) *Tournefort* (Magnesie), (1714-1716) *Lucas* (2) (Manachie).

Karawanserei: (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 287, (1655-1659) *Thevenot* (2) 173, (1699-1702) *Tournefort* III, 365.

Manyas (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Minyás).

Marashoulou -> [Marathobouno]

Marathobouno, **Μαραθόβουνο** (Cy): [(1737-1740) *Pococke* (Marashoulou)].

Marathokampos, **Μαραθόκαμπος** (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Maratrocampo, Μαραθόκαμπος).

Marathon -> Marathōnas

Marathōnas, **Μαραθόνας** (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Marathon).

Marcopoli -> Markopoulo

Marcopoulo -> Markopoulo

Μαρκοπουλο, Μαρκόπουλο (Gr): (1675-1676) *Spon* (Marcopoulo), (1675-1676) *Wheler* (Marcopoli).

Margarites, Μαργαρίτες (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Magarites).

Marmara, Μάρμαρα (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Marmara)²³.

Marmara Adasi, [Νῆσος τοῦ Μαρμαραῶ] (Tr): (1579) *Breüning* (Insel Marmora), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Insel Marmora) (1596) *Moryson* (Iland Marmora), (1630-1633) *Stochove* (Isle de Marmora), (1655-1659) *Thevenot* (1) (île de Marmora), (ca. 1671) *Grelot* (Isles de Marmora), (1678-1684) *Le Bruyn* (Isles de Marmora), (<1688) *Dapper* (*Eilant Marmora*), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Isola di Marmora), (1737-1740) *Pococke* (Island of Marmora).

Marmara Ereğlisi, [Ἡράκλεια] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Heraclée), (1596) *Moryson* (Heraclea, Erylis), (ca. 1671) *Grelot* (Perinthe, Heraclée), (1675-1676) *Spon* (Heraclée), (1675-1676) *Wheler* (Heraclia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Perinthus, Heraclée).

Marōni, Μαρώνι (Cy): [(1737-1740) *Pococke* (Menie)].

Maskut köy (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Masut Kiew).

Masseria -> Mesaria

? **Mastro-mercato** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* .

Masut Kiew -> Maskut köy

Matala, Μάταλα (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Metallum, Metalia, Matala).

Mazōtos, Μαζωτός (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Malzoto).

Medilli -> Lesbos

Megalo Bathy -> Bathy

Megalo Chorio -> Megalochōri

Megalochōri, Μεγαλοχώρι (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Megalo Chorio).

Megalo Moulci -> Aliartos

Megalo Vathi-> Bathy

Megara, Μέγαρα (Gr): (1675-1676) *Spon* (Megara, Megare), (1675-1676) *Wheler* (Megara), (1737 -1740) *Pococke* (Megara).

Han: (1675-1676) *Spon* II, 286.

Megare -> Megara

Megiste -> Stroggylē (νότια του Καστελλόριζου / südlich von Kastelloriso.)

---

23. Σήμερα έχει προσαρτηθεί στο χωριό Τσιπίδο ή Κέφαλος. Heutzutage ist es mit dem Dorf Tshipido oder Kephalos vereinigt.

Megnitez -> Menētes

Mehullitch -> Karacabey

Melanes, Μελανές (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Melanez).

Melanez -> Melanes

Melasso -> Milas

Melnik, [Μελένικο] (Bg): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Menlik).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 355.

Mēlos, Μήλος (Gr, I.): (1579) *Breüning* (Milo), (1591- 1592) *Sommer* (Milo), (1596) *Moryson* (Milo), (ca. 1637) *Tavernier* (Milo), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Milo), (1660) *Puel* (Millo Grando), (ca.1670) *Randolph* (1) (Melos, Milo, Digirmenlick), (1678-1684) *Le Bruyn* (Milo), (<1688) *Dapper* (Melos, Milo), (1699-1702) *Tournefort* (Milo).

*Mendacor (Tr): (1648) *Monconys*.

In: Weiß 1829: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986 σχ.13: Μεντεχώρα.
s. Mandahóra, Manderheia, Mandragoia, Mendeoris, Mindroya.

*Mendeoris (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2).

In: Weiß 1829: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986 σχ.13: Μεντεχώρα.
s. Mandahóra, Manderheia, Mandragoia, Mendacor, Mindroya.

Menētes, Μένητες (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Megnitez).

Menie -> [Marōni]

Menlik -> Melnik

Meras, Μεράς (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Merash)²⁴.

Merash -> Meras

Merminghi -> Myrmēgkio

Merta Chorio -> Mesa Chōria

Mesa Chōria, Μέσα Χωριά (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Merta Chorio).

---

24. Σήμερα δεν υπάρχει κάποιος οικισμός που να φέρει το όνομα Μεράς, πρόκειται όμως για ένα πολύ διαδεδομένο κυπριακό τοπωνύμιο, που εντοπίζεται και στην ευρύτερη περιοχή της Αμμοχώστου, όπου σύμφωνα με το δρομολόγιο του Pococke βρίσκεται και το Merash που μας παραδίδει. Δεν στάθηκε δυνατό να εξακριβωθεί εάν υπήρχε εκεί κάποιος οικισμός, όπως μας πληροφορεί ο Pococke, ο οποίος αργότερα εξαφανίστηκε. Heutzutage gibt es keine Siedlung mit dem Namen Meras. Dieser Ortsname ist doch in Zypern sehr verbreitet und ist auch im Gebiet von Ammochostos zu finden, wo sich, der Reiseroute von Pococke nach, das Dorf Merash befinden sollte. Wir konnten doch nicht feststellen, ob es dort wirklich eine Siedlung mit diesem Namen gab -wie Pococke behauptet- die aber später aufgegeben wurde.

- Mesa Didyma, Μέσα Δίδυμα** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Dhidhima).
- Mesaria, Μεσαριά** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Messi).
- Mesaria, Μεσαριά** (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Masseria).
- Mesē, Μέση** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Messi).
- Mesorghiani** -> Peribolia
- ? **Messa** (Gr): (<1675) *Guilletière* (1).
- Messi** -> Messaria (Gr, Andros)
- Messi** -> Mesē (Gr, Tēnos)
- Messoia** -> Neo Chōrio
- Mesta, Μεστά** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Mesta).
- Metalia** -> Matala
- Metallum** -> Matala
- Metelene** -> Lesbos
- Metelin** -> Lesbos
- Methōnē, Μεθώνη** (Gr): (1496-1499) *Harff* (Modon), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Modone), (1588-1589) *Kiechel* (Modon), (ca. 1637) *Tavernier* (Modon), (<1687) *Randolph* (2) (Modon), (1693-1695) *Wintergerst* (Methone).
- Methōnē, Μεθώνη** (Gr, κοντά στο Παλαιό Ελευθεροχώρι / bei Palaio Eleutherochōri): (1714-1716) *Lucas* (2) (Listrocores).
- Mēthymna, Μήθυμνα** (Gr, Lesbos): (1737 -1740) *Pococke* (Molivo, Methymna).
- ? **Metochi** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.
- Metrovitza** -> Titova Mitrovica
- Micaliche** -> Karacabey
- Micocco** -> Mykonos
- Micona** -> Mykonos
- Micone** -> Mykonos
- Micono** -> Mykonos
- ***Micrado** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.
In: Weiß 1829: Mikradhos.
- Micro Bathy** -> Mikro Bathy
- Micro Vathy** -> Mikro Bathy
- Migalis** -> Karacabey
- Mikro Bathy, Μικρό Βαθύ** (Gr): (1675-1676) *Spon* (Micro Vathy), (1675-1676) *Wheler* (Micro Bathy).
- Milas, [Μύλασσα]** (Tr): (1675-1676) *Spon* (Melasso, Mylasa), (1675-1676) *Wheler* (Melasso, Mylasa), (1737 -1740) *Pococke* (Melasso).
- Miles** -> Myloi
- Millo Grando** -> Mēlos

Milo -> Mēlos

Milošev Do (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Molocevaz).

***Mindroya** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.

Ιη: Weiß 1829: Mendechora. Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986 σχ.13: Μεντεχώρα.
s. Mandahóra, Manderheia, Mandragoia, Mendacor, Mendeoris.

Minyás -> Manyas

Misithra -> Spartē

Misitra -> Spartē

Misitre -> Spartē

Mitelin -> Lesbos

Mitilene -> Lesbos

Mitrovizza -> Titova Mitrovica

Mitylen(e) -> Lesbos

Modon(e) -> Methōnē

Mognitia -> [Monitsa]

Molivo -> Mēthymna

Molocevaz -> Milošev Do

Momina Klisura (Bg): (1564-1565) *Betzek* (Cissdervendt, Cisdervent), (1664) *Burbury* (Kisterfent), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Berven).

Mominsko Selo (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Khassimwevo).

Monaster -> Bitola

Monastēria, Μοναστήρια (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Monasterio).

Monasterio -> Monastēria

Mondado -> Montados

Monembasia, Μονεμβασία (Gr): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Malvasia), (1660) *Puel* (Malvasia), (<1679) *Guilietière* (2) (Monovazia, Malvezia, Napoli di Malvezia, Malvazia, Monembaze), (<1687) *Randolph* (2) (Malvasia).

Monē, Μονή (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Moni).

Monembaze -> Monembasia

Moni -> Monē

Monitsa, Μονίτσα (Gr, Naxos): [(1699-1702) *Tournefort* (Mognitia)].

Monovazia -> Monembasia

Montados, Μοντάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Mondado).

Montagna(c) -> Mudanya

Montanée -> Mudanya

Montagnia(c) -> Mudanya

Montenea -> Mudanya

Morgo -> Amorgos

Morpho -> Morphou

Morphou, Μόρφου (Cy): (1737-1740) *Pococke* (Morpho).

Moudros, Μούδρος (Gr, Lēmnos): (1737-1740) *Pococke* (Madrou).

Moulins -> Myloi

Mounptalat -> Muttalip

Mountania -> Mudanya

Mudanya, [Μουδανιά] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Montanée), (1587-1588) *Lubenau* (2) (Montenea), (1630-1633) *Stochove* (Montagnac), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Montagna), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Montagna), (1666-1670) *Troilo* (Apamea), (ca. 1671) *Grelot* (Apamée, Montagniac), (1675-1676) *Spon* (Montagnia), (1675-1676) *Wheler* (Mountania), (1678-1684) *Le Bruyn* (Apamée, Montagnia), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Montagnà, Montagnia), (1699-1701) *Chishull* (Montagnia, Apaméa), (1699-1703) *Lucas* (1) (Montagnia), (1714-1716) *Lucas* (2) (Montagniat), (1737-1740) *Pococke* (Montagna).

Han: (1675-1676) *Spon* I, 276, (1675-1676) *Wheler* 213, (1693-1699) *Gemelli Careri* 242.

Karawanserei: (1587-1588) *Lubenau* (2) 72, 94, (1630-1633) *Stochove* 177 f.

? **Muosulu** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

Murgos -> Amorgos

Mürefte, [Μυριόφυτον] (Tr): (1675-1676) *Spon* (Myriofyton).

Mussan-Basha-Palanka -> Bela Palanka

Mustafabristi -> Svilengrad

Mustaffa Bristi -> Svilengrad

Mustapha-Basha-Cupri -> Svilengrad

Mustapha-Bassa Brück(e) -> Svilengrad

Mustapha Bassa Marckt -> Svilengrad

Mustapha Bassa Tuprij -> Svilengrad

Mustapha Pasha Cupreese -> Svilengrad

Mustapha-Pasha-Köprüsü -> Svilengrad

Mustapha Wascha Dschupri -> Svilengrad

Mutalat -> Muttalip

Mutalop -> Muttalip

Muttalip (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Mutalat, Mutalop), (1699-1702) *Tournefort* (Mounptalat).

Han: (1699-1702) *Tournefort* III, 337.

Mycone -> Mykonos

Myconos -> Mykonos

Mykone -> Mykonos

Mykonos, Μύκονος (Gr, I): (1588-1589) *Kiechel* (Micon, Micono), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Micocco), (ca.1670) *Randolph* (1) (Micone), (1671 - 1673) *Chardin* (Micone), (1678-1684) *Le Bruyn* (Micon, Micone), (1675-1676) *Spon* (Mycone, Myconos), (1675-1676) *Wheler* (Micone), (<1688) *Dapper* (Mykonus, Mykone), (1699-1702) *Tournefort* (Mycone).

Mykonus -> Mykonos

Mylasa -> Milas

Myloi, Μύλοι (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Miles, moulins, Μύλης).

Myriofyton -> Mürefte

Myrmēgkio, Μυρμηγκιό (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Merminghi).

Mytilene, village of -> Mytilēnioi

Mytilēnioi, Μυτιληνιοί (Gr, Samos): (1737 -1740) *Pococke* (village of Mytilene).

N

Naccaria -> Ikaria

? **Nacilar** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.

Naklbend -> Perdikas

Nampho -> Anaphē

Nanfio -> Anaphē

Napoli -> Nauplio

Napoli di Malvezia -> Monembasia

Naslee -> Nazilli

Nasockli -> Nüzhetiye

Nassalee -> Nazilli

Natalico -> Aitōliko

Naupactos -> Naupaktos

Naupactus -> Naupaktos

Naupaktos, Ναύπακτος (Gr): (1675-1676) *Spon* (Lepanthe, Naupactos), (1675-1676) *Wheler* (Lepantho), (<1687) *Randolph* (2) (Lepando, Naupactos).

Nauplia -> Nauplio

Nauplio, Ναύπλιο (Gr): (<1679) *Guilletière* (2) (Napoli), (<1687) *Randolph* (2) (Napoli), (1693-1695) *Wintergerst* (Nauplia).

Naousa -> Naousa (Gr, Paros)

Naousa, Νάουσα (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Avusdos).

Naousa, Νάουσα (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Naousa, Agousa).

Navareene -> Pylos

Navarin(o) -> Pylos

Naxia -> Naxos

Naxie -> Naxos

Naxis -> Naxos

Naxo -> Naxos

Naxos, Νάξος (Gr, I.): (1596) *Moryson* (Naxo), (1630-1633) *Stochove* (Naxie), (ca. 1637) *Tavernier* (Naxis), (ca. 1670) *Randolph* (1) (Nicsia, Naxos), (<1688) *Dapper* (Naxos, Nixsia), (1699-1702) *Tournefort* (Naxie, Naxia, Naxos).

Nazilli (Tr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Nazelie), (1737 -1740) *Pococke* (Naslee, Nassalee).

Nea Kōmē, Νέα Κόμη (Gr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Yeniqueux).

Nebrio -> Emporeio

Negreponte -> Euböia

Negro Ponte -> Euböia

Negroponte -> Euböia

Negroponto -> Chalkida

Nenēta, Νένητα (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Nenita).

Nenita -> Nenēta

Neochōri, Νεοχώρι (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Neocorio).

Neochōri, Νεοχώρι (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Neocrio, Ναυχωριο).

Neo Chōrio, Νέο Χωριό (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Neocorio, Messoia).

Neocorio -> Neochōri (Gr, Chios)

Neocorio -> Neo Chōrio (Gr, Krētē)

Neocrio -> Neochōri (Gr, Samos)

Neo Petritsi, Νέο Πετρίτσι (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Vetrine).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 357.

New Foia -> Yenifoça

Nicaria -> Ikaria

Nicea (Tr)-> İznik

Nicea (Yu) -> Niš

Nice -> İznik

Nicée -> İznik

Nicomedia -> İzmit

Nicomédie -> İzmit

Nicosia -> Leukōsia

Nicosie -> Leukōsia

Nicouria -> Nikouria

Nicsia -> Naxos

Nikouria, Νικουρία (Gr, I.): (1699-1702) *Tournefort* (Nicouria).

Nio -> Ios

Niš (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Nissa), (1554-1562) *Busbeck* (Nisch), (1556-1559) *Müntzer* (Nisch), (1564-1565) *Betzek* ((Nischa), (1573) *Gerlach* (Nissa), (1577-1581) *Schweigger* (Nissa), (1585) *Austell* (Nicea), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Nissa), (1591-1596) *Wratislaw* (Nissus), (1608-1628) *Mundy* (Nice), (1608-1609) *Brandstetter* (Nissa), (1621, 1630) *Deshayes* (Nice), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Nisse), (1664) *Burbury* (Nissa).

Han: (1554-1562) *Busbeck* 21ff., (1591-1596) *Wratislaw* 72.

Imaret: (1587-1588) *Lubenau* (1) 101f.

Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 9f., (1554-1562) *Busbeck* 21ff., (1564-1565) *Betzek* 16, (1608-1609) *Brandstetter* 114.

Spital: (1587-1588) *Lubenau* (1) 101f.

Nisch(a) -> Niš

Nissa -> Niš

Nissus -> Niš

Nisyros, Νίσυρος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Nizari); (<1688) *Dapper* (Nisyros, Nizaria).

Nixsia -> Naxos

Nizari(a)-> Nisyros

***Norlicui** (Tr): (1699-1701) *Chishull* .

In: Kiepert 1902-1906: Narliköi.

Nouo Sele -> Novo Selo (Yu)

Nova Bassa -> Novi Pazar

Novasel -> Novo Selo (Yu)

Novibazar -> Novi Pazar

Novi Catselli -> Kastelli

Novipasar -> Novi Pazar

Novi Pazar (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Novipasar), (1556-1559) *Müntzer* (Nowo Pazaer), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Novobazar), (1585) *Austell* (Novibazar), (1591- 1592) *Sommer* (Nova Bassa).

Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 102.

Novobazar -> Novi Pazar

Novo Brdo (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Novowerda).

Novo Selo (Bg): (1608-1628) *Mundy* (Yengheekeoy).

Novo Selo (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Nouo Sele), (1564-1565) *Betzek*

(Novasel).

Novowerda -> Novo Brdo

Nowo Pazaer -> Novi Pazar

Nüzhetiye (Tr): (1587-1588) *Lubenau* (2) (Nasockli).

O

Ober-Ponescha -> Poneš

Ohrid (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Ohri).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 299.

Karawanserei: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 302.

Oinoues, Οινούσες (Gr, I.): (1693-1699) *Gemelli Careri* (Spalmatore).

Oitylo, Οίτυλο (Gr): (1660) *Puel* (Porto Vito), (<1675) *Guilletière* (1) (Bytilo).

Oklise -> Smederevska Palanka

Olympoi, Ολύμπιοι (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Elimpi).

Orfant -> Orphanion

Orphanion, Ορφάνιον (Gr): (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Orfant).

Ormandli -> Harmanli

? **Ornitro** (Bg): (1621, 1630) *Deshayes*.

Ōrōpos, Ωρωπός (Gr): (1675-1676) *Spon* (Ropo), (1675-1676) *Wheler* (Oropo).

Orttum -> Ražanj

Ouzoun-Kupri -> Uzunköprü

Oxodidhima -> Exō Didyma

? **Oxomeria** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

P

Paf(f)ο(s) -> Paphos

Pagis, Παγίς (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Paita).

Pagōnda, Παγώνδα (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Bavonda, Banonda).

Paita -> Pagis

Palaiocastro -> Palaiokastro (Gr, Samos)

Palaiokastro, Παλαιόκαστρο (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Paleocastro).

Palaiokastro, Παλαιόκαστρο (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Paleocastro, Palaikastron), (1737-1740) *Pococke* (Palaiocastro).

Palamut (Tr): (1655-1659) *Thevenot* (1) (Palamout), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Palamout), (1678-1684) *Le Bruyn* (Palemout), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Balamuc), (1699-1702) *Tournefort* (Balamont).

Karawanserei: (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 286, (2) 173, (1693-1699) *Gemelli Careri* 234, (1699-1702) *Tournefort* III, 364.

Palanca-> Bela Palanka

Palatsch(i)a -> Balat

Palea Foia -> Foça

Palemout -> Palamut

Paleocastro -> Palaiokastro (Gr, Krētē)

Paleocastro -> Palaiokastro (Gr, Samos)

Palmosa -> Patmos

Palorme -> Bandirma

Palormo -> Bandirma

Pambouk-kalesi -> Pamukkale

Pamukkale, [‘Ιεράπολις] (Tr): (1675-1676) *Spon* (Hierapolis, Bambouk-Kalé), (1737-1740) *Pococke* (Pambouk- kalesi, Hierapolis).

Panagia Argokyliōtissa, Παναγία Αργοκυλιώτισσα (Gr, Naxos): [(1699-1702) *Tournefort* (Vazokilotisa)].

? **Panaia Saius** (Gr, Krētē): (1737-1740) *Pococke* .

Panormo -> Bandirma

Panormus -> Bandirma

Pantek -> Pendik

Pantik -> Pendik

Papaslee -> Popovica

Papasli -> Popovica

Papasly -> Popovica

Paphos, Πάφος (Cy): (1579) *Breüning* (Paffo, Paphum), (1610- 1611) *Sandys* (Baffo), (1666-1670) *Troilo* (Paphos, Pafo), (1678-1684) *Le Bruyn* (Baffa), (<1688) *Dapper* (Pafos, Baffo), (1699-1703) *Lucas* (1) (Baf), (1737 -1740) *Pococke* (Paphos, Baffa).

Paphum -> Paphos

Paracheeno -> Paraćin

Paraćin (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Baratzschin), (1573) *Gerlach* (Paratschin), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Baratschin, Barakin), (1608-1628) *Mundy* (Paracheeno), (1621, 1630) *Deshayes* (Paraquin), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Parakyn), (1577-1581) *Schweigger* (Baratschin), (1664) *Burbury* (Baraizin).

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 15.

Parakyn -> Paraćin

Paralia Aulidos, Παράλια Αυλίδος (Gr): (1675-1676) *Spon* (Dramish), (1675-1676) *Wheler* (Dramish).

Paratschin -> Paraćin

Paraquin -> Paraćin

Parca -> Parga

Parckha -> Grocka

Parechia -> Paroikia

Parga, Πάργα (Gr): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Parga), (1660) *Puel* (Parca).

Pario -> Paros

Parmosa -> Patmos

Parno -> Patmos

Paro -> Paros

Paroikia, Παροικία (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Parechia).

Paros, Πάρος (Gr, I.): (1591- 1592) *Sommer* (Pario), (ca. 1637) *Tavernier* (Paros), (ca.1670) *Randolph* (1) (Bazo, Paros), (<1688) *Dapper* (Paros), (1699-1702) *Tournefort* (Paros).

Parparia, Παρπαριά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Purperia).

Partrass -> Patra

Pasarczik -> Pazardžik

Paßaryck -> Pazardžik

Passtue -> Pastuša

Pastuša (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Passtue).

Pathmos -> Patmos

Patino -> Patmos

Patmos, Πάτμος (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Pathmos, Parmosa), (1585-1602) *Sanderson* (Patmos), (1630-1633) *Stochove* (Patmos), (ca.1670) *Randolph* (1) (Palmosa, Patmos), (<1688) *Dapper* (Patmos, Patino), (1693-1699) *Gemelli*

Careri (Parno), (1699-1702) *Tournefort* (Patino), (1737 -1740) *Pococke* (Patmos).

Patra, Πάτρα (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (Petras), (1675-1676) *Spon* (Patras), (1675-1676) *Wheler* (Patras), (<1687) *Randolph* (2) (Partrass, Patra), (1737 -1740) *Pococke* (Patras).

Patras -> Patra

Patrica -> Patrika

Patrick -> Patriki

Patrika, Πατρικά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Patrica).

Patriki, Πατρικι (Cy): (1737 -1740) *Pococke* (Patrick).

Pazardżik (Bg): (1496-1499) *Harff* (Basersack), (1553-1555) *Dernschwam* (Pasarczik), (1564-1565) *Betzek* (Dattabasar, Tatarbasar), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Tatarbazargic), (1577-1581) *Schweigger* (Tadarbasar), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Tatar Wassar), (1608-1628) *Mundy* (Tatarbazargick), (1608-1609) *Brandstetter* (Tatarparasar), [(1634) *Blount* (Potarzeeke)], (1656-1658) *Hiltebrandt* (Paßaryck), (1664) *Burbury* (Dardarbastek).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 160.

Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 20, (1564-1565) *Betzek* 19, (1608-1609) *Brandstetter* 118.

Pazargik -> Pazardżik

Pazaryeri (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Ermen Pazargik), (1579-1583) *Newberie* (Basarich).

? **Peage** (Tr): (1579-1583) *Newberie*.

***Pecno** (Gr): (<1675) *Guillettère* (1).

In: Weiß 1829: Pekni (Pepgnos).

Peiraias, Πειραιάς (Gr): (<1675) *Guillettère* (1) (Porto-Lione, Portolione), (1675-1676) *Spon* (Pirée, Porto-Draco, Porto-Lione), (1675-1676) *Wheler* (Portus Piraeus, Porto Dracone, Porto Lione).

Penderachi -> Ereğli

Pendik (Tr): (1737 -1740) *Pococke* (Pantik, Pantek).

Peparethos -> Peristera

Perama, Πέραμα (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Perameh).

Perameh -> Perama

Peraste -> Sarköy

Perastra -> [Peratē]

***Peratē, Περατή** (Gr, Tēnos): [(1699-1702) *Tournefort* (Perastra)].

In: M.E.E. 1934: Περατή.

Perato -> Apeiranthos

Perdikas, Πέρδικας (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Naklbend).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 176.

Pergado -> [Berdimiados]

Pergame -> Bergama

Pergamo -> Bergama

Peribolia, Περιβόλια (Gr, Krētē, Επαρχία Ρεθύμνης / Präfektur von Rethymno): (1699-1702) *Tournefort* (Peribolia, Mesorghiani).

Perigas -> Lüle Burgaz

Perinthe -> Marmara Ereğlisi

Perinthus -> Marmara Ereğlisi

Peristera, Περιστέρα (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Peparethos).

Peristerōna, Περιστερώνα (Cy): (<1688) *Dapper* (Erysthea).

Peritory -> Perithōrion

Perithōrion, Περιθώριον (Gr) Wüstung: (1665-1669) *Dreux* (Peritory).

Pescarda -> Phiskardo

Peschiera -> Kotychi

Petali, Πετάλι (Gr, Siphnos): (1699-1702) *Tournefort* (Petali).

Petit Pont-> Küçük Çekmece

Petra, Πέτρα (Gr): (1699-1702) *Tournefort* (Petra).

? **Petrama** (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort*.

Petras -> Patra

Petrič, [Πετριτσι] (Bg): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Petritch).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 349.

Petritch -> Petrič

Pevadose -> Selimpaşa

Phalatados, Φαλατάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Fallatado).

Pharsala, Φάρσαλα (Gr): (<1679) *Guilietiere* (2) (Pharsale).

Pharsale -> Pharsala

Phellos, Φελλός (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Falica).

Philadelphie -> Alaşehir

Philadelphia -> Alaşehir

Philiba -> Plovdiv

Philibeae -> Plovdiv

Philibe(e) -> Plovdiv

Philippados, Φιλιππάδος (Gr, Tēnos) Wüstung: (1699-1702) *Tournefort* (Filipado).

Philippe -> Plovdiv

Philippoli -> Plovdiv

Philippopel -> Plovdiv

Philip(p)opoli(s) -> Plovdiv

Phillipopli -> Plovdiv

Philippoulis -> Plovdiv

Philoti, Φιλότη (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Filoti).

Phiskardo, Φισκάρδο (Gr, Kephallēnia): (1660) *Puel* (Sant Helena, Viscando, Viscardio), (1675-1676) *Spon* (Pescarda), (1675-1676) *Wheler* (Pescarda).

Phlatsia, Φλάτσια (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Flacia).

Phocaea -> Foça

Phocéé -> Foça

Pholegandros, Φολέγανδρος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Policandro, Polycandro), (<1688) *Dapper* (Polikandro, Pholegandros), (1699-1702) *Tournefort* (Policandro).

Phylē, Φυλή (Gr.): (1675-1676) *Spon* (Caschia).

Pieribaschagoy -> Piri Paşa Köy

? **Pigadia** (Gr): (1675-1676) *Wheler*.

Pirama, Πιραμά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Piranca).

Piranca -> Pirama

Pirée -> Peiraias

Pirgas -> Lüleburgaz

Pirghi -> Pyrgi

Piri Paşa Köy (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Pieribaschagoy), (1564-1565) *Betzek* (Birobascha, Biro Pascha).

Pirlepe -> Prilep

Piro -> Pirot

Pirot (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Pirota), (1564-1565) *Betzek* (Piro), (1577-1581) *Schweigger* (Scherdin), (1585) *Austell* (Circui), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Piro), (1591-1596) *Wratislaw* (Pirot), (1608-1628) *Mundy* (Zarekeeoy), (1608-1609) *Brandstetter* (Scharkhoe), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Sarkoy), (1664) *Burbury* (Sackerkoi, Sackarcoi).

Han: (1564-1565) *Betzek* 17, (1656-1658) *Hiltebrandt* 162.

Pirota -> Pirot

Piscopia -> Tēlos

Piscopio -> Episkopeio

Pitrofo -> Pitrophos

Pitrophos, Πιτροφός (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Pitrofo).

Pityous, Πιτυούς (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Pytios).

Placatona -> [Platanias]

Platanias, Πλατανιάς (Gr, Krētē): [(1699-1702) *Tournefort* (Placatona)].

Platanistuntes -> Elaphonēsos

Platano -> Platanos

Platanos, Πλάτανος (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Platano, Platano).

Platē, Πλάτη (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Plati).

Plati-> Platē

Plaudin -> Plovdiv

Plevlja (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Tasseliger), (1585) *Austell* (Taslizea).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne-Canaye* 222.

Plodi -> Plovdiv

Plovdiv, [Φιλίππουπολις] (Bg): (1496-1499) *Harff* (Filipolis), (1530) *Curipeschitz* (Plaudin), (1553-1555) *Dernschwam* (Philippopolis, Philibe, Plodi), (1554-1562) *Busbeck* (Philippopel), (1556-1559) *Müntzer* (Philippopoli), (1564-1565) *Betzek* (Phillipopli, Philipopoli), (1573) *Gerlach* (Philippoli, Philippopoli), (1577-1581) *Schweigger* (Philippopoli, Philippe), (1585) *Austell* (Philippopoli), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Philippopolis), (1591-1596) *Wratislaw* (Philippopolis), (1608-1628) *Mundy* (Phillippopolis), (1608-1609) *Brandstetter* (Philippopoli, Philibeae), (1621, 1630) *Deshayes* (Philippopoli, Philiba), (1634) *Blount* (Philippopoli, Philibee), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Philippopel), (1664) *Burbury* (Philippopolis).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 160.

Karawanserei: (1553-1555) *Dernschwam* 20, (1573) *Gerlach* 517, (1587-1588) *Lubenau* (1)112,114, (1608-1609) *Brandstetter* 119.

Spital: (1577-1581) *Schweigger* 47.

Pogradas -> Pogradeci

Pogradeci (Al): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Pogradas).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 311.

Polikandro -> Pholegandros

Poloni -> Apollōnia

Polycandro -> Pholegandros

Poneš (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Ober-Ponescha).

Ponte Grande -> Büyük Çekmece

Pontegrando(o), Ponte Grando -> Büyük Çekmece

Ponte Mustafa -> Svilengrad

Ponte Picciolo -> Küçük Çekmece

Ponte Piccoli -> Küçük Çekmece

Ponte Piccolo -> Küçük Çekmece

Pontepiculo -> Küçük Çekmece

Pontigrandi -> Büyük Çekmece

Pontipiccolo, Ponti Piccolo-> Küçük Çekmece

Ponto Grande -> Büyük Çekmece

? **Ponto Moscafa** (Gr): (1591- 1592) *Sommer*.

- Ponto - Piccolo** -> Küçük Çekmece
Ponto Piccosto -> Küçük Çekmece
Popovica (Bg): (1591-1596) *Wratislaw* (Paposly), (1608-1628) *Mundy* (Papaslee), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Papasly), (1664) *Burbury* (Papasli).
Karawanserei: (1664) *Burbury* 136.
Porgas -> Lüleburgaz
Poros, Πόρος (Gr, I): (1675-1676) *Spon* (Poros), (1675-1676) *Wheler* (Porus).
Porphyris -> Kythēra
*Port de Colokythia (Gr): (<1675) *Guilletière* (1).
In: Weiß 1829: Kolokythia.
Port de Maina -> Gerolimenas
Port de Raphti -> Porto Raphti
Porto Bracia di Maina -> Gerolimenas
Porto Caglie -> Porto Kagio
Porto Draco(ne) -> Peiraias
Porto Gualia -> Porto Kagio
Porto Kagio, Πόρτο Κάγιο (Gr): (1660) *Puel* (Porto Gualia), (<1675) *Guilletière* (1) (Porto Caglie).
Porto-Lione -> Peiraias
Porto Raphti, Πόρτο Ράφτι (Gr): (<1675) *Guilletière* (1) Port de Raphti), (1675-1676) *Wheler* (Porto Raphti).
Porto Vito -> Oitylo
Portus Piraeus -> Peiraias
Porus -> Poros
Postigia -> Aigio
Potamia, Ποταμιά (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Apano Potamia, Cato Potamia).
Potamia, Ποταμιά (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Potamia).
Potarzeeke -> [Pazardžik]
Prepoli -> Prijepolje
Preševo (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Froschoue).
Presnickh -> Breznik
Prestina -> Priština
Prijepolje (Yu): (1556-1559) *Müntzer* (Reppopoli), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Prepoli).
Karawanserei: (1573) *Du Fresne - Canaye* 222.
Prilep (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Pirlepe), (1668-1673) *Brown* (Pyrlipe).
Priština (Yu): (1496-1499) *Harff* (Pristina), (1530) *Curipeschitz* (Pristina), (1668-1673) *Brown* (Prestina).

- Procupie** -> Prokuplje
Prodano -> Prōtē
Prokuplje (Yu): (1668-1673) *Brown* (Procupie, Urchup).
Proscina -> Proskynas
Proskynas, Προσκυνάς (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Proscina).
Prosnero -> Emprosneros
Prōtē, Πρώτη (Gr, I.): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Prodano).
Prousa -> Bursa
Prouse -> Bursa
Provadija (Bg): (1585) *Austell* (Provaz), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Bravodia).
Provaz -> Provadija
Prusa (ad Olympum) -> Bursa
Pruse -> Bursa
Prva Kutina (Yu): (1664) *Burbury* (Coitina).
Psara, Ψαρά (Gr, I.): (1655-1659) *Thevenot* (1) (Ispicera), (ca.1670) *Randolph* (1) (Ipsara), (<1688) *Dapper* (Psyra, Ipsera, Psara), (1737 -1740) *Pococke* (Ipsara).
Pserimos, Ψέρμιος (Gr, I.): (1630-1633) *Stochove* (Caprajes).
Psyra -> Psara
Ptolemaida, Πτολεμαΐδα (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Kaylar).
Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 177.
Purgab -> Lüleburgaz
Purperia -> Parparia
Pylos, Πύλος (Gr): (1588-1589) *Kiechel* (Navarin), (<1687) *Randolph* (2) (Navareene, Pylus), (1693-1695) *Wintergerst* (Navarino).
Pyrgi, Πυργί (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Pirghi).
Pyrgos -> Pyrgos Belōnē (Gr, Naxos)
Pyrgos, Πύργος (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Pyrgos, Πυργος).
Pyrgos, Πύργος (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Pyrgos).
Pyrgos Belōnē, Πύργος Βελώνη (Gr, Naxos) Wüstung: [(1699-1702) *Tournefort* (Pyrgos)].
Pyrlipe -> Prilep
Pytios -> Pityous

Q

Quelembo -> Gelembe

Quiosque -> Köşk

Quisilouren -> Kızılören

R

Raclia -> Ērakleia

Radoviš (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Adrovista).

Ragusa -> Dubrovnik

Raguso -> Dubrovnik

Raschny -> Ražanj

Rasna -> Ražanj

Rasnica (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Itrassnitza).

Ratno Klissura -> Ražanj

Ravanah -> Isōma

Ražanj (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Ratno klissura, Derwend), (1564-1565) *Betzek* (Raschny), (1608-1628) *Mundy* (Roshneah), (1608-1609) *Brandstetter* (Orttum), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Rasna).

Han: (1608-1628) *Mundy* 70.

Rēneia, Ρήνεια (Gr, I.): (1675-1676) *Wheler* (Rheneia, Great Delos), (<1688) *Dapper* (Rheneia, Klein Sdilles²⁵).

Reppopoli -> Prijepolje

Resen (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Resna).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 309.

Resna -> Resen

Rethymno, Ρέθυμνο (Gr, Krētē): (1588-1589) *Kiechel* (Rettimo, Roettimo), (1591- 1592) *Sommer* (Rettimo), (1610- 1611) *Sandys* (Rhetimo), (ca.1670) *Randolph* (1) (Rettimo), (<1688) *Dapper* (Retimo), (1699-1702) *Tournefort* (Retimo), (1737 -1740) *Pococke* (Retimo).

Han: (1699-1702) *Tournefort* I, 43.

---

25. Η Ρήνεια ονομαζόταν Μεγάλη Δήλος, κι όχι Μικρή, όπως σημειώνει εδώ λαθασμένα ο Dapper. Rēneia hieß nicht Mikrē Dēlos, wie Dapper falsch schreibt, sondern Megalē Dēlos.

Ret(t)imo -> Rethymno

Rhetimo -> Rethymno

Rhodes -> Rodos

Rhodijs -> Rodos

Rhodi(s) -> Rodos

Rhodus -> Rodos

Rizokarpaso, Ριζοκάρπασο (Cy): (<1688) *Dapper* (Karpasia), (1737 -1740) *Pococke* (Carpas).

Roads -> Rodos

Rocho -> Eretreia

Rode(s) -> Rodos

Rodi(s) -> Rodos

Rodeste -> Tekirdağ

Rodesto -> Tekirdağ

Rodestouc -> Tekirdağ

Rodos, Ρόδος (Gr, I.): (1496-1499) *Harff* (Rhodijs), (1519) *Stockar* (Rhodis), (1547-1549) *Belon* (Rhodes), (1577-1581) *Schweigger* (Rodis), (1579) *Breüning* (Rhodus), (1585-1602) *Sanderson* (Roads, Rhodes), (1588-1589) *Kiechel* (Rhodis), (1591- 1592) *Sommer* (Rhodus), (1630-1633) *Stochove* (Rodes), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Rhodes), (ca.1670) *Randolph* (1) (Rhodes), (1678-1684) *Le Bruyn* (Rhodes), (<1688) *Dapper* (Rhodos, Rhodus), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Rhodos, Rode, Rodi), (1699-1703) *Lucas* (1) (Rhodes), (1737 -1740) *Pococke* (Rhodes).

Rodosto -> Tekirdağ

Rodus -> Rodos

Roettimo -> Rethymno

Ropo-> Ὠρόπος

Roshneah -> Ražanj

Rousqueux -> Keşan

Roustika, Ρούστικα (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Rustico).

Ruderi -> Velike Rudare

Rudisto -> Tekirdağ

Rustico -> Roustika

Rustiko -> Roustika

S

Sackarcoi -> Pirot

Sackerkoi -> Pirot

Saffsa -> Havza

Sagkri, Σαγκρί (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Apano Sangri, Cato Sangri).

Sainte Helene -> [Agia Elenē]

? **Saint Eleuthere** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* .

? **Saint Eleuthère, Άγιος Ελευθηριος** (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort*.

Sainte Maure -> Leukada

Saint George -> Agios Geōrgios (Gr, Chios)

Saint George -> Agios Geōrgios (Gr, Krētē)

Saint Minas -> Agios Mēnas

Sakes-adasi -> Chios

Sakezadas -> Chios

Sakis -> Chios

Sakizada(si) -> Chios

***Sakurambeg** (Bg): (1664) *Burbury*.

In: Weiß 1829: Sarambegh.

Sákynthos -> Zakynthos

Salamina, Σαλαμίς, Σαλαμίνα (Gr, I.): (1675-1676) *Spon* (Salamine, Coulouri), (1675-1676) *Wheler* (Salamis, Colouri), (<1688) *Dapper* (Salamis).

Salamine -> Salamina

Salamis -> Salamina

Salinae -> Larnaka

Salines -> Larnaka

Salini -> Larnaka

Salona -> Amphissa

Salonica -> Thessalonikē

Salonichi -> Thessalonikē

Saloniki -> Thessalonikē

Salonique -> Thessalonikē

Saloniqui -> Thessalonikē

? **Samallech** (Tr): (1579-1583) *Newberie*

Samandrachi -> Samothrakē

Samocovo -> Samokov

Samokhew -> Samokov

Samokov (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Samokhew), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Samocovo).

Samos, Σάμος (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Samos), (1585-1602) *Sanderson* (Samos), (1630-1633) *Stochove* (Samos), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Samos), (ca.1670) *Randolph* (1) (Samos, Sussan), (<1688) *Dapper* (Samos), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Samos), (1693-1695) *Wintergerst* (Samos), (1699-1702) *Tournefort* (Samos), (1737-1740) *Pococke* (Samos).

Samothrakē, Σαμοθράκη (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Samandrachi), (<1688) *Dapper* (Samothrace, Samandrachi).

Sanbiki -> Symē

San Nicolo -> [Seriphos (Gr, Seriphos)]

San Nicolo -> Tēnos (Gr, Tēnos)

***Sanson** (Tr): (1675-1676) *Wheler*.

In: Kiepert 1902-1906: Samukale (Wüstung).

San Stefano -> Yeşilköy

Santa Odera -> Agioi Theodōroi

Sant Helena -> Phiskardo

Santorin -> Thēra

Sapes, Σάπες (Gr): (1547-1549) *Belon* (Cypsella).

Sapience -> Sapienza

Sapienza, Σαπιέντζα (Gr, I.): (1496-1499) *Harff* (Sapienza), (1630-1633) *Stochove* (Sapienza).

Sapienza -> Sapienza

Sardac -> Çardak

Sardes -> Sart - Mustafa

Sardis -> Sart-Mustafa

Sardo -> Sart-Mustafa

Saribrod -> Dimitrovgrad

Sarigioll -> Krēstōn

Sarignia -> Kyrēneia

Sari-Göl -> Krēstōn

Sariköy (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Sorrücü).

Sarköy, [Περίστασις] (Tr): (1675-1676) *Spon* (Peraste), (1675-1676) *Wheler* (Peraste).

Sarkoy -> Piro

? **Sarpè** (Gr, Lēmnos): (1737-1740) *Pococke*.

Sart -> Sart- Mustafa

Sart-Mustafa (Tr): (1675-1676) *Spon* (Sardes, Sardo), (1675-1676) *Wheler* (Sardis), (1699-1701) *Chishull* (Sardis, Sart).

Han: (1675-1676) *Spon* I, 349, (1699-1701) *Chishull* 15.

Sarvitza -> Serbia

Satalie -> Antalya

Sattalia -> Antalya

Scados -> Skado

Scalanova -> Kuşadası

Scala N(u)ova -> Kuşadası

? **Scalaria** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Scamino -> Sykamino

Scaro -> Thēra (Gr, Thēra)

Scarpant(h)o -> Karpathos

Scharkhoe -> Pirot

Scherdin-> Pirot

Schiati -> Skiathos

Schibabac -> Babaeski

Schmid -> İzmit

Schourlou -> Çorlu

Schurli -> Çorlu

Schurly -> Çorlu

Sciatta-> Skiathos

Scio -> Chios

? **Scлавia** (Gr, Chios): (1737-1740) *Pococke*.

***Sclavochorio** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

In: Weiß 1829: Sclavochoria.

Scopia -> Skopje

Scyra -> Skyros

Scyro(s) -> Skyros

Sdilis -> Dēlos

***Sedequi** (Tr): (1678-1684) *Le Bruyn*.

In: Kiepert 1902-1906: Sevdik.

s. Sedjaqui

***Sedjaqui** (Tr): (1675-1676) *Wheler*.

In: Kiepert 1902-1906: Sevdik.

s. Sedequi

Sefalania -> Kephallēnia

Seferhisar (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Sevrihissar).

Segigieck -> Sigacik

Şehit Ali (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Jalanczschi Ali, Jalanschy Aly).

Seimenlick -> Seymen

Selebris -> Silivri

Selibrää -> Silivri

Selibrea -> Silivri

Selibree -> Silivri

Seli(m)bria -> Silivri

Selimpaşa (Tr): (1564-1565) *Betzek* (Binadiss), (ca. 1671) *Grelot* (Bevado), (1737-1740) *Pococke* (Pevadose).

Selivrea -> Silivri

Selivrée -> Silivri

Sellin -> [Larnaka]

Selymbria -> Silivri

Semencze -> Klokotnica

Semendria -> Smederevo

Semische -> Klokotnica

Semnesche -> Klokotnica

Sendere -> Smederevo

Serbia, Σέρβια (Gr): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Serfice), (1668-1673) *Brown* (Sarvitza).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 205.

Serdin -> Pirot

Sérès -> Serres

Serfante -> Siphnos

Serfice -> Serbia

Serfo-> Seriphos (Gr, I.)

Serf(o)u -> Seriphos (Gr,I.)

Serigo -> Kythēra

Seriphos, Σέριφος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Serfu, Seriphus), (<1688) *Dapper* (Seriphos, Serfo, Serfou), (1699-1702) *Tournefort* (Serphanto, Serphino, Serpho).

Seriphos, Σέριφος (Gr, Seriphos): [(1699-1702) *Tournefort* (San Nicolo)].

Seriphus -> Seriphos (Gr, I.)

Serissa -> Stracin

? **Serkis serrail** (Tr): (1714-1716) *Lucas* (2).

Serniza -> Černica

Serphante -> Siphnos

Serphanto -> Seriphos (Gr, I.)

Serphino -> Seriphos (Gr, I.)

Serpho -> Seriphos (Gr, I.)

Serres, Σέρρες (Gr): (1665-1669) *Dreux* (Sérès).

Sesto(s) -> Kilitbahir

Sēteia, Σητεία (Gr, Krētē): (1577-1581) *Schweigger* (Stia), (1610 1611) *Sandys* (Sittia), (ca.1670) *Randolph* (1) (Sittia), (<1688) *Dapper* (Sitia, Setia).

Setia -> Sēteia

Sevrihisar -> Seferhisar

Seymen (Tr): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Seimenlick), (1664) *Burbury* (Simenli).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 152.

Sfac(h)ia -> Sphakia

Sgalados, Σγαλάδος (Gr, Tēnos) Wüstung: (1699-1702) *Tournefort* (Cigalado).

Sicynos -> Sikinos

Sidera -> Ydra

Siderocapsa -> Sidērokausia

Sidērokausia, Σιδηροκάυσια (Gr) Wüstung: (1547-1549) *Belon* (Siderocapsa).

Sifano -> Siphnos

Sifanto -> Siphnos

Sigacik, [Τέος] (Tr): (1675-1676) *Wheler* (Teus, Sighese), (1737 -1740) *Pococke* (Segigieck).

Sigerlouk -> Susurluk

Sikino -> Sikinos

Sikinos, Σίκινος (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Sicynos), (1699-1702) *Tournefort* (Sikino).

Sikyon -> Sikyōna

Sikyōna, Σικυόνα (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (Vasiligo), (1675-1676) *Spon* (Sycion, Vasilica), (1675-1676) *Wheler* (Sikyon, Basilico), (1737 -1740) *Pococke* (Vasilica).

Silaca -> Dryopis

Şile (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Kilia).

Silembria -> Silivri

Silibri -> Silivri

Sili(m)bria -> Silivri

Silistra (Bg): (1656-1658) *Hiltebrandt* (Silistra).

Silveri -> Silivri

Silivrea -> Silivri

Silivri, [Σηλιμβρία] (Tr): (1530) *Curipeschitz* (Silibri), (1547-1549) *Belon* (Selivree), (1553-1555) *Dernschwam* (Selimbria), (1554-1562) *Busbeck* (Selimbria), (1564-1565) *Betzek* (Silibria), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Silivrea), (1573) *Gerlach* (Selibrää), (1577-1581) *Schweigger* (Silembria), (1585) *Austell* (Silveri), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Silibrea, Selimbria), (1591-1592) *Sommer* (Sillivria), (1591-1596) *Wratislaw* (Sylebris), (1596) *Moryson* (Selebris), (1608-

1628) *Mundy* (Selibrea), (1608-1609) *Brandstetter* (Silibrea), (1621, 1630) *Deshayes* (Selivrée), (1634) *Blount* (Selibree, Selymbria), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Selivrée), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Silimbria), (1664) *Burbury* (Selivrea), (1665-1669) *Dreux* (Silivrée), (1670-1676) *Covel* (Selibria), (ca. 1671) *Grelot* (Selivrée), (1672-1673) *Galland* (Selivrée), (1678-1684) *Le Bruyn* (Selymbria, Selivrée), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Sivirli), (1714-1716) *Lucas* (2) (Selivrée), (1737-1740) *Pococke* (Selivree).

Han: (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* IV, 373, (1656-1658) *Hiltebrandt* 113, (1670-1676) *Covel* 179, (1672-1673) *Galland* I, 87, (1737-1740) *Pococke* II₂, 139.

Karawanserei: (1587-1588) *Lubenau* (1) 124, (1591-1592) *Sommer* 99, (1672-1673) *Galland* II, 87, 119.

Sil(I)ivria -> Silivri

Simenli -> Seymen

Simie -> Symē

Simios -> Symē

Sinop, [Σινώπη] (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Sinope).

Sinope -> Sinop

Sio -> Chios

Siphanto -> Siphnos

Siphnos, **Σίφνος** (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Serfante²⁶, Siphnus), (<1688) *Dapper* (Siphos, Sifnos, Sifanto), (1699-1702) *Tournefort* (Siphanto).

Siphnus -> Siphnos

? **Siphones** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.

Siphos -> Siphnos

Siprus -> Kypros

Sirovitzza -> Filevo

Sissopoli -> Sozopol

Sittia -> Sēteia

Sivirli -> Silivri

Skado, **Σκαδό** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Scados).

Skalados, **Σκαλάδος** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cicalada).

Skell -> Dil iskelesi

Skiathos, **Σκιάθος** (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Schiati), (<1688) *Dapper*

---

26. O *Randolph* αποδίδει εδώ λανθασμένα μία ονομασία της Σερίφου στη Σίφνο. *Randolph* erwähnt falsch einen der Namen der Insel Seriphos als Namen der Insel Siphnos.

(Sciathos, Sciatta).

Skinosa -> Skinousa

Skinousa, Σκινούσα (Gr, I.): (1699-1702) *Tournefort* (Skinosa).

Skopelos, Σκόπελος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Scopelos), (<1679) *Guilletière* (2) (Scopelos), (<1688) *Dapper* (Scopelos).

Skopia -> Skopje

Skopje (Yu): [(1496-1499) *Harff* (Wruskabalua)], (1573) *Du Fresne-Canaye* (Scopia), (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Üsküb), (1668-1673) *Brown* (Skopia).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 95, 116 f.

Karawanserei: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 116.

Skoureika, Σκουρέικα (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Sureca, Συρεκα).

Skyros, Σκύρος (Gr, I.): (1596) *Moryson* (Skyra), (ca.1670) *Randolph* (1) (Scyros, Scyro), (<1679) *Guilletière* (2) (Scyros), (<1688) *Dapper* (Scyros), (1693-1695) *Wintergerst* (Skyros), (1699-1702) *Tournefort* (Skyros).

Slatina (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Slatina).

? **Slauwerda** (Bg): (1530) *Curipeschitz*.

Slivnica (Bg): (1564-1565) *Betzek* (Vrlach).

Smardaki, Σμαρδάκι (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Smordea).

Smederevo (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Sendere), (1608-1609) *Brandstetter* (Semendria).

Smederevska Palanka (Yu): (1564-1565) *Betzek* (Clomotza), (1573) *Gerlach* (Oklise, Bünck, Groß Palanca), (1577-1581) *Schweigger* (Balazerqua), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Gros Balanka, Bogguar), (1591-1596) *Wratislaw* (Großpolancky), (1608-1628) *Mundy* (Casalpasha Palanca), (1608-1609) *Brandstetter* (Hassan Passa Palanca), (1621, 1630) *Deshayes* (Palanka de Hassan Basha), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Haßenbaßa), (1664) *Burbury* (Hassan Basha Palanka), (1668-1673) *Brown* (Hassan Bassa Palanka).

Han: (1608-1628) *Mundy* 71.

Karawanserei: (1573) *Gerlach* 526, (1577-1581) *Schweigger* 40, (1587-1588) *Lubenau* (1) 98, (1608-1609) *Brandstetter* 113, (1621, 1630) *Deshayes* 66 f.

Smirne -> İzmir

Smordea -> Smardaki

Smyrna -> İzmir

Smyrne -> İzmir

Sof(f)ia -> Sofija

Sofija (Bg): (1553-1555) *Dernschwam* (Sophia), (1554-1562) *Busbeck* (Sofia), (1556-1559) *Müntzer* (Sophia), (1564-1565) *Betzek* (Soffia), (1573) *Gerlach* (Sophia), (1577-1581) *Schweigger* (Sophia), (1585) *Austell* (Sophia), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Sophia), (1591-1592) *Sommer* (Soufia), (1591-1596) *Wratislaw*

(Sophia), (1608-1628) *Mundy* (Sophia), (1608-1609) *Brandstetter* (Sophia), (1621, 1630) *Deshayes* (Sophie), (1634) *Blount* (Sophya), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Sophia), (1664) *Burbury* (Sophia).

Han: (1591-1596) *Wratislaw* 74, (1634) *Blount* 17, (1656-1658) *Hiltebrandt* 161.

Herberge: (1577-1581) *Schweigger* 44.

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 18, (1587-1588) *Lubenau* (1) 107, (1591- 1592) *Sommer* 101, (1634) *Blount* 17.

Solea -> Soloi

Soli -> Soloi

Soloi, Σόλοι (Cy): (<1688) *Dapper* (Soli, Solea).

Somosche -> Klokotnica

Songurt (Tr): [(1553-1555) *Dernschwam* (Sunglie)].

Sophia -> Sofija

Sophie -> Sofija

Sophya -> Sofija

Sorricui -> Sariköy

Souda, Σούδα (Gr, Krētē): (1588-1589) *Kiechel* (Suda), (1660) *Puel* (Suda), (ca.1670) *Randolph* (1) (Suda), (1693-1695) *Wintergerst* (Suda), ((1737 -1740) *Pococke* (Suda).

Soufia -> Sofija

Sousig(h)irli -> Susurluk

Sousigyrlı -> Susurluk

Sousougreulen -> Susurluk

Sousourlou -> Susurluk

Sousous -> Susuz

Sousurluk -> Susurluk

Sourla -> Çorlu

Sowdegan -> Çavusdan

Sozopol, [Σωζόπολις] (Bg): (1579-1583) *Newberie* (Sissopoli).

Spachia -> Sphakia

Spahicohi -> Aleksinac

Spahidiu -> Aleksinac

Spahigay -> Aleksinac

Spahikoi -> Aleksinac

Spalmatore -> Oinouses

Sparte -> İsparta (Tr)

Spartē Σπάρτη (Gr): (1591- 1592) *Sommer* (Lacedaemonia), (<1679) *Guilietière* (2) (Misitra, Misitre, Lacedemone), (<1687) *Randolph* (2) (Misithra,

Lacedemon).

Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 100, (<1679) *Guilletière* (2) 181, 235 f., 317.

Spartonda -> Spartounta

Spartounta, Σπαρτούντα (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Spartonda).

Spatarei -> Spatharaioi

Spatharaioi, Σπαθαράιοι (Gr, Samos): (1699-1702) *Tournefort* (Spatarei, Σπαταρει).

Spatarichi -> Aleksinac

Spaterichi -> Aleksinac

Spele -> Spēli

Spēli, Σπήλι (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Spele).

Sphakia, Σφακιά (Gr, Krētē): (ca.1670) *Randolph* (1) (Sfacia), (<1688) *Dapper* (Spachia), (1737 -1740) *Pococke* (Suatia, Sfachia).

? **S. Stefano** (Gr, I.): (<1688) *Dapper*.

Stainen Pruggen -> Svilengrad

Stalač (Yu): (1668-1673) *Brown* (Eshelleck).

Stalimene -> Lēmnos

Stamata, Σταμάτα (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Stamati).

Stamati -> Stamata

Stambol(I) -> İstanbul

Stampalia -> Astypalaia

Stanchio -> Kōs

Stanco(i) -> Kōs

Stancou -> Kōs

Stancu -> Kōs

Standia -> Dia

Stanke Dimitrov (Bg): (1496-1499) *Harff* (Tobinitza), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Domnissa, Doblissa).

Starovë (Al): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Istarova).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 315.

Stavril -> Apollōnia (Gr, Siphnos)

Steniez -> Stenies

Stenies, Στενιές (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Steniez).

Stenosa -> Donousa

S. Teodoro -> Agioi Theodōroi

St. Erino -> Thēra

Sternes, Στέρνες (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Sternes).

? **St. George** (Tr): (1699-1701) *Chishull* .

Stia -> Sēteia

*Stigni (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort*.

In: Weiß 1829: Slini.

Stilo -> Stylos

Stincos -> Kōs

Stingo -> Kōs

St. Mauro (Gr, I.) -> Leukada

Stracin (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Stratzin), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Serissa).

Strafades -> Strophades

Strapurias -> Strapouries

Strapouries, Στραπουριές (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Strapurias).

Strasschimitrovatz -> Strezimirovci

Strati -> Agios Eustratios

Stratzin -> Stracin

Strezimirovci (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Strasschimitrovatz).

Strivali -> Strophades

Stroggylē, Στρογγυλή²⁷ (Gr, I. νότια της Κω / südlich von Kōs): [(*<1688*) *Dapper* (Kaloiero)].

Stroggylē, Στρογγυλή (Gr, I. νότια του Καστελλόριζου / südlich von Kastellorizo): (*<1688*) *Dapper* (Megiste²⁸, Strongallo).

Strongallo -> Stroggylē (νότια του Καστελλόριζου / südlich von Kastellorizo)

Strophades, Στροφάδες (Gr): (1579) *Breüning* (Strivali, Strophadi), (1596) *Moryson* (Strivalli), (*<1687*) *Randolph* (2) (Strafades).

Strophadi -> Strophades

Struga (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Usturka).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 282.

Strumica (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Usturumca).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 340.

---

27. Μεταξύ Κω και Νισύρου. Πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για τη Στρογγυλή, λιγότερο πιθανό δείχνει το ενδεχόμενο να πρόκειται για το Γυαλί ή την Κανδελεύσα. Zwischen Kos und Nisyros. Es handelt sich aller Wahrscheinlichkeit nach um Stroggylē. Weniger wahrscheinlich scheint die Möglichkeit, sich um Gyalı oder Kandleousa zu handeln.

28. Ο Dapper συγχέει το νησί Μεγίστη ή Καστελλόριζο με τη Στρογγυλή, μικρό νησί στα νοτιοανατολικά του Καστελλόριζου. Dapper verwechselt die Insel Megistē oder Kastellorizo mit Stroggylē, eine kleine Insel südöstlich von Kastellorizo.

Karawanserei: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 340.

? **St. Teodoro** (Tr): (1573) *Gerlach*.

? **Stupoy** (Tr): (1591-1596) *Wratislaw*.

Stylos, Στύλος (Gr, Krētē): (1699-1702) *Tournefort* (Stilo).

Suatia -> Sphakia

Sultanhisar (Tr): (1737 -1740) *Pococke* (Sultanhissar).

Sunbiki -> Symē

Sunglie -> [Songurt]

Surdulica (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Surdulitza).

Surdulitza -> Surdulica

Sureca -> Skoureika

Susegierlick -> Susurluk

Susegreli -> Susurluk

? **Sustgreli** (Tr): (1693-1699) *Gemelli Careri*.

Sussam -> Samos

Susuz (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Sousous).

Susugerli -> Susurluk

Susurluk Tr): (1648) *Monconys* (Sousourlou), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Sousurluk), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Sousurluk), (1675-1676) *Spon* (Sousighirli), (1675-1676) *Wheler* (Susugerli), (1678-1684) *Le Bruyn* (Sigerlouk), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Susegreli), (1699-1701) *Chishull* (Susegierlick), (1699-1702) *Tournefort* (Sousoughirli), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Sousougreulen, Sousigyrli).

Han: (1675-1676) *Spon* I, 286, (1675-1676) *Wheler* 226, (1699-1701) *Chishull* 58.

Karawanserei: (1699-1702) *Tournefort* III, 361.

Svetozarevo (Yu): (1553-1555) *Dernschwam* (Jagoda), (1554-1562) *Busbeck* (Jagodina), (1564-1565) *Betzek* (Jagotna), (1573) *Gerlach* (Jakodna, Jagodna), (1577-1581) *Schweigger* (Jagodna), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Jagodna), (1591-1596) *Wratislaw* (Jagodin), (1608-1628) *Mundy* (Yagola), (1608-1609) *Brandstetter* (Jagodna), (1621, 1630) *Deshayes* (Yagodna), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Jagodna), (1664) *Burbury* (Jogada), (1668-1673) *Brown* (Jagodna).

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 15, (1573) *Gerlach* 18, (1587-1588) *Lubenau* (1) 98, (1591-1596) *Wratislaw* 68 f., (1608-1609) *Brandstetter* 113.

Svilengrad (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Stainen Pruggen), (1553-1555) *Dernschwam* (Mustapha-Pascha-Köprüsü), (1564-1565) *Betzek* (Mustafabristi, Gubri, Mustaffa Bristi, Gubri), (1573) *Du Fresne-Canaye* (ponte Mustafa), (1573) *Gerlach* (Mustapha-Bassa Brück), (1577-1581) *Schweigger* (Mustapha Wascha Dschupri), (1587-1588) *Lubenau* (1) (Mustapha Bassa Marckt), (1591-

1596) *Wratislaw* (Mustapha Pascha Brücke), (1608-1628) *Mundy* (Mustapha Pasha Cupreese), (1608-1609) *Brandstetter* (Mustapha Bassa Tuprij), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Küppery, Dscupry), (1664) *Burbury* (Mustapha-Basha-Cupri).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 158, (1664) *Burbury* 138.

Karawanserei: (1564-1565) *Betzek* 19, (1573) *Du Fresne-Canaye* 229, (1573) *Gerlach* 514, (1577-1581) *Schweigger* 47, (1587-1588) *Lubenau* (1) 116, (1608-1609) *Brandstetter* 119, (1664) *Burbury* 138.

Spital: (1564-1565) *Betzek* 19.

Sycion -> Sikyōna

Sykamino, Συκάμινο (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Scamino).

Sylebris -> Silivri

Symē, Σύμη (Gr, I.): (1655-1659) *Thevenot* (1) (2) (Sanbiki, Sunbiki), (ca. 1670) *Randolph* (1) (Simie), (<1688) *Dapper* (Simie, Syme).

Syra -> Syros

Syros, Σύρος (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Syros), (1699-1702) *Tournefort* (Syra).

T

***Tahtalie** (Tr): (1655-1659) *Thevenot* (1), (1655-1659) *Thevenot* (2).

Karawanserei: (1655-1659) *Thevenot* (1) I, 285, (1655-1659) *Thevenot* (2) 172.

In: Kiepert 1902-1906: Tachtaly.

Talandi -> Atalantē (Gr, I.)

Tamassos, Ταμασσός (Cy): (<1688) *Dapper* (Tamassus, Tembros, Amamassus).

Tamassus -> Tamassos

Tambrod -> Dimitrovgrad

Tarabosan -> Trabzon

Tarampados, Ταραμπάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Terebado).

? **Tartalécui** (Tr): (1699-1701) *Chishull*.

Taslizea -> Plevlja

Tasseliger -> Plevlja

Tassi -> Thasos

Tasso(s) -> Thasos

Tatarbasar -> Pazardžik

Tatarbazargic(k) -> Pazardžik

Tatarpasar -> Pazardžik

Tatar Wassar -> Pazardžik

Taurinum -> Beograd

Tekirdağ, [Ραιδεστός] (Tr): (1547-1549) *Belon* (Rodosto), (1585-1602) *Sanderson* (Rodesto), (1665-1669) *Dreux* (Rodosto), (ca. 1671) *Grelot* (Rodosto), (1675-1676) *Wheler* (Rodeste), (1678-1684) *Le Bruyn* (Rodosto, Rudisto), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Rodesto, Rodestouc, Tirquidac), (1737 -1740) *Pococke* (Rodosto).

Han: (1665-1669) *Dreux* 84.

Tēlos, Τήλος (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (Piscopia, Tholos), (<1688) *Dapper* (Episcopia, Piscopia, Telos).

Tembros -> Tamassos

Temenia, Τεμένια (Gr, Krētē): (1737 -1740) *Pococke* (Teminos).

Teminos -> Temenia

Tempē, Τέμπη (Gr): (1665-1669) *Dreux* (Baba).

Tenedos -> Bozcaada

Tenedus -> Bozcaada

Tēnos, Τήνος (Gr, I.): (1579) *Breüning* (Thino), (ca.1670) *Randolph* (1) (Tenos, Tine), (1675-1676) *Spon* (Tiné, Tenos), (1675-1676) *Wheler* (Tine), (<1688) *Dapper* (Tenos, Tino), (1678-1684) *Le Bruyn* (Tino,Thieno), (1699-1702) *Tournefort* (Tine).

Tēnos, Τήνος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (San Nicolo).

Terebedo -> Tarampados

Terebrodt -> Dimitrovgrad

Termia -> Eleusina

Ternoalucca -> Trnovaluka

Teus -> Sigacik

Thalanda -> Atalantē

Thasos, Θάσος (Gr, I.): (1547-1549) *Belon* (Tassos), (ca.1670) *Randolph* (1) (Thassus), (<1688) *Dapper* (Thasos, Tasso), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Tassi).

Thassus -> Thasos

Thēba, Θήβα (Gr): (1585-1602) *Sanderson* (Thebes), (1675-1676) *Spon* (Thebes, Thiva), (1675-1676) *Wheler* (Thebes, Θήβα), (1737 -1740) *Pococke* (Thebes).

Han: (1675-1676) *Spon* II, 93, (1675-1676) *Wheler* 332, (1737 -1740) *Pococke* II₂, 160.

Karawanserei: (1585-1602) *Sanderson* 56.

Thebes -> Thēba

Thēra, Θήρα (Gr, I.): (ca.1670) *Randolph* (1) (St. Erino), (<1688) *Dapper* (Thera), (1699-1702) *Tournefort* (Santorin).

Thēra, Θήρα (Gr, Thēra): (1699-1702) *Tournefort* (Scaro, Castro).

Thērasia, Θηρασία (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Therasia).

Thermia -> Kythnos

Thermie -> Kythnos

Thessalonica -> Thessalonikē

Thessalonika -> Thessalonikē

Thessalonikē, Θεσσαλονίκη (Gr): (1547-1549) *Belon* (Salonichi, Thessalonica), (1551) *Nicolay* (Thessalonique, Saloniqui), (1591- 1592) *Sommer* (Thessalonica), (1660) *Puel* (Salonica), (1665-1669) *Dreux* (Thessalonique), (<1688) *Dapper* (Salonichi, Thessalonika), (1693-1695) *Wintergerst* (Saloniki), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Salonique), (1737 -1740) *Pococke* (Thessalonica, Salonica).

Karawanserei: (1591- 1592) *Sommer* 99.

Thessalonique -> Thessalonikē

Thiaki -> Ithakē

Thieno -> Tēnos

Thino -> Tēnos

Thiva -> Thēba

Tholopotami, Θολοποτάμι (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Tholopotami).

Tholos -> Tēlos

Thrapsano, Θραψανό (Gr): (1699-1702) *Tournefort* (Thrapsano).

Thurium -> Kalamata

Thyatira -> Akhisar

Thyatire -> Akhisar

Thymiana, Θυμαιά (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Thymiana).

Tikveš (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Tikves).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 322.

Tine -> Tēnos

Tino -> Tēnos

Tire (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Tyria), (1714 - 1716) *Lucas* (2) (Tirie).

Han: (1699-1701) *Chishull* 19.

Tirebolu (Tr): (1699-1702) *Tournefort* (Tripoli).

Tirie -> Tire

Tirnavos, Τίρναβος (Gr): (1668-1673) *Brown* (Tornovo).

Tirquidac -> Tekirdağ

Titova Mitrovica (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Metrovitza), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Mitrovizza).

Titov Veles (Yu): (1688-1673) *Brown* (Kuprulih).

Tiva -> Thēba

Tjentište (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Trantista).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne-Canaye* 221.

Tobinitza -> Stanke Dimitrov

Togray (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Togrey).

Togrey -> Togray

Toli -> Bitola

Topplitz -> Kostenec

Torbali (Tr): (1675-1676) *Wheler* (Tourbali), (1699-1702) *Tournefort* (Tourbalè).

Karawanserei: (1699-1702) *Tournefort* III, 403.

Tornese, Castle -> Chlemoutsi

Tornovo -> Tirnavos

Tourbalé -> Torbali

Tourbali -> Torbali

Trabzon, [Τραπεζοῦς] (Tr): (1496-1499) *Harff* (Trapisunde), (1699-1702) *Tournefort* (Trebisonde, Tarabosan).

Tragomanli -> Dragoman

Tragomanskj -> Dragoman

Tragoulas, Τραγουλάς (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Dragoula)²⁹.

Trajiomanli -> Dragoman

Trantista -> Tjentište

Trapisunde -> Trabzon

Trapolizza -> Tripolē (Gr)

Trapsano -> Thrapsano

Trebisonde -> Trabzon

Triandaro -> Triantados

*Trianta (Tr): (1699-1701) *Chichull*.

In: Kiepert 1902-1906: Trianda.

Triantados, Τριαντάδος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Triandaro).

Tribachi -> Tympaki

Tricala -> Trikala

Trikala, Τρίκαλα (Gr): (1547-1549) *Belon* (Tricala).

Trimethus -> Trimythia

---

29. Σήμερα έχει προσαρτηθεί στο χωριό Τσιπίδο ή Κέφαλος. Heutzutage ist es mit dem Dorf Tshipido oder Kephalos vereinigt .

- Trimythia, Τριμυθιά** (Cy): (<1688) *Dapper* (Trimethus).
Trinapol -> Edirne
Tripes, Τρίπες (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Tripez).
Tripez -> Tripes
Tripodes, Τρίποδες (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort* (Tripodez).
Tripodez -> Tripodes
Tripolē, Τρίπολη (Gr): (<1687) *Randolph* (2) (Trapolizza).
Tripoli -> Tirebolu (Tr)
Tripotamo -> Tripotamos
Tripotamo, Τριπόταμος (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Tripotamo).
Trnovaluka (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Ternoalucca).
Troia -> Truva
? Troias (Tr): (1675-1676) *Spon*
Troja -> Truva
Truva, [Τροία] (Tr): (1496-1499) *Harff* (Troja), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Troia, Ilion), (1577-1581) *Schweigger* (Troja), (1579) *Breüning* (Troia), (1585-1602) *Sanderson* (Troy), (1591-1592) *Sommer* (Troja), (1610-1611) *Sandys* (Troy), (1630-1633) *Stochove* (Troye), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (Troye), (1675-1676) *Spon* (Troye), (1675-1676) *Wheler* (Troy), (1678- 1684) *Le Bruyn* (Troye), (1714- 1716) *Lucas* (2) (Troye).
Troy(a) -> Truva
Troye -> Truva
Tscho(u)rl(o)u -> Çorlu
Tsipido, Τσιπίδο³⁰ (Gr, Paros): (1699-1702) *Tournefort* (Chepido).
Turgutlu (Tr): (1699-1701) *Chishull* (Durguthli).
Han: (1699-1701) *Chishull* 13.
Turlulu -> Agioi Theodōroi
Tympaki, Τυπάκι (Gr, Krētē): (1737-1740) *Pococke* (Tribachi).
Tyria -> Tire

---

30. Το χωριό αυτό ονομάζεται επίσης Κέφαλος. Dieses Dorf trägt auch den Namen Kephalos.

U

Ulubat, [Λοπάδιον] (Tr): (1573) *Gerlach* (Lupata), (1655-1659) *Thevenot* (1) (Loubat), (1655-1659) *Thevenot* (2) (Loubat), (1675-1676) *Spon* (Loupadi), (1675-1676) *Wheler* (Lubat), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Lubat), (1699-1701) *Chishull* (Ulubat), (1699-1702) *Tournefort* (Lopadi, Ulubat, Loubat, Lopadion), (1714 -1716) *Lucas* (2) (Lupa, Lupadi), (1737-1740) *Pococke* (Lupat).

Karawanserei: (1573) *Gerlach* 257, (1699-1702) *Tournefort* III, 356.

Urania -> Vranje

Urchup -> Prokuplje

Urla, [Κλαζομενάι] (Tr): (1675-1676) *Wheler* (Clazomene, Vourla), (1737-1740) *Pococke* (Vourla).

Ūsküib -> Skopje

Ustancki -> Kös

Ustok -> Istok

Usturumca -> Strumica

Usum Slawos -> Uzundžovo

Uvac (Yu): (1573) *Du Fresne-Canaye* (Vaast).

Karawanserei: (1573) *Du Fresne-Canaye* 222.

Uyuzhamam (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Vgus).

Uzумыona -> Uzundžovo

Uzundžovo (Bg): (1591-1596) *Wratislaw* (Usum Slawos), (1608-1628) *Mundy* (Uzумыona), (1656-1658) *Hiltebrandt* (Usunsova), (1693-1699) *Gemelli Careri* (Casunchiupri).

Han: (1656-1658) *Hiltebrandt* 159.

Karawanserei: (1591-1596) *Wratislaw* 86.

Uzunköprü (Tr): (1737-1740) *Pococke* (Ouzoun-Kupri).

Uzunsova -> Uzundžovo

V

Vaast -> Uvac

Vackhovell -> Vakarel

Vakarel (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Vackhovell), (1553-1555) *Dernschwam* (Wakareo), (1564-1565) *Betzek* (Alaglika), (1577-1581) *Schweigger*

(Allasiacelis), [(1591-1596) *Wratislaw* (Falup)], (1656-1658) *Hiltebrandt* (Wakaril).

Valandiva -> Valandovo

Valandovo (Yu): (1661-1670) *Evliya Çelebi* (Valandiva).

Han: (1661-1670) *Evliya Çelebi* 326.

Vardar Yenicesi -> Jan(n)itsa

Varna (Bg): (1579-1583) *Newberie* (Varna).

Varvarin (Yu): [(1553-1555) *Dernschwam* (Brthbali)].

Vasilica -> Sikyōna

Vasiligo -> Sikyōna

Vathi -> Bathy

Vati -> Bathy (Gr, Samos)

Vazokilotisa -> [Panagia Argokyliōtissa]

Velike Rudare (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Ruderi).

Velje Polje (Yu): [(1587-1588) *Lubenau* (1) (Welichman)].

Vesta -> Bessa

Vetren (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Vetren), (1553-1555) *Dernschwam* (Wetri, Assarschik), (1608-1609) *Brandstetter* (Genikai).

Vetrine -> Neo Petritsi

Vgus -> Uyuzhamam

Viceterno -> Vučitrn

Viki -> Biki

village of Mytilene -> Mytilēnioi

Virobo -> Virovo

Virovo (Bg): (1530) *Curipeschitz* (Virui), (1564-1565) *Betzek* (Jabonet, Gyegbebett), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Jocbuee), (1577-1581) *Schweigger* (Virobo).

Virui -> Virovo

Viscando -> Phiskardo

Viscardio -> Phiskardo

*Vlachi (Gr): (1675-1676) *Wheler*.

In: Weiß 1829: Blachi.

s. Vlaghi

*Vlaghi (Gr): (1675-1676) *Spon*.

In: Weiß 1829: Blachi.

s. Vlachi

Vociturni -> Vučitrn

Vodina -> Edessa

Volacos -> Bōlax

Volisso -> Bolissos
Volo -> Bolos
Vortitza -> Aigio
Vostiza -> Aigio
Votona -> Bothō
 ? **Votri** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.
Vouni -> Bouni
Vourla -> Urla
Vourlotes -> Bourliōtes
 ? **Vourvouria** (Gr, Naxos): (1699-1702) *Tournefort*.
Vraine -> Vranje
Vrania -> Branas
Vranje (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Vraine), (1668-1673) *Brown* (Urania).
Vrlach -> Slivnica
Vučitrn (Yu): (1530) *Curipeschitz* (Vucziterno, Vutziterno), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Viceterno, Vociturni).
Vucziterno -> Vučitrn
Vurcorti -> Bourkōtē
Vutziterno -> Vučitrn

W

Wadissna -> Batočina
Wakareo -> Vakarel
Wakaril -> Vakarel
Welichman -> [Velje Polje]
Welicze -> Belica
Welika -> Belica
Wetri -> Vetren
Wirowe -> Virovo
Weysenburg -> Beograd
Wruskabalua -> [Skopje]

X**Xambela** -> Exampela**Xinara, Ξινάρα** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cozonara).**Y****Yagodna** -> Svetozarevo**Yagola** -> Svetozarevo**Yalnizçam** (Tr): [(1579-1583) *Newberie* (Garachan)].**Yamourta Adasi** -> Kea**Ydra, Ύδρα** (Gr, I.): (<1688) *Dapper* (Kalauria, Sidera).**Yenghekeoy** -> Novo Selo (Bg)**Yenifoça** (Tr): (1675-1676) *Wheler* (Foia Nova, New Foia), (1678-1684) *Le Bruyn* (Fotia Nova).**Yeniqueux** -> Nea Kōmē**Yenişchir** (Tr): (1553-1555) *Dernschwam* (Jenischer), (1556-1559) *Müntzer* (Janischara), (1737-1740) *Pococke* (Ienichahere).**Yeşilköy**, [Ἅγιος Στέφανος] (Tr): (1573) *Du Fresne-Canaye* (San Stefano), (1653-1665, 1679-1686) *Arvieux* (San Stephano), (ca. 1671) *Grelot* (San Stefano), (1675-1676) *Spon* (San Stefano), (1678-1684) *Le Bruyn* (S. Stephano).**Yeşilova** (Tr): (1714 -1716) *Lucas* (2) (Jasely).**Ypsēlantēs, Υψηλάντης**³¹ (Gr): (1675-1676) *Wheler* (Charamenitis).**Ypsēlou, Υψηλού** (Gr, Andros): (1699-1702) *Tournefort* (Apsilia).**Ysternia, Υστέρνια** (Gr, Tēnos): (1699-1702) *Tournefort* (Cisternia).**Yteeman** -> Ichtiman

---

31. Οι άλλοτε Βρασταμίται. Es handelt sich um das ehemalige Dorf Brastamitai.

Z

? **Zacarat** (Tr): (1631-1668) *Tavernier*.

Zacynthos -> Zakynthos

Zacynthus -> Zakynthos

Zaffelonia -> Kephallēnia

Zakynthos, Ζάκυνθος (Gr): (1519) *Stockar* (Zante), (1551) *Nicolay* (Zanthe), (1556-1559) *Müntzer* (Zande), (1573) *Du Fresne-Canaye* (Zante), (1579) *Breüning* (Zante), (1585-1602) *Sanderson* (Zant), (1588-1589) *Kiechel* (Zanthe, Zante), (1591- 1592) *Sommer* (Zante), (1596) *Moryson* (Zante), (1608-1628) *Mundy* (Zante), (1610-1611) *Sandys* (Zacynthus), (1630-1633) *Stochove* (Zante), (1660) *Puel* (Zante), (1666-1670) *Troilo* (Zante), (1671 - 1673) *Chardin* (Zante), (1675-1676) *Spon* (Zante, Zacynthos), (1675-1676) *Wheler* (Zant, Zante), (1678-1684) *Le Bruyn* (Zante), (<1687) *Randolph* (2) (Zant), (1693-1695) *Wintergerst* (Sákynthos), (1699-1703) *Lucas* (1) (Zante).

Zande -> Zakynthos

Zant(h)(e) -> Zakynthos

? **Zardick** (Yu): (1656-1658) *Hiltebrandt*.

Zarekeeoy -> Piro

Zea -> Kea

Zeitun -> Lamia

Zefalonia -> Kephallēnia

Zeffalonia -> Kephallēnia

Zemiq -> İzmit

Zenick -> Asparuhovo

Zenie -> İznik

Zephalonia -> Kephallēnia

Zèriges -> Kythēra

Zerigo -> Kythēra

Zernovo Bregu -> Crveni Breg

Zia -> Kea

Zinara -> Kinaros

Zio -> Chios

Zipern -> Kypros

Ziphia -> Zyphias

Zorlli -> Çorlu

Zyphias, Ζυφιάς (Gr, Chios): (1699-1702) *Tournefort* (Ziphia).

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ / REISEROUTEN

<i>HARFF</i> (1496-1499)	<i>CURIPESCHITZ</i> (1530)	Annder Zeckhmetze Erster Zeckhmetze Silibri
[...]	[...]	Harapli
Modon	Novipasar	Zorlii
Candija	Metravitzza	Caristeran
Candea	Vucziterno	Brrgass
Rodijis	Pristina	Babaiski
Burtzia	Novowerda	Haffsa
Constantinopel	Livotz	Drinople
Troya	Khatum	Virui
Trapisunde	Vraine	Semische
Andrenoepel	Surdulitza	Sirovitza
Filipolis	Strasschimitrovatz	Khanus
Basersack	Presnickh	Khassimwevo
Tobinitza	Slatina	Plaudin
Wruskabalua	Vackhovell	Passtue
Pristina	Itiman	Bellova
[...]	Vetren	Topplitz
	Govedarovo	Samokhew
	Plaudin	Slauwerda
<i>STOCKAR</i> (1519)	Khonus	Zernovo Bregu
	Sirovitza	Khostanskha Wana
	Somische	Khonopnitza
[...]	Virui	Stratzin
Zipern	Harmanli	Froschoue
Famagusta	Stainen Pruggen	Ober-Ponescha
Sellin	Drinopl	Pristina
Rhodis	Hoffsa	Babinoss
Zante	Babaiski	Vutziterno
[...]	Brrgass	Ruderi
	Kharistra	Novibasar
	Zorlli	[...]
	Silibri	
	Erster Zeckhmetze	
	Annder Zeckhmetze	
	Constantinopl	

<i>BELON</i> (1547-1549)	[...]	Philippopolis Konisch Klokodnicze
[...] Crete	<i>NICOLAY</i> (1551)	Harmanli Mustafa bascha Adrianopolis
Constantinoble	[...]	Hawsa
Galipoli	Zefalonie	Pieribaschagoy
Lemnos	Zanthe	Tschorlu
Tassos	Cerigo	Selimbria
Salonichi	Chio	Biug Czekmese
Siderocapsa	Metelin	Constantinopel
Tricala	Gallipoli	Kartal
Cavalle	Constantinople	Gevise
Bourou	Adrinople	Hareke
Commercine	Thessalonique	Karamusa
Cypsella	[...]	Nicomedia
Nicomédie		Kasikli
Constantinoble		Ismik
Selivrée	<i>DERNSCHWAM</i>	Jenischer
Heracée	(1553-1555)	Agk Buyuk
Rodosto		Ermen Pazargik
Galipoli	[...]	Boz Gywgck
Abydus	Krichisch Weissenburg	Czomschuran
Sestos	Grodko	Karali
Maito	Sendere	Togrey
Metelin	Lywada	Ath Kywpri
Chio	Jagoda	Masut Kiew
Samos	Ratno Klissura	Muhat
Pathmos	Nissa	Sunglie
Cos	Clissura	Jalanchy Aly
Rhodes	Ctzaribrod	Kutilin
Adana	Pirota	Ancira
[...]	Welicze	[...]
Cogne	Sophia	Ancira
	Wakareo	Jalanczschi Ali
Bourse	Wetri	Karagiedi
Montanée	Pasarczik	Vgus
Constantinoble	Gowedar	Mutalat

Boz Bywgk	Sofia	<i>BETZEK</i>
Agbiug	Philippopel	(1564-1565)
Nicea	Adrianopel	
Kasikli	Chiurli	[...]
Nicomedia	Selimbria	Griechisch Weißenburg
Gevise	Constantinopel	Gasserluck
Kartal	[...]	Colar
Constantinopol		Wadissna
Cuczuk Czekmedi		Jagotna
Biug Czekmese	<i>MÜNTZER</i>	Baratzschin
Selimbria	(1556-1559)	Spaterichi
Karistran		Nischa
Babesky	Zaffelonia	Novasel
Burgas	Zande	Piro
Hawsa	Candia	Hanibrod
Trinapol	Zypern	Vrlach
Mustafa Bascha	Gallin	Soffia
Klokodnicze		Alaglika
Konisch	[...]	Cissdervendt
Philippopoli	Adena	Dattabasar
Wettrin	Dikeiltz	Philipopli
Wakareo	Cunij	Geigiali
Sophia	Janischara	Jabonet
Czari brod	Ißnick	Mustafabristi
Nouo Sele	Schmid	Adrianopli
Nissa	Constantinopel	Hafsada
Brthbali	Adrinopoli	Eschgibaba
Jagoda	Philippopoli	Birobascha
Weysenburg	Sophia	Schurli
[...]	Nisch	Silibria
	Nowo Pazaer	Binadiis
	Reppopoli	Binck Tschickhme
<i>BUSBECK</i>	Chata	Guschuck Cschickme
(1554-1562)	Ragusteo	Constantinopl
	[...]	Binck Cschickme
[...]		Schurly
Belgrad		Biro Pascha
Jagodina		Babeschki
Nisch		Hafsada

Adrianopoli	Bagnobuono	Corfu
Mustaffa Bristi	Mitrovizza	[...]
Gyegbebett	Viceterno	
Ichialj	Breba	
Philipopoli	Hypla	<i>GERLACH</i>
Tatarbasar	Chalcanich	(1573)
Cisdervent	Scopia	
Alaglika	Dobritza	[...]
Soffia	Serissa	Griechisch Weissenburg
Tragomankj	Chercar	Hisarluck
Piro	Bagno	Oklise
Itrassnitza	Domnissa	Batadschin
Nischa	Samocovo	Jakodna
Raschny	Bagno	Paratschin
Baratzschin	Berven	Spahigay
Wadissna	Tatarbazargic	Nissa
Clomotza	Jocbuee	Curizesmen
Parckha	ponte Mustafa	Terebrodt
Griechisch Weissenburg	Andrinopoli	Tragomanli
[...]	Capsa	Sophia
	Schibabac	Philippopoli
	Bergas	Selibrää
<i>DU FRESNE-CANA YE</i>	Chiurlich	Constantinopel
(1573)	Silivrea	Lupata
	Ponte grande	St. Theodoro
[...]	Ponte piccolo	Prusa
Raguso	Constantinopoli	Pontepiculo
Bileche	San Stefano	Pontegrand
Serniza	Silivrea	Tschurli
Guasc	Palermo	Bergasch
Ternoalucca	Gallipoli	Habsta
Trantista	Troia	Harmanli
Foscia	Mitilene	Mustafa Bassa Brück
Chanissa	Χίος	Philippoli
Tasseliger	Malvasia	Ichtimon
Prepoli	Modone	Spahikoi
Molocevaz	Prodano	Bünck
Vaast	Zante	Klein Palanka
Novobazar	Parga	Weissenburg

[...]	[...]	Girapetra
	Candia	Galdero
	Candia	[...]
<i>SCHWEIGGER</i>	Stia	
(1577 -1581)	Candia	
	[...]	<i>NEWBERIE</i>
[...]		(1579-1583)
Belgrado		<i>London</i>
Gorozge	<i>BREÜNING</i>	[...]
Balazerqua	(1579)	Candia
Badatschin		[...]
Jagodna	[...]	<i>London</i>
Baratschin	Corfu	
Spahidiu	Cephalenia	
Nissa	Zante	<i>London</i>
Guritschesme	Strivali	[...]
Sherdiu	Cerigo	Garachan
Tragomanli	Milo	Gaye
Sophia	Athen	Carralla
Allasiaclic	Negroponto	Sowdegan
Hichtimon	Andros	Couscherderrom
Tadarbasar	Thino	Basarich
Philippopoli	Troia	Korshonnou
Conosch	Insel Marmora	Actsau
Virobo	Constantinopel	Borsa
Mustapha Wascha-	Nicomedia	Peage
Dschupri	Prusa	Gamlech
Adrianopel	Constantinopel	Samallech
Hapsa	Gallipoli	Skell
Porgas	Scio	Constantinople
Silembria	Lango	Sissopoli
Pontigrando	Rhodus	Emomna
Pontipicolo	[...]	Varna
Constantinopel	Cyprus	
Callipoli	Salinae	
Troja	Limasso	
Lemnum	Paffo	
Chium	Scarpanto	
Rodis	Christiana	

<i>AUSTELL</i>	Samos	Curiczema
(1585)	Roads	Piro
[...]	[...]	Dragomanli
Ragusa	Sefalania	Sophia
Chiernisa	Zant	Ichtima
Focea	Postigia	Tatar Wassar
Taslizea	Vasiligo	Philippopolis
Novibazar	Corinth	Kagiali
Nicea	Thebes	Harmanli
Circui	Athins	Mustapha Bassa Marckt
Sophia	Negroponto	Adrianopel
Philippopoli	Galipoli	Hapsala
Andrinopoli	Constantinople	Eskibaba
Silveri	Conia	Perigas
Constantinople	Adina	Czurli
Cherchisea	[...]	Selibrea
Provaz	Zant	Ponte grando
[...]	Roads	Ponte Picoli
	Samos	Constantinopel
	Sio	
	Mittelin	
<i>SANDERSON</i>	Galipolie	<i>LUBENAU (2)</i>
(1585-1602)	Constantinople	(1587-1588)
[...]	[...]	Constantinopel
Sefalania		Bosbornu
Zant	<i>LUBENAU (1)</i>	Montenea
Petras	(1587-1588)	Prussa
Serigo	[...]	Insel Marmora
Patmos	Grichisch	Gallipoli
Sio	Weissenbourgk	Palermo
Galipoli	Klein Palanka	Larissa Troade
Rodesto	Bogguar	Lemno
Constantinople	Jagodna	Montanea
Galipoli	Baratschin	Bosbornu
Troy	Spatarichi	Gebise
Lemnos	Welichmon	Carmesal
Mitelin	Nissa	Nicea
Sio		Nasockli

Casilik	Zannte	Soufia
Nicomedia	[...]	Nova Bassa
Constantinopel		[...]
	<i>SOMMER</i>	
<i>KIECHEL</i>	<i>(1591-1592)</i>	<i>WRATISLAW</i>
<i>(1588-89)</i>		<i>(1591-1596)</i>
	[...]	
[...]	Corfou	[...]
Zephalonia	Zante	Belgrad
Zante	Garboughe	Großpolancky
Zerigo	Canea	Buditzin
Candia	Candien	Jagodin
Rhodis	Rettimo	Kessan
Cipro	Cyprus	Nissus
Salini	Famaguste	Kurigesme
Nicosia	Nicosia	Pirot
Famagusta	[...]	Czamrod
[...]	Cyprus	Sophia
Cipro	Rhodus	Bossen
Limmisso	Milo	Falup
[...]	Pario	Jymann
Castel Rosso	Mitilene	Philipopolis
Rhodis	Scio	Paposly
Ustancki	Tenedos	Usum Slawos
Scio	Troja	Harmondil
Constantinopolj	Constantinople	Brücke Mustafa Pascha
Gallipoli	Ponto Piccosto	Stupoy
Miconia	Ponto grande	Adrianopel
Suda	Hierdersee	Bulga
Rettimo	Sillivria	Burgatsch
Candia	Absacq	Karisra
Canea	Thessalonica	Churdy
Rettimo	Hardar	Sylebris
Zerigo	Epoloto	Ponte grande
Morea	Lacedaemonia	Ponte piccolo
Coron	Ponto Moscafa	Konstantinopel
Modon	Athen	Belgrad
Navarin	Corintho	[...]

<i>MORYSON</i> (1596)	<i>MUNDY</i> (1608-1628)	Belgrad [...]
[...]	[..]	
Corfu	Zante	<i>BRANDSTETTER</i> (1608-1609)
Cephalonia	[...]	
Zante	Constantinopel	
Strivalli	Ponto Piccolo	[...]
Cyprus	Ponto Grande	Griegisch Weissenburg
Larnica	Camburgas	Hisarlak
Candia	Selibrea	Kolar
Candia	Choorloo	Hassan Passa Palanka
Naxo	Caristan	Jagodna
Metelene	Bergasse	Alexima
Tenedos	Babaeskeese	Nissa
Gallipolis	Hafsha	Kuritheshene
Iland Marmora	Adrianople	Scharkhoe
Heraclea	Mustapha Pasha-	Dragoman
Constantinopel	Cupreese	Sophia
Selebris	Armanly	Istiman
Erylis	Usumyona	Tatarpasar
Iland Marmora	Cayalucke	Philipopoli
Gallipolis	Papaslee	Kajaly
Tenedos	Phillippopolis	Harmanli
Lemnos	Tatarbazargick	Mustapha Bassa Tuprij
Metelene	Yengheekeoy	Adrianopel
Zio	Yteeman	Habsala
Skyra	Sophia	Bergasch
Milo	Zarekeey	Tzurli
Delo	Curut Chisme	Silibrea
Zante	Palanca	Pontigrando
Corfu	Nice	Pontipiccolo
[...]	Roshneah	Constantinopl
	Paracheeno	Pontipiccolo
	Yagola	Pontigrando
	Batachin	Silibrea
	Casanpasha Palanca	Szurli
	Colare	Bergash
	Gratsco	Iskibaba

Habsa	Famagosta	Constantinople
Adrianopel	Nicosia	[...]
Harmanli	Amathus	
Kazali	Episcopia	
Philipopoli	Baffo	<i>STOCHOVE</i>
Genikai	Conucha	<i>(1630-1633)</i>
Istiman	Candy	
Sophia	Canea	[...]
Dragoman	Rhetimo	Zante
Sharkhoe	Candia	Cephalonie
Kurithesme	Sittia	Sapience
Nissa	[...]	Zerigues
Orttum		Naxie
Jagodna		Delos
Baticina	<i>DESHAYES</i>	Chio
Hassan Passa- Pallancka	<i>(1621,1630)</i>	Smyrne
Semendria		Gallipoli
Hisarlach	[...]	Constantinople
Griegisch Weissenburg	Belgrade	Montagnac
[...]	Cola	Bourse
	Hassan- Bascha	Palorme
	Yagodna	Isle de Marmora
<i>SANDYS</i>	Baticina	Lampsac
<i>(1610 -1611)</i>	Paraquin	Gallipoli
	Nice	Tenedos
[...]	Dragoman	Troye
Zacynthus	Sophie	Stalimene
Sio	Ornitro	Metelin
Smyrna	Lozina	Foge
Mitylen	Philippopoli	Smyrne
Tenedos	Cayali	Chio
Troy	Adrinople	Chio
Lemnos	Absa	Icarie
Sestos	Babaesqui	Samos
Abydos	Bergase	Patmos
Callipoly	Chiourli	Caprajes
Constantinople	Selivree	Lango
[...]	Bioucchekmege	Rodes
Cyprus	Couchiouc Chek-mege	Esquy Attalia

Laja	Tocat	Ephese
Cypre	[...]	Scala Nova
Gerines	Candia	Chio
Nicocie	Scio	[...]
Famagouste	Naxis	
Nicocie	Zea	
Gerines	Milo	<i>RHODES</i>
[...]	Paros	<i>(1649)</i>
Coucadasi	Athenes	
[...]	Corinthe	<i>Togat</i>
	Patras	Smyrne
	Coron	<i>Sycile</i>
<i>BLOUNT</i>	Modon	
<i>(1634)</i>	[...]	
		<i>ARVIEUX</i>
[...]		<i>(1653-1665,</i>
Belgrade	<i>MONCONYS</i>	<i>1679-1686)</i>
Sophya	<i>(1648)</i>	
Potarzeeke		[...]
Philippopoli	[...]	Smirne
Andrinople	Adena	[...]
Burgaz	Karaponnar	Milo
Churlo	Einakle	Chio
Selibree	Bozak	Troye
Constantinople	Elgen	Galipoli
[...]	Bessajela	San-Stephano
	Blaudon	Constantinople
	Aschichaer	Cuchuk Chekmagé
<i>TAVERNIER</i>	Bougon	Selivrée
<i>(ca 1637)</i>	Enguichar	Chourlan
	Zenie, Nicée	Borgas
[...]	Caovac	Baba
Constantinople	Zemiq	Haffa
Cartali	Constantinople	Andrinople
Gebisse	Micaliche	Basnakioi
Isnich	Sousourlou	Selivrée
Chabangi	Mendacor	Constantinople
Zacarat	Manaxie	Gallipoli
Cancoy	Smyrne	Lampsaco

Constantinople	<i>THEVENOT (2)</i>	Schourlou
Chio	<i>(1655-1659)</i>	Karisteran
Micocco		Burgas
Argentiere	Constantinople	Cafza
[...]	Montagna	Adrianopel
	Bourse	Küppery
	Tahhtalie	Carmandick
<i>THEVENOT (1)</i>	Loubat	Usunsova
<i>(1655-1659)</i>	Sousurluk	Semnesche
	Dgelembé	Papasly
[...]	Palamout	Philippopel
Cerigo	Manassa	Paßaryck
Zia	Smyrne	Capiderwend
Andra	[...]	Ithiman
Ispicera		Wakaril
Chio		Sophia
Gallipoli	<i>HILTEBRANDT</i>	Dragoman
Ile de Marmora	<i>(1656-1658)</i>	Sarkoy
Constantinople		Cruceme
Montagna	[...]	Balanga
Bourse	Silistra	Nisse
Tahhtalie	Kyssetzick	Alexinsky
Loubat	Bravodia	Rasna
Sousurluk	Jennucka	Parakyn
Dgelembé	Zenick	Jagodna
Palamout	Heitos	Haßenbaşa
Manassa	Carabonar	Colar
Smirne	Convallie	Zardick
Chio	Kirkeklissia	Belgradum
Samos	Purgaß	[...]
Stanchio	Sourla	
Bodrou	Silimbria	
Sanbiki	Bujuck Seckmeseck	<i>PUEL</i>
Rhodes	Kutschuck-Seckmeseck	<i>(1660)</i>
<i>Alexandrie</i>	Constantinopel	
[...]	Kutschuck-Seckmeseck	[...]
	Bujuck Seckmeseck	Corfu
	Silimbria	Zante
	Seimenlick	Porto Bracia di Maignia

Cirigo	Vodina	Kisterfent
Cirigoto	Avusdos	Sakurambeg
Malvasia	Kara Ferye	Dartarbastek
Millo grando	Serfice	Philippopolis
Salonica	Elbasan	Papasli
Argentale	Usturka	Kiral
Santa Odera	Ohri	Ormandli
Candia	Ustok	Mustapha-Basha-Cupri
Suda	Resna	Adrianople
Canea	Pogrades	Hapsa
Anticorna	Istarova	Baba
Cirigo	Ardovista	Borgas
Porto Gualia	Tikves	Caristeran
Porto Vito	Valandiva	Chiurlu
Zante	Usturumca	Simenli
Zeffalenia	Petriç	Selivrea
Sant Helena	Menlik	Ponte grande
Parca	Vetrine	Ponte Picciolo
Antiparo		Constantinople
Corfu		Ponte Picciolo
[...]	<i>BURBURY</i>	Sackarcoi
	(1664)	Nissa
		Belgrade
<i>EVLIYA ÇELEBI</i>	[...]	[...]
(1661-1670)	Belgrad	
	Isarchich	
Üsküb	Colar	<i>DREUX</i>
Pirlepe	Hassan-Basha-Palanka	(1665-1669)
Manastir	Bodauzin	
Florine	Jogada	[...]
Gözü-Kesri	Baraizin	Cérige
Naklbend	Aleschinti	Candie
Kaylar	Nissa	Gallipoli
Naklbend	Coitina	Constantinople
Edilli	Musan-Basha-Palanka	Adrinople
Sari Göl	Sackerkoi	Constantinople
Serfice	Sophia	Gallipoli
Naklbend	Kupra-Basha	Ténéδος
Vardar Yenicesi	İcjiman	Mételin

Smyrne	Larnica	Belgrad
Gallipoli	[...]	[...]
Constantinople	Adene	
Ponte-Piccolo	Constantinopel	
Ponte-Grande	[...]	<i>COVEL</i>
Silivrée		<i>(1670-1676)</i>
Rodosto		
Macry	<i>BROWN</i>	Ponte piccolo
Kumurgina	<i>(1668-1673)</i>	Ponte grande
Peritory		Selibria
Cavalla	[...]	Ciorlùh
Sérès	Belgrade	Karesteran
Baïcui	Havilleck	Bourgas
Thessalonique	Hißargiek	Bobbas-cui
Chitro	Collar	Hafsa
Baba	Hassan Bassa Palanka	Adrianople
Larissa	Baditzna	Constantinople
[...]	Jagodna	
	Halli Jahisar	
	Procupie	<i>RANDOLPH (1)</i>
<i>TROILO</i>	Lescoa	<i>(ca. 1670)</i>
<i>(1666-1670)</i>	Urania	
	Comonava	Negro ponto
[...]	Kaplanli	Chalkis
Ragusa	Kuprulih	Castel Rosso
Pianta	Pyrlipe	Cupa
Durazzo	Monaster	Andros
Safsenum	Filurina	Tine
Corfou	Egribugia	Micone
Zante	Sarigiol	Dellos
Candia	Sarvitza	Nicsia
Cyperm	Alessone	Paros
Nicosia	Tornovo	Antiparos
Paphos	Larissa	Morgo
Limisso	Skopia	Levita
Chiteon	Catshanich	Zinara
Apamea	Prestina	Nizari
Crusocco	Bellacherqua	Piscopia
Famagusta	Eshelleck	Stancoi

Rhodes	Sfacia	<i>GALLAND</i>
Simie	Suda	(1672-1673)
Scarpanto	Carabusa	
Cassio		Constantinople
Stampalia		Ponte Piccolo
Nio	<i>CHARDIN</i>	Ponte Grande
Nampho	(1671-1673)	Selivrée
St Erino		Tschourlou
Policandro	[...]	Bourgas
Milo	Zante	Baba
Argentiero	Micone	Andrinople
Serfu	Smirne	Constantinople
Siphnus	Constantinople	
Termia	[...]	Constantinople
Zea		Ponte Piccolo
Cira		Ponte Grande
Lemnos	<i>GRELOT</i>	Selivrée
Tenedos	(ca. 1671)	Churlu
Thassus		Bourgas
Samandrachi	Giaourkioi	Andrinople
Imbro	Tenedos	Ausa
Metelino	Sestos	Burgas
Scio	Abydos	Chourlou
Nicaria	Lampsace	Selivrée
Samos	Galipoli	Ponte Piccolo
Patmos	Rodosto	Constantinople
Lero	Selivrée	
Scyro	Nicée	
Scopelo	Apamée	<i>GUILLETIERE</i> (1)
Schiati	Nicomédie	(<1675)
Calojero	Rodosto	
Ipsara	Perinthe	Calamata
Constantinople	Selivrée	Chiores
Candia	Bevados	Cardamilé
Sittia	Grandpont	Istechia
Candia	San Stefano	Pecno
Girapetra	Isles de Marmora	Bytilo
Canea	Constantinople	Corotta
Rettimo		Cenepolis

Messa	Heraclée	Aegina
Port de Maina	San Stefano	Poros
Port de Colocythia	Constantinople	Eleusis
Porto-Caglie	Montagnia	Megara
Clochina	Prousa	Corinthe
Cervi	Capligi	Sycion
Cerigo	Loupadi	Megare
Porto-lione	Sousighirli	Athenes
Port de Raphiti	Mandragoia	Giphissia
Athènes	Courougoulgi	Chouli
Portolione	Basculimbei	Marcopoulo
Fraskia	Thyatire	Ropo
Candie	Magnesie	Dramish
Candie	Smyrne	Megalo -Vathi
	Iamouaci	Micro -Vathy
	Ephese	Chalcis
<i>SPON</i>	Pergame	Thebes
<i>(1675-1676)</i>	Sardes	Daulia
	Philadelphie	Distomo
[...]	Hierapolis	Lepanthe
Corfou	Milet	Zante
	Melasso	Pescarda
Leucade	Halicarnasse	Sainte Maure
Arta	Zante	[...]
	Cyllene	
Zante	Peschiera	
Cerigo	Patras	<i>WHEELER</i>
Tiné	Lepanthe	<i>(1675-1676)</i>
Delos	Salona	
Mycone	Delphes	[...]
Troye	Arachova	Corfu
Troias	Livadia	Cephalonia
Imbros	Megalo Moulci	Argostoli
Kainourio Chorio	Thebes	Pescarda
Gallipoli	Vlaghi	Thiaki
Lampsaco	Caschia	St. Mauro
Peraste	Athenes	Zant
Heraclissa	Pirée	Cerigo
Myriofyton	Salamine	Tine

Rheneia	Smyrna	Oropo
Micone	Changlee	Scamino
Scio	Sanson	Dramish
Lesbos	Palatsha	Megalo Bathy
Tenedos	Melasso	Micro Bathy
Troy	Smyrna	Negropont
Imbros	Zant	Negropont
Gallipoli	Clemouzzi	Thebes
Lampsaco	Gastouni	Calopodia
Peraste	Cotichi	Thalanda
Heraclissa	Conopoli	Proscina
Chora	Patras	Cocino
Rodeste	Lepantho	Pigadia
Heraclia	Salona	[...]
Constantinople	Castri	
Mountania	Livadia	
Prusia	Charamenitis	<i>LE BRUYN</i>
Lubat	Diminia	<i>(1678- 1684)</i>
Susugerli	Megalo - Moulci	
Courougouli	Thebes	[...]
Basculumbai	Vlachi	Zante
Thyatira	Athens	Argentiera
Magnesia	Portus Piraeus	Milo
Smyrna	Salamis	Tino
Jemourasi	Aegina	Micona
Tourbali	Eleusis	Thieno
Ephesus	Megara	Smyrne
Sedjaqui	Corinth	Sedequi
Smyrna	Sikyon	Ephese
Pergamo		Scala Nova
Sardis	Porto Raphti	Smyrne
Philadelphia	Marcopoli	Magnesie
Phocaea	Kerateia	Palemout
Foia Nova	Cevisia	Batsilemme
Smyrne	Stamati	Manderheia
Clazomene	Vrania	Sigerlouk
Erythraea	Marathon	Migalis
Teus	Chouli	Constantinople
Chillema	Capandriti	Gallipoli

Isles de Marmora	Baffa	Napoli
Nicée	Sattalia	Argos
Montagnia	Smyrne	Trapolizza
Bursa	[...]	Lepantho
Nicomédie		Natalico
Rodosto		Athens
Perinthus	<i>GUILLETIERE (2)</i>	Zant
Isle de Marmora	(<1679)	Strafades
Constantinople		Serigo
S. Stephano	Candie	
Selymbria	Canée	
Gallipoli	Misitra	<i>DAPPER</i>
Troye	Agathotos	(<1688)
Mitylene	Monembaze	
Fotia Vecchia	Alesias	Cyprus
Smyrna	Malvazia	Famagusta
Fotia Nova	Napoli	Nikosia
Scio	Scyros	Arniko
Stanchio	Scopelos	Idalium
Rhodes	Volo	Pafos
[...]	Larissa	Citium
Chypre	[...]	Soli
Famagusta		Akamas
Larnica		Trimethus
Famagusta	<i>RANDOLPH (2)</i>	Erysthea
Cytheria	(<1687)	Argos
Casafani		Golgi
Stiernia	Corinth	Cythera
Nicosie	Vostiza	Ceraunia
Larnica	Partrass	Lapathus
Chiti	Gaston	Kurias
Agianappa	Acadia	Amathus
Larnica	Navarene	Lemisso
Chiti	Modon	Tamassus
Cougli	Coron	Karpasia
Baffa	Calamata	Rhodos
Lescara	Misithra	Simie
Sarignia	Maina	Episcopia
Lumisso	Malvasia	Barba Nikolo

Limonia	Gyaros	Standia
Syme	Andros	S. Teodoro
Chalcia	Syros	Levita
Kastel Rosso	Levata	Zinara
Strongallo	Sidera	Eilant Marmora
S. Stefano	Makronisi	
Kameraosa	Cythnos	
Aradus	Aegina	<i>GEMELLI-CARERI</i>
Kaloiero	Salamis	<i>(1693-1699)</i>
Karpathos	Eubea	
Kasos	Chalcis	[...]
Kos	Eretria	Rodi
Nisyros	Karystos	Stanchio
Patmos	Eiland Atalante	Lipso
Korasien	Salonichi	Parno
Klaros	Naxos	Naccaria
Leros	Ios	Samos
Amorgos	Mykonos	Forni
Levata	Seriphos	Scio
Astypalea	Siphos	Spalmatore
Ikaria	Melos	Metellin
Samos	Delos	Smirne
Chios	Rheneia	Foggia
Psyra	Delos	Metellin
Lesbos	Cythera	Tenedos
Tenedos	Cicerigo	Tassi
Lemnos	Therasia	Himbros
Imbros	Thera	Sesto
Samothrace	Anaphe	Abido
Tasos	Polikandro	Gallipoli
Sciathos	Sicynos	Adrianopoli
Halonnesos	Christiana	Iuligia
Peparethos	Kreta	Malgarà
Scyros	Kandia	Armanli
Scopeloso	Kanea	Casunchiupri
Aistrati	Retimo	Adrianopoli
Paros	Sitia	Hapsa
Ceos	Chysamo	Bela Sopra
Tenos	Spachia	Bergasi

Calestran	<i>WINTERGERST</i>	St. George's village
Ciorlù	(1693-1695)	Jacácuí
Silivri		Magnesia
Burgadus	[...]	Durguthli
Chechmangià	Sákynthos	Sardis
Constantinopoli	Navarino	Birghée
Isola di Marmora	Methone	Tyria
Echnich	Coron	Kirkingécui
Gallipoli	Kythira	Ephesus
Tenedos	Nauplia	Trianta village
Focia	Korinth	Smyrna
Smirne	Ägina	Norlicui
Manasia	Saloniki	Montagnia
Bungarbasçi	Nauplia	Prusa ad Olympum
Balamuc	Korinth	Thyatira
Jalembi	Kreta	Ulubat
Curiungiuch	Suda	Mandahóra
Mindoyra	[...]	Gelemba
Susegreli	Kreta	Thyatira
Lubat	[...]	Magnesia
Caragaci	<i>Venedig</i>	Kurugelchick
Buiugnat	Sákynthos	Hadgelar
Nacilar	Samos	Tartalécui
Hassan-Aga-Chioy	Skyros	Gelemba
Sustgreli	Korinth	Balihisar
Sardac	Chios	Susegierlick
Gallipoli	Nauplia	Minyás
Adrianopoli	Sákynthos	Humumlée
Bursa	Kefallinia	Bozacgée
Montagnia	Klein-Kefallinia	Sorricui
Caterii	Dubrovnik	Dimotico
Dogana	[...]	Lampsacus
Constantinopoli		Jerdack
[...]		Gallipoli
	<i>CHISHULL</i>	Allalmalée
	(1699-1701)	Derricui
		Elchilée
	Smyrna	Adrianople
	Norlicui	

<i>LUCAS</i> (1)	Trapsano	Antiparos
(1699-1703)	Plati	Paros
	Commeriaco	Nausa
[...]	Critza	Costou
Chypre	Girapetra	Lephchis
Famagouste	Calamasca	Marmara
Ernica	Males	Chepido
Baf	Girapetra	Dragoula
Limasse	Candie	Parechia
Castel Rosso	Damasta	Naxie
Rhodes	Daphnedés	Comiaqui
Chio	Almyron	Votri
Metelin	Apodoulo	Scados
Gallipoly	Novi - Castelli	Checrez
Constantinople	Aloni	Apano Sangri
Montagnia	Novi- Castelli	Cato Sangri
Brousse	Brices	Cheramoti
Constantinople	Peribolia	Siphones
Zante	Néocorio	Moni
Cephalonie	Canée	Perato
Corfou	Placatona	Caloxylo
[...]	Chisamo	Scalaria
	Neocorio	Couchoucherado
	Grabuse	Gizamos
<i>TOURNEFORT</i>	Paleocastro	Damala
(1699-1702)	Paleocastro	Melanez
	Canée	Cabonez
[...]	Argentiére	Cournocorio
Canée	Milo	Engarez
Calepo	Poloni	Danaio
Saint George	Siphanto	Tripodez
Saint Eleuthère	Antimone	Charami
Canee	Stavril	Filoti
Stilo	Catavati	Apano Lagadia
Almyron	Xambela	Cato Lagadia
Retimo	Petali	Damariona
Daphnédes	Serpho	Vourvouria
Damasta	San Nicolo	Carchi
Candie	Siphanto	Acadimi

Mognitia	Joura	Oxomeria
Kinidaro	Andros	Cisternia
Aiolas	Messi	Cardiani
Metochi	Strapurias	Disado
Pyrgos	La Pichia	Aitofolia
Apano Potamia	Livadia	Mastro-mercato
Cato Potamia	Merta Chorio	Micrado
Aitelini	Aladina	Carea
Vazokilotisa	Falica	Filipado
Saint Eleuthere	Curelli	Comiado
Stenosa	Pitrofo	Arnado
Nicouria	Megnitez	Pergado
Amorgos	Lamiro	Cazerado
Cheiro	Apsilia	Cuticado
Skinosa	Steniez	Smordea
Raclia	Vurcorti	Cozonara
Nio	Arna	Tripotamo
Sikino	Amelocho	Cigalado
Policandro	Atinari	Agapi
Santorin	Vouni	Mondado
Apanomeria	Castaniez	Volacos
Scaro	Cochilu	Fallatado
Pyrgos	Lardia	Messi
Emporio	Gianites	Muosulu
Acrotiri	Gridia	Stigni
Carterado	Piscopio	Potamia
Masseria	Capraria	Cacro
Votona	Aipatia	Triandaro
Gonia	Tine	Doui Castelli
Megalo Chorio	San Nicolo	Diocarea
Nanfio	Campo	Cicalada
Mycone	Terebado	Sclavo corio
Delos	Lotra	Croio
Syra	Lazaro	Monasterio
Thermie	Perastra	Scio
Village de Thermie	Cumi	Basilionica
Silaca	Carcado	Thymiana
Zia	Cataclisma	Charkios
Macronisi	Chilia	Neocorio

Berberato	Flacia	Skyros
Ziphia	Patrica	Constantinople
Batili	Calamoti	Ortacui
Daphnona	Armoglia	Kilia
Caries	Pirghi	Penderachi
Petrana	Apocalychni	Amastro
Saint George	Elimpi	Abono
Lithilimiona	Elata	Sinope
Argoui	Vesta	Carsa
Anobato	Mesta	Cerasonte
Sicroanta	Metelin	Tripoli
Piranca	Petra	Trepisonde
Purperia	Nicaria	[...]
Tripez	Scalanova	Angora
Sainte Helene	Prasonisi	Sousous
Caronia	Samos	Beibazar
Keramos	Vati	Kahé
Aleutopoda	Cora	Mounptalat
Amarca	Miles	Boutdouc
Fita	Bavonda	Koursounou
Cambia	Neocrio	Acsou
Viki	Gueitani	Pruse
Amalthos	Maratrocampo	Tartali
Cardamila	Esoreo	Lopadi
Pytios	Spatarei	Sousoughirli
Majatica	Sureca	Mandragoia
Volisso	Paleocastro	Courougoulgi
Spartonda	Vourlotes	Baskelambai
Calantra	Fourni	Balamont
Calimatia	Carlovassi	Magnesie
Tholopotami	Castania	Smyrne
Merminghi	Catabate	Ephese
Dhidhima	Albaniticorio	Cousada
Oxodidhima	Platano	Samos
Païta	Pyrgos	Ephes
Cataracti	Commarea	Tourbalé
Kini	Patino	Smyrne
Nenita	Saint Minas	[...]
Vounos	Carlovassi	

<i>LUCAS</i> (2)	Montagniat	Amathus
(1714-1716)	Brousse	Menie
[...]	Jaourqueux	Malzoto
Smyrne	Loupa	Bromlaka
Troye	Sousougroulen	Larnica
Gallipoli	Mendeoris	Merash
Constantinople	Beli Caisser	Famagusta
Ponte- Picoli	Courougoulgy	Patrick
Pontigrandi	Quelembo	Galadia
Selivré	Akisar	Ai - Androniko
Rodesto	Manachie	Carpas
Malgara	Smyrne	Mairou
Ipsalada	Bouja	Jalousa
Ferré	Smyrne	Androniga
Artaqueux	Tirie	Agathon
Gumurgine	Guselisar	Marashoulou
Yeniqueux	Quiosque	Chytherea
Cavalle	Nazeli	Nicosia
Orfant	Coujoujac	Chilta
Courtiache	Denzely	Gerines
Salonique	Guncié	Morpho
Listrocores	Jasely	Lefca
Caterino	Bondour	Paphos
Larisse	Sparte	Coucleh
Salonique	Igridy	Alefcora
Courtiache	Belgers	Afdim
Cavalle	Serkis serrail	Episcopi
Yeniqueux	Quisilouren	Colosse
Artqueux	Cogni	Larnica
Gurginé	Adana	[...]
Feret	[...]	Castello Rosso
Ipsala		Rhodes
Rousqueux	<i>POCOCKE</i>	Candia
Develis	(1737-1740)	Suatia
Innegit		Prosnero
Rodestouc	[...]	Canea
Selivré	Cyprus	Cysamus
Constantinople	Limesol	Armiro
		Aios Constantinos

Rustica	Palaiocastro	Angora
Spele	Casonesi	Clesicui
Creobrisi	Cora	Geredy
Tribachi	Village of Mytilene	Eliry
Metallum	Patmos	Borla
Panaia Saius		Lasjah
Teminos	Mytilene	Handakè
Enadieh	Smyrna	Ismit
Candia	Vourla	Mahollom
Damartal	Sevrihissar	Gebseh
Perameh	Segigieck	Pantik
Magarites	Bodrum	Cortal
Chamaleone	Segigieck	Constantinople
Retimo	Scala Nuova	Adrianople
Armiro	Ajasolouk	Rodosto
Calives	Samos	Gallipoli
Suda	Guzelhissar	Ienichahere
Sternes	Jermanseik	Ienecui
Canea	Melasso	Bujek
Scio	Eskihissar	Eskiupjee
Saint George	Lakena	Enai
Calamaria	Akshouieh	Boursa
Sclavia	China	Nice
Carchiose	Guzelhissar	Tenedus
Cardamilla	Sultanhissar	Lampsacus
Aie-Thelene	Naslee	Island of Marmora
Volisso	Iack-cui	Kimere
Ipsara	Naslee	Artacui
Mytilene	Carajesu	Panormo
Mytilene	Geyra	Mehullitch
Molivo	Chiflic	Lupat
Aiasso	Naslee	Boursa
Tenedos	Carura	Ienichahere
Lemnos	Denizley	Nice
Madrou	Pambouk-kalesi	Ieranità
Sarpè	Ishecleh	Gemblic
Strati	Carahissar	Montagna
Samos	Alekiam	Boursa
Vathi	Sevrihissar	Rodosto

Gallipoli
Lemnos
Constantinople
The little bridge
The great bridge
Pevadose
Selivree
Keliclee
Chourley
Borgas
Hapsa
Adrianople
Ahercui
Demotica
Ouzoun-kupri
Ravanah
Thessalonica
Catadia
Zeitun
Egripus
Livadia
Thebes
Athens
Lessina
Megara
Corinth
Vasilica
Vortitza
Patras
Cephalenia
Argostoli
[...]

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΑΡΤΕΣ

QUELLEN - SEKUNDÄRLITERATUR - KARTEN

ΠΗΓΕΣ / QUELLEN

Arvieux, Laurent d' (1653-1665, 1679-1686): *Mémoires du Chevalier d' Arvieux, envoyé extraordinaire du Roy à la Porte, consul d' Alep, d' Alger, de Tripoli et autres échelles du Levant. Contenant ses voyages à Constantinople, dans l' Asie, la Syrie, la Palestine, l' Egypte et la Barbarie, la description de ces pays, les religions, les moeurs, les coùtumes, le négoce de ces peuples, et leurs gouvernements, l' histoire naturelle, et les événements les plus considerables, recüeillis de ces memoires originaux, et mis en ordre avec des réflexions, par le R. P. Jean Baptiste Labat.* A Paris, chez Charles- Jean Baptiste Delespine le Fils, Libraire, ruë S. Jacques, vis à vis la ruë des Noyers, à la Victoire, 1735.

Austell, Henry M. (1585): "The voyage of M. Henry Austell by Venice to Ragusa, and thence over-land to Constantinople: and from thence through Moldavia, Polonia, Silesia, and Germany into England, Anno 1586." in R. Hackluyt (Hsg.), *The principal Navigations, Voyages. Traffiques and Discoveries of the English Nation, made by Sea or overland, to the remote and farthest distant quarters of the Earth, at any time within the compasse of these 1600 yeres.* London 1599, Bd. II, S. 194-198.

Belon, Pierre (1547-1549): *Les observations des plusieurs singularitez et choses memorables, trouvées en Grece, Asie, Iudée, Egypte, Arabie, et autres pays estranges, redigées en trois livres, par Pierre Belon du Mans. A Monseigneur le Cardinal de Tournon. Le Catalogue contenant les plus notables choses de ce present livre, est en l'autre part de ce feuillet.* A Paris, chez Guillaume Cavellat, à l'enseigne de la Poulle grasse, devant le college de Cambray, 1553.

Betzek, Jacob von (1564-1565): Karl Nehring (Hsg.), *Gesandtschaftsreise nach Ungarn und in die Türkei im Jahre 1564/65*, München 1979.

Blount, Henry (1634): *A voyage into the Levant: A brief Relation of a Journey, lately performed by Master H.B. Gentleman, from England by the way of Venice, into Dalmatia, Sclavonia, Bosnah, Hungary, Macedonia, Thessaly, Thrace, Rhodes and Egypt, unto Gran Cairo.* London 1636.

Brandstetter, Maximilian (1608-1609): Karl Nehring (Hsg.), *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel. Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok (1606)*, München 1983.

Breüning, Hans Jakob (1579): *Orientalische Reyß des Edlen und Besten, Hans Jacob Breüning von und zu Buochenbach, so er selb ander in der Türckey, under des türckischen Sultans Jurisdiction und Gebiet, so wohl in Europa als Asia und Africa, ohn einig Cuchium oder Freygleit, benantlich in Griechenland, Egypten, Arabien, Palestina, das Heylige Gelobte Land und Syrien, nicht ohne sondere*

grosse Gefahr, von dieser Zeit verrichtet. Alles in fünf unterschiedliche Meer-fahrten disponirt und abgetheylt, auch was in einer jeden derselben, von tag zu tag fůrgangen, ordentlich vom Authore selbst verzeichnet. Darin ein jede absonderte Materj under ihr eigen Capitel oder Titul gebracht, und mit schönen Kupferstůchen gezieret. Mit angehenkkter Summarischer Computation aller Meylen. Sampt einem kurtzen Appendice und außfůhrlichen Registern, sowol der Capitel als anderer denkwůrdigen Sachen. Mit Rům. Kays. May. Freyheit. Gedruckt zu Straßburg, bey Johann Carolo in Jahr 1612.

Brown, Edward (1668-1673): Karl Nehring (Hsg.), *A brief account of some travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly, Austria, Styria, Carinthia, Carniola and Friuli. As also some observations on the gold, silver, copper, quick-silver mines, baths, and mineral waters in those parts: With the figures of some habits and remarkable places. By Edward Brown.* London, printed by T. R. for Benj. Tooke, and are to be Sold at the Sing of the Ship in St. Pauls Church-yard, 1673. (Faksimiler Nachdruck, Můnchen 1975).

Bruyn, Corneille Le (1678-1684): *Voyage au Levant, c' est à dire, dans les principaux endroits de l' Asie Mineure, dans les isles de Chio, Rhodes, et Chypre etc. De môme que dans les plus considerables villes d' Egypte, de Syrie, et de la Terre Sainte, enrichi de plus de deux cens tailles-douces, où sont représentées les plus célèbres villes, pais bourgs, et autres choses dignes de remarque, le tout dessiné d' après nature. Par Corneille le Bruyn.* A Paris, chez Guillaume Cavelier, 1714.

Burbury, John (1664): *A relation of a journey of the Right Honourable My Lord Henry Howard from London to Vienna, and thence to Constantinople; in the company of his Excellency Count Lesley, Knight of the Golden Fleece, Councillour of State to his Imperial Majesty etc. and Extraordinary ambassadour from Leopoldus Emperour of Germany to the Grand Signior, Sultan Mahomet Han the Fourth. Written by John Burbury.* London, printed for I. Collins and I. Ford, at the Middle-Temple gate, and S. Hickman at the Rose in St. Pauls Church-yard 1671.

Busbeck, Augier Ghiselin von (1554-1562): Heinrich Zimmerer (Hsg.), *Vier türkische Sendschreiben. 1554. Erstes Sendschreiben*, Ludwigshafen a. Rh. 1903.

Chardin, Jean (1671-1673): *Voyage du Chevalier Chardin, en Perse, et autres Lieux de l' Orient. Enrichis de Figures en Taille-douce, qui représentent les Antiquités et les choses remarquables du País. Nouvelle Edition, Augmentée du Couronnement de Soliman III et d' un grand nombre de Passages tirés du Manuscrit de l' Auteur, qui ne se trouvent point dans les Editions précédentes.* A Amsterdam, aux depans de la compagnie, 1735.

Chishull, Edmund (1699-1701): *Travels in Turkey and back to England. By the*

late reverend and learned Edmund Chishull, B. D., Chaplain to the factory of the worshipfull Turkey Company at Smyrna. London 1747.

Covel, John (1670-1676): Theodore Bent (Hsg.), *Extracts from the Diaries of Dr John Covel, 1670-1679, with some account of the Levant Company of Turkey Merchants.* London 1893.

Curipeschitz, Benedict (1530): Eleonore Gräfin Lamberg-Schwarzenberg (Hsg.), *Itinerarium der Botschaftsreise des Josef von Lamberg und Niclas Jurischitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Konstantinopel 1530.* Innsbruck 1910.

Dapper, Olfert (<1688): *Naukeurige beschryving der eilanden, in de Archipel der Middellantsche Zee, in en ontrent dezelve, gelegen: Waer onder de voornaemste Cyprus, Rhodus, Kandien, Samos, Scio, Negroponte, Lemnos, Paros, Delos, Patmos, en andere, in groten detale, behelzende der zelve benamingen, gelegentheden, steden, kastelen, gedenkwaardige aeloude en hedendaeghe geschiedenissen, bestieringen, veroveringen, gewassen, dieren, & c. Verrijkt met zee- en eiland-kaerten, en afbeeldigen van steden, dieren, gewassen & c. Door Dr O. Dapper.* t ' Amsterdam, voor Wolfgangh, Walsbergen, Boom, Sommern en Goethals in 't jaer 1688.

Dernschwam, Hans (1553-1555): Franz Babinger (Hsg.), *Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553 /55),* München-Leipzig 1923.

Deshayes, Louis (1621, 1630): *Voyage de Levant. Fait par le commandement du Roy en l' année 1621 par le Sr D. C. Seconde edition.* A Paris, chez Adrian Taupinart rue St. Jacques a la Sphere, 1632 .

Dreux, R. P. Robert de (1665-1699): Hubert Pernot (Hsg.), *Voyage en Turquie et en Grèce du R. P. Robert de Dreux, Aumonier de l' Ambassadeur de France (1665-1669),* Paris 1925.

Du Fresne-Canaye, Philippe (1573): M. H. Hauser (Hsg.), *Le Voyage du Levant de Philippe du Fresne-Canaye (1573),* Paris Ernest Leroux, éditeur 1897.

Evliya Çelebi (1661-1670): Βασίλης Δημητριάδης (Hsg.), *Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή,* Thessaloniki 1973.

Galland, Antoine (1672-1673): Charles Schefer (Hsg.), *Journal d'Antoine Galland pendant son séjour à Constantinople (1672-1673),* Paris 1881.

Gemelli Careri, Giovanni Francesco (1693-1699): *Giro del Mondo del Dottor D. Gio. Francesco Gemelli Careri. Parte prima. Contenente la cose piu ragguardevoli vedute nella Turchia. In questa seconda edizione di molto accresciuto, ericorretto, e di nuove figure adornato.* Napoli 1708.

Gerlach, Stephan (1573): *Stephan Gerlachs deß Aeltern Tage-Buch, der von zween Glorwürdigsten Römischen Kaysern Maximiliano und Rudolpho, Beyderseits den Andern dieses Nahmens Höchstseeligster Gedächtnüß, an die Ottomanische*

Pforte zu Constantinopel abgefertigten und durch den Wohlgebohrnen Herrn David Ungnad Freyherrn zu Sonnegk und Preyburg etc. Römisch-Kaserl. Rath mit würcklicher Erhalt und Verlängerung deß Friedens zwischen dem Ottomanischen und Römischen Kayserthum und demselben angehörigen Landen und Königreichen etc. glücklichst vollbrachter Gesandtschaft. Franckfurth am Mayn in Verlegung Johann David Zunners, 1674.

Grelot, Guillaume-Joseph (ca.1671): *Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople. Enrichie de Plans levez par l'Auteur sur les lieux, et des Figures de tout ce qu'il y a de plus remarquable dans cette Ville. Présentée au Roy. Suivant la Copie.* A Paris, en la Boutique de Pierre Rocolet, chez la veuve de Damien Foucault, Imp. et Libr. Ord. du Roy et da la Ville, au Palais en la Galerie des Prisonniers, aux Armes du Roy et de la Ville, 1681.

Guilletière (1): [Guillet, André Georges] (<1675): *Athènes ancienne et nouvelle, et l' estat present de l' empire des Turcs, contenant la vie du Sultan Mahomet IV. Le Ministere de Coprogli Achmet Pacha, G. Vizir, et son campement devant Candie. Avec le plan de la Ville d' Athènes. Par le Sr. de la Guilletière. Seconde edition, augmentée en plusieurs endroits, sur les Memoires de l' Auteurs.* Paris 1675.

Guilletière (2): [Guillet, André Georges] (<1679): *Lacedemone ancienne et nouvelle. Où l' on voit les moeurs, et les coûtumes des Grecs modernes, des Mahometans, et les Juifs du Pays. Et quelques Particularitez du Séjour que le Sultan Mahomet IV a fait dans la Thessalie. Par le Sieur de la Guilletière.* Paris 1679.

Harff, Arnold von (1496-1499): E. von Groote (Hsg.), *Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff von Cöln durch Italien, Syrien, Aegypten, Arabien, Aethiopien, Nubien, Palästina, die Türkei, Frankreich und Spanien, wie er sie in den Jahren 1496 bis 1499 vollendet, beschrieben und durch Zeichnungen erläutert hat,* Köln 1860.

Hiltebrandt, Conrad Jacob (1656-1658): Franz Babinger. (Hsg.), *Conrad Jacob Hiltebrandt's dreifache schwedische Gesandtschaftsreise nach Siebenbürgen, der Ukraine und Constantinopel (1656-1658),* Leiden 1937.

Kiechel, Samuel (1588-1589): Hartmut Prottung (Hsg.), *Die Reisen des Samuel Kiechel 1585- 1589,* München 1987.

Lubenau (1): **Lubenau**, Reinhold (1587-1588): W. Sahn (Hsg.), "Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau", *Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Königsberg in Preußen* 4- 5 (1914).

Lubenau (2): **Lubenau**, Reinhold (1587-1588): W. Sahn (Hsg.), "Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau", *Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Königsberg in Preußen* 6 (1915).

Lucas (1): Lucas, Paul (1699-1703): *Voyage du Sieur Paul Lucas au Levant. On y trouvera entr' autre une description de la haute Egypte, suivant les cours du Nil, depuis le Caire jusques aux Cataractes, avec une Carte exacte de ce fleuve, que personne n' avoit donnée.* A La Haye, chez Guillaume de Voys, marchand libraire dans le Pooten, à l' enseigne de Hugo Grotius, 1705.

Lucas (2): Lucas, Paul (1714-1716): *Voyage du Sieur Paul Lucas, fait en MDCCXIV etc . par ordre de Louis XIV dans la Turquie, l' Asie, Sourie, Palestine, Haute et Basse Egypte etc. Où l' on trouvera des Remarques très-curieuses, comparées à ce qu' ont dit les Anciens sur le Labyrinthe d' Egypte; un grand nombre d' autres Monumens de l' Antiquité, dont il a fait la découverte.* Amsterdam 1720.

Monconys, Baltasar (1648): *Journal des voyages de Monsieur de Monconys, Conseiller du Roy en ses Conseils d'Etat et Privé, et Lieutenant Criminel au Siege Presidial de Lyon. Où les Sçavants trouveront un nombre infini de nouveutez, en Machines de Mathematique, Experiences Physiques, Raisonnemens de la belle Philosophie, curiositez de Chymie, et conversations des Illustres de ce siecle; Outre la description de divers Animaux et Plantes rares, plusieurs Secrets inconnus pour le Plaisir et la Santé, les Ouvrages des Peintres fameux, les Coûtumes et Moeurs des Nations, et ce qu' il y a de plus digne de la connoissance d'un honeste Homme dans les trois Parties du Monde. Enrichi de quantité de Figures en Taille-douce des lieux et des choses principales, avec des indices tres-exactes et tres-commodes pour l'usage. Publié par le Sieur de Liergues son fils.* A Lyon, chez Horace Boissat et Georges Remevs, 1665 - 1666.

Moryson, Fynes (1596): *The Itinerary of Fynes Moryson.* Glasgow 1907.

Mundy, Peter (1608-1628): Richard Carnac Temple (Hsg.), *The travels of Peter Mundy, in Europe and in Asia (1608-1667),* Cambridge 1907.

Müntzer, Wolfgang von Babenberg (1556-1559): *Reyssbeschreibung des Gestrengen und Besten Hernn Wolfgang Müntzers von Babenberg, Ritters, u. von Venedig auss nach Jerusalem, Damascum und Constantinopel, und dann wider nacher Venedig. Darinnen die gelegenheit derselben Länder, Innwohnenden Völker, Sitten und Gottesdienst, u. Innsonderheit die eygendliche beschaffenheit dess H. Grabs, und anderer Oerter begriffen und vermeldet. Ingleichen wie Er Müntzer bey 3. Jarlang in der Turkey gefangen gewesen, was er daselbst in wärender Dienstbarkeit aussgestanden, Endlichen durch Gottes gnädige und wunderliche Vorsorg zur erwünschter Freyheit wider gelanget. Dabey auch zu end des Authoris Stiftung beygefügt worden. Alles auss seiner eygnen Hand verzeichnuss in Truck verfertigt.* Gedruckt und verlegt zu Nürnberg durch Ludovicum Lochnern 1624.

Newberie, John (1579-1583): "Two voyages of Master John Newberie, one into the Holy Land; The other to Balsara, Ormus, Persia and backe thorow Turkie" in Purchas, His Pilgrimes. London 1625, Teil II, Buch 9, S. 1410-1421.

Nicolay, Nicolas de (1551): *Les quatre premiers livres des navigations et peregrinations orientales, de Nicolas de Nicolay Dauphinois, seigneur d'Arseville, Valet de chambre et Geographe ordinaire du Roy. Avec figures au naturel tant d'hommes, que de femmes selon la diversité des nations, leurs port, maintien, habits.* A Lyon, par Guillaume Roville, 1568.

Pococke, Richard (1737-1740): *A description of the East, and some other countries.* London, printed for the Author, by W. Bowyer and sold by J. and P. Knapton, 1743-1745.

Puel, Matthias (1660): *Itinerarium Thalassicum. Das ist: Neue Reiß- und Meersbeschreibung. Darinnen die Reiß und Gefahrten von der Stadt Steyr auß durch Teutsch- und Ungar-Land in Italiam, und anderen Ländern; Wie auch deren Städt vornembste Palatia, Vestungen und unter Weg liegenden Flecken von Meilen zu Meilen sambt ihrer Gelegenheit und anderer Orthen: Was sich auch Denckwürdiges auf der Venetianischen Seefahrt und zu Land ietzt und vorher zugetragen; Benebenst mit etlichen Kupfferstucken und schönen Historien und etlicher Orthen Urhebung und Anfang gründlich beschrieben und kürzlich verfasst hat Matthias Puel.* O. J. <ca.1666>.

Randolph (1): Randolph, Bernard (<1670): *The present state of the islands in the Archipelago (or Arches), Sea of Constantinople, and Gulph of Smyrna; With the islands of Candia, and Rhodes. Faithfully describ' d by Ber. Randolph. To which is annexed an Index, shewing the longitude and latitude of all the places in the new map of Greece lately published by the same author.* Oxford 1687.

Randolph (2): Randolph, Bernard (<1687): *The present state of the Morea, called anciently Peloponnesus ; Together with a Description of the City of Athens, islands of Zant, Strafades, and Serigo. With the maps of Morea and Greece, and several cities. Also a true prospect of the Grand Serraglio, or Imperial Palace of Constantinople, as it appears from Galata. Curiously engraved on copper plates. By Bernard Randolph.* London printed, sold by Will. Notts, at the Queens-Arms in Pell Mall, Tho. Basset in Fleetstreet; and Thomas Bennet, at the Halfmoon in St Paul's Church-yard, 1689.

Rhodes, Alexandre de (1649): *Divers voyages et missions du P. Alexandre de Rhodes en la Chine, et autres Royaumes de l'Orient, avec son retour en Europe par la Perse et l'Armenie, le tout divisé en trois parties.* A Paris chez Sebastien Cramoisy, imprimeur ordinaire du Roy et de la Reyne et Gabriel Cramoisy, rue S. Jacques aux Cicognes. Paris 1653.

Sanderson, John (1585-1602): William Foster. (Hsg), *The travels of John*

Sanderson in the Levant (1584-1602). With his autobiography and selections from his correspondence, London 1931.

Sandys, George (1610-1611): *A relation of a journey begun An. Dom. 1610. Foure Bookes. Containing a description of the Turkish Empire, of Aegypt, of the Holy Land, of the Remote parts of Italy, and Islands adioyning. London 1637.*

Schweigger, Salomon (1577-1581): *Ein neue Reyßbeschreibung auß Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem. Darinn die gelegenheit derselben Länder, Städt, Flecken, Gebew u. der inwohnenten Völcker Art, Sitten, Gebreuch, Trachten Religion und Gotteßdienst u. Insonderheit die jetzige ware gestalt deß H. Grabs, der Stadt Jerusalem und anderer heiligen Örter, darbey allenthalben der heiligen Schriff und deß Authoris Meinung hievon. Item welcher gestalt und was die Röm. Keys. Maj. durch ihm Legaten dem Türkischen Keyser, auch dessen fürnembsten Officirn, jedem besonder zur Präsent unter wegen und zu Constantinopel damals überlieffern lassen, sampt desselben werth und der Legaten Ampt, Habitation, jährlichen Besoldung u. gantzen Unkosten daselbst. Deßgleichen deß Türkischen Reichs Gubernation, Polickey, Hofhaltung, nutzbarkeit deß Reysens, und vielerley anderen lustigen sachen. Mit hundert schönen newen Figuren, dergleichen nie wird gewesen seyn. In III. unterschiedlichen Büchern Auffß fleissigst eigner Person verzeichnet und abgerissen Durch Salomon Schweigger, damal Diener am Evangelio übers dritt Jar zu Constantinopel u. Dieser Zeit aber Prediger der Kirchen zu unser Frawen inn Nuernberg. Und jetzo auff offtes begehren vieler fürnemer, erfahrner und guthertziger Leut menniglich so wol zum Trost und Warnung als zur Lust. Gedruckt und verlegt zu Nürnberg, durch Johann Lantzenberger, 1608.*

Sommer, Johan von Middelburg (1591- 1592): *Wasser und Land-Reise gethan nach der Levante, oder Morgen-Ländern: Als Italien, Candien, Cyprus, Egypten, Rhodus, Archipelagus, Türckeyen, u. und wiederumb zurück durch Ungern und Teutschlandt: worin viele merck- und denkwürdige Sachen erzehlet werden. Mit Beschreibung der Lebens-Art, Gottesdiensts, Ceremonien, Gesetze, und Kriegshändel der Türcken; und wie Tyrannisch sie mit den gefangenen Schlaven umbgehen: Beschrieben durch einen gefangenen Christen, der 13. Jahr alda gefänglich ist gehalten worden. Der Würde und vieler sonderbahrer Raritäten halber auß dem Niederländischen ins Hochteutsche mit fleiß übersetzt, von A. R. L.. Amsterdam gedruckt und verlegt durch Christoffel Cunradus Anno 1664.*

Spon, Jacob (1675-1676): *Voyage d' Italie, de Dalmatie, de Grece, et du Levant, fait aux années 1675 et 1676. Par Jacob Spon Docteur Medecin aggregé à Lyon et George Wheler gentil-homme anglois. A Amsterdam, chez Henry et Theodore Boom, 1679.*

Stochove, Sr. de (1630-1633): *Voyage du Levant du Sr. de Stochove Escr. Seigr. de Ste Catherine. Seconde edition revüe et augmenté.* A Bruxelles, chez Hubert Antoine Velpius, 1650.

Stockar, Hans (1519): *Heimfahrt von Jerusalem Hans Stockar's von Schaffhausen Pilgers zum heiligen Grabe im Jahr des Heils 1519 und Tagebuch von 1520 bis 1529, mit einem erklärenden Wortregister und Anmerkungen nebst zehen Briefen des Hauptmanns Ulrich Harder von 1524 und 1525, und Auszügen aus dem heiligen Leben von 1475.* Schaffhausen 1839.

Tavernier, Jean Baptiste (ca.1637): *Les six voyages de Jean Bapt. Tavernier, Ecuyer Baron d' Aubonne, en Turquie, en Perse, et aux Indes, faits pendant l' espace de quarante ans: accompagnez d' observations particulieres sur la qualité, la religion, le gouvernement, les coûtumes, et le commerce de chaque país, avec les figures, le poids, et la valeur des monnoyes qui y ont cours.* A La Haye, chez Henri Scheurleer, proche la Cour, à l' enseigne d' Erasme, 1718.

Thevenot (1): Thevenot, Jean (1655-1659): *Voyages de Mr. de Thevenot en Europe, Asie et Afrique, Divisez en trois parties, contenant cinq Tomes. Première partie contenant le voyage du Levant. Dans laquelle entr' autres choses il est soigneusement traité des Etats sujets au Grand Seigneur, des moeurs, religions, forces, gouvernemens politiques, langues et coutumes des habitans de ce grand Empire. Et où se trouvent aussi diverses particularitez de la Archipel, Constantinople, Terre-Sainte, Egypte, Pyramides, Mumies, Deserts d' Arabie, la Meque, et de plusieurs autres lieux de l' Asie et de l' Afrique.* A Amsterdam, chez Michel Charles le Céne, 1727.

Thevenot (2): Thevenot, Jean (1655-1659): *Relation d'un voyage fait au Levant dans laquelle il est curieusement traité des Estats sujets au Grand Seigneur, des moeurs, religions, forces, gouvernements, politiques, langues et coutumes des habitants de se grand empire, et des singularitez particulières de l'Archipel, Constantinople, Terre - Sainte, Egypte, pyramides, mumies, deserts d' Arabie, la Meque et de plusieurs autres lieux de l' Asie et de l' Afrique. Par Monsieur de Thevenot.* Paris, chez Thomas Jolly, 1665.

Tournefort, Joseph Pitton de (1699-1702): *Relation d'un voyage fait par Ordre du Roy, contenant l'histoire ancienne et moderne des plusieurs isles de l'Archipel, de Constantinople, des côtes de la Mer- Noire, de l'Armenie, de la Géorgie, des frontières de Perse, et de l'Asie-Mineure. Avec des plans des villes et des lieux considerables; le génie, les moeurs, le commerce, et la religion des différens peuples qui le habitent; et l'explication des medailles et des monuments antiques. Enrichie de descriptions et des figures d' un grand nombre de plantes rares, de divers animaux; et de plusieurs observations touchant l' histoire naturelle.* Par M. Pitton de Tournefort. Lyon 1717.

Troilo, Frantz Ferdinand von (1666-1670): *Frantz Ferdinand von Troilo, aus Ober-Schlesien, auff Tassot, Feutriß, Birtzdorff und Roltzdorf, Ritters des heiligen Grabes, Cr. Churfl. Durchl. zu Sachsen wohlbestalten Cammer Junckers, und bey Dero Unter-Leib-Guardie zu Fuß Fendrichs Orientalische Reise-Beschreibung. Wie er zu dreyen unterschiedenen mahlen nach Jesusalem, von dannen in Egypten auff den Berg Sinai, und ferner nach Constantinopel sich begeben, auff der letzten Rueck: Reise aber von See: Räubern gefangen, nach Algier in die Barbarey gebracht, Zwey mahl verkaufft, und durch Gottes wunderbare Schickung zu Ende des 1669. Jahres wiederumb erloeset worden. Worbey aller derer Laender Art, und heilige Oerter ausfuehrlich beschrieben, deren Inwohner erstes herkommen, Religionen, Gebraeuche und Sitten, und was denckwuerdiges mit grosser Leib- und Lebens-Gefahr angemerket werden moegen, nunmehr auff Begehren dem guenstigen Leser ausfuehrlich nach vier Jahren von dem Authore selbst abgetheilet, vor Augen gestellt wird. Mit Churfuerstl. Saechß-Freyheit.* Dresden, gedruckt und zu finden bey Melchior Bergens, Churfl. C. Hoff-Buchdr. sel. nachgelassene Wittwe und Erben, 1677.

Wheler, George (1675-1676): *A journey into Greece, by George Wheler Esq; In Company of Dr Spon of Lyons. In Six Books. Containing: I. A Voyage from Venice to Constantinople. II. An Account of Constantinople and the Adjacent Places. III. A Voyage through the Lesser Asia. IV. A Voyage from Zant through several Parts of Greece to Athens. V. An account of Athens. VI. Several Journeys from Athens, into Attica, Corinth, Boetia, etc. With variety of Sculptures.* London, printed for William Cademan, Robert Kettlewell, and Awنشam Churchill, at the Popes Head in the New - Exchange, the Hand and Scepter in Fleetstreet, and the Black Swan near Amen - Corner. 1682.

Wintergerst, Martin (1693-1695): Rainer Redies (Hsg.), *Zwischen Nordmeer und Indischem Ozean. Meine Reisen und Kriegszüge in den Jahren 1688 bis 1710*, Stuttgart-Wien 1988.

Wratislaw, Wenceslas von Mitrowitz (1591-1596): *Des Freyherrn von Wratislaw merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel. In der von Schönfeldschen Buchhandlung.* Leipzig 1786.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / SEKUNDÄRLITERATUR

Albrecht, Egelgard, *Ortsnamen Serbiens in türkischen geographischen Werken des XVI.-XVIII. Jahrhunderts*, München 1975.

Ἀντωνιάδη-Μπιμπίκου, Ἑλένη, “Ἐρημωμένα χωριά στην Ἑλλάδα· ἕνας προσωρινός ἀπολογισμός” in: Ἀσδραχάς, Σπύρος (Hsg.), *Ἡ οἰκονομική δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν στὰ χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας* (ιε ' - ιθ ' α.ι.), Ἀθήνα 1979.

Baedeker, Karl, *Griechenland. Handbuch für Reisende*, Leipzig 1888.

Baedeker, Karl, *Griechenland. Handbuch für Reisende*, Leipzig 1904.

Baedeker, Karl, *Konstantinopel und das Westliche Kleinasien. Handbuch für Reisende*, Leipzig 1905.

Baedeker, Karl, *Konstantinopel, Balkanstaaten, Kleinasien, Archipel, Cypern. Handbuch für Reisende*, Leipzig 1914.

Belke, Klaus / **Restle**, Marcel, *Galatien und Lykaonien. Tabula Imperii Byzantini 4*, Wien 1984.

Belke, Klaus / **Mersich**, Norbert, *Phrygien und Pisidien. Tabula Imperii Byzantini 7*, Wien 1990.

Bellier, Paul / **Bondoux**, René-Claude / **Cheyne**, Jean-Claude / **Geyer**, Bernard / **Grégeois**, Jean Pierre / **Kravari**, Vasiliki, *Paysages de Macédoine, leurs caractères, leur évolution à travers les documents et les récits des voyages*, Paris 1986.

Birken, Andreas, *Die Provinzen des Osmanischen Reiches*, Wiesbaden 1976.

Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, Διεύθυνσις Ἱστορίας Στρατοῦ, Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς εἰς Μικράν Ἀσίαν ἐκστρατείας 1919-1922: Ἀθήναι 1967.

Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, Διεύθυνσις Ἱστορίας Στρατοῦ, Ἐπιχειρήσεις εἰς Θράκην (1919-1923), Ἀθήναι 1969. (Ανατύπωση 1986) (Γ.Ε.Σ. Ε.Θ.1986)

Christodoulou, Menelaos N. / **Konstandinidis** Konstantinos, *A complete gazetteer of Cyprus*, Nicosia 1987.

Δρακάκη, Ἀλεξ. Θ. / **Κούνδουρου**, Στυλ. Ι., *Ἀρχεῖα περὶ τῆς συστάσεως καὶ ἐξελίξεως τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, 1836-1939, καὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους*, Ἀθήναι 1939. 2 Bde.

Hammer, Jos. von, *Constantinopolis und Bosporos, örtlich und geschichtlich beschrieben von Jos. von Hammer. Mit 120 griechischen, lateinischen, arabischen, persischen und türkischen Inschriften, dem Plane der Stadt Constantinopel und einer Karte des Bosporos*, Osnabrück 1967.

Hield, Friedrich / **Restle**, Marcell, *Kappadokien. Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos. Tabula Imperii Byzantini 2*, Wien 1981.

- Hield**, Friedrich / **Hellenkemper**, Hansgerd, *Kilikien und Isaurien. Tabula Imperii Byzantini 5*, Wien 1990. 2Bde.
- Hynková**, Hana , *Europäische Reiseberichte aus dem 15. und 16. Jahrhundert als Quellen für die historische Geographie Bulgariens*, Sofia 1973.
- Jireček**, Constantin Jos., *Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe*, Prag 1877.
- Koder**, Johannes / **Hild**, Friedrich, *Hellas und Thessalien. Tabula Imperii Byzantini 1*, Wien 1976.
- Kravari**, Vassiliki, *Villes et villages de Macédoine occidentale*, Paris 1989.
- Kreiser**, Klaus, *Die Ortsnamen der europäischen Türkei nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Freiburg 1975.
- Krüger**, Eberhard, *Die Siedlungsnamen Griechisch-Makedoniens nach amtlichen Verzeichnissen und Kartenwerken*, Berlin 1984.
- Lauffer**, Siegfried (Hsg.), *Griechenland. Lexikon der historischen Stätten. Von Anfang bis zur Gegenwart*, München 1989.
- Markl**, Otto, *Ortsnamen Griechenlands in "frankischer" Zeit*, Graz-Köln 1966.
- Μεγάλη Έλληνική Έγκυκλοπαίδεια**, Ἀθήναι 1934. (Μ.Ε.Ε. 1934).
- Μενάνδρου**, Σίμου, *Τοπωνυμικά και λαογραφικά μελέται*, Λευκωσία 1970.
- Mostras**, C. , *Dictionnaire géographique de l' Empire Ottoman*, St. Petersburg 1873.
- Nehring**, Karl, *Iter Constantinopolitanum. Ein Ortsnamenverzeichnis zu den kaiserlichen Gesandtschaften an die Ottomanische Pforte 1530-1618*, München 1984.
- Oberhummer**, Eugen, *Die Insel Cypren. Eine Landeskunde auf historisches Grundlage. Erster Teil: Quellenkunde und Naturbeschreibung*, München 1903.
- Πολέμη**, Δημητρίου Ι., *Ίστορία τῆς Ἄνδρου, Ἄνδρος 1981*.
- Πολίτου**, Ν. Γ., "Τοπωνυμικά", *Λαογραφία* 4 (1912-1913), 572-600, 5 (1915), 249-308, 522-552.
- Soustal**, Peter (unter Mitwirkung von Johannes Koder), *Nikopolis und Kephallenia, Tabula Imperii Byzantini 3*, Wien 1981.
- Soustal**, Peter , *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimomontos). Tabula Imperii Byzantini 6*, Wien 1991.
- Spisák nă naselenite mesta vă Bălgarija*, Sofija 1902, 1906, 1911.
- Spratt**, T. A. B., *Travels and recherches in Crete*. London 1865. Reprint. Amsterdam 1984. (Spratt 1865)
- Στεφάνου**, Γρηγορίου, *Πλήρες γεωγραφικόν λεξικόν τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι 1936.
- Στοιχεῖα συστάσεως καὶ ἐξελέξεως τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ" τοῦ ἔτους 1912 καὶ ἐφεξῆς*, Ἀθήναι 1961-1962.

Stylianou, Andreas / **Stylianou**, Judith A., *The history of the cartography of Cyprus. Nicosia*, 1980.

Taeschner, Franz, *Das anatolische Wegenetz nach osmanischen Quellen*, Leipzig 1924-1926.

Yerasimos, Stephane, *Les voyageurs dans l' Empire Ottoman (XIVe - XVIe siècles). Bibliographie, Itinéraires et inventaire des lieux habités*, Ankara 1991.

Zgusta, Ladislav , *Kleinasiatische Ortsnamen*, Heidelberg 1984.

Zirojević, Olga., "Zur historischen Topographie der Heerstrasse nach Konstantinopel zur Zeit der osmanischen Herrschaft. *Études Balcaniques*," 1 (1987), 81-106, 2 (1987), 46-64.

ΧΑΡΤΕΣ / KARTEN

- Athens-Delphi-Euboea*. Freitag & Berndt. Wien o. J.
Europa. Strassenatlas mit Orts- und Namenverzeichnis. (Hallwag Verlag) Bern 1990-91.
Euro-Reiseatlas Griechenland. (RV Verlag) Berlin-Gütersloh-München-Stuttgart o. J.
Euro-Reiseatlas Türkei. (RV Verlag) Berlin-Gütersloh-München-Stuttgart o. J.
Hios-Lesbos-Limnos. Freitag & Berndt. Wien o.J.
Kos-Samos- Icaria. Freitag & Berndt. Wien o.J.
Kykladen. Freitag & Berndt. Wien o.J.
Zypern. Freitag & Berndt Verlag. Wien o.J.
Bertić, Ivan (Hsg.), *Veliki geografski atlas Jugoslavije.*, Zagreb 1987.
Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, Διεύθυνσις Ἱστορίας Στρατοῦ, Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Μικράν Ἀσίαν. 1919-1922. Ἐπιχειρήσεις Φιλαδελφείας, Προύσης, Οὐσάκ. Ἰούnius-Νοέμβριος 1920. Σχεδιαγράμματα, Ἀθήναι 1957. (Ανατύπωση 1986). (Γ.Ε.Σ. Ε.Φ.Π.Ο. 1986)
Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία Στρατοῦ: Χάρτης ὁδικοῦ δικτύου καὶ διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1989.
Diest, W. von / **Groll**, M., *Wand Karte des osmanischen Reiches*, Berlin 1911.
Dobrev, Hristo (Hsg.), *Balgarski voenen atlas*, Sofija 1979.
Französischer Generalstab, *Balkans: Serbie, Roumanie, Bulgarie, Turquie, Grèce*, Paris 1912.
Freitag, G., *Karte von Serbien*, Wien 1914-15.
Kiepert, Heinrich, *Neue Karte von Bulgarien nach den neuesten österreichischen und russischen Recogniscirungen*, Berlin 1877. (Kiepert 1877)
Kiepert, Heinrich, *Generalkarte der Südosteuropäischen Halbinsel*, Berlin 1881.
Kiepert, Heinrich, *Westliches Klein Asien*, Berlin 1890.
Kiepert, Richard, *Karte von Kleinasien. Meist nach noch nicht oder in kleinsten Masstabe veröffentlichten Aufnahmen*, Berlin 1902 - 1906. (Kiepert 1902-1906)
Militärgeographisches Institut in Wien, *Generalkarte von Mitteleuropa: 1:200.000*, Wien 1940.
Weiß, Franz von, *Karte der Europaischen Turkey nebst einem Theile von Kleinasien in XXI. Blaettern. Nach den besten Hülfquellen entworfen und gezeichnet durch den k.k. Oberstlieutenant Franz von Weiß, hg. von dem k.k. öster. Generalquartiermeisterstabe im Jahre 1829.* (Weiß, 1829).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΛΙΑΣ

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ,
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE

(Πρώτη βιβλιογραφική καταγραφή)

GEORGES TOLIAS

A L'OMBRE DES VOYAGEURS,
L'ŒUVRE GÉOGRAPHIQUE ET CARTOGRAPHIQUE GRECQUE
DE JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE

(Premier répertoire bibliographique)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	325
Περίληψη (γαλλικά)	345
Συντομογραφίες	347
Κατάλογος έργων για τον ελληνικό χώρο	349
I. Έργα κατά γεωγραφικές περιοχές	351
II. Διάφορα	400
Πίνακες	403
I. Χειρόγραφα	405
II. Αυτοτελείς εκδόσεις	406
III. Συνεργασίες	407
IV. Χρονολογικός Πίνακας	409
V. Αλφαβητικός πίνακας γεωγραφικών περιοχών (γαλλικά)	410
Παράρτημα	413
I. Προσωπογραφία του J.-D. Barbié du Bocage	414
II. Notice sur la vie et les ouvrages de M.J. D. Barbié du Bocage	415

SOMMAIRE

Introduction	325
Résumé en français	345
Abbreviations	347
Catalogue des œuvres grecques	349
I. Œuvres par ordre géographique	351
II. Varia	400
Tables	403
I. Manuscrits	405
II. Éditions indépendantes	406
III. Collaborations	407
IV. Table chronologique	409
V. Index alphabétique des régions géographiques (en français)	410
Annexes	413
I. Portrait de J.-D. Barbié du Bocage	414
II. Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.-D. Barbié du Bocage	415

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο περιηγητής και ο χαρτογράφος εκφράζουν σίγουρα δύο διαφορετικές στάσεις ζωής. Ο πρώτος είναι άνθρωπος της κίνησης στον ανοικτό χώρο, της εναλλαγής. Ελκύεται από την περιπέτεια, από το άγνωστο, είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει στερήσεις και κακουχίες. Ο τυχοδιωκτισμός είναι ένα από τα στοιχεία του χαρακτήρα του. Από την άλλη πλευρά, ο χαρτογράφος υπόκειται σε άλλου είδους φθορά. Είναι ο άνθρωπος της μεθοδικής, επίμονης εργασίας στον κλειστό χώρο ενός εργαστηρίου, της επανάληψης. Η σχολαστικότητα και η προσήλωση είναι από τα στοιχεία του δικού του χαρακτήρα. Κι ενώ ο περιηγητής μετουσιώνει σε ζωντανό λόγο την εμπειρία του χώρου, ο χαρτογράφος μετατρέποντας τον φυσικό χώρο σε νοητικό, αποτυπώνει στον χάρτη ένα όραμα.

Εντούτοις εκφράζουν αμφότεροι, δύο διαφορετικές πλευρές του ίδιου φαινομένου. Της ανάγκης του ανθρώπου των Νεωτέρων Χρόνων να ορίσει και να ελέγξει τον φυσικό και ανθρώπινο χώρο. Περιηγητισμός και χαρτογραφία αναπτύσσονται ταυτόχρονα, με ασαφή ενίοτε τα μεταξύ τους όρια¹. Επιπλέον, ο περιηγητής και ο χαρτογράφος συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον. Ο χαρτογράφος προδιαγράφει τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κινηθεί ο περιηγητής, ενώ ο περιηγητής συλλέγει επιτόπου το υλικό το οποίο επεξεργάζεται ο χαρτογράφος. Τέλος οι χάρτες με την κριτική επεξεργασία των περιηγητικών παρατηρήσεων, θα προσδώσουν αντικειμενικότητα και κύρος στην περιήγηση, ενώ τα ταξίδια που ακολουθούν θα ελέγξουν με την σειρά τους την ακρίβεια του χάρτη.

Ο λόγος για τον οποίο σε έναν τόμο αφιερωμένο στον περιηγητισμό στον ελληνικό χώρο, φιλοξενείται κι ένας κατάλογος έργων ενός χαρτογράφου βρίσκεται σε αυτήν ακριβώς την αμοιβαία εξάρτηση ανάμεσα στις εξερευνήσεις των μεν και τις λόγιες επεξεργασίες των άλλων. Το χαρτογραφικό και γεωγραφικό έργο που καταγράφεται στις επόμενες σελίδες, αποτέλεσμα σαράντα και πλέον ετών συστηματικών εργασιών, έχει ως κύριο άξονά του την Ελλάδα. Πρόκειται για το έργο του Γάλλου χαρτογράφου και ελληνοστή Jean-Denis

---

1. Ο ρόλος των περιηγήσεων στην εξέλιξη της χαρτογραφικής και της γεωγραφικής επιστήμης, αποτελούσε συνείδηση των συγχρόνων. Ο Robert de Vaugondy έγραφε στον πρόλογο του Παγκόσμιου Άτλαντα του 1757 ότι χωρίς τις περιηγήσεις οι γεωγραφικές γνώσεις δεν θα ξεπερνούσαν ποτέ το στάδιο στο οποίο τις άφησε ο Πτολεμαίος, R. de Vaugondy, *Atlas Universel*, Paris, 1757, σ. 4.

Barbié du Bocage (1760 - 1825), έργο το οποίο καλύπτει την περίοδο ανάμεσα στα 1780 και τα 1822².

Ο χαρτογράφος

Για τον Barbié du Bocage, την διαρκή ενασχόλησή του με την γεωγραφία και την χαρτογράφηση του ελληνικού χώρου έχουν γραφεί έως τώρα αρκετά³. Ωστόσο θα έπρεπε να τονισθούν εδώ ορισμένα σημεία τα οποία αποτελούν ίσως και τις κυριώτερες αιτίες του παράδοξου φαινομένου που αποτελεί ο Barbié du Bocage.

Πράγματι αν αναλογισθεί κανείς, ότι κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας του ο Barbié du Bocage διετέλεσε μεταξύ άλλων, Γεωγράφος του Υπουργείου Εξωτερικών, μέλος του Ινστιτούτου, Καθηγητής και Πρύτανης της Φιλοσοφι-

---

2. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι οι δύο αυτές οριακές χρονολογίες της σταδιοδρομίας του Barbié du Bocage συνδέονται με την έκδοση του πρώτου και του τελευταίου τόμου της περιήγησης του Choiseul-Gouffier. Πρέπει επίσης να επισημανθεί το γεγονός ότι ο *Κατάλογος των έργων του Barbié du Bocage* (1826) όσο και η *Σημείωση* για τα έργα και τον βίο του (1826), αναγράφουν ως ημερομηνία εκδόσεως του τελευταίου τόμου του *Voyage Pittoresque* το 1824.

3. Η ελληνική βιβλιογραφία περιλαμβάνει περισσότερα σύγχρονα κείμενα από ότι η γαλλική. Ειδικότερα: Κ.Δ. Στεργιόπουλος, "Η αρχαία Ελλάς και η γαλλική χαρτογραφία από της Αναγεννήσεως μέχρι του 1830", ανατύπωση από την *Αρχαιολογική Εφημερίδα* 1948-1949, Αθήνα 1950. Αικατερίνη Κουμαριανού (εκδ.), *Δανιήλ Φιλιππίδης-Barbié du Bocage- Άνθιμος Γαζής, Αλληλογραφία 1794-1819*, Αθήνα, Όμιλος Μελέτης Ελληνικού Διαφωτισμού, 1966 (Σημαντικά σχόλια στις σελίδες 219-286). George Toliaς, "The cartographer Barbié du Bocage and the approach to the Greek world in the late 18th and early 19th centuries", *Journal of the IMCoS*, No 40, Spring 1990, σ. 5-9. Η γαλλική βιβλιογραφία περιλαμβάνει, από όσα γνωρίζω ένα νεότερο άρθρο: Mireille Pastoureau, *Géographie et Cartographie à la B.N. pendant la Révolution: un rendez-vous manqué*, ανάπτυπο από την *Revue de la Bibliothèque Nationale*, No 32, Été 1989. Αντίθετα, μετά τον θάνατο του Barbié du Bocage στα 1825 δημοσιεύθηκαν αρκετά σύντομα μελετήματα: Jean Dacier, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. Barbié du Bocage lue dans la séance publique du vendredi 28 Juillet 1816, extrait du Moniteur du 18 Août 1826*: M. de Larenaudière, "Éloge de M. Barbié du Bocage ... lu dans l'Assemblée générale de la Société de Géographie du 1er décembre 1826", *Bulletin de la Société de Géographie* No 43-44, Paris, 1827· Letronne, M.T.B. Émeric-David, M. Jomard, M. Bottin, *Funérailles de M. Barbié du Bocage*, Paris, Firmin Didot, 1825, (Académie des Inscriptions et Belles Lettres): M.Lemaire, M. du Rosoir, M. Walckenaer, *Discours prononcé, aux funérailles de M.J-D Barbié du Bocage ... Paris, 1826* - *Catalogue des livres de la Bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage ... précédé d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages*, Paris, 1826.

κής Σχολής του πανεπιστημίου του Παρισιού, ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Γεωγραφικής Εταιρείας και Μέλος σχεδόν όλων των Ευρωπαϊκών Ακαδημιών, ότι είχε τιμηθεί με την Λεγεώνα της Τιμής, τότε, καθίσταται σαφές το γεγονός ότι ο άνθρωπός μας, όχι μόνον κατείχε μιά εξέχουσα θέση στον χώρο των γραμμάτων, αλλά και ότι αντιπροσώπευσε την πατρίδα του στον τομέα των γεωγραφικών επιστημών κατά την περίοδο της μεγάλης ναπολεόντειας ακτινοβολίας της⁴.

Το παράδοξο βρίσκεται στο γεγονός ότι αυτός ο κατά πολλούς τρόπους επίσημος γάλλος γεωγράφος, δεν ασχολήθηκε με τον χώρο που άλλαζε γύρω του ραγδαία, έτσι καθώς τα σύνορα ανασχηματίζονταν μήνα με το μήνα και οι νέες μαθηματικές μέθοδοι χαρτογράφησης έδιναν μιά νέα, ριζικά ανανεωτική εικόνα του χώρου, αλλά προτίμησε να αφιερωθεί στη σπουδή της γεωγραφίας και της χαρτογραφίας ενός μικροσκοπικού τμήματος του πλανήτη, της Ελλάδας, τόσο της ενδόξου αρχαίας όσο και της άσημης και σκοτεινής νεώτερης.

Είναι γνωστά τα πολλαπλά αίτια που έφεραν την Ελλάδα στο προσκήνιο τα χρόνια της δράσης του Barbié du Bocage. Η επιθυμία αναγέννησης της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας, ο κλασικισμός στις τέχνες του τέλους του 18ου αιώνα και των αρχών του 19ου, το ποιμενικό και αρκαδικό πνεύμα που κυριάρχησε στα γράμματα όπως και το κίνημα της επιστροφής στην αρχαιότητα⁵, δημιούργησαν έντονο ρεύμα προς την Ελλάδα, ρεύμα που δεν άργησε να πάρει διαστάσεις κοινωνικού φαινομένου. Ο κοινωνικός νόμος της μόδας, δίνοντας στις πάγιες ιδέες νέα νοήματα, επηρεάζει το “ευρύ κοινό”, και αφού το κατακτήσει, τροποποιεί τις στάσεις των ειδικών μέσα από το πλέγμα των κοινών τόπων που εγκαθιστά στον γενικότερο τρόπο σκέψης.

Ωστόσο μια τέτοια εξήγηση δεν αρκεί. Η γεωγραφική επιστήμη, όσο κι αν αντικατοπτρίζει τις ζητήσεις της κοινωνίας την οποία εκφράζει, παραμένει μιά

---

4. Αντί άλλης παρουσίασης των βιογραφικών στοιχείων του J.-D. Barbié du Bocage κρίθηκε προτιμότερο να επαναδημοσιευθεί, εν είδει παραρτήματος (βλ. σσ. 415-423), η *Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.-D. Barbié du Bocage*, κείμενο το οποίο προλόγιζε την ανώνυμη έκδοση του Καταλόγου της βιβλιοθήκης του, *Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage...*, Paris, 1826.

5. Τα φαινόμενα αυτά έχουν μελετηθεί στις σημαντικές εργασίες του Em. Egger, *L' Hellénisme en France. Leçons sur l'influence des études grecques dans le développement de la langue et de la littérature française*, 2 τόμοι, Paris, Didier et Cie, 1869· R. Canat, *L'hellénisme des Romantiques*, 3 τόμοι, Paris, Didier, s.d. (1951)· M. Badolle, *L'Abbé J.J. Barthélemy (1716-1795) et l' Hellénisme en France dans la seconde partie du XVIIIe siècle*, Paris, P.U.F., 1927· L. Bertrand, *La fin du classicisme et le retour à l' antique*, Paris, Hachette, 1897.

επιστήμη που εξελίσσεται ορίζοντας ολοένα και σαφέστερα τα δικά της όρια, υλικά και μεθόδους. Η σταδιοδρομία του Barbié du Bocage καλύπτει μια περίοδο κρίσιμη για την εξέλιξη της γεωγραφικής επιστήμης, περίοδο που θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε με συντομία εδώ.

Ως γεωγράφος ο Barbié du Bocage ανήκει στον 18ο αιώνα, εποχή που η γεωγραφία ήταν “η επιστήμη των τόπων”⁶. Κατά την περίοδο αυτή, ο τίτλος του γεωγράφου δεν διεκδικείται παρά από όσους επιχειρούν να αποδώσουν σε χάρτες την μορφή της γήινης επιφάνειας. “Γιὰ τους συγχρόνους του Βολταίρου οι μεγάλοι γεωγράφοι, όπως ο Delisle, ο d’Anville και ο Buache, ήταν πάνω από όλα χαρτογράφοι”⁷. Πράγματι, ο καιρός των μεγάλων θεωρητικών συνθέσεων που θα καταστήσουν την γεωγραφία μία ευρεία ανθρώπινη επιστήμη η οποία θα μελετά την ενσάρκωση του ανθρώπου μέσα στο περιβάλλον, δεν έχει έρθει ακόμη. Οι Ιδεολόγοι επεχείρησαν την ανανέωση της γεωγραφίας προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς ωστόσο να εισακουσθούν⁸, ενώ το άστρο του Malte-Brun, του ανθρώπου που θα οραματισθεί και θα συντάξει την σύνολη γεωγραφία της ανθρωπότητας, μόλις αρχίζει να ανατέλλει⁹.

Η επιστήμη την οποία καλείται να υπηρετήσει ο Barbié du Bocage, είναι πρώτα απ’ όλα μία ιστορική επιστήμη. Ο D’Alembert, στην *Προλογική Πραγματεία στην Εγκυκλοπαιδεία*, εκτοπίζει ευθύς εξ αρχής την Γεωγραφία στον χώρο της Ιστορίας. “Η Χρονολογία και η Γεωγραφία είναι τα στηρίγματα της

6. Georges Gusdorf, *La conscience révolutionnaire, les Idéologues*, Paris, Payot, 1978, το κεφάλαιο το σχετικό με την Γεωγραφία στις σελίδες 478-492. Βλ. επίσης N.Broc, *La Géographie des Philosophes, géographes et voyageurs français au XVIIIe siècle*, Paris, Ophrys, s.d. [1975].

7. N.Broc, *ό.π.*, σ. 10.

8. Για το θέμα αυτό βλ.. τις μελέτες του G. Gusdorf και του N. Broc (σημ.6). Περισσότερα στοιχεία στις μελέτες του S. Moravia: “Philosophie et Géographie à la fin du XVIIIe siècle” *Studies on Voltaire and the eighteenth century*, LVII (1967), σ. 937-1011 και του ιδίου, “*La Scienza dell’Uomo nel Settecento*”, Bari, 1970. Παρόλη την ιδεολογίζουσα θέση του, ο Barbié du Bocage, συντηρητικός και μετρημένος, δεν αποτόλμησε να μπει στον χώρο της νεαρής ανθρωπογεωγραφίας η οποία άνοιγε ένα νέο πεδίο ατέρμωνων και βίαιων αντιλογιών, τόσο πολιτικού όσο και θρησκευτικού περιεχομένου.

9. Ο Malte-Brun (1775-1826) σχεδόν σύγχρονος του Barbié, διευθύνει από τα 1807 την σημαντική περιοδική έκδοση *Annales de Voyages*. Η *Παγκόσμια Γεωγραφία* του (*Géographie Universelle*) αρχίζει να εκδίδεται στα 1810 και ολοκληρώνεται μετά τον θάνατό του. Στον πρώτο τόμο του έργου, τον σχετικό με την ιστορία της Γεωγραφίας αφιερώνονται μόνο δύο αράδες στο έργο του Barbié du Bocage. Ας σημειωθεί εδώ, ότι η *Παγκόσμιος Γεωγραφία* του Malte-Brun κείται στους αντίποδες της αντίστοιχης σύνθεσης του Pinkerton, στην οποία συνεργάστηκε ο Barbié.

Ιστορίας”, θα πεί¹⁰. Η Ιστορική Γεωγραφία θα σταθεί καθ’ όλη τη διάρκεια του αιώνα των φώτων μία από τις ευγενέστερες ενασχολήσεις των λογίων της Ακαδημίας των *Inscriptions et Belles-Lettres*. Ο J.P.Bougainville, ο N.Freret και ο D’Anville, για να αναφερθούμε στους εργατικότερους, θα εμβαθύνουν στην ουμανιστική κληρονομιά και θα προικοδοτήσουν το παρελθόν με τις πραγματικές του γεωγραφικές διαστάσεις.

Στο πνεύμα του 18ου αιώνα, η λόγια ιστορική γεωγραφία κατέχει μιά θέση κλειδί. Κοντά στα φανταστικά ταξίδια, τις “Ουτοπίες” και τα γεωγραφικά μυθιστορήματα, οι γεωγραφικές μυθιστορηματικές αναβιώσεις του παρελθόντος, αποτελούν τα πλέον αγαπητά αναγνώσματα. “Οι περιπέτειες του Τηλέμαχου” του Fénelon (1699), “Τα Ταξίδια του Κύρου” του Ramsay (1738), “Οι συνομιλίες του Φωκίωνα και του Αριστία” του Mably (1763), “Το ταξίδι του νέου Ανάχαρση” του Barthélemy (1788) και λίγο αργότερα, “Το ταξίδι του Αντίνορα”, θα τροφοδοτούν διαρκώς την παιδεία του αιώνα με πλούσια, αναλυτικά στοιχεία ιστορικής γεωγραφίας.

Εάν η ιστορική γεωγραφία αποτελεί το ένα σκέλος του γεωγραφικού ενδιαφέροντος των “Φιλοσόφων”, η μαθηματική γεωγραφία αποτελεί σίγουρα το δεύτερο. Οι ανακαλύψεις, το καρτεσιανό πνεύμα καθώς και μία αριότερη τεχνολογική υποστήριξη, προσέδωσαν στην γεωγραφία έναν “θετικό” χαρακτήρα που επέδρασε στο έργο των λογίων και εκφράστηκε κυρίως με την χαρτογραφική μεταρρύθμιση.

Ο 18ος αιώνας, είναι ακόμη ο αιώνας των μεγάλων επιστημονικών αποστολών, των “πλωτών ακαδημιών”, που εφοδιασμένες με λεπτομερείς οδηγίες από τους επίσημους επιστημονικούς φορείς, μελετούν και καταμετρούν συστηματικά την υφήλιο. Το επιστημονικό ταξίδι καθίσταται αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας της γεωγραφίας και ο Βολταίρος χαιρετά τους ακαδημαϊκούς ως νέους Αργοναύτες¹¹.

Στον μικτό αυτό χώρο εργάστηκε ο Barbié du Bocage, προσπαθώντας να εντάξει στα δεδομένα της ιστορικής γεωγραφίας τα πορίσματα της μαθηματικής. Ήταν εξοπλισμένος ώστε να ακροβατήσει επιτυχώς στον ανισόπεδο αυτό χώρο, ανάμεσα στις αρχαίες περιγραφές και τα σύγχρονα δεδομένα, με την διπλή του ιδιότητα του χαρτογράφου και του ελληνοειδή. Μαθητής του D’Anville, αλλά και του Barthélemy, ο Barbié du Bocage επιχειρεί μια απόπειρα υποταγής της μαθηματικής γεωγραφίας στην ιστορική, επεξεργαζόμενος ένα προσωπικό

10. D’Alembert, *Discours préliminaire de l’Encyclopédie...*, έκδοση F. Picavet, 1894, φωτοαναστατική επανέκδοση J. Vrin, Paris, 1984, σ. 45.

11. *Mémoires de l’Académie des Sciences*, Paris, 1793, σ. 129-130.

σύστημα προσέγγισης και επεξεργασίας του υλικού του, σύστημα που ο Dacier θα ονομάσει “λογιοσύνη εφαρμοσμένη στην συγκριτική γεωγραφία”¹².

Ο Barbié du Bocage αντιπροσωπεύει την ύστατη και ίσως ήδη ετεροχρονισμένη στιγμή του ουμανισμού στην γεωγραφία, κι ίσως πάλι για το λόγο αυτό να επικρίθηκε σύντομα και να ξεχάστηκε τόσο νωρίς. Σίγουρα η προσφορά του στην επιστήμη της γεωγραφίας ήταν μικρή και η παρουσία του, την δεδομένη στιγμή, στην δεδομένη θέση, μοιάζει μάλλον να καθυστέρησε, παρά να προώθησε την εξέλιξη των πραγμάτων.

Ωστόσο το έργο του είναι σημαντικό για την περιοχή εκείνη στην οποία αφιέρωσε όλη του την ζωή: τον ελληνικό χώρο, αρχαίο και νεώτερο. Η λογιοσύνη του, εφαρμοσμένη στην συγκριτική γεωγραφία της Ελλάδας, μπορεί να μην αποκατέστησε την ακριβή εικόνα των ελληνικών περιοχών, όπως σωστά του καταλογίστηκε, στάθηκε όμως στο στρατηγικό κέντρο του γεωγραφικού και περιηγητικού ενδιαφέροντος για την Ελλάδα. Η βαθειά ελληνική του παιδεία, και το ογκώδες ελληνικό χαρτογραφικό του έργο· οι φιλικόι δεσμοί του με μείζονες η ελάσσονες έλληνες λόγιους του καιρού του, όπως ο Κοραΐς, ο Γαζής, ο Φιλιππίδης, ο Σταμάτης, ή ο Δ. Στεφανόπολι, ή η δραστική παρουσία του στον παρισινό φιλολογικό τύπο· και κυρίως η διακριτική αλλά πόσο σημαντική παρουσία του στις περισσότερες περιηγητικές εκδόσεις για την Ελλάδα, όλα αυτά, καθιστούν τον Barbié du Bocage, έναν από τους πλέον αντιπροσωπευτικούς φορείς του κριτικού και συγκριτικού ελληνισμού, ο οποίος συνέδραμε τα μάλα στην πρώτη συστηματική απόπειρα προσέγγισης και κατανόησης της δυναμικής του ελληνικού πολιτισμού, αρχαίου, μεσαιωνικού και νεωτέρου¹³.

---

12. Jean Dacier, *Éloge à D'Anville*, Paris, 1782 και του ιδίου, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. Barbié du Bocage*, ό.π., σ. 4.

13. Η κριτική αυτή στάση συνηθίζεται να καλείται “πρώιμος λόγιος φιλελληνισμός”. Ο ατυχής αυτός όρος, αποτέλεσμα της συστηματικής κατάχρησης της έννοιας “φιλελληνισμός” (όρος ο οποίος καλύπτει μόνον όσους συνέδραμαν άμεσα ή έμμεσα τους Έλληνες κατά τους Αγώνες της Ανεξαρτησίας), δεν καλύπτει παρά μερικά τα φαινόμενα. Ο κριτικός και συγκριτικός ελληνισμός, τόσο κατά τα προεπαναστατικά χρόνια, όσο και αργότερα, δεν οδηγείται αναγκαστικά σε θετικά συμπεράσματα σχετικά με τις νεώτερες ελληνικές πραγματικότητες (βλ. “μισέλληνες”, “ανθέλληνες” και “κατήγοροι του γένους”), οπότε και ο “φιλελληνισμός” δεν αποτελεί τον κοινό παρανομαστή των κριτικών και συγκριτικών προσεγγίσεων της Ελλάδας.

Η πρώτη ύλη

Πρωταρχικό κίνητρο στάθηκε η αρχαία Ελλάδα. Η χαρτογράφηση του ταξιδιού του νέου Ανάχαρη στην Ελλάδα, πραγματικός απολογισμός της ιστορικής γεωγραφικής γνώσης του 18ου αιώνα κατέστησε τον Barbié du Bocage στα 28 του χρόνια, ευρωπαϊκή αυθεντία στα θέματα της ιστορικής γεωγραφίας της Ελλάδας. Η έκδοση του άτλαντα του Ανάχαρη στα 1788 (αφ. κατ. 61), αποτελεί έναν άθλο κριτικής λογιόσύνης, αφού ο Barbié du Bocage επεξεργάστηκε προκειμένου να τον συνθέσει, εκτός από το σύνολο των συναφών αρχαίων πηγών, όλο το σχετικό υλικό που είχαν συγκεντρώσει επί σειρά δεκαετιών ο D'Anville και ο Barthélemy στην τότε Βασιλική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας.

Στην Κριτική Ανάλυση που προλόγιζε τον άτλαντα του Ανάχαρη, ο Barbié du Bocage επιχειρεί σε 41 σελίδες την πλήρη απογραφή του υλικού που χρησιμοποίησε στον σχεδιασμό των 31 πινάκων του άτλαντα. Δηλώνει ευθύς εξαρχής ότι το βασικό του βοήθημα υπήρξαν οι αρχαίοι συγγραφείς ιδίως για την τοπογραφία των διασήμεν περιοχών που περιλαμβάνει ο άτλας (Θερμοπύλες, Μαραθώνας, Αθήνα, Σπάρτη, Ολυμπία κλπ.). Έπειτα αναφέρεται στις σημειώσεις του D'Anville και στις μακρές και συστηματικές υποδείξεις του Barthélemy καθώς και στις πληροφορίες που άντλησε από τα χειρόγραφα κατάλοιπα του N. Freret, του Fourmont καθώς κι από την *Γεωγραφία* του Μελέτιου. Το νεώτερο τοπογραφικό υλικό το οποίο χρησιμοποίησε συνίστατο στην "Prise de la connaissance des temps pour 1788", στην γεωγραφική συλλογή του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών καθώς και στο σημαντικό γεωγραφικό υλικό το οποίο συγκεντρώθηκε για λογαριασμό του Choiseul-Gouffier. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον μηχανικό Foucherot, ο οποίος αποτύπωσε τις ιστορικές σημασίας ελληνικές περιοχές κατ'εντολή του αρχαιολόγου πρόση.

Οι κριτικές προλογικές αναλύσεις του άτλαντα του Ανάχαρη ενισχύονται σε κάθε βελτιωμένη έκδοση του έργου. Οι αρχαίες πηγές είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί στο έπακρο και για τον λόγο αυτό κάθε βελτίωση του άτλαντα στηριζόταν στα πορίσματα των νέων ταξιδιών. Έτσι ο Barbié du Bocage θα προσθέσει στην διορθωμένη έκδοση του 1799 (αφ. κατ. 62), τις πληροφορίες που του παρεχώρησαν μία πλειάδα περιηγητών: Ο Turquet, ο οποίος χαρτογράφησε για λογαριασμό πάντοτε του Choiseul-Gouffier, τις βόρειες και ανατολικές ακτές του Αιγαίου και τις ακτές της Κωνσταντινουπόλεως, τα τοπογραφικά στοιχεία για τις βόρειες περιοχές του Αιγαίου, έως τον Δούναβη, που του εμπιστεύθηκε ο πολίτης Abancourt, τους αστρονομικούς υπολογισμούς του Beauchamp στην Ανατολική Μεσόγειο που του παρεχώρησε ο αστρονόμος Lalande. Οι δύο πρόσηβεις που διαδέχθηκαν τον Choiseul-Gouffier στην Κωνσταντινούπολη, οι πολίτες Verninac και Descorches του εμπιστεύθηκαν με την σειρά τους, αναλυτικά

υπομνήματα για την Ελλάδα, ή ακόμη ο πολίτης ναύαρχος Chabert, ο οποίος τον ενημέρωσε για τις ακριβείς τοπογραφικές μετρήσεις που είχε κάνει στις ακτές της Πελοποννήσου στα 1776. Τέλος ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα διασκορπισμένα πλέον μέλη της ομάδας του Choiseul-Gouffier, στους Lechevalier, Foucherot και Fauvel, οι οποίοι του εμπιστεύθηκαν ημερολόγια, υπομνήματα και αναλυτικές σημειώσεις.

Όταν, στα 1811, ολοκληρώνεται η έκδοση του άτλαντα του Ανάχαρη, με την κυκλοφορία του μεγάλου χάρτη της Ελλάδας και των αποικιών της (αρ. κατ.60), ο Barbié du Bocage δημοσίευσε την προσθήκη στην κριτική ανάλυση του άτλαντα, κείμενο που αποτελεί τον απολογισμό των γεωγραφικών γνώσεων για τον ελληνικό χώρο, έως τις αρχές του 19ου αιώνα. Στο κείμενο αυτό μνημονεύονται και αξιολογούνται κριτικά, όλοι όσοι εργάστηκαν στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, υπολογίζοντας τις ακριβείς θέσεις των μεγάλων πόλεων, υδρογραφώντας τον παράλιο χώρο, αποτυπώνοντας μικρότερες ή μεγαλύτερες περιοχές της ενδοχώρας, καταγράφοντας δρόμους ή αποστάσεις. Πρόκειται για την απαρίθμηση εκείνων των περιηγητών, όσοι συνέδραμαν ουσιαστικά στην αριότερη γνώση του ελληνικού χώρου, όσοι κοπίασαν για την προαγωγή της επιστήμης της γνώσης αυτού του χώρου, πέρα από ιδεολογήματα και “φιλελληνικές” ή “ανθελληνικές” ρητορικές: για τον μαρκήσιο του Chabert ο οποίος, όπως ήδη αναφέρθηκε, εργάστηκε επί τόπου στα 1776 και εξέδωσε στα 1799 τον χάρτη των ελληνικών ακτών και των Κυκλάδων, χάρτη που αφαιρούσε 200 τετραγωνικές λεύγες από την επικράτεια του σουλτάνου. Για τον δραστήριο από πολλές απόψεις Fauvel, ο οποίος, μεταξύ πολλών άλλων, σχεδίασε έναν μεγάλο αναλυτικό χάρτη της Αττικής. Για τον Stuart που κατέγραψε προσεκτικά τα μνημεία και χαρτογράφησε την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, για τον Beauchamp που προσδιόρισε αστρονομικά την θέση της Κερκύρας· τον Rouquerville ο οποίος συνέλεξε πολύτιμα στοιχεία για την τοπογραφία της Ηπείρου, τον Jules Bessières, ο οποίος κατέγραψε αναλυτικές διαδρομές στην Ήπειρο, στην Θράκη και στην Μακεδονία. Για τον Racord που υπολόγισε την θέση της Θεσσαλονίκης και ο οποίος σε συνεργασία με τον Turguet σχεδίασε χάρτες του βορείου Αιγαίου. Ο χαρτογράφος Lapie, το άστρο του οποίου ανέτειλε στα πρώτα χρόνια του 19ου αιώνα, συνέδραμε τον Barbié du Bocage στο δύσκολο έργο του, παραχωρώντας του ρωσικό ανέκδοτο χαρτογραφικό υλικό που είχε στην κατοχή του, σχετικό με την Μαύρη Θάλασσα και την Θράκη, ή ακόμη τις μυστικές μετρήσεις του ιταλού μηχανικού Visconti και του Beauteemps-Beaupré στις Δαλματικές ακτές και το Σπαλάτο. Στην προσθήκη αυτή, ο Barbié du Bocage μνημονεύει ακόμη αρκετό ανέκδοτο χαρτογραφικό και τοπογραφικό υλικό, όπως έναν μεγάλο αναλυτικό γερμανικό χάρτη της Βαλκανικής, δικούς του χειρόγραφους χάρτες σχεδιασμένους βάσει των υπο-

μνημάτων του Cousinéry και του στρατηγού πλέον, Abancourt. Τέλος, για τις Μικρασιατικές ακτές μνημονεύει το τοπογραφικό υλικό που συνέλεξαν άλλοι νεώτεροι περιηγητές, όπως ο Niebuhr, ο Olivier, ο Allier de Hauteroche, πρόξενος στην Ηράκλεια, ο Tromelin, αξιωματικός του στρατού της Δαλματίας, ο οποίος διέτρεξε τις μικρασιατικές ακτές δια ξηράς, από το ύψος της Ρόδου, έως την Κωνσταντινούπολη¹⁴.

“Στην Γεωγραφία”, έγραφε ο ίδιος στην εισαγωγή της Κριτικής Ανάλυσης,¹⁵ “όταν ένας χάρτης είναι αντιγραμμένος από κάποιον άλλον, ή καταρτισμένος βάσει κάποιου άλλου, ο χαρτογράφος οφείλει, καλή τή πίστει, να το ομολογήσει. Όταν ο χάρτης διαφέρει ουσιαστικά από όλους τους άλλους γνωστούς χάρτες, τότε ο χαρτογράφος οφείλει να δώσει την κριτική ανάλυση αυτού του χάρτη. Ορμώμενος από αυτήν την αρχή εκθέτω (...) τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκα κατά την σύνθεση των χαρτών ...”. Η σχολαστική αυτή προσήλωση του Barbié du Bocage στην συστηματική αναφορά των πηγών του αποτελεί αναμφισβήτητα ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του λόγιου και ουμανιστικού πνεύματος του γεωγράφου. Από όσο γνωρίζω ουδείς άλλος χαρτογράφος τήρησε μία τόσο σχολαστική στάση έως τότε, και στο μέλλον, μόνον ο Heinrich Kiepert επιχείρησε κάτι αντίστοιχο. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η περίπτωση του Kiepert εντάσσεται σε έναν ακραιφνή λόγιο και ουμανιστικό χώρο, εφόσον μία από τις κυριότερες εργασίες του γερμανού χαρτογράφου ήταν ο άτλας του αρχαίου κόσμου. Η προσήλωση αυτή στις πηγές οδήγησε τον Barbié du Bocage, (όπως και τον Heinrich Kiepert αργότερα) στην παράθεση των βιβλιογραφικών του στοιχείων στους ίδιους τους χάρτες, άλλοτε υπό μορφή υπομνήματος, άλλοτε υπό μορφή ένθετης υποσημείωσης κι άλλοτε, πάλι, πάνω στην ίδια την χαρτογράφηση.

Οι πυκνές αυτές αναφορές μας οδηγούν διαρκώς στον κόσμο των περιηγητών, στην πρώτη ύλη της τέχνης του λόγιου χαρτογράφου. Η σχέση του χαρτογράφου με τους περιηγητές, υπήρξε εντούτοις αμφίδρομη. Ο Barbié du Bocage δεν στάθηκε μόνον ο απλός αποδέκτης των πορισμάτων των περιηγήσεων στον ελληνικό χώρο. Ο ρόλος του υπήρξε κατά πολύ σημαντικότερος όπως προκύπτει τόσο από το δημοσιευμένο έργο του, όσο κι από την αλληλογραφία του ή τα κατάλοιπά του.

---

14. Ο Tromelin θα μεταφράσει αργότερα γαλλικά τις διαδρομές της Πελοποννήσου του Gell. Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η αγγλική έκδοση ήταν αφιερωμένη στον Barbié du Bocage, παρόλο που ο περιηγητής και ο χαρτογράφος δεν είχαν ποτέ συναντηθεί.

15. Barbié du Bocage, *Recueil des Cartes ...*, Paris, Didot, an VII (1799). *Analyse Critique*, σ. 3.

Ελληνιστές και περιηγητές

“Οι συμβουλές του Barbié du Bocage”, γράφει ένας από τους βιογράφους του¹⁶, “είχαν ως αποτέλεσμα να επιχειρηθούν αρκετά ενδιαφέροντα ταξίδια και συνέδραμαν σε αρκετές χρήσιμες ανακαλύψεις στην κλασσική αυτή γή. Το εργαστήριό του είχε γίνει ένα είδος κέντρου όπου κατέληγαν όλες οι νέες πληροφορίες για την διάσημη αυτή περιοχή. Βλέποντας τον ζήλο με τον οποίο οι περιηγητές του ανακοίνωναν τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις τους, θα έλεγε κανείς ότι είχε αποκτήσει πάνω στην γεωγραφία της Ελλάδας δικαιώματα ιδιοκτησίας που του εξασφάλιζαν, σχεδόν εν αγνοία του, την αποκλειστική κατοχή...”.

Με τον τρόπο αυτό, ο Barbié du Bocage στάθηκε διακριτικά στον ίσκιο των περισσότερων διασήμων συγγραφέων και περιηγητών της εποχής του, όσοι ταξίδεψαν στον ελληνικό χώρο ή έγραψαν γι' αυτόν, ελέγχοντας ή κατευθύνοντας τα ταξίδια των μεν και ενισχύοντας τις εκδόσεις όλων με χάρτες, σχόλια, λόγια παραρτήματα και σημειώσεις.

Η σημαντικότερη περιήγηση στην Ελλάδα κατά τον 18ο αιώνα, είναι αναμφισβήτητα το φανταστικό ταξίδι του νέου Ανάχαρη, του abbé Barthélemy, για τον άτλαντα του οποίου ήδη έγινε λόγος. Ένα άλλο σημαντικό φανταστικό ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα που χαρτογράφησε ο Barbié du Bocage, είναι οι *Περίπτερες του Τηλέμαχου* του Fénelon (αφ. κατ. 124 και 125). Κοντά σε αυτές τις χαρτογραφήσεις του αρχαίου κόσμου, πρέπει να αναφέρουμε και τους χάρτες του Barbié du Bocage που συνόδευαν εκδόσεις αρχαίων συγγραφέων ή συγγραμμάτων σχετικών με την αρχαία ιστορία. Αναφέρω εδώ ενδεικτικά τον χάρτη της Σκυθίας και της Αιγύπτου για την έκδοση του Ιπποκράτη του Κοραή (αφ. κατ. 126), τον χάρτη της Πορείας του Αλεξάνδρου (αφ. κατ. 33 και 34) ή της αρχαίας Κρήτης (αφ. κατ. 105), που συνόδευσαν τις μελέτες του Sainte-Croix, την χαρτογράφηση του Άτλαντα τον οποίο επιμελήθηκε ο ελληνιστής J.B.Gail και που χρησίμευε στην κατανόηση των αρχαίων συγγραφέων, ή ακόμη το έργο που του ανέθεσε ο Ναπολέων, να χαρτογραφήσει τις ιστορικές μάχες της αρχαιότητας, μνημειώδης εργασία που δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, ημιτελή σπαράγματα της οποίας συναντάμε σκόρπια στα χαρτιά του, στην Γεννάδειο¹⁷.

Εάν η συνεργασία του με τους άλλους ελληνιστές και τους ελληνίζοντες λόγιους του καιρού του στάθηκε καρποφόρα, κατά πολύ σημαντικότερη στάθηκε

16. M. Letronne, *Discours aux funérailles de M. Barbié du Bocage*, Paris, Didot, 1826, σ. 4.

17. Γεννάδειος, MSS 145.

η σύμπραξη του με όσους περιηγήθηκαν στον ελληνικό χώρο. Με τον Choiseul-Gouffier συναντήθηκαν ενωρίς. Όταν ο νεαρός μαικήνας επέστρεψε από το πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα, απευθύνθηκε στον D'Anville για την χαρτογραφική ενίσχυση της περιηγητικής του αφήγησης. Ο γεωγράφος, υπέργηρος και τυφλός τον παρέπεμψε στον μαθητή του, τον νεαρό Barbié du Bocage¹⁸. Ήταν απολύτως αναμενόμενο οι δύο αυτοί ένθερμοι θαυμαστές της ελληνικής αρχαιότητας να ακολουθήσουν παράλληλες πορείες. Οι παλαιότεροι έντυποι χάρτες του Barbié du Bocage είναι εκείνοι που συμπεριελήφθηκαν στον πρώτο τόμο του *Voyage Pittoresque de la Grèce*, του 1782 (αφ. κατ. 20, 134 και 137) ενώ η σταδιοδρομία του τερματίστηκε στα 1822 με την έκδοση του τελευταίου τόμου της περιήγησης του Choiseul-Gouffier (αφ. κατ.185).

Όταν αργότερα, στα 1786 ο Choiseul-Gouffier έφυγε ξανά για την Ελλάδα, η σχέση τους πήρε άλλη μορφή. Ο Choiseul-Gouffier, μαθητής και αυτός του abbé Barthélemy, έστειλε τα πορίσματα των ερευνών του στον Barbié du Bocage ο οποίος τα επεξεργαζόταν και τα ενέτασσε στην χαρτογράφηση του ταξιδιού του Νέου Ανάχαρη, ενώ με την σειρά του έστειλε στην Κωνσταντινούπολη χάρτες, υπομνήματα και υποδείξεις τις οποίες ανέμεναν με έκδηλη ανυπομονησία στο μέγαρο της Γαλλικής Πρεσβείας στο Πέρα, υποδείξεις οι οποίες κατεύθυναν εξ αποστάσεως τις έρευνες της δραστήριας ομάδας. Από τα 1792 και μετά, αφού ο Choiseul-Gouffier “μεταναστεύει” στη Ρωσία, ο χαρτογράφος-ελληνιστής θα καταστεί ο πόλος έλξης για τα ναυάγια της διαλυμένης ομάδας της Κωνσταντινούπολης, καθώς οι άνθρωποι του Choiseul-Gouffier ανεξαρτοποιούνται και επιχειρούν να καρπωθούν τα οφέλη του έργου τους. Στα χειρόγραφα του, τόσο στην Γεννάδειο όσο και στην Bibliothèque Nationale, σώζονται οι μαρτυρίες αυτού του κεντρικού ρόλου που έπαιξε ο Barbié du Bocage τα τελευταία χρόνια του 18ου αιώνα και στα πρώτα του 19ου, για όσους διέτρεξαν αρχαιολογώντας τον ελληνικό χώρο. Πράγματι ανάμεσα στα χαρτιά του ανιχνεύονται πολύτιμα στοιχεία από την δράση αυτών των περιηγητών, όπως του Fauvel, του Lechevalier, του Cousinéry ή ακόμη του Kauffer και του πλοιάρχου Gautier. Μέρος των στοιχείων αυτών, δημοσιεύθηκε στον παρισινό φιλολογικό τύπο της εποχής. Πρόκειται για επιστολές, τις περισσότερες φορές του Fauvel, τις οποίες συχνά δημοσίευσε ο Barbié du Bocage με δικές του σημειώσεις και

---

18. Ωστόσο, ο χάρτης της Ελλάδας που περιλαμβάνεται στον πρώτο τόμο του *Voyage Pittoresque*, είναι έργο του D'Anville, βλ. J. Dacier, *Rapport historique sur les progrès de l'Histoire et de la Littérature Ancienne depuis 1789, et sur leur état actuel*, Paris, Imprimerie Impériale, M.DCCCX (1810), σ. 87.

διορθώσεις¹⁹.

Το ενδιαφέρον του χαρτογράφου για τις νεώτερες περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο δεν περιορίστηκε στις δραστηριότητες της ομάδας του Choiseul-Gouffier. Ο Barbié du Bocage χαρτογράφησε ακόμη τις περιηγήσεις του Chardin (αρ. κατ. 132*), του Castellan (αρ. κατ. 106-109 και 135-136), του Zallony (αρ. κατ. 159-160) και του Melling (αρ. κατ. 43-47) τις εντυπωσιακές αναπαραστάσεις του οποίου εξέδωσε ο ίδιος στα 1819.

Εκτός από την περιήγηση του Choiseul-Gouffier, ο χαρτογράφος ελληνιστής έμελλε να συνδέσει το όνομα του και με δύο άλλες σημαντικές ελληνικές περιηγήσεις. Εκείνες του R.Chandler και του F.C.H.L. Rouquerville. Το ταξίδι του R.Chandler κατ'εντολή της αρχαιοφίλης εταιρείας των Dilettanti, πραγματικός πρόδρομος των μεγάλων επιστημονικών αποστολών στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στα 1764 και 1766. Τα πορίσματα των ερευνών των εντεταλμένων της εταιρείας, R. Chandler, N. Revett και W. Pars δημοσιεύθηκαν στα 1774. Στα 1806 ο Barbié du Bocage σε συνεργασία με τον ελληνιστή abbé Servois δημοσίευσαν την γαλλική μετάφραση της περιηγητικής αφήγησης του R. Chandler, ενισχυμένη με έναν σεβαστό σε όγκο και σημασία αριθμό υποσημειώσεων, και με αναθεώρηση των χαρτών. Η γαλλική αυτή μετάφραση προσθέτει στο αγγλικό πρωτότυπο τον πλούτο σαράντα επιπλέον ετών συστηματικών αρχαιολογικών και τοπογραφικών παρατηρήσεων στον ελληνικό χώρο, καθιστώντας με τον τρόπο αυτό την γαλλική έκδοση της περιήγησης του R.Chandler την σημαντικότερη έως τότε έκδοση για την Ελλάδα.

Με τις περιηγήσεις του F.C.H.L. Rouquerville τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Από μία επιστολή του Κοραή προς τον Barbié du Bocage είμαστε σε θέση να συμπεράνουμε ότι ο χαρτογράφος ελληνιστής ήδη από τα 1804 επεξεργαζόταν την αφήγηση του Rouquerville την οποία μάλιστα υπέβαλε στην κρίση του Κοραή, προκειμένου να ελεγχθούν οι ελληνικές φράσεις και εκφράσεις που περιλαμβάνονταν στο κείμενο²⁰. Η συνδρομή του Barbié du Bocage στην έκδοση του 1805 στάθηκε καθοριστική. Εκτός από τον έλεγχο της όλης αφήγησης

19. Βλ. Georges Toliaς, *La Grèce des hellénistes, images de la Grèce moderne dans la Presse littéraire parisienne sous le Directoire, le Consulat et l'Empire (1794-1815)*, Paris, 1992, Διδακτορική διατριβή, σ. 334-368.

20. Αδαμάντιος Κοραής, *Αλληλογραφία τόμος δεύτερος 1799-1809*, Αθήνα, Ομιλος Μελέτης του Ελληνικού Διαφωτισμού, 1966, αρ. επιστολής 323, σ. 220-224, ανάλυση της επιστολής αυτής στην υπό έκδοση ανακοίνωση: Στ. Φινόπουλος και Γ. Τόλιας, "Η Πελοπόννησος μέσα από τις εκδόσεις του Rouquerville", στα *Πρακτικά του Δ' Συμποσίου Ιστορίας & Τέχνης της Μονεμβασίας*, Μονεμβασιά, 1993.

και από τα τοπογραφικά σχεδιαγράμματα ελληνικών πόλεων και αρχαιολογικών περιοχών, ο Barbié du Bocage συνέταξε και μία αναλυτική μελέτη της αρχαίας γεωγραφίας της Ηπείρου, η οποία λόγω της παρουσίας του Αλή Πασά και των αγώνων των Σουλιωτών προσείλκυε το ενδιαφέρον των δυτικών.

Από την αλληλογραφία του Barbié du Bocage διαπιστώνεται ότι κατά τη διάρκεια του δευτέρου ταξιδιού του Rouquerville στην Ελλάδα ο χαρτογράφος ελληνιστής συμβούλευε εξ αποστάσεως τον δραστήριο και φιλόδοξο Γενικό Πρόξενο στις έρευνες του, τόσο τις τοπογραφικές, όσο και τις αρχαιολογικές ή τις ιστορικές. Οι χάρτες τους οποίους σχεδίασε για την έκδοση της δεύτερης περιηγητικής αφήγησης του Rouquerville (1820-1821), αν και στάθηκαν η κύρια αιτία της καθυστέρησης της έκδοσης κατά έναν χρόνο, (με αποτέλεσμα να μεσολαβήσει η έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης και να μειωθεί η επικαιρότητα του όλου εκδοτικού εγχειρήματος), αποκατέστησαν, κατά τα λεγόμενα του Rouquerville, την εικόνα της Ελλάδας ορίζοντας για πρώτη φορά την σωστή θέση μεγάλου αριθμού αρχαίων τοποθεσιών, νεωτέρων πόλεων, ποταμών, ορέων, κ.ο.κ.

Η υπέρβαση

Το κριτικό - συγκριτικό σύστημα προσέγγισης του ελληνικού κόσμου, όπως το επεξεργάστηκε και εφάρμοσε ο Barbié du Bocage, εκφράζει την στάση μιάς ολόκληρης γενιάς γάλλων ελληνιστών, που εργάστηκε κατά τα τέλη του 18ου αιώνα και τις πρώτες δεκαετίες του 19ου. Η συγκριτική και κριτική αυτή ανάλυση των ελληνικών πραγμάτων, επέτρεπε την παράλληλη προσέγγιση της αρχαίας και της νεώτερης ελληνικής ιστορίας και παιδείας και είχε ως κύριο αποτέλεσμα μιά πρώτη, συνολική και σφαιρική μελέτη της νεώτερης ελληνικής πραγματικότητας. Η προσέγγιση αυτή συχνά ήταν παραμορφωτική, εφόσον έτεινε να θεωρεί την νεώτερη Ελλάδα, ως εσχάτη παρακμασμένη έκφραση του πολιτισμού που έλαμψε στην ίδια περιοχή κατά τους κλασσικούς χρόνους. Εντούτοις, οι καρποί του ενδιαφέροντος των γάλλων ελληνιστών για την νεώτερη Ελλάδα δεν ήταν αμελητέοι: η νέα ελληνική γλώσσα άρχισε να διδάσκεται²¹, ιδρύθηκε στην γαλλοκρατούμενη Κέρκυρα η πρώτη ελληνική Ακαδημία,

---

21. Η νεώτερη ελληνική γλώσσα άρχισε να διδάσκεται από τον d'Ansse de Villoison στη Σχολή των Ανατολικών Ζωντανών Γλωσσών στα 1800. Την προηγούμενη χρονιά είχε προηγηθεί ιδιωτικό μάθημα του Villoison.

της οποίας αντεπιστέλλον μέλος ήταν και ο Barbié du Bocage²², ο γαλλικός λόγιος τύπος ενδιαφέρθηκε με αυξανόμενη ένταση για τα ελληνικά πράγματα²³, πύκνωσαν σημαντικά οι περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο, ιδρύθηκε μιά πρώτη, μυστική, φιλελληνική εταιρεία, της οποίας προήδρευσε ο μέντορας του Barbié, ο Choiseul-Gouffier²⁴, ενώ γεννήθηκε η ιδέα μιάς γαλλικής επιστημονικής αποστολής στην Ελλάδα, στην οποία θα συμμετείχε και ο Barbié²⁵.

Εντούτοις, ο κριτικός και συγκριτικός ελληνισμός, έμελλε να ξεπεραστεί, παρόλο που άφησε βαθειά σημάδια, τόσο στην προσέγγιση της Ελλάδας εκ μέρους των δυτικών, όσο και στον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες διανοούμενοι της εποχής αντιλαμβάνονταν την φυσιογνωμία και την ταυτότητα της νεότερης Ελλάδας.

Οι επιστήμες της γεωγραφίας και της χαρτογραφίας έχοντας ως πρωταρχικό μέλημα την σύνολη και συνοπτική εικονική απόδοση του χώρου, καθίστανται από την ίδια τους την φύση φορείς και εκφραστές της κάθε ανανέωσης του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τον χώρο. Έτσι, όπως μέσα στο έργο του d'Anville και περισσότερο του Barbié du Bocage, ανιχνεύονται οι πρώτες ενδείξεις της κριτικής - συγκριτικής προσέγγισης του ελληνικού χώρου, με τον ίδιο τρόπο, μέσα στο έργο των γεωγράφων και των χαρτογράφων που ακολούθησαν, ανιχνεύονται πάλι οι πρώτες ενδείξεις μιάς αντικειμενικότερης προσέγγισης, η οποία τείνει να αποσπασθεί από τον βαρύ ίσκιο της αρχαιότητας.

Πράγματι, καθώς γεωδαίτες και τοπογράφοι έτειναν να αποδώσουν μιά

22. Η Ιονική Ακαδημία ιδρύθηκε στα 1808. Ο Barbié du Bocage εξελέγη αντεπιστέλλον μέλος της στα 1811, βλ. *Magasin Encyclopédique*, 16e année, 1811, τόμος 3, σ. 141-142.

23. Βλ. τα διαγράμματα της συχνότητας δημοσίευσης άρθρων σχετικών με την Ελλάδα και την καθ'ημάς Ανατολή, στον λόγιο παρισινό τύπο της περιόδου 1794-1815, στο: Georges Toliaς, *La Grèce des hellénistes ...*, ό.π., σ. 806.

24. Πρόκειται για την σκοτεινή υπόθεση του Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου. Ας σημειωθεί εδώ ότι ο συνδυασμός κρίκος ανάμεσα στον Choiseul-Gouffier και τον Ζαλίκογλου, εμπνευστή κατά πάσα πιθανότητα του όλου εγχειρήματος, στάθηκε ο Barbié du Bocage. Από την Αλληλογραφία του τελευταίου με τον Κοραή, φαίνεται ότι ο Barbié ήταν ο προστάτης του Ζαλίκογλου στο Παρίσι, κατόπιν συστάσεως του Γαζή, βλ. Α. Κοραή, *Αλληλογραφία*, τόμος 2, ό.π., σ. 510.

25. Η πληροφορία οφείλεται στον Barbié, και διασταυρώνεται από ορισμένες νύξεις του Bory de St. Vincent. Βλ. Αικατερίνη Κουμαριανού, *Δ. Φιλιππίδης - Barbié du Bocage - Α. Γαζής, Αλληλογραφία*, ό.π. σ. 62 και Bory de St.-Vincent, *Expédition Scientifique de la Morée, tome II, 1ère partie - Géographie*, Paris, 1834, σ. 15.

ακριβή εικόνα του ελληνικού χώρου, ενώ αντικειμενικότεροι παρατηρητές, όπως ο Gell, ο Leake, ο Spencer-Stanhope ή ο Hobhouse²⁶ ή ακόμη ο Rouqueville μελετούσαν την υφή και τους λειτουργικούς μηχανισμούς της νεοελληνικής κοινωνίας, διαμορφωνόταν μιά ανανεωμένη εικόνα της νεώτερης Ελλάδας, η οποία έτεινε να αποκτήσει την δική της, ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

Το χαρτογραφικό έργο του Lapie, μηχανικού του γαλλικού στρατού, μολοντί λόγιο και εργαστηριακό, αφού βασίζεται και αυτό στην κριτική επεξεργασία κειμένων και περιγραφών, απέδωσε ήδη στα 1821 τους πρώτους χάρτες της Ελλάδας, που ξέφευγαν από τα λάθη των αρχαίων γεωγράφων. Κι όταν αργότερα η Γαλλική Επιστημονική Εκστρατεία της Πελοποννήσου, επεχείρησε τους πρώτους τριγωνισμούς στην ελληνική ενδοχώρα, τότε φάνηκαν όλες οι ατέλειες του συστήματος του Barbé.

“... Σε αυτήν την ταλαιπωρη, αλλά αρκετά κομψή παραγωγή”, έγραφε ο Bory de Saint Vincent για τον περίφημο χάρτη της Πελοποννήσου, που είχε συντάξει ο Barbé για το Υπουργείο Εξωτερικών στα 1807 και ο οποίος παρέμεινε μυστικός έως τα 1814 (αρχ. κατ. 143)²⁷, “το σύνολο της περιοχής είναι αισθη-

---

26. Οι περιηγητές αυτοί, άγγλοι τοπογράφοι και αρχαιολόγοι ως επί το πλείστον, είναι οι χαρακτηριστικότεροι της νέας “θετικής” προσέγγισης της νεώτερης Ελλάδας. Σε αντιδιαστολή με τους γάλλους τεχνικούς οι οποίοι εργάστηκαν στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης και της Τρωάδας κατά τα τέλη του 18ου αιώνα, οι άγγλοι αυτοί περιηγητές, εργάστηκαν στις καθ’αυτό ελληνικές περιοχές και ενδιαφέρθηκαν περισσότερο για τους οικονομικούς, μορφωτικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς της νεώτερης ελληνικής πραγματικότητας και λιγότερο για τις τυχόν επιβιώσεις του αρχαίου πολιτισμού. Σε αντίθεση ακόμη προς τους γάλλους, οι άγγλοι αυτοί περιηγητές διακρίνονται για τα φιλοτουρκικά τους αισθήματα.

27. Bory de St. Vincent, *ό.π. σ.* 16. Ο χάρτης αυτός, αποτελεί μιά σημαντική απόπειρα, εκ μέρους των Γαλλικών Αρχών, μετατροπής της αρχαίας γεωγραφίας σε πολεμική μηχανή. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να μνημονεύσουμε και μια άλλη αντίστοιχη απόπειρα: Στα 1798, ο Γάλλος γεωγράφος Edme Mentelle διάβασε στην φιλολογική συνεδρία του Lycée Républicain, μια περιγραφή της Επιδαύρου και της Τροιζήνας. Στον πρόλογο του, επισήμαινε: “... Si, par une de ces révolutions merveilleuses, qui cessent presque de nous étonner, parce qu’elles sont faciles aux armes françaises, la Grèce, arrachée enfin au peuple barbare qui l’opprime depuis près de quatre siècles, allait être confiée à la protection d’un peuple éclairé, ne serait-il pas alors un avantage précieux pour les vainqueurs, de savoir, au moyen d’une bonne carte, quelle était la position à peu près exacte de tant de lieux illustres, et d’apprendre, par une bonne description, quels monumens y étaient renfermés, et quels chefs-d’œuvres on peut encore se flatter de sauver de ses ruines?...” βλ. *Magasin Encyclopédique*, 4e année, 1798, τόμος VI, σ. 10.

τά πλατύτερο, το γενικό σχέδιο της Πελοποννήσου πλησιάζει προς το τετράγωνο. Η Μονεμβασιά έχει τοποθετηθεί πολύ νοτιότερα, ... τα ερείπια της Σπάρτης και του Μυστρά τόσο κοντά στην ανατολική ακτή της Πελοποννήσου και τόσο μακριά από τον κόλπο της Κορώνης, όσο μακριά βρίσκονται από την πρώτη και κοντά στον δεύτερο. Το σημείο όπου συναντά ο Αλφειός τον Ερύμανθο έχει τοποθετηθεί εξαιρετικά βορειότερα, με αποτέλεσμα να αλλάζουν οι ροές και των δύο ποταμών. Ο Προφήτης Ηλίας του Ταϊγέτου υψώνεται στο κέντρο της Λακωνίας, ενώ στην πραγματικότητα στέφει την δυτική οροσειρά της Μάνης, σε μικρή απόσταση από τις ακτές. Τα βουνά μοιάζουν με ακτινωτά λαγούμια τυφλοπόντικα χωρίς συνοχή και δεν δίνουν την παραμικρή ιδέα των συστημάτων και των γεωλογικών ανακατατάξεων στις οποίες ανήκουν αυτά τα συμπλέγματα. Πλήθος από δάση ως επί το πλείστον φανταστικά, έχουν ριφθεί εδώ κι εκεί, πάντοτε για να προκαλέσουν μία γραφική εντύπωση, - ο καλλιτέχνης νόμισε ότι δεν έπρεπε να αφήσει καθόλου κενό χώρο. Τα ονόματα των τόπων, συνήθως ανορθόγραφα, έχουν μοιραστεί σχεδόν στην τύχη. Και πόλεις που σημειώνονται με το συμβατικό σημείο ή με την ολόγραφη αναφορά του ονόματός τους ως σημαντικοί οικισμοί, δεν υπάρχουν διόλου, ούτε υπήρξαν ποτέ ...”²⁸.

Ωστόσο, πρέπει να ομολογήσουμε εδώ ότι οι κατηγορίες αυτές όσο σωστές κι αν ήταν, παραμένουν υπερβολικές για τον χαρτογράφο-ελληνιστή, που αφιέρωσε όλη την ζωή του στην αναπαράσταση του αρχαίου ελληνικού κόσμου και στην αναλυτική γνώση του νεωτέρου. Πόσο μάλλον όταν η κάθε χαρτογραφική του εργασία συνοδευόταν από αναλυτικά υπομνήματα τα οποία κανείς δεν είχε επιχειρήσει να καταρρίψει. Επιπλέον, μοιάζει αρκετά εύκολη η άσκηση κριτικής βάσει αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις μετρήσεις ενός ολοκλήρου τακτικού σώματος τοπογράφων μηχανικών, την ώρα που οι χάρτες του Barbié στηρίζονταν αποκλειστικά και μόνο στην διαίσθηση και την κριτική ικανότητα

---

28. Ο Bory de St. Vincent δεν στάθηκε ο μόνος κατήγορος του Barbié. Ο Malte-Brun τον αγνόησε (βλ. σημ. 9), ο Rouquerville τον κατηγόρησε κι αυτός στον πρόλογο του 5ου τόμου του *Voyage en Grèce* (1821), ενώ στον πρόλογο της μεταθανάτιας έκδοσης *Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide*, Paris, 1834, η οποία έγινε από τον υιό Barbié du Bocage, (τον J.-G. Barbié du Bocage, επίσης χαρτογράφο, ο οποίος ταξίδεψε στην Ελλάδα και σχεδίασε ορισμένους χάρτες για τις περιηγητικές εκδόσεις του Rouquerville), διαφαίνεται το αρνητικό πνεύμα του κοινού και των ειδικών απέναντι στον γάλλο γεωγράφο - ελληνιστή. Στη σχεδόν αποοριπτική αυτή στάση, ίσως να χρεώναμε και το γεγονός ότι από τα 1824 έως τα 1840, οι επανεκδόσεις του Ατλαντα του Ανάχαρη δεν αναφέρουν το όνομα του Barbié.

του χαρτογράφου.

Ένα τελευταίο σημείο που πρέπει να τονισθεί, πριν κλείσουμε το σύντομο αυτό κείμενο για τον γάλλο λόγιο χαρτογράφο, είναι η βαθειά αγάπη που αυτός έτρεφε για το αντικείμενό του, τον ελληνικό κόσμο. Σε αρκετές από τις επιστολές που έστειλε στον έλληνα γεωγράφο και φίλο του, τον Δανιήλ Φιλιππίδη, συναντάμε συχνές αναφορές στα ιδιαίτερα συναισθήματα που ο Barbié du Bocage έτρεφε για την Ελλάδα. Ειδικότερα στην επιστολή όπου αναφέρεται στην πιθανότητα ενός ταξιδιού του στην Ελλάδα, δηλώνει ότι αγαπά την χώρα αυτή αμέσως μετά την πατρίδα του, κι ότι ευχαρίστως θα μετανάστευε εκεί. “Εξάλλου”, προσέθετε, “η ιστορία αυτού του τόπου μου ξαναφέρνει τόσο ευχαριστές αναμνήσεις, ώστε το πνεύμα μου βρίσκεται συχνά στην Ελλάδα, ενώ το σώμα μου είναι στην Γαλλία”²⁹.

Ο κατάλογος που δημοσιεύεται στις επόμενες σελίδες, αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια απογραφής του χαρτογραφικού και γεωγραφικού έργου του γάλλου χαρτογράφου και ελληνιστή. Η έρευνα περιορίστηκε στα θέματα ευρύτερου ελληνικού ενδιαφέροντος, έργα που αποτελούν το συντριπτικό ποσοστό της παραγωγής του³⁰. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι εάν το έντυπο υλικό που περιλαμβάνεται σε αυτόν τον κατάλογο παρουσιάζει σχετική βιβλιογραφική πληρότητα, δεν συμβαίνει το ίδιο με το χειρόγραφο υλικό, αφού η έρευνα έγινε κυρίως στο τμήμα χαρτών της γαλλικής Εθνικής Βιβλιοθήκης και στις συλλογές της Γενναδείου Βιβλιοθήκης³¹.

Ο κατάλογος περιλαμβάνει έντυπους ή χειρόγραφους χάρτες και τοπογραφικά σχεδιαγράμματα, γεωγραφικές μελέτες, μονογραφίες, άρθρα, ανακοινώσεις και συνεργασίες με περιοδικές και άλλες εκδόσεις, έντυπες αλλά και σε χειρόγραφη μορφή. Κρίθηκε προτιμότερο να παρουσιασθεί το υλικό αυτό με

29. Αικατερίνη Κουμαριανού, *ό.π.*, σ. 62.

30. Ανάμεσα στις εργασίες του Barbié du Bocage, όσες ολίγες, δεν σχετίζονται με την αρχαία ή νεώτερη Ελλάδα, ξεχωρίζουν οι διορθώσεις του παγκόσμιου χάρτη (*mappe-monde*) του D’Anville (1786), ο στατιστικός χάρτης της Γαλλίας (1797-98) καθώς και ο χάρτης της Ευρώπης (1804) που έγινε κατ’εντολή του γαλλικού Υπουργείου Παιδείας.

31. Χειρόγραφα κατάλοιπα του Barbié du Bocage πρέπει να αναζητηθούν στο Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, στο *Depôt de la Guerre* και στο Γαλλικό Υπουργείο Εσωτερικών, στην στατιστική Υπηρεσία. Και στις τρεις αυτές υπηρεσίες εργάστηκε ο Barbié ως χαρτογράφος.

γνώμονα τις γεωγραφικές περιοχές, ώστε να διευκολύνονται οι χρήστες του καταλόγου. Ωστόσο, προκειμένου να αποκατασταθούν οι οργανικές ενότητες του γεωγραφικού και χαρτογραφικού έργου του Barbié du Bocage, κρίθηκε απαραίτητη η προσθήκη παραρτημάτων που περιλαμβάνουν τον πίνακα των αυτοτελών εκδόσεων, πίνακα των εκδόσεων στις οποίες φιλοξενούνται κείμενα του Barbié, ή που ενισχύονται από τους χάρτες του, πίνακα των χειρογράφων καθώς και συνοπτικό χρονολογικό πίνακα όλων των έργων του καταλόγου. Ο κατάλογος έχει συνταχθεί σε δύο γλώσσες, ελληνικά και γαλλικά. Προκειμένου να αποκατασταθεί η αλφαβητική τάξη των λημμάτων για τους γαλλόφωνους χρήστες του καταλόγου, κρίθηκε απαραίτητο να προστεθεί και ένα ευρετήριο των γεωγραφικών περιοχών, στα γαλλικά. Το κάθε λήμμα του καταλόγου περιλαμβάνει:

- την περιοχή στην οποία αναφέρεται το έργο
- τον τίτλο του έργου
- την βιβλιογραφική περιγραφή του έργου
- την προέλευση του, στις περιπτώσεις όπου το έργο εντάσσεται σε άλλη έκδοση ή συλλογή

Μολονότι καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια αυτοψίας των έργων του καταλόγου, ορισμένα από αυτά, έντυπα όσο και χειρόγραφα, δεν στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν έως την στιγμή που ο κατάλογος έπρεπε να δημοσιευθεί. Τα έργα αυτά ωστόσο δεν παραλείπονται, αλλά σημειώνονται με ειδικό αστερίσκο. Στις περιπτώσεις αυτές διατηρείται η διατύπωση της βιβλιογραφίας στην οποία αναφέρονται.

Η εργασία που ακολουθεί, οφείλει πολλά στην υπομονή του προσωπικού της Γενναδείου Βιβλιοθήκης στην Αθήνα, της Βιβλιοθήκης της Βουλής, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και της Bibliothèque Nationale στο Παρίσι. Ευχαριστίες οφείλονται στην διευθύντρια του τμήματος χαρτών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας, κυρία Monique Pastoureau, η οποία διευκόλυνε την εργασία. Στον κύριο Στάθη Φινόπουλο με τις υποδείξεις του οποίου συμπληρώθηκαν αρκετά κενά του καταλόγου, ιδίως επανεκδόσεων και μεταφράσεων έργων του Barbié du Bocage, όπως επίσης και στην διευθύντρια του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών του ΕΙΕ, κυρία Λουκία Δρούλια, η οποία με παρακίνησε να ετοιμάσω προς έκδοση το υλικό αυτό ώστε να φιλοξενηθεί ο κατάλογος στα Τετράδια Εργασίας.

Τέλος, θερμές ευχαριστίες οφείλονται και από αυτήν εδώ την θέση, στην καθηγήτρια κυρία Αικατερίνη Κουμαριανού, η οποία εκτίμησε στις σωστές του

διαστάσεις το έργο του Barbié du Bocage ήδη από τα 1966, και ενθάρρυνε έμπρακτα την πρόοδο αυτής της εργασίας, παραχωρώντας πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό και τις προσωπικές της σημειώσεις.

Οφείλω ακόμη να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Βασιλική Αντωνίου, η οποία επιφορτίσθηκε με την στοιχειοθεσία και ευρετηρίαση του καταλόγου. Χωρίς την υπομονετική συνεργασία της η εργασία αυτή δεν θα έβλεπε το φως της δημοσιότητας.

RÉSUMÉ

A l'ombre des voyageurs; l'œuvre géographique et cartographique grecque de Jean-Denis Barbié du Bocage (1760-1825). Un catalogue.

Ce catalogue qui comprend près de 200 titres, est le résultat des recherches dans la Bibliothèque Nationale de France et dans des bibliothèques publiques et privées d'Athènes. Cet ouvrage, est une première tentative de recensement de l'œuvre géographique et cartographique grecque de l'helléniste et cartographe J.-D. Barbié du Bocage (1760-1825), et sert surtout à démontrer le rôle central que l'auteur de cette œuvre jouât à la fin du XVIIIe s. et au début du XIXe au grand mouvement des voyageurs et spécialistes français vers la Grèce ainsi qu' à la promotion et la formation des études grecques en France.

Personnage réservé et retenu, Barbié du Bocage, semble en effet participer à la plupart des activités françaises qui aient un rapport quelconque à la Grèce, tant antique que moderne. Ses cartes et ses textes, ses articles dans la presse et ses notes savantes, démontrent que Barbié du Bocage, sous son double rôle d'helléniste et de cartographe a su se tenir discrètement au centre du mouvement des érudits, des spécialistes et des voyageurs vers la Grèce moderne.

Élève de D' Anville et de Barthélemy proche de Choiseul-Gouffier et mentor de Pouqueville, Barbié du Bocage représente une expression tardive de l'humanisme en géographie.

Cet attachement extrême et presque exclusif du cartographe à l'étude critique et comparée de la géographie de la Grèce, eut comme résultat que son œuvre fut vite oubliée. Néanmoins sa présence et ses labeurs furent décisifs à la tournure cruciale de l'hellénisme français vers un système plus critique et comparé, qui devait ouvrir le chemin à la première étude systématique de la Grèce antique, médiévale et, surtout, moderne.

Le catalogue des œuvres grecques de Barbié, comprend aussi bien des cartes et des plans que des textes (études, articles, communications et collaborations aux autres éditions de l'époque), manuscrits comme imprimés.

Afin de faciliter les chercheurs nous avons opté pour le catalogage géographique de l'œuvre recensée, classant le matériel selon la région à laquelle chaque œuvre se réfère.

Néanmoins – et pour restituer les unités fondamentales de l'œuvre – nous avons ajouté des tables (table des manuscrits, des éditions indépendantes, des collaborations et table chronologique des œuvres).

Le catalogue étant bilingue, un seule ordre alphabétique était possible. Nous

nous sommes donc servis de l'ordre alphabétique grec et nous avons ajouté un index des régions géographiques en français.

Chaque entrée du catalogue comprend:

- La région géographique
- Le titre de l'œuvre
- Sa description bibliographique
- Sa provenance

N.B. Les entrées marquées d'un asterisque (*) n'ont pas été examinées.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ / ABBRÉVIATIONS

- B.N.** : Bibliothèque Nationale de France
- c.** : περίπου
- εκδ.** : εκδότης
- éd.** : éditeur
- Gen.** : Γεννάδειος Βιβλιοθήκη / Bibliothèque Gennadeion
- λ.** : λήμμα
- catalogue** : Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage, ; précède d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages, Paris, 1826.
- notice** : Discours prononcés aux funérailles de M. J.-D. Barbié du Bocage, ..., suivis d'une notice sur sa vie et ses ouvrages, Paris, 1826.
- Recueil De Bure 1788:** Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l' ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris De Bure l'ainé 1788 (Βλ. λ. 61).
- Recueil Didot:** Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. Nouvelle édition. A Paris de l'imprimerie de Didot le Jeune, l'an septième (1799) (βλ. λ. 62).
- s.d.** : χωρίς αναφορά χρόνου
- s.l.** : χωρίς αναφορά τόπου
- s.l.n.d.** : χωρίς αναφορά τόπου και χρόνου

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

CATALOGUE DES ŒUVRES GRECQUES

ΕΡΓΑ ΚΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ŒUVRES PAR ORDRE GÉOGRAPHIQUE

ΑΘΗΝΑ - ATHÈNES

1. “Plan d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis, Mai 1784, Chap. XII, in-4o, Tome I, p. 394 in-8o, Tome II, p. 226. Stades Olympiques 6; Toises de France 600 (gravé par) Guill. De la Haye No 8”.
Χαλκογραφία / Gravure 350x230.
Με έναν επεξηγηματικό πίνακα σε ένθετο, των 31 μνημείων που απεικονίζονται στο σχεδιάγραμμα / Avec un tableau explicatif des 31 monuments répartis dans le plan.
Recueil De Bure 1788-8.
2. “Plan d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Το ίδιο με παράθεση των ονομάτων των μνημείων στις αντίστοιχες θέσεις και ημερομηνία / Le même avec les noms des monuments cités aux places appropriées, daté de “Mai 1784 Nivôse An VIe. gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799-14.
3. “Plan des Environs d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Septembre 1785. Voyage Chap. II, in-4o, Tome I p.311, in-8o, Tome II, p.104. Stades Olympiques 15; Toises de France 1500 (gravé par) Guill. De la Haye, No 4”.
Χαλκογραφία / Gravure 225x175.
Σημείωση / Note: “Il est bien de prévenir que l’auteur de ce Plan s’est beaucoup servi de ceux que M. Foucherot a levés sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier, qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788-4.
4. “Plan des Environs d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Septembre 1785 - Ventôse An VIe”.
Δεν αναφέρονται τα ονόματα του χαράκτη και του καλλιγράφου (Tardieu και Aubert) / Les noms du graveur et du calligraphe ne sont pas mentionnés (Tardieu et Aubert).

Recueil Didot 1799-10.

5. “Premier essai sur Athènes dressé en Septembre 1783 et corrigé en février 1784 [1:7.000. Par] Barbié du Bocage” (s.l.) 1784.
2 συρραμμένα χειρόγραφα φύλλα, έγχρωμα / deux feuilles manuscrites coloriées reunies 1220x775.
Σημείωση / Note: “Je crois pourtant que la maison et les jardins de Platon seraient mieux dehors de l’ Académie mais attenant au mur, sur le chemin de l’Académie à Colone, comme je les ai placés dans le Plan gravé pour le Voyage du jeune Anacharsis”.
B.N. Ge. C.9642.
6. “Plan d’Athènes pour environ 400 ans avant J.C. selon l’Abbé Barthélémy. 9 Stades Olympiques (1:7.000, s.l.n.d., c. 1784) par Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 570x425.
B.N. Ge.D.17308.
7. “Second essai sur Athènes dressé le 24 avril 1784, pour environ 400 ans avant J.C. selon l’Abbé Barthélemy. 9 Stades Olympiques (1:7.000) par Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 570x425.
B.N. Ge.D.17309.
8. “Plan d’Athènes levé par le c.Fauvel (1:4815) par Barbié du Bocage” (s.l.n.d., c.1780”).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 495x425.
B.N. Ge.D.17297.
9. “(Plan d’Athènes où sont indiqués les ruines et les vestiges des monuments anciens) Echelle de trois mille pieds de Roi (1:9.000 s.l.n.d., c. 1780)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 340x375.
B.N. Ge.D.17296.
10. “Plan de l’Académie et de ses Environs. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1784. Voyage Chap. VII, in-4o, Tome I, p. 322, in-8o, Tome II, p. 120. Stades Olympiques 4; Toises de France 400 (gravé par) Guill. De la Haye No 6”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x240.
Recueil De Bure 1788 - 6.

11. “Plan de l’Académie et de ses Environs. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 230x290.
Το ίδιο (απλή επαναχάρωση) / Le même (simple reproduction)
“gravé par P.F.Tardieu, L.Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 12.

ΑΙΓΑΙΟ ΒΟΡΕΙΟ - MER EGÉE DU NORD

12. (Carte des côtes septentrionales de la Mer Egée par Barbié du Bocage. 1:630.000. S.l.n.d., c.1785).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 390x340.
Χάρτης βωβός / Carte muette.
B.N. Ge.D.17315.

ΑΙΓΑΙΟ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΟ- MER EGÉE DU SUD-EST

13. (Carte de la partie sud-est de l’Archipel de la Mer Egée et des régions avoisinantes de l’Asie Mineure, avec l’indication des localités anciennes. 1:650.000. Par) “Barbié du Bocage (S.l.) ce 22 février 1785”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 600x500.
B.N. Ge.D.17313.

ΑΙΓΑΙΟ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΟ- MER EGÉE DU SUD - OUEST

14. “(Carte des côtes de la Mer Egée, partie sud-ouest. 1:630.000. Par) Barbié du Bocage (S.l.,) ce 21 Mars 1788”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 550x40.
B.N. Ge.D.17314.

ΑΙΓΙΝΑ - ÉGINE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΑΙΤΩΛΙΑ - ÉTOLIE

Βλ. Δυτική Στερεά-Ιόνιο λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest – Mer Ionienne, entrée 51.

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ - ACARNANIE

Βλ. Δυτική Στερεά-Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest – Mer Ionienne, entrée 51.

ΑΛΒΑΝΙΑ - ALBANIE

15. Carte de l'Albanie par J.D.Barbié du Bocage (1:1.150.000. S.l.n.d., c.1780).
1 χειρόγραφο φύλλο, έγχρωμο / Une feuille manuscrite coloriée. 290x510. B.N. Ge.D.16593.
16. “Carte de l'Albanie ...”
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις / Le même avec corrections et additions.
B.N. Ge.D.16597.
17. “Carte de l'Albanie ...”
Το ίδιο με διορθώσεις / Le même avec corrections.
B.N. Ge.D.19596.
18. (L'Illyrie ancienne, 1:635.000.) “Barbié du Bocage (s.l.) juillet 1787Ili et mars 1789”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 700x470. B.N. Ge.D.16592.

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΣ - HALICARNASSE

19. “Plan de la Ville d'Halicarnasse par J.D.Barbié du Bocage. Ventôse An Xe (1802). Toises de France 300, mètres 500. Gravé par Dhoudan”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x190.
“Histoire des expéditions d'Alexandre rédigée sur les mémoires de Pto-

lémée et d'Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicomédie..., traduction nouvelle par P. Chaussard", Paris, Genets, an XI (1802), 3 vol. et atlas. *Atlas* (vol. 4), p. 58.

20. 'Urbis Halicarnassi specimen vetus'.

Ο χάρτης αποδίδεται στον Barbié (βλ. *Catalogue* σ. XVII και *Notice* σ. 8). Ωστόσο στον χάρτη δεν αναφέρεται χαρτογράφος (βλ. και Μυτιλήνη, αρ. κατ. 137) / La carte est attribuée à Barbié (*Catalogue* p. XVII et *Notice* p. 8). Néanmoins aucune mention de cartographe ne figure sur la carte (voir aussi Mytilène, entrée 137).

Choiseul-Gouffier, M.G.F.A. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, 1782.

ΑΡΓΟΛΙΔΑ - ARGOLIDE

21. "Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide, par J.D.Barbié du Bocage, Paris Imprimerie Royale, 1834".

8ο, p. VIII+536.

22. "Recherches sur la topographie de la plaine d'Argos, en trois parties, lues à l'Institut en 1809, par J.D.Barbié du Bocage".

Magasin Encyclopédique, 15e année, 1810, vol.IV, p. 323-357.

23. "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'isle d'Égine et la Cynourie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Octobre 1785. Voyage Chap. LIII, in-4ο, Tome III, p. 53, in-8ο, Tome IV, p. 330. Stades Olympiques 15; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 23".

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 290x190.
Recueil De Bure 1788 - 23.

24. "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'isle d'Égine et la Cynourie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...".

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο σε μικρότερη κλίμακα με διορθώσεις και προσθήκες και αλλαγή ημερομηνίας / Le même à une échelle réduite avec additions et corrections et changement de date: "Octobre 1785 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit".
Recueil Didot 1799 - 34.

ΑΡΚΑΔΙΑ - ARCADIE

25. “L’Arcadie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1786. Voyage Chap. LII, in-4o, Tome III, p. 27, in-8o, Tome IV, p. 292. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 22”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 235x180.
Recueil De Bure 1788- 22.
26. “L’Arcadie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο σε μικρότερη κλίμακα με διορθώσεις και προσθήκες και αλλαγή ημερομηνίας / Le même à une échelle réduite avec additions et corrections et changement de date: “Mai 1786 - Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L.Aubert scripsit”.
- Recueil Didot 1799 - 33.*

ΑΤΤΙΚΗ - ATTIQUE

27. “L’Attique, la Mégaride et partie de l’Isle d’Eubée, pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1785. Voyage chap. VI, in-4o, Tome I, p. 313, in-8o, Tome II, p. 108. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 5”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 300x200.
Recueil De Bure 1788 - 5.
28. “L’Attique, la Mégaride et partie de l’Isle d’Eubée, pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και αλλαγή ημερομηνίας / Le même avec additions et corrections et changement de date: “Mai 1785 - Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
- Recueil Didot 1799 - 11.*
29. “Histoire de la Bourgade d’Oenoè-la-Sacrée située dans l’Attique, près d’Eleusis; lue pour la 1ère fois à l’Académie Royale des Inscriptions et Belles Lettres, de Institut de France, le Vendredi 9 Août, 1816, et pour la 2ème fois le Vendredi 11 Octobre, 1816, par M.Barbié du Bocage, membre de cette Académie”.

J. Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 101-122.

30. “Recherches historiques sur Phylé, Bourgade de l’Attique”.

J.Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 161-193.

31. “Rapport lu à la 3e classe de l’Institut de France, le Vendredi 1er décembre 1815, et à la 4e classe, le 16 décembre, sur l’ouvrage de M. Stanhope.” Histoire de la bourgade d’Oenoè-la-Sacrée, située dans l’Attique, pres d’Eleusis. Recherches historiques sur Phylé, bourgade de l’Attique”.

J. Spencer-Stanhope, *Topography illustrative of the battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817.

- 32*. *Carte de l’Attique et de la Mégaride et Plan de la ville d’Athènes, pour le voyage de Pausanias - An II et an III (1794 & 1795).*
(Notice p. XXV).

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ - EMPIRE D’ ALEXANDRE

33. “Analyse de la carte des marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand, et Essai sur la Topographie de Thèbes de Béotie, pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D. Barbié du Bocage (s.l.), 1804”.

8°, 56 σ., με 1 χάρτη και 1 τοπογραφικό σχεδιάγραμμα / 8°, 56 p. avec une carte et un plan:

1: “Carte des Marches et de l’Empire d’Alexandre le Grand dressée pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix, intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures (s.l.) an XII (1804), gravé par Doudan, écrit par Giralton”.

2: “Plan de Tyr et de ses environs, pour l’examen des historiens d’Alexandre de Mr. de Sainte-Croix par J.D.Barbié du Bocage (s.l.), Prairial an Xème (1802), gravé par Tardieu”.

Πρόκειται για ανάτυπο από την έκδοση / Il s’agit d’un tiré à part de: Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804).

Βλ. επίσης επόμενο λήμμα / Voir aussi entrée suivante.

34. “Analyse de la carte des marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand”.
- Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J., baron de Sainte Croix, “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)”, p. 793-848.
p. 847: “Carte des Marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand dressée pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix, intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures (s.l.), an XII (1804), gravé par Doudan, écrit par Giraldon”.
- 35*. Μετάφραση από τα αγγλικά των χαρτών του ταξιδιού του Νεάρκου, 1799.
Traduction de l’anglais des cartes du voyage de Néarque, 1799.
(notice p.10, catalogue p.XVIII).

ΑΧΑΪΑ - ΑΧΑΪΕ

Βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.
Voir Corinthe-Achaïe, entrée 103.

ΒΟΙΩΤΙΑ - ΒΕΟΤΙΕ

36. “(Carte de la Béotie ancienne et de la partie centrale de la Grèce, 1:317.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.), terminée en février 1787”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 650x410.
B.N. Ge.D.17318.
37. “Essai sur la Topographie de Thèbes de Béotie, pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage (S.l.) Messidor an Xème (1802) gravé par Douban”.
- Χαλκογραφία / Gravure.
Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J., baron de Sainte-Croix, “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)”, p. 224.
38. “La Béotie pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par M.Barbié du Bocage, Mai 1787. Voyage Chap. XXXIV, in-4o, Tome II, p.

265, in-8o, Tome III, p. 280. Stades Olympiques 100; Lieues Communes de France 4 (gravé par) Guill. De la Haye No 14”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x185.
Recueil De Bure 1788-14.

39. “La Béotie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et daté de “Mai 1787 Pluviôse An VII. Gravé par P.F.Tardieu L.Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799-24.
40. “Recherches historiques sur la ville d’Eleuthères en Béotie; lues pour la 1ère fois à l’Académie Royale des Inscriptions et Belles Lettres de l’Institut de France, le Vendredi 15 Novembre, 1816, et pour la 2ème fois les Vendredi 24 Janvier et 7 Février, 1817”.
- J.Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 123-160.

ΒΟΣΠΟΡΟΣ - BOSPHORE

41. “Canal de Constantinople depuis Constantin jusqu’ à Mahomet II (sic). 8000 toises (1:43.400, par Barbié du Bocage) terminé le 9 Xbre 1783”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 650x440.
Πρόκειται για το τελικό δοκίμιο. Ο τίτλος με μολύβι / Il s’agit de la dernière épreuve, le titre au crayon.
B.N. Ge.D.17316.
42. “Plan du Bosphore de Thrace... par... Barbié du Bocage. P. de la Haye fils (sc.), (110.000, S.I.) 1784”.
- Χαλκογραφία / Gravure 330x220.
B.N.
43. “Plan indicatif des points d’où M. Melling a dessiné les vues qui composent le Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore”.
- Χαλκογραφία / Gravure 930x610.
Χωρίς αριθμό σελίδας. Σε ένθετο, χωρίς τίτλο, carte de la Propontide, aujourd’hui Mer de Marmara. Με ένα επεξηγηματικό κείμενο του

Barbié / Sans numéro de page; inséré sans titre: Carte de la Propontide, aujourd'hui Mer de Marmara. Avec une note explicative de Barbié.

Melling, A. I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d'après les dessins de M.Melling, architecte de l'Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM.Treuttel et Wurtz*, Paris MDCCCXIX, de l'imprimerie P.Didot l'aîné.

44. “Plan topographique du Bosphore de Thrace ou Canal de Constantinople et de ses environs, jusqu’ à la source des rivières qui se jettent dans le port de Constantinople avec les Iles des Princes et la partie de la côte d’Asie qui en est voisine, dressé sur plusieurs plans particuliers et entre autres sur celui du Canal de Constantinople ébauché en 1776 et continué en 1786 et années suivantes jusqu’en 1801 par Fr. Kauffer, Ingénieur d’abord attaché à M. le comte de Choiseul-Gouffier et ensuite au service de la Porte Ottomane. J.D. Barbié du Bocage, 1819, F.P. Michel sculp.”.

Χαλκογραφία / Gravure 930x610.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Προηγείται επεξηγηματικό κείμενο του Barbié du Bocage / Sans numéro de page. Avec une note explicative de Barbié. Melling, A.I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d'après les dessins de M.Melling, architecte de l'Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa soeur, publié par MM. Treuttel et Wurtz*, Paris, Didot l'aîné, MDCCCXIX”.

45. “Plan du Bosphore de Thrace pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juillet 1784. Voyage, Chap. I, in-4o, Tome I, p. 266, in-8o, Tome II, p. 38. Stades Olympiques 50, Lieues Communes de France de 2.500; Toises 2 (gravé par) P. de la-Haye fils No 2”.

Χαλκογραφία / Gravure 330x220.

Σημείωση / Note: “Il est bien de prévenir que l’auteur de ce plan s’est beaucoup servi de celui du Canal de Constantinople levé en 1776 par Mr. Kauffer, par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier qui a bien voulu lui en donner communication”.

Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Byzance. 2.400 Pieds Grecs; 400 Toises de France”.

Recueil De Bure 1788 - 2.

46. “Plan du Bosphore de Thrace pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Χαλκογραφία / Gravure 395x280.

Το ίδιο με διορθώσεις και προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de / “Juillet 1784 - Vendémiaire An VI”.

Στην σημείωση προστίθεται / Addition à la note: “ainsi que de plusieurs autres morceaux qui lui ont été fournis par le Cn. Abancourt, Adjoint au Directeur du Dépôt de la Guerre. Gravé par P.F. Tardieu, L.Aubert scripsit”.

Recueil Didot 1799-8.

47. “Plan topographique du Bosphore de Thrace ou Canal de Constantinople et de ses environs, jusqu’ à la source des rivières qui se jettent dans le port de Constantinople avec les Isles des Princes et la partie de la côte d’Asie qui en est voisine, dressé sur plusieurs plans particuliers et entre autres sur celui du Canal de Constantinople ébauché en 1776 et continué en 1786 et années suivantes jusqu’en 1801 par Fr. Kauffer, Ingénieur d’abord attaché à M. le comte de Choiseul-Gouffier et ensuite au service de la Porte Ottomane. J.D. Barbié du Bocage, 1819, F.P. Michel sculp.”.

Χαλκογραφία / Gravure, 930x610.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Προηγούνται 6 σελ. in-plano υπογεγραμμένες από τον Barbié du Bocage όπου περιγράφεται ο χάρτης και η κατασκευή του / Sans numéro de page. Avec six pages in-plano, signées Barbié, dans lesquelles sont décrites la carte et sa construction.

Melling, A.I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM. Treuttel et Wurtz, Paris, Didot l’aîné, MDCCCXIX*”.

Βλ. Ελλήσποντος, λ. 72*.

Voir Hellespont, entrée 72*.

ΔΕΛΦΟΙ - DELPHES

48. “Essai sur les environs de Delphes pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mars 1787. Voyage Chap. XII, in-4o, Tome II, p. 3, in-8o, Tome II, p. 422. Stades Olympiques 25; Toises de France 2.500 (gravé par) Guill. De la Haye, No 12”.

Χαλκογραφία / Gravure 170x200.

Το πάνω μέρος της χαλκογραφίας περιλαμβάνει μία άποψη των Δελφών: “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”.

La partie supérieure de la gravure comprend une vue de Delphes: “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”.

Recueil De Bure 1788 - 12.

49. “Essai sur les environs de Delphes pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Μόνο το τοπογραφικό σχεδιάγραμμα του προηγούμενου, επανασχεδιασμένο με ημερομηνία / Seulement le plan du précédent, redessiné et daté de “Mars 1787 Pluviose An VIe, Gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Recueil Didot 1799 - 21.

ΔΗΛΟΣ - DÉLOS

50. “Plan de l’île de Délos et d’une partie des îles voisines, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Fructidor An VI. Stades Pythiques 15 ... Myriamètre Républicain, Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 395x280.

Ο χάρτης μαζί με εκείνον των Κυκλάδων: “Les Cyclades Pour le Voyage du jeune Anacharsis par M.D’Anville MDCCLVIII”.

Recueil Didot 1799 - 38b.

ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ-ΙΟΝΙΟ – GRÈCE CENTRALE DE L’OUEST-MER IONIENNE

51. “L’Etolie et l’Acarnanie avec la Presqu’île de Leucade et les îles de Céphallénie et d’Ithaque, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Prairial An VIe. Stades Pythiques 150; ... Lieues communes de France 6. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Recueil Didot 1799 - 26.

ΔΩΡΙΔΑ - DORIDE

Βλ. Φωκίδα-Δωρίδα, λ. 176.
Voir Phocide-Doride, entrée 176.

ΕΛΕΥΣΙΝΑ - ÉLEUSIS

Βλ. Αττική, λ. 29, 31.
Voir Attique, entrée 29, 31.

ΕΛΛΑΔΑ - GRÈCE

52. “Notice sur une géographie en grec vulgaire, intitulée “*Νεωτερικὴ Γεωγραφία*”, imprimée à Vienne en Autriche, en 1790, 1 vol. in 8o”.
- Το άρθρο περιλαμβάνει την μετάφραση εκτενούς αποσπάσματος που αναφέρεται στην περιοχή της Μάνης / L'article comprend la traduction d'un long extrait qui se réfère au Magne.
- Magasin Encyclopédique*, 2e année, 1796, vol. IV, p. 76-90.
53. “Carte de la Grèce Moderne dressée sur les Mémoires de Mr. Pouqueville et d'autres Voyageurs, et appuyée sur les Observations de Plusieurs Navigateurs, par J.D. Barbié du Bocage, membre de l'Institut Royal de France etc. (S.l.) 1821. Milles d'Italie 30, Lieues moyennes de France 10, Myriamètres 5. F.P. Michel sculpsit, Aubert junior scripsit.”.
- Χαλκογραφία / Gravure 365x510.
- Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage dans la Grèce*, Paris, Didot, 1820-1821 vol. V (1821).
54. (Cartes originales en divers états pour le Voyage du jeune Anacharsis en Grèce, s.l., 1781-1798, in folio).
- B.N. Rés. Ge.DD.3398.
55. “La Grèce et ses isles pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par M. Barbié du Bocage, Août 1788. Stades Olympiques 600; Stades Pythiques 750; Lieues Communes de France 25 (gravé par) Guill. De-la-Haye”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 470x370.
- Recueil De Bure 1788- I*.

56. “La Grèce et ses isles pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 470x380.
 Το ίδιο επαναχαραγμένο, χωρίς αλλαγή ημερομηνίας / Le même, regravé sans changement de date / “... gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit.”.
Recueil Didot 1799- 2.
57. “Dictionnaire des lieux de la Grèce antique et de ses colonies et des personnages célèbres qui en sont originaires. (S.l.n.d.)”.
 Χειρόγραφο / Manuscrit folio, 154 p.
 B.N. Ge.FF.15632.
58. “(Carte de la Grèce extraite de la) Géographie de Mélétius, lib. I f.18 chap. 22,23 et 26. (S.l.n.d.)”.
 1 χειρόγραφο φύλλο, ελαφρά χρωματισμένο / Une feuille manuscrite, légèrement coloriée 350x225.
 GEN MSS 145.9.
59. “Carte de la Grèce extraite de la Géographie de Philippidès (s.l.n.d.)”.
 1 χειρόγραφο φύλλο, ελαφρά χρωματισμένο / Une feuille manuscrite, légèrement coloriée 190x250.
 GEN MSS 145.10a.
60. “Carte générale de la Grèce et d’une grande partie de ses colonies, tant en Europe qu’en Asie. Pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage, membre de l’Institut de France, &c., commencée en 1798, et terminée en 1809. Paris, 1811. Stades Olympiques 1000; ..., Myriamètres 20. Gravé par P.F. Tardieu, à Paris, Place de l’Estrapade, No 1, Ecrit par Giraldon”.
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 820x580.
 Στον πίνακα περιεχομένων της έκδοσης του Recueil Didot, 1799, προβλεπόταν να προτάσσεται ο χάρτης αυτός, ο οποίος όμως ολοκληρώθηκε στα 1809 και τυπώθηκε στα 1811. Τα στοιχεία όσα χρησίμευσαν στην σύνθεσή του παρατίθενται αναλυτικά σε μία προσθήκη της κριτικής ανάλυσης των χαρτών της αρχαίας Ελλάδας, με τίτλο “Addition à l’analyse critique des cartes de l’ancienne Grèce, dressées pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage...” με διαφορετική σελιδαρίθμηση (I-VII) και τυπωμένη από τον Nouzon. Το κείμενο και ο χάρτης περιλαμβάνονται σε αρκετά αντίτυπα της έκδοσης του Recueil Didot 1799. Το κόσμημα του τίτλου του χάρτη, φιλοτεχνημένο

από τον Defresne και χαραγμένο από τον Fortier, παρουσιάζει, την αποψη της αρχαίας Αθηνάς και του Πειραιά, με τα μακρά τείχη. Στο λιμάνι, μιá ομάδα αποίκων φεύγει, προκειμένου να ιδρύσει μιá νέα αποικία. Μοιάζει να παίρνει εντολές από τον Απόλλωνα, ο οποίος δεσπάζει στην κορυφή του κοσμήματος. Κάτω από τον τίτλο, τα σύμβολα των τεχνών και των γραμμάτων, ένα σμήνος μέλισσες, σύμβολο του αποικισμού, τα όπλα της θεάς Αθηνάς και θραύσματα μνημείων. / Dans la table des matières de l'édition du Recueil de 1799 (édition Didot), cette carte était prévue, mais elle ne fut achevée qu'en 1809 et imprimée en 1811. Les éléments qui servirent à sa composition sont exposés dans l' "Addition à l'analyse critique des cartes de l'ancienne Grèce, dressées pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage...", texte sans numérotation de pages, imprimé par Nouzon. Aussi bien la Carte que l'Addition à l'analyse critique figurent dans plusieurs exemplaires de l'édition du Recueil par Didot (1799). La composition de la cartouche de la carte, œuvre de Defresne, gravée par Fortier, représente une vue d'Athènes ancienne et du Pirée avec les Longs Murs. Dans le port un groupe de colons se prépare à partir fonder une nouvelle colonie. Il semble recevoir ses ordres d'Apollon, qui domine la décoration. Sous le titre de la Carte, les symboles des arts et des lettres, un essaim d'abeilles symbolisant la colonisation, les armes d'Athéna et des fragments de monuments antiques.

Recueil Didot, 1799-1.

61. "Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris, De Bure l'aîné, 1788".

4ο (200x255), LI p. +31 planches:

I : "La Grèce et ses îles"

II : "Plan du passage des Thermopyles"

III: "Plan du combat de Salamine"

IV: "Essai sur la Bataille de Platée"

1 : "Carte du Palus-Méotide et du Pont Euxin"

2 : "Plan du Bosphore de Thrace"

3 : "L'Hellespont"

4 : "Plan des environs d'Athènes"

5 : "L'Attique, la Mégaride et partie de l'île d'Eubée"

6 : "Plan de l'Académie et de ses environs"

7 : "Plan d'une palestres grecque, d'après Vitruve"

8 : "Plan d'Athènes"

9 : "Plan et élévation des Propylées"

10: "Plan du temple de Thésée; élévation et vue du Parthénon"

11: "La Phocide et la Doride"

- 12: "Essai sur les environs de Delphes, et vue du Parnasse"
 13: "Plan d'une maison grecque, d'après Vitruve"
 14: "La Béotie"
 15: "La Thessalie"
 16: "La Corinthie, la Sicyonie, la Philasie et l'Achaïe"
 17: "L'Elide et la Triphylie"
 18: "Essai sur la topographie d'Olympie"
 19: "La Messénie"
 20: "La Laconie et l'île de Cythère"
 21: "Essai sur la topographie de Sparte et de ses environs"
 22: "L'Arcadie"
 23: "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'île d'Egine et la Cynurie"
 24: "Platon sur le Cap Sunium, au milieu de ses disciples. Vue"
 25: "Ancien Théâtre grec"
 26: "Les Cyclades" (par d'Anville)
 27: "Médailles tirées du Cabinet du Roi"
 Πρόκειται για την πρώτη έκδοση / Il s'agit de la première édition.

- 61.2 2η επίσημη έκδοση / 2e édition officielle, Paris, de Bure 1789.
 61.3 3η επίσημη έκδοση / 3e édition officielle, Paris, de Bure 1790.
 4η επίσημη νέα έκδοση / 4e et nouvelle édition officielle, Paris, Didot 1799.
 βλ. επόμενο λήμμα / se référer à l'entrée suivante.
 61.4 5η επίσημη έκδοση / 5e édition officielle, Paris, Didot 1817 (χάροξη / gravée par Tardieu, Bourgeois & Pillement).
 61.5 6η επίσημη έκδοση / 6e édition officielle, Paris 1822.
 Τον άτλαντα του Ανάχαρση χαρτογράφησε επίσης ο Α. Tardieu (εκδόσεις 1821, 1822, 1824, 1825, 1826 και 1828) και ο Charles Monin (εκδόσεις 1830-1840). Οι χάρτες του Barbié επανεκδίδονται από τα 1840 και μετά.
 L'atlas d'Anacharsis fut encore dressé par A. Tardieu (éditions de 1821, 1822, 1824, 1825, 1826 et 1828) et par Charles Monin (éditions 1830-1840). Les Cartes de Barbié réapparaissent seulement après 1840.
 61.6-8 Αγγλικές μεταφράσεις με τον τίτλο / Traductions anglaises sous le titre: *Maps, places, views and coins illustrative of the travels of Anacharsis the younger in Greece ...* London, Robinson 1791 (61.10), 1794 (61.11) και 1796 (61.12).
 61.9 London, Johnson, 1816.
 61.10 London, Miller, 1817.

- 61.11 London, Green, 1818.
- 61.12 Ιταλικές μεταφράσεις / Traductions italiennes (*Atlante per il viaggio d' Anacarsi il giovine nelle Grecia ... Venezia, Antonelli, 1828*).
- 61.13-14 Ελληνική μετάφραση: *Άτλας της περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος επιτιμηθείς κατά τον παρά του Βαρβιέ δου Βουάγιε*, 1η έκδοση Βιέννη 1820 (61.13), 2η έκδοση Βιέννη 1837 (61.14). Ο Άτλας, χαραγμένος από τον Φρ. Ρεϊσσέρ περιλαμβάνει τους 33 χάρτες της έκδοσης του 1817 πλην εκείνου της Ελλάδος και των νησιών συν έναν χάρτη της Πελοποννήσου.
Traduction grecque sous le titre: *Άτλας της περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος επιτιμηθείς κατά τον παρά του Βαρβιέ δου Βουάγιε*, 1ère édition, Vienne 1820 (61.13), 2e édition, Vienne 1837 (61.14). L'Atlas, gravé par Fr. Reisser, comprend les 33 cartes et plans de l' édition de 1817, exceptée la carte de la Grèce et des îles, plus une carte du Péloponnèse.
- 61.15 Πρώτη Γερμανική μετάφραση του άτλαντα περιλαμβάνεται στην έκδοση / Première traduction allemande dans l' édition: *Geographie, Chronologie, Staaten-Gelehrten-und Künstler-Geschichte Maass Münz und Gewichtkunde von Alt-Griechenland in 31 Kupfertafeln und 12 Tabellen Nebst einer Kritischen Abhandlung*. Berlin, Lagarde 1793. 4o p. VI (σημείωση / note Biester) + 118p +31 planches (Atlas). Πρόκειται για την έκδοση των παρατηρημάτων του ταξιδιού του Νέου Ανάχαρση (12 πίνακες) και του Άτλαντα./ Il s' agit de l' édition des annexes du Voyage du jeune Anacharsis (12 tableaux) et de l'Atlas.
- 61.16 Ολλανδικές μεταφράσεις των χαρτών του Ανάχαρση συσταχόμενες στο *Reize van den Jongen Anacharsis door Griekenland. Vit het Fransch van den Abt Barthelemij door M. Stuart 10 vols.*, Amsterdam, J. Allart, 1794-1801. Πρόκειται για την πρώτη ολλανδική μετάφραση του έργου. Οι τόμοι 1-8 περιλαμβάνουν τους 31 χάρτες που αντιστοιχούν στην έκδοση de Bure 1788 και στον τόμο 9 περιλαμβάνονται 13 νέοι χάρτες μεταφρασμένοι από την έκδοση Didot 1799. Η χάραξη έγινε από τον G. van Baarsel.
Traductions hollandaises des cartes et plans d' Anacharsis reliées au: *Reize van den Jongen Anacharsis door Griekenland. Vit het Fransch van den Abt Barthelemij door M. Stuart, 10 vols.*, Amsterdam, J. Allart, 1794-1801.
Il s' agit de la première édition en hollandais de l' œuvre. Les volumes 1-8 comprennent les 31 planches qui correspondent à l' édition de Bure 1788. Le volume 9 comprend les 13 nouvelles

- planches du Recueil Didot 1799. Le tout gravé par G. van Baarsel.
- 61.17-18 Μερική πολωνική μετάφραση / Traduction partielle en Polonais: Zbior Kart Geograficznych, Planow, Widokow i Medalow, Dawney Grecyi, Sciagajacych sie do Podrozy Mlodego Anacharsysa 1η έκδοση / 1ère édition, Wilno (6 πίνακες / 6 planches) 2η έκδοση / 2e édition, Wilno, 1841 (5 πίνακες / 5 planches).
- 61.19-21 Αρκετές κλεψίτυπες εκδόσεις όπως / Plusieurs contrefaçons comme Paris, Sanson, 1791 (61.19), Paris, 1809 (61.20), Paris, Garneray, 1817 (61.21).
62. “Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l’ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d’une analyse critique des cartes. Nouvelle édition. A Paris de l’imprimerie de Didot jeune, L’an septième (1799)”
- 4ο, (320x470): (2) p. (portrait de J.J. Barthélémy dessiné par F.L.Gounod d’après le buste d’Houdon et gravé par P.G.Langlois, l’an 6” [1798]) + 56 p. (*Analyse critique* ...) + VII p. (Addition à l’analyse critique, 1811) +(2) p. (explication des médailles) + 39 planches:
- 1 : “Carte générale de la Grèce et de ses Colonies”
  - 2 : “Carte particulière de la Grèce et de ses îles”
  - 3 : “Plan de la Bataille de Marathon”
  - 4 : “Plan du Passage des Thermopyles”
  - 5 : “Plan du Combat de Salamine”
  - 6 : “Essai topographique sur la Bataille de Platée”
  - 7 : “Carte du Palus-Méotide et du Pont Euxin”
  - 8 : “Plan du Bosphore de Thrace”
  - 9 : “Plan de l’ Hellespont et de la Chersonèse de Thrace”
  - 10 : “Plan des environs d’Athènes”
  - 11 : “Carte de l’Attique, de la Mégaride, et d’une partie de l’île d’Eubée”
  - 12 : “Plan de l’Académie et de ses environs”
  - 13 : “Plan d’une Palestre grecque, d’après Vitruve”
  - 14 : “Plan de la ville d’Athènes”
  - 15 : “Plan et élévation des Propylées”
  - 16 : “Plan et élévation géométrique du Temple de Thésée”
  - 17 : “Vue perspective du Temple de Thésée”
  - 18 : “Plan et élévation géométrique du Parthénon”
  - 19 : “Vue perspective du Parthénon”
  - 19 bis: “Les deux Frontons du Parthénon dans l’état où ils se trouvaient en 1674”
  - 20 : “Carte de la Phocide, de la Doride et du pays des Locriens”
  - 21 : “Essai sur la topographie des environs de Delphes”
  - 22 : “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”

- 23 : “Plan d’une maison grecque, d’après Vitruve”
 24 : “Carte de la Béotie”
 25 : “Carte de la Thessalie”
 26 : “Carte de l’Etolie et de l’Acarnanie, avec la presque île de Leucade et les îles de Céphallénie et d’Ithaque”
 27 : “Carte de la Corinthie, de la Sicyonie, de la Philasie et de l’Achaïe”
 28 : “Carte de l’Elide et de la Triphylie”
 29 : “Essai sur la Topographie de Sparte et de ses environs”
 30 : “Carte de la Messénie”
 31 : “Carte de la Laconie et de l’île de Cythère”
 32 : “Essai sur la topographie de Sparte et de ses environs”
 33 : “Carte de l’ Arcadie”
 34 : “Carte de l’Argolide, de l’Epidaurie, de la Trézénie, de l’Hermionide, de l’île d’Egine et de la Cynurie”
 35 : “Platon sur le Cap Sunium, au milieu de ses disciples”
 36 : “Plan d’un ancien Théâtre grec”
 37 : “Carte des côtes de l’Asie Mineure depuis Cune jusqu’ à Rhodes”
 38 : “Carte des Cyclades et Plan de l’île de Délos”, (Carte des Cyclades par d’ Anville)
 39 : “Médailles tirées du Cabinet National”

Η νέα αυτή έκδοση διαφέρει ριζικά από την πρώτη. Στην έκδοση αυτή έχουν προστεθεί 8 νέοι πίνακες, ενώ το σύνολο του έργου έχει επανασχεδιαστεί και επαναχαραχθεί (από τον Tardieu) με πολλές προσθήκες και διορθώσεις. Τα κείμενα που προτάσσονται περιλαμβάνουν, μαζί με τα παλαιά και τα νέα δεδομένα, όσα χρησίμευσαν στην διόρθωση των παλαιών χαρτών και στην σύνθεση των νέων. Σε κάθε χάρτη έχουν προστεθεί οι κλίμακες των Πυθικών Σταδίων και του Επαναστατικού Μυριάμετρου. Για τις διαφορές στον κάθε χάρτη, βλ. το αντίστοιχο λήμμα του καταλόγου./

Cette nouvelle édition diffère radicalement de la précédente. 8 nouvelles planches y sont ajoutées tandis que l’ensemble des planches est regravé (par Tardieu). L’Analyse critique comprend toute les nouvelles données qui servirent à la correction des cartes et des plans. A chaque carte ou plan sont ajoutées 2 autres mesures, le stade pythique et le myriamètre républicain. Pour les différences de chaque planche, se référer à l’entrée spéciale du catalogue.

ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ -HELLESPONT

63. “Plan de l’Hellespont, de la Chersonèse de Thrace et d’une grande partie de la Troade pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, (s.l.) mai 1782 - avril 1798”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 470x420.
B.N. Res Ge. D.7837.
64. “L’Hellespont, pour l’intelligence du Voyage du Jeune Anacharsis, dressé sur le plan qu’ en a donné M.d’Anville, (Paris), mai 1782”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 430x370.
B.N. Ge. D.10777.
65. “L’Hellas-Pont (sic) pour l’intelligence du Voyage du Jeune Anacharsis. Dressé sur le plan qu’en a donné M. D’Anville dans les Mémoires de l’Académie R^{le} des Belles-Lettres, et sur quelques autres morceaux, par M. Barbié du Bocage, May 1782. Voyage Chap. II, in-4o, Tome I, p. 274, in-8o, Tome II, p. 49. Echelle: Stades Olympiques de 94 Toises 5 Pieds: 200; Petits Stades de 53 Toises: 300; Lieues Communes de France de 2.500; Toises: 8. (gravé par) P. De la Haye fils, No 3”.
Χαλκογραφία / Gravure 210x195.
Recueil De Bure 1788 - 3.
66. “Plan de l’Hellespont, de la Chersonèse de Thrace, et d’une grande partie de la Troâde, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage. Mai 1782- Germinal An VIe. Stades Olympiques 150 ... Myriamètres Républicains 5. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x395.
Επανασχεδιασμός του προηγούμενου θέματος: / Le sujet précédent redessiné.
Σημείωση / Note: “Il est bon de prévenir que l’Auteur de ce plan s’est beaucoup servi de ceux du Canal des Dardanelles et de toutes les côtes en général, qui ont été levés en 1785, 1786 et 1787 par le Cn. Truguet, qui a bien voulu lui en donner communication; ainsi que de celui de la Plaine de Troie, qui a été levé en 1786 par ordre de M. de Choiseul-Gouffier”.
Recueil Didot 1799-9.

67. “Plan des villages de Tchardak et Lampsaki par J.D.Barbié du Bocage, membre de l’Institut, etc. Toises de France 1.000 (1:21.000, s.l.,) 1810”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 130x170.
B.N. Ge.F.carte 13262.
68. “Plan des Villages de Tchardak et Lampsaki par J.D.Barbié du Bocage, Membre de l’Institut &c., (S.l.,) 1810, 1000 toises de France. pl. 11, 1ère partie, page 135, gravé par J.B.Tardieu”.
- Χαλκογραφία / Gravure 130x170.
Castellan, A.L., *Lettres sur la Grèce, l’Hellespont et Constantinople...*, Paris, 1811, p.135.
69. “Plan des Villages de Tchardak et Lampsaki ...”.
- Το ίδιο με ένδειξη για το βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le relieur / “pl. 26”.
- Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l’Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris 1820, v. 1, p. 283: “Note sur l’emplacement de l’ancienne Lampsaquée” par Barbié du Bocage.
70. “Carte de l’Hellespont ou Canal des Dardanelles levée sur les lieux et assujettie aux Observations Astronomiques. J.D. Barbié du Bocage emendavit et auxit 1821. Dhoudan scupt. Beaublé script.”.
- Χαλκογραφία / Gravure 600x465.
Choiseul-Gouffier, M.G.A.F. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, Paris, v. II (2e partie), 1822, planche 52.
- 71* “Carte comprenant l’Hellespont et l’île de Lesbos, pour Thucydide”.
- Πρόκειται για την έκδοση του Θουκυδίδη από τον J.B. Gail, Paris, 1810 / Il s’agit de l’édition de Thucydide par J.B. Gail, Paris, 1810.
(Catalogue p. XXIII, Notice p. 13).
- 72.* “Plan du canal de Constantinople ou Bosphore de Thrace, et carte de la mer de Marmara, avec une notice historique, une feuille”, 1807.
- (Notice p. 12: “Ce plan et cette carte offrent le tableau de l’arrivée de la flotte anglaise dans le mois de février 1807, devant Constantinople, et le retour de cette même flotte dans l’Archipel, après dix jours de présence inutile devant la ville”).

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ - ÉPIDAURE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ - HERMIONIDE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΕΥΒΟΙΑ - EUBÉE

Βλ. Αττική, λ. 27, 28.
Voir Attique, entrée 27, 28.

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ - PONT EUXIN

73. “Carte du Palus Méotide et du Pont Euxin, pour le Voyage du Jeune Anacharsis réduite en grande partie d’après celles de Mr. D’Anville, par Mr. Barbié du Bocage, MDCCLXXXI. Voyage chap. I, in-4o, Tome, II, p. 8. Stades Olympiques à 600 au Degré: 3.000; Lieues Communes de France de 500 Toises: 100 (gravé par) Guill. De la Haye, No 1”.

Χαλκογραφία / Gravure 270x210.
Recueil De Bure 1788-1.

74. “Le Palus-Méotide et le Pont Euxin, pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage. Juin 1781 - Pluviôse An VIIe. Stades Olympiques 1200; ..., Myriamètres Républicains 50 Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Νέος σχεδιασμός του προηγούμενου θέματος / Le sujet présédent re-dessiné.
Recueil Didot 1799 - 7.

- 75.* “Carte de la Mer Noire”.

Anthoine, baron de Saint Joseph, *Essai historique sur le commerce et la navigation de la Mer Noire*, Paris, 1805.
(Catalogue p. XXI, Notice p. 11).

ΖΑΓΟΠΙ - ZAGORI

Βλ. Ιωάννινα, λ. 99.
Voir Jannina, entrée 99.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ - ZANTE

Βλ. Ηλεία-Τριφυλλία, λ. 87, 88.
Voir Élide-Triphylie, entrée 87, 88.

ΗΛΕΙΑ - ΤΡΙΦΥΛΛΙΑ – ÉLIDE-TRIPHYLIE

76. “L’Elide et la Triphylie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Août 1786. Voyage Chap. XXXVIII, in-4o, Tome II, p. 389, in-8o, Tome III, p. 469. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 17”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 190x230.
Recueil De Bure 1788 - 17.

77. “L’Elide et la Triphylie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με αρκετές προσθήκες και διορθώσεις. Προσθήκη της Ζακύνθου και αναφορά της στον τίτλο / Le même avec additions et corrections. Addition de l’île de Zante et mention dans le titre “L’Elide et la Triphylie avec l’île de Zacynthe Pour le Voyage du Jeune Anacharsis, Août 1786 - Messidor An VIe ..., Gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 28.

ΗΠΕΙΡΟΣ - ÉPIRE

78. “Description et histoire abrégée de l’Épire par M.Barbié du Bocage géographe du ministère des relations extérieures”.

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801*, Paris, Gabon et Comp., 1805, v. III, p. I-XXI.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ - THERMOPYLES

79. “Plan du passage des Thermo-pyles (sic) accommodé au temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Novembre 1784. Introduction, in-4o, tome I, p. 27, in-8o, tome I, p. 200. Stades Olympiques 40; Toises de France 4.000. (gravé par) Guill. De la Haye, No II”.
- Χαλκογραφία / Gravure 235x340.*
Σημείωση / Note : “ Il est bon de prévenir que l’Auteur de ce plan s’est beaucoup servi de celui que M. Foucherot a levé sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788 - II.
80. “Plan du passage des Thermo-pyles (sic) accommodé au temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
- Χαλκογραφία / Gravure 280x395.*
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Novembre 1784 - Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 4.
81. “(Plan des détroits des Thermopyles, par) Barbié du Bocage. Stades de 10 au mille: 49 (1:17.500. s.l.), le 24 mars 1782”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 450x650.*
B.N. Ge.D.17300.
82. “Plan particulier des détroits des Thermopyles appelés Τα Στενά dans toute leur étendue par Strabon, L.IX p. 296. Dressé uniquement sur les rapports des auteurs anciens. Stades de 10 au mille romain: 58 (1:17.500, par Barbié du Bocage, s.l.), 19 avril 1782”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.*
B.N. Ge.D.17299.
83. “Plan particulier du détroit des Thermopyles dressé uniquement sur les rapports des auteurs anciens et seulement pour le temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce, d’après Hérodote, Livre VII (1:17.000, par Barbié du Bocage. S.l.), le 10 avril 1782”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17298.

84. “(Carte de la région des Thermopyles et du golfe Maliaque, par) Barbié du Bocage. (S.l.) le 10 mars 1782, d’après les auteurs anciens seulement. 160 stades Olympiques (1:106.000)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17147.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ - THESSALIE

85. “(Carte de la Thessalie ancienne, 1:630.000. Par) Barbié du Bocage (s.l.), le 25 7bre 1787”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 540x300.
B.N. Ge.D.17312.

86. “La Thessalie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Janvier 1788. Voyage Chap. XXXV, in-4o, Tome II, p. 302, in-8o, Tome III, p. 336. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 15”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x210.
Recueil De Bure 1788 - 25.

87. “La Thessalie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Janvier 1788 Prairial An VI. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 -25.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - THESSALONIQUE

88. “Croquis sur Thessalonique (s.l.) 1816”.

1 χειρόγραφο τετράδιο με σχεδιαγράμματα, in folio / Un cahier in folio contenant des plans manuscrits.
B.N. Ge.DD.3393.

89. “Notes sur Salonique et ses environs, (route de Salonique à Ser-rès) (s.l.) 1806”.
1 χειρόγραφο φύλλο in 8ο (κείμενο) / Une feuille manuscrite (texte).
B.N. Ge.FF.1168.

ΘΗΒΑ - THÈBES

Βλ. Αυτοκρατορία Αλεξάνδρου, λ. 33.
Voir Empire d'Alexandre, entrée 33.

ΘΡΑΚΗ - THRACE

Βλ. Ελλήσποντος, λ. 63, 66.
Voir Hellespont, entrée 63, 66.

ΙΘΑΚΗ - ITHAQUE

Βλ. Δυτική Στερεά - Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest-Mer Ionienne, entrée 51.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ - JANNINA

90. (Plan de la ville de Janina par Barbié du Bocage) “900 toises de France (1:8870, s.l.) dessiné en 1820”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 470x580.
B.N. Ge.D.14472.
91. (Plan de la ville de Jannina, 1:30.000, s.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 150x110.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.
B.N. Reg.G.6711(23).
92. (Plan de la ville de Janina, 1:30.000, s.l.n.d., c.1820).
Το ίδιο σε μεγαλύτερη κλίμακα / Le même à une échelle plus grande
1:40.000, s.l.n.d., c. 1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 150x110.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.

93. “Janina et ses environs dans un rayon de six lieues par J.D. Barbié du Bocage, (1:177.500), S.l.) 1820”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x200.
B.N. Ge.D.14471
94. “Janina et ses environs ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x200.
Άλλο αντίτυπο του ίδιου / Autre exemplaire du même.
Με χειρόγραφες διορθώσεις και αναφορά του χαράκτη: “F.P. Michel sculp.” / Avec des corrections manuscrites et addition du nom du graveur: “F.P. Michel sculp.”.
B.N. Ge.D.14471-a.
95. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie dressé sur différents Mémoires par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures 15.000 mètres (1:300.000. S.l.) an XII (1804)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 205x200.
B.N. Ge.F.carte 13251.
96. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie ...”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 205x200.
Ο ίδιος χάρτης με τον ίδιο τίτλο αλλά με διαφορετικό σχέδιο / La même carte avec le même titre mais redessinée.
B.N. Ge.F.carte 13252.
97. (Carte de la région de Jannina, 1:200.000. S.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 290x200.
Χάρτης βωβός / Carte muette.
B.N. Ge.F.carte 13256.
98. (Carte de la région de Jannina, 1:200.000. S.l.n.d., c. 1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 460x330.
Το ίδιο με τα τοπωνύμια δυσανάγνωστα γραμμένα με μολύβι / Le même avec les noms illisibles écrits au crayon.
B.N. Ge.D.17274.
99. (Levé de route de Jannina à Ostanitsa et jusqu’à Premeti, en Albanie, par J.D.Barbié du Bocage, 1:40.000, s.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 1600x320.
Ένα σκαρίφημα επικολλημένο / Un dessin brouillon collé:

“Partie du Zagori figuré sous les yeux et avec l’aide de M. Polychroniades le 25 aoust 1820. M. Polychroniades est natif de Scammeli”.
B.N. Ge.D.17273.

100. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie dressé sur différents Mémoires par J.D. Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures, 15.000 mètres, (s.l.), an XII (1804), gravé par Tardieu”.
- Χαλκογραφία / Gravure 230x230.
Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801*, Paris, Gabon & Comp., 1805”, v. III, p. 1.
101. “Janina et ses environs (dans un rayon de six Lieues), Dressé d’après les plans et mémoires de F.C.H.L. Pouqueville. Par J.D. Barbié du Bocage, membre de l’Institut Royal de France etc. (S.l.) 1820. Toises de France 10.000; Metres 2.000. F.P. Michel Sculpsit, Aubert junior Scripsit.
- Χαλκογραφία / Gravure coloriée 320x255.
Με ένδειξη για τον βιβλιοδέτη / Avec l’ indication pour le relieur: “Voyage dans la Grèce tome 5”.
Pouqueville, F.C.H.L., “*Voyage dans la Grèce*, Paris Didot, 1820-1821.” τόμος V (1820).
102. “Janina et ses environs ...”.
- Το ίδιο / Le même.
Χωρίς την ένδειξη για τον βιβλιοδέτη. Το αντίτυπο της Γενναδείου έχει τον χάρτη αυτό διπλό, και στην σελ. 418 του ιδίου τόμου / Sans indication pour le relieur. La copie de la Gennadeion contient cette carte deux fois, à la p. 278 et à la p. 418 du même vol.
Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage de la Grèce*, Paris Didot, 1826-1827 τόμος I (1826) σ. 278.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ - CÉPHALONIE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l’Ouest- Mer Ionienne, entrée 51.

ΚΟΡΙΝΘΙΑ-ΑΧΑΙΑ – CORINTHIE-ACHAÏE

103. “La Corinthe, la Sicyonie, la Philasie et l’Achaïe pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juin 1786. Voyage Chap. XXXVII, in-4o, Tome II, p. 349, in-8o, Tome III, p. 408. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (Gravé par) Guill. De la Haye No 16”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 340x145.
Recueil De Bure 1788 - 16.

104. “La Corinthe, la Sicyonie, la Philasie et l’Achaïe pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
 Το ίδιο θέμα με πολλές προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία /
 Le même avec corrections et additions, daté de “Juin 1786 - Messidor
 An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 27.

ΚΡΗΤΗ - CRÈTE

- 105*. “Carte de l’île de Crète et analyse de cette Carte”.

Guilhem de Clermon-Lodève, G.E.J., baron de Sainte-Croix, *Des anciens gouvernements fédératifs et de la législation de Crète*, Paris, H.J. Jansen, an VII (1799).

ΚΥΘΗΡΑ - CYTHÈRE

106. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo, autrefois Cythère par M. Barbié du Bocage membre de l’Institut. 1500 toises de France, pl. 5 bis, 1ère partie page 36, Tardieu scupl.”.

Χαλκογραφία / Gravure 290x175.
 Σημείωση / Note : “Tour et ruines où M.de Chabert en 1776 observa la latitude de 36°14’ 12” et dont il détermina la longitude à 20° 44’ 40” à l’orient du Méridien de Paris”.
 Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les Iles de Cérigo, Hydra et Zante, avec 23 dessins de l’auteur gravés par lui-même et 3 plans*, Paris, Agasse, 1808.

107. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo...”.

Το ίδιο με ένδειξη στον βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le

relieur “pl. 7”.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l’Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820, v. 1, p. 36.

108. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo...”.

Το ίδιο γαλλικά αλλά χαραγμένο από τον Schleuen, χωρίς ένδειξη για τον βιβλιοδέτη, στο τέλος της γερμανικής μετάφρασης / Le même, en français, gravé par Schleuen, sans indication pour le relieur, à la fin de la traduction allemande.

Castellan, A.L., *Briefe über Morea ...* Weimar, 1809.

109. “Notice sur les ruines vues à Cérigo et près de Malvoisie, par M. Castellan”.

Rapport fait par M. Lebreton, secrétaire perpétuel de la 4e classe de l’Institut, le 3 octobre 1807, sur les travaux de cette classe, Paris, 1807.

110. “Plan d’une partie de l’Ile de Cérigo, autrefois Cythère, par M. Barbié du Bocage. 1500 toises de France (1:34.800) (S.l.n.d., c. 1780)”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 295x180.

B.N. Ge.F. carte 13157.

Βλ. Λακωνία-Κύθηρα, λ. 119, 120.

Voir Laconie-Cythère, entrée 119, 120.

KYNOYPIA - CYNOURIE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.

Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ - CONSTANTINOPLE

111. “Plan de la ville de Constantinople et de ses Faubourgs tant en Europe qu’en Asie, réduit principalement de celui qui a été levé géométriquement en 1776, vérifié et augmenté en 1786 par Fr. Kauffer Ingénieur alors attaché à M. le Comte de Choiseul-Gouffier, ambassadeur de France à Constantinople, enrichi de nouveaux détails par J.D. Barbié du Bocage, 1819. Toises de France 1000; mètres 2000. F.P. Michel Sculp”.

Χαλκογραφία / Gravure 925x610.

Ένθετα / Insérés: “Plan particulier du Sérail du Grand Seigneur et de la partie de la ville qui l’avoisine, toises de France 200, Mètres 400 (και) Plan particulier du Château des Sept Tours, appelé par les Turcs Iedi-Koulleler, et de la partie de la ville qui se prolonge jusqu’à la Mer de Marmara, toises françaises 100, mètres 200”.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Του χάρτη προηγούνται 4 σελίδες in-plano, υπογεγραμμένες από τον Barbié du Bocage, όπου περιγράφεται ο χάρτης και η κατασκευή του / Sans numéro de page. Avec 4 pages in-plano, signées Barbié, dans lesquelles sont décrites la carte et sa construction.

Melling, A.I., *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM. Treuttel et Wurtz, Paris, P.Didot l’ainé, MDCCCXIX.*

112. (Plan de Constantinople par Barbié du Bocage, 1:15.000 s.l.n.d., c. 1800).

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 860x510.

Χάρτης βωβός. Σε ένθετο με μαύρο και κόκκινο μελάνι το Σεράι / Carte muette. Inséré, à l’encre noire et rouge, le Sérail.

B.N. Ge.C.10570.

113. “Essai d’un plan de Constantinople telle qu’elle était sous les Empereurs Grecs depuis Constantin jusqu’à sa prise par les Turcs. 4.000 Toises de France (1:20.500, par J.D. Barbié du Bocage, (s.l.) terminé le 30 Novembre 1783”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 680x580.

Πρόκειται για το τελικό σχέδιο / Il s’agit du dessin final.

B.N. Ge.C.10571.

114. “Essai d’un plan de Constantinople ...”.

Άλλο σχέδιο του ίδιου χάρτη / Autre dessin de la même carte.

B.N. Ge.C.10572.

115. “Plan de la Mosquée Bayazid (à Constantinople), 120 pieds (1:560), (s.l.n.d., c.1800)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 210x155.

B.N. Ge.F.carte 13283.

116. (Plan du sérail et du Fort des Sept Tours, 1:4.000. S.l.n.d., c.1800)

1 έγχρωμο χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 515x220.

Χάρτης βωβός / Carte muette.

B.N. Ge.D.17263.

117. “Mélanges sur Constantinople. (S.l., c. 1820-1825)”
 1 χειρόγραφο φύλλο in 4ο (κείμενο) / Une feuille manuscrite in-4ο (texte).
 B.N. Ge.FF.1188.
118. “Mélanges sur Constantinople. Note pour les Eaux Douces. Note pour la Porte d’Andrinople (s.l.n.d., c.1820)”
 1 χειρόγραφο φύλλο in folio (κείμενο) / Une feuille manuscrite in folio (texte).
 B.N. Ge DD.3392.

ΛΑΚΩΝΙΑ - ΚΥΘΗΡΑ – LACONIE-CYTHÈRE

119. “La Laconie et l’Isle de Cythère pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Janvier 1786. Voyage, Chap. XLI, in-4ο, Tome II, p. 481, in-8ο, Tome IV, p. 73. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 20”
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 220x330.
Recueil De Bure 1788 - 20.
120. “La Laconie et l’Isle de Cythère pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x395.
 Το ίδιο με προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec additions, daté de “Janvier 1786 - Ventôse An VIe. Gravé par F.P. Tardieu”.
Recueil Didot 1799 - 31.

ΛΑΜΨΑΚΟΣ - LAMPSAQUE

Βλ. Ελλάσποντος, λ. 67, 68, 69.
 Voir Hellespont, entrée 67, 68, 69.

ΛΕΥΚΑΔΑ - LEUCADE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο, λ. 51.
 Voir Grèce Centrale de l’Ouest - Mer Ionienne, entrée 51.

ΛΟΚΡΙΔΑ - LOCRIDE

121. “(Carte de la Locride et des Thermopyles) Stades Olympiques 120 (1:60.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.), 14 avril 1782”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17301.

ΜΑΙΑΝΔΡΟΣ - ΜΕΑΝΔΡΕ

122. “Recherches sur les atterrissements qui se sont formés à l’ embouchure du Méandre”.
Magasin Encyclopédique, 1ère année, 1795, vol. V, p. 125-139.

ΜΑΙΩΤΙΣ - PALUS ΜΕΟΤΙΔΕ

Βλ. Εύξεινος Πόντος, λ. 73, 74.
Voir Pont Euxin, entrée 73, 74.

ΜΑΛΙΑΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ - GOLFE MALIAQUE

Βλ. Θερμοπύλες, λ. 81.
Voir Thermopyles, entrée 81.

ΜΑΝΗ - LE MAGNE

Βλ. Ελλάδα, λ. 52.
Voir Grèce, entrée 52.

ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ - MARATHON

123. “Plan de la Bataille de Marathon, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage. Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit. No 3”.
Χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x395.
Ένθετο / Inséré : “Développement de la Disposition de l’Armée des Grecs”.
Recueil Didot 1799 - 3.

ΜΕΓΑΡΙΔΑ - ΜΕΓΑΡΙΔΕ

Βλ. Αττική, λ. 27, 28.
Voir Attique, entrée 27, 28.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ - MER MÉDITERRANÉE

124. “Carte pour les Aventures de Télémaque, dressée par J.D. Barbié du Bocage Membre de l’Institut Impérial de France etc. (S.l.) 1810. Lieues moyennes de France 100, Myriamètres 50”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 400x225. Ένθετο / Inséré: “Carte particulière de la Grèce et d’une partie de l’Italie. Lieues moyennes de France 50, Myriamètres 25”.

1 έγχρωμο χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 147x94. Πρόκειται για ένα αντίτυπο βιβλιοφιλικό που περιλαμβάνει την εικονογράφηση του Τηλέμαχου του Fénelon από τρεις διαφορετικές εκδόσεις του 18ου αιώνα. Ο χάρτης έχει δεθεί πριν το “Avertissement sur cette nouvelle édition” χωρίς αριθμό σελίδας. / Il s’agit d’un exemplaire extra illustré qui comprend les gravures pour le Télémaque de Fénelon provenant des trois éditions différentes du XVIIIe siècle. La carte est reliée avant l’Avertissement sur cette nouvelle édition.

Σημείωση / Note: “J’ai suivi la Géographie de Fénelon, parce que je devais être d’accord avec son ouvrage; mais je dois dire qu’il a commis quelques erreurs, et entre autres qu’il a placé dans l’île de Chypre une ville de Cythère qui ne paraît pas y avoir jamais existé”.

Les Aventures de Télémaque par Fénelon. Tome premier de l’Imprimerie de Monsieur.(Paris), MDCCLXXXV.

GEN. V25q (c.2).

125. “Carte pour les Aventures de Télémaque...”.

Χαλκογραφία / Gravure 400x225.

Ο ίδιος χάρτης έντυπος, συσταχωμένος στον δεύτερο τόμο της ίδιας έκδοσης / La même carte imprimée, reliée au 2e vol. de la même édition, “Dhoudan sculpsit, L.Aubert père scripsit”.

Les Aventures de Télémaque par Fénelon. Tome Second de l’Imprimerie de Monsieur.(Paris), MDCCLXXXV.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ - MÉDITERRANÉE ORIENTALE

126. “Carte de la Scythie, de l’Egypte, et des pays intermédiaires, dressée par J.D.Barbié du Bocage; Pour le Traité d’Hippocrate intitulé Des Airs, Des Eaux et Des Lieux, Traduit par le Dr. Coray, an VIIIème, 3000 stades Pythiques; 150 lieues communes de France; 150 myriamètres. Gravé par P.F.Tardieu, L.Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 255x360.

Με δύο ανεμοδείκτες / Avec deux roses des vents.

“*Traité d’Hippocrate, des Airs, des Eaux et des Lieux; Traduction nouvelle avec ... une carte géographique ... par Coray. Tome premier, Paris, Baudelot et Eberhart, l’an IX (1800). σ. CLXXX.*”

ΜΕΣΣΗΝΙΑ - MESSÉNIE

127. “La Messénie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Janvier 1786. Voyage, Chap. XL, in-4o, Tome II, p. 449, in-8o, Tome IV, p. 26. Stades Olympiques 150; Lieux Communes de France 6. (Gravé par) Guill. De la Haye No 19”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 245x210.

Recueil De Bure 1788 -19.

128. “La Messénie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Το ίδιο με ελαφρές προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec de légères corrections daté de / “Janvier 1786 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scrip.”.

Recueil Didot 1799 - 30.

ΜΗΛΟΣ - MILO

129. “(Plan de la rade de Milo) 1200 toises de France (1:50.000). (S.l.n.d., c.1780). Calqué par Barbié du Bocage vers 1780”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 240x330.

Σημείωση με μολύβι / Note au crayon : “Vue prise du Cap Noir”.

B.N. Ge.D.16627.

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ - ASIE MINEURE

130. “Les côtes de l’Asie Mineure depuis Cune jusqu’à Rhodes, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Nivôse An VIIe. Stades Pythiques 600; ..., Myriamètres Républicains 10. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 280x395.

Recueil Didot 1799 - 37.

131. “Analyse de la carte du cours de l’Araxe et du Cyrus”.

P.150: “Carte pour le Mémoire de M.de Sainte-Croix sur le cours de l’Araxe et du Cyrus par M. J.D. Barbié du Bocage (s.l.), juillet 1793”.

Mémoires historiques et géographiques sur les pays situés entre la Mer Noire et la Mer Caspienne, Paris, an V (1796) in 4o, p.143-150.

- 132*. Notice sur le Voyage de Chardin en Perse avec une carte de son trajet depuis Constantinople jusqu’à Coniah, 1797 (notice p. 9, catalogue p. XIX).

Στην μόνη έκδοση του ταξιδιού του Chardin που εντοπίσαμε κατά την περίοδο της σταδιοδρομίας του Barbié du Bocage (έκδοση του Langlès του 1811) περιλαμβάνεται ένας χάρτης του Εύξεινου Πόντου, η τεχνική του οποίου επιτρέπει να υποθέσουμε ότι είναι έργο του Barbié. Ωστόσο ο χάρτης δεν περιέχει καμία ένδειξη για την ταυτότητα του χαρτογράφου. / L’unique édition du voyage de Chardin que nous avons pu localiser pendant la carrière de Barbié du Bocage, (édition Langlès, 1811), comprend une carte du Pont Euxin, dont la technique nous permet de l’associer à Barbié. Néanmoins, la carte ne comprend aucune mention de son auteur.

133. “Essai sur la bataille de Cunaxa et sur son emplacement, avec un plan (1795)” et “Cartes et notes pour l’expédition de Cyrus et la retraite des dix mille de Xénophon”.

Fortia d’Urban, *Mélanges de géographie, d’histoire et de chronologie anciennes, ... avec 2 cartes et un mémoire de M. Barbié du Bocage, destinés à servir de supplément à l’histoire et aux œuvres de Xénophon* ..., Paris, Courcier (s.d., 1805).

ΜΙΑΗΤΟΣ - MILET

134. “Mileti vicinia variis temporibus. 90 Stades Olympiques. Barbié du Bocage Fecit, gravé par J.Perrier”.

Χαλκογραφία / Gravure 250x380.
 Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, 1782, v. I, p. 171.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ - ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΕ

135. “Plan de la rade de Napoli de Malvoisie et des Ruines d’Epidaurus-Liméra par M. Barbié du Bocage, membre de l’Institut. Echelle de deux lieues moyennes. B. Tardieu sculpt., pl. 7 bis, 1ère partie page 52”.

Χαλκογραφία / Gravure 195x155.
 Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les îles de Cerigo, Hydra et Zante*, Paris, Agasse, 1808, vol. I, p. 52.

136. “Plan de la rade de Napoli de Malvoisie ...”.

Το ίδιο με ένδειξη στον βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le relieur: “pl. 10”.
 Castellan, A.L., “*Lettres sur la Morée, l’ Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820”, v. I, p. 52.

ΜΥΤΙΑΗΝΗ - MYTILÈNE

137. “Urbis Mytileni specimen vetus”.

Ο χάρτης αποδίδεται στον Barbié (catalogue σ. XVII, notice σ. 8) ωστόσο στον χάρτη δεν αναφέρεται ο χαρτογράφος. / La carte est attribuée à Barbié (Catalogue p. XVII et Notice p. 8). Néanmoins, aucune mention de cartographe ne figure sur la carte.
 Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, vol. I, 1782.

138. “Carte de l’Ile de Métélin et d’une partie de la côte voisine de l’Anatolie. Levée sur les lieux et assujettie aux observations astronomiques) 15.000 toises de France (1:40.700 par Barbié du Bocage. S.l.n.d., c.1780)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 355x250.
 Περιέχει βυθομετρικά στοιχεία / La carte contient des informations bathymétriques.
 B.N. Ge.D.17294.

ΟΙΝΟΗ - ΟΕΝΟÈ

Βλ. Αττική, λ. 29.
Voir Attique, entrée 29.

ΟΛΥΜΠΙΑ - OLYMPIE

139. “Essai sur la Topographie d’Olympie dressé uniquement sur le rapport des Anciens pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Mai 1780. Voyage, Chap. XXXVIII, in-4o, Tome II, p. 394, in-8o, Tome III, p. 477. Stades Olympiques de 600 Pieds Grecs Chacun: 2; Toises de France: 200. (Gravé par) Guill. De la Haye No 18”.

Χαλκογραφία / Gravure 320x210.
Recueil De Bure 1788 - 18.

140. “Essai sur la Topographie d’Olympie...”.

Χαλκογραφία / Gravure 394x280.
Το ίδιο με προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec additions, daté de “mai 1780 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu”.
Recueil Didot 1799 - 29.

ΠΑΡΓΑ - PARGA

141. “Plan du Territoire de Parga et d’Aja. Mètres 3.000 (1:43.000. S.l.n.d., c. 1818)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 295x150.
B.N. Ge.F.carte 13265.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ - PÉLOPONNÈSE

142. “Carte de la Morée, dressée sur les Mémoires de Félix de Beaujour par Barbié du Bocage, 12 Lieues communes de 2.500 toises (1:640.000) (s.l.) an IX (1801)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 515x420.
B.N. Ge.D.17288.

143. “Carte de la Morée, dressée et gravée au Dépôt de la Guerre par ordre du Gouvernement en 1807, publiée à Paris, en 1814 (1:500.000), gravé au Dépôt de la Guerre par A. Blondeau graveur de S.A.S. le Prince Duc de Neuchâtel”.

Λιθογραφία / Lithographie 1050x610.

Ἐνθετα / Insérés: (1:) Plan du canal des Dardanelles de Lépante, 1000 mètres, 500 Toises (2:) Château de Morée, 100 mètres, 50 Toises, (3:) Château de Romélie, 100 mètres, 50 Toises, (4:) Plan du port de Navarins, 5000 mètres, 2500 Toises (5:) Plan de l’Isthme de Corinthe, 5000 mètres, 2500 Toises, Ὑπόμνημα / Notice: “Remarque sur la construction de la Carte de la Morée. Mr. Barbié du Bocage, Géographe du Ministère des Relations Extérieures, membre de l’ Institut &a, est l’auteur de cette Carte. Elle a été dressée sur l’Echelle de 1/500.000 adoptée par le Dépôt général de la Guerre pour la Chorographie. On a employé pour la construire la projection cônica, le cône étant supposé passer par les 37e et 38e parallèles qui partagent la carte en trois parties à peu près égales; on a fait usage de l’ancienne et de la nouvelle graduation en établissant la première en dedans du cadre et la seconde en dehors. Les principaux fondements de l’ouvrage sont les observations astronomiques et des opérations trigonométriques faites par Mr. de Chabert, lieutenant général des Armées navales, dans l’Archipel et sur les côtes de la Grèce, plusieurs observations semblables de l’astronome Beauchamp et les levés qui ont été faits aux frais de Mr. de Choiseul-Gouffier, alors Ambassadeur en Turquie, par Mr. Fauvel, Vice-Consul à Athènes et correspondant de l’Institut. Les levés que l’on vient de mentionner consistent principalement, dans une grande Carte contenant toutes les côtes méridionales de l’Ile de Négrepont depuis sa Capitale jusqu’à son extrémité méridionale, tout le territoire d’Athènes, ceux de Mégares et de la Corinthe, toutes les côtes et les îles du Golfe d’Égine ou d’Athènes avec celles d’Hydra et de Zia qui sont au large, dans une Carte de la plaine de Mistra dans l’intérieur du pays, et dans des plans partiels sur plusieurs autres points. En outre de ces données, on a employé les routes des voyageurs en les assujettissant aux observations astronomiques. Ces routes sont tirées particulièrement des mémoires de Mr. Fauvel et de Mr. Foucherot, Ingénieur des Ponts et Chaussées et correspondant de l’Institut; on s’est également servi des renseignements donnés par Mr. Félix Beaujour Consul Général de France en Amérique qui a parcouru la Grèce. On a en même temps fait usage de matériaux plus anciens, et l’on a tiré quelques lumières des fragments existant à la Bibliothèque Impériale d’un voyage fait en Grèce en 1730 par Mr. Michel Fourmont; on y a joint enfin ce qu’offraient de plus positif les journaux déjà imprimés de quelques voyageurs tant français qu’anglais tels que Spon, Desmonceaux, Le Roi, Pococke, Chandler, &a, et en dernier lieu on a corrigé et on a considérablement augmenté cette Carte d’après les renseignements et mémoires qui ont

été fournis par Mr. le Docteur Pouqueville actuellement Consul Général à Janina. On n'a pas négligé non plus de consulter les ouvrages du pays qui sont à la vérité peu nombreux: on a fait des extraits de la Géographie Grecque de Mélétius, de celle de Démétrius Philippidès, et l'on n'a cessé de combiner ces matériaux avec la description de la Grèce faite par Pausanias dans le 2e siècle et qui renferme des détails, en général plus circonstanciés sur ce pays que tous ceux qu'ont pu nous procurer les voyageurs modernes. La partie occidentale de cette Carte est appuyée sur deux positions, les villes de Coron et de Patras déterminées astronomiquement, l'une par Mr. de Chabert et l'autre par l'Astronome Beauchamp. Les opérations de Mr. de Chabert se prolongent jusqu'au Vieux-Navarins: on a donc assujetti à cette dernière position et à celle de Patras tout le travail qui avait été fait pour l'ouvrage de Mr. l'Abbé Barthélemy intitulé: Voyage du Jeune Anacharsis en Grèce, et on a eu la satisfaction de voir qu'il cadrerait parfaitement avec les données dont il s'agit. Pour les détails de l'intérieur des îles de Zante, Céphalonie et Thiaki, on les doit, en grande partie, au Général de Brigade Pascal Vallongue, tué au siège de Gaëte et qui en l'an 6 commandait dans ces îles l'Arme de Génie; on a également eu de cet officier quelques détails précieux sur plusieurs îles de l'Archipel qu'il a vues. Les plans particuliers qui accompagnent la Carte ont été dressés sur des Echelles plus grandes; ceux de l'Isthme de Corinthe et du Port de Navarins sont sur l'Echelle de 1 / 100.000; celui du Détroit des Dardanelles de Lépante est sur l'Echelle de 1 / 20.000; ceux des deux Châteaux qui défendent ce Détroit sont sur l'Echelle de 1 / 5.000. L'Isthme de Corinthe a été composé sur le levé qui en a été fait par les Vénitiens en 1697 et auquel on a joint quelques détails pris des Cartes de Mr. Fauvel; le tout a été vérifié depuis sur l'intéressant relief de 2 mètres 27 centimètres en quarré que les Vénitiens en avaient aussi fait faire alors et qui se trouve actuellement à Paris. Le Port de Navarins a été extrait d'un plan levé sur les lieux en 1735 par Mr. Verguin, alors Ingénieur de la Marine de France, et auquel on a ajouté quelques détails pris des journaux de M. M. Foucherot et Pouqueville. Le Détroit des Dardanelles et les deux Châteaux ont été copiés des ouvrages de Coronelli, Géographe Vénitien, et ont d'ailleurs été assujettis à des mesures données par des voyageurs exacts. On a choisi ces détails préférablement à tous autres pour en donner des plans particuliers, parce qu'ils ont paru intéressants sous le point de vue militaire: en effet les deux Châteaux avec l'Acro-Corinthe ferment la presqu'île de Morée du côté de la terre, et c'est de ces points que pourrait dépendre, en grande partie, la conservation de cette presqu'île. Il y a beaucoup de forteresses dans le Pays; celle de la Palamide à Napoli de Romanie est la plus importante. N^a. Il faut observer que la plupart des rivières marquées sur cette Carte n'ont pas d'eau pendant l'été".

ΠΕΡΓΑΜΟΣ - PERGAME

144. Plan de Pergame dressé sur les renseignements fournis par M. Cousineri en 1806 par J.D. Barbié du Bocage. 800 toises de France (1:8.750, s.l.) 1806".
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 385x540 χλ.
B.N. Ge.D.17291.

ΠΗΛΙΟ - MONT PÉLION

145. "Carte du Mont Pélion (extraite de la) Géographie de Philippiès (s.l.n.d)".
GEN MSS 145-11

ΠΛΑΤΑΙΕΣ - PLATÉE

146. "Essai sur la Bataille de Platée pour le Voyage du Jeune Anacharsis dressé uniquement sur le rapport des Auteurs Anciens par M. Barbié du Bocage, Février 1784. Introduction, in-4o, Tome I, p. 153, in-8o, Tome I, p. 241. Stades Olympiques 15; Toises de France 1500. No IV".
Χαλκογραφία / Gravure 390x250.
Recueil De Bure 1788 -IV.
147. "Essai sur la Bataille de Platée pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...".
Χαλκογραφία / Gravure 395x290.
Το ίδιο με αρκετές προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions importantes, daté de "Février 1784 Vendémiaire An VI". Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit".
Recueil Didot 1799 - 6.
148. "Essai sur la bataille de Platée dressé uniquement sur ce qu'en ont rapporté les auteurs anciens. 70 Stades olympiques (1:32.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.) ce 11 janvier 1784".
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 480x340.
B.N. Ge.D.17307.

149. “Essai sur la bataille de Platée...”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 480x340.
 Το ίδιο με ασήμαντες μετατροπές και ημερομηνία / Le même avec de
 légères corrections, daté du “8 février 1784”.
 B.N. Rég.C.6710(76).

ΠΙΡΕΒΕΖΑ - PRÉVÉZA

150. “(Carte de la côte et du littoral de la Mer Ionienne dans la pres-
 qu’île de Prévéza, 1:43.000. Par Barbié du Bocage. S.l.n.d.,
 c.1800)”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
 450x520.
 Χάρτης βωβός, αντίγραφο πρόχειρου σχεδίου το οποίο πιθανόν να
 έγινε επιτόπου. / Carte muette, copie d’un mauvais croquis brouillon
 levé probablement sur les lieux .
 B.N. Ge.D.17295.
151. “Plan de la presqu’île de Prévéza et de l’entrée du Golfe de
 l’Arta, par J.D.Barbié du Bocage. Echelles ... 4.000 mètres
 (1:83.000. S.l.) 1818”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 280x210.
 B.N. Ge.F.carte 13264.
152. “Plan de la presqu’île de Prévéza ...”
 Προσχέδια του ίδιου χάρτη σε μικρότερη κλίμακα / Épreuves de la
 même carte à une échelle réduite.
 B.N. Ge F.carte 13264 bis & Ge.F.carte 13264 ter.

ΣΑΛΑΜΙΝΑ - SALAMINE

153. “Plan du combat de Salamine pour le Voyage du Jeune Ana-
 charsis Par M. Barbié du Bocage Mars 1785, Introduction, in-4o,
 Tome I, p. 138, in-8o, Tome I, p. 217. Stades Olympiques de 94
 toises 5 pieds chacun: 50; Lieux communes de France de 2500
 toises chacune: 2. (Gravé par) Guill. De la Haye No III”
 Χαλκογραφία / Gravure 410x250.
 Σημείωση / Note: “Il est bon de prévenir que l’auteur de ce Plan s’est
 beaucoup servi de celui de la Baye et de l’isle de Coulouri que M.

Foucherot a levé sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier, qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788 - III.

154. “Plan du combat de Salamine pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x290.
Το ίδιο με διορθώσεις, προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Mars 1785, Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 5.

ΣΙΚΥΩΝΙΑ - SICYONIE

Βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.
Voir Corinthe-Achaïe, entrée 103.

ΣΜΥΡΝΗ - SMYRNE

155. “(Plan de la ville et des environs de Smyrne 1:80.000. S.l.n.d., c.1780)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 545x390.
Χάρτης βωβός με αντίστροφο προσανατολισμό / Carte muette avec l'orientation inversée.
B.N. Ge.D.17310.

ΣΠΑΡΤΗ - SPARTE

156. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage Juillet 1783. Voyage, Chap. XLI, in-4o, Tome II, p. 495, in-8o, Tome IV, p. 95. Stades Olympiques 6; Toises de France 600. (Gravé par) P. De la Haye fils No 21”.
Χαλκογραφία / Gravure 220x330.
Με έναν επεξηγηματικό πίνακα σε ένθετο των 37 μνημείων που απεικονίζονται στο σχεδιάγραμμα / Avec un tableau explicatif des 37 monuments répartis dans le plan.
Recueil De Bure 1788 - 21.

157. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Χαλκογραφία / Gravure 280x395.

Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec additions et corrections, daté de “Juillet 1783 - Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Τα ονόματα των μνημείων εγγράφονται στις αντίστοιχες θέσεις / Les noms des monuments cités aux places appropriées.

Recueil Didot 1799- 32.

158. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Το ίδιο / Le même.

Πρόκειται για το πρώτο τυπογραφικό δοκίμιο με χειρόγραφες σημειώσεις του Barbié du Bocage.

Il s'agit de l'épreuve de l'imprimerie avec des notes manuscrites par Barbié du Bocage.

B.N. Ge.D.13512.

ΤΗΝΟΣ - TINE

159. “Plan de l'île de Tine dressé sur les Mémoires du Dr. Zallony par J.D. Barbié du Bocage, membre de l'Institut &c., 1809, 4.000 toises de France, 8000 mètres, gravé par Tardieu le jeune”.

Χαλκογραφία / Gravure 245x150.

Zallony, M., “Voyage à Tine, l'une des îles de l'Archipel de la Grèce, suivi d'un traité de l'Asthme; par Marcaky Zallony ... avec la carte générale de l'île de Tine, dessinée par M.Barbié du Bocage et gravée par M.B. Tardieu, Paris, Arthus Bertrand, 1809.

160. “Île de Tine d'après les Mémoires de M. Zalloni, (s.l.n.d., c. 1809)”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 320x210.

GEN MSS 145-41.

ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ - TURQUIE D'EUROPE

161. “Etudes, notes et tables pour la rédaction d’une carte de la Turquie d’Europe et de la Grèce (s.l.n.d.)”.

Χειρόγραφοι σημειώσεις in-4ο / Notes manuscrites in-4ο.
B.N. Ge.DD.3400 (IV).

162. (Carte de la Turquie d’Europe, 1:2.260.000. S.l.n.d., c.1800).

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 700x750.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.
B.N. Ge.B.2418.

ΤΡΙΠΟΛΙΣ - TRIPOLIS

163. “Plan de la plaine de Tripolitza en Morée, dressé particulièrement sur les Mémoires et instructions du docteur Pouqueville par J.D. Barbié du Bocage, géographe des Relations Extérieures, Germinal an XII (1804) gravé par J.B. Tardieu”.

Χαλκογραφία / Gravure 320x410.
Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Tripolitza, 250 toises, 500 mètres”
Pouqueville, F.C.H.L., “*Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801.* Paris, Gabon et Comp., 1805” vol. I.

164. “Plan de la plaine de Tripolitza en Morée, dressée particulièrement sur les Mémoires et instructions du Docteur Pouqueville, par J.D. Barbié du Bocage, géographe des Relations Extérieures, 1:10.000 mètres (1:100.000. s.l.), Germinal an XII (1804)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
830x375.
Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Tripolitza 500 mètres (1:20.000)”.
B.N. Ge.D.17292.

ΤΡΙΦΥΛΛΙΑ - TRIPHYLIE

Βλ. Ηλεία-Τριφυλλία, λ. 76, 77.
Voir Elide-Triphylie, entrée 76, 77.

ΤΡΩΑΣ - TROADE

165. “View of ancient Troas together with the Scamander and Mount Ida as taken anno MDCCL. Italian and Turkish Miles 6 (1:171.000). Borra delin. Major sculp. Copié sur la carte gravée qui se trouve dans l’ouvrage de M.Robert Wood intitulé: Essai sur le Génie original et sur les écrits d’Homère dont j’ai fait un extrait, (S.l.) le 10 juin 1782”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 275x430.
Σχέδιο σε μαύρο και κόκκινο / Dessin rouge et noir.
B.N. Ge.D.16656.
166. “Plan du campement des Grecs devant Ilion, représentant l’embouchure du Scamandre (1:16.250. S.l.n.d., c. 1780)”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 410x500.
B.N. Ge D.17302.
167. “(Plan de la situation des camps des Grecs et des Troyens devant Ilion) échelle 1000 t(oises, 1:46.250. S.l.n.d., c.1780)”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 305x370.
B.N. Ge. D.17304.
168. “Plan du camp des Grecs devant Ilion. 700 toises (1:16.250 s.l.n.d., c.1780)”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 400x410.
B.N. Ge.D.17305.
169. “Carte des environs de Troie, dressée d’après Strabon, (s.l.) le 5 Mai 1787 (par) Barbié du Bocage. Stades Olympiques 250”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 225x330.
Σημείωση / Note: “ N’ayant point conservé de copie de la carte que j’y envoyai avec ma lettre du 16 février 1787 à M. le Comte de Choiseul-Gouffier à Constantinople, pour en conserver le souvenir, j’ai dressé celle-ci qui ne diffère de la première qu’en ce que les [...] ici sont tournés vers l’intérieur du pays tandis que dans l’autre ils sont tournés vers la [...]”.
- GEN MSS 145.21.
170. “Carte de la plaine de Troie dressée uniquement d’après Homère par M.Barbié du Bocage, (s.l.) ce 28 avril 1787. Stades Olympiques 90”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 230x325.
GEN MSS 145.20.

171. “(Carte des environs de Troie, s.l.) juin 1788 (par) Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο φύλλο με διορθώσεις / Une feuille manuscrite avec corrections 190x115.
GEN MSS 145.23.
172. “Carte de l’Empire de Priam divisé en neuf districts, dressée d’après Homère, par J.D. Barbié du Bocage, membre de l’Institut de France etc. (S.l.) 1810”.
Χαλκογραφία / Gravure 255x380.
GEN MSS 145.22.
173. “Carte générale de la Troade comprenant le pays qui s’étend depuis le cap Sigeum jusqu’au Mont Gargaron. Levée sur les lieux et assujettie aux observations astronomiques. Lieux Marines de France 2, Toises de France 6.000. J.D. Barbié du Bocage emendavit et auxit (s.l.) 1819, Bouclet Sculpsit, Beaulé scripsit”.
Χαλκογραφία / Gravure 650x490.
Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, vol. II, 2e partie, planche 18.
- Βλ. Ελλήσποντος, λ. 66 .
Voir Hellésont, entrée 66.

ΤΡΟΙΖΗΝΑ - TRÉZÉNIÉ

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΤΥΡΟΣ - TYR

174. “Plan de Tyr et de Palae-Tyr pour le temps de l’Expédition d’Alexandre par J.D. Barbié du Bocage, Floréal An Xe (1802) 1000 toises de France; 2000 mètres. Gravé par P.F. Tardieu”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x190.
Histoire des expéditions d’Alexandre rédigée sur les mémoires de Ptolémée et d’Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicomédie ... traduction nouvelle par P.Chaussard, Paris, Genets, An XIe (1802)” 3 vols. et atlas, vol. 4 (atlas) p. 76.

175. “Plan de Tyr et de ses environs, pour l’examen des historiens d’Alexandre de Mr. de Sainte-Croix par J.D. Barbié du Bocage, (s.l.) Prairial an Xème (1802) gravé par Tardieu”.

Χαλκογραφία / Gravure 230x320.

Guilhem de Clermon-Lodeve (G.Em.J.), baron de Sainte-Croix: “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand, 2e édition*, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)” p. 269.

βλ. Αυτοκρατορία Αλεξάνδρου, λ. 33.

Voir Empire d’ Alexandre, entrée 33.

ΦΙΛΑΣΙΑ - PHILASIE

βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.

Voir Corinthie-Achaïe, entrée 103.

ΦΥΛΗ - PHYLÉ

βλ. Αττική, λ. 30, 31.

Voir Attique, entrée 30, 31.

ΦΩΚΙΔΑ-ΔΩΡΙΔΑ – PHOCIDE-DORIDE

176. “La Phocide et la Doride pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juin 1787. Voyage, Chap. XXV, in-4o, Tome II, p. 1, in-8o, Tome II, p. 420. Stades Olympiques 100; Lieues Communes de France 4. (Gravé par) Guill. De la Haye No 11”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 350x230.
Recueil De Bure 1788-11.

177. “La Phocide, la Doride et les pays des Locriens, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage. Juin 1787 Messidor an VIe. Stades Pythiques 150; Stades Olympiques 150; Lieues communes de France 6; Myriamètres Républicains 5. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Επανασχεδιασμός του προηγούμενου θέματος / Le sujet précédent redessiné.

Recueil Didot 1799-20.

ΧΑΛΚΙΔΑ - CHALKIS

178. “Plan de la ville de Nègrepont et de ses environs dressé uniquement sur les anciennes cartes marines, les relations des voyageurs et les Portulans et surtout sur ce qu’en a recueilli Dapper (s.l.), le 4 juin 1782, Barbié du Bocage. Milles modernes d’Italie de 60 au degré: 5”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
220x170.

Η λέξη “uniquement” έχει διαγραφεί / Le mot “uniquement” est barré.
GEN MSS 145.11.

ΔΙΑΦΟΡΑ / VARIA

179. [J.D. Barbié du Bocagé] “Précis de géographie ancienne ...”, et “Notes sur la Turquie d’Asie et la Russie d’Asie”, in *Abrégé de la Géographie de Pinkerton et Walckenaer ...*, Paris, 1809, 1810 et 1811.
- 180*. [J.D. Barbié du Bocagé, trad.], “Précis de Géographie ancienne...” ... (et) *Abrégé de géographie moderne ...* de J. Pinkerton Paris, 1827, 2 vols, in 8o.
181. *Dictionnaire de géographie sacrée et ecclésiastique, contenant le Dictionnaire géographique de la Bible, par Barbié du Bocage ... par M. Benoist. Tome 29 de l’Encyclopédie théologique ou série de dictionnaires sur toutes les parties de la science religieuse, offrant en français, et par ordre alphabétique, la plus claire, la plus facile, la plus commode, la plus variée et la plus complète des théologies ... publiée par M. l’abbé Migne. Petit, Monrouge, 1849, In-4o.*
182. “Notice abrégée des derniers travaux des Grecs modernes, sur la Géographie”.
Magasin Encyclopédique, 7e année, 1801, vol. IV, p. 247-249.
183. *Traité de géographie ancienne et moderne comparées d’après d’Anville, seconde édition corrigée et considérablement augmentée, d’après Mannert, Gosselin et Barbié du Bocage dans laquelle on a fondu les principaux traits de l’histoire sainte, de l’Histoire ancienne et de celle du moyen age. Avec huit Cartes par d’Anville... Paris, H. Langlois, 1815.*
184. “Voyages dans l’Asie Mineure et en Grèce, faits aux dépens de la Société des Dilettanti dans les années 1764, 1765 et 1766, par le Dr. Richard Chandler, ... traduit de l’anglais et accompagné de notes géographiques, historiques et critiques, par MM. J.- P. Servois et Barbié du Bocage. Paris, Arthus-Bertrand & Buisson, 1806, 3 vol.
- Με δύο χάρτες και ένα τοπογραφικό σχεδιάγραμμα από τον Kitchin. Οι σημειώσεις των μεταφραστών στις σελίδες 405-448 του 1ου τόμου, 535-560 του 2ου και 434-504 του 3ου τομου / Avec deux cartes et un plan par Kitchin. Les notes des traducteurs aux pages 405-448 du 1er vol., 535-560 du 2e vol. et 434-504 du 3e vol.

185. [J.D. Barbié du Bocagé, éd.], M.G.F.A. Choiseul-Gouffier, “*Voyage Pittoresque en Grèce*”, 2e et 3e partie du 2e volume. Paris, 1822.
Σε συνεργασία με τον Letronne / En collaboration avec Letronne.
- 186* [J.D. Barbié du Bocagé, éd.], “*Julius Caesar ad codices parisinos recensitus ...*”, Bibliotheca classica latina, Paris, 1819-1822, 4 vols in-8o .
Κριτικές σημειώσεις από τον Barbié du Bocagé / Notes critiques par Barbié du Bocagé.
187. “Dictionnaire géographique critique des lieux mentionnés dans les ouvrages de Salluste” (*Conjuratio Catilinarum et Bellum Jugurthinum*), in “*Conjuratio de Catilina et guerre de Jugurtha ...*, traduit par C.L. Mollevaut, 3e édition Paris, 1813, in. 8o, pp. 173-294.
188. “Dictionnaire géographique critique ...”.
Ανάτυπο / Tiré à part. Paris, Alexis Eymery, 1813.

ΠΙΝΑΚΕΣ

TABLES

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
TABLE DES MANUSCRITS

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE (BN)

5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 36, 41, 54, 57, 63, 64, 67, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 121, 129, 138, 144, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168.

ΓΕΝΝΑΔΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ (GEN)

58, 59, 124, 145, 160, 169, 170, 171, 178.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΥΤΟΤΕΛΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
CATALOGUE DES EDITIONS INDÉPENDANTES

*Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide, par J.D.Barbié du Bocage, Paris Imprimerie Royale, 1834.
8o, p. VIII+536.*

Carte générale de la Grèce et d'une grande partie de ses colonies, tant en Europe qu'en Asie. Pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage, membre de l'Institut de France, &c., commencée en 1798, et terminée en 1809. Paris, 1811. Stades Olympiques 1000; ..., Myriamètres 20. Gravé par P.A.F.Tardieu, à Paris, Place de l'Estrapade, No 1, Ecrit par Giraldon.

Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris, De Bure l'aîné, 1788.

Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. Nouvelle édition., Paris, de l'imprimerie de Didot le jeune, L'an septième (1799).

Plan du canal de Constantinople ou Bosphore de Thrace, et carte de la mer de Marmara, avec une notice historique, une feuille, 1807.

Carte de la Morée, dressée et gravée au Dépôt de la Guerre par ordre du Gouvernement en 1807, publiée à Paris, en 1814 ((1:500.000), gravé au Dépôt de la Guerre par A. Blondeau graveur de S.A.S. le Prince Duc de Neuchâtel.

Julius Caesar ad codices parisinos recensitus ..., Bibliotheca classica latina, Paris, 1819-1822, 4 vols in-8o.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ / COLLABORATIONS

Anthoine, baron de Saint Joseph, *Essai historique sur le commerce et la navigation de la Mer Noire*, Paris, 1805.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Grèce, l'Hellespont et Constantinople...* Paris, 1811.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les Iles de Cérigo, Hydra et Zante, avec 23 dessins de l'auteur gravés par lui-même et 3 plans*, Paris, Agasse, 1808.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l'Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820.

Chandler, R., *Voyages dans l'Asie Mineure et en Grèce, faits aux dépens de la Société des Dilettanti dans les années 1764, 1765 et 1766, par le Dr. Richard Chandler, ... traduit de l'anglais et accompagné de notes géographiques, historiques et critiques, par MM. J.-P. Servois et Barbié du Bocage*, Paris, Arthus-Bertrand & Buisson, 1806, 3 vol.

Chaussard, P., *Histoire des expéditions d'Alexandre rédigée sur les mémoires de Ptolémée et d'Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicomédie..., traduction nouvelle par P. Chaussard*, Paris, Genets, an XI (1802), 3 vol. et atlas. *Atlas* (vol. 4).

Choiseul-Gouffier, M.G.A.F. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, Paris, II vol. (3 parties), 1782 - 1822.

Coray, A., *Traité d'Hippocrate, des Airs, des Eaux et des Lieux; Traduction nouvelle avec ... une carte géographique ...* Paris, Baudelot et Eberhart, l'an IX (1800).

D'Anville, *Traité de géographie ancienne et moderne comparées d'après D'Anville, seconde édition corrigée et considérablement augmentée, d'après Mannert, Gosselin et Barbié du Bocage dans laquelle on a fondu les principaux traits de l'histoire sainte, de l'Histoire ancienne et de celle du moyen age. Avec huit Cartes par D' Anville...*, Paris, H. Langlois, 1815.

Zallony, M., *Voyage à Tine, l'une des îles de l'Archipel de la Grèce, suivi d'un traité de l'Asthme; par Marcaky Zallony ... avec la carte générale de l'île de Tine, dessinée par M.Barbié du Bocage et gravée par M.B.Tardieu*, Paris, Arthus Bertrand, 1809.

Fénelon, *Les Aventures de Télémaque*, de l'Imprimerie de Monsieur. (Paris), MDCCLXXXV.

Fortia d'Urban, *Mélanges de géographie, d'histoire et de chronologie anciennes, ..., avec 2 cartes et un mémoire de M. Barbié du Bocage, destinés à servir de supplément à l'histoire et aux œuvres de Xénophon ...*, Paris, Courcier (S.d., 1805).

Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: *“Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804).*

Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: *Mémoires historiques et géographiques sur les pays situés entre la Mer Noire et la Mer Caspienne, Paris, an V (1797).*

Lebreton, *Rapport fait par M.Lebreton, secrétaire perpétuel de la 4e classe de l’Institut, le 3 octobre 1807, sur les travaux de cette classe, Paris, 1807.*

Magasin Encyclopédique, 1795-1816, dirigé par A.L.Millin.

Melling, A. I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM.Treuttel et Wurtz, Paris MDCCCXIX, de l’imprimerie P.Didot l’aîné.*

Migne, (abbé), *Dictionnaire de géographie sacrée et ecclésiastique, contenant le Dictionnaire géographique de la Bible, par Barbié du Bocage ..., par M. Benoist. Tome 29 de l’Encyclopédie théologique ou série de dictionnaires sur toutes les parties de la science religieuse, offrant en français, et par ordre alphabétique, la plus claire, la plus facile, la plus commode, la plus variée et la plus complète des théologies ... publiée par M. l’abbé Migne. Monrouge, Petit, 1849, In-4o.*

Mollevault, C.L., *Conjuration de Catilina et guerre de Jugurtha ..., traduit par C.L. Mollevault, 3e édition Paris, 1813, in 8o.*

Pinkerton, J., et Walckenaer *Abrégé de Géographie ...*”, Paris, 1809, 1810 et 1811.

Pinkerton, J., *Précis de Géographie ancienne; Abrégé de géographie moderne, Paris, 1827, 2 vols, in 8o.*

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage dans la Grèce, Paris, Didot, 1820-1821, τ.V (1820).*

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801, Paris, Gabon & Comp., 1805.*

Spencer-Stanhope, J., *Topography illustrative of the Battle of Plataea ..., London, John Murray, 1817.*

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΓΩΝ
TABLE CHRONOLOGIQUE DES ŒUVRES

Στον χρονολογικό πίνακα αναφέρονται όλα τα χρονολογημένα λήμματα του καταλόγου. Η χρονολογία, τις περισσότερες φορές αναφέρεται στον χρόνο αποπεράτωσης του έργου, όπως αυτός δηλώνεται στον τίτλο, και όπου αυτός λανθάνει, στην χρονολογία έκδοσης.

Dans la table chronologique sont citées toutes les entrées datées du catalogue. La date, indiquée, correspond la plupart des fois à la date de composition de l'œuvre et quand on l'ignore à la date de publication.

1780	8, 9, 15, 16, 17, 110, 129, 138, 139, 155, 166, 167, 168	1806 1807	61.14, 89, 144, 184 72*, 109, 143
1781	73, 142	1808	106, 107, 135, 136
1782	20, 64, 65, 81, 82, 83, 84, 121, 134, 137, 165, 178	1809	22, 60, 61.20, 108, 159, 160, 179
1783	41, 42, 113, 114, 156	1810	67, 68, 71*, 124, 125, 172, 179
1784	1, 5, 6, 7, 10, 45, 79, 146, 148, 149	1811	179
1785	3, 12, 13, 23, 27, 153	1812	—
1786	25, 76, 103, 119, 127	1813	187, 188
1787	36, 38, 48, 85, 169, 170, 176	1814	—
1788	55, 56, 61, 86, 171	1815	183
1789	61.2	1816	29, 31, 88
1790	61.3	1817	30, 40, 61.4, 61.15, 61.17
1791	61.11, 61.19	1818	61.16, 141, 151, 152
1792	—	1819	43, 44, 47, 111, 173
1793	—	1820	—
1794	61.12	1821	53, 70
1795	32*, 122, 133	1822	61.5, 185, 186*
1796	52, 61.13	1823	—
1797	131, 132*	1824	61.6
1798	2, 4, 14, 24, 26, 28, 39, 46, 49, 51, 63, 66, 80, 87, 77, 104, 120, 123, 128, 140, 147, 154, 157, 158, 177	1825 1826 1827 1828	61.7 61.8, 102 — 61.9
1799	18, 35*, 50, 62, 74, 105, 130	1829	—
1800	112, 115, 116, 126, 150, 162	1830	61.10
1801	182	1831	—
1802	18, 33.2, 37, 174, 175	1832	—
1803	—	1833	—
1804	33.1, 34, 95, 96, 100, 163, 164	1834 1837	21 61.18
1805	75*, 89		

INDEX ALPHABÉTIQUE DES RÉGIONS GÉOGRAPHIQUES

- ACARNANIE voir entrée 51.
ACHAÏE voir entrée 103.
ALBANIE voir entrées 15, 16, 17, 18.
ARCADIE voir entrées 25, 26.
ARGOLIDE voir entrées 21, 22, 23, 24.
ASIE MINEURE voir entrées 130, 131, 132*, 133.
ATHÈNES voir entrées 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.
ATTIQUE voir entrées 27, 28, 29, 30, 31, 32*.
BOSPHORE voir entrées 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47.
BÉOTIE voir entrées 36, 37, 38, 39, 40.
CÉPHALONIE voir entrée 51.
CHALKIS voir entrée 178.
CHERSONÈSE DE THRACE voir entrées 63, 66.
CONSTANTINOPLÉ voir entrées 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118.
CORINTHIE-ACHAÏE voir entrées 103, 104.
CRÈTE voir entrée 105*.
CYNOURIE voir entrées 23, 24.
CYTHÈRE voir entrées 106, 107, 108, 109, 110, 119, 120.
DELOS voir entrées 50.
DELPHEs voir entrées 48, 49.
DORIDE voir entrée 176.
ÉGINE voir entrées 23, 24.
ÉLEUSIS voir entrées 29, 31.
ÉLIDE – TRIPHYLIE voir entrées 76, 77.
EMPIRE D' ALEXANDRE voir entrées 33, 34, 35*.
ÉPIDAURE voir entrées 23, 24.
ÉPIRE voir entrée 78.
ÉTOLIE voir entrée 51.
EUBÉE voir entrées 27, 28.
GOLFE MALIAQUE voir entrée 81.
GRÈCE voir entrées 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62.
GRÈCE CENTRALE DE L'OUEST – MER IONIENNE voir entrée 51.
HALICARNASSE voir entrées 19, 20.
HELLESPONT voir entrées 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71*, 72*.
HERMIONIDE voir entrées 23, 24.
ITHAQUE voir entrée 51.
JANNINA voir entrées 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102.
LACONIE voir entrées 119, 120.
LAMPSAQUE voir entrées 67, 68, 69.
LE MAGNE voir entrée 52.
LEUCADE voir entrée 51.
LOCRIDE voir entrées 121.
MARATHON voir entrée 123.
MÉANDRE voir entrée 122.

MEDITERRANÉE ORIENTALE voir entrée 126.
MÉGARIDE voir entrées 27, 28.
MER ÉGÉE DU NORD voir entrée 12.
MER ÉGÉE DU SUD-EST voir entrée 13.
MER ÉGÉE DU SUD-OUEST voir entrée 14.
MER MÉDITERRANÉE voir entrées 124, 125.
MESSÉNIE voir entrées 127, 128.
MILET voir entrée 134.
MILO voir entrée 129.
MONEMVASIE voir entrées 135, 136.
MONT PÉLION voir entrée 145.
MYTILÈNE voir entrées 137, 138.
OENOË voir entrée 29.
OLYMPIE voir entrées 139, 140.
PALUS MÉOTIDE voir entrées 73, 74.
PARGA voir entrée 141.
PÉLOPONNÈSE voir entrées 142, 143.
PERGAME voir entrée 144.
PHILASIE voir entrée 103.
PHOCIDE-DORIDE voir entrées 176, 177.
PHYLE voir entrées 30, 31.
PLATÉE voir entrées 146, 147, 148, 149.
PONT EUXIN voir entrées 73, 74, 75*.
PRÉVÉZA voir entrées 150, 151, 152.
SALAMINE voir entrées 153, 154.
SICYONIE voir entrée 103.
SMYRNE voir entrée 155.
SPARTE voir entrées 156, 157, 158.
THÈBES voir entrée 33.
THERMOPYLES voir entrées 79, 80, 81, 82, 83, 84.
THESSALIE voir entrées 85, 86, 87.
THESSALONIQUE voir entrées 88, 89.
THRACE voir entrées 63, 66.
TINE voir entrées 159, 160.
TRÉZÈNE voir entrées 23, 24.
TRIPHYLIE voir entrées 76, 77.
TRIPOLIS voir entrées 163, 164.
TROADE voir entrées 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173.
TYR voir entrées 33, 174, 175.
TURQUIE D' EUROPE voir entrées 161, 162.
ZAGORI voir entrée 99.
ZANTE voir entrées 87, 88.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ANNEXE

Barbié du Bocage

NOTICE
SUR LA VIE ET LES OUVRAGES DE
M.J.D. BARBIÉ DU BOCAGE*

LONG-TEMPS la géographie, l'une des branches des connaissances humaines dont les rameaux sont les plus étendus, a languï dans une sorte d'abandon. En vain quelques savants avaient, à différentes époques, tenté de la tirer de cet état d'enfance dans lequel elle semblait retenue; son importance était généralement peu appréciée, et lorsque le célèbre d'Anville parut, elle était encore méconnue. Avec cet homme doué d'un génie extraordinaire, d'une critique saine, d'une perspicacité l'on peut dire tout-à-fait étrange, elle marcha d'un pas sûr et rapide. Aussi cet illustre savant, qui sentait réellement sa force, disait-il de la géographie, dans les épanchements d'un amour-propre naïf, qu'il n'avait point appris à déguiser, mais qui méritait l'indulgence, parce qu'il ne pouvait offenser personne, ce qu'Auguste disait de Rome: *Je l'ai trouvée de briques et je la laisserai d'or.*

D'Anville avait vécu près d'un siècle quand la mort vint le surprendre; cette perte fut vivement sentie par tous les amis de la science. Mais il s'était choisi et préparé, en quelque sorte, un successeur dans la personne du jeune Barbié du Bocage, auquel il avait prodigué tous les conseils de l'amitié la plus tendre et la plus éclairée. Parler de cette amitié du maître pour celui qui fut son élève, le seul qu'ait laissé ce géographe, c'est assez dire combien le disciple en était digne! L'on sait si M. Barbié du Bocage démentit jamais l'heureuse idée que l'on avait conçue de lui. Les suffrages et l'amitié des Barthélemy, des Villoison, des Sainte-Croix, des Choiseul-Gouffier, et de tous ceux qui ont cultivé, comme eux, les diverses branches de l'érudition, suffisent pour motiver l'hommage rendu à la mémoire du savant modeste que nous pleurons, et ajoutent encore, s'il est possible, aux regrets universels dont elle est honorée, autant chez les étrangers que parmi ses compatriotes.

---

* "Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.D. Barbié du Bocage", in *Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage, précédé d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages*, Paris, 1826.

JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE, né à Paris le 28 avril 1760, semblait appelé par sa naissance à parcourir la carrière des beaux arts, à laquelle son père s'était livré avec quelques succès; mais à peine il atteignait sa neuvième année, que la mort le priva de l'auteur de ses jours, et le laissa, pour ainsi dire, chef d'une famille qui se composait de sa mère, de lui et de trois sœurs plus jeunes que lui. Barbié du Bocage, élevé au collège Mazarin, se fit toujours remarquer par sa profonde application, et surtout par les dispositions précoces qu'il manifestait déjà pour la partie de la science qu'il a cultivée depuis avec tant de succès. Dès cette époque, ses professeurs discernant en lui cette espèce de vocation, aimaient à lui réserver l'explication des passages des auteurs anciens, dont la géographie formait la base. Plus d'une fois il arriva à l'élève de résoudre les difficultés à la satisfaction de ses maîtres; et souvent il leur traçait un croquis de carte à l'appui de son opinion. Ce fut ce goût prononcé pour la géographie, qui devint, lorsqu'il eut le bonheur de connaître M. d'Anville, un penchant irrésistible et qui décida de l'occupation de toute sa vie: et dire "que dès sa jeunesse il fut entraîné par ses penchants vers la plus difficile, la plus utile et la moins bien appréciée de toutes les branches de l'érudition, la géographie¹, c'est dire une vérité d'autant plus incontestable, que pour les satisfaire, il eut à lutter contre sa famille, à qui les travaux d'érudition étaient loin de plaire autant qu'à lui.

Vainement, au sortir de ses études, on espéra le diriger vers un autre but. La lecture réfléchie des auteurs grecs et latins, celle surtout des historiens et des géographes de l'antiquité devenait son occupation favorite. Il lui consacrait tous ses moments et préludait ainsi à la connaissance qu'il fit bientôt de M. d'Anville, dont le nom l'avait déjà frappé. La recherche de la vérité, une difficulté à vaincre, l'amènèrent auprès de ce sage mentor; c'était se présenter à M. d'Anville sous les auspices les plus favorables: aussi ce respectable vieillard concut-il dès ce moment la plus grande estime et le plus tendre attachement pour son jeune élève. M. Barbié du Bocage n'avait alors que dix-sept ans.

Tels furent les débuts d'une carrière dans laquelle M. Barbié du Bocage s'est montré l'heureux héritier des talents de son maître.

La société de M. d'Anville rapprocha bientôt M. Barbié du Bocage de tous ceux qui cultivaient l'amitié du savant géographe. Remarqué par le comte de Choiseul-Gouffier, qui venait de commencer sa brillante carrière par son premier voyage en Grèce, et qui se disposait à retourner dans le Levant comme

---

1. Discours prononcé par M. Walckenaer, au nom de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres sur la tombe de M. Barbié du Bocage.

ambassadeur de France, le disciple de M. d'Anville put déjà l'aider de ses conseils et de ses travaux dans la composition du magnifique ouvrage que ce jeune seigneur avait entrepris, et auquel M. Barbié du Bocage mit la dernière main en 1824, de concert avec M. Letronne². L'illustre abbé Barthélemy aussi, daigna l'associer à ses travaux: Il élevait alors ce précieux monument qu'il consacrait à la Grèce antique. C'est ainsi que jeune encore³, M. Barbié du Bocage eut le bonheur d'attacher, par la première et la plus importante de ses productions, son nom au plus beau monument littéraire de la fin du XVIIIe siècle. "*Et l'équitable postérité*", a dit M. Walckenaer, "*inscrira sur le piédestal de la statue de l'immortel auteur du Voyage d'Anacharsis, le nom du géographe qui fut le modeste compagnon de ses travaux et l'utile instrument de sa gloire*"⁴.

La réputation que valut à Barbié du Bocage l'atlas pour le voyage du jeune Anacharsis, aurait décidé de sa carrière scientifique, si déjà ses goûts, ses penchants ne l'eussent en quelque sorte naturellement déterminée. "Quoique d'excellents travaux" se plaisait à dire l'un de ceux dont il se félicita le plus d'être l'ami, et qui fut l'un des juges les plus éclairés de ses ouvrages, "aient attesté ses profondes connaissances dans les diverses branches de la géographie, l'on peut dire que la géographie de la Grèce était devenue son étude principale et favorite. Dans plusieurs écrits il déposa les notions précieuses qu'il avait recueillies; ses conseils firent entreprendre plus d'un voyage intéressant, et contribuèrent à plus d'une découverte utile, dans cette terre classique; son cabinet était devenu comme une espèce de centre, auquel venaient aboutir tous les renseignements nouveaux sur cette contrée célèbre. A voir l'empressement des voyageurs à lui communiquer leurs notes et leurs observations, on eût dit qu'il avait acquis sur la géographie de la Grèce un droit qui lui en assurait presque à son insu la propriété exclusive, et personne ne fut tenté de lui disputer ce droit qu'il fallait acquérir, comme lui, au prix des travaux d'une vie tout entière"⁵.

L'un des enfants de M. Barbié du Bocage, son fils aîné, eut le bonheur, lorsqu'il parcourait les contrées du Levant, comme attaché à l'ambassade de France à Constantinople, de 1814 à 1817, de voir combien étaient recherchées

---

2. *Voyage pittoresque de la Grèce*, 2 vol. in-fol. Paris, Blaise.

3. M. Barbié du Bocage n'avait encore que 29 ans quand la première édition de l'Atlas pour le Voyage du jeune Anacharsis parut en 1789. La seconde édition parut en 1799.

4. Discours précité.

5. Discours de M. Letronne, qui devait être prononcé sur la tombe de M. Barbié du Bocage.

les instructions géographiques rédigées par son père. Il n'était, pour ainsi dire, point d'échelle du Levant où il ne s'en trouvât: les étrangers mettaient le plus grand prix à en obtenir des copies. Ce fut même dans son admiration pour les vastes connaissances du savant dont les instructions étaient ainsi désirées et recueillies, que l'un des voyageurs les plus éclairés qui aient foulé le sol de la Grèce, M.W. Gell, dédia son riche Itinéraire sur la Morée, à M. Barbié du Bocage, sans le connaître autrement que de réputation. Déjà M. Barbié du Bocage avait reçu des étrangers un hommage non moins flatteur: les savans d'Allemagne voulurent avoir au milieu d'eux son image; ils envoyèrent à Paris un peintre chargé de reproduire ses traits.

Si telle était la brillante renommée que des travaux immenses avaient acquise à M. Barbié du Bocage, on ne sera pas étonné que Louis XVI juste appréciateur des connaissances d'un homme qui cultivait la science à laquelle il devait lui-même d'agréables loisirs, ait de bonne heure daigné le distinguer et le regarder comme le plus capable de continuer les précieuses découvertes de son maître, dans la géographie de tous les âges.

Dès l'année 1780, M. le comte de Vergennes ayant acquis pour le ministère des affaires étrangères la riche et précieuse collection de cartes géographiques que possédait M. d'Anville, avait accueilli le jeune disciple de ce savant vénéré. Il daigna depuis encourager ses premiers essais, et l'attacha même à son département pour y prendre soin du dépôt des cartes et plans, dont l'acquisition nouvelle venait d'accroître l'importance. En 1785, l'amitié de M. l'abbé Barthélemy appela M. Barbié du Bocage au cabinet des médailles, où, mêlant l'étude de la numismatique à celle de la géographie, M. Barbié du Bocage put éclairer ces deux sciences l'une par l'autre. Il resta auprès de M. l'abbé Barthélemy, jusqu'en 1792, époque où il fut chargé de la partie géographique de la Bibliothèque du Roi. Mais les orages politiques devaient aussi l'atteindre; ils vinrent troubler un instant la tranquillité à l'abri de laquelle il se livrait à ses utiles recherches. En 1793, au premier anniversaire du trop fameux 2 septembre, il fut jeté dans les prisons. Ancien officier au fidèle bataillon des Filles-Saint-Thomas, il eut l'honneur de se voir accusé comme tous les hommes de bien. Le grand âge du vénérable abbé Barthélemy n'avait point été épargné; comment M. Barbié du Bocage, qui était resté auprès de lui tant d'années, aurait-il pu se flatter d'échapper aux horribles proscriptions de cette déplorable époque? Il ne fut arraché à ceux qui le regardaient comme une proie nouvelle, et rendu à la liberté que par le courage d'une épouse fidèle et dévouée, déjà mère, qui ne craignit point d'affronter les plus grands dangers.

A peine rentré à la Bibliothèque du Roi, il fut révoqué de ses fonctions; mais, malgré ce coup terrible, son zèle et son ardeur pour la science ne se rallen-

tirent point. En 1797, il fut appelé à faire partie du conseil de géographie au bureau du cadastre, alors placé dans les attributions du ministère de l'intérieur. En 1802, il fut chargé, au dépôt général de la guerre, de la confection de la belle et magnifique carte de la Morée, que Bonaparte, dès qu'il la vit, fit mettre sous le scellé, afin d'en conserver seul l'usage. Dans le même temps, M. Barbié du Bocage coopérait à la rédaction du Mémorial topographique et militaire du dépôt de la guerre. En 1803, il dut à M. le prince de Talleyrand, d'être rappelé aux fonctions de géographe du ministère des affaires étrangères qu'il avait abandonnées en 1785, pour passer au cabinet des médailles, auprès de M. l'abbé Barthélemy.

Uniquement occupé de ses travaux, M. Barbié du Bocage cherchait peu à s'environner de l'éclat des titres académiques, auxquels tout autre que lui peut-être, lui croyait des droits acquis. Aussi verra-t-on sans étonnement qu'en 1803 il n'ait encore été revêtu d'aucun de ces titres. Mais les regards du monde savant n'en étaient cependant pas moins fixés sur lui. La première société littéraire à laquelle il appartient, fut la Société d'émulation de Cambrai, dont il fut nommé membre correspondant en 1803. En 1806, le corps littéraire le plus célèbre par les connaissances de ceux qui le composent, par l'éclat qui l'environne, l'Institut, le reçut dans son sein; il y vint remplacer M. Anquetil du Perron, dans l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, l'une des quatre classes de ce corps illustre. Il fut nommé, en 1807, membre de l'académie de Florence; en 1808, de la Société royale de Goëttingue; en 1809, de l'Institut royal de Hollande; en 1810, correspondant de l'Académie Ionnienne (sic); en 1811, correspondant de l'Académie royale de Prusse; et en 1819, membre de la Société royale des Antiquaires de France. Telle fut l'heureuse succession des titres académiques de M. Barbié du Bocage dont S.M. Louis XVIII daigna, en 1814, honorer les services, en le nommant chevalier de l'ordre royal de la Légion-d'Honneur.

M. Barbié du Bocage fut, en 1821, l'un des plus ardents à former, de concert avec plusieurs hommes distingués par l'étendue de leurs connaissances, une institution qu'on désirait vivement voir s'établir en France: la Société de Géographie, l'une des plus utiles associations dont la France puisse s'honorer, et dont il est aujourd'hui facile de prévoir les heureux résultats sur les sciences géographiques, par la noble impulsion qui lui fut donnée par ses fondateurs.

Celui que tant de titres recommandent aujourd'hui à nos regrets, n'avait point dû rester inconnu au chef de l'Université, lorsqu'en 1808, le corps enseignant fut relevé. Aussi M. de Fontanes n'hésita point à appeler M. Barbié du Bocage au milieu des personnes dont la réputation littéraire était le plus justement acquise, et que leur vertu distinguait le plus. Il lui confia la chaire de géo-

graphie ancienne et moderne à la faculté des lettres de l'Académie de Paris.

A ces hautes fonctions dans l'enseignement, M. Barbié du Bocage réunit en 1815 celles de Doyen, qui l'amènèrent en 1821 à siéger au conseil académique; mais qu'était-il au milieu de ses collègues, autre qu'un ami dévoué et sincère? Qu'il est flatteur cet hommage qui lui fut adressé par l'un d'eux, M. Lemaire, qui, au nom de la Faculté des Lettres, s'exprimait ainsi sur sa tombe! "Que dirions-nous à ce triste cercueil, qui ne peut nous entendre, à cette tombe avide, qui demande et ne veut point lâcher sa proie? Faut-il, au milieu du néant des vanités humaines, célébrer la science profonde et l'immense érudition d'un confrère loyalement chéri, d'un doyen tendrement vénéré? faut-il vanter les innombrables services qu'il a rendus à l'instruction publique, à la France, aux nations qui désirent connaître les différentes contrées de l'univers, et comparer les annales des siècles passés avec l'histoire des âges modernes?"

Les élèves de l'Université le respectaient et l'aimaient; il avait su, par l'ascendant qu'impose la vertu, la bonté unies aux talents, leur inspirer cette confiance qui, loin de nuire à l'autorité, ne lui donne que plus de poids et de force. Ardent à les servir, il n'aimait rien tant que leur être utile: père de famille lui-même, c'était, disait-il, sa plus douce satisfaction. Mais, l'on a vu, cependant, des circonstances où cette bonté, qui paraissait extrême, savait faire place à une fermeté et à une sévérité juste et salutaire.

A l'Académie, dans les corps littéraires où il apportait son tribut de lumière, quelle douce aménité, quelle simplicité dans ses manières, quelle modestie dans ses paroles, quelle franchise dans toutes les discussions littéraires. Tel était chez lui l'amour de la vérité, qu'on le vit revenir sur des faits passés pour annoncer des torts dont personne autre que lui, peut-être, ne s'était douté. Susceptible plus pour les autres que pour lui-même, il ne prononça jamais un mot qui eût rien de dur ni d'acérbe pour les autres. Confiant parce que lui-même il savait commander la confiance, il était aimé et chéri de tous ses confrères; aussi, quels regrets n'a-t-il point emporté dans sa tombe!

Au milieu des siens, il jouissait de tout le bonheur que peut goûter un père de famille. Bon pour les autres par inclination et non par calcul, c'était auprès d'une épouse chérie et dévouée, c'était auprès d'enfants tendrement aimés qu'il fallait le voir. Quel doux échange de sentimens affectueux! Modèle de vertus, de piété; d'une égalité d'âme parfaite, il était leur meilleur ami, leur plus sûr guide.

On a dit de M. Barbié du Bocage qu'il était laborieux, assidu, empressé à remplir tous ses devoirs, et soigneux à n'en oublier aucun. Les derniers moments de son existence n'ont point été consacrés en effet à ce que lui-même appelait un devoir? Ne l'a-t-on pas vu, le jour où déjà il portait la mort dans le sein, assister à la réunion hebdomadaire de l'Académie des Inscriptions, et le

soir se rendre, contre les ordres même des médecins et malgré les supplications de sa famille, à une assemblée générale de la Société de Géographie, où il croyait, comme président de la commission centrale, que sa présence était obligée? Rentré chez lui, il s'est mis au lit ... pour ne plus se relever! ... Il eut au moins le bonheur de voir, pendant les trente-quatre jours qu'il lutta contre le mal, combien il était aimé et vénéré. De vrais amis l'entouraient: de sa main défaillante il pressait la leur; il semblait, hélas! leur dire un dernier et éternel adieu! Au milieu des souffrances, quelle douceur, quelle sérénité! sa résignation était celle du sage, son âme était calme et pure! Faisant plus d'attention aux autres qu'à lui-même, il s'oubliait, pour ainsi dire; il ne parlait que d'eux, et c'était pour leur témoigner sa reconnaissance des soins empressés, assidus, dont il était l'objet. Deux docteurs habiles, huit élèves internes des hôpitaux de Paris, qui successivement se remplaçaient autour de son lit de mort; son fils, son plus jeune fils, élève interne lui-même, lui prodiguaient tous les secours que l'art peut imaginer; mais vains efforts, sa constitution affaiblie céda à la violence du mal; il rendit les derniers soupirs dans les bras de la religion et au milieu de sa famille éplorée, de ses amis consternés, le 28 décembre 1825. S'il est quelque consolation dans des malheurs aussi grands, au milieu de pertes aussi irréparables, tous l'ont éprouvée; car le tendre époux, le père chéri, l'ami sincère qu'ils ont perdu a excité un concert unanime de regrets et de pleurs, et tous les hommes capables d'apprécier les vertus et les talents, ont partagé leur trop juste et trop légitime douleur.

Écoutons encore l'éloquent interprète de l'un des corps dont Barbié du Bocage faisait partie; Écoutons M. Lemaire adresser les derniers adieux à son vénérable confrère.

“O toi qui fus le plus modeste des savants, le meilleur des maîtres et des amis! reçois nos hommages solennels; je te les avais promis lorsque tes regards presque éteints se portant sur la postérité déjà commencée pour toi, tu serrais encore mes mains de ta main défaillante; lorsque tu déposais dans nos cœurs tes vives inquiétudes sur l'avenir de ton nom et de ta nombreuse famille, sur les jugements incertains de ce monde, moins ingrat que jaloux, moins pervers que volage et *oublieux*, comme si tes services, tes leçons, tes ouvrages pouvaient s'oublier jamais!

Eh bien! tes désirs seront accomplis; tes fils, dignes d'un tel père, tes fils recommencent déjà ta renommée; tes collègues, fidèles à ta mémoire, reportent leur affection sur ta famille désespérée; et si, comme j'aime à le penser, les témoignages de nos sentiments parviennent jusqu'au séjour habité par les mânes de ceux qui, comme toi, furent chéris de la terre et du ciel; si les systèmes de l'ingénieuse antiquité ne nous abusent point par de mensongères illusions, et si

les études *coutumières* qui faisaient ici-bas le charme de nos âmes, survivent à la ruine de leurs enveloppes mortelles; *Si quoe cura fuit vivis ... eadem sequitur tellure repostos*; j'ose espérer que ton ombre invoqué par nos tendres souvenirs, reviendra quelquefois sous les voûtes silencieuses des nos écoles, inviter au triomphe de la religion, des lettres et des sciences, cette ardente jeunesse, l'espoir et l'honneur de la patrie! Peut-être aussi daignera-t-elle encore ranimer les accents d'une voix qui te fut toujours chère, parce qu'elle n'a jamais trahi les principes des saines doctrines ni les lois de la conscience et de la vérité, ni l'antique indépendance d'une profession jadis honorée, qui faisait la gloire et le bonheur de ta vie.

Vale, extremumque vale"⁶

Les ouvrages de M. Barbié du Bocage sont très nombreux, comme l'indique la liste qui suit cette Notice historique sur sa vie. Les cartes géographiques dont il avait toujours soin de donner une analyse, en forment la partie principale. Chaque année ce savant recommandable enrichissait la science de productions nouvelles; et l'on peut dire que s'il existe quelques lacunes dans cette succession d'années, ces lacunes apparentes ont été promptement remplies par des travaux d'un plus grand intérêt.

Les travaux publiés ne sont point les seuls dont M. Barbié du Bocage soit occupé dans le cours d'une vie laborieuse et active; dans le silence du cabinet, il en avait préparé d'autres qui ne sont pas d'une moindre importance; il se proposait de leur faire voir successivement le jour. Il désirait surtout reproduire le *Précis de Géographie ancienne*, qu'il avait publié en 1811, et le mettre en harmonie avec l'état actuel des connaissances. Les notes qu'il avait réunies dans ce but sont nombreuses, mais elles ont besoin d'être complétées. Deux de ses fils, qui suivent la même carrière que lui, imbus de ses propres idées, se proposent de donner suite à ce travail important, de le mettre en ordre et de le publier. Quelques autres travaux sont aussi commencés. Des cartes existent pour Hérodote, Strabon et Pausanias; elles verront sans doute le jour. Plusieurs

---

6. M. le baron Walckenaer, vice-président de l'Académie des Inscriptions, a prononcé également au nom de cette académie, un discours plein de pensées et de force. MM. Du Rosoir, Bottin, Eyries, ont aussi fait entendre leurs regrets. MM. Letronne, Emeric-David et Jomard, membres de l'Académie, se préparaient à rendre un dernier hommage à la mémoire de leur confrère, mais le temps n'a point permis de les entendre. Leurs discours ont été imprimés et réunis à ceux qui avaient été prononcés.

mémoires sont, ou commencés, ou entièrement terminés: tels sont ceux sur la *Plaine d'Argos*, sur la *Longueur du mille romain*, et quelques autres, que M. Barbié du Bocage a lus devant l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres.

Un ouvrage non moins digne de fixer l'attention que ceux que nous venons de mentionner, avait aussi occupé les moments de cet académicien recommandable. Cet ouvrage se rattache à la Vie politique et militaire de Bonaparte. Au temps heureux de ses victoires, Bonaparte avait désiré avoir les renseignements les plus positifs sur les expéditions militaires des anciens dans l'Asie; il crut devoir charger de ce travail celui à qui il avait déjà confié la direction de la belle carte de la Morée. Le plan du travail arrêté, M. Barbié du Bocage dut rédiger un mémoire sur chacune de ces expéditions, et dresser des cartes à l'appui. Quelques mémoires, avec leurs cartes, ont été terminés; ils sont relatifs aux premières expéditions des Romains dans cette partie du monde. Quelques autres sont ébauchés; c'est un travail auquel il est possible de donner suite avec quelque espérance de succès.

Telles sont les richesses que M. Barbié du Bocage a laissées en portefeuille. Espérons que ses fils feront tout ce qui dépendra d'eux pour les mettre au jour.

Sans parler du soin que M. Barbié du Bocage mettait à faire le choix des livres qui composaient sa bibliothèque, nous dirons qu'il s'était attaché à former une collection de cartes géographiques, tant manuscrites que publiées, considérable et précieuse pour la géographie de tous les âges. Les rapports qu'il entretenait avec les étrangers, autant que la bienveillance du gouvernement, ont contribué à faire acquérir à cette collection un haut degré d'importance: formée sur le modèle de celle du célèbre d'Anville, elle peut en être considérée comme le complément.

[Nous nous abstenons de parler davantage de ce précieux dépôt, si nécessaire à l'étude de la géographie, dont il retrace les progrès à chaque époque, puisque les héritiers n'annoncent aucune intention de s'en défaire].

ΕΥΓΕΝΙΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Η εικονογράφηση των εκδόσεων περιηγητικών κειμένων αποτελεί ένα πλούσιο και ποικιλόμορφο υλικό, πολύτιμη πηγή πληροφοριών, τόσο για την ιστορία του χώρου και των λαών, όσο και για την ιστορία της τέχνης. Η θέση της εικόνας και η λειτουργία της στα περιηγητικά κείμενα ποικίλλουν ανάλογα με τον αιώνα και τα γενικότερα ρεύματα, θρησκευτικά ή καλλιτεχνικά, τα περιηγητικά ενδιαφέροντα, τις απαιτήσεις και την ανταπόκριση του κοινού αλλά και την προσωπική ευαισθησία του περιηγητή για την ακρίβεια και την αντικειμενικότητα των σχεδίων του.

Σταθμό στην εικονογράφηση βιβλίων με χαρακτηριστικά ζωγράφων αποτελεί η έκδοση του Bernard von Breydenbach, *Peregrinationes in Terram Sanctam* με σχέδια του Erhard Reuwich στα τέλη του 15ου αιώνα, στην οποία τόσο οι απόψεις πόλεων, όσο και τα υπόλοιπα σχέδια χαρακτηρίζονται από θαυμαστή ακρίβεια και πιστότητα, ενώ παράλληλα η εκτύπωση των ξυλογραφιών είναι εξαιρετική.

Τον 16ο αιώνα, εποχή των ανακαλύψεων παρουσιάζεται ειδικό ενδιαφέρον για την απεικόνιση και την αποτύπωση του χώρου και αρχίζουν να εμφανίζονται ορισμένοι χάρτες και απόψεις πόλεων από τον ελληνικό χώρο, κυρίως των βενετικών κτήσεων και των νησιών, που αποτελούσαν σταθμούς των ευρωπαϊών περιηγητών για την Ανατολή. Πρόκειται συνήθως για συμβατικές, μη ρεαλιστικές, συχνά επαναλαμβανόμενες σε διαφορετικές εκδόσεις απεικονίσεις¹. Δεν λείπουν όμως και τα έργα που αποτελούν αξιόπιστες ιστορικές μαρτυρίες αλλά και αντικείμενα εξαιρετικής τέχνης, όπως οι χαλκογραφίες του Girolamo Porro από το βιβλίο του Thomasso Porcacchi, *L'isole più famose nel mondo*, που τυπώθηκε στη Βενετία το 1572.

Κατά τον 17ο αιώνα, πληθαίνουν τα ταξίδια και οι ταξιδιώτες, διαμορφώνεται περισσότερο η γεωγραφική επιστήμη και παράλληλα δημιουργείται νέα συνείδηση για τη λειτουργία της εικόνας που συνοδεύει τις εκδόσεις των περιηγητών, καθώς και άμεση ανάγκη για αυτοψία. Αξίζει να αναφερθούν οι απόψεις του G.Grelot στο βιβλίο του *Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople* για τη θέση της εικόνας στα περιηγητικά κείμενα: "... mais c'est qu'il est certain qu'un gros volume tout entier d'écriture ne donne jamais d'idée si parfaite d'un lieu que le fera un plan ou un dessein tracé sur une feuille de papier, et que quelque Relation que l'on en face, elle sera toujours tres obscure si l'on n'y joint quelque crayon de la chose que l'on explique. Voila ce qui m'a donné la pensée de ne rien décrire icy sans en fournir aussi-tost les Figures.

---

1. Βλ. Α. Κούρια, "Η Ελλάδα στα χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών περιηγητικών εκδόσεων, Όψεις και "απόψεις", *Αρχαιολογία*, 27 (1988), σ.43.

Elles seront comme un grand Sceau qui se met au bas des Patentes pour en autoriser la Vérité”².

Η οπτική του ταξιδιού, η φύση και οι στόχοι των ταξιδευτών αλλάζουν κατά τον 18ο αιώνα. Τα περιηγητικά ταξίδια δεν πραγματώνονται πιά από εμπόρους, προσκυνητές ή τυχοδιώκτες αλλά από επιστήμονες, διπλωμάτες ή αρχαιολάτρες με συγκεκριμένα προγράμματα και σκοπούς. Η εικονογράφηση των βιβλίων γίνεται κανόνας, περνάει από τα χέρια των ερασιτεχνών στους επαγγελματίες ζωγράφους και χαράκτες, ενώ αναζητάται η “ορθή” αντίληψη και η “γνώση” του αντικειμένου. Η εικόνα, εκτός από μέσο καταγραφής των εμπειριών γίνεται και μέσο μετάδοσης πληροφοριών, των οποίων η αξιοπιστία αναζητάται και επισημαίνεται και από τους ίδιους τους ζωγράφους. Για παράδειγμα, ο Cornelis Le Bryun τονίζει την αξιοπιστία των σχεδίων του, που αποτελούν πράγματι σημαντικές μαρτυρίες, σημειώνοντας στον πρόλογο της γαλλικής έκδοσης του έργου του, που κυκλοφόρησε στα 1700, ότι ο σπουδαιότερος στόχος που έθεσε δημοσιεύοντας το έργο αυτό, ήταν η σωστή παρουσίαση των σχεδίων των πόλεων, τοποθεσιών και κτιρίων, που επισκέφθηκε. Επισημαίνει επίσης ότι τα σχέδια αυτά έγιναν επί τόπου με κάθε δυνατή επιμέλεια, μερικές φορές με μεγάλο κίνδυνο για τη ζωή του. Για να επιβεβαιώσει τα παραπάνω δημοσιεύει πιστοποιητικά προσώπων που τον είχαν δει να ζωγραφίζει επί τόπου και αναφέρει ότι οκτώ χαρακτηριστικά του βιβλίου του έγιναν από σχέδια άλλων, τους οποίους κατονομάζει³.

Ο χαρακτήρας των περιηγητικών κειμένων και η εικονογράφησή τους επηρεάστηκε αναπόφευκτα από τις γενικότερες αλλαγές που σημειώθηκαν κατά τον 19ο αιώνα, όπως η επιστημονική εξειδίκευση, η ανάπτυξη των συγκοινωνιών και των μέσων πληροφόρησης. Ειδικά ως προς τα ελληνικά πράγματα πρέπει να σημειωθεί ότι ο ευρωπαϊκός περιηγητισμός αποτελεί τον αιώνα αυτό πλούσια πηγή εντυπώσεων και αφηγήσεων, συγγραφικά και εικαστικά, κυρίως λόγω της ανάπτυξης του φιλελληνισμού. Ο ίδιος ο λόρδος Βύρωνα, του οποίου η παρουσία στην Ελλάδα δημιούργησε μιά καινούρια περίοδο για τον φιλελληνισμό⁴ ήταν ιδιαίτερα υπερήφανος για τον Jacob Linckh, το ζωγράφο στον οποίο είχε αναθέσει τα σχέδια διαφόρων τοπίων, ώστε σημειώνει στο *Childe Harold’s Pilgrimage*: “I was fortunate to engage a

2. Guillaume Grelot, *Relation nouvelle d’un voyage de Constantinople*, Paris 1680, (“Avis au lecteur”), χ. αρ. σ.

3. Βλ. Στ. Φινόπουλος, “Αξιοπιστία της γραβούρας στις εκδόσεις των περιηγητών”, *Αρχαιολογία*, 27 (1988), σ.49.

4. Βλ. Α. Δρούλια, “Ο φιλελληνισμός από το 1824”, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.ΙΒ’ , σ.474-477.

very superior German artist, and hope to renew my acquaintance with [Cape Colonna], and many other Levantine scenes, by the arrival of his performances”⁵.

Γενικά, όπως σημειώνει ο Κ.Θ. Δημαράς “ο σχεδιαστής, ο ζωγράφος, αργότερα ο φωτογράφος... θα ολοκληρώσουν ή θα συμπληρώσουν τις αφηγήσεις, τις περιγραφές του λογίου ταξιδιώτη. Χαρά για τον αισθητικό, τον γενικό αναγνώστη, μαρτυρία πολύτιμη για τους ειδικούς: συχνά ο καλλιτέχνης βλέπει και συνεπώς δείχνει, ό,τι διαφεύγει από το μάτι του θεωρητικού παρατηρητή. Όλοι αυτοί θα μας προσφέρουν τη μαρτυρία τους, τα φώτα τους, την ιδιαίτερη τομή των όποιων φροντίδων τους με την όποια ιδιοσυγκρασία τους· κάθε διάκριση, κάθε κατάταξη θα εκινδύνευε να είναι και εκείνη περιοριστική και να αλλοιώσει την μοναδική ενορχήστρωση των φαινομένων, την οποία, όλοι μαζί, μας δωροφορούν”⁶.

Το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών στην προσπάθειά του να καταγράψει αυτές τις πολύτιμες μαρτυρίες περιέλαβε στα πλαίσια του ευρύτερου προγράμματος “Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιο-Ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, 15ος-19ος αιώνας”⁷ το έργο της απογραφής και αναλυτικής περιγραφής των εικόνων που περιέχονται σε βιβλία ή βρίσκονται σε λυτή μορφή.

Στόχος μας είναι η καταγραφή σχεδίων, υδατογραφιών, χαρακτηριστικών ή φωτογραφιών που απαντώνται σε λυτή μορφή ή περιλαμβάνονται στα περιηγητικά κείμενα από τον 15ο έως τον 19ο αιώνα και αφορούν στον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Στο χώρο αυτό περιλαμβάνεται ο “κυρίως” ελληνικός χώρος, ο ελλαδικός, αλλά και οι περιοχές όπου έζησαν ελληνικοί πληθυσμοί μέσα στα όρια της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Η έκταση του προγράμματος δεν είναι δυνατόν να υπολογισθεί αυτή τη στιγμή με ακρίβεια. Εάν ληφθεί υπόψη ότι τα εικονογραφημένα βιβλία που έχουν εντοπισθεί για να καταγραφούν από το κεντρικό περιηγητικό πρόγραμμα φθάνουν τις τέσσερις περίπου χιλιάδες και παράλληλα καταγράφονται και εικόνες σε λυτή μορφή φθάνομε σε έναν μεγάλο αριθμό εικόνων, για τον οποίο ελπίζουμε ότι εκτός από τον εντοπισμό και την καταγραφή, η σύγ-

5. Σημ.6 στο Canto ii (*Poetical Works*, ed. E.H.Coleridge, ii, 170).

6. Κ.Θ. Δημαράς, “Αίσιος αιώνας”, *Τόπος και Εικόνα, χαρακτηριστικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα*, τ. Δ', 19ος αι., Αθήνα 1982, σ.11.

7. Βλ. *Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο 15ος-19ος αιώνας, Κατάλογος Συντομευμένων Τίτλων*, Επιμέλεια: Ιόλη Βιγγουπούλου-Ράνια Πολυκανδριώτη, Τετράδια Εργασίας 17, Αθήνα 1993, σ. 23-29.

χρονη τεχνολογία θα μας επιτρέψει και τον αποθησαυρισμό του σε οπτικό δίσκο, ώστε η προσέγγιση να είναι εύκολη στους ερευνητές.

Στο συγκεκριμένο έργο το ερευνητικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην εικόνα ως ιστορική, με την ευρεία έννοια, πληροφορία και λιγότερο ως αντικείμενο τέχνης και στη βάση αυτή έχει σχεδιασθεί και λειτουργεί το πρόγραμμα της εικονογράφησης. Ενδιαφέρει δηλαδή πρωταρχικά η κάθε είδους πληροφορία την οποία μπορεί η εικόνα να παρέχει, καθώς και η τεκμηρίωση αυτής της πληροφορίας, και δευτερευόντως η αισθητική αξία της εικόνας. Αναλυτικότερα, στόχος του προγράμματος είναι η σωστή και λεπτομερής καταγραφή των στοιχείων που παρέχει η ίδια η εικόνα, η άντληση κάθε είδους ιστορικής πληροφορίας, η οποία στη συνέχεια όπου είναι δυνατόν ελέγχεται και τεκμηριώνεται. Σε μεταγενέστερο στάδιο προβλέπεται εκτενέστερος σχολιασμός της εικόνας και βιβλιογραφική επεξεργασία.

Στην ανάλυση των εικόνων μας απασχόλησαν ιδιαίτερα ο τρόπος περιγραφής και η χρονολόγησή τους. Η περιγραφή της εικόνας είναι εξαιρετικά σημαντική διότι από το πεδίο⁸ αυτό ανακαλούνται όλα τα εικονιζόμενα θέματα. Ενδιαφέρει όχι μόνο το κυρίως θέμα της εικόνας, για παράδειγμα η προσωπογραφία της Θηρεσίας Μακρή, της κόρης των Αθηνών από το βιβλίο του René Puaux, *Grèce, terre aimée des dieux*, (Paris 1932) (εικ.1) αλλά και όλες οι εικονογραφικές λεπτομέρειες δηλαδή η κόμμωση, τα κοσμήματα και η ενδυμασία, τα οποία πρέπει να αναφέρονται στην περιγραφή⁹. Είναι προφανές ότι στις περιγραφές πρέπει να χρησιμοποιείται το ίδιο πάντα λεξιλόγιο. Για τη σωστή και ομοιόμορφη περιγραφή ετοιμάζεται ειδικό σύστημα καταγραφής, το οποίο θα περιέχει μεγάλες περιγραφικές ενότητες, όπως πνευματικός και υλικός πολιτισμός, προσωπογραφίες, κτίρια, τοπία κ.λ.π. αλλά και μικρότερες ενότητες περιγραφής των λεπτομερειών¹⁰.

Τη χρονολόγηση της εικόνας, από τα πιό ενδιαφέροντα πεδία του προγράμματος, προσπαθήσαμε να ορίσομε με περισσότερη ακρίβεια λαμβάνοντας υπόψη τη γενική δυσκολία της χρονολόγησης των χαρακτικών. Η δυσκολία αυτή απορρέει από τη χρονική απόσταση που μεσολαβούσε από τη δημιουργία του αρχικού σχεδίου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του περιηγητή,

8. Με τη λέξη πεδίο αποδίδεται ο αγγλικός όρος "field".

9. Στην εικόνα αυτή περιλαμβάνονται και ανεξάρτητα θέματα, όπως κάλυμμα κεφαλής, δύο ακόμα προσωπογραφίες της Θηρεσίας Μακρή, αυτόγραφο της εικονιζομένης και αναγγελία του μνημοσύνου της, τα οποία αποτελούν ανεξάρτητα εικονογραφικά δελτία.

10. Βλ. για παράδειγμα Fr. Gernier, *Thesaurus iconographique, système descriptif des représentations*, Paris 1984.

έως τη χάραξη της εικόνας ύστερα από την επιστροφή του, καθώς και από τη χρησιμοποίηση ενός χαρακτηριστικού σε διαφορετικές εκδόσεις του ίδιου ή άλλων έργων. Έτσι καταλήξαμε στη δημιουργία τριών πεδίων, τα οποία προσδιορίζουν αντίστοιχα τη χρονολογία της δημιουργίας του σχεδίου της εικόνας, της χάραξης και της έκδοσής της. Τα σχετικά στοιχεία αντλούμε από τις επιγραφές της συγκεκριμένης εικόνας, από τις αναφορές του περιηγητή στο κείμενο, καθώς και από τη σχετική βιβλιογραφία.

Γενικά η εξέταση της εικόνας από τη σκοπιά του ιστορικού τόσο στην πορεία της εργασίας, όσο και στο τελικό στάδιο συναγωγής συμπερασμάτων, προϋποθέτει το συνεχή έλεγχο των στοιχείων που προκύπτουν διότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την αξία των χαρακτηριστικών ως πηγή ιστορικών πληροφοριών.

Αρχικό παράγοντα περιορισμού της αξιοπιστίας των εικόνων αυτών αποτελεί η ίδια η διαδικασία παραγωγής τους. Συγκεκριμένα, μετά το επιτόπιο σχέδιο ακολουθούσε ειδική επεξεργασία και προετοιμασία για τη χάραξη. Επαγγελματίας ζωγράφος βελτίωνε το σχέδιο, προσέθετε ή αφαιρούσε στοιχεία· στη συνέχεια εάν προβλεπόταν επιχρωματισμός, αυτός γινόταν κατά κανόνα στην τύχη και από χαμηλόμισθους εργάτες. Ακολουθούσε η προετοιμασία για τη χάραξη, κατά την οποία ο χαρακτήρας ή ο εκδότης επενέβαιναν στην αρχική εικόνα κατά την κρίση τους¹¹.

Επίσης η όχι σπάνια επαναχρησιμοποίηση εικόνων από άλλες εκδόσεις, περιηγητικές ή μη, με ανακριβείς συχνά λεζάντες δημιουργεί κίνδυνο παραπλάνησης για τον ερευνητή¹². Ακόμη πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εμπόδια που αντιμετώπιζαν οι περιηγητές ή οι ζωγράφοι που τους συνόδευαν στο χώρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου υπήρχαν δυσκολίες στην απεικόνιση προσώπων ή στη λεπτομερή καταγραφή μνημείων και οχυρώσεων.

Εκτός από τις αντικειμενικές δυσκολίες ο ιστορικός πρέπει να λαμβάνει πάντα υπόψη για την αξιολόγηση των εικόνων τους υποκειμενικούς παράγοντες που διαμόρφωναν την οπτική του περιηγητή, καθώς και την ειδική σχέση του με το συγκεκριμένο χώρο. Στο σημείο αυτό η γνώση των βιογραφικών στοιχείων του περιηγητή, καθώς και της σχετικής βιβλιογραφίας, που προσ-

11. Βλ. Στ. Φινόπουλος, ό.π., σ.48-52.

12. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι τη λειτουργία του έργου διευκολύνει η με χρονολογική σειρά αποδελτίωση των βιβλίων, διότι έτσι είναι ευκολότερη η επισήμανση των επαναλήψεων παλαιών χαρακτηριστικών σε νεώτερα έργα ή της παρουσίας ίδιων εικόνων με διαφορετικές λεζάντες. Επίσης με τον τρόπο αυτό διαφαίνονται καλύτερα οι εξελίξεις στα θέματα και στην τεχνική.

φέρει η σύνδεση με το κεντρικό περιηγητικό πρόγραμμα του ΚΝΕ, αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την κρίση της αξίας των σχεδίων του ως ιστορικής πηγής. Για παράδειγμα, τα σχέδια του Van Mour, “peintre ordinaire du Roi au Levant”, αποκτούν ξεχωριστή αξία όταν γνωρίζουμε ότι το ζωγραφικό του εργαστήριο στην Πόλη ήταν τόπος συνάντησης διπλωματών και διανοουμένων και ότι ο ίδιος είχε πρόσβαση στην κλειστή οθωμανική κοινωνία της εποχής¹³.

Ακόμη είναι απαραίτητο για τον ερευνητή να γνωρίζει ποιά βιβλία αποτελούν περιγραφές “φανταστικών ταξιδιών”, όπως το έργο του φλαμανδού γεωγράφου του 17ου αιώνα Olfert Dapper, *Description des iles de l’Archipel*, ο οποίος δεν ταξίδεψε ποτέ στην Ελλάδα και τα χαρακτηριστικά που συνοδεύουν το έργο του αποτελούν αντιγραφές από άλλα βιβλία.

Γενικά η ασυνέπεια των σχεδίων, σε όποιον από τους παραπάνω παράγοντες και άν οφείλεται – ας σημειωθεί ότι η παραπάνω αναφορά είναι ενδεικτική και καθόλου εξαντλητική – απασχολούσε και τους ίδιους τους περιηγητές, όπως στην περίπτωση του γάλλου αρχιτέκτονα Julien-David Le Roy, του οποίου τα σχέδια στη δεύτερη έκδοση του έργου του *Les ruines des plus beaux monuments de la Grèce considérées du côté de l’histoire et de l’Architecture*, (Paris 1770), δέχθηκαν οξεία κριτική για ασυνέπεια από τους άγγλους αρχιτέκτονες Stuart και Revett, στους οποίους υποχρεώθηκε να απαντήσει.

Στο σημείο αυτό νομίζουμε ότι πρέπει να σημειωθεί και να μελετηθεί η σημασία της ασυνέπειας: οι προσθήκες ή αφαιρέσεις διαφόρων εικονογραφικών στοιχείων απηχούσαν το κοινό γούστο που τα απαιτούσε, την ευκολία του χαρακτήρα ή του τυπογράφου ή ακόμα και την απήχηση και διάδοση ορισμένων χαρακτηριστικών, όπως του Van Mour ή του Nicolay. Τα χαρακτηριστικά αυτά είτε επαναλαμβάνονταν αυτούσια με περισσή ευκολία και με λανθασμένες λεζάντες, είτε αποτελούσαν πηγή για τη συμπλήρωση λεπτομερειών της υπάρχουσας εικόνας. Για τους παραπάνω λόγους η προσπάθεια εντοπισμού των προτύπων αποτελεί έναν από τους σημαντικούς στόχους του προγράμματος.

Η διαπίστωση της αξιοπιστίας των εικόνων πρέπει να αποτελεί συνεχώς μέλημα του ερευνητή αλλά και η έλλειψή της δεν στερεί τα έργα αυτά από την αξία της ιστορικής πηγής διότι, όπως και τα περιηγητικά κείμενα, αποτελούν υποκειμενικές και αντικειμενικές μαρτυρίες μιάς εποχής. Με τη μελέτη τους

---

13. *Recueil de cent estampes représentant différentes nations du Levant gravées sur les tableaux peints d’après nature en 1707 et 1708, par les ordres de M. de Ferriol, ambassadeur du Roi à la Porte, et mis au jour en 1712 et 1713 par les soins de M. Le Hay*, A Paris, 1715.

συλλέγονται πληροφορίες για το άν ο σχεδιαστής ήταν ο ίδιος ο περιηγητής ή εάν χρησιμοποιήθηκε επαγγελματίας ζωγράφος, τότε έγινε ο σχεδιασμός, η χάραξη, η εκτύπωση και σύμφωνα με ποιά τεχνική. Επίσης το ίδιο το θέμα της εικόνας δίνει ένα στίγμα για τα ενδιαφέροντα του περιηγητή, τα οποία ως ένα βαθμό απεικονίζουν και τις ιδεολογικές και αισθητικές κατευθύνσεις του καιρού του. Για παράδειγμα οι πίνακες του Stackelberg με τις λαϊκές ενδυμασίες και με χαρακτηριστικούς τύπους από την Ελλάδα της εποχής του είναι αντιπροσωπευτικοί για τις αντιλήψεις των περιηγητών του τέλους του 18ου αιώνα. Εάν πάλι η εικόνα αποτελεί αντιγραφή από άλλο έργο έχει σημασία από πού είναι δανεισμένο το πρότυπο και ποιές προτιμήσεις καλλιτεχνικές ή θεματικές απηχεί η αναπαραγωγή του.

Τέλος, σημαντικό παράγοντα για την τελική διαμόρφωση της κρίσης σχετικά με την ιστορική σημασία της εικονογράφησης των περιηγητικών εκδόσεων αποτελεί η γνώση των οικονομικών προϋποθέσεων, των κοινωνικών συνθηκών, των θρησκευτικών και πολιτιστικών κατευθύνσεων στο χρονικό διάστημα που εξετάζεται. Η γνώση αυτή βοηθά τόσο στην κατανόηση των εικόνων, του τρόπου σύλληψης και έκφρασής τους όσο και στη γενικότερη εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τους επηρεασμούς και τις τάσεις των ζωγράφων και χαρακτών τους.

Η ίδια η έκταση του υλικού αλλά και η φιλοσοφία του εγχειρήματος απαιτούν τη δημιουργία μιάς βάσης δεδομένων στην οποία θα μπορεί να εργασθεί σειρά ερευνητών του ΕΙΕ αλλά και ερευνητές από άλλους χώρους, ιδρύματα ή μουσεία, διότι το αντικείμενο του προγράμματος είναι από τη φύση του διασκορπισμένο και διεπιστημονικό. Ακόμη, μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή επιδιώκεται η σύνδεση με παρόμοια προγράμματα καταγραφής ανάλογων έργων και η ανταλλαγή πληροφοριών. Για το λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμη η ενημέρωση και συνεργασία με σχετικά ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού¹⁴ αλλά και με ιδιώτες συλλέκτες¹⁵.

Ως προς τον εντοπισμό και την καταγραφή του υλικού για λόγους μεθοδολογικούς το πρόγραμμα ακολουθεί χρονολογική σειρά¹⁶ ενώ, παράλληλα, για την καλύτερη εποπτεία του υλικού επιλέγομε για την αποδελτίωση της εικο-

14. Εθνική Πινακοθήκη, Μουσείο Μπενάκη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione της Ρώμης.

15. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον κ. Στ. Φινόπουλο για το ενδιαφέρον και τις εύστοχες σχετικά με το πρόγραμμα παρατηρήσεις.

16. Βλ. σημ. 12.

νογράφησης βιβλία που έχουν ήδη καταγραφεί από το βασικό πρόγραμμα¹⁷ χωρίς φυσικά να αποκλείεται και η ανεξάρτητη επεξεργασία, λυτών κυρίως έργων.

Το υλικό συστηματοποιείται με τη βοήθεια της μηχανογράφησης και δημιουργείται τράπεζα πληροφοριών με υπολογιστή Apple Macintosh και πρόγραμμα FileMaker¹⁸. Αναγκαία συνθήκη για να προχωρήσει η εργασία υπήρξε η δημιουργία δελτίων, τα οποία έπρεπε να περιέχουν με μορφή αναλυτική και όσο το δυνατόν πιό σύντομη τα δεδομένα προς επεξεργασία στοιχεία.

Τα δελτία κρίθηκε σκόπιμο να συντάσσονται στην αγγλική γλώσσα γιατί το πρόγραμμα αποσκοπεί στο να είναι προσιτό στη διεθνή επιστημονική κοινότητα¹⁹. Παράλληλα, όμως, γίνεται ήδη προσπάθεια η χρησιμοποιούμενη ξενόγλωσση ορολογία να αποδοθεί με τους σωστούς όρους στα ελληνικά ώστε να καθιερωθεί η αντίστοιχη ορολογία, που να είναι αποδεκτή από τους Έλληνες ειδικούς.

Αρχικός μας στόχος είναι η όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή των εικόνων και θα ακολουθήσει η επεξεργασία του υλικού από όπου και αναμένεται να προκύψουν συνθετότερα αποτελέσματα.

Η ολοκλήρωση του μακρόπνοου αυτού έργου θα προσφέρει στη διεθνή επιστημονική κοινότητα στοιχεία από την καταγραφή ενός μεγάλου τμήματος των χαρακτηριστικών που εντοπίζονται στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και αφορούν στον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν μαρτυρίες για την ιστορία των νεωτέρων χρόνων, την αρχαιολογία και την ιστορία της τέχνης αλλά και για ειδικότερους τομείς, όπως η εθνολογία, η επιγραφική, η γεωγραφία, η βοτανική ή η ζωολογία. Η συγκεκριμένη έρευνα αναμένεται να δώσει απαντήσεις σε γενικότερα σχετικά με την εικονογράφηση των περιηγητικών κειμένων ερωτήματα αλλά και σε επιμέρους θέματα. Συγκεκριμένα με συνδυασμό διαφόρων πεδίων δημιουργούνται πίνακες γενικής κατατάξεως σχεδιαστών, ζωγράφων, χαρακτών, λιθογράφων και τυπογράφων κατά αλφα-

---

17. Βλ. *Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, 15^{ος}-19^{ος} αιώνας. Κατάλογος Συντομειμένων Τίτλων*, Επιμέλεια: Ιόλη Βιγυποπούλου-Ράνια Πολυκανδριώτη, Τετράδια Εργασίας 17, Αθήνα 1993, σ. 27-29.

18. Στο έργο σημαντική είναι η συνεργασία του συμβούλου μηχανογράφησης κ. Γ.Τσοροτιάτη, με τη βοήθεια του οποίου διαμορφώσαμε τη βάση δεδομένων σύμφωνα με τις ανάγκες του έργου και της κ. Β.Αντωνίου, η οποία έχει αναλάβει την εισαγωγή των στοιχείων στον υπολογιστή.

19. Βλ. *Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο*, ό.π., σ. 29.

βητική ή χρονολογική σειρά. Δημιουργείται αναλυτικός κατάλογος των εικονογραφικών θεμάτων που περιλαμβάνονται στα χαρακτηριστικά (αρχαία και νεότερα μνημεία, απόψεις τόπων, προσωπογραφίες, ενδυμασίες, σκηνές καθημερινού βίου κ.λ.π.), καθώς και ένας πλήρης κατάλογος των επιγραφών που συνοδεύουν τις εικόνες. Διαφαίνονται επίσης οι προτιμήσεις στα υλικά και στις τεχνικές. Επισημαίνονται οι επαγγελματίες ζωγράφοι, καθώς και πότε και με ποιά συχνότητα χρησιμοποιήθηκαν από τους περιηγητές. Ακόμη διακρίνονται οι εκδοτικοί οίκοι που προτιμούνταν για την έκδοση των εικόνων σε σχέση με τους εκδοτικούς οίκους που εξέδιδαν τα ίδια τα βιβλία.

Εκτός από τη δημιουργία γενικών πινάκων, πολύτιμη επίσης είναι η δυνατότητα του προγράμματος να παράγει πολλαπλούς συνδυασμούς των εισαχθέντων πεδίων και να δίνει στοιχεία σχετικά με τους δημιουργούς και τα εικονογραφικά θέματα, τα αντικείμενα και τις χρονολογίες, τους καλλιτέχνες και τους τρόπους υπογραφής τους κ.ά.

Από το ειδικό πρόγραμμα βιβλιογραφίας της εικονογράφησης²⁰ μπορεί να ανακληθεί η νεώτερη βιβλιογραφία σχετικά με τους δημιουργούς και τα εικονογραφικά θέματα.

Για να κατανοηθεί πληρέστερα ο τρόπος εργασίας του προγράμματος στη συνέχεια παρατίθεται ένα συμπληρωμένο δελτίο εικόνας από το βιβλίο του Fr. Hervé, *A residence in Greece and Turkey with notes of the journey through Bulgaria, Servia, Hungary, and the Balkan*, in two volumes, Whittaker and Co., Ave Maria Lane, 1837, με θέμα την προσωπογραφία του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη (εικ.2) και ακολουθούν οι σχετικές επεξηγήσεις.

---

20. Αποτελεί ένα ανεξάρτητο βιβλιογραφικό πρόγραμμα συνεργαζόμενο με το σχετικό του κεντρικού περιηγητικού προγράμματος του ΚΝΕ. Βλ. *Περιηγητικά κείμενα για τη Νοτιο-ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο*, ό.π., σ. 29 στο οποίο καταγράφεται η νεώτερη βιβλιογραφία σχετικά με την εικονογράφηση των περιηγητικών εκδόσεων.

Εικονογραφικό δελτίο

R.in.	ESD	Num.	35	Chron.	9/2/90	Doc.	sk.	
Object	Book	Dimensions	16x11,5	Technique	Tinted lithograph			
Source	Hervé Francis, A residence in Greece and Turkey, [London], 1837, I, 78.							
Title	Mavromichali, Petro Bey	Code	19HERESEIE1837					
Imprints	F.Hervé del. J.W.Giles Lithogr. Published by Whittaker and Co Ave Matia Lane, London A.Ducôtés Lithogr 70, St Martins Lane.							
Picture								
Description	Portrait, Petrobey Mavromichalis, Mainote, Costume, Waistband, Fez, Neck-scarf.						Kind	c,e
Draughtsman	Hervé, Francis			Painter				
Engraver(s)				Lithogr.	Giles, J.W.			
Cartogr.				Printer	Ducôtés, A.			
Publisher	Whittaker and co.							
Date orig.	1834, 1835		Date engrav.			Date print.	1837	

Remarks-descr.

Remarks-icon

Remarks-art

Remarks-bibl.

Στο δελτίο προτάσσεται ένας ειδικός αριθμός ταξινόμησης (Num.), τα στοιχεία του ερευνητή (R.in.), η χρονολογία πρώτης καταγραφής (Chron.) και ο τρόπος τεκμηρίωσης από τον ερευνητή (Doc.)²¹.

Ακολουθούν δύο ενότητες, από τις οποίες η πρώτη σχεδιάστηκε με κύριο άξονα τα στοιχεία της εικόνας και η δεύτερη με τα στοιχεία που προσθέτει ο ερευνητής²².

Αναλυτικά, στο πεδίο του αντικειμένου (Object) σημειώνεται εάν η εικόνα προέρχεται από βιβλίο ή υπάρχει σε λυτή μορφή. Ακολουθούν οι διαστάσεις (Dimensions) και η τεχνική της εικόνας (Technique)²³. Στο πεδίο της πηγής (Source) σημειώνεται ο τίτλος του βιβλίου αν η εικόνα προέρχεται από βιβλίο, ή ιδιωτική συλλογή ή το εμπόριο, εάν πρόκειται για λυτό και ακολουθούν ο τίτλος (Title)²⁴ και ο κωδικός (Code)²⁵, ένας ειδικός συνδυασμός στοιχείων του βιβλίου από το οποίο προέρχεται η εικόνα, ίδιος με τον κωδικό που χρησιμοποιείται για τα βιβλία που αποδελτιώνονται από το κεντρικό πρόγραμμα.

Το πεδίο (Imprints) περιλαμβάνει τις υπογραφές των συντελεστών και τον εκδοτικό οίκο, όπως εμφανίζονται στην τυπωμένη λεξάντα του έργου. Στο πεδίο της εικόνας (Picture) προβλέπεται χώρος για την απεικόνιση του έργου με skanper ή τη φωτογραφική αποτύπωση. Με την απεικόνιση κλείνει η ενότητα των στοιχείων που καταγράφονται όπως υπάρχουν στην εξεταζόμενη εικόνα.

Στη συνέχεια δίνεται μία ακριβής και περιεκτική περιγραφή της εικόνας (Description), η οποία στο πεδίο του είδους (Kind) κατηγοριοποιείται σύμφωνα με τις βασικές κατηγορίες που έχουν επιλεγεί για το κεντρικό δελτίο των περιηγητών²⁶. Ακολουθούν τα ονόματα του σχεδιαστή (Draughtsman), του

21. Φωτογραφία έγχρωμη ή ασπρόμαυρη, φωτοτυπία, slide έγχρωμο ή ασπρόμαυρο, φωτογράφιση με skanper. Αντίστοιχα δηλώνονται phcl, phbw, pc, slcl, slbw, sk.

22. Ας σημειωθεί ότι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής μας δίνει τη δυνατότητα επέμβασης και αλλαγής της ονομασίας ή της σειράς των πεδίων σε οποιοδήποτε στάδιο της εργασίας μας.

23. Εάν πρόκειται για ξυλογραφία, χαλκογραφία, λιθογραφία κ.λ.π.

24. Εάν δεν υπάρχει τυπωμένος τίτλος συμπληρώνεται από τον ερευνητή μέσα σε αγκύλη.

25. Ο κωδικός αυτός αριθμός διευκολύνει τη διασύνδεση των δύο προγραμμάτων.

26. Όπου a=χάρτες, b=τοπία, c=ενδυμασίες, d=αρχαιολογικά ευρήματα, νομίσματα και επιγραφές, e=άλλα.

ζωγράφου (Painter)²⁷, του χαράκτη (Engraver), του λιθογράφου (Lithogr.)²⁸, του χαρτογράφου (Cartogr.), του εκδότη (Publisher) και του εκδοτικού οίκου του έργου (Printer)²⁹.

Η χρονολόγηση της εικόνας, όπως αναλύθηκε παραπάνω, ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση τριών πεδίων, τα οποία προσδιορίζουν αντίστοιχα τη χρονολογία της δημιουργίας του σχεδίου της εικόνας (Date orig.), της χάραξης (Date engr.) και της έκδοσής της (Date print.). Με τη συμπλήρωση των παραπάνω στοιχείων ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της εργασίας.

Τα υπόλοιπα πεδία του δελτίου προβλέπεται να συμπληρωθούν σε μία δεύτερη φάση της επεξεργασίας των καταγραφέντων στοιχείων. Αρχικά σημειώνονται παρατηρήσεις σχετικά με την κατάσταση διατηρήσεως του έργου, τον τύπο των γραμμάτων, την ύπαρξη υδατοσήμων ή άλλων σημάτων, την ποιότητα του χαρτιού ή της εκτύπωσης (Remarks-descr.). Ακολουθούν παρατηρήσεις σχετικά με την επιδεξιότητα του ζωγράφου, τους επηρεασμούς του, την ποιότητα του σχεδίου, της χάραξης ή του επιχρωματισμού (Remarks-art). Επίσης σημειώνονται τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με την αντικειμενικότητα ή όχι της εικόνας, την προέλευση ή την επανάληψή της σε άλλες εκδόσεις, περιηγητικών ή μη βιβλίων και την αξιοπιστία της ως ιστορική πληροφορία (Remarks-icon). Το δελτίο κλείνει με την συμπλήρωση στοιχείων για την απεικόνιση του ίδιου θέματος σε άλλα έντυπα, καθώς και με βιβλιογραφικές πληροφορίες σχετικά με το θέμα που απεικονίζεται (Remarks-bibl.).

Είναι εύκολα αντιληπτό ότι το έργο αυτό περνάει από διάφορα στάδια εμπλουτισμού και η ολοκλήρωσή του είναι επίπονη και μακροχρόνια. Σε όλα τα στάδια το πρόγραμμα της εικονογράφησης του ΚΝΕ είναι ανοικτό σε γόνιμες παρατηρήσεις σχετικά με τον τρόπο εργασίας αλλά και σε συνεργασίες, με σκοπό η καταγραφή αυτή να αποδοθεί στη διεθνή επιστημονική κοινότητα σε μιά όσο το δυνατόν πληρέστερη μορφή.

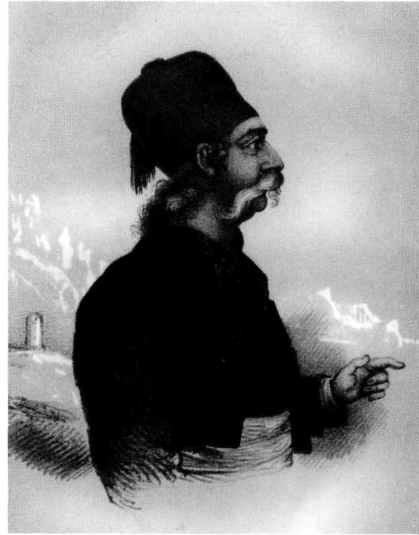
27. Η διάκριση μεταξύ σχεδιαστή και ζωγράφου δηλώνεται διότι σε πολλές απεικονίσεις το αρχικό σχέδιο επεξεργάζεται επαγγελματίας ζωγράφος. Ο σχεδιαστής υπογράφει συνήθως *delineavit, designavit, descripsit, effigianit* και ο ζωγράφος *invenit, inventor, pinxit, pingevit*.

28. Η διάκριση μεταξύ λιθογράφου και χαράκτη δηλώνεται διότι στη λιθογραφία δεν ακολουθείται τεχνική χάραξης αλλά τύπωμα της σχεδιασμένης επιφάνειας σε λίθο.

29. Τα ονόματα των δημιουργών αρκετά συχνά σημειώνονται και στο πεδίο "Imprints". Πιθανότατα όμως στο παραπάνω πεδίο τα στοιχεία να είναι ελλιπή ή συντομογραφημένα. Στην περίπτωση που ορισμένα στοιχεία συμπληρώνονται από τον ερευνητή χωρίς να υπάρχουν στην εικόνα εμφανίζονται μέσα σε αγκύλες.

Εικ. 1. Προσωπογραφία της Θηρεσίας Μακρή.

Εικ. 2. Προσωπογραφία του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

SUMMARY

A Data Bank of the Illustrations Accompanying the Texts of Travel Literature

An inventory describing the illustrations in the texts of the travel literature from the 15th to the 19th century constitutes a distinct object of research in the Institute of Neohellenic Research. The illustrations accompanying these texts are of special interest, not only for their artistic merit, but also as a further source of information. The analysis of this material made it necessary to set up an index-card which records the identity of the illustration according to information provided by the illustration itself and by the relevant literature.

Each index-card is divided into two sections which comprise details and remarks about the form and the content of the illustration. The index-card contains the following: the recorder's initials, the number of the index-card, the date of the first record, the mode of documentation (e.g. sk. for skanning), the dimensions, the technique and the title of the illustration. The code is a specific number which relates the illustrations to the research program of travellers' writings referring to the south-eastern Europe and eastern Mediterranean from the 15th to the 19th centuries. Finally the index-card comprises also the information concerning the creation and the dating of the illustration as well as remarks on its subject, technique and conservation.

ΕΛΕΝΗ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ

ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ
ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΡΕΥΝΑ

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον για τον περιηγητισμό και την περιηγητική φιλολογία ως ιστορική πηγή για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο είναι ζωηρότερο από ποτέ. Στο παρελθόν υπήρξαν αρκετές σημαντικές εργασίες που ασχολήθηκαν με τους περιηγητές, αξιοποιώντας κυρίως πληροφορίες που παρέχουν για ορισμένα επί μέρους θέματα ή περιοχές, ή παρουσιάζοντας κάποιο ανέκδοτο περιηγητικό κείμενο· οι συνθετικές εργασίες ήταν δυστυχώς πολύ σπανιότερες. Προσφάτως, όμως, το είδος έχει προσελκύσει επιστήμονες που ασχολούνται μ'αυτό συστηματικά και όχι περιστασιακά. Τα περιηγητικά κείμενα έχουν γίνει πλέον αντικείμενο οργανωμένης έρευνας με την οποία θα δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή και τα όργανα εργασίας που θα επιτρέψουν τη διερεύνηση και αξιοποίηση του πλουσιότατου υλικού τους με πολύ διαφορετικό τρόπο απ' ότι, μέχρι σήμερα, διευκολύνοντας τόσο τις επί μέρους αναζητήσεις και συγκρίσεις όσο και την παραγωγή συνθετικών έργων. Τα σχετικά προγράμματα του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών εντάσσονται ακριβώς μέσα σ' αυτό το πνεύμα.

Μέχρι σήμερα είναι σύνηθες ή έρευνα γύρω από την περιηγητική φιλολογία να περιορίζεται στα κατά καιρούς εκδεδομένα βιβλία. Πότε πότε εκδίδεται, εν όλω ή εν μέρει, και κάποιο ανέκδοτο ταξιδιωτικό κείμενο που εντοπίστηκε, συνήθως τυχαία, σε μιά από τις βιβλιοθήκες του εξωτερικού. Αφού, όμως, είναι δεδομένη η σημασία των περιηγητικών κειμένων και για το είδος καθ' εαυτό και για τη χρησιμότητά τους ως ιστορική πηγή, είναι αυτονόητη η σπουδαιότητα και το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα ταξιδιωτικά χειρόγραφα. Συνεπώς, προβάλλεται άμεσα πλέον η ανάγκη της συστηματικής έρευνας για τον εντοπισμό και την καταγραφή τους, με σκοπό το σχηματισμό μιάς βιβλιογραφίας. Αυτή θα καθιστούσε προσιτό στους ερευνητές ένα εκτεταμένο, πλούσιο υλικό ανάλογο ή και μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ήδη δημοσιευμένο. Έτσι, θα έρχονταν στην επιφάνεια νέες πηγές που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν είτε με ορθά αξιολογημένες εκδόσεις που θα βασιζόνταν στην επιλογή του σπουδαιότερου ή ειδικά χρήσιμου κειμένου ανάμεσα σε πολλά διαθέσιμα, είτε με τον ερανισμό πληροφοριών από πολλά από αυτά. Παράλληλα, με τον εντοπισμό των χειρογράφων των ήδη εκδεδομένων κειμένων θα δινόταν η δυνατότητα στους ερευνητές να συγκρίνουν το χειρόγραφο με το έντυπο για να προχωρήσουν σε συμπεράσματα σχετικά με τις τυχόν επεμβάσεις και προσθήκες που έγιναν προκειμένου να δει το φως της δημοσιότητας το αρχικό κείμενο και να ελέγξουν έτσι σε μεγάλο βαθμό την αξιοπιστία του έργου, τις πηγές και τις επιδράσεις που έχει υποστεί.

Το έργο, αρχικά του εντοπισμού και εν συνεχεία του καταρτισμού βι-

βλιογραφίας ταξιδιωτικών χειρογράφων, είναι από τη φύση του δύσκολο και περίπλοκο. Τα προβλήματα επιτείνονται από την αντικειμενική δυσκολία ότι η έρευνα πρέπει να διεξαχθεί σχεδόν καθ' ολοκληρίαν στο εξωτερικό, αφού οι αναζητήσεις πρέπει να γίνουν σε βιβλιοθήκες εκτός Ελλάδος, εφόσον, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων ακόμη και οι κατάλογοι των χειρογράφων των μεγάλων βιβλιοθηκών δεν είναι προσιτοί στον Έλληνα ερευνητή στη χώρα του.

Όσον αφορά τα θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα που θέτει μια τέτοια έρευνα (αλλά και τα πρακτικά που αναπόφευκτα τα συνακολουθούν) θα μπορούσαν ενδεχομένως να διατυπωθούν διάφορες απόψεις. Προσωπικά είμαι σε θέση να εκθέσω τον δικό μου προβληματισμό και προτάσεις, όπως διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια μιάς προσωπικής έρευνας για τα περιηγητικά χειρόγραφα που βρίσκονται στη Βρεταννία. Η έρευνα αυτή άρχισε πριν από καιρό, συνεχίστηκε με πολλές δυσκολίες επί μερικά χρόνια, κι ελπίζω ότι κάποτε θα ολοκληρωθεί όταν βρεθεί τρόπος να υπερνικηθούν τα αντικειμενικά προβλήματα.

Ευνόητο είναι ότι θα ήταν προτιμότερο, αν πρόκειται να προχωρήσει η έρευνα με γοργούς ρυθμούς, να διεξάγεται όχι μόνο από έναν, αλλά από ομάδα επιστημόνων, με κοινούς προσυμφωνημένους κανόνες και συμβάσεις. Πρώτη και προφανής προϋπόθεση για μιά ορθολογική έρευνα για τον εντοπισμό περιηγητικών χειρογράφων είναι η ανάληψή της κατά γεωγραφικές περιοχές, κράτη, από ερευνητές που έχουν μιά τουλάχιστον ικανοποιητική γνώση τόσο της περιηγητικής φιλολογίας γενικά όσο και του τόπου ειδικά όπου διεξάγεται η έρευνα. Ετσι, δεν θα χρονοτριβούσαν και θα ήταν σε θέση να κινηθούν με σχετική ευκολία όχι μόνο σε κεντρικές αλλά και σε περιφερειακές και ιδιωτικές βιβλιοθήκες, και τοπικά αρχεία.

Δεν θα πρέπει καθόλου να υποτιμηθεί η δυσκολία του εντοπισμού των χειρογράφων, παρά τα υπάρχοντα βοηθήματα στις περισσότερες από τις ξένες βιβλιοθήκες και αρχεία. Πολύ συχνά ακόμη και όταν υπάρχουν διαθέσιμοι κατάλογοι χειρογράφων, ή δημοσιευμένες βιβλιογραφίες, αυτοί έχουν τέτοια διάταξη, ή είναι τόσο συνοπτικοί, ελλιπείς ή και εσφαλμένοι, που δεν επιτρέπουν εύκολα να υποψιαστεί κανείς ότι κάτι emπίπτει στα ενδιαφέροντα της έρευνας που διεξάγεται, αν δεν γνωρίζει ότι ο συγκεκριμένος συγγραφέας ή συλλέκτης ήταν και περιηγητής, κι αυτό βεβαίως εφόσον το χειρόγραφο δεν είναι ανώνυμο.

Ποιό όμως πρέπει να είναι ακριβώς το αντικείμενο της αναζήτησης; Το ερώτημα αυτό, μολονότι φαίνεται εκ πρώτης όψεως περιττό και η απάντησή του αυτονόητη, είναι πολύπλοκο και η απάντηση που θα δοθεί είναι καθοριστική για την έρευνα. Κατά την άποψή μου θα πρέπει να θεωρηθεί ότι

ο όρος περιηγητικά κείμενα χρησιμοποιείται με την ευρύτερη δυνατή έννοια και περιλαμβάνει ποικίλα κείμενα που δεν έχουν μυθιστορηματικό χαρακτήρα και παρουσιάζουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: το ότι γράφτηκαν ως αποτέλεσμα του ταξιδιού ή των ταξιδιών του συγγραφέα τους σε κάποια χώρα ή χώρες και εκθέτουν τις εμπειρίες και τις έρευνές του, τις αντιλήψεις και τις παρατηρήσεις του σχετικά με τον τόπο, ή τους τόπους, και τους κατοίκους τους. Στη συγκεκριμένη έρευνα τα γεωγραφικά όρια των ταξιδιών θα ήταν σκόπιμο να καθορίζονταν στις χώρες της πρώην οθωμανικής αυτοκρατορίας, την Ελλάδα, την Τουρκία, τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, την Κύπρο, τους Αγίους Τόπους και την Αίγυπτο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γεωγραφική αυτή κάλυψη της νοτιοανατολικής λεκάνης της Μεσογείου είναι η πιο ολοκληρωμένη και η πιο έγκυρη επιστημονικά και μεθοδολογικά, καθώς επίσης και η πλησιέστερη προς τα δρομολόγια που ακολουθούσαν οι ταξιδιώτες.

Έτσι, η ευρύτερη αυτή θεώρηση του είδους περιλαμβάνει στα περιηγητικά έργα *isolaria*, πορτολάνους, απομνημονεύματα, ταξιδιωτικά ημερολόγια και βιβλία ή σημειώσεις με γεωγραφικό, βοτανολογικό, αρχαιολογικό, πολιτικό ή άλλο περιεχόμενο που παρέχει περιγραφή ή καταγραφή εξ αυτοψίας περιοχών, ανθρώπων, φαινομένων ή σύγχρονων καταστάσεων μιάς χώρας. Περιλαμβάνει επίσης την ιδιωτική, και σε μερικές περιπτώσεις και την διπλωματική ή άλλη επίσημη, αλληλογραφία και τις αναφορές ή τα υπομνήματα ταξιδιωτών προς κρατικούς λειτουργούς, εργοδότες ή πάτρονές τους. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση επίσημης αλληλογραφίας δεν είναι καθόλου εύκολο να καθοριστούν πάντοτε με αυστηρή συνέπεια οι προϋποθέσεις βάσει των οποίων θα αποφασίζεται αν αυτή θα πρέπει να συμπεριληφθεί ή όχι στην έρευνα αυτή. Θα θεωρούσα ότι το βασικό και αποφασιστικής σημασίας κριτήριο για μιά τέτοια απόφαση πρέπει να είναι το κατά πόσο κυρίαρχο στοιχείο του περιεχομένου της είναι η παροχή πληροφοριών για τους τόπους που προαναφέρθηκαν και τους κατοίκους τους. Χάρτες, σχέδια, πίνακες κλπ που προέρχονται από περιηγήσεις στους ίδιους αυτούς τόπους θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται εφόσον είναι εφικτό. Κάτι τέτοιο, όμως, φαίνεται ότι δεν είναι πάντοτε εύκολο, διότι συνήθως προϋποθέτει ξεχωριστή παράλληλη έρευνα. Σε οποιαδήποτε από τις προαναφερθείσες περιπτώσεις δεν παίζει κανένα ρόλο η συγκεκριμένη ιδιότητα του ταξιδιώτη και ο λόγος για τον οποίο πραγματοποίησε το ταξίδι, ή την αποστολή του.

Θεωρούμε ότι επειδή πρόκειται για μιά ελληνική έρευνα που λόγω εγγενών δυσκολιών δεν μπορεί να επεκτείνεται εξαιρετικά, διότι η διεξαγωγή της θα προσκρούσει σε ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα, θα πρέπει να γίνει

καταρχήν αποδεκτός, έστω και απρόθυμα, ο ελληνοκεντρικός της χαρακτήρας. Επομένως, το κριτήριο στην αναζήτηση κάποιου χρονολογικού ορίου πρέπει να σχετίζεται με τα ελληνικά πράγματα, μολοντί ο γεωγραφικός χώρος της έρευνας είναι πολύ ευρύτερος. Για την χρονολογική αφετηρία δεν φαίνεται να τίθεται κάποιο πρόβλημα, αναζητεί κανείς τα δυνατόν αρχαιότερα κείμενα. Προβληματισμός υπάρχει ως προς το τελικό χρονικό όριο· σ' αυτό είναι δυνατόν να υπάρξουν, δικαιολογημένα, ποικίλες απόψεις. Ως λογική σύμβαση για το χρονικό αυτό όριο θα πρότεινα, σε πρώτη τουλάχιστον φάση, το 1830, έτος ίδρυσης του ελληνικού κράτους. Η συλλογιστική που υπαγορεύει την επιλογή αυτή είναι, νομίζω, πολύ προφανής ώστε να είναι απαραίτητη η ανάπτυξη της δια μακρών· αρκεί μόνο να αναφερθούν ενδεικτικά λίγα επιχειρήματα ανάμεσα στα ποικίλα που θα μπορούσε να φέρει κανείς, όπως π.χ. η εμφάνιση του οργανωμένου τουρισμού, σε εμβρυακή έστω κατάσταση, η ύπαρξη οργανωμένου κράτους, αρχείων, ημερήσιου και περιοδικού τύπου, η εμφάνιση της φωτογραφίας κλπ. Θα ήταν όμως άτοπο να μην αναγνωρίσει κανείς ταυτόχρονα, ότι για τον υπόλοιπο δέκατο ένατο αιώνα υπάρχει μιά πληθώρα περιηγητικού υλικού που, αν υπάρξει η δυνατότητα, θα ήταν πολύ χρήσιμο να καταγραφεί, διότι δεν παύει να αποτελεί μιά σύγχρονη ενδιαφέρουσα μαρτυρία που συμπληρώνει και διαφωτίζει τις άλλες ιστορικές πηγές.

Μετά τον καθορισμό του είδους και των χρονικών και γεωγραφικών ορίων των περιηγητικών κειμένων, οφείλουμε επίσης να σημειώσουμε ότι η έρευνα θα πρέπει να συμπεριλάβει τόσο τα εκδεδομένα όσο και τα ανέκδοτα χειρόγραφα. Κατά τη γνώμη μου, που άλλωστε θα έγινε εξαρχής ήδη φανερή, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι και οι δύο κατηγορίες πρέπει να αναζητηθούν και να καταγραφούν, διότι και οι δύο είναι χρήσιμες, κάθε μιά με διαφορετικό τρόπο, για τους ερευνητές.

Τα χειρόγραφα που μας απασχολούν είναι ως επί το πλείστον αυτόγραφα. Ενίοτε όμως συμβαίνει να μην σώζεται, ή να λανθάνει, το αυτόγραφο χειρόγραφο και να υπάρχει αντίγραφο του, ή και αντίγραφά του, σύγχρονο με αυτό ή μεταγενέστερο. Η ύπαρξη χειρογράφου σε αντίγραφο, φυσικά, δεν αποτελεί αιτία εξαιρέσεώς του από τη βιβλιογραφία. Θα ήταν μάλιστα ενδιαφέρον να διαπιστωθεί αν και ποιά από τα χειρόγραφα διατηρούνται σε περισσότερα του ενός αντίγραφα.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι οι ταξιδιώτες, είτε επειδή ήταν συλλέκτες, είτε λόγω της εργασίας τους ή της αποστολής τους, είτε ακόμη και για προσωπικούς λόγους, είχαν στην κατοχή τους ελληνικά ή ελληνικού ενδιαφέροντος χειρόγραφα, επιστολές ή άλλα έγγραφα. Σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις το υλικό αυτό συμβαίνει να είναι ιδιαίτερα πλούσιο και απο-

τελεί μέρος ενός μεγάλου και σημαντικού προσωπικού αρχείου που μπορεί να βρίσκεται σε μία ή και περισσότερες βιβλιοθήκες ή τοπικά αρχεία. Ανάμεσα στις τελευταίες περιπτώσεις συγκαταλέγονται το αρχείο Guilford, το αρχείο Leake, και το αρχείο John Hawkins στη Βρεταννία. Σκόπιμο λοιπόν θα ήταν, στο περιθώριο της συγκεκριμένης έρευνας και παράλληλα με αυτήν, να γινόταν και μία προσπάθεια εντοπισμού τέτοιου είδους υλικού μαζί με μία συνοπτική αναγραφή του, όταν βεβαίως αυτό είναι εφικτό. Οποσδήποτε κάποια τουλάχιστον ενδεικτική αναφορά στην ύπαρξη και το περιεχόμενο του παρόμοιου υλικού θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμη. Σε κάθε περίπτωση αναλυτική εργασία πάνω σε μεγάλα προσωπικά αρχεία, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν, εκ των πραγμάτων αποτελεί ιδιαίτερο εγχείρημα.

Η οργάνωση της έρευνας για τον εντοπισμό των χειρογράφων που αποτελούν το αντικείμενό της παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Βιβλιογραφίες για ορισμένα θέματα, όπως είναι π.χ. τα χειρόγραφα ημερολόγια, ή κάποια λιγοστά άρθρα, όταν και όπου υπάρχουν, είναι βεβαίως μία καλή αφετηρία για την έρευνα αλλά για ευνόητους λόγους δεν εξαντλούν ούτε το ειδικό θέμα ούτε πολύ περισσότερο το γενικότερο. Πάντοτε υπάρχουν βιβλιοθήκες και αρχεία που δεν ερευνήθηκαν, κι όσες ακόμη από αυτές αντιπροσωπεύονται σε μία βιβλιογραφία είναι πολύ πιθανόν να εμπλουτίστηκαν στο μεταξύ από νέα χειρόγραφα. Επομένως, σε κάθε βιβλιοθήκη ή αρχείο η έρευνα πρέπει κάθε φορά να επεκτείνεται και πέραν των ήδη γνωστών χειρογράφων. Οι κατάλογοι των χειρογράφων των βιβλιοθηκών είναι προφανώς η σημαντικότερη πηγή για την έρευνα. Μολοντούτο, όποιος έχει εργαστεί σε μεγάλες βιβλιοθήκες του εξωτερικού, μπορεί εύκολα να αντιληφθεί το πρόβλημα που παρουσιάζει για τον ερευνητή το πλήθος και η ποικιλία του υλικού το οποίο αναζητεί. Παρά το μεγάλο αριθμό διαθέσιμων καταλόγων, η έρευνα δεν είναι εύκολη διότι οι κατάλογοι αυτοί έχουν καταρτιστεί σε διάφορες εποχές από διαφορετικά άτομα με διαφορετικά κριτήρια. Η μεγαλύτερη δυσκολία προκύπτει από το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές δεν ψάχνει κανείς ένα συγκεκριμένο συγγραφέα. Όταν και όπου υπάρχουν, μπορεί να βοηθηθεί κανείς από λημματικούς καταλόγους ή πίνακες, μέσω των οποίων είναι δυνατόν να εντοπιστούν τοπωνύμια που θα αποτελέσουν αφετηρία της αναζήτησής του. Το πρόβλημα είναι μεγαλύτερο στα αρχεία, όπου υπάρχουν μεν κατάλογοι αλλά συνήθως είναι πολύ συνοπτικοί ή ασαφείς και η βοήθεια που προσφέρουν είναι μικρή. Σε κάθε περίπτωση η αυτοψία του υλικού είναι επιβεβλημένη, ακόμη κι όταν τα χειρόγραφα είναι ήδη βιβλιογραφημένα.

Η βιβλιογράφιση μιάς τέτοιας εκτεταμένης ποικιλίας χειρογράφων, ως

θυμηθούμε ότι σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να πρόκειται για αλληλογραφία ή επίσημα έγγραφα, αναμφίβολα θέτει ιδιαίτερα προβλήματα. Π.χ. η βιβλιογραφία μας θα πρέπει να υποδιαιρείται σε κατηγορίες που θα επιτρέψουν τη διατήρηση κάποιας συνέπειας και ομοιομορφίας στο ανομοιόμορφο υλικό μας. Στη βιβλιογραφία, πέρα από τα αυτονόητα στοιχεία, τους πίνακες και τις διασταυρώσεις θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε πολύ συνοπτική μορφή ορισμένες ενδείξεις για τη φύση του περιεχομένου τους και για τις περιοχές που αναφέρονται στα χειρόγραφα. Πρέπει να αναφέρονται επίσης τυχόν ιδιαιτερότητες που απαντούν, και κατά πόσο τα χειρόγραφα αυτά συνοδεύονται από άλλο χειρόγραφο υλικό προερχόμενο από τη χώρα ή τις χώρες των περιηγήσεων, ή σχετίζονται με άλλα χειρόγραφα που βρίσκονται σε άλλη βιβλιοθήκη ή αρχείο, κλπ.

Η ιδανική για τους Έλληνες ερευνητές κατάληξη της εργασίας αυτής θα ήταν, μετά την επισήμανση των σχετικών χειρογράφων, να δημιουργηθεί με το υλικό μιά συλλογή μικροταινιών και να κατατεθεί είτε σε μιά βιβλιοθήκη, π.χ. τη Γεννάδειο που θα ήταν και η καταλληλότερη λόγω του πλούτου των περιηγητικών εντύπων που κατέχει, είτε σ' ένα ερευνητικό ίδρυμα. Τα πολλαπλά οφέλη και η διευκόλυνση τόσο της υπό συζήτηση έρευνας, όσο και πλήθους άλλων μελλοντικών, που θα προκύψουν από τη δημιουργία μιας τέτοιας συλλογής είναι τόσο προφανή, ώστε περιττεύει η ανάλυσή τους. Όμως, η υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος προσκρούει για μιά φορά ακόμη στο πρόβλημα της χρηματοδότησής του. Δυστυχώς, μολονότι η συνολική δαπάνη της έρευνας, της φωτογράφησης και της βιβλιογραφίας, αν αυτές μάλιστα γίνονταν ανά ένα κράτος κάθε φορά, δεν είναι πολύ υψηλή - πολύ περισσότερο όταν συγκριθεί με τις χρηματοδοτήσεις που δίνονται σε προγράμματα θετικών επιστημών - καθίσταται απαγορευτική για τα πενιχρά μέσα που διατίθενται για την έρευνα στις θεωρητικές επιστήμες. Στην προκειμένη περίπτωση η δυνατότητα προσέγγισης ενός υλικού που μπορεί να είναι χρήσιμο σε ποικίλες επιστήμες, όπως π.χ. την ιστορία, την ιστορική γεωγραφία, τη φιλολογία, την αρχαιολογία, τη λαογραφία, και το οποίο παραμένει μέχρι τώρα αδιερεύνητο και απρόσιτο θα άξιζε και το μόχθο και τη δαπάνη.

SUMMARY

Travel manuscripts: Proposals for their utilization by modern research.

Despite the increasing interest in Grecian travel literature, research has been mainly confined in books already published. Much less attention has been paid to travel manuscripts either published in some way, or unpublished. In fact, our knowledge of the number and the extent of existing travel related manuscripts is totally inadequate. From the limited research and the few publications on this subject so far, it is obvious that there is considerable relevant material in the libraries, public and private, and archives in Europe and in the United States. Thus, if we want to have access to this material, it is necessary for us first to locate it, and subsequently to compile a bibliography, a union catalogue, which will make it accessible both to the general public and the specialist on the subject.

This is a difficult and complicated task because, among all the other problems, all research has to be done abroad. It is much better if research was undertaken by teams and not individuals and it was conducted in each country by persons well acquainted both with travel literature and the particular country where the research will take place.

The object of the research needs also to be defined. I would suggest that the term travel literature should be considered as covering a variety of non-fiction texts sharing one essential common feature, the fact that they were written as a result of their authors' travels to a country or countries and relate their experience, their researches, their perceptions of the places and the peoples they visited, regardless of the status of the traveller and the official or private undertaking of his travel. Thus, besides travel books, diaries and journals, *isolaria* and *portolans*, memoirs, reports, and private or official correspondence should be included.

The geographical area of particular interest should be that of the former Ottoman Empire, comprising Greece, Turkey, the Danube Principalities, Cyprus, Palestine and Egypt. Manuscripts of the earliest possible date until 1830, date of the establishment of the Greek State, both published and unpublished, autographs as well as copies, should be included.

It would be particularly useful, if a parallel research was conducted at the same time, and some information was later offered regarding Greek manuscripts, documents or letters, collected, or received, by the travellers.

There is no doubt that research will be difficult and the existing manuscript catalogues do not always help much. In any case, a first hand examination of the manuscripts themselves will be necessary. The bibliography itself will present further problems because of the variety of the material, but solutions can be found. The real problem is finding the necessary funds for such a project, which will be substantial. However, if this project became possible, it would be extremely useful to be supplemented by a microfilm bank of the manuscripts themselves which could be housed either in a Greek Library (the Gennadeion Library seems the most obvious place), or in a Research Institute, so that Greek scholars will be able to have an easy access to them.

ΙΛΙΑ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΙΩΤΗ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ως τα μέσα του προηγούμενου αιώνα, το ταξίδι αποτελούσε αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα μέσα πρόσκτησης νέων γνώσεων. Η λειτουργία του αυτή συνέβαλε αποφασιστικά στη σημασία που του αποδόθηκε και κατά συνέπεια στη σπουδαιότητα που έλαβε η ταξιδιωτική φιλολογία από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα. Πιό συγκεκριμένα, το ταξίδι και η ταξιδιωτική φιλολογία, στο χρονικό αυτό διάστημα, θεωρήθηκαν ως εξαιρετικής σημασίας πηγές γνώσης και παιδαγωγικά μέσα. Η αντίληψη τούτη εδραιώθηκε κατά τον 16ο και 17ο αιώνα¹ και ισχύει σε μεγάλο βαθμό μέχρι τις μέρες μας² παρά τις μεγάλες αλλαγές που επήλθαν στο χαρακτήρα του ταξιδιού στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, καθώς άρχισε να φθίνει η σημασία του ως μέσου πρόσκτησης γνώσεων και συνδέθηκε σταδιακά με τον οργανωμένο τουρισμό.

Από τα παραπάνω, διαφαίνονται κάποια ορόσημα στην ιστορία των ταξιδιών και της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Ανάμεσά τους, ο 15ος και ο 19ος αι. παρουσιάζονται ως οι τομές εκείνες που ορίζουν την αρχή και το τέλος στην ιστορική εξέλιξη των ταξιδιών, πριν από την εμφάνιση του οργανωμένου τουρισμού.

Τον 15ο αιώνα, ο αυξανόμενος εμπορικός ανταγωνισμός κι η ανάπτυξη της χαρτογραφίας διαμόρφωσαν τις βασικές προϋποθέσεις, που οδήγησαν στην ανακάλυψη των Ανατολικών Ινδιών στα τέλη του ίδιου αιώνα. Παράλ-

---

1. Η παιδαγωγική αξία του ταξιδιού αναγνωρίστηκε ήδη στους αιώνες που αναφέραμε, ιδιαίτερη έμφαση ωστόσο της δόθηκε στον 18ο αιώνα. Σημαντικοί φιλόσοφοι, όπως οι: Montaigne, Bacon, Locke, Montesquieu, Rousseau, Diderot, έγραψαν για το ταξίδι, τονίζοντας τη σημασία του ως μέσου παιδείας. Πρβλ. και Ralph-Rainer Wuthenow, *Die erfahrene Welt. Europäische Reiseliteratur im Zeitalter der Aufklärung*, Frankfurt a.M. 1980, σ. 86-122. Για τη σημασία του ταξιδιού ως απαραίτητου συμπληρώματος της εκπαίδευσης των νεαρών αριστοκρατών κατά τον 17ο αι. (Grand Tour) βλ. Gurtrud Kalb, *Bildungsreise und literarischer Reisebericht. Studien zur englischen Reiseliteratur*, Nürnberg 1981. Επίσης, Wilhelm Treue, "Zum Thema der Auslandsreisen im 17. Jahrhundert", *Archiv für Kulturgeschichte* 35 (1953), σ. 199-211, καθώς και Hilde De Ridder-Symoens, "Die Kavalierstour im 16. und 17. Jahrhundert" στον τόμο Peter J. Brenner (εκδ.), *Der Reisebericht. Die Entwicklung einer Gattung in der deutschen Literatur*. Frankfurt a.M. 1989. (Στο εξής ο συλλογικός αυτός τόμος ως Brenner, *Der Reisebericht*).

2. Ένα παράδειγμα για τον εκπαιδευτικό ρόλο, που αναγνωρίζεται ακόμα και σήμερα στο ταξίδι, προσφέρει η διδακτορική διατριβή της Marie Louise Schmeer, *Reisepädagogik: Didaktik und Methodik der Bildungsreise am Beispiel Italien*, München 1984.

ληλα, η εξέλιξη της τυπογραφίας, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, διευκόλυνε τεχνικά την ανάπτυξη της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Έτσι, για πρώτη φορά στον αιώνα αυτό, τα ταξίδια πύκνωσαν τόσο, που να μην αποτελούν πλέον συγκυριακά, μεμονωμένα φαινόμενα³, κι η ταξιδιωτική φιλολογία έλαβε τέτοιες διαστάσεις, που να αποτελεί ιδιαίτερο κλάδο της βιβλιοπαραγωγής. Ο 16ος αιώνας, γεμάτος από το ξάφνιασμα που προκάλεσε η διαπίστωση, ότι η γη που είχε ανακαλυφθεί δεν ήταν οι Ανατολικές Ινδίες αλλά μία νέα ήπειρος, τροφοδότησε την ταξιδιωτική φιλολογία με τις εντυπώσεις των πρώτων ταξιδιών προς αυτήν. Οι ανακαλύψεις συνεχίστηκαν με τέτοιο ρυθμό στον 17ο αιώνα, που στις αρχές του 18ου ήταν γνωστές *grosso modo* οι ακτές όλων των ηπείρων⁴. Οι εμπορικές αποικίες, που θα δημιουργηθούν σιγά-σιγά στις ακτές, θα μετατρέψουν το ταξίδι από αποστολή στο άγνωστο, σε επαγγελματική ρουτίνα. Η ενδοχώρα ωστόσο των υπολοίπων ηπείρων⁵ θα παραμείνει άγνωστη στους ευρωπαίους πρωταγωνιστές των ανακαλύψεων ως τον 18ο αιώνα⁶. Αυτό δεν θα εμποδίσει βέβαια τους εμπόρους ν' αναζητήσουν τα εξωτικά προϊόντα και το κέρδος στους νέους δρόμους, ούτε τους επιστήμονες να ψάξουν για πληροφορίες· δεν θα εμποδίσει τους ιεραπόστολους να αναλάβουν δράση, με τόσο ζήλο κι αυταπάρανηση, ώστε πολλές φορές να γίνονται πρωτοπόροι εξερευνητές, μα μήτε και τους απελπισμένους της Ευρώπης ν' αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον στις χώρες επέκεινα του ωκεανού⁷.

3. Εδώ θα πρέπει να εξαιρεθούν τα ταξίδια στους Αγίους Τόπους, που πύκνωσαν σημαντικά κατά την διάρκεια των σταυροφοριών. Αλλά και πάλι δεν έχουμε στην περίπτωση τους την ταυτόχρονη ανάπτυξη ταξιδιών και ταξιδιωτικής φιλολογίας, που μας ενδιαφέρει εδώ.

4. Αναλυτικότερα βλ. Urs Bitterli, *Die "Wilden" und die "Zivilisierten". Grundzüge einer Geistes- und Kulturgeschichte der europäisch-überseeischen Begegnung*, München 1982, σ. 19-72. (Στο εξής ως: Bitterli, *Wilden*).

5. Αυτό ισχύει βέβαια και για μεγάλα τμήματα της ευρωπαϊκής ηπείρου. Π.χ. η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη παρέμειναν ουσιαστικά άγνωστες ως τον 19ο αιώνα. Βλ. Milorad Ekmecic, "Das Bild Bosniens und der Herzegowina in der europäischen Reiseliteratur der Jahre von 1850 bis 1878." στο B. I. Krasnobaev / Gert Robel / Herbert Zeman (εκδ.), *Reisen und Reisebeschreibungen im 18. und 19. Jahrhundert als Quellen der Kulturbeziehungsforchung*, Essen 1987, σ. 195-214. (Στο εξής ο συλλογικός αυτός τόμος ως Krasnobaev, κ.ά., *Reisen*).

6. Bitterli, *Wilden*, σ. 35

7. Η μετανάστευση προς την Αμερική, που αρχίζει τον 17ο αι., γνωρίζει μία έξαρση στο β' ήμισυ του 18ου και κορυφώνεται, ως γνωστόν, στους δύο επόμενους αιώνες. Στον 18ο αι. σημαντική είναι η μετανάστευση στο εσωτερικό της Ευρώπης. Βλ. Hans

Αλλά και μέσα στην ίδια την Ευρώπη τα ταξίδια θα πολλαπλασιαστούν με εκπληκτικό ρυθμό κατά τον 18ο αιώνα, χάρη στις ευνοϊκές συνθήκες που δημιουργήσαν ορισμένες ιστορικές εξελίξεις, που είχαν τις απαρχές τους σε προηγούμενους αιώνες. Οι προϋποθέσεις του ταξιδιού έχουν γίνει πιά θετικές, τα κίνητρα πιά δελεαστικά και η πραγμάτωσή του πιά εύκολη. Πρώτα απ' όλα, ο άνθρωπος της δυτικής και της κεντρικής Ευρώπης είναι τώρα πιά ελεύθερος να ταξιδέψει, καθώς οι φεουδαλικοί θεσμοί, που τον κρατούσαν δεμένο στη γή, έχουν υποχωρήσει σημαντικά. Οι έντονες συγκρούσεις που προκάλεσαν οι θρησκευτικές έριδες μεταξύ των οπαδών της μεταρρύθμισης και της αντιμεταρρύθμισης, έχουν πιά τερματιστεί, και μαζί με τον φανατισμό περιορίστηκε κι ο φόβος για τον κίνδυνο προσηλυτισμού, που πιθανώς να διέτρεχε ένας ταξιδιώτης, αν επισκεπτόταν μιά περιοχή πιστή σε αντίπαλο δόγμα. Η αναχαίτιση της επέλασης των Οθωμανών προς τη Δύση, επέτρεψε την επικράτηση μιας έστω και εύθραυστης ειρήνης στη βόρεια Βαλκανική, που σε συνδυασμό με τη σχετική ηρεμία που θα διαρκέσει στην Ευρώπη ως τους ναπολεόντιους πολέμους, θα αυξήσει την ασφάλεια των ταξιδιών και θα άρει έτσι ως ένα βαθμό τα ψυχολογικά εμπόδια, που δημιουργεί στον ταξιδιώτη ο φόβος μπροστά στους κινδύνους που ενέχει το ταξίδι. Αλλά και τα κίνητρα του ταξιδιού είναι πιο δελεαστικά στον αιώνα που μας ενδιαφέρει. Η εξάπλωση του εμπορίου και η ανάπτυξη των επιστημών προσφέρουν τα πειστικότερα, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι η παιδαγωγική αξία του ταξιδιού έχει σταματήσει να συγκινεί τους ταξιδιώτες. Μάλιστα, στον αιώνα αυτό, από απαραίτητο συμπλήρωμα της εκπαίδευσης των νεαρών αριστοκρατών, το ταξίδι θα γίνει μέσο παιδείας των γόνων της κατά πολύ ευρύτερης αστικής τάξης⁸. Τέλος, η πραγμάτωση του ταξιδιού έχει γίνει τώρα πιο εύκολη. Οι υλικές συνθήκες και η απαραίτητη υποδομή για το ταξίδι, έχουν κατακτήσει ένα υψηλότερο επίπεδο. Τα μέσα συγκοινωνίας και το οδικό δίκτυο έχουν βελτιωθεί χάρη στην τεχνική πρόοδο και την εξάπλωση του ταχυδρομείου,

---

Schimpf-Reinhardt, "Ein besseres Los zu suchen und finden-Deutsche Auswanderer", στο Hermann Bausinger / Klaus Beyrer / Gottfried Korff (εκδ.), *Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus*, München 1991, σ. 108-114. (Στο εξής ο συλλογικός αυτός τόμος ως Bausinger κ.ά., *Reisekultur*). Επίσης, βλ. Peter Assion, "Das Land der Verheißung. Amerika im Horizont deutscher Auswanderer", στο Bausinger κ.ά., *Reisekultur*, σ. 115-122.

8. Βλ. Gert Robel, "Reisen und Kulturbeziehungen im Zeitalter der Aufklärung", στο Krasnobaev κ.ά., *Reisen*, σ. 11.

και τα καταλύματα που προορίζονται για τους ταξιδιώτες, έχουν αρχίσει να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες⁹. Όλος αυτός ο ενθουσιασμός για τις γνώσεις που μπορεί να προσφέρει το ταξίδι, και το έντονο ενδιαφέρον για την παιδαγωγική του αξία, θα καταλαγιάσουν σταδιακά κατά τον 19ο αιώνα. Περισσότερο, γιατί το ταξίδι είχε πιά επιτελέσει το ρόλο του ως μέσο απόκτησης γνώσης και παιδείας. Νέα μέσα επιτρέπουν κι επιταχύνουν την απόκτηση γνώσεων, κι ο οργανωμένος τουρισμός που αρχίζει, δεν ενδιαφέρεται για την παιδεία αλλά για την ψυχαγωγία του ταξιδιώτη¹⁰.

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του ταξιδιού τον 18ο αιώνα δεν ερμηνεύει μόνο την έκταση που πήραν τα ταξίδια στη συγκεκριμένη εποχή, αλλά και το πραγματικά εντυπωσιακό ενδιαφέρον του κοινού για τα έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Στον αιώνα αυτό, όλες οι κατηγορίες έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας γνωρίζουν σημαντική ανάπτυξη και οι περισσότερες μάλιστα βιώνουν μία τελευταία περίοδο ακμής, πριν σβήσουν οριστικά κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα.

Πριν ασχοληθούμε με την παρουσίαση της κάθε επιμέρους κατηγορίας, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η ποικιλία και η έκταση που χαρακτηρίζει την ταξιδιωτική φιλολογία του 18ου αιώνα είναι τέτοια, που μία προτεινόμενη τυπολογία της, θα μπορούσε, με ελάχιστες ίσως συμπληρώσεις, να ισχύσει και ως τυπολογία της ταξιδιωτικής φιλολογίας εν γένει, από τον 15ο έως και τον 19ο αιώνα.

Χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τη θέση που επιλέγει ο συγγραφέας ως προς την εμπειρία, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τις κατηγορίες των έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα σε δύο μεγάλες ομάδες. Η πρώτη περιλαμβάνει τις κατηγορίες που παρουσιάζουν την εμπειρία αυτή καθ'εαυτή. Είναι ο λόγος που συγκροτεί η εμπειρία. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τις κατηγορίες που ταξινομούν, αναλύουν και αξιολογούν την εμπειρία. Είναι, δηλαδή, ένας “μετα-λόγος” για την εμπειρία. Τα όρια μεταξύ των δύο αυτών ομάδων είναι βεβαίως ρευστά, όπως ρευστά είναι και τα όρια μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών που αυτές περιλαμβάνουν.

9. *Αυτ.*, σ. 13-14.

10. Διεξοδικότερα για τις γενικές αλλαγές που συντελούνται στο χαρακτήρα του ταξιδιού κατά τον 19ο αιώνα και για τη σημασία της εμφάνισης του οργανωμένου τουρισμού στον ελλαδικό χώρο βλ. Loukia Droulia, “De la périégèse individuelle au tourisme de masse: croisière et guide de voyage en Grèce”, στο Loukia Droulia / Vasso Mentzou (εκδ.), *Vers l’Orient par la Grèce: avec Nerval et d’autres voyageurs*, Paris 1993, σ. 105-113. (Στο εξής ως Droulia, “De la périégèse”).

Η χαρακτηριστικότερη κατηγορία της πρώτης ομάδας είναι οι *περιγραφές ταξιδιών*. Στην ίδια ομάδα ανήκουν τα *ιζολάρια*, τα *τοπογραφικά κείμενα*, που αποτελούν περιγραφή πόλης ή περιοχής που επισκέφθηκε ο συγγραφέας κατά τη διάρκεια ταξιδιού, και οι *συλλογές απεικονίσεων*. Εδώ έχουμε δηλαδή να κάνουμε με όλα εκείνα τα έργα, που θα τα ονομάζαμε περιηγητικά κείμενα. Είναι έργα που ενδιαφέρονται κατά κύριο λόγο να καταγράψουν την εμπειρία την αποκτημένη μέσω ταξιδιού.

Οι κατηγορίες της δεύτερης ομάδας είναι οι ακόλουθες: *συλλογές ταξιδιωτικών κειμένων*, *ιστορίες των ταξιδιών*, *βιβλιογραφίες περιηγητικών κειμένων*, *βιβλιοκριτικές και βιβλιοπαρουσιάσεις* που αναφέρονται σε περιηγητικά κείμενα, *αναγνώσματα για ταξιδιώτες*, *ταξιδιωτικές μέθοδοι και ταξιδιωτικοί οδηγοί*. Όλες τούτες οι κατηγορίες αναφέρονται στα έργα της πρώτης ομάδας, τα παρουσιάζουν σχολιάζοντάς τα, κινούν το διάλογο για τον τρόπο απόκτησης και καταγραφής της εμπειρίας και προτείνουν τις δυνατές αξιοποιήσεις της.

Βέβαια, όπως θα φανεί με περισσότερη σαφήνεια στη συνέχεια, οι δύο ομάδες που διακρίναμε, δεν διαχωρίζονται μεταξύ τους κατά τρόπο απόλυτο. Γιατί ούτε ο συγγραφέας κάποιου έργου της πρώτης ομάδας περιορίζεται στην καταγραφή της εμπειρίας, όσο κι αν αυτή η καταγραφή αποτελεί την κύρια πρόθεσή του, ούτε κι ο συγγραφέας ή ο επιμελητής ενός έργου της δεύτερης ομάδας αρκείται πάντα στην ταξινόμηση και στη θεωρητική επεξεργασία κι ανάλυση της εμπειρίας, που έχει ήδη αποκτηθεί από τα ταξίδια, αλλά καταγράφει κι αυτός, αρκετές φορές, την προσωπική του εμπειρία.

Ας παρουσιάσουμε ωστόσο αναλυτικότερα τις κατηγορίες της κάθε ομάδας.

Περιγραφές ταξιδιών

Οι περιγραφές ταξιδιών είναι η παλαιότερη κατηγορία έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Ήδη η αρχαιότητα έχει να παρουσιάσει ολοκληρωμένα δείγματα της κατηγορίας αυτής, όπως τα έργα του Ηροδότου, του Πausανία, του Στράβωνα και του Πλινίου, τα οποία λειτούργησαν ως πρότυπα κατά την εξέλιξη τόσο των μεταγενεστέρων περιγραφών ταξιδιών, όσο και άλλων κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας, όπως των ιζολαρίων, των τοπογραφικών κειμένων, των ταξιδιωτικών οδηγών και μεθόδων.

Γενικεύοντας, θα λέγαμε, ότι, σε σύγκριση με τους προηγούμενους αιώνες, στο πρώτο ήμισυ του 18ου αιώνα οι περιγραφές των ταξιδιών χαρακτηρίζονται από την υποχώρηση της αγάπης για το αξιοθαύμαστο-ασυνήθιστο και

την επικράτηση της λεπτόλογης περιγραφής που προσπαθεί να είναι ακριβής και ασπάζεται την εκτίμηση που έχει εκδηλώσει ο Διαφωτισμός για την εμπειρία. Στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα, η έκφραση των σκέψεων του ταξιδιώτη θα διεκδικήσει εντονότερα τα δικαιώματά της έναντι της περιγραφής των όσων αυτός παρατηρεί. Τα γενικά τούτα χαρακτηριστικά δεν αφορούν βέβαια όλες τις περιγραφές ταξιδιών, που μας άφησε ο 18ος αιώνας, αλλά μόνο εκείνες που αντικείμενό τους είναι ένα ταξίδι που έγινε στην πραγματικότητα.

Καί φθάνουμε έτσι στον πρώτο εσωτερικό διαχωρισμό, που πρέπει να γίνει στην κατηγορία των περιγραφών των ταξιδιών. Ανάλογα δηλαδή με το αν το ταξίδι στο οποίο αναφέρονται είναι πραγματικό ή φανταστικό. Οι περιγραφές φανταστικών ταξιδιών στη δυτική ευρωπαϊκή λογοτεχνία είναι κατά πολύ νεότερες από εκείνες πραγματικών ταξιδιών. Εμφανίστηκαν μόλις κατά τον 16ο αιώνα¹¹ και δεν έπαψαν να υπηρετούν πιστά τη φιλοσοφική σκέψη μέχρι σήμερα. Απ' τον αιώνα που μας ενδιαφέρει, ας αναφέρουμε μόνο δύο από τα πιο γνωστά παραδείγματα: τα "Lettres persanes" του Montesquieu και το "Voyage du jeune Anacharsis" του Abbé Barthélemy¹².

Ο παραπάνω διαχωρισμός των περιγραφών ταξιδιών δεν είναι ωστόσο ο μόνος που θα μπορούσε να προτείνει κανείς. Τουλάχιστον δύο ακόμα είναι δυνατοί. Ένας με βάση το περιεχόμενο κι ένας με βάση τη μορφή των ταξιδιωτικών περιγραφών.

Ως προς το περιεχόμενό τους οι περιγραφές ταξιδιών θα μπορούσαν να χωριστούν σε κείμενα επιστημονικού, θρησκευτικού, πολιτικού και αυτοβιογραφικού περιεχομένου¹³. Τα πρώτα επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στο αντικείμενο κάποιας επιστήμης (π.χ. γεωγραφία, αρχαιολογία, φυσική ιστορία κ.λ.π.). Τα δεύτερα ενδιαφέρονται έντονα για θέματα σχετικά με τη θρη-

---

11. Συνοπτική παρουσίαση των έργων που στηρίζουν την πλοκή τους σε φανταστικά ταξίδια στο Miriam Eliav-Feldon, *Realistic Utopias. The ideal imaginary societies of the Renaissance 1516-1630*. Oxford 1982, σ. 15-30. Για το θέμα των φανταστικών ταξιδιών παραμένει πρωτοποριακό το έργο του Geoffroy Atkinson, *The extraordinary voyage in French literature before 1700*, New York 1920. Βλ. επίσης Ίλια Χατζηπαναγιώτη, "Η έννοια του λαού στο έργο του J. G. Herder: Ιδέες για τη φιλοσοφία της ιστορίας της ανθρωπότητας", *Ιδεοκίνηση* 3 (1992), σ. 82.

12. Το έργο του Montesquieu εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1721 και το έργο του Abbé Barthélemy το 1788.

13. Εννοείται βέβαια, ότι η κατηγοριοποίηση που προτείνουμε, όπως και κάθε κατηγοριοποίηση, περιέχει ένα μεγάλο ποσοστό αφαίρεσης κι ως εκ τούτου γενικεύει, παραβλέποντας τα κοινά στοιχεία των κατηγοριών που προτείνει. Είναι αυτονόητο

σκέια, κυρίως για δογματικά ζητήματα, για την οργάνωση του κλήρου και για θέματα προσηλυτισμού - συνήθως στον καθολικισμό. Τα κείμενα με έντονο το πολιτικό ενδιαφέρον αφορούν την πολιτική, με μία ευρύτερη έννοια, που περιλαμβάνει τόσο την περιγραφή πολιτικών θεσμών, όσο και το ενδιαφέρον για την οικονομία και τα στρατιωτικά θέματα. Τέλος, τα αυτοβιογραφικού περιεχομένου κείμενα τα ενδιαφέρει το ταξίδι, κυρίως στο βαθμό που είναι συνδεδεμένο με κάποια γεγονότα της ζωής ενός προσώπου, συνήθως του συγγραφέα, που τις περισσότερες φορές θα μπορούσαν να έχουν κάλλιστα διαδραματιστεί και στην πατρίδα του προσώπου αυτού. Το ταξίδι στην περίπτωση αυτή αποδύεται τη σημασία του ως μετακίνηση στο χώρο, ως γνωριμίας με το “άλλο”, με το “ξένο”.

Ως προς τη μορφή τώρα, τα περιηγητικά κείμενα θα μπορούσαν να χωριστούν στις ακόλουθες κατηγορίες: απλή πρόζα, επιστολές, ημερολόγιο¹⁴. Οι περιγραφές ταξιδιών σε απλή πρόζα ενδέχεται να έχουν τη μορφή ενός ενιαίου κειμένου το οποίο διαρθρώνεται με βάση το δρομολόγιο του περιηγητή, ή να είναι χωρισμένες σε κεφάλαια είτε με βάση το δρομολόγιο, είτε με βάση το ειδολογικό περιεχόμενο των κεφαλαίων¹⁵ (π.χ. για την ελληνική εκκλησία, για

ότι μία περιγραφή ταξιδιού μπορεί να περιέχει στοιχεία χαρακτηριστικά κάποιας άλλης κατηγορίας. Εξάλλου, οι περισσότερες περιγραφές ταξιδιών παρουσιάζουν μία μεγάλη ποικιλία πληροφοριών. Συνήθως όμως μπορούμε να διακρίνουμε κάποια προτίμηση για το ένα ή το άλλο είδος πληροφοριών. Ας αναφέρουμε την προτίμηση του J. Pitton de Tournefort (*Relation* [...] Lyon 1717) για θέματα φυσικής ιστορίας, τον θρησκευτικό ζήλο των ιησουϊτών μοναχών στις *Nouveaux memoires des missions de la compagnie de Jesus* (Paris, 1715-1735) ή την αγάπη του J. B. Lechevalier (*Voyage de la Troade* [...] Paris 1802) για την αρχαιολογία, το ενδιαφέρον του L. F. Marsigli (*L' état militaire* [...] Amsterdam 1732) για θέματα στρατιωτικά και δημόσιας διοίκησης, ή την εξομολογητική διάθεση του Ferrières-Sauvebœuf (*Mémoires* [...] Paris 1790). Για οικονομία χώρου δεν αναφέρουμε ολόκληρους τους τίτλους των περιγραφών ταξιδιών που χρησιμοποιούμε ως παραδείγματα. Περιοριζόμαστε μόνο σ' εκείνα τα στοιχεία τους, που επαρκούν για τον εντοπισμό των έργων. Οι τίτλοι των παραδειγμάτων που θα χρησιμοποιήσουμε στη συνέχεια για ορισμένες κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα βρίσκονται συγκεντρωμένοι και καταγραμμένοι αναλυτικά στην ενδεικτική βιβλιογραφία που παραθέτουμε στο τέλος της παρούσας εργασίας.

14. Θα πρέπει βέβαια να αναφέρουμε εδώ και την ποιητική μορφή, που αν και απαντάται συχνά σε περιγραφές ταξιδιών στο Μεσαίωνα και την Αναγέννηση, (γεγονός αναμενόμενο για αυτές τις εποχές, που εκφράστηκαν κυρίως με την ποίηση), δεν εμφανίζεται στις μεταγενέστερες εποχές παρά εξαιρετικά σπάνια.

15. Π.χ. J. H. Freiherr von Riedesel, *Remarques* [...] Amsterdam 1773.

τη διοίκηση των Τούρκων κ.λ.π.). Οι περιγραφές ταξιδιών με τη μορφή επιστολών¹⁶ θα μπορούσαν να χωριστούν σε δύο ομάδες: σε εκείνες που περιέχόμενο της κάθε επιστολής είναι η περιγραφή της εξέλιξης του ταξιδιού και των αποκτηθεισών εμπειριών μέσα σ' ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα¹⁷, το οποίο μεσολαβεί από τη συγγραφή της μίας επιστολής ως τη συγγραφή της άλλης, και σε εκείνες που οι επιστολές τους ανήκουν στον τύπο της επιστολιμαίας διατριβής¹⁸. Η κατηγοριοποίηση αυτή δεν αποκλείει βέβαια κι έναν ενδιάμεσο τύπο, που συνδυάζει επιστολές και των δύο ομάδων¹⁹. Στις περιγραφές ταξιδιών με τη μορφή ημερολογίου καταγράφεται η πορεία του ταξιδιού με μεγάλη χρονική ακρίβεια, συνήθως μέρα με τη μέρα, ακόμα κι όταν τα συμβάντα είναι εντελώς ασήμαντα. Τη μορφή αυτή επιλέγουν στον αιώνα που μας απασχολεί, κατά κύριο λόγο, περιηγητές που ακολούθησαν κάποια πρεσβεία²⁰. Η συγκεκριμένη επιλογή δεν είναι κατά τη γνώμη μας τυχαία. Τα κείμενα αυτά δείχνουν να γράφονται για να πληροφορήσουν το κοινό για την αποστολή της πρεσβείας και για τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων. Δεν ενδιαφέρονται για το ταξίδι αλλά για την πρεσβεία, και αναλαμβάνουν το ρόλο της δημοσιογραφικής ανταπόκρισης, μιας ανταπόκρισης που περιορίζει στο ελάχιστο την πλοκή, και παραχωρεί εύκολα τη θέση της στην αφήγηση και στην περιγραφή, που μπορούν να ικανοποιήσουν την περιέργεια του κοινού για τα ονόματα των αξιωματούχων που έλαβαν μέρος στις διαπραγματεύσεις, για το πρωτόκολλο, για τους χώρους, στους οποίους πραγματοποιήθηκαν οι διαπραγματεύσεις και για τα εδέσματα, που απόλαυσαν όσοι συμμετείχαν²¹. Η υποχώρηση της πλοκής στα κείμενα αυτά είναι που τα κάνει να μας θυμίζουν πολύ τα χρονικά.

---

16. Οι αποδέκτες των επιστολών είναι άλλοτε υπαρκτά και άλλοτε φανταστικά πρόσωπα.

17. Για παράδειγμα οι επιστολές της Lady Mary Wortley Montagu (*Letters [...]* Paris 1800).

18. Π.χ. οι επιστολές του Guys (*Voyage [...]* Paris 1783).

19. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το έργο του Joseph Pitton de Tournefort (*Relation [...]* Lyon 1717).

20. Π.χ. Simpertus (*Diarium [...]* Ausgsburg 1701), G. C. von den Driesch (*Historische Nachricht [...]* Nürnberg 1723).

21. Για τους όρους πλοκή και αφήγηση βλ. Τσβετάν Τοντόροφ, *Ποιητική*. (Μετάφραση Α. Καστρινάκη). Αθήνα 1989, σ. 83.

Ιζολάρια

Εντάξαμε τα ιζολάρια στην ομάδα των έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας που αποτυπώνουν την εμπειρία την αποκτημένη μέσω του ταξιδιού, γιατί οι συγγραφείς τους ταξίδεψαν (ή ισχυρίζονται ότι ταξίδεψαν, πράγμα που σημαίνει ότι αναγνωρίζουν την αξία της αυτοψίας) στις περιοχές που περιγράφουν²².

Ως το πρώτο γνωστό ιζολάριο θα μπορούσε να θεωρηθεί το έργο του Buondelmonti (1420)²³. Στον 18ο αιώνα η κατηγορία των ιζολαρίων έχει σχεδόν σβήσει. Τελευταίο σημαντικό δείγμα της αποτελεί το έργο του Vincenzo Coronelli: *Isolario del' Atlante Veneto*²⁴.

Τα ιζολάρια διαφέρουν από τις περιγραφές ταξιδιών πρώτα απ' όλα, στο ότι δεν παρουσιάζουν ένα δρομολόγιο, ένα ταξίδι καθώς εξελίσσεται, αλλά έναν κατάλογο με περιγραφές νησιών που ανήκουν σ' ένα νησιωτικό σύμπλεγμα. Άλλη διαφορά τους έγκειται στο βαθμό ποικιλίας των πληροφοριών που περιέχουν. Στα ιζολάρια οι πληροφορίες είναι περιορισμένες στον ελάχιστο δυνατό πυρήνα, που εξασφαλίζει την εντελώς απαραίτητη γνώση για μία περιοχή. Ποιός είναι αυτός; Ας αφήσουμε τις βασιλικές οδηγίες, που έλαβε ο Louis Antoine Bougainville, πριν από το ταξίδι του στην Ταϊτή και στη Μελανησία να τον καθορίσουν: "Καθώς η γνώση μας για αυτά τα νησιά και τις ηπείρους είναι ακόμα ιδιαίτερα ατελής, δείχνει εξαιρετικά γοητευτι-

---

22. Γενικά για θέματα που αφορούν στην παραγωγή, στη χρήση, στην ιστορία των ιζολαρίων και στη σχέση τους με τους πορτολάνους, βλ. Γ. Χατζηπαναγιώτη, "Βενετσιάνικα Ιζολάρια του 15ου, 16ου και 17ου αι. και Δωδεκάνησα", *Δωδεκανησιακά Χρονικά* 15 (υπό έκδοση).

23. Έχουμε δύο σημαντικές εκδόσεις του έργου αυτού, το οποίο έγινε ευρύτατα γνωστό σε χειρόγραφο μορφή. Η πρώτη έκδοση έγινε με βάση ένα λατινικό και η δεύτερη μ' ένα ελληνικό χειρόγραφο: *Christoph. Bondelmontii florentini librum insularum Archipelagi e codicibus parisinis regiis nunc primum totum edidit, praefatione et annotatione instruxit Gabr. Rup. Ludovicus De Sinner, Helveto-Bernas, Lipsiae et Berolini 1824*. Και *Description des îles de l'Archipel par Christoforo Buondelmonti. Version grecque par un anonyme, publiée d'après le manuscrit du serail avec une traduction française et un commentaire par Émile Legrand, Paris 1897*. Πριν από την έκδοση του Sinner είχαν ήδη δημοσιευτεί αποσπάσματα του έργου, ενσωματωμένα σε διάφορα περιηγητικά κείμενα.

24. Το έργο του Coronelli εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1696-1697. Από τα έργα που γράφτηκαν τον 18ο αι., ως ιζολάριο θα μπορούσε να θεωρηθεί το έργο του

κό, το να την ολοκληρώσουμε. Επειδή μέχρι σήμερα κανένα ευρωπαϊκό έθνος δεν έχει εγκατασταθεί εκεί και δεν έχει διεκδικήσει δικαιώματα κατοχής αυτών των περιοχών, θα ήταν σημαντικό πλεονέκτημα για την Γαλλία, να τις γνωρίσει και να τις κάνει κτήσεις της, εάν θα ήταν χρήσιμες για το εμπόριο και τη ναυτιλία. [...] Ο κύριος Bougainville οφείλει να μελετήσει τον τόπο, τα δέντρα και κυρίως τα προϊόντα της φύσης· για όλα, όσα είναι άξια προσοχής, οφείλει να φέρει δείγματα και απεικονίσεις· στο βαθμό που του είναι δυνατό πρέπει να εντοπίσει τα ευνοϊκά αγκυροβόλια και ό,τι εξυπηρετεί τη ναυσιπλοΐα. [...]»²⁵.

Το ταξίδι του Bougainville έγινε βέβαια στο δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα, σε μιá εποχή δηλαδή, που είχαν πάψει ουσιαστικά να εκδίδονται καινούρια ιζολάρια. Επιλέξαμε όμως να παρουσιάσουμε τις οδηγίες που έλαβε, γιατί τις θεωρούμε αντιπροσωπευτικές για το ελάχιστο των γνώσεων που οι κάθε είδους ενδιαφερόμενοι προσπαθούσαν να αποκτήσουν για μία περιοχή, που μέχρι τότε ήταν σχεδόν ή εντελώς άγνωστη. Και δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι οι περιοχές που περιέγραφαν τα ιζολάρια τον καιρό της ακμής τους (16ος-17ος αι.) ήταν για την εποχή εκείνη σχεδόν άγνωστες. Πληροφορίες λοιπόν για το πώς μπορεί κανείς να προσπελάσει μία περιοχή, για τη διαμόρφωση του εδάφους της, για τη χλωρίδα, την πανίδα και τα προϊόντα της συνθέτουν το κείμενο των ιζολαρίων αλλά και αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα, που στις περιγραφές των ταξιδιών θα εμπλουτιστεί με πολλές και ποικίλες άλλες πληροφορίες.

Θα κλείσουμε την αναφορά μας στα ιζολάρια με μιá τελευταία παρατήρηση για την εξέλιξή τους στον 18ο αιώνα, με αφορμή το παράδειγμα του έργου του Coronelli, που μνημονεύσαμε παραπάνω. Ένας από τους λόγους για τους οποίους παρουσιάζει ενδιαφέρον το ιζολάριο αυτό, που εμφανίζεται μόλις τρία χρόνια πριν τον 18ο αιώνα, είναι ότι πλησιάζει περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο ιζολάριο τις περιγραφές των ταξιδιών. Στο ιζολάριο του Coro-

---

Frieseman, *Description historique* [...] Neuwied sur le Rhin 1799. Παρόλο που αποτελεί ένα συμπλήρωμα πληροφοριών που παραδίδουν άλλοι περιηγητές και κυρίως ο Tournefort το έργο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον ακριβώς γιατί ο συγγραφέας του επιλέγει να το παρουσιάσει ως ιζολάριο και όχι ως ταξιδιωτική περιγραφή, καθώς επιλέγει να του δώσει τη χαρακτηριστική δομή των ιζολαρίων, που συνίσταται στην περιγραφή του κάθε μέλους ενός νησιωτικού συμπλέγματος σε ιδιαίτερη ενότητα, που φέρει ως τίτλο την ονομασία του.

25. Το παράθεμα είναι δανεισμένο από: Bitterli, *Wilden*, σ. 29.

nelli έχει αναπτυχθεί εντυπωσιακά το ενδιαφέρον για το ιστορικό παρελθόν του χώρου που περιγράφεται, ένα ενδιαφέρον που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των περιγραφών των ταξιδιών και που δηλώνει ένα στάδιο γνώσης για την περιοχή στην οποία γίνεται το ταξίδι, που δεν είναι πρώιμο²⁶.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι λίγο πριν από την ουσιαστική εξαφάνισή τους κατά τον 18ο αι., τα ιζολάρια προσεγγίζουν την κατηγορία των ταξιδιωτικών περιγραφών.

Τοπογραφικά κείμενα

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει περιγραφές πόλεων ή περιοχών, οι οποίες έγιναν με βάση τις πληροφορίες, που συνέλεξε ο συγγραφέας επισκεπτόμενος μία συγκεκριμένη πόλη ή περιοχή. Τα τοπογραφικά κείμενα αποτελούν μία από τις παλαιότερες κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Αν και τους μακρυνούς τους προγόνους πρέπει να τους αναζητήσουμε στην αρχαία γραμματεία, ο χρυσός αιώνας τους είναι μάλλον ο 15ος, η εποχή που άκμασαν οι *descriptions terrae sanctae*, που ποτέ δεν έπαψαν βέβαια να αποτελούν ένα από τα αγαπητά θέματα των τοπογραφικών κειμένων.

Στη διαμόρφωση της κατηγορίας των τοπογραφικών κειμένων λειτούργησαν λοιπόν ως πρότυπα οι περιγραφές πόλεων και περιοχών, που σώζονταν στα έργα αρχαίων ελλήνων συγγραφέων. Ωστόσο, τον σημαντικότερο ρόλο, στη διαμόρφωσή τους τον διαδραμάτισε η επίδραση που δέχτηκαν από τη ρητορική κατά τα τέλη της ρωμαϊκής αρχαιότητας.

Πιο αναλυτικά, από την ελληνιστική εποχή, και ενώ το δικανικόν (*genus iudiciale*) και το συμβουλευτικόν γένος (*genus deliberatium*) της ρητορικής γνωρίζουν μία ύφεση, το επιδεικτικόν ή πανηγυρικόν γένος (*genus demon-*

---

26. Το ενδιαφέρον του Coronelli τουλάχιστον για το ιστορικό παρελθόν των πρώην αλλά και συγχρόνων του βενετικών κτήσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεν είναι βέβαια άσχετο με τις γενικότερες επιδιώξεις της Βενετίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Εδώ όμως δεν μας ενδιαφέρουν οι λόγοι που οδήγησαν στη διαμόρφωση ενός χαρακτηριστικού (στην προκειμένη περίπτωση του ενδιαφέροντος για το ιστορικό παρελθόν) αλλά το γεγονός αυτό καθ' εαυτό της διαμόρφωσης του συγκεκριμένου χαρακτηριστικού, γιατί μ' αυτό σηματοδοτείται μία σημαντική εξέλιξη στην κατηγορία των ιζολαρίων.

strativum) βρίσκεται σε ακμή²⁷. Αντικείμενο του τελευταίου αυτού είδους αποτελούσαν οι έπαινοι, κείμενα δομημένα σύμφωνα με κανόνες της ρητορικής τέχνης, τα οποία, όπως σημειώνει ο Marcus Fabius Quintilianus (III, 7, 6), είχαν ως θέμα κυρίως θεούς και ανθρώπους, αλλά και σημαντικά γεγονότα ή αξιοθαύμαστους τόπους και έργα²⁸. Βλέπουμε λοιπόν, ότι ήδη από το τέλος της ρωμαϊκής εποχής διαμορφώθηκαν κανόνες, οι οποίοι καθόριζαν τη σειρά και τον τρόπο με τον οποίο όφειλε κανείς να περιγράφει τον οικισμένο χώρο. Τα σύνολα των κανόνων αυτών, αλλά και τα κείμενα, οι περιγραφές συγκεκριμένων πόλεων, που καταρτίστηκαν με βάση τα σύνολα των κανόνων, διαδραμάτισαν ρόλο προτύπου στη μετέπειτα εξέλιξη της κατηγορίας των τοπογραφικών κειμένων, στο Μεσαίωνα και στην Αναγέννηση²⁹. Τα σχήματα περιγραφής των πόλεων γνώρισαν σημαντική ανάπτυξη και διάδοση κατά τον 15ο αιώνα χάρη στην ανάπτυξη του θεσμού της αλληλογραφίας στους κύκλους των Ουμανιστών³⁰. Με τη μορφή ερωτήσεων κυκλοφορούσαν ευρέως ανάμεσα στα μέλη της ουμανιστικής *res publica literaria*, και πολλές φορές εξασφάλιζαν τις απαραίτητες πληροφορίες για τη συγγραφή σημαντικών έργων, όπως για παράδειγμα της *Cosmographia* του Sebastian Münster³¹. Από τον 16ο αιώνα τα σχήματα περιγραφής πόλεων συστηματοποιήθηκαν και ενσωματώθηκαν στις ταξιδιωτικές μεθόδους, σε ευρύτερα κανονιστικά συστήματα περιγραφής της εξωτερικής πραγματικότητας³². Παράλληλα βέβαια τα σχήματα αυτά συνέχισαν να υπάρχουν και με τη μορφή ερωτηματολογίων. Στο θέμα των ερωτηματολογίων θα επανέλθουμε όμως αργότερα.

27. Βλ. Ernst Robert Curtius, *La littérature européenne et le Moyen Age latin*. (Traduit de l' allemand par Jean Bréjoux), Paris 1956, σ. 84-85.

28. *Αντ.*, σ. 85-86. Δεν ήταν μόνο φημισμένοι ρήτορες, που ασχολούνταν με το ρητορικό αυτό είδος. Οι μαθητές ασκούνταν σε αυτό κατά το μάθημα.

29. Με παρόμοιο τρόπο λειτούργησαν και για τις περιγραφές σε έργα άλλων κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Αναλυτικότερα θα γίνει λόγος σε επόμενες ενότητες. Για τα τοπογραφικά κείμενα βλ. Justin Stagl, "Der wohl unterwiesene Passagier" στο Krasnobaev κ.α., *Reisen*, σ. 364-365. (Στο εξής ως Stagl, "Der Passagier").

30. Βλ. A. Gerlo, "The Opus Conscribendis Epistolis of Erasmus and the tradition of the Ars Epistolica" στο R. R. Bolgar (εκδ.), *Classical influences on european culture a.d. 500-1500*, Cambridge 1971, σ. 104-105.

31. Βλ. Justin Stagl, "Vom Dialog zum Fragebogen. Miscellen zur Geschichte der Umfrage". *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 31/ 3 (1979), σ. 616-617. (Στο εξής ως Stagl, "Vom Dialog").

32. Την φάση της ενσωμάτωσης δείχνει να αντιπροσωπεύει ο κατάλογος ερωτήσε-

Εκείνο που πρέπει τώρα να αναφέρουμε, είναι ότι περιγραφές πόλεων ή περιοχών εξακολούθησαν φυσικά να παρουσιάζονται σε μεγάλο αριθμό κατά τον 18ο αιώνα (αυτή η κατηγορία έργων συνεχίζει εξάλλου να υπάρχει ως τις μέρες μας). Οι πρωτεύουσες κι οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης προσέλκυαν συχνά το ενδιαφέρον των ταξιδιωτών. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το ενδιαφέρον των συγγραφέων τοπογραφικών κειμένων συγκέντρωσαν δύο πόλεις: η Αθήνα και η Κωνσταντινούπολη³³, και μία περιοχή: η Τροία και τα περίχωρά της³⁴.

Η περιγραφή των πόλεων στα τοπογραφικά κείμενα είναι δομημένη σε τρία τμήματα. Στο πρώτο παρουσιάζεται το όνομα ή τα ονόματα της πόλης και τυχόν μύθοι ή ιστορικά γεγονότα που σχετίζονται με την ίδρυσή της. Περιγράφεται επίσης η πρώτη, γενική εικόνα, που προσφέρει η πόλη ως σύνολο στον επισκέπτη της. Στο δεύτερο τμήμα ακολουθεί η περιγραφή του εσωτερικού της πόλης. Δίνεται η γενική εικόνα που παρουσιάζουν οι κατοικίες, απαριθμούνται και περιγράφονται οι συνοικίες, οι πλατείες, οι αγορές, τα δημόσια κτίρια και τα μνημεία. Στο τελευταίο τμήμα, που δεν υπάρχει σε όλες τις περιγραφές, παρουσιάζεται η πόλη ως κοινωνική- πολιτισμική οντότητα. Γίνεται λόγος για θέματα διοίκησης, για θεσμούς και για κοινωνικές ομάδες³⁵.

ων με θέμα την περιγραφή μιας πόλης, ο οποίος με τον τίτλο “*Tabula Peregrinationis continens capita Politica*” δημοσιεύτηκε στο έργο *Itinerarium Germaniae, Galliae, Angliae, Italiae* του Paul Hetzner. Συντάκτης του καταλόγου αυτού, όπως απέδειξε ο Justin Stagl, είναι ο Hugo Blotius, μορφή στενά συνδεδεμένη με τη διαμόρφωση των ταξιδιωτικών μεθόδων. Βλ. Justin Stagl, “*Die Methodisierung des Reisens im 16. Jahrhundert*” στο Brenner, *Der Reisebericht*, σ. 144. (Στο εξής ως Stagl, “*Die Methodisierung*”).

33. Δείγμα του είδους αυτού αποτελεί το έργο του Friedrich Murhard, *Gemälde von Konstantinopel*, Penig 1805.

34. Π.χ. J. B. Lechevalier, *Voyage dans la Troade* [...], Paris 1802.

35. Τη δόμηση αυτή της περιγραφής των πόλεων, που δεν χαρακτηρίζει μόνο τα τοπογραφικά κείμενα αλλά τη συναντούμε γενικά στις περιγραφές των πόλεων στα έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας, τη συναντούμε από τον 16ο αιώνα ως τον 18ο αλλά και αργότερα. Το πρωιμότερο ίσως δείγμα της είναι ο κατάλογος των ερωτήσεων του Hugo Blotius, που αναφέραμε παραπάνω. Ως ένα δείγμα του 18ου αιώνα αναφέρουμε τον κατάλογο ερωτήσεων της Julie Herzogin von Giovane, που είναι προσαρτημένος στο έργο της: *Plan pour faire servir les voyages*, Vienne 1791. Περιγραφές πόλεων με τη δομή που περιγράψαμε υπάρχουν άφθονες στα ταξιδιωτικά κείμενα. Ως χα-

Συλλογές απεικονίσεων

Οι συλλογές απεικονίσεων δεν είναι η μόνη κατηγορία έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας που συνδυάζει το κείμενο με την εικονογράφηση. Η ιδιομορφία της έγκειται στο ότι η σχέση κειμένου και εικόνας, που γνωρίζουμε ήδη από τις περιγραφές ταξιδιών, εδώ είναι αντεστραμμένη. Δεν είναι η εικόνα που υπηρετεί το κείμενο, αλλά το κείμενο που υποτάσσεται στην εικόνα. Χωρίς ανεξάρτητη υπόσταση και περιορισμένο σ' έκταση, το κείμενο συνοδεύει και επεξηγεί μια σειρά απεικονίσεων, που συνήθως εντάσσονται σε μία συγκεκριμένη, κατά κάποιο τρόπο τυποποιημένη θεματική (π.χ. ανθρώπινοι τύποι, ενδυμασία, τοπίο).

Στις συλλογές απεικονίσεων³⁶ ο ταξιδιώτης-συγγραφέας χρησιμοποιεί όλη πια τον γλωσσικό κώδικα για να εκφράσει τις εμπειρίες του ταξιδιού του, αλλά την εικόνα. Η επιλογή αυτή στηρίζεται στην άποψη, ότι συχνά η εικόνα μπορεί να περιγράψει κάτι με μεγαλύτερη ακρίβεια απ' ό,τι ο λόγος, μια άποψη ιδιαίτερα διαδεδομένη κατά τον 18ο αιώνα³⁷. Παράλληλα, τις συλλογές του αιώνα αυτού θα πρέπει να τις αντιμετωπίσουμε μέσα στα πλαίσια του εγκυκλοπαιδισμού. Και αυτές, όπως κι άλλα έργα που διαμορφώθηκαν σ' αυτό το κλίμα, φιλοδοξούν να επιτύχουν μία συνολική καταγραφή και παρου-

---

ρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρουμε την περιγραφή της Κωνσταντινούπολης από τον Joseph Pitton de Tournefort (*Relation [...]* Lyon 1717, τομ. II, σ. 173-252) και από τον Ferrières-Sauveboeuf (*Mémoires historiques [...]* Paris 1790, τομ. I, σ. 1-31), καθώς και την περιγραφή της Σμύρνης από τον Johann Hermann Freiherr von Riedesel (*Remarques [...]* Amsterdam 1773, σ. 26-27).

36. Περίφημο δείγμα του είδους αυτού, από τον 18ο αιώνα το έργο: *Recueil de cent estampes representant différentes nations du Levant, tirées sur les Tableaux peints d'après Nature en 1707 et 1708 par les Ordres M. De Ferriol Ambassadeur du Roi à la Porte. Et gravées en 1712 et 1713 par les soins de Mr. Le Hay, [...]* Paris [...] 1714.

37. Για παράδειγμα, ο Ferriol στον πρόλογο του δεύτερου τόμου του έργου του που αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποσημείωση, ο οποίος εκδόθηκε ένα χρόνο μετά την έκδοση του πρώτου τόμου, στο Παρίσι, με τον τίτλο: *Explication des cent estampes qui representent différentes nations du Levant avec de nouvelles estampes des ceremonies turques qui ont aussi leurs explications*, παρατηρεί: “Mais cette lecture ne satisfait jamais pleinement, si le Voyageur habile n' a sçu joindre à un discours précis et à des remarques judicieuses les Images sensibles des objets qui ont besoin de ce secours, et dont les descriptions les plus exactes ne donneroient que des idées foibles et tres-imparfaites. Tels sont les Edifices, et autres semblables Monumens, les Paysages, les Plantes, les fruits, les Animaux, et tant d' autres choses extraordinaires [...]”.

σίαση του αντικειμένου, που έχουν διαλέξει. Μια τέτοια φιλοδοξία παρουσιάζεται πολλές φορές να συνδέεται με την ιδέα της συνολικής γνώσης ως κυριαρχίας και δύναμης. Ο αναγνώστης-θεατής γίνεται ο άρχοντας, που με τη βοήθεια της συλλογής, για τη διασκέδαση ή τη μόρφωσή του, μπορεί να κάνει τους λαούς της γης να παρελάσουν μπροστά του στολισμένοι τις ιδιαιτερότητες και τα παράξενά τους³⁸.

Όλο αυτό το εικονογραφικό υλικό, μαζί βέβαια με το εικονογραφικό υλικό ταξιδιωτικών περιγραφών, θα αποτελέσει μια παρακαταθήκη εικόνων, στην οποία συχνά θα καταφύγουν όχι μόνο πολλοί συγγραφείς περιγραφών ταξιδιών³⁹, αλλά και καλλιτέχνες ή τεχνίτες που αναζητούν το διαφορετικό και το εξωτικό⁴⁰.

Γιά τα Προσκυνητάρια

Για να ολοκληρωθεί ο καθορισμός και η περιγραφή της πρώτης ομάδας των κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα, θεωρούμε απαραίτητη την αναφορά στα προσκυνητάρια. Πιστεύουμε, ότι τα προσκυνητάρια, ως ιδιαίτερη κατηγορία έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας, θα είχαν θέση μόνο σε μία τυπολογία, που θα χρησιμοποιούσε ως κριτήριο τον τόπο προορισμού του ταξιδιώτη ή τον σκοπό του ταξιδιού. Συνεπώς δεν μπορούν να περιληφθούν στην τυπολογία που προτείνουμε εδώ.

Η κατηγορία που χαρακτηρίζεται με τον όρο προσκυνητάρια, δεν είναι εσωτερικά ομοιογενής, αλλά συγκροτείται από έργα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Ανάμεσά τους συναντούμε περιγραφές ταξιδιών προς τόπους προ-

---

38. Με χαρακτηριστικό τρόπο εκφράζει την ιδέα αυτή ο Ferriol στο έργο που αναφέρθηκε στην υποσ. 37: “Le Lecteur alors pleinement satisfait s’ imagine passer en revûe les autres habitans de la Terre, et exerçant sur eux une espece d’ empire, il les examine avec attention, approuve où condamne le choix de leurs habits, se divertit et rit souvent de la bizarrerie des uns, admire quelquefois la beauté et la majesté des autres, donnant cependant toujours dans son estime la préférence à l’ habit du Pays où il est né, et qu’ il porte actuellement.”

39. Όπως ο Tournefort, που δανείζεται από τον Ferriol την αμμένισσα νύφη.

40. Για παράδειγμα τα σχέδια του Otto Magnus von Stackelberg που χρησιμοποιήθηκαν ως πηγή έμπνευσης για θεατρικά κοστούμια και για διαφήμιση από εργοστάσιο παραγωγής σαπουνιών. Βλ. Gunnar Hering, “Otto Magnus von Stackelberg” στο *Τόπος και Εικόνα*, τόμ. VII, σ. 96

σκηνήματος⁴¹, τοπογραφικά κείμενα, που αναφέρονται στους τόπους αυτούς, καθώς και ταξιδιωτικές μεθόδους με οδηγίες προς τους ταξιδιώτες που κατευθύνονται προς αυτούς, ή ταξιδιωτικούς οδηγούς, με πίνακες αποστάσεων και καταλόγους σταθμών⁴². Σύμφωνα λοιπόν με το κριτήριο που ακολουθούμε στην τυπολογία που προτείνουμε, τη θέση, δηλαδή, που επιλέγει ο συγγραφέας προς την εμπειρία (αν την καταγράφει ή την επεξεργάζεται), τα έργα που χαρακτηρίζονται ως προσκυνητάρια, εντάσσονται κάθε φορά στις ανάλογες επιμέρους κατηγορίες: στις περιγραφές ταξιδιών, στα τοπογραφικά κείμενα, στις ταξιδιωτικές μεθόδους ή στους ταξιδιωτικούς οδηγούς. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί, ότι πολλά από τα έργα αυτά συνδυάζουν δύο ή περισσότερες κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Είναι δηλαδή πιθανόν να έχουμε ένα κείμενο, το οποίο να αποτελείται από μία περιγραφή ταξιδιού κι από έναν ταξιδιωτικό οδηγό, ή από κάποιο άλλο συνδυασμό. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, μπορούμε να πούμε, ότι τα έργα που χαρακτηρίζονται ως προσκυνητάρια καταδεικνύουν περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο κείμενο τη ρευστότητα των ορίων μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας.

---

41. Οι σημαντικότεροι τόποι προσκυνήματος για τους Χριστιανούς ήταν η Ιερουσαλήμ, η Ρώμη και το Santiago de Compostella. Η προτίμηση των προσκυνητών για κάποιον από αυτούς γνώρισε φυσικά ποικίλες διακυμάνσεις. Για το προσκύνημα στην Ιερουσαλήμ βλ. Loukia Droulia, "The Pilgrim Traffic in the Eastern Mediterranean" στο Christiane Villain- Gandossi/ Salvino Bussutil / Paul Adam (εκδ.), *Medieval Ships and the birth of technological societies, τόμ. II, The mediterranean area and european integration*, Malta χ.χ. Επίσης, Pierre Mareval, *Lieux Saints et pèlerinages d' Orient*, Paris 1985. Σχετικά με τη Ρώμη, το Santiago de Compostella κι άλλους τόπους προσκυνήματος στην Ευρώπη βλ. Robert Plötz, "Wallfahrten" στο Bausinger κ.α., *Reisekultur*. Για τους ορθόδοξους χριστιανούς θα πρέπει να αναφερθεί φυσικά το Άγιο Όρος, το οποίο ήδη στα βυζαντινά χρόνια προσέλκυσε πολλούς θώσους προσκυνητές. Για τους τελευταίους, βλ. Klaus Müller, "Pilger, Kaufleute und Diplomaten ziehen aus, um fremde Länder zu erleben" στο Klaus Müller (εκδ.), *Itineraria rossica*, Leipzig 1986, σ. 302-311.

42. Βλ. και Gerhard Wolf, "Die deutschsprachigen Reiseberichte des Spätmittelalters" στο Brenner, *Der Reisebericht*, σ. 86-89. (Στο εξής ως Wolf, "Die deutschsprachigen Reiseberichte").

Συλλογές περιγραφών ταξιδιών

Με τις συλλογές περιγραφών ταξιδιών, εισερχόμαστε στη δεύτερη ομάδα έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας, εκείνη που απαρτίζεται από τις κατηγορίες, που επιχειρούν να οργανώσουν την εμπειρία την αποκτημένη μέσω των ταξιδιών και να αναπτύξουν τον θεωρητικό προβληματισμό σχετικά με το ταξίδι.

Οι συλλογές περιγραφών ταξιδιών μας θυμίζουν όσο καμία άλλη κατηγορία έργων, ότι ο 18ος αιώνας είναι ανάμεσα στ' άλλα, κι αιώνας των εγκυκλοπαιδιστών. Η κατηγορία αυτή έργων δεν παρουσιάζεται βέβαια για πρώτη φορά τον 18ο αιώνα. Ήδη κατά τον 16ο αιώνα γίνονται αρκετές προσπάθειες να συγκροτηθεί ένα πανόραμα των ταξιδιών και των ανακαλύψεων, μέσα από τη συλλογική παρουσίαση περιηγητικών κειμένων. Το "Navigationi et viaggi" του Ramusio, το "Americae insignis et admiranda Historia" του De Bry και το "Principal Navigations" του Hakluyt αποτελούν τα πιο γνωστά δείγματα συλλογών του 16ου αιώνα⁴³, και δεν έπαψαν να διαβάζονται για αιώνες μετά τη συγγραφή τους και να καθορίζουν την εικόνα που είχαν οι Ευρωπαίοι για τις απόμακρες περιοχές που περιγράφονται στις σελίδες τους⁴⁴.

Ο κατ' εξοχήν ωστόσο αιώνας των συλλογών περιγραφών ταξιδιών, είναι ο 18ος. Η κυρίαρχη τάση για συγκέντρωση και οργάνωση της γνώσης, δεν ήταν δυνατόν να μην εκδηλωθεί και στο τόσο πρόσφορο υλικό των ταξιδιωτικών περιγραφών. Με την αιτιολογία ότι επιτέλους βάζουν μία τάξη στις διάσπαρτες περιγραφές ταξιδιών, ότι προσφέρουν σε συμφέρουσα τιμή για τους αναγνώστες ένα μεγάλο αριθμό κειμένων, που η αγορά τους ως ξεχωριστές εκδόσεις είναι αδύνατη λόγω του υψηλού κόστους, ή ότι επιτέλους επανεκδίδουν κείμενα εξαντλημένα ή δυσεύρετα, οι εκδότες και οι επιμελητές των συλλογών συναγωνίζονται για να κερδίσουν το κοινό. Ένα κοινό που δείχνει ένα εκπληκτικό, στ' αλήθεια, ενδιαφέρον για την ταξιδιωτική φιλολογία, αν κρίνουμε τόσο από το μεγάλο αριθμό των συλλογών που εκδόθηκαν στον 18ο αιώνα όσο και από τον αριθμό των τόμων της κάθε συλλογής, που όχι σπά-

43. Βιβλιογράφηση και εκτενής παρουσίαση των συλλογών του 16ου αιώνα υπάρχει στη μελέτη του Max Böhme, *Die grossen Reisesammlungen des 16. Jahrhunderts und ihre Bedeutung*, Straßburg 1904.

44. Ιδιαίτερα το έργο του De Bry με το πλούσιο εικονογραφικό υλικό του έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας των Ινδιάνων. Σημαντικά στοιχεία της μυθολογίας που αναπτύχθηκε γύρω από το θέμα του καννιβαλισμού ανάγονται σ' αυτές ακριβώς τις απεικονίσεις.

νια ανέρχεται σε πολλές δεκάδες⁴⁵.

Οι συλλογές αυτές, που ενίοτε ονομάζονται εγκυκλοπαίδειες ταξιδιών ή βιβλιοθήκες, ανθολογούν αποσπάσματα από διάφορες ταξιδιωτικές περιγραφές. Πολύ συχνά μεταφράζουν, ολόκληρα ή αποσπασματικά, ξενόγλωσσα έργα, που έχουν αποκτήσει ευρύτερη αναγνώριση. Σημαντικός αριθμός από αυτές τις συλλογές μεταφράστηκε σε διάφορες γλώσσες⁴⁶.

Οι συλλογές του 18ου αιώνα δεν μένουν φυσικά αμέτοχες στη συζήτηση για τη σημασία και τη χρησιμότητα του ταξιδιού. Οι εκδότες και οι επιμελητές τους, χρησιμοποιώντας μία πρακτική συνηθισμένη στην ταξιδιωτική φιλολογία, αναπτύσσουν στους προλόγους, με τους οποίους εφοδιάζουν γεν-

---

45. Ως ενδεικτικό παράδειγμα σημειώνουμε μία συλλογή 34 τόμων: *Neue Sammlung der merkwuerdigsten Reisegeschichten* [...] Frankfurt am Mayn, 1748.

46. Οι μεταφράσεις των έργων των διαφόρων ειδών της ταξιδιωτικής φιλολογίας είναι ένα πάρα πολύ ενδιαφέρον θέμα έρευνας, που μπορεί να προσφέρει πολύτιμα συμπεράσματα, πρώτα απ' όλα για τη διάδοση και την πρόσληψη συγκεκριμένων έργων. Πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον θα παρουσιάζε ωστόσο μία συγκριτική έρευνα, που θα μελετούσε τις μεταφράσεις σε σχέση με τα πρωτότυπα, με σκοπό να εντοπίσει τα κριτήρια επιλογής των μεταφραζόμενων αποσπασμάτων, όταν πρόκειται για συλλογές περιγραφών ταξιδιών, ή τα κριτήρια βάσει των οποίων παραλείπονται κάποια τμήματα κειμένων, όταν πρόκειται για μεταφράσεις ολόκληρων περιγραφών ταξιδιών. Για παράδειγμα, για εθνικούς λόγους, παραλείπεται στη γαλλική μετάφραση του έργου της Lady Craven μία επιστολή (XV): "On n' a pas cru devoir traduire une pièce qui n' est remplie que d'injures nationales" (*Voyage de Milady Craven à Constantinople, par la Crimée, en 1786. Traduit de l' Anglois, par M.D.****. [...] Paris [...] 1789, σ. 42). Αλλού οι λόγοι αυτοί είναι θρησκευτικοί. Ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα για την περίπτωση αυτή μας προσφέρουν τα έργα: *Histoire générale des voyages* [...] (La Haye 1747) και: *Allgemeine Historie der Reisen* [...] (Leipzig 1748). Η ενδιαφέρουσα ιστορία των δύο αυτών έργων αρχίζει με τη μετάφραση στα γαλλικά μιάς αγγλικής ιστορίας των ταξιδιών, η οποία γνώρισε μεγάλη επιτυχία στην Αγγλία. Το έργο μεταφράζεται στα γαλλικά από τον Abbé Antoine François Prévost και εκδίδεται στη Γαλλία, όπου γνωρίζει σημαντική επιτυχία. Για το λόγο αυτό ολλανδοί εκδότες αναλαμβάνουν την επανέκδοση της γαλλικής μετάφρασης στην Ολλανδία. Καθώς, ωστόσο, ο Abbé Prévost έχει επιφέρει αλλαγές στο κείμενο στα σημεία που θεωρούσε ως αντίθετα προς τον ρωμαιοκαθολικισμό, οι ολλανδοί εκδότες επισημαίνουν τα σημεία αυτά. Οι γερμανοί εκδότες, δριμύτεροι κριτές από τους ολλανδούς, κατακραυγάζουν τον Abbé Prévost για τις επεμβάσεις του στο κείμενο, που υπαγορεύτηκαν από τον θρησκευτικό του ζήλο.

ναϊόδωρα τα έργα τους, τις απόψεις τους για το ταξίδι και δηλώνουν την πίστη τους στην παιδαγωγική του αξία⁴⁷. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για θέματα παιδαγωγικής στα τέλη του αιώνα, θα αποτυπωθεί και στις συλλογές ταξιδιωτικών περιγραφών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η συλλογή του Joachim Heinrich Campe⁴⁸ και η συλλογή του Cristian Gotthilf Salzmann⁴⁹, στην οποία περιγράφονται τα ταξίδια ενός δασκάλου και των μαθητών του.

Ιστορίες των ταξιδιών

Οι συγγραφείς των ιστοριών των ταξιδιών επιχειρούν να οργανώσουν, εντάσσοντάς τα σε μία χρονική ακολουθία, όλα τα σημαντικά ταξίδια, από την αρχαιότητα ως τις μέρες τους. Εκείνο που επιδιώκουν, είναι να συλλέξουν για το κάθε ταξίδι και να συγκεντρώσουν σ' ένα μόνο έργο, στην Ιστορία τους, όλες εκείνες τις πληροφορίες που πείθουν για το ζήλο του ανθρώπου της δυτικής Ευρώπης για τη διάδοση της πίστης του, που δηλώνουν την

47. Την πρακτική αυτή συναντάμε για παράδειγμα πολύ συχνά στις περιγραφές ταξιδιών. Σημαντικό παράδειγμα, για την ποιότητα του λόγου και για την απήχηση που βρήκε σε άλλα έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας, αποτελεί ο πρόλογος του Choiseul-Gouffier στο έργο του *Voyage pittoresque de la Grèce* (Paris 1782). Στη δεύτερη και στην τρίτη σελίδα αναπτύσσει τις απόψεις του για ένα ερώτημα, που απασχολεί την ταξιδιωτική φιλολογία και κυρίως τις ταξιδιωτικές μεθόδους ήδη από τον 16ο αι.: ποια είναι η καταλληλότερη ηλικία για να ταξιδέψει ένας νέος, που θέλει να αποκομίσει από το ταξίδι πνευματικά και ψυχικά οφέλη. Τις απόψεις που εκφράζει ο Choiseul-Gouffier σ' αυτές τις σελίδες επικρότησαν πολλοί σύγχρονοί του. Ανάμεσά τους και η Julie Herzogin von Giovane, *ό. π.*, σ. 14.

48. Joachim Heinrich Campe, *Sammlung interessanter und zweckmäßig abgefaßter Reisebeschreibungen für die Jugend*. 1785-1793. Ο Campe, που έγινε ευρύτερα γνωστός με τη διασκευή στα γερμανικά του έργου του Daniel de Foe, *Robinson Crusoe*, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την παιδαγωγική. Για την πρόσληψη του έργου του στις χώρες της Βαλκανικής βλ. Liliانا Minkova, "L' œuvre de Joachim Heinrich Campe dans les pays balkaniques" *Revue des études sud-est européennes* 28/ 1-4 (1990), σ. 39-44. Στη σ. 43 βιβλιογραφούνται οι μεταφράσεις έργων του στα ελληνικά.

49. *Reisen der Salzmannischen Zöglinge*. Leipzig [...] 1784. Για το έργο και την προσωπικότητα του παιδαγωγού Ch. G. Salzmann βλ.: Bärbel Pantzer, "Der Philanthropische Wegweiser durchs Leben" στο Bausinger κ.α., *Reisekultur*, σ. 159-165.

υπακοή στο μονάρχη του, που δείχνουν τη δίψα του για νέες γνώσεις και που μαρτυρούν την προσπάθεια του να βελτιώσει τη ναυπηγική και τη ναυσιπλοΐα για να διευρύνει τις δυνατότητες του να ταξιδεύει. Αυτές οι πληροφορίες θα τους βοηθήσουν να συγκροτήσουν την εικόνα του μεγαλείου του ανθρώπου της δυτικής Ευρώπης. Μία εικόνα που δεν τη δημιουργούν εκείνοι για πρώτη φορά αλλά προϋπάρχει στις περιγραφές ταξιδιών, και δεν τη βλέπουν παρά μόνο τα μάτια του δυτικού ανθρώπου. Ακόμα κι όταν – σύμφωνα με το πνεύμα του 18ου αι. που η εικόνα του *bon sauvage* είναι πια διαδεδομένη – επισημαίνονται στις ιστορίες των ταξιδιών οι μελανές πλευρές της εικόνας αυτής, όπως η εξόντωση των Μάγνας και των Ίνκας ή το εμπόριο σκλάβων, ακόμα και τότε δεν αμφισβητείται το μεγαλείο του πολιτισμού της δυτικής Ευρώπης, δεν αμφισβητούνται θεμελιώδεις θεσμοί του κι η πρόθεση να επιβληθούν σε άλλους πολιτισμούς, αλλά η ορθότητα των πράξεων μεμονωμένων ατόμων.

Οι ιστορίες των ταξιδιών μπορούν να διακριθούν με βάση τη μορφή και το περιεχόμενό τους σε δύο ομάδες. Οι συγγραφείς των έργων της πρώτης ομάδας, παρουσιάζουν την ιστορία των ταξιδιών συρράπτοντας αποσπάσματα από τις πιο σημαντικές περιγραφές ταξιδιών, παραθέτοντάς τα αυτούσια και δηλώνοντας το συγγραφέα τους. Δεν διαφέρουν δηλαδή από τους επιμελητές μίας συλλογής περιγραφών ταξιδιών, παρά στην πρόθεσή τους να φτιάξουν μία ιστορία των ταξιδιών, κι όχι μία συλλογή περιγραφών ταξιδιών. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι είναι υποχρεωμένοι να ακολουθήσουν τη χρονική διαδοχή των γεγονότων και ότι επιλέγουν να παρουσιάσουν από τις περιγραφές ταξιδιών τα αποσπάσματα εκείνα που θα τους βοηθήσουν να δώσουν στο τελικό προϊόν της συρραφής την επίφαση της αλληλουχίας των γεγονότων⁵⁰. Στα έργα της δεύτερης ομάδας οι συγγραφείς επιλέγουν την εξιστόρηση των γεγονότων, που αν και στηρίζεται εμφανώς στην ανάγνωση περιγραφών ταξιδιών, απαγκιστρώνεται από αυτές και αφηγείται ελεύθερα τα γεγονότα⁵¹.

---

50. Για παράδειγμα το έργο: *Abrégé chronologique ou histoire des découvertes faites par les Européens* [...] Paris [...] 1766.

51. Παράδειγμα αποτελεί το έργο του γερμανού νομομαθή Theophil Friedrich Ehrmann, ο οποίος ήταν μία σημαντική μορφή για την ταξιδιωτική φιλολογία στο γερμανόφωνο χώρο του 18ου αιώνα: *Geschichte der merkwürdigsten Reisen* [...] Frankfurt am Main 1791.

Βιβλιογραφίες περιγραφών ταξιδιών

Οι βιβλιογραφίες περιγραφών ταξιδιών φαίνεται πως είναι μία κατηγορία έργων που εμφανίστηκε τον 18ο αιώνα. Ο στόχος τους δεν είναι μόνο να οργανώσουν ένα corpus έργων, στην περίπτωση τους εκείνο των ταξιδιωτικών περιγραφών, αλλά αποσκοπούν παράλληλα να συμβάλουν και στην ταξινόμηση και στην επεξεργασία της γνώσης, που συγκεντρώνεται χάρη στα ταξίδια. Αυτός ο διπλός στόχος είναι εκείνος που διαμορφώνει ουσιαστικά το χαρακτήρα τους. Στις βιβλιογραφίες έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας που μας άφησε ο 18ος αι. δεν έχουμε μόνο μία βιβλιογράφιση τίτλων, με βάση κάποια σειρά, χρονολογική, αλφαβητική ή γεωγραφική (ή κάποιο συνδυασμό τους), αλλά μία εκτενή παρουσίαση του βιβλιογραφούμενου έργου, που εκτός από τον τίτλο περιέχει τις περισσότερες φορές και μία περίληψη του έργου, κριτικές παρατηρήσεις γι' αυτό ή σύγκρισή του με άλλα έργα, καθώς και παραπομπές σε βιβλιοπαρουσιάσεις και βιβλιοκριτικές που το είχαν ως αντικείμενό τους.

Καταλαβαίνουμε εύκολα τη χρησιμότητα που παρουσιάζουν οι βιβλιογραφίες αυτές για τη μελέτη της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Πρώτα απ' όλα, η αξία τους ως βιβλιογραφίες δεν έχει ξεπεραστεί, αν μάλιστα σκεφτεί κανείς ότι κάποιες από αυτές⁵² βιβλιογραφούν έργα γραμμένα στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά, τα οποία αναφέρονται σε όλες τις περιοχές της γης, ενώ οι σημερινές βιβλιογραφίες περιορίζονται συνήθως σε έργα γραμμένα σε μία μόνο από τις παραπάνω γλώσσες ή σε έργα που αφορούν μία μόνο γεωγραφική περιοχή⁵³. Έπειτα, οι βιβλιογραφίες αυτές είναι σημαντικές γιατί περιέχουν άφθονες παραπομπές σε βιβλιοκριτικές που γράφτηκαν για τα έργα που βιβλιογραφούν. Ακόμα, προσφέρουν στον ερευνητή τη βεβαιότητα, ότι τα έργα που βιβλιογραφούν πράγματι εκδόθηκαν, εφόσον δημοσιεύθηκαν κριτικές γι' αυτά. Τέλος, δεν είναι μικρό το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι βιβλιογραφίες αυτές καθ' εαυτές, ως πηγή πληροφοριών για το ενδιαφέρον της εποχής για την ταξιδιωτική φιλολογία και την πρόσληψη των έργων της.

52. Π.χ. το έργο: Gottlieb Heinrich Stuck' s K. P. Kommissionsraths und Kaemmerers der Stadt Halle. *Verzeichnis von aelteren und neuern Land - und Reisebeschreibungen.* [...] Halle 1784.

53. Τη μοναδική εξαίρεση που έχουμε υπόψη αποτελεί το έργο του Edward Godfrey Cox, *A Reference Guide to the Literature of Travel, Seattle 1935-1949.*

Βιβλιοπαρουσιάσεις και βιβλιοκριτικές

Η συγγραφή βιβλιοπαρουσιάσεων και κριτικών, με αντικείμενο έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας και κυρίως περιγραφές ταξιδιών, γνώρισε σημαντική ανάπτυξη κατά τον 18ο αιώνα. Το γεγονός αυτό θα έπρεπε ίσως να συνδεθεί με τη δημιουργία κύκλων λογίων, που τους συνδέει το κοινό ενδιαφέρον για την ταξιδιωτική φιλολογία, και κατορθώνουν να ενημερώνονται για τις εκδόσεις έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη, σε βαθμό που πολλές φορές μας εκπλήσσει, όταν αναλογιζόμαστε τις δυνατότητες που τους προσέφερε η εποχή τους. Πολλές φορές η δραστηριότητα των λογίων αυτών υποστηρίζεται και συστηματοποιείται, χάρη στην ύπαρξη κάποιου περιοδικού εντύπου. Η γερμανική πόλη Göttingen των τελευταίων δεκαετιών του 18ου αι., μας προσφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Γύρω στο 1780 βρίσκονται συγκεντρωμένοι σ' αυτό σημαντικοί επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων, καθένας απ' τους οποίους ενδιαφέρεται να αντλήσει από το ταξίδι και την ταξιδιωτική φιλολογία ό,τι μπορούν να προσφέρουν στην επιστήμη του⁵⁴, ο ανατολιστής Johann David Michaelis, ο γλωσσολόγος και φυσικός επιστήμονας Christian Wilhelm Büttner, ο ανθρωπολόγος J. F. Blumenbach και ο ιστορικός August Ludwig Schlözer. Γύρω από αυτούς συσπειρώνονται κι άλλοι πολλοί, γνωστοί λόγιοι κι επιστήμονες με παραπλήσια ενδιαφέροντα. Χάρη στην ευτυχή αυτή συγκυρία δημιουργείται ένα πνευματικό κλίμα ιδιαίτερα ευνοϊκό για την ενασχόληση με την ταξιδιωτική φιλολογία. Το κλίμα αυτό δεν αντανακλάται μόνο στα πνευματικά δημιουργήματα του καθενός από τους λογίους, που αναφέραμε, αλλά και σε περιοδικά που εκδίδονται στο Göttingen. Το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα αποτελεί το περιοδικό "Goettingische Anzeigen von gelehrten Sachen", που η έκδοσή του άρχισε το 1737 και κράτησε ως τις αρχές του 19ου αιώνα. Στόχος του ήταν να ενημερώσει τους αναγνώστες του για την επιστημονική και λογοτεχνική παραγωγή κυρίως στην αγγλόφωνη, γαλλόφωνη, γερμανόφωνη και ιταλόφωνη Ευρώπη. Τα άρθρα που πληροφορούν για την έκδοση έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας, οι σχετικές βιβλιοπαρουσιάσεις και κριτικές καταλαμβάνουν ένα σημαντικό μέρος αυτού του σχεδόν εβδομαδιαίου περιοδικού.

Περιοδικά, λοιπόν, εφημερίδες και βιβλιογραφίες φιλοξενούν τις βιβλιοκριτικές και τις βιβλιοπαρουσιάσεις. Αλλά οι κριτικές έχουν μερικές φορές τέτοια έκταση, που εκδίδονται ως βιβλία. Ας αναφέρουμε την περίφημη κριτι-

---

54. Πρβλ. Bitterli, *Die Wilden*, σ. 257.

κή του Spon στον Guillet που θα την συναντήσουμε ξανά παρακάτω, ή εκείνη του Peyssonnel για το έργο του de Tott⁵⁵.

Ανθολογίες για ταξιδιώτες

Σε μία εποχή, που οι ταξιδιώτες χρειάζονταν ακόμα και μήνες για να φθάσουν στον προορισμό τους, ο χρόνος που περνούσαν μέσα στις άμαξες ή στα πλοία ήταν ένα κάθε άλλο παρά ευκαταφρόνητο διάστημα. Γι' αυτό δεν ήταν μικρή και η σημασία που αποδιδόταν στους συνταξιδιώτες. Μία από τις πιο συνηθισμένες συμβουλές των ταξιδιωτικών μεθόδων ήταν η προσεκτική επιλογή των συντρόφων του ταξιδιού. Η επιλογή αυτή είναι για τον Maximilien Misson (ca. 1650-1722), συγγραφέα μιας φημισμένης ταξιδιωτικής μεθόδου του 17ου αιώνα, ανάλογη με την επιλογή συζύγου. Άνθρωποι που δεν ταιριάζουν, καλύτερα να μην συνταξιδεύουν⁵⁶. Ευτυχώς όμως, ακόμα κι όταν οι συνταξιδιώτες δεν βοηθούν, υπάρχει τρόπος για να περάσει πιο εύκολα ο χρόνος: η ανάγνωση βιβλίων.

Κατά το ταξίδι μπορεί κανείς να επιλέξει οποιοδήποτε ανάγνωσμα, εάν όμως το προτιμά, μπορεί να εκμεταλλευτεί το χρόνο του διαβάζοντας κάτι σχετικό με τα ταξίδια, όπως για παράδειγμα μία περιγραφή ταξιδιού, που να αναφέρεται κατά προτίμηση στην περιοχή που θα επισκεφτεί και ο ίδιος. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που πάρα πολλές περιγραφές ταξιδιών, όπως και άλλα έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας, εκδίδονται στο σχήμα που ταιριάζει σ' ένα vademecum: στο δέκατο έκτο. Η ταξιδιωτική φιλολογία προσφέρει ωστόσο στον ταξιδιώτη και μία άλλη δυνατότητα εκμετάλλευσης του χρόνου, που συνδυάζει την πληροφόρηση με τη διασκέδαση: τις ανθολογίες

55. *Lettre de M. de Peyssonnel, ancien Consul-Général à Smyrne, ci-devant Consul de Sa Majesté auprès du Khan des Tartares, à M. le Marquis de N... Contenant quelques Observations relatives aux Mémoires qui ont paru sous le nom de M. le Baron de Tott*, Amsterdam 1785.

56. Maximilien Misson, *Nouveau voyage d' Italie. Avec un Mémoire contenant des avis utiles à ceux qui voudront faire le mesme voyage. Seconde édition beaucoup augmentée et enrichie de nouvelles Figures*, La Haye [...] 1694, σ. 351. Για την ταξιδιωτική μέθοδο του Maximilien Misson και τη σχέση της με το γενικότερο πνευματικό κλίμα του τέλους του 17ου και των αρχών του 18ου αι. βλ. P. Laubriet, "Les Guides de voyages au début du XVIIIe siècle et la propagande philosophique", *Studies on Voltaire and the eighteenth century*, 32 (1965), σ. 269-325. (Στο εξής ως Laubriet, "Guides").

για ταξιδιώτες.

Οι ανθολογίες είναι μία από τις κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας που δεν παρουσιάζονται για πρώτη φορά τον 18ο αι. Υπάρχουν ήδη από τον 16ο⁵⁷. Οι ανθολογίες για ταξιδιώτες μπορούν να ανταποκριθούν σε πολλές διαφορετικές απαιτήσεις· σ' αυτές ο ταξιδιώτης θα βρει ποιήματα εμπνευσμένα από το ταξίδι ή σύντομες ιστορίες εμπνευσμένες από τα παθήματα απερίσκεπτων ταξιδιωτών. Δεν απουσιάζουν φυσικά τα αποσπάσματα από περιγραφές ταξιδιών, που βρήκαν μεγάλη απήχηση στο κοινό της ταξιδιωτικής φιλολογίας.

Ταξιδιωτικοί οδηγοί

Όσο κι αν μας φαίνεται σήμερα οικεία, η κατηγορία των ταξιδιωτικών οδηγών είναι μία από τις παλαιότερες της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Η εμφάνισή της τοποθετείται στον 16ο αιώνα⁵⁸, αλλά σύμφωνα με μία υπόθεση, η συστηματική εξέταση χειρόγραφων οδηγών της Ρώμης, που ανάγονται στον 12ο αιώνα⁵⁹, ενδέχεται να αποδείκνυε ότι οι απαρχές της κατηγορίας αυτής θα πρέπει να μετατεθούν στον 12ο αιώνα.

Οι ταξιδιωτικοί οδηγοί διαφέρουν από τις ταξιδιωτικές μεθόδους στο ότι περιέχουν πρακτικής υφής πληροφορίες για το ταξίδι, οι οποίες δεν εξυπηρετούν κανέναν ηθικό, παιδαγωγικό ή επιστημονικό σκοπό. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν, για παράδειγμα, στα δρομολόγια, στις αποστάσεις, στα μέσα, στο χρόνο και στο κόστος του ταξιδιού⁶⁰. Πρότυπά τους φαίνεται να αποτε-

---

57. Βλ. Klaus Beyer, "Im Coupé. Vom Zeitverteib der Kutschenfahrt" στο Bausinger κ.α., *Reisekultur*, σ. 139.

58. Βλ. Stagl, "Die Methodisierung", σ. 155.

59. Για τους οδηγούς αυτούς, βλ. Wolf, "Die deutschsprachigen Reiseberichte" σ. 88. Στο σημείο αυτό θα πρέπει ίσως να διευκρινήσουμε ότι ένας ταξιδιωτικός οδηγός, που αναφέρεται σε μία πόλη, διαφέρει από ένα τοπογραφικό κείμενο γι' αυτήν, στον σκοπό για τον οποίο γράφεται. Ο ταξιδιωτικός οδηγός έχει πρωταρχικό στόχο να αποτελέσει βοήθημα για τον ταξιδιώτη, γι' αυτό εξάλλου, περιέχει και πρακτικές πληροφορίες για το ταξίδι. Η διαφορά αυτή δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν μπορεί η εξέλιξη των δύο κατηγοριών να είχε κάποια κοινά σημεία, τη στιγμή μάλιστα που και οι δύο ενδιαφέρονται για την περιγραφή του χώρου.

60. Για παράδειγμα το έργο: *Die vornehmsten Europaeischen Reisen [...]* Hamburg [...] 1713. Αν και η παρούσα μελέτη αφορά έργα που έχουν γραφτεί στην αγγλική, γαλ-

λεσαν οι κατάλογοι των σταθμών που υπάρχουν στα Itineraria των μεσαιωνικών προσκυνητών. Η οργάνωση των μέσων συγκοινωνίας και η πύκνωση του συγκοινωνιακού δικτύου στην κεντρική και δυτική Ευρώπη, που συντελέστηκαν χάρη στην εξάπλωση του ταχυδρομείου κατά τον 18ο αι. έδωσε μία σημαντική ώθηση στην κατηγορία αυτή της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Πολυάριθμοι είναι οι ταξιδιωτικοί οδηγοί του 18ου αιώνα για τις παραπάνω περιοχές, που δεν απαρτίζονται παρά από πίνακες που καταγράφουν τα δρομολόγια των ταχυδρομικών αμαξών και δίνουν τις αποστάσεις μεταξύ των σταθμών τους.

Εκτός από την παραπάνω μορφή, οι ταξιδιωτικοί οδηγοί του 18ου αι. παρουσιάζουν και μία δεύτερη, που προαναγγέλλει την εξέλιξη τους στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, όταν πλέον διαμορφώνουν την οικεία σε εμάς σήμερα μορφή τους⁶¹. Αυτή η δεύτερη μορφή των ταξιδιωτικών οδηγών είναι εκείνη ενός γεωγραφικού λεξικού, στο οποίο παρουσιάζονται διάφορες πόλεις ή ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές και γίνεται αναλυτικά λόγος για τα αξιοθέατά τους⁶².

Ταξιδιωτικές μέθοδοι

Οι ταξιδιωτικές μέθοδοι, μία κατηγορία που εμφανίζεται για πρώτη φορά κατά τον 16ο αιώνα, είναι αφιερωμένες στον θεωρητικό προβληματισμό που

λική, γερμανική και ιταλική γλώσσα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι έργα ταξιδιωτικής φιλολογίας έχουμε και σε πολλές άλλες γλώσσες, και ότι μία συγκριτική μελέτη έργων της ίδιας κατηγορίας, αλλά γραμμένων σε διαφορετική γλώσσα, παραμένει ένα από τα desiderata της έρευνας της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Όσον αφορά στους ταξιδιωτικούς οδηγούς, για παράδειγμα, ήδη από τον 17ο αι. υπάρχουν οδηγοί γραμμένοι σε γίντις, οι οποίοι παρουσιάζουν χαρακτηριστικά ανάλογα με αυτά που περιγράφουμε εδώ. Βλ. Jean Baumgarten, "Jerusalem in Seventeenth - Century Travelers' Accounts in Yiddish", *Mediterranean Historical Review* 7/2 (1992), κυρίως τις σσ. 220 και 221.

61. Οι ταξιδιωτικοί οδηγοί "Murray" (ο πρώτος της σειράς εκδόθηκε το 1836) και "Baedeker" (ο πρώτος της σειράς εκδόθηκε το 1839) σηματοδοτούν μία νέα φάση της κατηγορίας των ταξιδιωτικών οδηγών, που είναι συνδεδεμένη με την ανάπτυξη του οργανωμένου τουρισμού. Για τους οδηγούς αυτούς βλ. Gabrielle M. Knoll, "Reisen als Geschäft. Die Anfänge des organisierten Tourismus" στο, Bausinger κ.ά., *Reisekultur*, σ. 341-343. Επίσης, Droulia, "De la périégèse" σ. 109 και 111.

62. Π.χ. το έργο: *Le curieux antiquaire ou recueil géographique et historique [...]* Leide [...] 1739.

αναπτύσσεται γύρω από τη χρησιμότητα του ταξιδιού και τη συστηματοποίηση της απόκτησης και της καταγραφής των γνώσεων, που συγκεντρώνονται μέσω των ταξιδιών⁶³.

Οι πνευματικές συνθήκες που ευνόησαν τη διαμόρφωση των τοπογραφικών κειμένων κατά τον 16ο αι. αποτέλεσαν μία *sine qua non* προϋπόθεση για την εμφάνιση των ταξιδιωτικών μεθόδων. Για να περιγράψουμε ωστόσο πληρέστερα τις συνθήκες δημιουργίας της κατηγορίας αυτής, θα πρέπει, εκτός από τα όσα σημειώθηκαν παραπάνω για το πνευματικό κλίμα του 16ου αιώνα⁶⁴, να λάβουμε υπόψη και δύο άλλους παράγοντες, οι οποίοι διαμόρφωσαν τις πρακτικές ανάγκες που προσπάθησαν να καλύψουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι: την επιθυμία του ανθρώπου της δυτικής Ευρώπης να γνωρίσει τους λαούς με τους οποίους ήλθε για πρώτη φορά σε επαφή κατά τον 15ο και 16ο αι. και την επιτάχυνση της ανάπτυξης των επιστημών από την Αναγέννηση και μετά.

Κατά τον 15ο και 16ο αιώνα με την εξάπλωση των Οθωμανών προς τη Δύση και με τα ταξίδια των ανακαλύψεων, η Ευρώπη έρχεται σ' επαφή με πλήθος λαών, των οποίων την ύπαρξη αγνοούσε μέχρι τότε. Στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει την πολιτισμική επιβίωση και την οικονομική του ανάπτυξη, ο άνθρωπος της δυτικής Ευρώπης συνειδητοποιεί, ότι η επιβολή της κυριαρχίας του στους λαούς που ανακαλύπτει θα εξαρτηθεί από τις γνώσεις του γι' αυτούς. Αυτή την ανάγκη για γνώσεις, η οποία θα ενισχυθεί στην ίδια εποχή από τις ανάγκες των φυσικών επιστημών, που αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς από την Αναγέννηση και μετά, οφείλουν και μπορούν να καλύψουν σε σημαντικό βαθμό οι ταξιδιώτες.

Για να επιτευχθεί ωστόσο το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος από τα ταξίδια, πολλά από τα οποία, ας μην ξεχνάμε, ήταν εξαιρετικά δύσκολο αν όχι αδύνατο να επαναληφθούν, ο ταξιδιώτης έπρεπε να είναι εκ των προτέρων κατατοπισμένος αφ' ενός για την αξία του ταξιδιού και για το πώς θα εκμεταλλευτεί σωστά το χρόνο του, κι αφ' ετέρου για το τί θα παρατηρήσει και για το πώς θα ενημερώσει γι' αυτά που είδε, εκείνους που δεν είχαν την ευκαιρία να τα-

63. Από τον J. Stagl, τον σημαντικότερο μελετητή των ταξιδιωτικών μεθόδων, έχουμε μία βιβλιογραφία τους: Justin Stagl, κ.ά, *Apodemiken. Eine räsionierte Bibliographie der reisetheoretischen Literatur des 16., 17. und 18. Jahrhunderts*, Paderborn 1983. Πριν από τον Stagl μία πρώτη βιβλιογραφική προσπάθεια ανέλαβε ο Uli Kutter, στο άρθρο του "Apodemiken und Reisehandbücher. Bemerkungen und ein bibliographischer Versuch zu einer vernachlässigten Literaturgattung", *Das achtzehnte Jahrhundert* 4/2 (1980), σ. 116-131.

64. Στην ενότητα για τα τοπογραφικά κείμενα.

ξιδέψουν. Τον κατατοπισμό του ταξιδιώτη θα αναλάβουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι, τη διαμόρφωση των οποίων καθόρισαν κάποιες ιδιαίτερες πνευματικές συνθήκες, τις οποίες αν και περιγράψαμε σε προηγούμενη ενότητα, θα εκθέσουμε διεξοδικότερα αμέσως παρακάτω.

Γύρω λοιπόν, από τα τρία θέματα: αξία του ταξιδιού, αντικείμενο παρατήρησης και καταγραφή πληροφοριών, αναπτύχθηκε στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα ένας σημαντικός προβληματισμός από κύκλους ουμανιστών, στην κεντρική Ευρώπη. Τον προβληματισμό που αφορούσε την αξία του ταξιδιού καθόρισε αποφασιστικά το ενδιαφέρον του ουμανισμού για θέματα παιδείας και πιά συγκεκριμένα η σημασία που απέδιδε στη γνώση την αποκτημένη μέσω της εμπειρίας⁶⁵. Παράλληλα, το γενικό ενδιαφέρον της φιλοσοφίας της εποχής για την έννοια της μεθόδου⁶⁶, επηρέασε τον προβληματισμό γύρω από τα δύο άλλα θέματα, τον καθορισμό του αντικειμένου της παρατήρησης και την καταγραφή των πληροφοριών. Εδώ τον πιο σημαντικό ρόλο τον έπαιξε η διδασκαλία του Petrus Ramus (Pierre de la Ramée, 1515-1572), σύμφωνα με την οποία, η διαδικασία μάθησης πρέπει να προχωρά από το γενικό στο ειδικό, κι η κάθε έννοια πρέπει να διαιρείται σε όσο το δυνατόν περισσότερες επιμέρους έννοιες. Ο Petrus Ramus και οι οπαδοί του δέχονταν ότι με τον τρόπο αυτό μπορούσε να συστηματοποιηθεί και να μεταδοθεί γνωστικό υλικό, που να καλύπτει ολόκληρους τομείς της γνώσης. Ιδιαίτερη προτίμηση έδειξε για τη γραφική, σχηματική παράσταση της διδακτικής του μεθόδου. Οι συνοπτικοί πίνακες είναι ένα τυπικό κατάλοιπο της διδασκαλίας του⁶⁷. Επηρεασμένοι⁶⁸ από τον Ramus οι συγγραφείς των πρώτων ταξιδιωτικών μεθόδων Hieronymus Turler⁶⁹ (1574), Hilarius Pырckmair⁷⁰ (1577), και Theodor

65. Πρβλ. Stagl, “Die Methodisierung” σ. 145.

66. *Αυτ.*, σ. 148.

67. Βλ. Stagl, “Der Passagier” σ. 358-359.

68. Οι συγγραφείς των πρώτων ταξιδιωτικών μεθόδων είχαν στενές σχέσεις με τον Petrus Ramus. Για το θέμα αυτό βλ. Stagl, “Der Passagier” σ. 355-359, Stagl, “Die Methodisierung” σ. 145-151, Stagl, “Vom Dialog” σ. 612-613, και τέλος, Justin Stagl, “Die Apodemik oder Reisekunst als Methodik der Sozialforschung vom Humanismus bis zur Aufklärung” στο Mohammed Rassem/ Justin Stagl (εκδ.), *Statistik und Staatsbeschreibung in der Neuzeit, vornehmlich vom 16.-18.Jh.* Paderborn 1980, σ. 133.

69. *De peregrinatione et agro Neapolitano Libri II. Scripti ab Hieronymo Turlero. Omnibus peregrinantibus utiles ac necessarij: ac in eorum gratiam nunc primum editi.* Straßburg 1574.

70. *Commentariolus de Arte Apodemica, seu Vera Peregrinandi Ratione.* Auctore H[ilarius].P[yrckmair]. Landeshutano, Ingolstadt 1577. Πρώτος ο Pырckmair εισάγει τον

Zwinger⁷¹ (1577) ακολούθησαν στα έργα τους την παραγωγική μέθοδο που πρότεινε ο Ramus και συστηματοποίησαν με την εφαρμογή της τον προβληματισμό γύρω από τα αντικείμενα παρατήρησης των ταξιδιωτών και την απόκτηση και την καταγραφή της γνώσης γι' αυτά. Το έργο του Theodor Zwinger περιλαμβάνει μάλιστα έναν πολύ μεγάλο αριθμό συνοπτικών πινάκων, με τους οποίους συστηματοποιούνται τα παραπάνω θέματα.

Εκτός λοιπόν από τον θεωρητικό προβληματισμό, που αναλύει τη χρησιμότητα του ταξιδιού για τον ταξιδιώτη και για την πατρίδα του, σε μία ταξιδιωτική μέθοδο θα βρει κανείς συστηματοποιημένα σύνολα θεμάτων ή ερωτήσεων που καλύπτουν όλους τους τομείς της γνώσης για τους οποίους θα μπορούσαν να προκύψουν κάποιες πληροφορίες κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού.

Πιο αναλυτικά, σε μια ταξιδιωτική μέθοδο θα βρει κανείς πρώτα απ' όλα έναν ορισμό του ταξιδιού· της αρχικής δηλαδή έννοιας, σύμφωνα με τη μέθοδο του Ramus. Στη συνέχεια ακολουθεί η διαίρεση της έννοιας αυτής σε επιμέρους έννοιες, όπως είναι ο σκοπός, τα μέσα, και η μορφή (θαλάσσιο ή διαξηράς) του ταξιδιού. Ακολουθούν συνήθως επιχειρήματα που υποστηρίζουν την αξία του ταξιδιού και δεν λείπουν κι οι συμβουλές κάθε είδους. Θρησκευτικές για την προστασία της ψυχής, εφόσον ο ταξιδευτής θα επισκεφθεί ενδεχομένως περιοχές με διαφορετική θρησκεία ή δόγμα· ιατρικές⁷² και πρακτικές⁷³ για την προστασία του σώματος εφόσον το ταξίδι συνεπάγεται μύριους κινδύνους, από την αλλαγή της θερμοκρασίας και τις επιδημίες, έως τους πονη-

---

όρο “arte apodemica”, από το ελληνικό αποδημέω. Τον όρο ελαφρώς παραλλαγμένο (methodus apodemica), θα χρησιμοποιήσει αργότερα ο Zwinger. Μετά από αυτόν, θα καθιερωθεί ως μία από τις συνήθεις ονομασίες των ταξιδιωτικών μεθόδων, για να εμφανιστεί για τελευταία φορά, στο έργο του Franz Posselt, σημαντική μέθοδο του 18ου αιώνα, για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.

71. *Methodus Apodemica in eorum gratiam, qui cum fructum in quocunq tandem vitae genere peregrinanti cupiunt, a Theod. Zvingero Basiliense typis delineata et cum alijs, tum quatuor prasertim Athenarum uius exemplis illustrata.* Basel 1577.

72. Οι ιατρικές συμβουλές για ταξιδιώτες ανάγονται στην αραβική και στη μεσαιωνική ιατρική. Ουμανιστές γιατροί, όπως οι Ficino, Cardanus και Grataroli εμπλούτισαν τις απλές ιατρικές συμβουλές με ηθικές ή γενικής χρησιμότητας συμβουλές. Ο τελευταίος δημοσίευσε μάλιστα το 1561 στη Βασιλεία ένα έργο με τίτλο: *De regimine iter agentium*, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πρόδρομος των ταξιδιωτικών μεθόδων. Βλ. Stagl, “Die Methodisierung” σ. 153 και Stagl, “Der Passagier” σ. 357.

73. Τέτοιου είδους οδηγίες έχουν την καταγωγή τους στις οδηγίες που υπήρχαν στα προσκυνητάρια.

ρούς ξενοδόχους και τους ληστές. Έτσι ολοκληρώνεται αυτό που θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως θεωρητικό μέρος της ταξιδιωτικής μεθόδου, κατά αντιδιαστολή ως προς αυτό που ακολουθεί και θα το χαρακτηρίζαμε – παρόλο που τα δύο τμήματα δεν διακρίνονται μεταξύ τους κατά τρόπο απόλυτο – ως το τμήμα το αφιερωμένο στην πράξη. Συνήθως οι ταξιδιωτικές μέθοδοι αποτελούνται από τα δύο αυτά τμήματα. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που ολόκληρη η ταξιδιωτική μέθοδος είναι αφιερωμένη σε ένα από τα δύο, ή στη θεωρία του ταξιδιού, ή στην πράξη.

Το τμήμα το αφιερωμένο στην πράξη καθορίζει τα αντικείμενα προς τα οποία θα πρέπει να στραφεί η προσοχή του ταξιδιώτη και περιλαμβάνει οδηγίες για την παρατήρηση και την περιγραφή τους. Ο χώρος, οι λαοί που τον κατοικούν, ο πολιτισμός που αυτοί έχουν αναπτύξει, πρέπει να περιγραφούν συστηματικά. Δεν είναι λίγες οι φορές, που οι ταξιδιωτικές μέθοδοι είναι εφοδιασμένες με παραδείγματα περιγραφών, και κυρίως με παραδείγματα περιγραφών πόλεων, για να κάνουν περισσότερο κατανοητή τη θεωρία, με την εφαρμογή της στην πράξη. Τέλος, περιέχουν ρητές οδηγίες για την τήρηση ημερολογίου, στο οποίο ο ταξιδιώτης οφείλει να σημειώνει επιμελώς, στο τέλος κάθε ημέρας, ό,τι αξιοσημείωτο συνέβη. Όχι σπάνια συνιστάται μάλιστα η τήρηση δύο ημερολογίων, ενός πρόχειρου, κι ενός συστηματικότερου, που γράφεται με τη βοήθεια των σημειώσεων του πρώτου, τις οποίες συμπληρώνει ο ταξιδιώτης όταν βρει τον απαραίτητο χρόνο. Τα ημερολόγια αυτά είναι φυσικά το πρώτο βήμα στη συγγραφή μιάς περιγραφής ταξιδιού.

Η κατηγορία των ταξιδιωτικών μεθόδων, γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη έως και τον 18ο αιώνα. Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι και στις ταξιδιωτικές μεθόδους του 18ου αιώνα, παρατηρείται ο διαχωρισμός του θεωρητικού προβληματισμού για την αξία του ταξιδιού από τα σχήματα παρατήρησης και περιγραφής της πραγματικότητας. Έχουμε δηλαδή έναν καταμερισμό και διαχωρισμό των περιεχομένων, ο οποίος ναι μεν δεν είναι απόλυτος, γιατί δεν χωρίζονται μεταξύ τους τα δύο αυτά θέματα κατά τρόπο απόλυτο, αλλά είναι εμφανής. Έτσι, έχουμε έργα, όπως η ταξιδιωτική μέθοδος του Leopold Berchtold⁷⁴, που ασχολούνται με περιγραφικά σχήματα σε βαθμό που να μοιάζουν πολύ με τα ερωματολόγια, και έργα, όπως αυτό του Franz Posselt⁷⁵, που ασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με τον θεωρητικό προβληματισμό για την αξία του ταξιδιού.

74. *An Essay to direct and extend the Inquiries of patriotic travellers*; [...] London 1789.

75. *Apodemik oder die Kunst zu reisen*. [...] Leipzig [...] 1795.

Το φαινόμενο αυτό σηματοδοτεί μία σημαντική εξέλιξη. Το ταξίδι κατά το δεύτερο μισό του 18ου αι. χάνει τη σπουδαιότητά του ως μέσο γενικής παιδείας, ενώ τονίζεται η σημασία του για την απόκτηση πληροφοριών, πληροφοριών όμως ιδιαίτερα εξειδικευμένων, γιατί παράλληλα, από τα τέλη του 17ου αιώνα, αρχίζει να γίνεται σταδιακά αντιληπτή η αδυναμία του ταξιδιώτη να ανταποκριθεί στο σχέδιο μιας συνολικής, εξαντλητικής περιγραφής της εξωτερικής πραγματικότητας, που προτείνουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι⁷⁶. Για τον ίδιο λόγο εξάλλου, εμφανίζονται από τα τέλη του 17ου αι. και εξειδικευμένες ταξιδιωτικές μέθοδοι που ασχολούνται με την παρατήρηση και περιγραφή πολύ περιορισμένων τομέων, όπως είναι για παράδειγμα τα αρχαία μνημεία και τα αρχαιολογικά ευρήματα⁷⁷. Οι εξειδικευμένες αυτές μέθοδοι θα αντικατασταθούν σταδιακά από τα επιστημονικά ερωτηματολόγια, τα οποία έχουν κάνει ήδη την εμφάνισή τους, όταν στα τέλη του 17ου αιώνα, πρώτα διάφοροι ηγεμόνες και στη συνέχεια οι νεοϊδρυμένες επιστημονικές Ακαδημίες και Εταιρείες θ' αρχίσουν να διοργανώνουν και να χρηματοδοτούν επιστημονικές αποστολές.

Είναι όμως και μία άλλη αλλαγή στον χαρακτήρα των ταξιδιών που συνέβαλε ιδιαίτερα στο να εκλείψουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι κατά τον 19ο αιώνα. Ο ταξιδιώτης της εποχής του ρομαντισμού, δεν είναι διατεθειμένος να υποταχθεί στα κανονιστικά σχήματα των ταξιδιωτικών μεθόδων με την ίδια προθυμία που υποτάχθηκε ο φιλομαθής, επιμελής παρατηρητής, ταξιδιώτης του διαφωτισμού. Τον ενδιαφέρει πολύ περισσότερο η εντύπωση, που του προκαλεί αυτό που βλέπει, παρά η λεπτομερής, σχολαστική περιγραφή του.

Δεν μπορούμε ωστόσο να κάνουμε λόγο για τις ταξιδιωτικές μεθόδους, χωρίς να αναφερθούμε ταυτόχρονα σε δύο άλλες κατηγορίες, οι οποίες βρίσκονται πολύ κοντά σε αυτές· στα *ερωτηματολόγια* και στις *οδηγίες* που απευθύνονται στους ταξιδιώτες.

Τα πρώτα ερωτηματολόγια χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή πληροφοριών απαραίτητων για θέματα που αφορούσαν την κρατική διοίκηση, τη φορολογία και τη στράτευση. Από τα πρώτα γνωστά δείγματα του είδους ήταν η ρωμαϊκή *formula census* και το *Domesday Book*, που χρησιμοποιήθηκε στην Αγγλία του 11ου αι. από τον Γουλιέλμο τον Κατακτητή, για την καταγραφή της κτηματικής περιουσίας. Στον Μεσαίωνα χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για την ανάλυση φιλοσοφικών προβλημάτων. Όπως σημειώθηκε παρα-

76. Stagl, "Die Methodisierung" σ. 158-165.

77. Για παράδειγμα η ταξιδιωτική μέθοδος του Baudelot de Dairval, για την οποία θα γίνει λόγος αναλυτικότερα παρακάτω.

πάνω, στην ενότητα για τα τοπογραφικά κείμενα, τα ερωτηματολόγια γνώρισαν μεγάλη διάδοση στους κύκλους των ουμανιστών κατά τον 16ο αιώνα⁷⁸. Στον ίδιο αιώνα χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά ερωτηματολόγια για ταξιδιώτες, στις ισπανικές αποικίες της Αμερικής. Η εξέλιξη των ερωτηματολογίων, από τον 16ο έως τον 18ο αιώνα, είναι παράλληλη με εκείνη των ταξιδιωτικών μεθόδων. Πολλές φορές μάλιστα τα σχήματα περιγραφής που προτείνουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι έχουν τη μορφή ερωτηματολογίου ή ακόμα, οι ίδιες οι μέθοδοι περιέχουν, προσαρτημένο στο τέλος, τυπωμένο σε ξεχωριστό φύλλο, ένα ερωτηματολόγιο, που ο ταξιδιώτης μπορεί να αποσπάσει από το βιβλίο και να το πάρει μαζί του, προκειμένου να συμπληρώσει τις απαντήσεις, στο χώρο, που γι' αυτό το σκοπό έχει αφήσει κενό ο συγγραφέας. Τα ερωτηματολόγια του 18ου αιώνα, χαρακτηρίζονται και αυτά, όπως και οι ταξιδιωτικές μέθοδοι από μία μεγάλη τάση προς εξειδίκευση⁷⁹. Αφορούν πλέον όλο και πιά εξειδικευμένους τομείς, και συνδέονται με πολύ συγκεκριμένες επιστημονικές απαιτήσεις. Μέσω αυτής της διαδικασίας, τα ερωτηματολόγια αποκτούν στον αιώνα αυτό μία μορφή που δεν απέχει και πολύ από τη σημερινή τους.

Μια άλλη κατηγορία κειμένων, που σχετίζεται με τις ταξιδιωτικές μεθόδους είναι οι οδηγίες προς τους ταξιδιώτες που συμμετείχαν σε επίσημες ερευνητικές αποστολές. Οι οδηγίες αυτές αποτελούν ουσιαστικά συντομευμέ-

78. Για την ιστορία των ερωτηματολογίων βλ. Stagl, "Vom Dialog" σ. 611-638.

79. Το πιο γνωστό ερωτηματολόγιο του 18ου αιώνα, το οποίο οφείλει μεγάλο μέρος της φήμης του στο γεγονός ότι τυπώθηκε και γι' αυτό κυκλοφόρησε ευρέως, είναι το ερωτηματολόγιο που συνέταξε ο γερμανός ανατολιστής και θεολόγος J. D. Michaelis (1717-1791), κατά επιθυμία του Φρειδερίκου Ε της Δανίας, για την επιστημονική ομάδα, που κατά διαταγή του τελευταίου ταξίδεψε στην Αραβία. Το ερωτηματολόγιο αυτό τυπώθηκε για πρώτη φορά στην Φραγκφούρτη το 1762, αλλά πολύ γρήγορα μεταφράστηκε στα αγγλικά και στα γαλλικά. Δεν κατορθώσαμε δυστυχώς να εντοπίσουμε την πρώτη γερμανική έκδοση. Στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη υπάρχουν δύο γαλλικές εκδόσεις, μία του 1768 και μία του 1774. Η δεύτερη είναι μία συλλογική τετράτομη έκδοση των έργων των σχετικών με την αποστολή στην Αραβία. Περιλαμβάνει δηλαδή τα έργα του Michaelis και του Carsten Niebuhr, του μόνου από τους ταξιδιώτες που επέζησε της αποστολής. Ο πρώτος τόμος, ο οποίος περιλαμβάνει το ερωτηματολόγιο με πρόλογο του Michaelis, τις βασιλικές οδηγίες και το υπόμνημα της Académie des Inscriptions έχει τον τίτλο: *Recueil de questions, proposées à une société de savants, qui par ordre de Sa Majesté Danoise font le voyage de l' Arabie. Par Monsieur Michaélis Conseiller de S. M. Britannique, Professeur en Philosophie, et Directeur de la Société Royale des Sciences de Göttingen. Traduit de l' Allemand.* Amsterdam [...] 1774. Οι παραπομπές που ακολουθούν, γίνονται σ' αυτήν την έκδοση, μ' όλες τις επιφυλάξεις που επιβάλλονται

νες ταξιδιωτικές μεθόδους, με τη διαφορά, ότι αυτά που στις τελευταίες είναι συμβουλές, στις πρώτες είναι διαταγές⁸⁰.

*Οι σχέσεις των κατηγοριών έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας
μεταξύ τους.*

Με την παρουσίαση των ερωτηματολογίων και των οδηγιών, θελήσαμε όχι μόνο να αναφερθούμε σε κάποιες άλλες κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας, ιδιαίτερα συγγενικές προς τις ταξιδιωτικές μεθόδους, αλλά κυρίως να θίξουμε το πολύ ενδιαφέρον αλλά και σύνθετο θέμα των σχέσεων των έργων

από τη στιγμή που χρησιμοποιείται μία μετάφραση κι όχι το πρωτότυπο. Το ερωτηματολόγιο του Michaelis αποτελείται από 100 ερωτήσεις οι οποίες αφορούν κυρίως σε θέματα αρχαιολογίας, κριτικής της Αγίας Γραφής, γλωσσολογίας, φυσικής ιστορίας και γεωγραφίας. Οι ερωτήσεις αυτές είναι ενδιαφέρουσες ακριβώς λόγω της εξειδίκευσής τους, αλλά και λόγω της μορφής τους. Αποτελούν μικρές πραγματείες, που πληροφορούν επαρκώς τον ταξιδιώτη για την κατάσταση της έρευνας γύρω από το θέμα που θίγουν, ώστε να κατανοεί με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τα desiderata της έρευνας. Πολύ πιο σημαντικό θεωρούμε ωστόσο τον πρόλογο για το ερωτηματολόγιο, στον οποίο ο Michaelis παρουσιάζει την χρησιμότητα των ερωτηματολογίων γενικά (Préface iv-ix), και τον τρόπο με τον οποίο συντάχθηκε το ερωτηματολόγιό του. Πληροφορούμαστε λοιπόν, ότι πριν από τη σύνταξη του ερωτηματολογίου δημοσίευσε στον τύπο πληροφορίες σχετικά με το εγχείρημα που επρόκειτο να αναλάβει και παρακάλεσε τους ενδιαφερομένους να του αποστείλουν προτάσεις για ενδεχόμενες ερωτήσεις (Préface ix). Ανάμεσα σ' εκείνους που ανταποκρίθηκαν στην πρόκληση ήταν κι η Académie des Inscriptions et des Belles Lettres de Paris, το υπόμνημα της οποίας δημοσιεύεται ολόκληρο στον ίδιο τόμο (σ. 236-256). Αφού έλαβε υπ' όψιν τις προτάσεις που του έστειλαν (Préface ix) κατήρτησε το ερωτηματολόγιο, το οποίο βελτίωσε στη συνέχεια, βάσει των παρατηρήσεων που του έγιναν από φίλους του επιστήμονες, οι οποίοι παραβρέθηκαν στην ανάγνωση που είχε προγραμματίσει ακριβώς γι' αυτό το λόγο (Préface xi). Βλέπουμε λοιπόν για άλλη μία φορά, τις εντυπωσιακές διαστάσεις του ενδιαφέροντος για τα ταξίδια στην εποχή που εξετάζουμε. Για τον Michaelis και τον φίλο του γλωσσολόγο C. W. Büttner, ο οποίος ήταν ένας από εκείνους που τον βοήθησαν στη βελτίωση του ερωτηματολογίου (Préface xiii) βλ. και παραπάνω, στην ενότητα για τις βιβλιοπαρουσιάσεις.

80. Για παράδειγμα *αυτ.*, XX-XL: οι βασιλικές οδηγίες προς τους ταξιδιώτες, οι οποίες καθορίζουν από το αντικείμενο της έρευνας έως τις σχέσεις μεταξύ των μελών της αποστολής και τη συμπεριφορά τους προς τους λαούς με τους οποίους θα έρθουν σε επαφή.

των διαφόρων κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας μεταξύ τους. Οι κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας εξελίχθηκαν παράλληλα, κι ως εκ τούτου, τα σημαντικότερα δείγματα της κάθε μίας αποτέλεσαν πρότυπα όχι μόνο για την περαιτέρω διαμόρφωση της κατηγορίας στην οποία ανήκαν, αλλά και για τη διαμόρφωση των υπολοίπων κατηγοριών. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μορφικών σχέσεων και σχέσεων περιεχομένου ανάμεσα στα έργα των διαφόρων κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας. Η ανίχνευση, η περιγραφή και η ερμηνεία των σχέσεων αυτών είναι ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους της έρευνας της ταξιδιωτικής φιλολογίας, στην επίτευξή του οποίου επιχειρούν να συμβάλουν τόσο η τυπολογία που προτείναμε, όσο και οι παρατηρήσεις που ακολουθούν.

Ένας αυστηρός διαχωρισμός ανάμεσα σε σχέσεις μορφής και σε σχέσεις περιεχομένου των κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας, δεν θα απέδιδε την πολυπλοκότητα των σχέσεων, οι οποίες μπορούν, φυσικά, να αφορούν ταυτόχρονα μορφικά στοιχεία και στοιχεία περιεχομένου. Το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα για την περίπτωση αυτή μας το προσφέρουν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι και οι περιγραφές ταξιδιών. Όταν μία ταξιδιωτική μέθοδος προτείνει κάποιο περιγραφικό σχήμα, και μία περιγραφή ταξιδιού το εφαρμόζει, τότε δεν έχουμε να κάνουμε μόνο με σχέση μορφής, αλλά και με σχέση περιεχομένου, εφόσον η επιλογή ενός θέματος ως άξιου ή κατάλληλου να συμπεριληφθεί σε ένα περιγραφικό σχήμα, αφορά πλέον στο επίπεδο του περιεχομένου.

Έχοντας λοιπόν πάντα υπόψη την πολυπλοκότητα των σχέσεων μεταξύ των κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε ένα σημαντικό θέμα της προβληματικής, που θίγουμε εδώ. Δεχτήκαμε λίγο πρωτύτερα την υπόθεση, ότι εφόσον οι διάφορες κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας εξελίχθηκαν παράλληλα, θα αλληλοεπηρεάστηκαν, λειτουργώντας αμφίδρομα ως πρότυπα η μία για την άλλη. Όσο πιθανή κι αν είναι η υπόθεση αυτή, δεν παύει να είναι μία υπόθεση και ως τέτοια να χρειάζεται απόδειξη. Ουσιαστικά, βέβαια, πρόκειται για την απόδειξη των σχέσεων ανάμεσα στις περιγραφές ταξιδιών από τη μία και στις ταξιδιωτικές μεθόδους και στα ερωτηματολόγια από την άλλη, καθώς οι σχέσεις που μπορούν να υπάρχουν ανάμεσα στις υπόλοιπες κατηγορίες μεταξύ τους και προς τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν είναι εμφανείς.

Η βιβλιογραφία η σχετική με τις ταξιδιωτικές μεθόδους έχει αποφύγει μέχρι στιγμής να θίξει το θέμα αυτό. Πιο συγκεκριμένα, ενώ η επίδραση των περιγραφών ταξιδιών στις ταξιδιωτικές μεθόδους μπορεί να πιστοποιηθεί χωρίς δυσκολία, γιατί στις ταξιδιωτικές μεθόδους βρίσκουμε άφθονες παραπομπές σε περιγραφές ταξιδιών, δεν είναι καθόλου εύκολο το αντίστροφο, μιάς

και στις περιγραφές ταξιδιών απουσιάζουν οι παραπομπές σε ταξιδιωτικές μεθόδους. Την απουσία αυτή προσπάθησε να εξηγήσει ο Uli Kutter⁸¹, υποστηρίζοντας ότι οι συγγραφείς έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας στην προσπάθειά τους να αποκρύψουν το γεγονός ότι συχνά αντιγράφουν ολόκληρα αποσπάσματα από τις ταξιδιωτικές μεθόδους, δεν παραπέμπουν σε αυτές. Δυστυχώς ο Uli Kutter δεν παραπέμπει σε συγκεκριμένα παραδείγματα αντιγραφής, τα οποία από μόνα τους θα αποτελούσαν μία σημαντική απόδειξη για τη σχέση ταξιδιωτικών μεθόδων και περιγραφών ταξιδιών. Αλλά και πέρα από αυτό η ερμηνεία του δεν είναι ιδιαίτερα πειστική. Πρώτα απ' όλα, γιατί η υπόθεση που αποδίδει στους συγγραφείς περιγραφών ταξιδιών τη σκέψη να αποκρύψουν μία πηγή, επειδή την αντιγράφουν, προϋποθέτει την ανάπτυξη της έννοιας της πνευματικής ιδιοκτησίας, κάτι που τουλάχιστον στον γερμανόφωνο χώρο, με τον οποίον συνδέονται κατ' εξοχήν οι ταξιδιωτικές μέθοδοι, δεν συνέβη πριν από τα τέλη του 18ου αι.⁸², όταν πλέον οι ταξιδιωτικές μέθοδοι έτειναν να εκλείψουν. Αλλά και για έναν άλλο λόγο, πιο σημαντικό, δεν μπορεί να ισχύει η υπόθεση του Kutter. Εάν πράγματι υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στα δύο είδη, τότε η σχέση αυτή είναι τόσο πρωταρχική, που περιτεύει η υπενθύμισή της. Δηλαδή, οι ταξιδιωτικές μέθοδοι είναι, ας πούμε, οι "γραμματικές" των περιγραφών των ταξιδιών. Αφού μάθει κανείς, διαβάζοντάς τις, πώς να παρατηρεί και να περιγράφει, δεν χρειάζεται πλέον να παραπέμπει σε αυτές, όπως δεν χρειάζεται να παραπέμπουμε στη μέθοδο που χρησιμοποιήσαμε για να μάθουμε μία ξένη γλώσσα, κάθε φορά που γράφουμε ένα κείμενο σε αυτήν.

Η διερεύνηση λοιπόν του προβλήματος των σχέσεων ανάμεσα στις ταξιδιωτικές μεθόδους και στα ερωτηματολόγια από τη μια και στις περιγραφές ταξιδιών από την άλλη, δείχνει να έχει στη διάθεσή της μόνο δυό μέσα. Το πρώτο είναι η ανίχνευση οποιασδήποτε ένδειξης, που μαρτυρεί, ότι κάποιος συγγραφέας περιγραφής ταξιδιού είχε υποψη κάποια ταξιδιωτική μέθοδο, ή είχε χρησιμοποιήσει ερωτηματολόγιο, και το δεύτερο είναι η συγκριτική ανάλυση μιας περιγραφής ταξιδιού και της ταξιδιωτικής μεθόδου ή του ερωτηματολογίου που υποθέτουμε ότι χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπό της.

Οι περιγραφές ταξιδιών στην οθωμανική αυτοκρατορία μας παρέχουν κά-

81. Uli Kutter, "Der Reisende ist dem Philosophen, was der Arzt dem Apotheker. Über Apodemiken und Reisehandbücher" στο Bausinger κ.α., *Reisekultur*, σ. 39.

82. Βλ. H. Kiesel / P. Münch, *Gesellschaft und Literatur im 18. Jahrhundert. Voraussetzungen und Entstehung des literarischen Markts in Deutschland*, München 1977, σ. 132-140.

ποια στοιχεία, που προσφέρονται, κατά τη γνώμη μας, για μία πρώτη συστηματικότερη έρευνα προς την κατεύθυνση αυτή⁸³. Τα στοιχεία αυτά αφορούν δύο περιγραφές ταξιδιών. Εκείνη του Guillet και εκείνη του Tournefort.

Όπως είναι γνωστό, σχετικά με το πρώτο έργο είχε ξεσπάσει στα τέλη του 17ου αιώνα μία διαμάχη ανάμεσα στον Jacob Spon και τον André Georges Guillet⁸⁴. Ο καθένας διεκδικούσε για τον εαυτό του την τιμή να έχει περιγράψει με μεγαλύτερη ακρίβεια και ορθότητα την πόλη των Αθηνών. Ο ανταγωνισμός πήρε τέτοιες διαστάσεις, που ο Spon έγραψε ένα ολόκληρο βιβλίο⁸⁵, προκειμένου να εκθέσει με κάθε άνεση χώρο και χρόνο τα πολυάριθμα επιχειρήματά του. Στην προσπάθειά του να καταδείξει τα σφάλματα της περιγραφής του Guillet, ο Spon του προσάπτει την κατηγορία, ότι δεν επισκέφθηκε ο ίδιος την Αθήνα, αλλά συγκέντρωσε τις πληροφορίες, που ήταν απαραίτητες για τη συγγραφή του έργου του με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, που συμπλήρωσαν γι' αυτόν καπουτσίνιοι μοναχοί στις περιοχές που τον ενδιέφεραν. Το ερωτηματολόγιο αυτό, το αντέγραψε ο ίδιος ο Spon από το ερωτηματολόγιο που είχε στην κατοχή του ένας καπουτσίνος, που συνάντησε όταν βρισκόταν στην Πάτρα⁸⁶. Έτσι, είχε τη δυνατότητα να το παραθέσει στους αναγνώστες του⁸⁷.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από οκτώ ερωτήσεις και μία παράγραφο στην οποία ο συντάκτης ζητά πληροφορίες για συγκεκριμένα μνημεία και οικοδομήματα των Αθηνών. Εάν το συγκρίνουμε με την περιγραφή της Αθήνας

---

83. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στη συνέχεια, προέκυψαν από τη μελέτη της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα, με έμφαση στις περιγραφές ταξιδιών στην οθωμανική αυτοκρατορία, μέσα στα πλαίσια της έρευνας για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Καθώς η έρευνα αυτή βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο, δεν αποκλείεται να εμφανιστούν και άλλα, ίσως σημαντικότερα στοιχεία, που προς το παρόν λανθάνουν της προσοχής μας.

84. Αναλυτικά για τη διαμάχη μεταξύ Spon και Guillet βλ.: H. Omont, "Athènes au XVIIe siècle. Relation du P. Robert de Dreux. Lettres de Jacob Spon et du P. Babin (1669-1680)" *Revue des études grecques*, 14 (1901), κυρίως σ. 282 κ.ε. και Λουκία Δρούλια, "Ο Spon και άλλοι ξένοι στην Αθήνα (17' αιώνας)" στο Κ. Θ. Δημαράς (εκδ.), *Περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο*, Αθήνα 1968, σ. 3-23,

85. *Réponse à la Critique publiée par M. Guillet sur le voyage de Grece de Jacob Spon. Avec quatre lettres sur le mesme sujet, le journal d' Angleterre du sieur Vernon, et la liste des erreurs commises par M. Guillet dans son Athenes ancienne et nouvelle*, Lyon [...] 1679.

86. *Αυτ.* σ. 11-12.

87. *Αυτ.* σ. 12-15.

στο έργο του Guillet⁸⁸ δεν μας μένει η παραμικρή αμφιβολία, ότι το ερωτηματολόγιο και η περιγραφή έχουν άμεση σχέση. Ακόμα και η γλωσσική διατύπωση και οι όροι που χρησιμοποιούνται, μας οδηγούν μερικές φορές στο συμπέρασμα αυτό. Ας αντιπαραβάλουμε όμως πιο αναλυτικά τα δύο κείμενα⁸⁹.

Spon: σ.13 : “1. Si la ville est gouvernée par un Sangiac, Sardar, Disdar, Vaivode, Cadi, Aga, et le nom de chacun d’eux. 2. S’il y a une Jurisdiction particuliere parmi les Chrétiens, comme Vecchiardos, leur nombre et le nom des Principaux”.

Guillet: σ.156-157 : “Pour ce qui regarde la forme du Gouvernement d’Athenes, il y a quatre Juridictions, qui y reglent toutes les affaires; et des quatre il y en a trois affectées à des Officiers Turcs, à sçavoir celle du Sardar, celle du Disdar, et celle du Cadi. La quatrième, appellée des Vecchiados, est affectée aux Chrestiens. Le Sardar est Gouverneur de la Ville, et Chef des Janissaires, ou de la Milice du plat pays. [...] Et les Vecchiados sont vingt-quatre Vieillards choisis entre les meilleures Familles Chrestiennes d’Athenes, pour regler les affaires particuliers de Chrestien à Chrestien [...].

Je demanday aux plus éclairés des Vecchiados, pourquoy leur Ville qui est encore une des mieux peuplées de la Grece, n’estoit pas le Siege de la Residence d’un Sangiac, ou d’un Bey [...] σ.158: “La Jurisdiction des Vecchiados ne s’ étend que sur les affaires civiles des Chrestiens, encore appelle- t- on de leur Sentence par devant le Cadi. Mais pour détruire adroitement la voye d’appel, et cacher au Cadi les démêlez des Chrestiens, ils agissent plutôt en Mediateurs qu’en Juges, et tâchent de faire passer les Parties par un accommodement amiable. Les plus considerables d’entre eux sont les deux Paleologues, à sçavoir Stamatis et Janis, et [...]”.

Spon: σ.13: “3. Les nombres à peu près des habitans, et parmi eux combien de Chrétiens, de Turcs et de Juifs”.

Guillet: σ.151: “Pour ce qui regarde le nombre de ses Habitans, je m’étonnay d’avoir lû, et d’avoir oûi dire mille fois qu’Athenes estoit un Desert. [...]” σ.152 : “La Ville est peuplée de quinze à seize mille personnes, dont les Turcs font bien

---

88. *Athenes ancienne et nouvelle et l’ estat present de l’ empire des Turcs, contenant la vie du Sultan Mahomet IV. Le Ministere de Coprogli Achmet Pacha, G. Vizir, et son Campement devant Candie. Avec le Plan de la ville d’ Athenes. Par le Sr. de la Guilletiere. Second Edition, augmentée en plusieurs endroits, sur les Memoires de l’ Auteurs, Paris [...] 1675.*

89. Οι παραπομπές γίνονται στις εκδόσεις που αναφέρονται στις υποσημειώσεις 85 και 88.

mille ou douze cens. Pour les Juifs, on n’y en a jamais voulu souffrir, quoy qu’il y en ait quantité dans le voisinage, particulièrement à Thebes et à Negrepoint”.

Spon: σ.13: “4. Le nom de quatre ou cinq habitans Grecs et Turcs, principalement s’il y en a quelqu’un qui aît quelque employ considerable, et le nom de quelque fameux Renegat”.

Guillet: σ.158-159: “Les plus considerables d’entre eux sont les deux Paleologues, à sçavoir Stamatis et Janis, et les deux Beninzellos, à sçavoir Janis, et Dimitrios. Il y a encore Janachis Colouris, Dimitrios Periolis, Leonardos Scliros, Nicolos Cancellieris, Dimitrios Scliros, Dimitrios Macola, Panajotti Cavallieris, Janis Verdogonis, Polimenos Zarlis, Stamatis Calchondile, qui est sorty de l’Historien Calchondile, et le bon homme Capitanakis, qui est un riche Marchand, qui parle fort bon l’Italien, et qui a beaucoup d’amitié pour les Francs”.

Spon: σ.13: “5. Combien de Mosquées, de Synagogues, d’Eglises, et le nom de leur dedicace; mais particulièrement celuy de la Cathedrale”.

Guillet: σ.156: “Il y a trois Mosquées à Athenes: Une dans le Chasteau, qui est l’incomparable Temple de Minerve; et deux dans la Ville, dont la principale est le fameux Pantheon, qu’Adrien y fit bastir”. σ. 271 “Vis à vis de la mesme Place, on voit le Catholicon; c’est ainsi que les Chrétiens appellent l’Eglise Archiepiscopale. Elle n’est guerre plus grande que celles des Innocens à Paris. Le Caloger Damaskinos y remplit une des premieres Dignitez. Il est Grand Vicaire de l’Archevesque”.

Spon: σ.13-14: “6. S’il y a quelque Antiquité, [...] débris d’un Portique, d’un Theatre, ou Amphitheatre, d’un Temple et le nom vulgaire qu’on luy donne; s’il est au milieu de la ville, auprès de l’Eglise, à l’Orient, au Midi, etc”.

Guillet: σ. 218: “De tant de differens portiques qui embellissoient la Ville, celuy-là estoit le plus considerable, et pour le distinguer des autres, on l’appelloit tout court, le Portique, par excellence. Auparavant on l’appelloit Pisianactios. [...] Mais selon le goust des Sçavans, la reputation du portique luy est venuë du philosophe Zenon, qui y établit l’escole des Stoïciens, dont il institua la secte, et le mot de Stoa, qui signifie portique, donna le nom à ces philosophes, appelez auparavant Zenoniens.

Ce fut là qu’appuyé du témoignage de l’Antiquité, je fis voir à nos Voyageurs l’erreur de la Tradition du Vulgaire, qui appelle aujourd’huy l’Escole de Zenon un certain lieu, dont je vous parleray tantost, situé hors la Ville, [...] σ. 266: “De là tournant à main droite, nous fumes admirer les superbes colonnes, et le magnifique portail qui restent du Palais d’Adrien. Le Vulgaire l’appelle Didascalion”.

Spon: σ.14: “7. Le nom de quelques Monasteres de Caloyers qui soient à une

lieuë ou deux de la Ville, sur quelque route et à quelle distance”.

Guillet: σ. 277-278: “De cette hauteur nous découvrimes à plaisir tout le terrain de l’ancienne et de la nouvelle Athenes; et comme nous jettions les yeux sur deux ou trois Monasteres de Saint Basile, situez au tour du Mont Hymette, et sur quelques Villages qui sont sur les chemins de Thebes et de Megare, un des nostres nous faisant remarquer une montagne à une lieuë de nous, cette montagne, nous dit- il, est celle que les Anciens appelloient Icaria. Il y avoit au pied un Village du mesme nom, et c’est là que la Comedie a esté inventée”.

Spon: σ. 14: “8. Le Commerce d’huiles, vins, cuirs, cotons, miel, avelane, etc.”

Guillet: σ. 116: “ On enlève d’Athenes des soyes, des huiles, des cuirs et de l’Avellanede, qui est une espece de noix de galle, dont les Venitiens chargent une quantité considerable pendant la paix, et s’en servent à preparer les cuirs dans les Tanneries”.

Spon: σ. 14: “On souhaite aussi de sçavoir le nom de quelques Villages et Monasteres de Caloyers proche d’Athenes sur le chemin de Rafti, de Portolione, de Thebes, de Medelli et de Lepsina, le nom du Sardar d’Athenes: le nom du Monastere des Religieuses de S. Basile, où il y a une Fontaine, et si l’on ne sçait pas à quelle divinité estoit dediée leur Eglise, des particularitez du mont Parnasse, des Villages qui y sont situez, et leur distance de quelques Villes voisines comme de Thebes, de Corinthe et de Lepanthe”.

Guillet: βλ. παραπάνω το απόσπασμα που αντιστοιχεί στην ερώτηση 7. Στο τμήμα του ερωτηματολογίου που παραθέτουμε εδώ αντιστοιχούν αποσπάσματα που βρίσκονται διάσπαρτα στις σελίδες 275-278.

Η συγγένεια των δύο κειμένων μπορεί ωστόσο να σημαίνει δύο πράγματα. Ή ότι ο συγγραφέας της περιγραφής χρησιμοποίησε το ερωτηματολόγιο (είτε στηριζόμενος αποκλειστικά σε αυτό, είτε απλά συμπληρώνοντας με τη βοήθειά του ενδεχόμενα κενά των σημειώσεών του), ή ότι το συνέταξε ο Spon, ο οποίος αποδόμησε την περιγραφή του Guillet, ενδεχόμενο μάλλον απίθανο, που θα πρέπει ωστόσο να το λάβουμε υπόψη, εφόσον το ερωτηματολόγιο που μας απασχολεί παρουσιάζεται σε ένα έργο έντονης αντιπαράθεσης. Όποια περίπτωση ωστόσο κι αν αληθεύει, η αξία των πληροφοριών που αποκομίζουμε έμμεσα από την κριτική του Spon παραμένει αμείωτη, γιατί τα όσα γράφει κατά του Guillet μαρτυρούν παράλληλα, ότι η χρησιμότητα των ερωτηματολογίων για τη συλλογή πληροφοριών και τη συγγραφή περιγραφών ταξιδιών ήταν γνωστή στους ευρωπαίους λογίους του δεκάτου εβδόμου αιώ-

να, που ενδιαφέρονταν για περιοχές που ανήκαν στην οθωμανική αυτοκρατορία. Ακόμα και στην ακραία εκείνη περίπτωση, που το ερωτηματολόγιο είναι κατασκευάσμα του Spon, το να φτάσει στην αποδόμηση της περιγραφής για να συνθέσει το ερωτηματολόγιο, σημαίνει πως γνώριζε πολύ καλά και την αντίστροφη διαδικασία: τη σύνθεση της περιγραφής βάσει της δομής ενός ερωτηματολογίου.

Ας έρθουμε όμως στην περίπτωση του Tournefort κι ας παρουσιάσουμε ένα πρόσωπο, που έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην ταξιδιωτική φιλολογία. Τον Charles César Baudelot de Dairval (1648-1722), γάλλο λόγιο που επικέντρωσε την πνευματική του δραστηριότητα στη μελέτη της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας⁹⁰. Το έργο του εκείνο που έγινε περισσότερο γνωστό ήταν μία ταξιδιωτική μέθοδος⁹¹, που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1686. Η ιδιαιτερότητα της μεθόδου αυτής, όπως διαφαίνεται και στον τίτλο της ήταν ο συσχετισμός της μελέτης της αρχαιότητας και των ταξιδιών. Αφού παρουσιάσει αναλυτικά το κάθε είδος αρχαιοτήτων και την αξία του ως πηγή για την ιστορία της αρχαιότητας και επιστήσει την προσοχή του αναγνώστη σε ορισμένα προβλήματα της αρχαιολογικής έρευνας, ο Baudelot de Dairval αφιερώνει αρκετές σελίδες στο τέλος του έργου του, για να υποδείξει στον αναγνώστη, δυνάμει ταξιδιώτη, τα αντικείμενα που θα πρέπει να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του εάν ταξιδέψει, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αντλήσει από το ταξίδι του τη μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια. Η ταξιδιωτική αυτή μέθοδος, γνώρισε σημαντική επιτυχία και επανεδόθηκε πολλές φορές.

Ο Joseph Pitton de Tournefort είναι ένας από τους πιθανούς αναγνώστες και χρήστες της. Στο έργο του αναφέρεται στον Baudelot de Dairval, και πιό συγκεκριμένα αναφέρεται σε κάποια αρχαιολογικά ευρήματα που βρίσκονται στην κατοχή του⁹². Αλλά και ο Baudelot de Dairval αναφέρεται στον Tournefort σ' ένα έργο που εικάζεται ότι δημοσίευσε ψευδώνυμα το 1704⁹³. Η αναφορά

90. Βλ. *Nouvelle Biographie Générale*, Paris 1852. τόμ. 3, σ. 765.

91. *De l' utilité des voyages et de l' avantage que la Recherche des Antiquitez procure aux Sçavans. Par M. Baudelot de Dairval, avocat en Parlement*, Paris [...] 1686. (Στο εξής ως Baudelot de Dairval, *De l' Utilité*).

92. *Relation* [...] Lyon 1717, τόμ. II, σ. 89, 91, 93.

93. *Lettre à Monsieur le Marquis de Dangeau, sur une pretendue medaille d' Alexandre publié par M. De Vallemont, où l' on traite plusieurs Matieres curieuses d' Antiquité*, Paris [...] 1704. Ακολουθούν με τον ίδιο τόπο και χρόνο έκδοσης: *Seconde lettre à Monsieur le Marquis* [...] και *Troisième lettre à Monsieur le Marquis* [...]. Η αναφορά στον Tournefort γίνεται στο δεύτερο γράμμα, στη σελίδα 23: "Cette plante peu connuë a fait que les Medecins qui ont donné des nouvelles Editions du Botaniste, en ont ôté ce qu' il en disoit.

αυτή μάλιστα δηλώνει και προσωπική επαφή των δύο γάλλων λογίων. Παρά την αξία τους, οι δύο αυτές μαρτυρίες είναι μεταγενέστερες του ταξιδιού του Tournefort (1700-1702). Ωστόσο, δεν είναι αβίασιμο, το να υποθέσουμε ότι ακόμα κι αν δεν γνωρίζονταν προσωπικά, γνώριζαν τουλάχιστον ο ένας το έργο του άλλου, καθώς ο Baudelot de Dairval έγινε ευρύτερα γνωστός, μετά την έκδοση της μεθόδου του, αλλά κι ο Tournefort ήταν ήδη από το 1694 – οπότε και εκδόθηκε το έργο του *Éléments de botanique, ou méthode pour connaître les plantes* – ένας από τους επιφανέστερους βοτανολόγους της εποχής του. Εξάλλου, εκτός από το γεγονός ότι ανήκαν και οι δύο την ίδια εποχή στην ίδια, μικρή ακόμα σε αριθμό, εθνική πνευματική ελίτ, τους ενώνει και το κοινό ενδιαφέρον τους για την έννοια της μεθόδου, ένα ενδιαφέρον που πιστοποιείται, αν παραμερίσουμε το γεγονός ότι εκδηλώνεται σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, τόσο στην ταξιδιωτική μέθοδο του Baudelot de Dairval όσο και στη βοτανολογική μέθοδο του Tournefort.

Η σύγκριση, τέλος του *De l' utilité des voyages* και της *Relation d' un voyage* δείχνει να στηρίζει την υπόθεση αυτή. Για να κάνουμε τη σύγκριση αναλύσαμε δεκατέσσερις περιγραφές νησιών⁹⁴ από το έργο του Tournefort και συνθέσαμε ένα πρότυπο σχήμα περιγραφής, που φαίνεται να ακολουθεί ο Tournefort. Στη συνέχεια συγκρίναμε το σχήμα αυτό με τις προτάσεις του Baudelot de Dairval. Η σύγκριση είναι η ακόλουθη.

(1). Tournefort: Ονομασία (εξ) νησιού στην εποχή του ταξιδιού και στην αρχαιότητα.

Baudelot: βλέπε παρακάτω ενότητα 6.

(2). Tournefort: Πληροφορίες αρχαίων συγγραφέων για το νησί. Ιστορία του νησιού στην αρχαιότητα, στο Βυζάντιο, στα χρόνια των Βενετών και της τουρκικής κατάκτησης.

Baudelot: Στοιχεία για το θέμα αυτό αντλεί ο συγγραφέας της περιγραφής από ιστορικά έργα. Η ταξιδιωτική μέθοδος δεν αναφέρεται φυσικά σε συγκεκριμένα έργα.

Cependant la gousse que j' en ay vûë moy-même à Paris, chez M. Baudelot, et chez M. de Tournefort, me persuade qu' on ne devoit pas ôter du texte de Dioscoride, ces mots, οἱ μὲν βουκκέφαλος, οἱ δὲ Ταυρόκερος, quelques-uns l' appellent aussi Bucephale, et d' autres Come de Taureau.”

94. Των νησιών: Σύρου, Κύθνου, Κέας, Μακρονήσου, Γιάρου, Άνδρου, Τήνου, Χίου, Μυτιλήνης, Τενέδου, Ικαρίας, Σάμου, Πάτμου και Σκύρου.

(3). Tournefort: Γενική περιγραφή του νησιού. Κλίμα. Γονιμότητα. Σημαντικά όρη και ποτάμια.

Baudelot: σ. 699 “Quand ils ont le loisir de s’arrester quelque part, ils ne manquent pas de décrire le Pays, sa fertilité, ou sa sterilité; la temperature de l’ air, s’ il est chaud ou froid, sec ou humide.” σ.700-701: “Si l’on trouve des montagnes en chemin, il les faut d’ écrire; marquer leur nom, leur hauteur, les tours qu’ on fait pour les monter, ou pour les passer; si elles sont habitées, ou couvertes d’ Arbres ou non.

Les Fleuves, les Rivieres, les Ruisseaux, les Torrents, excitent assez les Voyageurs à les remarquer; et à se souvenir comment on les passe, de qu’ elle maniere on les navige; qu’ elles emboucheures elles ont. [...] qu’ els Poissons ils nourrissent, quel fond ils ont, qu’ elle espece de Bateaux ils portent, et si cela se peut qu’ els Arbres qu’ elles plantes ou qu’ elles herbes on trouve sur leurs bords”.

(4). Tournefort: Λιμάνια. Θέση, κατάσταση, χωρητικότητα

Baudelot: σ.709 “[...] quels Ports sont les meilleurs pour l’abord, pour le commerce, ou pour l’abry”.

(5). Tournefort: Πηγές και πηγάδια. Θερμά και ιαματικά νερά.

Baudelot: σ.701- 702: “Les provisions d’eau en voyage sont souvent si necessaires, qu’il faut bien marquer ou on les fait, et en quels endroits elles sont mal saines à boire, ou désagreables au goût. Il faut aussi observer la situation du lieu, ou il s’en trouve de medecinales”.

(6). Tournefort: Η σημαντικότερη πόλη του νησιού. Η ονομασία της κατά την εποχή του ταξιδιού και κατά την αρχαιότητα. Ο δρόμος προς αυτήν, η θέση της. Τα σπίτια, σημαντικά οικοδομήματα. Το κάστρο, οχύρωση, οι κάτοικοί του. Ιδιαίτερα φτηνά τρόφιμα, που βρίσκει κανείς στη συγκεκριμένη πόλη. Διοίκηση, Εκκλησία (ως θεσμός), φόροι, δικαιοσύνη, στρατιωτική δύναμη. Χωριά και οικισμοί του νησιού.

Baudelot: σ. 702: “Il faut s’informer autant que l’on peut dans les Villes ou l’on passe, de qu’ elle maniere, elles sont policées, leurs Officiers, tant Civils, que Militaires. Les commoditez qu’ elles ont, tant pour les besoins necessaires, que pour la volupté. Ecrire correctement leurs noms presens; tacher d’apprendre ceux qu’ elles avoient dans les Siecles qui ont precedé la Barbarie:[...]” σ. 703: “[...] quel pouvoir ils [Rois, Princes] ont dans la religion, quel est le gouvernement politique, et l’ administration de la justice.” σ. 723: “Il faut receüillir aussi exactement ce qu’ on pourra apprendre de l’état des Eglises Chrétiennes de ces pays-là”.

(7). Tournefort: Χλωρίδα και πανίδα της περιοχής.

Baudelot: σ.700-701 (βλ. παραπάνω ενότητα 3).

(8). Tournefort: Προϊόντα. Εμπόριο.

Baudelot: σ. 699: “Chaque Pays ne tire pas de son sein toutes les commoditez, et l’on est souvent obligé de moissonner dans les terres éloignées. C’est pourquoi il faut s’enquerir comment on satisfait aux besoins du lieu; [...]”, και σ. 706 : “Ils faut étudier le commerce, les marchandises qu’on debite les monnoyes qui ont cours le titre et le coin quelles portent. [...] La commodité des Caravannes est en Orient d’une tres grande consequence”.

(9). Tournefort: Ποιό από τα είδη πρώτης ανάγκης λείπει από την περιοχή που περιγράφεται.

Baudelot: σ. 699-700: “[...] quels sont les vivres qui s’en trouvent, ou de quelle autre Province on en tire;”.

(10). Tournefort: Κάτοικοι. Ο αριθμός τους, γενικό βιωτικό επίπεδο, εθνικότητα, θρήσκευμα, εξωτερική εμφάνιση, ψυχικά ή πνευματικά χαρακτηριστικά, ενδυμασία καθημερινή και εορταστική.

Baudelot: σ. 702-703: “Je remarque que tous ceux qui voyagent se font un point d’honneur de bien observer les moeurs des Peuples, et de les décrire exactement autant qu’ils peuvent.[...] Il faut étudier le genie, et l’humeur de la Nation, qu’elles sont ses inclinations Militaires, ou Civiles, ses penchans au bien ou au mal. Le genre de Religion qu’elle professe, la maniere de son culte, [...]”. σ. 705-706: “Les habillemens des hommes et des femmes aux iours ordinaires, que de ceremonies, leurs parures et leur déüil demandent une description particuliere, aussi bien que les spectacles publics, les jeux des grand, et ceux des peuples, ceux des enfans même ne doivent pas être néglisez.”

(11). Tournefort: Εντοπισμός και ταύτιση των αρχαίων πόλεων που μαρτυρούνται και περιγράφονται στα έργα των αρχαίων συγγραφέων. Περιγραφή των αρχαιοτήτων που σώζονται στην περιοχή που περιγράφεται, ταύτισή τους βάσει των πληροφοριών που έχουμε από τους αρχαίους συγγραφείς.

Baudelot: σ. 716: “Si l’on descend de la en Grece il faut avoir leu Pausanias ou l’avoir à la main, pour ne rien échaper des antiquitez qui peuvent rester. Mr Spon a des-ja fait de semblables recherches; mais comme une personne ne sauroit tout remarquer, n’y tout découvrir; il ne faut rien negliser des remarques qu’on peut faire, parce qu’il n’y en a point qui ne puissent être utiles”.

Αλλά και ο τρόπος με τον οποίο περιγράφει ο Tournefort τις αρχαιότητες

που βλέπει, καθώς επίσης και οι ερμηνείες που δίνει με αφορμή διάφορα αρχαιογνωστικά προβλήματα που προκύπτουν κατά την περιγραφή τους, θυμίζουν πολύ τα όσα γράφει ο Baudelot de Dairval για τις αρχαιότητες ως ιστορική πηγή. Ας πάρουμε ως παράδειγμα τα νομίσματα. Ο Tournefort, που πολύ συχνά παρουσιάζει ακριβώς αυτό το είδος αρχαίων ευρημάτων, περιγράφει ή προσπαθεί να εξακριβώσει με επιστημονική έρευνα, εκείνα τα στοιχεία ακριβώς, που θεωρεί σημαντικά και ο Baudelot de Dairval⁹⁵: ονόματα ηγεμόνων, θεών ή πόλεων, ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με την κοπή τους, χρονολογίες, στοιχεία σχετικά με λατρεία κάποιας θεότητας, ενδείξεις για τα προϊόντα και τον τόπο προέλευσής τους, πληροφορίες για τοπωνύμια και για εθνωνυμικά.

Νομίζουμε, ότι τα παραπάνω παραδείγματα αποτελούν αν όχι απόδειξη, τουλάχιστον σαφέστατη ένδειξη των σχέσεων μεταξύ των ταξιδιωτικών μεθόδων, των ερωτηματολογίων και των περιγραφών ταξιδιών. Μία συστηματικότερη έρευνα προς την κατεύθυνση αυτή, που θα ερευνούσε για παράδειγμα συγκριτικά το πρώτο έργο του Paul Lucas και τη μέθοδο του Baudelot de Dairval, ο οποίος εικάζεται ότι συνέγραψε και το έργο του Lucas με βάση τις σημειώσεις του ταξιδιώτη, θα είχε πιθανότατα εξαιρετικά ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Το ίδιο και η σύγκριση κάποιας φανταστικής περιγραφής ταξιδιού⁹⁶, ή κάποιας περιγραφής που γνωρίζουμε ότι ο συγγραφέας της δεν ταξίδεψε, με σημαντικές ταξιδιωτικές μεθόδους. Τα θέματα αυτά όμως αποτελούν από μόνα τους ξεχωριστές μελέτες. Εκείνο που προείχε ως στάδιο έρευνας και που μας ενδιέφερε εδώ, ήταν να καταδείξουμε τις στενές σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών των έργων της ταξιδιωτικής φιλολογίας, σχέσεις που αποτελούν μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους της έρευνας της ταξιδιωτικής φιλολογίας, όχι μόνο γιατί παραβλέποντάς τις παραβλέπουμε την κειμενική φύση της ταξιδιωτικής φιλολογίας ως ιστορικής πηγής αλλά και γιατί μας αποκαλύπτουν πολύτιμα στοιχεία για το πνευματικό κλίμα μέσα στο οποίο διαμορφώθηκε η μία ή η άλλη κατηγορία της ταξιδιωτικής φιλολογίας.

Στην προσπάθειά μας να παρουσιάσουμε την προβληματική αυτή, δεν ασχοληθήκαμε εξίσου με όλες τις κατηγορίες της ταξιδιωτικής φιλολογίας, αλλά αναφερθήκαμε διεξοδικότερα σε κάποιες μόνο από αυτές, και κυρίως

95. Tournefort, *Relation*, σ. 70-75 και 529-563.

96. Πρόσφορα για μία τέτοιου είδους αντιμετώπιση είναι για παράδειγμα τα *Lettres persanes* του Montesquieu. Η υπόθεσή μας μάλιστα ενισχύεται από το γεγονός, ότι ανάμεσα στα βιβλία της βιβλιοθήκης του γάλλου φιλοσόφου έχει εντοπισθεί και η ταξιδιωτική μέθοδος του Maximilien Misson, στην οποία μάλιστα ο Montesquieu πα-

στις ταξιδιωτικές μεθόδους. Την άνιση αυτή κατανομή του ενδιαφέροντος, δικαιολογεί το γεγονός, ότι δεν είναι εξίσου σημαντικές για την προβληματική που αναπτύξαμε όλες οι κατηγορίες. Πέρα από αυτό, προτιμήσαμε να αναφερθούμε διεξοδικότερα στις κατηγορίες εκείνες που δεν έχουν - εκτός από λίγες περιπτώσεις, απ' όσο γνωρίζουμε - μέχρι τώρα προσελκύσει το ενδιαφέρον των ελλήνων ερευνητών. Με το ίδιο πνεύμα συντάχθηκε και η ενδεικτική βιβλιογραφία που ακολουθεί, η οποία δεν περιλαμβάνει έργα όλων ανεξαιρέτως των κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας του 18ου αιώνα, αλλά περιορίζεται στις κατηγορίες, για τις οποίες η ελληνική βιβλιογραφία δεν διαθέτει κάποιο εξειδικευμένο βιβλιογραφικό έργο. Χωρίς να διεκδικεί κανενός είδους επάρκεια, η βιβλιογραφία αυτή, επιδιώκει να συμβάλει στον καθορισμό και στην περιγραφή των κατηγοριών της ταξιδιωτικής φιλολογίας που επιχειρήσαμε παραπάνω, μέσω των πληροφοριών, που περιέχουν οι τίτλοι, όσοι καταγράφονται.

ραπέμπει στις σημειώσεις του για τα μουσεία της Φλωρεντίας. Βλ. Laubriet, "Guides", σ. 319 και 322, επίσης Louis Desgraves, *Catalogue de la Bibliothèque de Montesquieu*, Genève, Lille 1954, σ. 195, γενικά σ. 194-196 για τα έργα της ταξιδιωτικής φιλολογίας, που βρέθηκαν στη βιβλιοθήκη του γάλλου φιλοσόφου.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία πηγών

Συλλογές περιγραφών ταξιδιών

A collection of authentic, useful, and entertaining voyages and Discoveries, digested in a chronological series. By John Barrow, esq. author of the Geographical Dictionary. London, printed for J. Knox, near Southampton- street, in the Strand, 1765, 3 τομ.

Collection portative de voyages traduits de différentes langues orientales et européennes. Paris 1797-1805, 5 τομ.

Geographisch-statistische Reisen nach den neuesten und besten Werken bearbeitet von Karl August Engelhardt. Dresden- Friedrichstadt, gedruckt bey der Witwe Gerlach, und in Kommission bei dem Buchhändler Arnold in Schneeberg, 1794. 2 τομ.

Neue Sammlung der merkwuerdigsten Reisegeschichten, insonderheit der bewahrtesten Nachrichten von den Laendern und Voelkern des ganzen Erdkreises: von einer Gesellschaft gelehrter Leute in einen geographischen und historischen Zusammenhang gebracht; mit saubern Kupferstichen ausgezieret, und mit Landkarten von den verschiedenen Zeiten nach den neuesten Beobachtungen versehen. Frankfurt am Mayn 1748. Bey den Gebrüdern van Dueren, im heiligen roemischen Reich und angraenzenden Laendern hierzu privilegierten Druck[ern und Buchhaendlern], 34 τομ.

Neue Sammlung von kleinen interessanten Reisebeschreibungen oder Beyträge zur nähern Kenntniß der Länder, Menschen, und andern nützlichen Sachen. Münster und Osnabrück bey Philipp Heinrich Perrenon, 1787 -1794, 4 τομ.

Reisen der Salzmannischen Zoeglinge. Leipzig, bey Siegfried Lebrecht Crusius, 1784, 4 τομ.

Reisen nach Peru, Acadien und Egypten, worin die Merkwuerdigkeiten der Natur und Kunst in diesen Laendern, nebst den Sitten und Gewohnheiten der Einwohner beschrieben werden, aus dem franzoesischen uebersetzt. Mit Kupfer tafeln und Landkarten. Goettingen verlegt Abram Bandenhoeks seel. Wittwe 1751. Mit Koenigl. Pohln. und Churfuerstl. Saechsischem allergnaed. Privilegio.

Sammlung der merkwürdigsten Reisen in den Orient, in Übersetzungen und Auszügen mit ausgewählten Kupfern und Charten, auch mit nöthigen Einleitungen Anmerkungen und collectiven Registern. Herausgegeben von H. E. G Paulus, der Philos. und oriental. Litteratur Prof. zu Jena. Jena 1792- 1803, 7 τμ.

Sammlung von Reisen und Entdeckungen in einer chronologischen Ordnung zusammengetragen von Johann Barrow, Esq. aus dem Engellaendischen uebersetzt. Leipzig, bey Johann Friedrich Junius, 1767, 2 τμ.

Ιστορίες ταξιδιών

Abrégé chronologique ou histoire des découvertes faites par les Européens dans les différentes parties du Monde, extrait des Relations les plus exactes et des Voyageurs les plus véridiques, par M. Jean Barrow, auteur du Dictionnaire Géographique. Traduit de l'Anglois par M. Targe. A Paris, chez Saillant, rue S.Jean-de-Beauvais, Delormel, rue du Foin, Desaint, rue du Foin, Panckoucke, rue de la Comédie Françoise, 1766. Avec Approbation et Privilège du Roi, 12 τμ.

Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und Lande; oder Sammlung aller Reisebeschreibungen, welche bis itzo in verschiedenen Sprachen von allen Voelkern herausgegeben worden, und einen vollstaendigen Begriff von der neuern Erdbeschreibung und Geschichte machen; Worinnen der wirkliche Zustand aller Nationen vorgestellt, und das Merkwuerdigste, Nuetzlichste und Wahrhaftigste in Europa, Asia, Africa und America, in Ansehung ihrer verschiedenen Reiche und Laender, deren Lage, Groeße, Grenzen, Eintheilungen, Himmelsgegenden, Erdreichs, Fruechte, Thiere, Fluesse, Seen, Gebirge, großen und kleinen Staedte, Haefen, Gebaeude, u.s.w. wie auch der Sitten und Gebraeuche, der Einwohner, ihrer Religion, Regierungsart, Kuenste und Wissenschaften, Handlung und Manufakturen, enthalten ist; Mit noethigen Landkarten nach den neuesten und richtigsten astronomischen Wahrnehmungen und manchenrley Abbildungen der Staedte, Kuesten, Aussichten, Thiere, Gewaechse, Kleidungen, und anderer dergleichen Merkwuerdigkeiten, versehen; Durch eine Gesellschaft gelehrter Maenner im Englischen zusammen getragen, und aus demselbe ins Deutsche uebersetzt. Mit Koenigl. Poln. und Churs. Saechs. allergnaedigster Freyheit. Leipzig, bey Arkstee und Merkus, 1748, 21 τμ.

Allgemeine historische Einleitung/ zu allen bißher ans Licht getretenen Reisen zu Wasser und Land/ in die alte und neue Welt. Durchgehends und mit besondern/ so Geographischen als andern curieusen Anmerckungen/ und schoenen Kupffern.

Von der galanten Feder des beruehmten Franzoesischen Abts Hn. von Bellegarde und den Gelehrten so wohl als Andern zum sonderberen und Vergnuegen ver-teuscht durch M.V**. Hamburg, Gedruckt und verlegt durch Thomas von Werings seel. Erben/ bey der Boerse A, B, C, 1708. Ist auch in Frankfurt und Leipz. bey Za-charias Herteln zu bekommen.

Geschichte der merkwürdigsten Reisen welche seit dem zwölften Jahrhunderte zu Wasser und zu Land unternommen worden sind. Von Theophil Friedrich Ehr-mann. Frankfurt am Main 1791 in den Hermannischen Buchhandlung, 2 τομ.

Histoire générale des voyages, ou nouvelle collection de toutes les relations de voyages par mer et par terre, qui ont été publiées jusqu'à présent dans les diffé-rentes langues de toutes les Nations connues: contenant ce qu'il y a de plus remarquable, de plus utile, et de mieux avéré, dans les pays où les voyageurs ont pénétré, touchant leur Situation, leur Etendue, leurs Limites, leurs Divisions, leur Climat, leur Territoir, leurs Productions, leurs lacs, leurs Rivières, leurs Montagnes, leurs Mines, leurs Citez et leurs principales Villes, leurs Ports, leurs Rades, leurs Edifices, etc. Avec les moeurs et les usages des habitans, leur religion, leur gouver-nement, leurs arts et leurs sciences, leur commerce et leurs manufactures; pour former un système complet d'histoire et de géographie moderne, qui representera l'état actuel de toutes les nations: enrichie de cartes géographiques nouvellement composées sur les observations les plus autentiques; de plans et de perspectives; de figures d'animaux, de végétaux, habits, antiquitez, etc. nouvelle édition, revue sur l'original Anglois, et où l'on a non- seulement rétabli avec soin ce qui a été supprimé ou omis par le traducteur; exactement distingué ses additions du Reste de l'ouvrage: et corrigé les endroits où il s' est écarté du vrai sens de son auteur. Mais même dont les figures et les cartes ont été gravées par et sous la Direction de J.Vander Schley, élève distingué du célèbre Picart le Romain. A la Haye, chez Pierre De Hondt, 1747, 16 τομ.

Βιβλιογραφίες περιγραφών ταξιδιών

Bibliothèque universelle des voyages, ou notice complète et raisonnée de tous les Voyages anciens et modernes dans les différentes parties du monde, publiés tant en langue française qu'en langues étrangères, classés par ordre du pays dans leur série chronologique; avec des extraits plus ou moins rapides des voyages les plus estimés de pays, et des justemens motivés sur les Relations anciennes qui ont le plus de célébrité: par G. Boucher de la Richarderie, Ex Juge en la Cour de Cassation, et

Membre de la Société française de l'Afrique intérieure, instituée à Marseille. A Paris chez Treuttel et Würtz, ancien hôtel de Languais, rue de Lille, n° 17, vis-à-vis les Théatins; et à Strasburg, même maison de commerce, 1808, 5 τομ.

Gottlieb Heinrich Stuck's K.P. Kommissionsraths und Kaemmerers der Stadt Halle. Verzeichniss von aelteren und neuern Land- und Reisebeschreibungen. Ein Versuch eines Hauptstücks der geographischen Litteratur mit einem vollstaendigen Realregister, und einer Vorrede von M. Iohann Ernst Fabri Inspektor der koeniglichen Freytische und Secretair der Hallischen Naturforschenden Gesellschaft. Halle 1784. In Johann Cristian Hendels Verlage, 2 τομ.

Litteratur der älteren Reisebeschreibungen. Nachrichten von ihren Verfassern, von ihrem Inhalte, von ihren Ausgaben und Uebersetzungen. Nebst eingestreueten Anmerkungen über mancherley gelehrte Gegenstände. Von Johann Beckmann, Hofrath und ordentlichen Professor der ökonomischen Wissenschaften. Göttingen, bey Johann Friedrich Röwer, 1807, 2 τομ.

Versuch einer Litteratur deutscher Reisebeschreibungen, sowohl Originale als Übersetzungen; wie auch einzelner Reisenachrichten aus den berühmtesten deutschen Journalen. Mit beigefügten kurzen Recensionen, Notizen von ihren Verfassern und Verlegerspreisen. In alphabetischer Ordnung nach den Ländern chronologisch bearbeitet. Prag bei Johann Herrl Buchhändler, 1793.

Ανθολογίες για ταξιδιώτες

Kleine Reisen. Lektüre für Reise-Dilettanten. Berlin 1785. Bey Johann Friedrich Unger, 4 τομ.

Ταξιδιωτικοί οδηγοί

Die vornehmsten Europaeischen Reisen/ wie solche durch Deutschland, Frankreich, Italien, Holl- und Engeland, Dännemarck und Schweden, vermittelt der darzu gefertigten Reise-carten, nach den bequemsten Postwegen anzustellen/ und was auf solchen curieuses zu bemerken. Wobei die Nebenwege/ Unkosten/ Muentzen und Logis zugleich mit angewiesen werden. Welchen auch beygefueget LVI. Accurate Post- und Bothen-carten, von den vornehmsten Städten in Europa. Hamburg, bey Benjamin Schillers Wittwe im Thum. Louenburg/ gedruckt bey Cristian

Albrecht Pfeiffer, Anno 1713.

Le curieux antiquaire ou recueil géographique et historique des choses les plus remarquables qu' on trouve dans les quatre Parties de l'univers; tirées des Voyages de divers Hommes célèbres; Avec deux Tables, des Noms Géographiques, et des Matières. Par le Sr P. L. Berkenmeyer. Avec très belles Figures. A Leide , aux dépens de Pierre van der Aa, Marchand Libraire, 1739, 3 τομ.

Ταξιδιωτικές μέθοδοι

An Essay to direct and extend the Inquiries of patriotic travellers; with further Observations on the Means of preserving the Life, Health and Property of the unexperienced in their Journies by Land and Sea. Also a Series of Questions interesting to Society and Humanity, necessary to be proposed for Solution to Men of all ranks and Employments, and of all Nations and Governments, comprising the most serious Points relative to the Objects of all Travels. To which is annexed a list of English and foreign Works, intended for the Instruction and Benefit of Travellers, and a Catalogue of the most interesting European Travels, which have been published in different Languages from the earliest times, down to September 8th 1787. By Count L.[eopold] B.[erchtold], Knight of the military Order of St. Stephen of Tuscany etc. etc. London 1789, 2 τομ.

Anweisung für Reisende, nebst einer systematischen Sammlung zweckmaeßiger und nuetzlicher Fragen. Aus dem Englischen des Grafen Leopold Berchtold mit Zusaetzen von Paul Jakob Bruns Professor und Bibliothekar zu Helmstaedt. Braunschweig in der Schulbuchhandlung, 1791.

Anweisungen zur Reiseklugheit für junge Gelehrte, um Bibliotheken, Münzkabinette, Antiquitätenzimmer, Bildgallerien, Naturalienkabinette und Kunstkammern mit Nutzen zu besehen; neu überarbeitet und mit berichtigenden Anmerkungen versehen von M. Johann Friedrich August Kinderling, zweitem Prediger zu Calbe an der Saale. Magdeburg 1788. Bei Johann Adam Creutz, Buchhändler, 2 τομ.

Apodemik oder die Kunst zu reisen. Ein systematischer Versuch zum Gebrauch junger Reisenden aus den gebildeten Staenden ueberhaupt und angehender Gelehrten und Kuenstler insbesondere. Leipzig in der Breitkopfschen Buchhandlung, 1795, 2 τομ.

Recueil de questions, proposées à une société de savants, qui par ordre de Sa Majesté Danoise font le voyage de l'Arabie. Par Monsieur Michaélis Conseiller de S. M. Britannique, Professeur en Philosophie, et Directeur de la Société Royale des Sciences de Gottingen. Traduit de l'Allemand. A Amsterdam chez S. J. Baalde, et à Utrecht chez van Schoonhoven et Comp, 1774.

SUMMARY

Towards a Typology of the Travel Literature
of the 18th Century

The present study attempts to offer a typology of European travel literature (chiefly of the 18th century). The travel literature is divided into two groups according to the stance of the writer (or the editor in the case of categories such as collections of travel accounts, histories of travel and anthologies for travellers) towards the experience of the journey. The first group includes those works which record the experience: travel accounts, *isolaria*, topographical texts and collections of illustrations with commentaries. The second group includes works in which an attempt is made to organize the experience and to develop theoretical questions arising from the phenomenon of the journey: collections of accounts of journeys, bibliographies, book reviews, anthologies for travellers, travel guides, travel methods and questionnaires.

At the same time the study examines the interrelationship between the various categories of works. The works of J. Spon (*Réponse à la Critique* [...] Lyon 1679) and A. G. Guillet (*Athenes* [...] Paris 1675) provide the basis for an investigation of the relationship between travel accounts and questionnaires, while the works of Tournefort (*Relation* [...] Lyon 1717) and Baudelot de Dairval (*De l'utilité des voyages* [...] Paris 1686) provide an example of the relationship between travel accounts and travel methods.

ΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:
ΟΙ ΓΑΛΛΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ο ΑΙΩΝΑ

“C’est toujours la mode de mettre une Preface à la tête d’un livre, sans quoi, ce ne seroit qu’un ouvrage imparfait, ne fust-ce que pour demander grace au Lecteur sur les defauts qui s’y trouvent, il en faut une absolument.”

Sieur Du Mont, 1694

Κάθε κείμενο που δημοσιεύεται, δεν εμφανίζεται ποτέ στη βιτρίνα του βιβλιοπωλείου εντελώς γυμνό. Το ίδιο το όνομα του συγγραφέα, ο τίτλος του έργου, η εικονογράφηση, ο πρόλογος και ο επίλογος είναι τα στοιχεία εκείνα που συνοδεύουν και συμπληρώνουν την έκδοση του κειμένου, δηλώνουν την παρουσία του και προσδιορίζουν την ταυτότητά του. Ανάμεσα σε όλα αυτά τα συνοδευτικά στοιχεία μιας έκδοσης, θα μας απασχολήσει εδώ ιδιαίτερα ο πρόλογος, έτσι όπως εμφανίζεται και λειτουργεί σε γαλλικά περιηγητικά κείμενα του 17ου αιώνα.

Η παρουσία του προλόγου σε ένα βιβλίο είναι μία εκδοτική πρακτική που συνδέεται χρονικά με την ίδια την ύπαρξη του έντυπου βιβλίου¹. Πρόκειται για ένα κείμενο σύντομο και αυτοτελές που υπογράφει συνήθως ο συγγραφέας ή κάποιιο άλλο πρόσωπο που συμμετέχει στην έκδοση. Στόχος του προλόγου είναι να συνοδεύσει το έργο που ακολουθεί: έχει ρόλο επεξηγηματικό και διασαφηνιστικό, αφού αποκαλύπτει το περιεχόμενο του κειμένου, αναλύει τη δομή του και αναφέρεται στην ίδια τη γένεσή του, στη διαδικασία δηλαδή τόσο της γραφής όσο και της δημοσίευσης. Ο πρόλογος μιλάει για το περιεχόμενο του έργου χωρίς όμως να μετέχει σ’ αυτό: με αυτόν τον τρόπο διακρίνεται από την εισαγωγή, η οποία είναι λογικά και δομικά συνδεδεμένη με το κείμενο που την ακολουθεί, αποτελώντας ένα συμπληρωματικό τμήμα της αφήγησης και μετέχοντας στη δομή της.

Αντίθετα με την εισαγωγή, η λειτουργία του προλόγου είναι περιστασιακή. Το περιεχόμενό του εξαρτάται δηλαδή άμεσα από την συγκεκριμένη εκδοτική χρονική στιγμή και κατά συνέπεια υπόκειται σε αλλαγές κατά τις επανεκδόσεις του βιβλίου. Εδώ έγκειται και η σημασία που έχει ο πρόλογος για τον μεταγενέστερο αναγνώστη, γιατί συνδέει το βιβλίο με τη σύγχρονή του πραγματικότητα, υπογραμμίζοντας και τονίζοντας το δεδομένο χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε και δημοσιεύθηκε.

---

1. Βλ. Gérard Genette, *Seuils*, Editions du Seuil, Collection “Poétique”, Paris 1987, σελ.152: “La préface séparée du texte par les moyens de présentation que nous connaissons aujourd’hui, ... est une pratique liée à l’existence du livre, c’est-à-dire du texte imprimé”.

Αποδέκτης του προλόγου είναι φυσικά ο αναγνώστης και λόγος της ύπαρξής του είναι φυσικά η προετοιμασία της ανάγνωσης. Ο πρόλογος, ως άμεσος και προσωπικός λόγος του συγγραφέα προς τον αναγνώστη με αντικείμενο τη δημιουργία αλλά και την αποδοχή του έργου του, ενεργοποιεί πολλαπλές αμφίδρομες σχέσεις ανάμεσα στους συντελεστές της επικοινωνίας, όπως: τη σχέση αναγνώστη - συγγραφέα, συγγραφέα - κειμένου, αναγνώστη - κειμένου. Με αυτόν τον τρόπο ο πρόλογος εντάσσει το γυμνό κείμενο, το κείμενο στην απόλυτή του μορφή, μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και πλέγμα σχέσεων που ορίζονται από την εποχή του και κατά συνέπεια προσδιορίζουν το ρόλο του και την ταυτότητά του.

Γι' αυτό το λόγο, η μελέτη των προλόγων σε μία σειρά ομοειδών κειμένων μπορεί να αποβεί χρήσιμη και αποκαλυπτική για τον τρόπο με τον οποίο οι συγγραφείς αντιλαμβάνονται και αξιολογούν το έργο τους. Η προσπάθεια προσέγγισης του αναγνώστη αλλά και προβολής του ίδιου του έργου αποκαλύπτει τη θέση του και το ρόλο του σε ένα ευρύτερο κοινωνικό αλλά και αναγνωστικό πλαίσιο και βοηθά στην ολοκλήρωση της εικόνας για τη θέση του είδους αυτού στη συνείδηση τόσο του δημιουργού του, και του ευρύτερου περιβάλλοντός του.

Τα περιηγητικά κείμενα είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ομοειδών κειμένων που θα μπορούσαν να φωτιστούν περισσότερο μέσα από τη μελέτη των προλόγων που τα συνοδεύουν. Η περιηγητική αφήγηση, πέρα από την κατοπινή της χρήση ως ιστορικής μαρτυρίας και πληροφοριακής πηγής, αποτελεί ένα αξιόλογο δείγμα συγγραφικής παραγωγής που μετέχει στη φιλολογική δημιουργία μιας χώρας, σε μια συγκεκριμένη εποχή.

Η δημοσίευση κειμένων που είναι γραμμένα από ανθρώπους της γνώσης και συχνά από περιστασιακούς συγγραφείς - περιηγητές, από ανθρώπους της περιπέτειας και της περιέργειας, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα αυτά εισάγονται και παρουσιάζονται στο αναγνωστικό κοινό της εποχής τους. Ο σημερινός μελετητής του περιηγητισμού, αν θέλει να ταξιδέψει στο χρόνο, να αποσπασθεί όσο είναι δυνατόν από τη σύγχρονη του πραγματικότητα, να μεταμορφωθεί σε αναγνώστη μιας άλλης εποχής και να κατανοήσει αυτό το ιδιαίτερο φιλολογικό είδος, μπορεί να διαβάσει τους προλόγους των κειμένων αυτών. Η μελέτη τους αποκαλύπτει τη θέση και το ρόλο του περιηγητικού αφηγήματος σε μία συγκεκριμένη εποχή, τις αναγνωστικές συνήθειες του κοινού αλλά και τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος ο συγγραφέας αντιλαμβάνεται τη συγγραφική και εκδοτική του προσπάθεια.

Η μελέτη που ακολουθεί βασίστηκε σε 21 κείμενα γραμμένα από 19 γάλλους περιηγητές του 17ου αιώνα που ταξίδεψαν όλοι στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και Ανατολική Μεσόγειο (βλ. Βιβλιογραφία). Οι χρονολογίες έκδοσης των κειμένων καλύπτουν ολόκληρο τον αιώνα (1608-1694) έτσι ώστε να αποκαλυφθούν όχι μόνο τα κοινά τους χαρακτηριστικά, αλλά και οι τυχόν εξελίξεις στο ύφος και το περιεχόμενο των προλόγων. Η επιλογή των κειμένων έγινε με βάση τον κατάλογο Weber (βλ. Βιβλιογραφία) και φυσικά με την βοήθεια του μηχανογραφημένου προγράμματος του ΚΝΕ/ΕΙΕ. Αρχικά εντοπίστηκαν γύρω στα 80 έργα γραμμένα στη γαλλική γλώσσα που εκδόθηκαν και επανεκδόθηκαν μέσα στον 17ο αιώνα. Από αυτά εξαιρέθηκαν οι επανεκδόσεις, οι μεταφράσεις σε άλλες γλώσσες, εκείνα που δεν περιείχαν πρόλογο καθώς και εκείνα που δεν εντάσσονται στον παραπάνω τοπικό περιορισμό. Ανεξάρτητα από τη χρονολογία και τη διάρκεια του ταξιδιού, η μελέτη αυτή αφορά κυρίως την ανάλυση μιας εκδοτικής πρακτικής και για το λόγο αυτό η βιβλιογραφική κατάταξη των έργων ακολουθεί τη σειρά της έκδοσής τους.

Οι πρόλογοι των εξεταζόμενων κειμένων παρουσιάζουν μία σταθερή θεματολογία που επαναλαμβάνεται με παραλλαγές από κείμενο σε κείμενο. Αυτό σημαίνει ότι ανεξάρτητα από το περιεχόμενο της κάθε θεματικής ενότητας, που ασφαλώς παρουσιάζει εξέλιξη μέσα στη χρονική διάρκεια της περιόδου, διαπιστώνουμε μία επανάληψη στη στρατηγική προσέγγισης του αναγνωστικού κοινού, μία επανάληψη που δημιουργεί ορισμένους κοινούς τόπους στην προλογική τακτική και που παραμένει σχετικά αναλλοίωτη σε όλη τη διάρκεια της περιόδου. Οι θεματικές αυτές ενότητες που δεν λείπουν από κανένα προλογικό σημείωμα αφορούν στο περιεχόμενο της αφήγησης, στην ανάλυση των κινήτρων και στόχων της δημοσίευσης όπως και στην προβολή των κινήτρων της ανάγνωσης, στην μνεία του βαθμού επεξεργασίας της γλωσσικής έκφρασης. Παράλληλα, η σύγκριση με άλλα περιηγητικά κείμενα, η αναφορά στις πηγές της πληροφόρησης, αλλά και η αναφορά στην ίδια την προλογική τακτική εμφανίζονται συχνά και με διάφορες μορφές.

Μέσα από αυτήν τη θεματολογία της οποίας θα αναλύσουμε τα χαρακτηριστικά, προβάλλονται ορισμένα ζητήματα που αξίζει να αναφερθούν: η εικόνα του συγγραφέα, το ταξίδι ως εμπειρία, ο φόβος της κριτικής αλλά και η ίδια η γραφή ως εμπειρία, η σύγκριση και η γνώση, ανάγονται σε σημαντικά θέματα της περιηγητικής φιλολογοίας στη Γαλλία τον 17ο αιώνα, που τίθενται από τους ίδιους τους συγγραφείς τόσο με την παρουσία τους στους προλόγους των κειμένων, όσο όμως και με την αποκαλυπτική τους απουσία.

I. Το περιεχόμενο

Ο κυριώτερος ίσως λόγος ύπαρξης ενός προλόγου είναι η προβολή του κειμένου που ακολουθεί, η προσπάθεια δηλαδή του συγγραφέα να τονίσει την αξία του έργου του. Αυτό γίνεται συνήθως με τρόπο σεμνό και μετριοπαθή, έτσι ώστε ο συγγραφέας να εξασφαλίσει την ανάγνωση χωρίς όμως να ενοχλήσει τον αναγνώστη με λόγια απροκάλυπτα εγκωμιαστικά². Αυτή ήταν άλλωστε και η ιδεώδης τοποθέτηση στον αιώνα του κλασικισμού στη Γαλλία: ο συγγραφέας σέβεται το κοινό του όπως και το ίδιο του το έργο. Έχει συνείδηση του ταλέντου του, αλλά δεν προβάλλεται ποτέ ο ίδιος με τρόπο αλαζονικό. Προσπαθεί να τονίσει τις αρετές της δημιουργίας του χωρίς να αναφερθεί στις προσωπικές του ικανότητες αλλά μονάχα στα προτερήματα του ίδιου του κειμένου.

Στην περίπτωση των περιηγητικών κειμένων, το περιεχόμενο της αφήγησης που επιδιώκει να προβάλει ο συγγραφέας ταυτίζεται ως ένα βαθμό και με το ίδιο το ταξίδι. Παρατηρούμε όμως, ότι η προβληματική της φυγής και της περιπλάνησης, ο τρόπος δηλαδή που ο περιηγητής - συγγραφέας αντιλαμβάνεται το ταξίδι ως προσωπικό βίωμα και εμπειρία καθώς επίσης και οποιαδήποτε αναφορά στην πρακτική προετοιμασία και τις γενικότερες συνθήκες της αναχώρησης λείπουν εντελώς από όλους τους προλόγους των κειμένων της περιόδου που εξετάζουμε. Αντίθετα, η λογική που προβάλλεται είναι ότι ακόμα και αν το ταξίδι αποτελεί κυρίως μία προσωπική περιπέτεια, το περιηγητικό κείμενο που απορρέει από αυτό αποβλέπει αποκλειστικά στη διάδοση και τη γενίκευση της αποκτηθείσας γνώσης.

Η προβολή του περιεχομένου πραγματοποιείται συνήθως με δύο τρόπους: άλλοτε η αναφορά του δρομολογίου, η μνεία και η απαρίθμηση των τόπων που επισκέφθηκε ο περιηγητής αρκούν για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη, άλλοτε πάλι, η αξία του κειμένου δεν βασίζεται τόσο, ή μόνο, στη σημασία του δρομολογίου, αλλά στην αξιολόγηση και το είδος της πληροφορίας που θα προσφέρει ο συγγραφέας. Η διαφοροποίηση αυτή δεν είναι φυσικά απόλυτη, αλλά πάντως ο κάθε πρόλογος συνήθως βαρύνει προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, υπογραμμίζοντας αντίστοιχα το δρομολόγιο, ή το είδος της πληροφορίας.

Στην περίπτωση κατά την οποία η αναφορά του δρομολογίου αρκεί για να κινήσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, εντάσσονται τα περιηγητικά κείμενα

---

2. "Il s'agit de valoriser le texte sans indisposer le lecteur par une valorisation trop immodeste, ou simplement trop visible de son auteur", Βλ. Gérard Genette, *Seuils*, σ. 184.

που περιγράφουν τους Άγιους Τόπους. Με μόνη εξαίρεση τον Henry de Beauvau ο οποίος στο πολύ σύντομο προλογικό του σημείωμα απαριθμεί ασχολίαστα τους κυριώτερους σταθμούς της διαδρομής του³, ο Père Jean Boucher και ο Père Jean Doubdan προσδίδουν στο ταξίδι τους και κατά προέκταση στο κείμενο που το περιγράφει το χαρακτήρα του μοναδικού εξαιτίας της ιδιαιτερότητας του προορισμού τους· το προσκύνημα στους Άγιους Τόπους είναι το ταξίδι που υπερέχει όλων των άλλων και η περιηγητική αφήγηση που το περιγράφει αποτελεί το σημαντικότερο κίνητρο για την ανάγνωση. Ο Père Boucher, στον πρόλογο του έργου του, διαφοροποιεί την περιήγηση αυτή από κάθε άλλο ταξίδι, υπογραμμίζοντας τη θείκη της διάσταση αλλά και το πνευματικό όφελος γι' αυτόν που την πραγματοποιεί:

“Car il faut penser que le voyage de la Terre Sainte, differe d'avec les autres, en ce que ceux là s'accomplissent ordinairement par curiosité, ou par vtilité: Mais cestuy-ci qui conduist aux lieux Saints, où la Puissance, Sapience, & bonté diuine a combattu l'orgueil, la folie & la malice du monde, ne se fait que sous l'espoir d'vn profit spirituel, qui consiste en l'accroissement de deuotion et de Foy”⁴.

Ο Père Jean Doubdan χαρακτηρίζει το περιεχόμενο του βιβλίου του ως εξαιρετικό για το λόγο ότι οι Άγιοι Τόποι αποτελούν το κέντρο του κατοικημένου κόσμου, το ιδεώδες κέντρο του Σύμπαντος:

“Tout ce qu'il y a de recommandable, c'est que le sujet est excellent, puis qu'il traite de la Terre-Sainte, c'est à dire d'une contree qui doit estre consideree comme l'oeil & l'ornement du monde, le centre de la terre habitable, & la plus digne portion de l' Vniuers”⁵.

---

3. “... en ce voyage i'ay veu la Cour du grand Seigneur, la terre Sainte, l'Egypte & autres lieux esloignez ...”, Henry de Beauvau, *Relation journalière du voyage du Levant*, Toul 1608, “Préface”, 1η σελ. (Οι πρόλογοι των εξεταζόμενων κειμένων εμφανίζονται χωρίς σελιδαρίθμηση. Για διευκόλυνση του αναγνώστη θα χρησιμοποιήσουμε εδώ μία προσωπική μέτρηση που ξεκινά πάντα από την 1η σελ. του προλόγου).

4. Jean Boucher (Père), *Le Bouquet sacré*, Rouen 1629, “Advertissement nécessaire au Lecteur”, 1η-2η σελ. Ο συγγραφέας συνεχίζει να προβάλλει την υπεροχή του ταξιδιού στους Άγιους Τόπους λέγοντας: “I'adiouste de plus que le voyage de la Terre Sainte & des Prouinces & Royaumes adiacents excelle tous les autres que l'on peut faire dans tout le reste de l'vnivers, d'autant que là a esté fait & dit tout ce que l'Antiquité tant sainte que profane nous a laissé par escrit”.

5. [Jean Doubdan (Père)], *Le voyage de la Terre-Sainte*, Paris 1657, “Au lecteur”, 1η σελ.

Το προσκύνημα στους Άγιους Τόπους εξακολουθεί να είναι στόχος των γάλλων περιηγητών στις αρχές του 17ου αιώνα, λίγο πριν η αναζήτηση του αρχαίου κόσμου, η περιήγηση δηλαδή στις πηγές της δυτικής ιστορίας, αρχίσει να κυριαρχεί στις προτιμήσεις των ταξιδιωτών. Η επίπονη περιήγηση στον ιερό χώρο των Παθών, στην κοιτίδα του Χριστιανισμού και της Αλήθειας, πραγματοποιείται με μοναδικό σκοπό την πνευματική σωτηρία και ανάταση, την επαφή με το θεϊκό στοιχείο που προβάλλεται ως το σημαντικότερο κίνητρο ταξιδιού. Ο θεϊκός προορισμός του προσκυνητή και ο διδακτικός χαρακτήρας της περιηγητικής αφήγησης που περιγράφει τη δύσκολη επιβίωση του Χριστιανισμού ανάμεσα σε λαούς βαρβάρων, τη νίκη της Αλήθειας μέσα στο Ψεύδος, εμφανίζει παράλληλα την ανάγνωση ως ύψιστη αναγκαιότητα για τον πιστό. Η δοκιμασία του ταξιδιού στην κοιτίδα της Χριστιανοσύνης, μοιάζει με το πέταγμα της μέλισσας που τρυγά το χυμό των λουλουδιών για να κάνει το μέλι. Ο αναγνώστης, σαν τη μέλισσα, θα ακολουθήσει νοερά τον περιηγητή από λουλούδι σε λουλούδι, όχι για να ικανοποιήσει την περιέργειά του, αλλά για να γλυκάνει τον πόνο του μέσα στην Αγάπη του Θεού⁶.

Παράλληλα όμως με τους τελευταίους των προσκυνητών, οι ταξιδιώτες εκείνοι που δεν είχαν προορισμό τους Άγιους Τόπους επιχειρούν να προβάλουν τη γνώση που απέκτησαν στα ταξίδια τους με κύριο επιχείρημα την ποιότητα της πληροφορίας που προσφέρουν. Στις περιπτώσεις αυτές, η μοναδικότητα και η πρωτοτυπία του περιεχομένου ανάγονται σε σημαντικά προτερήματα του κειμένου και συνεπώς ως ικανά κίνητρα για την ανάγνωση. Στόχος άλλωστε δεν είναι μόνο η ενημέρωση του κοινού, αλλά και η ικανοποίησή του. Το περιηγητικό κείμενο πρέπει να είναι χρήσιμο αλλά και ευχάριστο, διδακτικό αλλά και διασκεδαστικό.

Οι πρόλογοι των περιηγητικών κειμένων μέχρι τα μέσα του 17ου αιώνα, είναι ιδιαίτερα εύγλωττοι ως προς αυτό. Ο Louis Deshayes de Courmenin γράφει:

“... i’ay recherché soigneusement, tout ce qui pouuoit te rendre ce Liure, ou plus vtile, ou plus agreable. ... ie te donne encor icy quelque chose de

---

6. Βλ. Jean Boucher (Père), *ό.π.*, 1η σελ.: “Rends toy donc semblable à l’Abeille, afin de faire de leur odeur & douceur vn doux miel, qui puisse destremper l’amertume de ton coeur, & le reschauffer en l’Amour de ton Dieu”.

particulier & de nouveau ... dont la cognoissance ne doit point estre negligée”⁷.

Ο Sieur de Stochove κινείται στο ίδιο πνεύμα και χαρακτηρίζει το περιεχόμενο της αφήγησής του ως αξιοσημείωτο και αξιοπερίεργο με στόχο τη διασκέδαση του αναγνώστη:

“ce que i’ay veu de plus considerable & de plus curieux ... ne m’arrestant qu’a ce que i’ay creu deuoir apporter plus de diuertissement à ceux qui se donneront la peine d’y jeter les yeux”⁸.

Ο Jean Thévenot έκρινε ότι οι αναμνήσεις του είναι ιδιαίτερες και αξιοπερίεργες:

“ayant consideré qu’il y auoit beaucoup de particulier et de curieux dans mes memoires”⁹.

Μια απλή ματιά στα επίθετα που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς για να χαρακτηρίσουν το έργο τους αποκαλύπτει ακριβώς το πρότυπο του περιηγητικού κειμένου στις αρχές του 17ου αιώνα: η αναζήτηση της πρωτότυπης πληροφορίας, ο θαυμασμός μπροστά στο περίεργο και το μυστηριώδες, η επιδίωξη της ενημέρωσης αλλά και της διασκέδασης, αποτελούν τα σημαντικότερα προτερήματα της περιηγητικής αφήγησης. Οι περιηγητές συναγωνίζονται σε παρατηρητικότητα, ενώ παράλληλα οι εγγυήσεις αυθεντικότητας δεν λείπουν από κανένα κείμενο. Ο αναγνώστης πρέπει να πειστεί ότι η πληροφορία δεν είναι μόνο πρωτότυπη αλλά και αληθινή ακόμα και αν είναι μοναδική:

“ie me suis esloigné tant que j’ay peu de ceux qui ont escrit deuant moy sur ce sujet, sans m’esloigner pourtant de la verité”¹⁰ και

“ie me suis fortement attaché à dire la verité; ce qui n’est pas de moy, ie l’ay

---

7. [Louis Deshayes de Courmenin], *Voyage de Levant*, Paris 1624, “Advertissement”, 1η-2η σελ.

8. Vincent de Stochove, *Voyage dv Sieur de Stochove*, Bruxelles 1643, “Au lecteur”, 1η-2η σελ.

9. Jean Thévenot, *Relation d’vn voyage fait av Levant*, Paris 1665, “Préface”, 1η σελ.

10. [Louis Deshayes de Courmenin], *ό.π.*, 1η σελ.

marqué, afin qu'on ne m'en impute rien; ce qui est de moy, ie le soustien-
dray veritable, à moins que ie ne me sois trompé moy-mesme"¹¹.

Είναι όμως ο αναγνώστης πάντα δεκτικός στο καινούργιο; Η πρωτότυπη πληροφόρηση γίνεται πάντα πιστευτή; Φαίνεται ότι η κυρίαρχη νοοτροπία του αναγνωστικού κοινού στη Γαλλία του 17ου αιώνα δείχνει μία καχυποψία για τους νεωτερισμούς, για ό,τι δηλαδή θα ήταν ικανό να κλονίσει μία συγκεκριμένη αντίληψη της πραγματικότητας. Εξαιρώντας το “φανταστικό ταξίδι” που για τον μέσο αναγνώστη κινείται ακόμη στο πλαίσιο μιας ακίνδυνης μυθοπλασίας, θα πρέπει να περιμένουμε τον 18ο αιώνα, και την προετοιμασία της γαλλικής επανάστασης από τους φιλοσόφους του διαφωτισμού για μια ριζοσπαστική χρήση του διαφορετικού στοιχείου που εμπεριέχεται σε κάθε περιηγητική αφήγηση.

“Je sçay que tout le monde me dira qu’il l’a tousjours ouuert pour recevoir [la verité]: mais les premieres impressions preoccupent si fortement celuy de quelques-vns qu’on est souuent mal receu à leur dire des choses nouvelles, ou qui sont contraires à ce qu’ils pensent sçauoir. Cela arriue principalement en matiere de voyage, tant pour ceux qui les font, que pour ceux qui les lisent, & toutes-fois il n’y en a point où l’on deust estre d’auantage sur la reserue de sa bonne foy”¹².

Ο περιηγητής Du Loir στον πρόλογό του παραδέχεται ότι ο αναγνώστης βρίσκεται στο έλεος του συγγραφέα, γιατί είναι υποχρεωμένος να αποδεχθεί την κάθε πληροφορία ως αληθινή ακόμα και όταν η πληροφορία αυτή δεν είναι δυνατόν να διασταυρωθεί για να πιστοποιηθεί η αυθεντικότητά της:

“Le iugement n’agit souuent en quelques-vns que par le rapport, & par les yeux d’autruy, & il est certain que dans ces emprunts, la verité perd souuent de sa force & de sa clarté par ce qu’on ne voit pas les choses dans leur veritable iour”¹³.

Με τα λόγια αυτά, ο γάλλος περιηγητής του 17ου αιώνα φέρνει στο νου τις σύγχρονες θεωρίες για την εσωτερική λογική του κειμένου, καθώς και το

---

11. Jean Thévenot, *ό.π.*, 2η σελ.

12. Du Loir, *Les voyages du Sieur Du Loir*, Paris 1659, “Préface”, 2η σελ.

13. Du Loir, *ό.π.*, 2η σελ.

ρόλο του παντογνώστη αφηγητή που δημιουργεί το δικό του λεκτικό και αυτόχρονα κόσμο, ανεξάρτητα από κάθε πιθανή ή απίθανη αντιστοιχία με την εξωτερική πραγματικότητα την οποία υποτίθεται ότι περιγράφει. Ο αναγνώστης καλείται να συμμετάσχει στη δημιουργία με την ανάγνωση, με την αποδοχή του μηνύματος του αφηγητή. Βέβαια, ο περιηγητής Du Loir, όσο και αν διαισθάνεται τη σχετικότητα της αλήθειας και αν συνειδητοποιεί τον υποκειμενικό χαρακτήρα της περιηγητικής αφήγησης, παραμένει στο πνεύμα της εποχής του και επιχειρεί να πείσει το δύσπιστο αναγνώστη ότι η δική του μαρτυρία είναι η πιό ειλικρινής και αληθινή από όλες τις άλλες:

“Je ne demande point d'estre crû plustost qu'vn autre: mais i'ay raison de demander de l'estre au moins autant, puis que ie puis dire sans vanité, qu'on n'a point encore donné au public de Relation plus curieuse, & ou la verité soit plus sincere & plus entiere”¹⁴.

Η γνωστική λειτουργία όμως εμφανίζεται να έχει σωρευτικό χαρακτήρα. Η σαφής επιλεκτική διάθεση του συγγραφέα - περιηγητή επικεντρώνεται σε ό,τι καινούργιο, περίεργο, πρωτότυπο θα μπορούσε να συμπληρώσει αθροιστικά την ήδη υπάρχουσα γνώση. Η αναφορά σε άλλους περιηγητές έχει άλλωστε αυτό το σκοπό: να πείσει τον αναγνώστη ότι η κάθε νέα πληροφορία θα συμπληρώσει το ψηφιδωτό μιας αναλλοίωτης και ανεξέλικτης εικόνας. Όσο περισσότερες ψηφίδες προστεθούν τόσο πληρέστερη θα είναι η αντίληψη του κοινού για τον άγνωστο κόσμο που τον περιβάλλει. Η κυρίαρχη προβληματική των προλόγων επιχειρεί, με δύο λόγια, να προβάλει το περιεχόμενο του περιηγητικού κειμένου με γνώμονα το καινούργιο στη γνώση και να πείσει παράλληλα τον αναγνώστη για την αξιοπιστία του συγγραφέα - περιηγητή. Από την άλλη πλευρά ο αναγνώστης καλείται να αποδεχθεί αυτήν τη συνθήκη αληθοφάνειας και αξιοπιστίας για να προχωρήσει με εμπιστοσύνη στην ανάγνωση του έργου.

Από τα μέσα του αιώνα και μετά παρατηρούμε μιά διαφοροποίηση στην παρουσίαση και αξιολόγηση του περιεχομένου. Ο συγγραφέας - περιηγητής στο προλογικό σημείωμα, αρχίζει σταδιακά να προβάλλει την ιδιαίτερη θεματολογία του, η οποία αρχίζει να συστηματοποιείται. Σκοπός δεν είναι πια η παράθεση αξιοπερίεργων πληροφοριών, αλλά η ομαδοποίηση και συστηματο-

14. Du Loir, *ό.π.*, 2η σελ.

ποίηση των θεματολογικών προσεγγίσεων.

Ο Sieur Pouillet δίνει ένα πρώτο δείγμα της νέας τοποθέτησης προσπαθώντας, όπως λέει, να ικανοποιήσει όλα τα είδη των αναγνωστών. Η παράθεση επιθέτων, προσδιοριστικών του περιεχομένου, δίνει τη θέση της στην αναφορά των ίδιων των θεματολογικών προσεγγίσεων που αγγίζουν πολλούς και ποικίλους τομείς της σύγχρονης ζωής: η πολιτική, η θρησκεία, η διοικητική οργάνωση, η ενδυμασία είναι τα θέματα που προβάλλονται ως σημαντικά τόσο για τον περιηγητή, όσο και για τον αναγνώστη:

“Neanmoins ie tâcheray de les satisfaire tous, en faisant dans ce liure vn recit de mes auantures, & des moeurs de ceux que i’ay veu, des instructions nécessaires à vn voyageur, des remarques touchant la foiblesse de ces Nations, de leur politique dans leur gouvernement d’aujourd’huy, leur religion, leurs bâtimens, leurs habits, leur maniere de traiter entr’eux & avec les Etrangers, & vn Itineraire qui declare seulement le nom des lieux ausquels i’ay passé; sans m’arrester à ne faire la description que des plus considerables”¹⁵.

Το βλέμμα του περιηγητή γίνεται περισσότερο διεισδυτικό και ερμηνευτικό. Το ξένο περιβάλλον το οποίο καλείται να περιγράψει παύει να είναι μία παρατάξη εικόνων, αλλά προσφέρεται και για προσεγγίσεις ειδικότερου χαρακτήρα.

Σταθμός του νέου ύφους αποτελεί ασφαλώς ο πρόλογος του Jacob Spon στην έκδοση της περιγραφής των Αθηνών από τον Père Babin. Περισσότερο επιστημονικός, ο πρόλογος αυτός εξηγεί τεκμηριωμένα γιατί η διήγηση του Babin αποτελεί κάτι το καινούργιο για τα μέχρι τότε δεδομένα, όχι μόνο ως προς τον πλούτο των νέων πληροφοριών που προσφέρει, αλλά κυρίως ως προς τη νέα οπτική του περιηγητή: η συρρίκνωση της αρχαίας πόλης δεν είναι απαραίτητα δείγμα παρακμής αλλά η αξιοθαύμαστη συνέχεια ενός ένδοξου παρελθόντος:

“C’est une preuve bien évidente de l’inconstance des choses de ce monde, de voir de grands états reduits à de simples bourgs, & des hameaux qui deviennent des Villes puissantes: mais c’est aussi une marque de la providence Sou-

---

15. Pouillet, *Nouvelles relations du Levant*, Paris 1668, “Préface”, 2η-3η σελ.

veraine, qui nous protege & nous conserve, de voir une ville si ancienne qui subsiste encore apres tant de revolutions facheuses, qui ne menaçoient pas moins que de la détruire”¹⁶.

Σ’ αυτό το πνεύμα κινείται φυσικά και το κείμενο που έγραψε ο Spon μερικά χρόνια αργότερα για να προλογίσει τη δική του περιηγητική αφήγηση. Ο περιηγητής δεν υπογραμμίζει τη σημασία του έργου του με κριτήριο την πρωτοτυπία και τη μοναδικότητα των πληροφοριών, αλλά προβάλλει για πρώτη φορά το στοιχείο της προσωπικής του προτίμησης όπως επίσης και το επιστημονικό ενδιαφέρον των παρατηρήσεών του. Ο Spon παραδέχεται ότι ένας ταξιδιώτης θα έπρεπε λογικά να είναι ικανός να απαντήσει σε όλα τα πιθανά ερωτήματα σχετικά με το ταξίδι του και τους τόπους που επισκέφθηκε. Επισημαίνει όμως ότι αυτός ο τύπος ταξιδιώτη ανήκει μάλλον στη σφαίρα του επιθυμητού παρά του εφικτού. Η αναφορά σε άλλους περιηγητές δεν έχει στόχο να μειώσει την προσφορά τους, ούτε να χρησιμεύσει ως ποσοτικό μέτρο σύγκρισης με τη δική του αφήγηση. Αντίθετα κατακρίνει την τάση των ταξιδιωτών να ασχολούνται με όλα τα θέματα προσπαθώντας να αποδείξει την ανάγκη της εξειδίκευσης. Ο Spon εξηγεί γιατί το ενδιαφέρον του είναι επικεντρωμένο στις επιγραφές και τα αρχαιολογικά ευρήματα, υπογραμμίζοντας ακριβώς τόσο την προσωπική του κλίση αλλά και την φυσική ανεπάρκεια ενός μόνου ατόμου να ανταποκριθεί σε όλα τα ζητήματα¹⁷.

Ο André Georges Guillet, επιμελητής και πιθανότατα πραγματικός και μοναδικός συγγραφέας των δύο έργων που εμφανίζονται ως κείμενα του αδελφού του La Guilletière¹⁸, στους δύο προλόγους τους οποίους και υπογράφει αντιμετωπίζει την περιηγητική αφήγηση ως πηγή γνώσεων κυρίως για το λόγο αναγνώστη και ειδικότερα για τον αρχαιολόγο. Αν η αυτοψία είναι απαραίτητη για κάθε μελετητή της αρχαιότητας, το περιηγητικό κείμενο που την περιγράφει αποβαίνει απαραίτητο εργαλείο μελέτης για το λόγο που δεν εγκαταλείπει την καρέκλα του γραφείου του¹⁹. Το πνεύμα του επιστημονι-

16. [Jacques Paul Babin (Père)], *Relation de l’état présent de la ville d’Athènes*, Lyon 1674, “Préface Au Lecteur curieux” par Jacob Spon, 3η σελ.

17. Jacob Spon, *Voyage d’Italie, de Dalmatie, de Grèce, et du Levant*, Lyon 1678, “Préface”, 1η-2η σελ.

18. Βλ. Βιβλιογραφία.

19. [André Georges Guillet], *Athènes ancienne et nouvelle*, Paris 1675, “Préface”, 1η-2η σελ.

σμού, που αναγγέλλει το χαρακτήρα που θα αποκτήσει το περιηγητικό κείμενο κατά τον επόμενο αιώνα διαφαίνεται και στον πρόλογο του δεύτερου βιβλίου που εξέδωσε ο Guillet, μόλις ένα χρόνο αργότερα. Αξίζει να σημειωθεί εδώ η διάκριση που κάνει ο συγγραφέας μεταξύ του περιπλανώμενου ταξιδιώτη και εκείνου που τον διακρίνει ο λογικός τρόπος σκέψης και ο συστηματικός τρόπος δράσης. Είναι προφανές ότι η περιηγητική αφήγηση του δεύτερου είναι η μόνη ικανή να προχωρήσει πέρα από την επιφάνεια μιας απλής περιγραφής στην αναζήτηση του ιστορικού γίνεσθαι²⁰.

Διαπιστώνουμε ότι από τα μέσα του 17ου αιώνα και μετά, η αλλαγή που συντελείται στο περιηγητικό κείμενο και αντανακλάται όπως είναι φυσικό και στα προλογικά σημειώματα των συγγραφέων αφορά όχι μόνο τη φύση του αλλά και τη χρήση του: οι παρατηρήσεις του περιπλανώμενου περιηγητή δεν επαρκούν πια για να ικανοποιήσουν το κοινό των αναγνωστών που ζητά πολύ περισσότερα από την παρατακτική περιγραφή χώρων ή από τις περιέργες, σπάνιες και διασκεδαστικές λεπτομέρειες της ζωής των ξένων λαών. Το ταξίδι αρχίζει να έχει και επιστημονικό χαρακτήρα, ο τύπος του περιηγητή ανταποκρίνεται περισσότερο στο ιδεώδες του λογίου που τον διακρίνει ο λογικός και συστηματικός τρόπος σκέψης.

Τα ταξίδια έχουν ήδη αρχίσει να πληθαίνουν μετά την πτώση του Χάνδκα και την εξάπλωση της οθωμανικής κυριαρχίας, και οι εκδόσεις τους πολλαπλασιάζονται. Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας τους γίνεται ολοένα και περισσότερο αισθητός. Ακόμη και ο έμπορος διαμαντιών, ο Jean-Baptiste Tavernier υπογραμμίζει την εκπαιδευτική αυτή διάσταση:

“Si la premiere education est comme une seconde naissance, je puis dire que je suis venu au monde avec le desir de voyager”²¹.

Γίνεται προφανές ότι και το περιηγητικό κείμενο, η δημοσιευμένη περιγραφή του ταξιδιού, θα έχει και αυτή εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Δεν υπάρχει ταξιδιωτικό βιβλίο που να μην διδάσκει γράφει ο Jean Thévenot²².

Ακόμα και στην περίπτωση εκείνη που οι ταξιδιώτες δεν έχουν τα αρχαιο-

20. [André Georges Guillet], *Lacédémone ancienne et nouvelle*, Paris 1676, “Préface”, 1η-2η σελ.

21. Jean-Baptiste Tavernier, *Les six voyages*, Paris 1678, “Dessein de l’auteur où il fait une brève relation de ses premiers voyages dans les plus belles parties de l’Europe, jusques à Constantinople”, 1η σελ.

22. Jean Thévenot, *Relation d’un voyage fait au Levant*, Paris 1665, “Préface”, 1η σελ.

λογικά και ιστορικά ενδιαφέροντα ενός Babin, ενός Spon ή ενός Guillet, προσπαθούν να τονίσουν την ιδιαιτερότητα της αφήγησής τους προβάλλοντας ένα συγκεκριμένο θέμα μέσα από το σύνολο της περιήγησής τους. Ο Chevalier Chardin, ο οποίος στον πρόλόγό του απαριθμεί σχολαστικά το περιεχόμενο του κάθε τόμου χωριστά ακολουθώντας έτσι το παλαιότερο πρότυπο των περιηγητικών κειμένων, πληροφορεί τον αναγνώστη ότι γνωρίζει άπταιστα την Περσική γλώσσα, πράγμα που του επέτρεψε να πλησιάσει περισσότερο και να γνωρίσει εις βάθος τους τόπους που επισκέφθηκε προσφέροντας έτσι για πρώτη φορά άγνωστες και αυθεντικές πληροφορίες. Ο πρώην στρατιωτικός και αργότερα μοναχός Jean Corppin χρησιμοποίησε τις σημειώσεις του για πληροφόρηση των ανωτέρων του και τελικά δημοσιεύει τα ημερολόγιά του για να γνωρίσουν και οι αναγνώστες του την πραγματική δύναμη των Τούρκων.

Η ανάγκη αυτή του συγγραφέα να διαφοροποιήσει ποιοτικά και ειδολογικά το περιεχόμενο του έργου του από εκείνο των προηγούμενων περιηγητών με την προβολή μιας καινούργιας οπτικής, ή μιας νέας θεματολογικής προσέγγισης, συνδέεται άμεσα με το φόβο της επανάληψης που είναι διάχυτος σε όλους τους προλόγους των περιηγητικών κειμένων της εποχής αυτής. Ο συγγραφέας - περιηγητής δεν διατάζει να σταθεί αντιμέτωπος με τον κίνδυνο της επανάληψης, να θέσει το πρόβλημα ρητά ενώπιον του αναγνώστη αλλά και να το ξεπεράσει με την προβολή της δικής του νέας προσέγγισης. Ο περιηγητής Jean Du Mont προειδοποιεί τον αναγνώστη για την σταθερή αυτή τακτική που ακολουθούν οι συγγραφείς στους προλόγους τους, όπου πάντα βρίσκουν τρόπο να δικαιολογηθούν και να υπογραμμίσουν την προσωπική τους συμβολή. Παραπέμπει μάλιστα τον αναγνώστη στους προλόγους άλλων συγγραφέων με σκοπό να καταρρίψει την επιχειρηματολογία τους, αποκαλύπτοντας τη μόνιμη επανάληψή της. Τελικά όμως, ούτε ο ίδιος καταφέρνει να ξεφύγει από το σύννηθες αυτό πρότυπο αφού απλά βεβαιώνει ότι και εκείνος έχει πράγματι κάτι καινούργιο να πει²³.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί η περίπτωση του περιηγητή Guillaume Joseph Grelot ο οποίος, όπως ακριβώς και οι άλλοι περιηγητές που προηγήθηκαν, διακατέχεται από τον ίδιο φόβο της επανάληψης. Το πρόβλημα τίθεται στις πρώτες μόλις γραμμές του προλογικού του σημειώματος, για να προλάβει ο συγγραφέας την αντίδραση του αναγνώστη:

23. [Jean Du Mont], *Nouveau voyage du Levant*, La Haye 1694, "Préface", 2η-3η σελ.

“On a publié tant de sortes de Relations du Levant, & les Curieux sont si bien informez de tout ce qui s’y fait, que c’est s’exposer à la censure de vouloir mettre au jour quelque chose qui n’ait pas esté déjà décrit plusieurs fois”²⁴.

Ο τρόπος όμως που επιλέγει ο περιηγητής να διαφοροποιηθεί από τους προηγούμενους αφορά στο ρόλο της εικόνας μέσα στο περιηγητικό κείμενο. Στον πρόλογο του έργου του ο Grelot υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα της εικονογράφησης και ισχυρίζεται ότι η οπτική αναπαράσταση χώρων και μνημείων αρκεί για να συμπληρώσει τις ήδη δημοσιευμένες και γνωστές περιγραφές των χώρων αυτών²⁵. Ο Grelot δεν αρκείται στο να υποδείξει ποιό είναι το καινούργιο στοιχείο που προσφέρει το έργο του στο αναγνωστικό κοινό, αλλά προχωρά και στην ανάπτυξη μιας ολόκληρης προβληματικής γύρω από τη δύναμη της εικόνας προσπαθώντας να αποδείξει τη συντριπτική της υπεροχή έναντι του λόγου. Περιορίζοντας το αντικείμενο του περιηγητικού κειμένου στην περιγραφή χώρων, ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι ο λόγος χωρίς την εικόνα είναι ελλιπής και η όποια περιγραφική ικανότητα του συγγραφέα αδυνατεί να συναγωνιστεί τη δύναμη που έχει ένα καλό σχέδιο:

“... il est certain qu’un gros volume tout entier d’écriture ne donne jamais d’idée si parfaite d’un lieu que le fera un plan ou un dessein tracé sur une feuille de papier, & que quelque Relation que l’on en face, elle sera toujours tres obscure si l’on n’y joint quelque crayon de la chose que l’on explique”²⁶.

Η προβληματική της εικόνας δεν εμφανίζεται για πρώτη φορά στους προλόγους των περιηγητικών κειμένων. Είναι φυσικό άλλωστε γι’ αυτό το είδος που από τη φύση του είναι συνδεδεμένο με την περιγραφή της εξωτερικής πραγματικότητας και διακηρύσσει την πιστότητα και την αυθεντικότητά της, να παρομοιάζεται και να συγκρίνεται με τη ζωγραφική αποτύπωση αυτής της πραγματικότητας. Η σύγκριση λόγου και εικόνας αποτελεί σύνθηρες τμήμα της θεματικής των προλόγων από τα πρώτα κιόλας χρόνια της περιόδου που εξετάζουμε. Ο επιμελητής των χειρόγραφων σημειώσεων του *Pacifique de*

24. [Guillaume Joseph Grelot], *Relation nouvelle d’un voyage de Constantinople*, Paris 1680, “Avis au lecteur”, 1η σελ.

25. [Guillaume Joseph Grelot], ό.π., 2η σελ.

26. [Guillaume Joseph Grelot], ό.π., 2η-3η σελ.

Provins, στο προλογικό σημείωμα που συνέταξε για την έκδοσή τους, παρομοιάζει τη δύναμη του λόγου με εκείνη της εικόνας αναφερόμενος κυρίως στην αναμνηστική της λειτουργία: τόσο το γραπτό κείμενο, όσο και η εικαστική αναπαράσταση βοηθούν τη λειτουργία της μνήμης και διασώζουν τις πράξεις του παρελθόντος. Ο Jean Doubdan βασίζεται και αυτός στις ιδιότητες της εικόνας για να παρουσιάσει το περιεχόμενο του έργου του σαν να επρόκειτο για ένα πολυδιάστατο και ρεαλιστικό ζωγραφικό πίνακα: ο αναγνώστης που ανοίγει το βιβλίο δεν θα διαβάσει, αλλά περιέργως θα αντικρύσει το ίδιο το τοπίο, σαν να βρισκόταν μπροστά του αποτυπωμένο σε ένα ζωγραφικό πίνακα²⁷.

Η σύγκριση του κειμένου με τη ζωγραφική αναπαράσταση λειτουργεί στους προλόγους ως στοιχείο στήριξης της λεκτικής περιγραφής, προσδίδοντας τις ιδιότητες της αμεσότητας και του ρεαλισμού, της πιστότητας και της αυθεντικότητας. Πρόκειται για την ίδια την ιδεολογία του περιηγητικού κειμένου κατά τον 17ο αιώνα που αποβλέπει κυρίως σε μία λεπτομερή και πιστή περιγραφή του περιβάλλοντος χώρου και έχει στόχο τη διάδοση της αποκτηθείσας γνώσης, τη μεταφορά στον αναγνώστη πιστών εικόνων, πρωτότυπων και μακρινών. Η προβληματική της εικονογράφησης έτσι όπως αναπτύσσεται στα 1680 από τον Grelot συνδέεται και με την γενικότερη αλλαγή που συντελείται στο περιηγητικό κείμενο από το 1670 και μετά. Οι απαιτήσεις του κοινού μεγαλώνουν και οι πληροφορίες των περιηγητών που διαρκώς επαναλαμβάνονται οφείλουν τουλάχιστον να διαφοροποιούνται ως προς την ποιότητά τους. Η αρχή του επιστημονισμού διαφαίνεται στα λόγια του Grelot που μοχθεί για την ακρίβεια των διαστάσεων και την εγκυρότητα των σχεδίων του.

II. Η γραφή και η δημοσίευση

Η θεματολογία των προλόγων που εξετάζουμε, δεν εξαντλείται στην προβολή του κειμένου που τους ακολουθεί. Πολύ συχνά οι συγγραφείς αναφέρονται στην ίδια τη συγγραφή και τη δημοσίευση των περιηγητικών αφηγήσεών τους αναλύοντας τα κίνητρα που τους ώθησαν σ' αυτήν τους την ενέργεια. Το προσωπικό στοιχείο που θα περίμενε να συναντήσει ο μελετητής σ' αυτού του είδους τις αναφορές λείπει όμως εντελώς, με την έννοια ότι η ανάγνωση των προλόγων αποκαλύπτει μία εντυπωσιακή επανάληψη, από κείμενο σε κείμενο και από συγγραφέα σε συγγραφέα, των ίδιων κινήτρων γραφής και δημοσίευσης.

---

27. [Jean Doubdan (Père)], *ό.π.*, 2η σελ.

Είναι σύνθετες, σε απομνημονεύματα, και γενικότερα σε κείμενα αυτοβιογραφικού τύπου, ο συγγραφέας να μιλάει για τα περίεργα παιχνίδια που παίζει η μνήμη, για τις δυσκολίες ανασύστασης περασμένων γεγονότων, ή ακόμα και για τις εγγενείς δυσκολίες της συγγραφής. Κάτι τέτοιο θα ήταν όμως εντελώς ασυμβίβαστο με τη λογική που διέπει την περιηγητική αφήγηση, όπου η εγγύηση της πιστότητας και της πληρότητας της πληροφόρησης, καθώς και η άνεση του λόγου, ταυτίζονται με την ίδια την αξία του κειμένου. Γιατί το περιηγητικό κείμενο εμφανίζεται πάντα ως φορέας γνώσης, ως πηγή πληροφοριών και συνεπώς η αξιοπιστία του εξαρτάται από την εξαφάνιση της άλλης του ιδιότητας, δηλαδή της υποκειμενικής προσωπικής μαρτυρίας. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ακόμα και στις αναφορές που σχετίζονται με την ίδια τη γένεση του κειμένου, ο συγγραφέας υπηρετεί πιστά την ιδεολογία της περιηγητικής αφήγησης, αποφεύγοντας κάθε προσωπική μνεία και παραμένοντας εξ'ολοκλήρου στραμμένος προς τον αναγνώστη: η κάθε αναφορά στα κίνητρα της γραφής και δημοσίευσης των κειμένων αυτών, όπως επίσης και η αναφορά στο ύφος του λόγου, ακολουθούν απαρέγκλιτα ένα συγκεκριμένο τυπικό, το οποίο εξετάζοντάς το στο σύνολό του, έτσι όπως επαναλαμβάνεται από κείμενο σε κείμενο, ανταποκρίνεται τελικά στις προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού, σε ένα "savoir-publier" και όχι στις προσωπικές κλίσεις και διαθέσεις του συγγραφέα. Οι εξαιρέσεις φυσικά δεν λείπουν, αλλά οι παρεκτροπές αυτές δεν είναι σε θέση να κλονίσουν ολόκληρο το τυπικό της επιχειρηματολογίας του περιηγητικού κειμένου.

Το τυπικό αυτό συνοψίζεται στα παρακάτω γενικά χαρακτηριστικά:

α' ο περιηγητής αισθάνεται την ανάγκη να μοιραστεί τις εμπειρίες του προσβλέποντας στο γενικό καλό:

"... la curiosité m'a fait remarquer, tout ce que i'ay jugé pouuoir seruir au contentement & mes amys & au bien de l'estat ou ie suis né. Je ne parleray point de la peine qui accompagne de si grands voyages me contentant de la posseder tout seul, mais du plaisir & proffit qui en vient ie desire en faire part à mes amys par ces memoires que i'escris ..."28.

"Pendant que je travaille à mettre en ordre ces memoires que ie crois devoir à la satisfaction du public, ..."29.

28. Henry de Beauvau, *ό.π.*, 1η-2η σελ.

29. Jean-Baptiste Tavernier, *Nouvelle relation de l'intérieur du Serrail*, Paris 1675, "Dessein de l'auteur", σελ.8.

β' με μοναδικό σκοπό τη διάδοση της γνώσης, ο περιηγητής δίνει τις σημειώσεις του σε φίλους για να τις διαβάσουν,

“... pour en permettre la lecture à ceux qui ne peuuent voir les lieux esloignez que par la bouche & plume d'autrui, non pas en intention de le diuulguer au public, ainsi à quelques siens amis particuliers (crainte qu'on ne luy attribuast vne action de vaine gloire) ...”³⁰.

“Je donne ces Lettres au public que i'auois escrites familièrement à quelques-vns de mes amis ...”³¹.

γ' η ευνοϊκή κριτική ή οι πιέσεις των φίλων πείθουν τον περιηγητή να προχωρήσει στη δημοσίευση την οποία δεν θα επιχειρούσε ποτέ με δική του πρωτοβουλία.

“... ayant depuis mon retour entretenu quelquefois mes amis des rencontres qui m'y sont suruenues, & des meurs & formes de viure des peuples de ces pays, ie me suis laissé vaincre à leurs persuasions & aux prieres de quelques personnes de condition, a l'autorité desquelles & au pouuoir absolu quelles auoient sur moy i'ay tant deféré, que ie me suis enfin resolu de mettre au jour ce petit discours, ...”³².

“Et ie vous auoue que cette consideration a esté si puissante, qu'elle a long temps combattu mes pensees, pour me resoudre de le mettre au iour; & ne l'ay fait (pour sver de ces termes ordinaires) que pour obeir à mes amis, qui m' ont fait l'honneur de m'en solliciter”³³.

“J'ay resolu pour satisfaire à la curiosité de plusieurs personnes qui me font l'honneur de m'aimer, de faire graver quelqu'uns des Plans & des Dessesins que j'ay tirez dans le Levant”³⁴.

---

30. Pacifique de Provins (Père), *Relation du voyage de Perse*, Lille 1632, “Advis au lectevr, sur le voyage du R.P. Pacifique de Provins, en Perse”, σελ. 2-3.

31. Du Loir, *ό.π.*, 1η σελ.

32. *Ο.π.*, 1η-2η σελ.

33. [Jean Doubdan (Père)], *ό.π.*, 1η σελ.

34. [Guillaume Joseph Grelot], *ό.π.*, 1η σελ.

Η δημοσίευση (ή δημοσιοποίηση) μιας προσωπικής περιπέτειας στη Γαλλία του 17ου αιώνα, είναι ενέργεια ανάρμωστη και υπεροπτική αφού υπογραμμίζει το ειδικό και μερικό, τις ατομικές ιδιαιτερότητες και όχι τις παντοτινές αξίες³⁵: η προβολή του ατομικού στοιχείου έρχεται σε αντίθεση με το ιδεώδες του κλασικισμού³⁶. Το περιηγητικό κείμενο της εποχής αυτής είναι εξωστρεφές και αποβλέπει στη διάδοση της γνώσης και όχι στο προσωπικό βίωμα του ταξιδιού. Κατά συνέπεια, ο συγγραφέας οφείλει να αποδείξει ότι η απόφασή του να περιγράψει και να δημοσιεύσει το ταξίδι του, την προσωπική του περιπέτεια, δεν αποτελεί δείγμα υπεροψίας αλλά οφείλεται σε μία κοινωνική επιταγή που αποβλέπει στο καλό του συνόλου.

Η εξέλιξη που επισημάναμε από τα μέσα του αιώνα και μετά στον τρόπο προβολής του περιεχομένου του περιηγητικού κειμένου εμφανίζεται, όπως είναι φυσικό, και στην αναφορά των κινήτρων της δημοσίευσής του. Αυτό ισχύει κυρίως για τους περιηγητές εκείνους που αποβλέπουν σε ένα αναγνωστικό κοινό με επιστημονικά ενδιαφέροντα. Σ'αυτήν την περίπτωση είναι η ίδια η ιδιαιτερότητα του περιεχομένου που αποτελεί το βασικό κίνητρο γραφής και δημοσίευσης. Ο Jacob Spon δημοσιεύει την περιγραφή του Père Babin γιατί διορθώνει τις ανακρίβειες των προηγουμένων περιγραφών της Αθήνας³⁷. Στον πρόλογο του δικού του ταξιδιού, ο Spon επιχειρηματολογεί υπέρ της χρησιμότητας των επιγραφών για τη μελέτη της αρχαιότητας και ομολογεί με κάθε ειλικρίνεια ότι ασχολήθηκε με το ζήτημα αυτό, πρώτα για την προσωπική του ευχαρίστηση αλλά και για να προσφέρει στους μελετητές ένα πολύτιμο υλικό εργασίας³⁸.

Οι συγγραφείς - περιηγητές που επαναλαμβάνουν σταθερά από κείμενο σε κείμενο τα ίδια κίνητρα δημοσίευσης έχουν φυσικά πλήρη επίγνωση της επα-

---

35. "La valeur de l'individu comme tel, dans sa singularité concrète, n'est pas reconnue. Plus que la personne donnée importe le type idéal. L'Occident n'a pas connu d'autre point de vue pendant la plus longue partie de son histoire", Georges Gusdorf, *La Découverte de soi*, PUF, Paris 1948, σελ.8.

36. "La culture renaissante avait libéré l'individu et fait de lui l'épicentre, le lieu de référence commun de toute vérité. Mais l'âge classique fait suivre cette grande libération de la personne d'un grand renfermement manifesté à la fois par le triomphe de la centralisation monarchique dans les Etats modernes et par les synthèses ontologiques de la philosophie", Georges Gusdorf, "De l'autobiographie initiatique à l'autobiographie genre littéraire", *Revue d'Histoire Littéraire de la France*, 6 (nov.-déc., 1975), σελ.980.

37. [Jacques Paul Babin (Père)], *ό.π.*, 1η και 3η σελ.

38. Jacob Spon, *ό.π.*, 8η σελ.

νάληψης αυτής:

“I’attribue comme les autres, l’impression de mon liure à l’empressement de mes amis, & principalement à la consideration d’vne personne à qui ie fais gloire d’obeïr, & qui m’a demandé quelques instructions sur certains lieux de mon Voyage”³⁹.

Αυτό συμβαίνει γιατί, πέρα από μια επιβεβλημένη μετριοφροσύνη που μεταθέτει σε άλλους την απόφαση της δημοσίευσης και κατά συνέπεια της προσωπικής προβολής του συγγραφέα, υπάρχουν και λόγοι καθαρά πρακτικοί που επιβάλλουν τη μνεία των φίλων και των ισχυρών προσώπων: συχνά πρόκειται για περιπτώσεις χρηματοδότησης της έκδοσης, αφού είναι γνωστό ότι οι συγγραφείς την εποχή αυτή δεν χαιρούν ιδιαίτερης οικονομικής ευχέρειας⁴⁰.

Εντυπωσιακή εξαίρεση αποτελεί το προλογικό σημείωμα του περιηγητή Du Mont, ο οποίος απευθύνεται προσωπικά στον αναγνώστη, αρνείται με ειρωνικό τρόπο να επαναλάβει τα ίδια επιχειρήματα και δηλώνει, ίσως λίγο προκλητικά, ότι αφιερώθηκε στο γράψιμο για να περάσει ευχάριστα ένα βαρετό χειμώνα:

“...mais que vous dirai-je cher Lecteur? vous repeterai-je après mille autres, que n’étant ni de profession ni d’humeur à m’eriger en Auteur, je n’avois composé ce livre que pour mon usage particulier, & que si je le donne aujourd’hui au public, ce n’est qu’aux pressantes sollicitations de mes amis, à qui je l’avois montré, & qui ne m’ont point donné de repos qu’enfin je ne l’aye mis sous la presse. Non cher Lecteur, la chose n’est pas ainsi, je vous le donne de mon propre & libre mouvement, c’est un amusement d’un quartier d’hiver assés ennuyeux, pendant lequel je me suis diverti à relire les memoires que j’avois faits dans mes Voyages, & à les mettre dans un ordre distinct”⁴¹.

---

39. Jean Thévenot, *ό.π.* 1η σελ.

40. “...à quelques exceptions près, la plupart des auteurs de ce temps, s’ils prennent l’habitude d’exiger un payement de leur libraire, ne peuvent point en obtenir ce qu’il leur faudrait pour subsister décemment”, Henri-Jean Martin, *Livre, pouvoirs et société à Paris au XVIIe siècle (1598-1701)*, Genève, Librairie Droz, 1969, σελ. 429. Βλ. επίσης και τα κεφάλαια: “Gens de lettres et clientèles” και “Les historiographes du Roi et l’organisation de la propagande royale”, σελ. 430-436.

41. [Jean Du Mont], *ό.π.*, 1η-2η σελ.

Μέσα στα πλαίσια της θεματολογικής αυτής ενότητας που εξετάζει την διαδικασία γραφής και δημοσίευσης του περιηγητικού κειμένου εντάσσονται και οι αναφορές που κάνουν οι συγγραφείς στη γλώσσα που χρησιμοποιούν. Πρόκειται για παρατηρήσεις υφολογικές οι οποίες συγκλίνουν ως προς το περιεχόμενό τους και μας οδηγούν σε μία κοινή διαπίστωση που αξίζει ιδιαίτερο σχολιασμό: οι συγγραφείς, σχεδόν στο σύνολό τους, όχι μόνο θεωρούν απαραίτητη την αναφορά στη γλωσσική επεξεργασία αλλά συγχρόνως προσδιορίζουν και την ιδεατή μορφή του περιηγητικού κειμένου ταυτίζοντας την απλότητα και την καθαρότητα της έκφρασης με την αληθοφάνεια και την ειλικρίνεια του περιεχομένου. Αντίστοιχα, οι δηλώσεις αυτές συνδυάζονται και με τη συνειδητή απόρριψη κάθε επεξεργασίας του λόγου η οποία εκλαμβάνεται ως αλλοίωση της πραγματικότητας.

Στο σημείο αυτό θα έπρεπε να υπενθυμίσουμε ότι οι περιηγητές την εποχή αυτή είναι ευκαιριακοί συγγραφείς και γι' αυτό το λόγο διακατέχονται συχνά από το φόβο της απόρριψης ή της έντονης κριτικής που θα ήταν δυνατόν να προέλθει από ένα αναγνωστικό κοινό με μεγαλύτερες απαιτήσεις, τουλάχιστον ως προς το αισθητικό αποτέλεσμα του έργου τους. Αυτό εξηγεί ίσως ως ένα βαθμό την εμμονή τους σε δηλώσεις τέτοιου τύπου, οι οποίες συχνά έχουν και το χαρακτήρα προειδοποίησης προς τον αναγνώστη:

“Aussi est-ce cette verité qui me fait esperer que ceux qui la recherchent, ne s’arresteront pas tant aux paroles mal tissuës de ce Liure, qu’à la matiere qu’il contient”⁴².

“... d’excuser ma façon d’écrire, qui affecte quelque-fois certains mots, & vne certaine maniere de l’age, écartée de sa pureté & de la critique, parce qu’il explique mieux ma pensée, & que ie cherche plutost à traiter les choses selon la rencontre des sujets, qu’à demeurer contraint dans les regles, qu’on n’exige pas si seuerément d’un voyageur”⁴³.

Από την άλλη πάλι, ο επεξεργασμένος η καλύτερα ο έντεχνος λόγος συνδυάζεται στη συνείδηση των συγγραφέων με κείμενα που ανήκουν στο χώρο της φαντασίας και της μυθολογίας, με κείμενα δηλαδή που δεν αποσκοπούν στην πιστή απεικόνιση της εξωτερικής πραγματικότητας. Είναι χαρακτηριστική η προσπάθεια του περιηγητή Henry de Beauvau να χρησιμοποιήσει εκ-

42. [Jean Doubdan (Père)], *ό.π.*, 7η σελ.

43. Pouillet, *ό.π.*, 9η σελ.

φράσεις τέτοιες που να μην υπερκεράσουν, όπως λέει, το ίδιο το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται⁴⁴. Ο Louis Deshayes de Courmenin δηλώνει ότι το μοναδικό στολίδι της γλώσσας σε ένα περιηγητικό κείμενο είναι η ίδια η αλήθεια⁴⁵. Στο ίδιο πνεύμα κινείται και ο Vincent de Stochove ο οποίος θεωρεί ότι τα στολίδια της γλώσσας αρμολούν μόνο σε όσους γοητεύονται από την υπερφίαλη πραγματικότητα⁴⁶.

Είναι προφανές ότι ο επεξεργασμένος λόγος, η υπαινικτική έκφραση, δεν έχουν θέση μέσα στο περιηγητικό κείμενο της εποχής αυτής. Ο λόγος που απομακρύνεται από αυτό που ο Roland Barthes ονόμασε “le degré zéro de l’écriture”, ταυτίζεται από τους περιηγητές - συγγραφείς με την αλλοίωση της πραγματικότητας, δηλαδή με το ψεύδος και τη μυθοπλασία:

“Pour ce qui est de toute la relation de ce Voyage, je ne crains pas qu’on m’accuse d’être menteur, comme la plupart de ceux qui viennent de loin, n’ayant pas dit des choses fort difficiles à croire, et la maniere simple sans politesse dont je les debite, ne les fera jamais passer pour des Romans, ...”⁴⁷.

Η γλώσσα του περιηγητικού κειμένου οφείλει να αφήσει ανεπηρέαστη τη μεταφορά της γνώσης. Τόσο περισσότερο αυθεντικό είναι το μήνυμα και πιστότερη η περιγραφή, όσο λιτότερη είναι η γραφή. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι το περιηγητικό κείμενο του 17ου αιώνα είναι ένα κείμενο γνώσης και όχι εμπειρίας, ένα κείμενο που τοποθετείται στις παρυφές της γεωγραφίας και της ιστορίας και όχι των απομνημονευμάτων ή της αυτοβιογραφίας. Είναι ένα κείμενο που προσδοκά να είναι αναφορικό και όχι λογοτεχνικό, που υπογραμμίζει δηλαδή τη γνωστική και όχι την ποιητική λειτουργία του λόγου⁴⁸. Η εξαφάνιση του υποκειμένου γίνεται προς όφελος της αντικειμενικότητας της πληροφορίας ενώ η απόλυτη διαφάνεια του λόγου αποτελεί εγγύηση αληθοφάνειας και αυθεντικότητας. Ή όπως λέει λακωνικά ο περιηγητής Thévenot:

44. Henry de Beauvau, *ό.π.*, 2η σελ.

45. [Louis Deshayes de Courmenin], *ό.π.*, 3η σελ.

46. Vincent de Stochove, *ό.π.*, 2η σελ.

47. Jacob Spon, *ό.π.*, 6η σελ.

48. Βλ. Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Ed. De Minuit, Paris 1963, σ. 214-219.

‘j’ay creu que la naïfueté du langage en feroit mieux concevoir la verité’⁴⁹.

III. Ο αναγνώστης

Ίσως είναι πλεονασμός η ιδιαίτερη αναφορά στον αναγνώστη ως ξεχωριστή θεματολογική ενότητα του προλόγου, αφού ολόκληρος ο πρόλογος, τόσο ως προς το περιεχόμενό του, αλλά και ως προς τη μορφή του καθορίζεται αποκλειστικά από την παρουσία του άγνωστου αποδέκτη της αφήγησης. Ολόκληρη η προβληματική του περιηγητικού κειμένου έτσι όπως την αναπτύσσει ο συγγραφέας, η οργάνωση των επιχειρημάτων, ο τρόπος με τον οποίο προβάλλει το έργο του αλλά ακόμη και η γλώσσα που χρησιμοποιεί, οι ρητορικές εκφράσεις και κυρίως η άμεση προσφώνηση του αναγνώστη με τη χρήση του δεύτερου προσώπου διαγράφουν την παρουσία του και του προσδίδουν κυρίαρχη θέση μέσα στο προλογικό σημείωμα.

Πέρα όμως από αυτήν την έμμεση αλλά καθοριστική παρουσία του αναγνώστη, υπάρχουν και κάποιες άμεσες αναφορές των συγγραφέων, το περιεχόμενο των οποίων επικεντρώνεται σε δύο βασικούς άξονες: α’ στον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας αντιμετωπίζει την κριτική και β’ στον τρόπο με τον οποίο διαγράφεται η μορφή του αναγνώστη.

α’ Διάχυτος είναι ο φόβος της κριτικής σχεδόν σε όλα τα κείμενα της περιόδου που εξετάζουμε. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι το κάθε προλογικό σημείωμα αποτελεί ένα αυστηρά δομημένο πλέγμα επιχειρημάτων που στόχο έχει αφενός να πείσει τον αναγνώστη για την αξία του έργου, αφετέρου όμως να προλάβει και κάθε αντίδραση από μέρους του, πολλές φορές οι συγγραφείς αναφέρονται άμεσα στο θέμα της κακοπροαίρετης κριτικής, με πικρία, ειρωνεία ή ακόμα και με διάθεση καθαρά επιθετική.

Ο Stochone, για παράδειγμα, αν και διαπιστώνει μια καχυποψία του κοινού απέναντι στο περιηγητικό κείμενο αποφασίζει όμως να εκτεθεί στην κριτική όσων αρέσκονται περισσότερο να κρίνουν, παρά να καταπιάνονται οι ίδιοι με κάτι καλύτερο:

“... i’auois assez de cognoissance du peu d’estime qu’on fait de ceux, qui s’amusent à faire des relations de leurs voyages, ... ie me suis enfin resolu de mettre au jour ce petit discours, & de l’exposer à la censure de ceux qui sont

---

49. Jean Thévenot, *ό.π.*, 1η-2η σελ.

plus propres a controller vn escrit qu'a le faire mieux"⁵⁰.

Ο πρόλογος του Stochove κλείνει με τρόπο επιθετικό, θα έλεγε κανείς, αφού ο συγγραφέας δηλώνει απερίφραστα ότι του είναι αδιάφορο αν ο αναγνώστης περιφρονήσει το έργο του, εφόσον ο ίδιος θα έχει εκπληρώσει το χρέος του⁵¹. Σε αντίθεση με τον Stochove, ο Père Jean Doubdan επιλέγει το δρόμο της μετριοπάθειας και επιδιώκει να προσεταιριστεί τον αναγνώστη προβάλλοντας τον κοινωνοφελή χαρακτήρα του έργου του και κάνοντας έκκληση για επιείκεια⁵². Στα τέλη του αιώνα, ο Du Mont υιοθετεί μια απόλυτα προκλητική στάση μεταβάλλοντας την άμυνα σε επίθεση:

“Je leur dirai donc tout franc que si mon livre n'est pas de leur goût, ils peuvent se dispenser de le lire, c'est de quoi je ne m'inquieterai gueres"⁵³.

Διαβάζοντας τους πρόλογους των περιηγητικών κειμένων, διαγράφονται αρκετά γλαφυρά οι κίνδυνοι που κρύβονται πίσω από την εκδοτική προσπάθεια των συγγραφέων τους. Ο André Georges Guillet έχει απόλυτη συνείδηση της αυτοτέλειας που χαρακτηρίζει μια δημοσίευση και αρκείται στο να περιγράψει τη μοίρα του κάθε δημοσιευμένου βιβλίου: ο αποχωρισμός από το συγγραφέα είναι οριστικός, το κείμενο προσφέρεται ανυπεράσπιστο στη διάθεση του αναγνώστη και καμιά απειλή δεν μπορεί να αλλάξει την πραγματικότητα αυτή⁵⁴.

Η επιφυλακτική στάση των περιηγητών - συγγραφέων απέναντι στην κριτική οφείλεται ως ένα βαθμό στην έντονη διάθεσή τους να προλάβουν κάθε αντίδραση μέσα σε ένα σύντομο προλογικό σημείωμα που αποτελεί το ύστατο μέσο υπεράσπισης του έργου τους. Ίσως όμως να οφείλεται και στην προσωπική τους ανασφάλεια, αφού δεν είναι παρά ευκαιριακοί συγγραφείς, αλλά και στον αμφίβολο χαρακτήρα του ίδιου του περιηγητικού κειμένου: το είδος αυτό που κινείται ανάμεσα στην ιστορία, τη γεωγραφία, και το απομνημόνευμα, χωρίς να μπορεί να ενταχθεί με ευκολία σε καμία από αυτές τις κατηγορίες, πιθανότατα αντιμετωπίζεται από την αυστηρή λόγια κριτική του κλασικισμού στη Γαλλία με καχυποψία, αν όχι με υπεροψία, ως είδος υποδεέστε-

50. Vincent de Stochove, *ό.π.*, 1η-2η σελ.

51. Vincent de Stochove, *ό.π.*, 3η σελ.

52. [Jean Doubdan (Père)], *ό.π.*, 6η-7η σελ.

53. [Jean Du Mont], *ό.π.*, 6η σελ.

54. [André Georges Guillet], *ό.π.*, 3η σελ.

ρο. Αξίζει πράγματι να ερευνηθεί, η υποδοχή που επιφυλάσσει το αναγνωστικό κοινό στο άναρχο περιηγητικό κείμενο, σε μία εποχή κατά την οποία ο κανόνας, η τάξη και η πειθαρχία επιβάλλονται ως απαραίτητες αρετές ακόμη και στη λογοτεχνική δημιουργία. Η συστηματική απογραφή των περιηγητικών κειμένων που πραγματοποιείται από το αντίστοιχο πρόγραμμα του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών (βλ. Κατάλογο Συντομευμένων Τίτλων που δημοσιεύεται εδώ) έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες για την ολοκλήρωση της έρευνας: ο αριθμός των επανεκδόσεων, και μεταφράσεων των κειμένων καθώς και ο ρυθμός εμφάνισης των πρώτων εκδόσεών τους μέσα στα χρονικά πλαίσια του 17ου αιώνα μπορεί να αποκαλύψει σημαντικά στοιχεία για την απήχηση του περιηγητικού κειμένου στη Γαλλία της εποχής αυτής. Στόχος είναι η μικρή αυτή μελέτη των προλόγων να συμπληρωθεί τόσο από τις παραπάνω εκδοτικές πληροφορίες, όσο και από την αντίστοιχη έρευνα για τα συναφή προς το περιηγητικό κείμενο είδη έτσι ώστε να διαμορφωθεί μία περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα για τη θέση του και το ρόλο του στη Γαλλία κατά τον 17ο αιώνα.

β' Στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν εκ των προτέρων την κακοπροαίρετη κριτική του έργου τους και συνεπώς να διαμορφώσουν ανάλογα τα επιχειρήματά τους, οι συγγραφείς των περιηγητικών κειμένων διαγράφουν μέσα στους προλόγους, τους διάφορους τύπους αναγνωστών που πιθανότατα θα κρατήσουν το βιβλίο στα χέρια τους.

Ο επιμελητής που υπογράφει τη μεταθανάτια έκδοση των ημερολογίων του Balthasar de Monconys διαπιστώνει ότι οι αναγνώστες των περιηγητικών κειμένων είναι δυνατόν να διαφέρουν πολύ μεταξύ τους: άλλοι τα μελετούν στο δωμάτιό τους και άλλοι τα χρησιμοποιούν ως οδηγούς στις δικές τους περιηγήσεις⁵⁵. Ο Jean Thévenot ομολογεί ότι δεν μπορεί να προβλέψει την απήχηση του έργου του γιατί η ποικιλία των διαθέσεων των αναγνωστών είναι μεγάλη: στα δύο άκρα βρίσκουμε εκείνους που έλκονται μονάχα από το καινούργιο και εκείνους που θέλουν να διαβάσουν μόνο για όσα ήδη γνωρίζουν επειδή φοβούνται να αντιμετωπίσουν και να κατανοήσουν κάθε τι

---

55. "Ceux qui achettent les liures de Voyages n'ont pas tousiours la mesme visée, Les vns les veulent estudier dans la chambre: les autres les demandent comme de fideles guides de leurs peregrinations;", *Journal des voyages*, Lyon 1665, "Advertissement au Lecteur, touchant l'Edition de ces Voyages, & la personne de leur Autheur", 9η σελ.

άγνωστο⁵⁶. Παρόμοια διαπίστωση κάνει και ο *Sieur Poulet* ο οποίος διακρίνει δύο είδη αναγνωστών, τους φιλοπερίεργους και τους επιτηδευμένους, εκείνους δηλαδή που διψούν να μάθουν, και εκείνους που διακρίνονται από πνευματική ματαιοδοξία:

“Je suis fort persuadé que les esprits demeureront partagez à la lecture de mon Voyage; & que les curieux & les interessez auront des gousts differens à ce sujet. Les premiers pourront auoir quelque sorte de cōplaisance à ne pas desapprouver ma maniere d’écrire; ... Les autres qui cherchent matiere d’escrire dans les doutes, & d’en pouuoir trouuer vne où leur genie paroisse dans toute leur étenduë, ne seront pas de mesme sentiment, parce qu’ils ne trouueront pas possible autant d’occasions de raisonner qu’ils en ont d’enuie”⁵⁷.

Κατά τις απλοϊκές αυτές κατηγοριοποιήσεις των αναγνωστών, διαφαίνεται κυρίως μία καχύποπτη διάθεση προς τους κύκλους των λογίων, οι οποίοι πιθανότατα να αντιμετωπίσουν με υπεροψία το περιηγητικό κείμενο. Είναι φανερό ότι ο περιηγητής που αυτήν την εποχή είναι ο άνθρωπος της περιπέτειας και όχι ακόμη ο άνθρωπος της επιστημονικής περιέργειας θα παραμείνει απομονωμένος από τα φιλολογικά σαλόνια ακόμα και αν οι πληροφορίες που προσέφερε πλούτισαν με πολύτιμα στοιχεία τη σύγχρονή του λογοτεχνική δημιουργία.

IV. Επίλογος

Μέσα από την ανάγνωση και τη μελέτη των προλόγων στα γαλλικά περιηγητικά κείμενα του 17ου αιώνα, διαμορφώνεται μία γενική εικόνα του περιηγητικού αφηγήματος που αντικατοπτρίζει αφενός τον τρόπο με τον οποίο οι συγγραφείς αντιλαμβάνονται το ρόλο του και τη σκοπιμότητά του, και αφετέρου διαγράφει την υποδοχή που του επιφυλάσσει το σύγχρονό του αναγνωστικό κοινό. Ο 17ος αιώνας για το περιηγητικό κείμενο αποτελεί μια μακρά μεταβατική περίοδο που οδηγεί από τον προσκυνητικό χαρακτήρα που κυριαρχούσε τον 16ο αιώνα προς τον επιστημονισμό και τη συστηματικότητα του 18ου. Ανάμεσα στα δύο άκρα, το περιηγητικό κείμενο του 17ου πραγμα-

56. Jean Thévenot, *ό.π.*, 2η σελ.

57. Poulet, *ό.π.*, 1η-2η σελ.

τοποιοί τη μετάβαση αυτή αλλά συγχρόνως διαμορφώνει ένα ρευστό και αντιφατικό χαρακτήρα. Η εγγενής αυτή αντιφατικότητα επικεντρώνεται, κατά την άποψή μου, σε δύο βασικούς άξονες:

α' Το νέο και το επαναλαμβανόμενο

β' Το απρόσωπο και το προσωπικό.

α' Το περιηγητικό κείμενο, έτσι όπως εμφανίζεται από τους συγγραφείς μέσα στους προλόγους, αποτελεί κυρίως ένα φορέα γνώσης. Γνώση γεωγραφική και ανθρωπολογική, η οποία όμως οφείλει πάνω απ' όλα να είναι πρωτότυπη και μοναδική. Η νέα πληροφορία εμφανίζεται ως πρώτιστος στόχος του κειμένου και έχει διπλό όφελος: ο αναγνώστης εμπλουτίζει τις γνώσεις του με τα νέα στοιχεία και διαμορφώνει μία περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα για τον κόσμο που τον περιβάλλει, αλλά συγχρόνως διασκεδάσει όταν τα στοιχεία αυτά αποκαλύπτουν πτυχές μυστηριώδεις και περίεργες για τους μακρινούς λαούς.

Εδώ έγκειται όμως και ο αντιφατικός χαρακτήρας του περιηγητικού κειμένου: ενώ η μοναδικότητα και η πρωτοτυπία της πληροφορίας εμφανίζονται μέσα στους προλόγους ως μέγιστες αρετές, οι συγγραφείς φοβούνται μήπως δεν γίνουν πιστευτοί ακριβώς γιατί η πληροφορία δεν είναι δυνατόν να διασταυρωθεί. Ο αναγνώστης του 17ου αιώνα δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα δεκτικός στο νέο και συχνά επιζητά τη σιγουριά του ήδη γνωστού. Η αύξηση του αριθμού των ταξιδιών και των περιηγητικών εκδόσεων έχουν φυσικά ως συνέπεια την επανάληψη των ίδιων πληροφοριών. Στους προλόγους όμως των εκδόσεων αυτών τόσο ο συγγραφέας, όσο και ο αναγνώστης, παρουσιάζονται εγκλωβισμένοι σε ένα φαύλο κύκλο, όπου ενώ η αξία του περιηγητικού κειμένου έγκειται στη μοναδικότητα της πληροφορίας, η αυθεντικότητα και η αξιοπιστία του μηνύματος διαπιστώνονται από την επανάληψη και τη διασταύρωσή της.

β' Η αξιοπιστία του περιηγητικού κειμένου εξαρτάται συνεπώς και από την προσωπικότητα του συγγραφέα - περιηγητή. Το περιηγητικό κείμενο όμως του 17ου αιώνα έτσι όπως διαγράφεται μέσα από τα προλογικά σημειώματα που το συνοδεύουν θέλει να είναι ένα κείμενο γνώσης και όχι προσωπικής εμπειρίας. Η συνειδητή εξαφάνιση του προσωπικού στοιχείου που εμπεριέχεται σε κάθε ταξίδι έχει στόχο την τεχνητή μεταβολή της αναγκαστικά υποκειμενικής περιγραφής σε λόγο απρόσωπο, όπου αυτό που τελικά προβάλλεται είναι η ίδια η πληροφορία και η γνώση. Το απομνημόνευμα, η προσωπική δηλαδή μαρτυρία, εξαφανίζεται πίσω από ένα λιτό ιστορικό λόγο, και το κείμενο πλησιάζει τη μορφή που θα είχε ένα κείμενο γεωγραφικού

ή ιστορικού περιεχομένου. Στόχος είναι πάντα η γενική αλήθεια και όχι η ειδική και μερική αντίληψη της αλήθειας αυτής.

Το προσωπικό στοιχείο όμως επιστρατεύεται για να στηρίξει ως εγγυητής αληθοφάνειας το περιεχόμενο της περιγραφής. Το περιηγητικό κείμενο δεν είναι ικανό να αποποιηθεί εντελώς τον υποκειμενικό του χαρακτήρα και προσφεύγει έτσι στο πρόσωπο του συγγραφέα, ο οποίος τόσο με τον πρόλόγό του, όσο και με την περιορισμένη χρήση του πρώτου προσώπου στην αφήγηση υπογραμμίζει την αυθεντικότητα του μηνύματος.

Το περιηγητικό κείμενο αποτελεί ένα ξεχωριστό είδος γραφής που αξίζει να μελετηθεί όχι μόνο από τον ιστορικό για την αξία του ως ιστορικής πηγής, αλλά και από τον θεωρητικό της λογοτεχνίας για την αξία του ως ιδιότυπου αφηγήματος που κινείται, συχνά αδέξια είναι η αλήθεια, στις παρυφές της λογοτεχνίας, ανάμεσα στο απομνημόνευμα και την ιστορία. Ο δυσπρόστατος χαρακτήρας του περιηγητικού κειμένου γίνεται έντονα αισθητός στους πρόλογους που το συνοδεύουν και εκφράζουν, στο σύνολό τους, την ιδεολογία του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΠΗΓΕΣ

Beauvau, Henry de

Relation iournaliere dv voyage dv Levant. Faict et descrit par Messire Henry de Beauvav Baron dvdit liev, Et de Manonuille, Seigneurv de Fleuille. A Tovl, Par François dv Bois, Imprimeur du Roy. 1608.

[Courmenin, Louis Deshayes de]

Voyage de Levant Fait par le Commandement dv Roy en l'année 1621 par le Sr. D.Ć. A Paris, Chez Adrian Tavpinart, ... 1624.

Boucher, Jean

Le Bovquet sacré. Composé des roses dv Calvaire, des lys de Bethleem, des Iacintes d'Olivet. Et de plusieurs autres Rares et belles Pensees de la Terre Sainte. Par le R.P. Boucher, Mineur Obseruantin. A Roven, Chez Iean Covstvriar, ... 1629.

Pacifique de Provins

Relation du voyage de Perse fait par le R P Pacifique de Provins Predicateur Capuchin, où vous verrez les remarques particulières de la Terre Sainte, & des lieux où se sont opérez plusieurs miracles ... aussi le commandement du Grand Seigneur Sultan Murat, pour establir des convents de Capuchins par tous les lieux de son empire; ensemble le bon traitement que le Roy de Perse fit au R.P. Pacifique... avec le testament de Mahomet que les Turcs appellent sa main & signature ... A Lille, Pierre de Rache ... 1632.

Stochove, Vincent de

Voyage dv Sievr de Stochove. Faict es années 1630. 1631. 1632. 1633. A Brvvelles Chez Hvbert Anthoine Velpius, Imprimeur de la Cour, ... 1643.

[Doubdan, Jean]

Le voyage de la Terre - Sainte, contenant Vne veritable description des lieux plus considerables que N.S. a sanctifié de sa presence, predications, miracles & souffrances. L'estat de la ville de Ierusalem, tant ancienne que moderne; & de ce qui s'y est passé de plus notable depuis sa fondation iusques à present. Les guerres, combats & victoires que nos Princes François ont remporté sur les Infideles, avec quelques ceremonies de la Pasque des Chrestiens Orientaux, où il

est traité du Fleuve Jourdain, de la Mer-morte, de la Quarantaine, de Nazareth, du Mont - Thabor, & autres places celebres. Le tout enrichi de figures, Et conforme aux témoignages de l' Ecriture - Sainte ... Plus vne legere description des principales villes de l'Italie. Fait l'an 1652. par M.I.D.P. Chanoine de l'Eglise Royale & Collegiale de Saint Paul à Saint-Denis en France. A Paris, Chez Gervais Clovisier, ... 1657.

Du Loir, -

Les voyages du Sieur Du Loir, Contenu en plusieurs lettres écrites du Levant, avec plusieurs particularitez qui n'ont point encore esté remarquées touchant la Grece, la domination du Grand Seigneur, la Religion & les moeurs de ses Sujets. Ensemble ce qui se passa à la mort du feu Sultan Mourat dans le Serrail, les ceremonies de ses funeraillies; & celles de l'auenement à l'Empire de Sultan Hibraim son frere, qui luy succeda. Avec la relation du Siege de Baby-lone fait en 1639. par Sultan Mourat. A Paris, Chez Gervais Clovisier, ... 1659.

Monconys, Balthasar de

Journal des voyages de Monsieur de Monconys, Conseiller du Roy en ses Conseils d'Etat & Priué, & Lieutenant Criminel au Siege Presidial de Lyon. Où les Sçauants trouueront un nombre infini de nouueautez, en Machines de Mathematique, Experiences Physiques, Raisonnemens de la belle Philosophie, curiositez de Chymie, & conuersations des Illustres de ce Siecle; Outre la description de diuers Animaux & Plantes rares, plusieurs Secrets inconnus pour le Plaisir & la Sante, les Ouurages des Peintres fameux, les Coûtumes & Moeurs des Nations, & ce qu'il y a de plus digne de la connoissance d'un honeste Homme dans les trois Parties du Monde. ... Publié par le Sieur de Liergues son Fils. Lyon, Horace Boissat & George Remevs, ... 1665.

Thévenot, Jean

Relation d'un voyage fait au Levant, dans laquelle il est curieusement traité des estats sujets au Grand Seigneur ... et des singularitez particulières de l'Archipel, Constantinople, Terre-Sainte, Egypte, Pyramides, mumies, deserts d'Arabie, la Meque, et de plusieurs autres lieux de l'Asie, de l'Afrique, remarquez depuis peu, & non encore decrits jusqu'à present; outre les choses, memorables arrivées au dernier siege de Bagdet, les ceremonies faites aux receptions des ambassadeurs du Mogol; et l'entretien de l'auteur avec celui du Pretejan, où il est parlé des sources du Nil. Par Monsieur de Thévenot. Paris, chez Thomas Iolly, ... 1665.

[Fauvel, R.]

Observations curieuses sur le voyage du Levant, Fait en M.DC.XXX. par Messieurs Fernel, Conseiller au Parlement de Normandie; Favvel, Maître des Comptes; Bavdovin, Sieur de Launay; Stochove, Sieur de Sainte Catherine, Gentilhomme Flamand. Où l'on voit ce que nos Geographes tant anciens que modernes ont écrit de plus curieux des Royaumes de Corse, de Sardaigne, de la Sicile, & d'autres Isles considerables de la Mer Mediterranée, & de l'Archipelague. Il y est aussi fait mention de la Grece, de Constantinople, de l'Empire du Turc, de la Religion Mahometane, de leur Politique; & des choses les plus remarquables de l'Histoire Ecclesiastique & profane de tous ces lieux-là. ... A Roven, Chez la Vefve d'Antoine Ferrand, ... 1668.

[Babin, Jacques Paul]

Relation de l'état present de la ville d'Athenes, ancienne capitale De la Grece, bâtie depuis 3400. ans. Avec vn abregé de son Histoire & de ses Antiquités. A Lyon, Chez Loüis Pascal, ... 1674.

[Guillet, André Georges]

Athenes ancienne et nouvelle, et l'estat present de l'empire des Turcs, contenant la vie du Sultan Mahomet IV. Le Ministere de Coprogli Achmet Pacha, Grand Vizir. Ce qui s'est passé dans le Camp des Turcs au Siege de Candie. Et plusieurs autres particularitez des Affaires de la Porte. Avec le Plan de la Ville d'Athenes, Par le Sr. de La Guilletiere. A Paris, chez Estienne Michallet, ... 1675.

Lacedemone ancienne et nouvelle. Où l'on voit les Moeurs, & les Coutumes des Grecs Modernes, des Mahometans, & des Juifs du Pays. Et quelques Particularitez du Sejour que le Sultan Mahomet IV. a fait dans la Thessalie. Par le Sieur de la Guilletiere. A Paris, chez Jean Ribou, ... 1676.

Spon, Jacob

Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce, et du Levant, Fait aux années 1675. & 1676 par Iacob Spon Docteur Medecin Aggégé à Lyon, & George Vveler Gentilhomme Anglois. A Lyon, Chez Antoine Cellier le fils, ... 1678.

Tavernier, Jean-Baptiste

Nouvelle relation de l'interieur du Serrail du Grand Seigneur, contenant plusieurs singularitez qui jusqu'icy n'ont point esté mises en lumiere. Par J.B. Tavernier, Ecuyer Baron d'Aubonne. A Paris, chez Gervais Clouzier, ... 1675.

Les six voyages de Jean Baptiste Tavernier, Ecuyer Baron d'Aubonne, en Turquie, en Perse, et aux Indes, Pendant l'espace de quarante ans, & par toutes les routes que l'on peut tenir: accompagnez d'observations particulieres sur la qualite, la religion, le gouvernement, les coutumes & le commerce de chaque pais, avec les figures, le poids, & la valeur des monnoyes qui y ont cours. Premiere partie. Où il n'est parlé que de la Turquie et de la Perse. Suivant la Copie Imprimée à Paris, 1678.

[Grelot, Guillaume Joseph]

Relation nouvelle d'un voyage de Constantinople, Enrichie de Plans levez par l'Auteur sur les lieux, & des Figures de tout ce qu'il y a de plus remarquable dans cette Ville. Presentee au Roy. A Paris. En la Boutique de Pierre Rocolet. Chez la Veuve de Damien Foucault, Impr. & Libr. ordin. du Roy & de la Ville, ... 1680.

Chardin, (Chevalier)

Journal du voyage du Chevalier Chardin en Perse & aux Indes Orientales, par la Mer Noire & par la Colchide. ... A Londres, chez Moses Pitt, 1686.

Coppin, Jean

Le Bouclier de l'Europe, ou La Guerre Sainte, contenant des avis politiques & Chrétiens, qui peuvent servir de lumière aux Rois & aux Souverains de la Chrétienté, pour garantir leurs Estats des Incursions des Turcs ... avec une relation de voyages faits dans la Turquie, la Thébaïde & la Barbarie. Par le R.P. Jean Coppin autrefois Capitaine lieutenant de Cavalerie, Consul des François à Damiette & Syndic de la Terre-Sainte; à present visiteur des Hermites de l'Institut reformé sous l'invocation de S. Jean Baptiste au Diocèse du Puy. Lyon 1686.

[Du Mont, Jean]

Nouveau voyage du Levant, Par le Sieur D.M. Contenant ce qu'il a vû de plus remarquable en Allemagne, France, Italie, Malthe, & Turquie. Où l'on voit aussi les Brigues secretes de Mr. de Chateauneuf, Ambassadeur de France à la Cour Ottomane, & plusieurs Histoires Galantes. A La Haye, chez Etienne Foulque, Marchand Libraire, 1694.

II. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Genette, Gérard, *Figures III*, Editions du Seuil, Collection "Poétique", Paris 1972.

—, *Seuils*, Editions du Seuil, Collection "Poétique", Paris 1987.

Gusdorf, Georges, *La découverte de soi*, PUF, Paris 1948.

—, "De l'autobiographie initiatique à l'autobiographie genre littéraire", *Revue d'Histoire Littéraire de la France*, 6 (nov.-déc., 1975).

Hamburger, Käte, *Logique des genres littéraires*. Traduit de l'allemand par Pierre Cadiot. Préface de Gérard Genette. Collection "Poétique", Editions du Seuil, Paris, 1986 (1η γερμανική έκδοση: 1957, μετάφραση βασισμένη στην αναθεωρημένη έκδοση του 1968).

Hazard, Paul, *La crise de la conscience européenne*, Paris 1935.

τ.1, μέρος 1ο: Les grands changements psychologiques,

τ.2, μέρος 4ο: Les valeurs imaginatives et sensibles.

Jacobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, Ed. de Minuit, Paris 1963.

Jager, Patrick, *Poétique de la description du paysage levantin chez les voyageurs Français de 1650 à 1850*, Thèse de Doctorat (Nouveau régime), 1987.

Martin, Henri-Jean, *Livre, pouvoirs et société à Paris au XVIIe siècle (1598-1701)*, Genève, Librairie Droz, 1969.

Weber, Sh. H., *Voyages and travels*. New Jersey, American School of Classical Studies at Athens, 1952-1953. Vol II: Previous to the year 1801.

RÉSUMÉ

La préface du récit de voyage: les éditions françaises au XVIIe siècle

La préface, en tant qu'élément de ce que Gérard Genette appelle le "paratexte" d'un livre, est liée au texte qui la suit de manière fonctionnelle ainsi que circonstancielle: le discours préfaciel procède à la justification de l'œuvre tandis que son contenu dépend des circonstances éditoriales.

A la lecture des préfaces qui accompagnent les éditions françaises des récits de voyage au XVIIe siècle, nous constatons qu'elles sont organisées autour d'une thématique stratégique qui se répète tout au long du siècle et qui vise naturellement à la séduction du lecteur contemporain; la valorisation du contenu, la référence aux motifs de l'écriture et de la publication ainsi que la référence au destinataire inconnu se présentent dans tous les textes étudiés. Pourtant, la lecture comparatiste de cette thématique commune révèle l'évolution du genre tout au long du siècle et fait apparaître son idéologie telle que les auteurs la conçoivent.

Les auteurs-voyageurs, de la première moitié du siècle, soulignent l'importance du contenu du livre en accentuant la qualité unique et pittoresque de l'information. Par contre, ceux de la fin du siècle insistent sur le genre de l'information offerte et annoncent l'esprit scientifique du siècle à venir. L'importance de l'image n'échappe point à ces commentaires et signale le besoin d'exactitude informationnelle. Ainsi c'est toujours la singularité du voyage et de la connaissance acquise qui s'offrent comme les motifs principaux d'écriture et de publication et soulignent constamment l'utilité publique de l'œuvre en évitant toute allusion à quelque besoin personnel de communication ou d'expression. Les auteurs procèdent aussi à des observations stylistiques et affirment que le degré d'élaboration esthétique minimal de la langue est le mode d'expression le plus approprié à la transmission de ce type de message. Il devient évident que l'image du lecteur est constamment présente dans les discours préfaciels. Cette présence se fait d'abord sentir indirectement par l'organisation stratégique du texte lui-même, qui vise à la persuasion et à la séduction du destinataire. Les allusions insistantes des auteurs aux divers types de lecteurs ainsi que leurs réponses anticipées à toute réaction critique, arrivent aussi à dessiner le public des contemporains auquel ils s'adressent.

Le récit de voyage se présente dans les préfaces étudiées comme un genre de texte singulier qui vise principalement à la communication de la connaissance

acquise en tant que résultat d'une expérience personnelle. Il se situe alors entre l'objectivité et la visée générale du message historique ou géographique et la subjectivité nécessairement partielle mais authentique et véridique des mémoires personnels.

RAIA ZAĬMOVA

LE PLAN D'UNE MONARCHIE UNIVERSELLE:
QUELQUES ÉCRITS FRANÇAIS
SUR LE LEVANT (XVIe-XVIIIe ss.)

Les capitulations conclues entre François Ier et Soliman le Magnifique en 1535 ouvrent la voie aux relations commerciales et diplomatiques dans le Levant. A partir de ce moment les navires à la bannière française pouvaient voyager librement, les consuls de France obtenaient la juridiction absolue sur leurs compatriotes (au criminel comme au civil). Les Français étaient libres dans l'exercice du culte de leur religion. Les 19 articles de ce traité d'alliance contenaient la substance de tous les traités de commerce que la Porte a signés depuis avec les puissances chrétiennes¹. Les capitulations entre l'Empire ottoman et la France ont été renouvelées plusieurs fois depuis la fin du XVIe siècle (en 1591, 1604, 1673, 1740 etc. jusqu' en 1802) et chaque fois il y avait de nouvelles améliorations dans les relations mutuelles entre la France et la Sublime Porte².

Un grand nombre d'ambassadeurs, consuls, drogmans et missionnaires commencent à se rendre au Levant depuis la seconde moitié du XVIe siècle pour accomplir diverses tâches politiques et diplomatiques.

A nos jours on trouve d'innombrables lettres et documents écrits et signés par les représentants officiels de France en Turquie. Les relations de voyage subsistant plusieurs éditions en Occident sont également une source importante pour la vie en Europe du Sud-Est européen.

En principe, les relations de voyage sont exploitées par les chercheurs de l'histoire économique et sociale. Mais la pratique de ne publier que des extraits de ces relations de voyage ne permettait pas aux lecteurs d'avoir une idée d'ensemble sur le texte du livre entier.

Je me propose donc dans les livres suivants de faire une analyse de quelques œuvres écrites par des représentants français dans le Levant (XVIe-XVIIIe siècles) en tenant compte des particularités du genre littéraire, des sources exploitées et de la manière dont les événements historiques sont présentés. Quels sont les objectifs qui ont guidé ces Français dans les territoires du sultan?

---

1. Bon Testa, *Recueil des traités de la Porte ottomane avec les puissances étrangères depuis 1536*, Paris 1836-1867; J. Ursu, *La politique orientale de François Ier (1515-1547)*, Paris 1908; Sur les capitulations de l'Angleterre et la Compagnie du Levant, v. S. Searight, *The British in the Middle East*, London and the Hague 1979, pp. 16-17; G. Zeller, "Une légende qui a une vie dure: les capitulations de 1535", *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, (1955), pp. 127-132. Zeller trouve que les capitulations de 1535 ne sont pas authentiques et qu'elles ont été falsifiées par l'ambassadeur Nointel (1670-1680).

2. Sur les amendements aux capitulations, v. Bon Testa, *op. cit.*

Enfin quels sont les résultats de leurs activités? Ce sont également des questions auxquelles je tâcherai de donner une réponse.

Jean de La Forest est le premier ambassadeur de la France (1535-1542) auprès de la Sublime Porte. Un homme d'une grande érudition qui a fait ses études en Italie en même temps que Lascaris. Il connaît plusieurs langues, y compris le grec. Au cours de son séjour à Constantinople La Forest s'avère un diplomate autoritaire; entre autres, il est au courant des intrigues de Cour³. La présence à Constantinople du fameux savant Guillaume Postel (1510-1581) qui avait des ambitions "humanistes" contribue à élargir les activités culturelles des ambassadeurs de France. Sous sa direction, G. Postel devait enrichir la bibliothèque du Roi François Ier avec des manuscrits grecs et orientaux. Postel s'avère le premier savant français qui se rend à Constantinople avec une mission de ce genre. En principe, les rois de France choisissaient avec soin les personnes qu'ils envoyaient en tant qu'ambassadeurs ou missionnaires à Constantinople. Ils préféraient des hommes de lettres comme Postel qui faisaient partie du clergé et avaient de larges connaissances linguistiques⁴. En 1547, Postel avait rencontré à Venise une voyeuse qui se prétendait inspirée par le Saint Esprit pour purifier l'humanité. A cette époque Postel se déclarait Pape Evangélique de la Concorde universelle et affirmait que si François Ier réforme son royaume, il deviendrait un monarque universel. La grande idée de Postel était la "concorde universelle" - une idée encore universelle énoncée par Joachim de Flore (1130-1202). Dans le domaine de la religion on considère la religion chrétienne ou plutôt le catholicisme comme l'unificateur de l'humanité. Les hommes ne sont pas si éloignés et ils peuvent s'entendre, se mettre d'accord sur quelques principes essentiels et établir la "Concordance universelle" sous l'égide du catholicisme. Cette idée de Postel est présente dans la plupart de ses œuvres. Loyola traitait Postel de fou et après son second retour du Levant, celui-ci fut réellement victime de l'Inquisition qui trouve moyen de

---

3. Il faut rappeler le cas de la sultane Roxane et les événements politiques du temps de Soliman le Magnifique, v. A.G. Busbequius, *Ambassades et voyages en Turquie*, Paris 1646, pp. 66-85; J. Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours*, trad. de l'allemand sur la deuxième édition par M. Dochez, t.2, Paris 1844, p. 83 sq.; R. Zaïmova, "Osmanskata tema v zapadnoevropejskata literatura i teatar (XVI-XVII v.)", in: *Literaturna misl*, 7 (1990), pp. 109-120.

4. Au sujet de la diplomatie française et le degré de connaissances des langues étrangères (latin, italien, etc.), v. Picavet, *La diplomatie française au temps de Louis XIV*, Paris Alcan, 1936, p. 264.

l'incarcérer (Rome, 1555-1559)⁵.

Pour la seconde fois (1548-1549) Postel se rend sur les bords du Bosphore à la recherche de manuscrits grecs et hébreux. Il est sans conteste le plus grand érudit du XVIe siècle qui a travaillé en tant que missionnaire à Constantinople⁶. Devenu professeur d'arabe et hébreux (1539-1543) à la Chaire orientale, nouvellement fondée au Collège Royal (devenu plus tard Collège de France), Postel publie la première grammaire de la langue turque en France et fait la traduction du Shefer Yesira en latin, hébreux, français et italien⁷. Sous le titre *Quatuor librorum de Orbis concordis primus* (1544) il publie aussi une cosmographie où il présente pour la première fois la terre sous une projection polaire. "L'orientalisme à ses débuts est un orientalisme chrétien, on pourrait même dire biblique", déclare l'auteur au début de son œuvre⁸. Cette idée, Postel la formule après son retour du Levant. Il ne cache ni son cosmopo-

---

5. Sur sa vie bouleversante, v. *Grand Larousse Encyclopédique*, t.8, Paris 1963, p.716; G. Postel, *Apologies et rétractions. Manuscrits inédits publiés avec une introduction et des notes par Fr. Secret*, Nieuwkoop, De Graaf 1972, pp. 7-11; et les ouvrages cités, pp.147-151; F. Secret. Notes sur Guillaume Postel, XXIV, *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, t. XXIII, 1963; F. Secret, "D' Athènes à Jerusalem ou la politique de Guillaume Postel", in: *Théorie et pratique politiques à la Renaissance*, Actes du XVIIe Colloque International de l'Université de Tours, Paris 1977; Y. Bernard, *L'Orient du XVIes. Une société musulmane florissante*, L'Harmattan, Paris 1988, pp. 31-37.

6. Gilles d'Alby, Pierre Belon et Jacques Gassot sont les autres missionnaires du roi dans le Levant (seconde moitié du XVIe s.), v. H. Omont, *Les missions archéologiques au Levant (XVIIe-XVIIIe ss.)*, Paris 1902, I-III; C.D. Rouillard, *The Turk in French History, Thought and Literature (1520-1660)*, Paris 1938, pp. 196-197 et les ouvrages cités par B. Tsvetkova: *Frenski patepesi za Balkanite, Sofia, Nauka i izkustvo*, 1975, p. 110; Sur les activités de Postel et ses voyages en Orient, v. F. Lestringant, *Guillaume Postel (1581-1981)*, ouvrage publié avec le concours du CNRS, Guy Trédaniel, Editions de la Maisnie, Paris 1985, pp. 265-298; M.L. Kuntz, "Voyages to the East and their Meaning in the thought of Guillaume Postel", in: *Voyages et voyageurs à la Renaissance*, Actes du XXVIe Colloque international de l'Université de Tours, Paris 1987.

7. Cette grammaire a paru en 1575 à Paris en une seule reliure avec les *Histoires orientales* qui représentent la seconde édition de *De la République des Turcs*, v. G. Postel, *Apologies ...*, pp. 7-11.

8. Celle-ci a été publiée plus tard sous le titre de: *Cosmographicae disciplinae compendium ... Basileae 1561; Vers l'Orient ...*, Paris 1983, p. 331. En ce qui concerne les recherches géographiques en France au temps de Postel et les autres ouvrages cosmographiques sur le Levant (ceux d'André Thevet et autres), v. *Les Atlas français (XVIe-*

litisme, ni son mysticisme et attire l'attention de ses contemporains. D'après Mathies Flaccus Illyricus, le savant français était une "cloaque de Satan", d'autres personnes le qualifiaient de fou ou de méchant. D'autre part, Florimond de Remond disait qu'il avait "la plus grande âme, l'esprit le plus rare" du siècle, le roi Charles IX l'appelait "son philosophe par excellence"⁹. Thevet disait de lui: "Il méditait en lui la concorde du Monde". Grâce à ses connaissances de langues orientales Postel examine la vie des musulmans et leur religion. Ses conceptions sur le Coran et la chrétienté sont exposées dans son livre *De la République des Turcs*. Cet ouvrage a été publié à Poitiers en 1560, c'est-à-dire quelques années après son retour du Levant et la seconde édition (1575) paraît à Paris sous le titre *Des histoires orientales*. Cette œuvre de Postel contient quelques thèmes principaux groupés en trois parties. Dans la première partie l'auteur attire l'attention du lecteur sur les femmes et les mariages dans la société musulmane, les harems et les eunuques. Il exprime son étonnement de ce que les eunuques et les femmes apprenaient à lire et à écrire, mais conclut avec tristesse que toutes ces femmes étaient chrétiennes. Néanmoins, ne renonçant pas à l'Islam elles pouvaient servir d'exemple aux femmes chrétiennes. Postel parle de l'Islam en termes précis en faisant des comparaisons avec le dogme chrétien et la vie cléricale. D'après lui, Mohamed avait tout gâché et avait laissé la société vivre en perpétuels délices corporels. Sa désapprobation ou plutôt son opinion négative envers Mohamed va de pair avec son appréciation positive à propos de l'honnêteté des Turcs, la qualité de leur art, l'administration ottomane et la jurisprudence. En ce qui concerne la jurisprudence, Postel trouve que celle-ci est à un niveau plus élevé que la jurisprudence de la France en son temps. A part cela, l'auteur a publié quelques réflexions philologiques: il a translittéré des termes du Coran, il constate qu'en Turquie on parle surtout le "turc, grec et slave" et en Asie Mineure, l'arabe. On y comprend la langue arabe aussi bien que le latin en Europe. La plupart des gens en Turquie parlaient deux langues. Voilà pourquoi dans ces pays on trouvait facilement un interprète. Dans ce sens Postel donne des conseils aux futurs voyageurs: quelle conduite ils doivent avoir avec les gens du Levant, comment se débrouiller dans les pays lointains¹⁰.

XVIIe ss.) par Mireille Pastoureau, Paris 1984, p. 481 sq. et l'œuvre de Bouwsma et sa bibliographie que je ne connais pas de visu: W.J. Bouwsma, *Concordia Mundi - The Career and Thought of Guillaume Postel (1510-1581)*, Cambridge / Massachusetts 1957.

9. G. Postel, *op. cit.*, pp. 7-11; C.D. Rouillard, *op. cit.*, p. 207.

10. G. Postel, *Histoires orientales*, pp.72-75, Ière partie.

Dans la seconde partie, l'auteur se penche sur l'histoire, les lois et les coutumes des Tatares, des Perses, des Arabes et des Turcs. Chaque ouvrage historique de l'époque de la Renaissance qui traite l'histoire d'un peuple commence par l'histoire des origines de ce peuple. Postel ne s'éloigne pas de la tradition humaniste dans l'historiographie. Dans la seconde partie il présente, d'une manière succincte, les origines et l'histoire des peuples déjà mentionnés. Il constate que les Turcs préféraient être appelés "musulmans". Une partie de son information est basée sur les écrits du chroniqueur arménien Hetum. Cependant, un grand nombre d'écrivains occidentaux du XVe siècle qui traitent le thème ottoman se penchent souvent à Hetum qui à cette époque- là a été traduit en français et en latin et plus tard en italien¹¹. Au temps de Postel les humanistes occidentaux avaient déjà publié plusieurs ouvrages sur l'Etat ottoman déjà établi sur les territoires européens. Une partie de ces ouvrages est sortie sous la plume des gens qui ont eu l'occasion de résider dans le Levant pendant la seconde moitié du XVe siècle et au début du XVIe siècle¹². A part leurs propres témoignages, les écrivains se référaient aux chroniques médiévales latines, parmi lesquelles *Les fleurs de la terre d'Orient* de Hetum s'avère l'œuvre la plus utilisée pour l'histoire des premières décennies de l'Etat ottoman.

Mais revenons à l'ouvrage de Postel *De la République des Turcs*. Cet ouvrage a également un caractère philologique. L'auteur fait quelques observations sur les langues orientales (par exemple, il affirme que le latin, le grec, l'arabe et le chaldéen sont des langues sémites, etc.). Parfois, il fait des digressions pour exposer au lecteur ses idées sur Mohamed et la religion musulmane. Son opinion est en toute chose négative et ironique. Postel considère l'Islam comme une défense contre le paganisme, un frein pour la dignité des chrétiens, les Juifs et les païens, un instrument puissant que Dieu avait utilisé pour convertir les 7/10 de la population du monde; ceux-ci sont cependant "à demy convertis, et quasi Chrestiens". Plein d'enthousiasme et tout en exprimant sa position de chrétien et d'humaniste, Postel conclut qu'il est grand temps que

---

11. Cf. A. Pertusi, "Premières études en Occident sur l'origine et la puissance des Turcs", Bulletin de l'AIÉSEE, 1 (1972), pp. 49-94.

12. L'œuvre, la plus répandue et utilisée pour les écrits portant sur un thème ottoman, s'avère *La généalogie du Grand Turc* par Théodore Spandouyn Cantacasin, Paris 1519.

l'Église chrétienne devrait enfin terminer le processus de la conversion¹³.

Ces idées sont très répandues à l'époque de la Renaissance. La recherche de manuscrits dans le Levant au moment des luttes idéologiques entre les catholiques et les protestants en Europe occidentale n'est pas un fait isolé. L'interprétation de la Bible et la connaissance du christianisme primitif constituent le fonds idéologique des luttes entre les chrétiens à cette époque. Les réflexions de Postel ne s'éloignent pas de cette tendance générale. Au contraire, l'information qu'il fournit sur Mohamed et l'Islam a pour but de faire connaître aux lecteurs la nature-même des religions: l'Islam qui s'avère secondaire par rapport au christianisme et la ressemblance entre les deux religions¹⁴.

La troisième partie de l'ouvrage de Postel est consacrée au système de gouvernement dans l'Empire ottoman. Son information détaillée a pour base des écrits de Spandugino et d'Antoine Geuffroy¹⁵. L'auteur répète à plusieurs endroits qu'il ne faut pas écrire des choses fausses et sans témoins. Il a puisé certains détails dans les œuvres de Gritti¹⁶ ou à la manière traditionnelle il dit tout simplement "... et autres qui ... l'ont observé".

Le savant français raconte d'un ton ému comment on procédait avec l'ainsi dit "tribut d'enfants chrétiens" (les futurs janissaires). Son récit peut vraiment toucher le lecteur, car il exprime sa position de chrétien qui s'apitoye de tout son cœur sur le sort de ces enfants devenus esclaves du sultan. De plus, ses réflexions provoquent la curiosité du lecteur¹⁷.

Parmi les descriptions de l'administration et de l'armée des Ottomans, celles du Divan et la "fenestre dangereuse" sont les plus attirantes. Par la "fenestre dangereuse" le sultan pouvait surveiller les séances de travail. Ce fait

---

13. G. Postel, *Histoires ...*, pp. 41-57, 335 sq.; *Vers l'Orient ...*, p. 33.

14. Cf. G. Posteli, *Alcorani, Seu Legis Mahometi et evangelistarum concordiae liber, in quo de calamitatibus orbi christiano imminentibus tractatur. Additus est libellus de universalis conversionis, judiciive tempore ...*, Parisiis 1543.

15. Antoine Geuffroy a publié *l'Etat de la Cour du Grand Turc*, Anvers 1542. Il est notoire que le livre de Théodore Spandouyn - Cantacasin est le premier livre, paru en 1519 qui est le fruit de ses longues aventures dans le Levant. *La généalogie du Grand Turc* a été souvent utilisée par les écrivains des générations suivantes qui se sont penchés sur les problèmes de l'histoire ottomane. Ce livre a subi plusieurs éditions. Schefer l'a publié en 1896 sous le titre de *Petit traité de l'origine des Turcs par Théodore Spandouyn Cantacasin*.

16. Ambassadeur vénitien auprès de la Sublime Porte.

17. G. Postel, *Histoires ...*, IIIe partie, pp. 22-23.

a beaucoup impressionné l'auteur qui souhaite à son roi un même système de "surveillance". A part cela, Postel fait un bref aperçu de la situation actuelle dans l'Empire ottoman qui au temps de Soliman le Magnifique s'étendait sur trois continents¹⁸. L'auteur décrit brièvement le portrait du sultan qui - à son avis - méritait bien l'appellation de "Magnifique"¹⁹. La conclusion de Postel est que pour entreprendre la lutte avec un ennemi, il faut d'abord le connaître. Il fait ainsi preuve de réalisme et de perspicacité, estimant qu'on devrait faire des efforts pour limiter ou éliminer les forces ottomanes.

La seconde édition de Postel se termine par une grammaire et un dictionnaire qui ont pour titre: "Instruction des motz ...". En fait, c'est là la grammaire turque de Postel. Il explique les principes de la grammaire turque et ajoute des listes avec des noms et des numéraux traduits en français. Certains d'entre eux sont translittérés. Cette partie se termine par "L'Oraison Dominicale en langue turquesque". Ce petit dictionnaire, dont une partie a été déjà publiée ailleurs par Georgiewitz (1553)²⁰ a eu son importance pour les voyageurs dans le Levant. Il marque le début des publications des dictionnaires franco-turcs et turco-français, ainsi que des grammaires sur la langue turque et arabe²¹. Celles-ci commencent à paraître au XVIIe siècle en France, en Italie et dans les autres pays de l'Europe occidentale. En principe chaque œuvre littéraire ou historique a pour base des chroniques, des relations de voyages, des ouvrages historiques, etc. Postel suit cette voie traditionnelle. Ses deux missions à Constantinople qui ont été réussies lui ont inspiré l'idée de publier ses impressions sur l'Etat ottoman. Cette manière d'écrire et publier des relations de voyage est très caractéristique pour l'époque. Grâce à ses larges connaissances philologiques, théologiques et historico-géographiques Postel présente une image concrète des musulmans. Cette image n'est pas repoussante pour le lecteur de l'Occident. Au contraire, elle lui suggère des réflexions: sur le sens des religions et les gens qui les confessent, sur les institutions étatiques et leurs

18. *Istoria na Balgaria*, t.IV, Sofia, BAN, 1983, pp. 30-33.

19. G.Postel, *Histoires ...*, IIIe partie, pp. 72-87.

20. Une partie de la liste de Postel s'avère la même que celle qui est publiée dans *La manière et cérémonies des Turcs*, 1553 de Barthélemy Georgiewitz et dans l'édition de 1590 de *La généalogie du Grand Turc*.

21. François Petit de La Croix a publié vers la fin du XVIIe siècle un dictionnaire turco-français et franco-turc; le dictionnaire de Méninski, etc., v. en détail: V. Stojanov, "Predpostavki za vaznikvane na osmanskata paleografija i diplomatika", *Istoriceski pregled*, 3 (1984), pp. 106-115; *L'Orient des Provençaux ...*, p. 207.

représentants. Le fait que l'édition *Des histoires ...* se termine par "L'Oraison Dominicale" en osmanli et en latin révèle la largeur d'esprit d'un humaniste et d'un grand savant de l'époque de la Renaissance. D'autre part, une autre conclusion s'impose. Il espère que les musulmans peuvent facilement retourner à la religion chrétienne qui est antérieure par rapport à la religion de Mohamed. Le christianisme et les autres religions qui le précèdent existaient bien avant l'apparition de Mohamed et de sa doctrine. Celle-ci n'est pas originale et toute neuve pour les peuples d'Europe. Bien que sur le sol de l'ancien continent les luttes idéologiques n'aient pas cessé, Postel trouve que cette nouvelle religion qui s'y impose et crée de nouveaux rapports entre les gens pourrait facilement retrouver sa forme primaire, c'est-à-dire celle du christianisme et s'intégrer dans le monde chrétien.

Cette conception perce par endroits dans le livre de Postel, *Des histoires ...*, tandis que dans *L'Alcoran ...* elle est développée en détails²². Postel arrive à faire ces conclusions après ses missions dans le Levant et son activité en tant qu'orientaliste²³.

***

Savary de Brèves joue un rôle important à l'élargissement des relations franco-ottomanes et au renouvellement des capitulations en 1604. Ambassadeur français à Constantinople (1591-1606) au temps de Henri IV, il participe à la campagne de Mehmet III²⁴ et contribue au développement des rapports politiques avec la Sublime Porte. Il a été choisi et nommé ambassadeur à Constantinople à cause de ses connaissances en osmanli. Il parlait cette langue depuis les années de sa jeunesse quand il avait résidé à Constantinople avec son oncle Savary de Lacos²⁵. De cette façon François Savary de Brèves devient ambassadeur après avoir acquis quelque expérience dans les pays du Sud-Est européen. Vers la fin de son mandat il réalise un voyage en "Barbarie". Il devait obtenir la stricte application des traités par les puissances barbaresques, mais il n'eut que peu de résultats. Les impressions de Savary de Brèves de ce

---

22. *Alcorani ... op. cit.*; Y. Bernard, *op. cit.*, pp. 31-37.

23. La notion "orientaliste" est, plus ou moins, relative. Il est notoire que les études orientales commencent à se développer au XIXe siècle.

24. Il s'agit de la guerre avec l'Autriche (1593-1606).

25. Ambassadeur peu connu (1580-1591).

voyage sont publiées en 1628²⁶. Entre 1607 et 1610 il se trouve à Rome en qualité d'ambassadeur de la France. Pendant ce séjour dans la ville éternelle sous l'influence du pape et de Henri IV il embrasse l'idée de Croisade que les puissances chrétiennes devraient organiser contre l'Empire du sultan²⁷. A cette occasion l'ambassadeur écrit le *Discours abrégé ...* et le *Discours sur l'alliance ...*. Ces deux ouvrages sont publiés avec le texte des capitulations en 1604 et subissent une seconde édition en 1628 où elles sont incluses dans le livre de sa relation de voyage²⁸. Il est important de noter qu'il revient de Rome à Paris en 1614, en apportant des poinçons afin d'aménager une imprimerie des langues orientales au collège des Lombards. Par cet acte Savary de Brèves marque le début de la typographie orientale en langues arabe, turque, persane et syriaque. Cette imprimerie publie le premier document ottoman en Europe. Ce sont les capitulations récemment renouvelées par Henri IV et Ahmet I^{er}²⁹. C'est là, le premier livre turc imprimé qui marque le début de la collection des livres turcs de la Bibliothèque du Roi.

Les activités des milieux politiques français dans le domaine des relations franco-ottomanes et les études orientales prennent un nouvel élan avec la recherche de manuscrits orientaux. Il est curieux de noter que les premiers manuscrits turcs acquis du Levant pour la Bibliothèque du Roi arrivent à Paris en 1668. Ceci veut dire que jusqu'à ce moment les missionnaires apportaient uniquement des manuscrits grecs, latins, arabes et persans. Il se peut que ces derniers aient été utilisés par Savary de Brèves pour la compilation de son dictionnaire de la langue arabe qui ne semble pas avoir été conservé. On trouve dans un recueil de notes lexicographiques turques et persanes des mentions sur un jeune levantin, sujet du sultan qui a été son collaborateur. Le rêve irréalisé de Savary de Brèves a été la création d'un collège (auprès de l'Université de Paris) pour l'étude des langues orientales, parce que "... nous ne

---

26. *Relation des voyages de M. de Brèves, tant en Grèce, Terre-Sainte et Egypte, qu'aux Royaume de Tunis et Alger ensemble ...*, Paris 1628; 1630.

27. C.D.Rouillard, *op. cit.*, pp. 140-142. Sur "le grand dessein" d'Henri IV et le ministre Sully, v. L. Drapeyron, "Un projet français de conquête de l'Empire ottoman", *Revue des Deux Mondes*, 18 (1976), p. 132 sq.

28. *Traicté fait en l'année mil six cens quatre, entre Henry le Grand et Sultan Ahmet Empereur des Turcs*, s.l., s.d.; *Relation des voyages de Monsieur de Brèves*, Paris 1628 et 1630 ; Recueil historique, Cologne, Chez Christophe van Dyck, 1666, pp. 101-145; 310.

29. *Vers l'Orient ...* p. 39; V. Stojanov, *op. cit.*, p. 110 ; Les premières tentatives de publier en turc datent de 1494 (Rome).

connaissons pas les trésors d'une nation étrangère ni ne les prisons pas. Nous ne faisons compte que de ce qui est à nous qui pensons savoir tout ou presque. (...) Je n'en espère aucun remboursement n' en recevant que celle que mon esprit en recevra"³⁰.

Mais revenons aux deux ouvrages de Savary de Brèves sur "la monarchie des princes ottomans" et sur "l'alliance avec la puissance ottomane". Ils sont publiés pendant les premières années du règne de Louis XIII. L'Empire ottoman est présenté comme une monarchie condamnée. Savary de Brèves fait la revue des forces militaires du sultan et d'autre part, de celle des princes chrétiens en Europe et conclut que la puissance ottomane peut être vaincue en un an. Ses réflexions ont pour base le plan que son contemporain La Noue a établi en vue d' une croisade³¹. Il décide que la meilleure solution serait d'attaquer l'ennemi par la flotte et par les armées de terre. L'auteur présente ses calculs sur le nombre des galères et des navires qui devraient y participer du côté de l'Espagne, puis Venise, la papauté, la France, Savoie, Toscane, Gênes et Malte. En même temps, il espère que le roi de Pologne pourrait prendre part à la guerre contre le gouvernement de Constantinople. L'ambassadeur français rêve d' un partage des territoires ottomans qui se ferait parmi les alliés³². Dans ce projet il n'oublie pas les peuples balkaniques. D'après lui, il faudrait faire un grand effort pour convaincre ces peuples dans le bon sens de cette entreprise pour qu'ils décident de s'allier aux forces militaires des chrétiens étrangers. Savary de Brèves pense que le corps des janissaires pourrait avoir un rôle important. Si ces soldats se rappelaient la situation de leurs pères, ils pourraient être utiles à la cause européenne.

Savary de Brèves s'avère donc un défenseur de l'idée chrétienne d'une Croisade contre les "infidèles". Ce n'est pas là un phénomène isolé. Pendant les deux premières décennies du XVIIe siècle existaient 11 projets, dont 7 français et 4 italiens. Parmi eux on peut rappeler les fameux projets du ministre Sully et

---

30. *Vers l'Orient ...*, pp. 39-40.

31. François de La Noue (1531-1591), appelé aussi "Le bras de Fer" est un habile militaire, protestant et ami de Henri de Navarre. Dans son "Discours politique et militaire" de 1587 il déclare que le sultan est plutôt un philosophe qu' un soldat et qu'il peut être facilement chassé en Asie, accompagné de ses femmes illégitimes.

32. G. Tongas, *Les relations de la France avec l'Empire ottoman durant la première moitié du XVIIe siècle et l'ambassade de Philippe de Harlay, comte de Césy (1619-1640)*, Toulouse 1942, pp. 63-64.

de Henri IV, du duc de Nevers et du père Joseph³³ et enfin, celui de Savary de Brèves. Il est certain que cette idée flottait dans la fantaisie des politiciens de l'Europe occidentale et pas dans les plans concrets de ceux-ci. Au temps de Louis XIV (1645-1715) elle ne disparaît pas et fait partie de la politique, plus ou moins contradictoire, du Roi par rapport à l'Empire ottoman. Le "projet ottoman" ou "le dessein secret" de Louis XIV avait pour but l'unification de l'Orient et de l'Occident et le Roi même faisait figure de Constantin le Grand, "protecteur des chrétiens". Voilà pourquoi Louis XIV a été appelé parfois "le nouveau Turc des chrétiens". Cette idée soutenue par les politiciens de l'époque coïncide avec celle de la monarchie universelle. D'autre part, elle avait subi les critiques de certains contemporains. Des pamphlets, réfutations, discours et autres circulent partout, inspirés par la politique extérieure de Louis XIV. Ils sont imprimés à la hâte et dans l'anonymat. Ils sont répandus "sous manteau" en France et vulgarisent une doctrine politique élaborée³⁴. Les auteurs de cette littérature ont été persécutés. En même temps les ambassadeurs, les missionnaires et tous les hommes politiques qui travaillaient pour les relations franco-ottomanes au cours du règne de Louis XIV soutenaient le projet pour une monarchie universelle. Ce thème a été traité maintes fois dans la littérature de l'époque. Ici je m'arrêterai sur un ouvrage, dont l'auteur ne s'éloigne pas, du point de vue idéologique, de l'idée traditionnelle concernant les projets de Croisade. Si la conception de l'ambassadeur Savary de Brèves était brève et succincte dans le *Théâtre de la Turquie*, Michel Lefèvre présente en détail le système ottoman et la manière dont il faut démenteler les structures de l'Empire du sultan pour qu'il soit intégré dans la "monarchie française".

L'édition italienne³⁵ qui précède l'édition française contient une dédicace adressée à monsieur Collendisi et signée par Pietro Bottelli. Le livre a une orientation papiste, tandis que la version française porte l'empreinte des idées monarchistes. La dédicace française attire notre attention dès les premières

---

33. G.Tongas, *op. cit.*, p. 47 sq.

34. *Vers l'Orient* ..., p. 42 et les ouvrages qui y sont cités.

35. *Teatro della Turchia dove si rappresentano i disordini di età, il genio, la natura e i costumi di quattordici nazioni, che l'habitano ... il tutto confermato con esempi, e casi tragici nuovamente successi. Dato in luce dal sig. C.M.A. Michele Febvre. All'Illustr. signor sig. Padron Collendisi, il sig. Co. Marco Negri cavaliere di S. Marco*. In Bologna, 1683.

lignes. Elle est adressée au ministre Louvois. A cette époque celui-ci occupait le poste de secrétaire d'Etat au Conseil du Roi, ministre adjoint de la Marine depuis 1662³⁶; il s'occupait spécialement des questions de la Marine dans le Levant. Dans cette dédicace sont formulés les motifs pour la création du dit livre. En comparaison avec beaucoup d'autres auteurs contemporains de ce genre d'œuvres littéraires, Lefèvre ne présente pas aux lecteurs des terres et des peuples inconnus, mais fait la critique et l'actualise de ce qui a été déjà connu sur l'Empire ottoman. L'Empire d'Orient qui à l'époque était le centre du christianisme, est en déclin "en ce moment". Le reste de l'empire classique pourrait être restauré par une force extérieure. De cette façon la chrétienté pourrait de nouveau prendre le dessus en oubliant la structure ébranlée des "infidèles". L'auteur a pour but de dévoiler la vérité sur l'Empire ottoman, dont le développement sociopolitique porte les empreintes du dépérissement. La seule force qui pourrait contrecarrer l'orgueil du Turc et son pouvoir, s'avère la monarchie, c'est-à-dire la monarchie absolue de Louis XIV. Celle-ci avait fait de grands progrès en Europe, on connaissait sa force moderne. A part cela, les chrétiens de l'Empire ottoman croyaient en la puissance du roi Louis XIV, le "protecteur des chrétiens" qui pouvait les libérer du pouvoir ottoman³⁷.

Dans son introduction Lefèvre explique qu'il avait écrit son livre sous l'inspiration du Pape. Il s'agit, peut-être du Pape Innocent XI (1676-1689). Il est notoire, que cet homme énergique a prêté son aide financière aux Habsbourg dans la guerre contre la Turquie et ne dissimulait pas ses intérêts dans la zone balkanique tout en poursuivant sa politique anti-ottomane³⁸. L'auteur avait résidé 18 ans dans le Levant. Il désirait "faire son rapport", publier ses impressions sur le Sud-Est européen et formuler les problèmes de la chrétienté tout en défendant le catholicisme.

Le thème principal qui le préoccupait porte sur les religions dans l'Empire ottoman. A part la religion de Mohamed, dans l'Empire existaient 14 autres

---

36. *Consulats de France en Grèce et en Turquie*. Correspondance des consuls d'Athènes et Négrepont. Mémoires et Documents des consulats de Grèce et de Turquie. Inventaire analytique des art. A.E.B¹173, 174, 908 et A.E.B.^{III}412 à 415 par Mme Psaras et R. Zaïmova, Archives Nationales, Paris 1985, p. 13.

37. Cette idée est également traitée dans l'œuvre de Du Cange et plus spécialement dans l'introduction de *Historia Byzantina*, 1680.

38. I. Spisarevska, *Ciprovsokoto vastanije i evropejskijat sviat*, Sofia, Nauka i izkustvo, 1988, pp. 59-60.

religions. Lefèvre fait une comparaison entre le christianisme et l'Islam pour prouver la fausseté de la religion des envahisseurs ottomans. D'après lui, les musulmans respectent les fêtes chrétiennes. Mais leur religion est hypocrite et ils doivent être convaincus de la déloyauté de l'Islam. Lefèvre s'arrête en bref sur les institutions ottomanes. Par la manière dont elles fonctionnent il suggère au lecteur son point de vue négatif. A la différence de Guillaume Postel, il considère la jurisprudence comme un système corrompu, le gouvernement et l'armée ottomane étaient en crise, le Turc ne comprend rien aux relations commerciales et maritimes, les relations postales sont réalisées par des pigeons, etc. Les gens ne s'intéressent pas aux arts et aux lettres. Il n'y avait même pas de typographie. Il n'y a que l'artisanat qui est très développé, tandis que la religion et la philosophie du Turc dépendaient entièrement de l'argent. Les réflexions de Lefèvre sont confirmées par des exemples de la vie quotidienne. Lefèvre n'oublie pas à souligner la méfiance des Grecs à l'égard des missions catholiques et leurs intrigues avec les autorités ottomanes. D'autre part, il déclare que les sujets du sultan respectent le Pape et que le roi de France est considéré comme le roi "très chrétien". Mais il n'est pas clair de quels milieux chrétiens il s'agit. Lefèvre pense que l'ambassadeur Mustafa aga avait gardé un très bon souvenir de la France et du monarque français et l'écho de la puissance de celui-ci se répand parmi les sujets du sultan³⁹. D'après l'auteur, les Européens sont respectés pour leur industrie, leurs arts et sciences.

Les idées de ce missionnaire ne sont pas rangées par thème ou par ordre chronologique. Mais dans la seconde partie du livre sont exposées, d'une manière succincte, les propositions concrètes de l'auteur qui concernent la prise de l'Empire ottoman. En tenant compte des intrigues et de la faiblesse des dirigeants et, d'autre part, des missions catholiques dans le Levant, Lefèvre formule un projet de coalition anti-ottomane. La suppression du pouvoir ottoman est le problème principal et le point de départ des réflexions de Lefèvre.

---

39. A partir des années '60 du XVIIe siècle, c'est-à-dire le temps de Mehmet IV, les Ottomans envoyaient des ambassadeurs à Paris. Evidemment, ce processus avance à petits pas et la visite d'un ambassadeur du sultan en France devenait un grand événement, v. A.Vandal, "Molière et le cérémonial turc", *Revue d'histoire diplomatique*, Paris, 2(1888), pp.369-385; Cf. Archives Nationales, *Monuments historiques, Histoire étrangère, Négociations*, série K. vol. 1342 - vol. 1348; L. Rousseau, *Les relations diplomatiques de la France et de la Turquie au XVIIe siècle*, Paris 1908; R. Zaïmova, "Quelques sources d' Archives françaises concernant les Balkans", *Bulgarian Historical Review*, 3(1985), pp. 94-96.

Après la prise du pouvoir à Constantinople les sept “nations” islamiques devraient être soumises aux sept “nations” chrétiennes. Il donne une idée spéciale de celles-ci et explique aux lecteurs qu’on doit les gagner à la cause française, c’est-à-dire à l’idée d’une monarchie universelle; enfin ces “schismatiques” devraient embrasser le catholicisme. Dans ce cas et selon toute probabilité une partie des musulmans voudraient se convertir au catholicisme et payer moins d’impôts. De cette façon l’auteur estime que les peuples de l’Empire ottoman auraient le même sort qu’ à l’époque des invasions ottomanes. Toutes ces considérations sont le point de repère du livre de Lefèvre. Si les choses se réalisaient de cette manière, ceci aurait pour résultat la formation d’ un autre Empire alternatif - chrétien et occidental - mais qui aurait le même caractère que celui des Ottomans aux XIVe-XVIe siècles.

Le livre se termine par un dialogue entre l’auteur et (probablement) le ministre Louvois. Lefèvre déclare que les peuples chrétiens peuvent contribuer à la réalisation de l’idée monarchique française. Ces peuples n’osaient pas se révolter contre le pouvoir ottoman à cause d’un manque de force étrangère pour les soutenir. Les princes chrétiens étaient désunis, ne cessaient de faire des guerres sur le sol européen au lieu de commencer une guerre sans merci contre la Turquie. Voilà pourquoi le monarque devrait prendre des mesures et profiter de la situation des peuples chrétiens dans l’Empire ottoman afin de réaliser, avec la bénédiction du Pape, le plan d’une monarchie universelle⁴⁰.

Il est évident que les projets du missionnaire Lefèvre sont inspirés par son catholicisme. Mais à la différence de Savary de Brèves et de l’édition italienne de *Teatro*⁴¹, dans la traduction française est suggérée l’idée que la France est la seule puissance qui doit contribuer à introduire des changements dans l’Empire d’Orient. Lefèvre ne mentionne pas quelque coalition ou un pays allié de la France. Il pense, peut-être, que les autres Etats occidentaux sont portés à adhérer à l’idéal politique du roi de France. De cette manière la sphère d’influence française est un fait réel et il ne reste qu’ agir pour incorporer les territoires Sud-Est européens dans les frontières de la monarchie universelle.

---

40. *Théâtre de la Turquie où sont représentées les choses les plus remarquables qui s’y passent aujourd’hui avec les mœurs, le gouvernement, les coutumes et la religion des Turcs et de 13 autres Nations qui habitent dans l’Empire ottoman. Le tout confirmé par des exemples et des événements tragiques arrivés depuis peu*, trad. de l’italien par Michel Le Fèvre, Paris, Jacques Le Fèvre, 1688; T.G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie, 1281-1913*, Paris 1914, pp. 225-229.

41. *Teatro della Turchia*, op.cit., pp. 484-491.

Poussés par des motifs politiques et religieux, Postel et Savary de Brèves désiraient la suppression de la Turquie pendant la seconde moitié du XVIe siècle et au commencement du XVIIe siècle. La position de Lefèvre ne diffère pas de celle de ces prédécesseurs. Pourtant il ne faut pas oublier que le temps de la monarchie absolue et les ambitions de Louis XIV au sujet de la domination de l'Europe ont laissé leur empreinte sur les activités des missionnaires dans le Levant. L'édition française du *Théâtre ...* ne révèle pas la personnalité de Lefèvre: est-il un adepte fervent du monarque ou un traducteur anonyme? Il est évident que la version italienne et la version française de son livre montrent l'évolution de la pensée politique qui est relative à l'Empire d'Orient.

Au XVIIe siècle la répartition des puissances chrétiennes n'est plus la même comme au Moyen Age. Le Pape a été l'organisateur et l'inspirateur principal des Croisades. La Réforme et la Contre-Réforme ont laissé leur empreinte sur ce processus qui suit une certaine évolution et qui s'éteint lentement grâce aux contradictions idéologiques de l'Europe. Au XVIIIe siècle les idées illuministes et les premiers signes de l'euro péanisation de la société ottomane apportent un changement dans les rapports politiques et culturels avec la Turquie. Ainsi, un auteur anonyme, dont le livre a paru un an avant la Révolution française⁴² a nettement formulé sa thèse sur la puissance politique de l'Empire d'Orient. Il présente à ses compatriotes la situation actuelle de la Turquie à l'occasion de la guerre russo-turque (1781-1792) et l'écho de ces événements en Europe. Inspiré par le livre du baron de Tott⁴³, écrit au temps de la dite guerre, le Français inconnu réfléchit sur le comportement et la mentalité du Turc, c'est-à-dire le musulman: est-il déjà européen, comment gouverne-t-on à Constan-

---

42. *Idée générale de la Turquie et des Turcs, pour servir à l'intelligence des opérations de la Guerre actuelle*. A Londres, et se trouve à Paris, chez Leroy, 1788. Sur les relations de voyage du XVIIIe siècle, v. en général H. Fischer, "Das osmanische Reich in Reiseberchreibungen und Berichten des 18. Jhs.", in: *Das osmanische Reich und Europa von 1683 bis 1789, Konflikt, Entspannung und Austausch*, Hrg. von Gernot Heiss und Crete Klingenstein, Wien 1983, pp. 113-142 (un ouvrage qui m'a été inaccessible).

43. Diplomate français d'origine hongroise, consul en Crimée, à partir de 1767 nommé inspecteur général des consulats dans le Levant. Le livre mentionné ci-dessus concernant les Turcs et les Tatares a paru en français et en allemand avec une introduction de Peyssonnel: Baron von Tott, *Nachrichten von den Türken und Tataren*. Mit Peyssonnel's Verbesserungen und Zusätzen. Aus dem Französischen. Mit kupfern. Frankfurt, 1787-1788.

tinople? etc. Dans ce sens il expose des faits sur l'eupéanisation visible⁴⁴- d'après lui - dans l'Empire ottoman. La société parisienne est restée surprise par les connaissances de langue et de littérature française de Said efendi. Ambassadeur extraordinaire du sultan Mahmoud Ier, il avait séjourné en France en 1741-1742⁴⁵ (il existe un portrait de Said pacha fait par un peintre anonyme. L'ambassadeur est représenté sur le fond parisien, en habits traditionnels, tenant le premier livre imprimé par ses soins à Constantinople et un atlas géographique)⁴⁶. Le Turc donc que nous connaissons n'est plus le même et il n'est plus indifférent à la civilisation européenne. L'auteur donne quelques exemples de l'oeuvre de Montesquieu sur la structure de l'Etat ottoman et quelques réflexions du baron de Tott sur la mentalité du Grec, et la mentalité du Turc. Il conclut que le climat et la géographie ne déterminent pas le système despotique de l'Empire ottoman. Toujours selon l'auteur anonyme, l'Europe devrait être au courant des affaires ottomanes. Dans ce livre on ne parle plus des puissances chrétiennes contre l'Empire ottoman, mais on expose les côtés qui caractérisent ce gouvernement en visant la mentalité et les mœurs des gens. En même temps on accentue sur l'effet positif de l'eupéanisation des sujets du sultan.

Le thème ottoman dans les ouvrages historiques et littéraires de l'Europe occidentale est un thème très vaste. Je viens d'aborder quelques moments des relations culturelles franco-ottomanes. L'Europe n'a jamais cessé de démontrer sa curiosité et ses ambitions politiques par rapport à l'Empire ottoman. Les oeuvres de Postel, de Savary de Brèves, de Lefèvre et de l'auteur anonyme des XVIIe et XVIIIe siècles prouvent que le monde européen cherchait une information plus détaillée sur la situation dans l'Empire d'Orient qui depuis longtemps n'est plus un état chrétien. Leurs opinions, souvent négatives, reflètent l'évolution des mentalités de la société occidentale. Une information de ce genre déterminait la ligne politique générale et les relations mutuelles entre la France et l'Empire ottoman.

---

44. M.Stajooova, "Modata "Alafranga" v Osmanska Turzia prez parvata polovina na XVIII v.", in: *Balkanski kulturni vzaimootnosenija*, Sofia 1980, pp. 21-26 (Studia balcanica, 15).

45. Il est le fils de Mehmet efendi, le premier ambassadeur après 1721, envoyé par le sultan Mahmud I. Sa visite de six mois à Paris a été aussi inutile que celle de son père.

46. *L'Orient des Provençaux*, op.cit., pp. 154-155.

ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 17 «ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΑ ΘΕ-
ΜΑΤΑ, ΥΠΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ» ΤΟΥ ΚΕΝ-
ΤΡΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ Ε.Ι.Ε ΚΥ-
ΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ ΤΟΥ 1994 — ΜΗΧΑ-
ΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Κ.Ν.Ε/Ε.Ι.Ε — ΣΤΟΙ-
ΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΕΚΤΥΠΩΣΗ Ε. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ- Α.
ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ, ΜΙΛΩΝΟΣ 26, ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 9345204.

ISBN 960-7094-21-2
ISSN 1105-0845

